BOEKENSCHOUW

BOEKENSCHOUW

MAANDSCHRIFT

HOOFDREDACTEUR :
A. B. H. GIELEN S. J.,
HEERENGRACHT 415,
-: AMSTERDAM. :-

MET MEDEWERKING
VAN NEDERLANDSCHE
EN BUITENLANDSCHE
-: SCHRIJVERS :-

ZEVENTIENDE JAARGANG
— 1923—1924 —

UITGEGEVEN DOOR
HET NEDERLANDSCHE BOEKHUIS, TILBURG
ROTTERDAM, WELTEVREDEN, BRUSSEL, ANTWERPEN

RITAS VERMÄCHTNIS

Von Handel-Mazzetti's nieuwste Roman.

De roman, dien wij hier den lezers van ,,Boekenschouw'' ter kennisneming voorleggen, wordt op het oogenblik in de voortreffelijke vertaling van Bernard Verhoeven afgedrukt in den loopenden jaargang van ,,Opgang'', — zal daarna onmiddellijk in boekvorm verschijnen bij van Munster's Uitgevers-Maatschappij te Amsterdam. De Duitsche uitgave is van de Verlags-Anstalt: Anton Gauder, Hochdorf (Schweiz).

Nederland en Zwitserland! Handel-Mazzetti is dus met haar jongste boek naar het buitenland getogen, — naar wij vernamen niet erg naar den zin van Jos. Kösel (Kempten-München), den uitgever van de meeste harer vroegere werken, noch van een der recensenten in het ,,Linzer Volksblatt'', die erop wijst, hoe nu de valuta-ellende den Duitschen lezer onoverbrugbaar van deze Zwitsersche uitgave scheidt.

Wij weten dat een edel motief de Duitsch-Oostenrijksche schrijfster tot deze ,,Auswanderung'' gedreven heeft: ,,Die Dankespflicht'' — zoo schreef zij ons — ,,bewog mich; immer *bitten* wir die Holländer und die Schweitser; einmal konnte ich etwas *geben* und war selig darüber.''

Das ewig weibliche zieht uns hinan!

Deze idee mag wel de kern genoemd worden van bijna heel het oeuvre van ENRICA VON HANDEL-MAZZETTI. Maar bij haar, die de Ritafiguur schiep, wordt Goethe's bekende versregel geadeld met een adeldom, die in het heidensch hoofd van den dichter der Gretchenfiguur wel nooit is opgekomen, — waarin hij in elk geval nooit effektief heeft geloofd : met den adeldom der Katholieke levensbeschouwing, die het ideaal ziet uitgedrukt in de Christenmaagden: een Agnes, een Lucia, een Caecilia.... of beter nog in de smettelooze, geheel-schoone, reinste Moeder-Maagd Maria, de gezegende onder de vrouwen.

Ritas Vermächtnis geeft weer een nieuwe belichting van dat HANDEL-MAZZETTI zoo dierbare thema: het conflict tusschen het reine en het onreine, waarin het reine overwint. De Ritafiguur vindt in dezen roman wel haar afsluiting. Reeds met liefde en

meesterschap geschetst in *Brüderlein und Schwesterlein*, kwam zij tot markante uitbeelding in *Ritas Briefe*, waarin Rita — het nauwelijks achttien-jarig kind van schatrijke maar gewetenlooze ouders, het ongerepte, wereldvreemde kostschoolmeisje — zoo heerlijk-onbevangen haar worsteling tegen de wereldsche corruptie en aldus haar maagdelijken heldinnenmoed aan haar vroegere Pensionaat-overste beschrijft. De kleine wint den strijd, zooals de Martelaressen der kuischheid hem wonnen vóór haar: stervend! Rein als een engel ging zij op tot de engelen, om als Christusbruid het Lam te volgen overal waar het gaat. Vandaaruit zet zij haar triomfen voort met hetzelfde wapen, dat zij voerde toen zij nog op aarde was: haar maagdelijkheid zooals die als hemelsche leliëngeur ligt neergestreken in de brieven, die zij naliet en die nu berusten in het archief van het pensionaat Mariënfried: Rita's Nalatenschap.

Zóó maakte Handel-Mazzetti met een werkelijk geniale wending van haar scheppingsvermogen het onderwerp van den eenen roman *Rita's Briefe* tot onderwerp van een nieuwen roman: *Ritas Vermächtnis*.

In het klooster Mariënfried dus worden Rita's brieven als een heilige schat bewaard. In afschriften doen ze de ronde en langzaam aan breidt de sfeer van hun apostolische werking en Katholieke propaganda zich uit.

Dat is een steen des aanstoots voor de vrijmetselarij!

Op een geheime internationale bijeenkomst der loge te Weenen (deze is historisch; de roman speelt in 1903), onder presidium van 'n Dr. Lucian Stana — die Satan zelf blijkt te zijn — en waarbij ook een Amerikaansche grootmeester, de kopermilliardair, Mr. Boscari Sr. tegenwoordig is, wordt besloten tot de vernietiging dier propaganda. Alleen: hoe die brieven in handen te krijgen? James Boscari — zijn sportnaam is Golfy — logebroeder als Boscari Sr., vergezelt zijn vader op diens Europeesche reis.

Een prachtige Amerikaansche boy van even 20 is Golfy, in wien 'n maximum aan moois en leelijks, dat er valt uit te denken: onvermoeibare levenskracht, altijd springlevende geestes-energie, heroïsche wilskracht, — van den anderen kant een geincarneerde heiden en wereldling, die reeds al beleefde wat er te beleven valt, een duivelskind, met „niet zóóveel goeds in zijn hart, als er aan licht is in het oog van een blinde". Evengoed als zijn vader veracht hij den angst der broeders om die meisjesbrieven, maar als een

dollemansstreek is het avontuur hem welkom: daarom verklaart hij zich bereid, de brieven den nonnen afhandig te maken.

Nog waarschuwt hem Dr. Stana-Lucifer de brieven in geen geval in te zien.

Als geestelijke verkleed en voorzien van een nagebootste opdracht van Zijne Eminentie den Kardinaal van Weenen gaat hij de brieven voor dezen van de zusters opvorderen. Het lukt hem en triomfantelijk trekt hij ermee naar de herberg, waar hij zich in zijn priestervermomming had gestoken en nu de exprestrein naar Weenen zal afwachten. Onderweg ziet hij zich door een priester ontmaskerd. Geen nood! hij heeft niet voor niets zijn revolver bij zich. In koelen bloede schiet hij den ouden Dr. Mundberger neer en vervolgt zijn weg......

En toch!....deze James Boscari zal na twee etmalen vallen door de straffende hand der Loge, zal zich laten doopen en sterven als een geloofsgenoot der kleine Rita!.... Is zoo iets mogelijk? Ja natuurlijk! Het 9de hoofdstuk van de Handelingen der Apostelen is ons daarvoor bewijs genoeg: immers, werd op den Damaskusweg Saulus niet onder de genadewerking in één oogenblik een Paulus? Alleen: Von Handel-Mazzetti wil het bekeeringsproces van Golfy onder den invloed van Rita's brieven beschrijven, moet dat bekeeringsproces dus psychologisch aannemelijk maken. Zij zal de geheimnisvolle gangen der genade hebben na te speuren en ze ons hebben te beschrijven. Een ieder ziet, wat geweldig probleem de schrijfster zich hier gesteld heeft.....

In de herberg teruggekeerd zet Golf zich aan de lezing der brieven, al was 't alleen maar om Dr. Stana en de vermummiede Europeesche Logebroeders te beschamen en zijn kracht te meten met wat hij als hysterisch meisjesgedoe veracht.

De drie eerste brieven commentarieert hij met sinistren spot, godslasterlijke opmerkingen en 'n minachtenden lach om de ongemotiveerde vrees der Broeders voor wat meisjespraat, — en zijn zinnelijke oogen zoeken, zoeken den naam van den *man*, van den *hij*, want kop en staart van alle meisjesbrieven is natuurlijk de *hij!*

> Wie aber, auch im nächsten Brief ist nur Révérende Mére die liebe, und die andern Klosterfrauen sind die guten, und nur das Kloster ist begerenswert, und kein Name eines Mannes — keiner! Ja, einer. In den drei ersten Briefen hört man ihn hin und wieder, wie wenn eine Banjoo von ganz weit klingt. Jetzt aber auf einmal steht er im Mittelpunkt, und alles bewegt sich um ihn.

Ha, dieser Name! den ein Freemason nicht hören kann, der Name Jesus! Golf Boscari fühlt sich durch diesen Namen, der jetzt von Seite zu Seite, vielleicht zehnmahl, wiederkehrt, empört, beleidigt und unerhört herausgefordert. Ha, was ist das? „Er ist mein." Ja, wie? Sie war beim Abendmahl, und liebeglühend spricht sie:

„Oh! Als ich Jesus mit aller Liebe und Demut bewillkommnet hatte und ihm gedankt hatte für seinen Strom von Gnaden" — „oh Glück und Gnade —" Golf grinst wie ein junger Satan.

„Chass! Lassen sie sich etwas sagen: Jesus, mein Fraülein, hat ja nie existiert! Das sage ich Ihnen, ich, ich, Golf! Alles ist eine Sage! Und Sie machen sich selbst und andern etwas weisz; alles Mythologie! Alles Humbug!"

Voll Hohn fletscht er die Zähne, liest aber weiter, diese Passagen, er weisz nicht wie es kommt! Aber sie fesseln ihn plötzlich wie durch Magie: die Kindliche Ausdrucksart wird wie durch Zauber anders, adelig, gehobener; es ist, als bekomme eine langweilige Blume plötzlich Schmetterlingsflügel, und als bekäme ein dummer Piepvogel eine Krone von Goldfedern und eine Stimme voll silber.

Jesus ist König, Jesus der Liebenswürdigste, Jesus die Sehnsucht der Hügel, Jesus Mutter ist die Jungfrau aller Jungfrauen, und die Rose aller Rosen ist Jesus Herz."

Deze bladzij is wel de opmerkenswaardigste van heel den roman, als psychologische studie beschouwd. Hier springt de eerste genadevonk over. Er is contakt geweest en dat contakt zal voortdurend inniger worden. Niet natuurlijk dat Boscari zich meteen gewonnen geeft: titanisch wordt in dezen duisterling de worsteling tegen het Godslicht, dat uit deze maagdenbrieven hem in 't gelaat straalt, maar ten slotte toch zal dat licht alle duisternis verdrijven, gelijk de dag den nacht verdrijft.

En Golf leest verder: altijd Jesus, Jesus! Ja mannennamen! daar heb je er een paar, maar daarmee is ook alles gezegd. De een, waaraan haar familie haar wil verkoppelen: weg er mee! De tweede, de schuchtere minnaar, de portiersoon: zij glimlacht even. De derde, de ridderlijke minnaar: hoogst verbaasd zegt ze: zulke gevoelens ken ik niet. En als schaduwen, als spoken vervliegen ze, vervluchtigd in nevel; en Eén maar blijft, enkel hij, hij — maçon's spot en gruwel....

Woedend kampt en rukt de vrijmetselaarsovertuiging in Golfy's

hart.... nu is 't gevonden! mooi was je — de nonnen zeggen het — maar je was niet b e k o o r lij k; en toen heeft een, dien je liefhadt, je gezegd: dank je beleefd! — en toen, toen werd die andere de lieveling, die andere, die nooit bestaan heeft. En zóó werd Jesus de remplaçant voor den bien-aimé, die niet komen wou....

't Is Golfy's laatste wapen, en ook dat wordt hem uit de handen geslagen, nu hij onder de brieven Rita's portret vindt.... zoo mooi als 'n engel was ze, zóó mooi als de liefste Madonna uit het Louvre....

Rita is dood.... waarom moet de vrijmetselarij vechten tegen 'n doode? Hij zal de brieven verbranden, waartoe zulk tuig publiceeren? — Nog juist bijtijds redt hij ze uit de vlam, die hij zelf ontstak. Al meer veld verliest Golf de vrijmetselaar.... maar het licht, het Licht rijst.... Dr. Stana-Satan komt de brieven opvorderen: hij weigert pertinent ze uit te leveren, — en onderwijl rijpt zijn besluit: hij brengt ze terug naar het klooster, waar de bisschop, die ondertusschen het onderzoek naar den moordaanslag op Dr. Mundberger zelf in handen nam, ze in ontvangst neemt....

Te Weenen wachten Golf de Broeders en hun wraak. Nu hij de brieven niet heeft, zal hij ze ten minste tot voorwerp van een persschandaal moeten maken. Hij weigert. Als laatste redmiddel wordt hem het Loge-Credo geboden: hij moet het kruis vertrappen. Hij weigert weer: zal hij treden op het Kruis, dat de lieve, kleine Rita zoo innig kuste?

,,Ich trete auf das Kreuz nicht, meine Herren.

Im übrigen tun sie mit mir, was sie wollen''.

De loge-dolk doet zijn wrekend werk aan hem, die den loge-eed schond. De bisschop, die naar Weenen komt om de inhechtenisneming zooveel mogelijk voor de familie te verzachten, vindt Golfy stervende. De naam Rita doet hem gelooven in Jezus, doet hem berouw hebben over zijn misdadig verleden, doet hem verlangen naar den H. Doop, en terwijl het zielreinigend doopwater over zijn hoofd vloeit, gaat Golfy, die zóó arm was en nu zóó rijk, óp naar Jezus, wiens crucifix hij niet schenden wilde, op naar Rita, wier ideale maagdelijkheid zulk wonder vermocht te werken.

De dreigend-lichtende achtergrond, waartegen de handelingen dezer tragedie als donkere silhouetten staan afgeteekend, is de Vrijmetselarij. Reeds heeft men het schrijven van dit boek een stoutmoedige daad genoemd en er zich over verbaasd, dat een vrouw deze daad aandurfde. Met 'n ruk wordt de aardlaag opgeworpen

en als over een krioelend wormennest valt het schelle daglicht over de maçonnieke werkplaats van Satanisten en Luciferisten. Heel het vernielend streven der Tegenkerk naar Neo-Paganisme wordt hier in ombarmhartig realisme publiek gemaakt. Dr. Lucian Stana — zijn naam herinnert aan Satan en zijn persoon is het in werkelijkheid — de *Summus Opifex* leidt hier zelf de werkzaamheden. Men heeft de uitbeelding van den duivel minder reëel gewenscht, en het dient toegegeven, dat de roman als kunst er wellicht bij gewonnen had. Van den anderen kant wordt de beschrijving van den beeldenstormers-arbeid dezer kinderen der duisternis tegen „Il Geova dei sacerdoti" — zooals Carducci in zijn Satanshymme godslasterend dicht — er te huiveringwekkender om.

Toch legt de Oude Slang, *Serpens Antiquus*, het af tegen Christus die door Rita, de Christenmaagd, triomfeert over Golf en in Golf over de Vrijmetselaarsgedachte en de Vrijmetselaarsactie. *Christus regnat, imperat, triumphat* mag het dus, als wij het boek sluiten, klinken: Christus regeert, Christus beveelt, Christus zegeviert heden, gisteren en in eeuwigheid. Amen! Halleluja!

Bij gelegenheid van Handel-Mazzetti's 50sten verjaardag (10 Jan. 1921) wist de anti-clericale *Illustrierte Zeitung* te vertellen, hoe er uit deze schrijfster, zooals zij zich in *Jesse und Maria* openbaarde, iets goeds en iets groots had kunnen groeien „als het haar slechts gelukt ware, zich onder den eenzijdigen invloed van streng-katholieke kerkschheid uit te werken en door te dringen tot de vrijheid van een Ebner-Eschenbach", — en hoe nu „door trouw te blijven aan de Katholieke Kerk een groot talent voor heel Duitschland verloren ging."

Hoe eenzijdig toch dit verwijt van eenzijdigheid!

Wij, Katholieken, die beter weten en naar die wetenschap de keuze van onze lectuur bepalen, willen met vreugde elk boek begroeten, dat deze beste der Duitsche schrijfsters ons telken jare weer bieden komt. In het laatste Studenten-annuarium noemt Dr. Brom in een lijstje van boeken, die onze geloofskennis kunnen vermeerderen en onze geloofsovertuiging sterken, ook Handel-Mazzetti's *Stephana Schwertner*. Welnu: *Ritas Vermächtnis* is weer zoo'n boek.

Maastricht. G. VAN GESTEL.

Ik acht mij verplicht tegenover mij zelf en mijne lezers uitdrukkelijk te verklaren, dat ik *Ritas Vermächtnis* niet kan bewonderen. Het is een „raar" boek. A. GIELEN.

DE STRIJD OM DE ZUIVERHEID.[1])

,,Ieder mensch op deze wereld heeft een strijd te strijden tegen de tyrannie zijner hartstochten. Dat is een wet van orde en moeizame onderwerping, maar ook van harmonie en eenheid, van vrijheid en vrede. Edoch, het strenge uiterlijk dezer verplichting verbergt de heerlijke en sublieme schoonheid ervan voor eene jonkheid, die dwaas zich zelf verkwist, haar zedelijke integriteit opoffert aan het genot en vervolgens bij anderen zoekt te verwoesten wat zij in zich zelf niet heeft weten te eerbiedigen. In meer overlegde boosheid wordt dan aan de verleiding de laster toegevoegd: het voorschrift der zuiverheid wordt onmogelijk geacht. Het past alleen, zegt men, voor den zwakkeling.

Is dan zwak de mensch, die zich voedt met hemelsche verlangens; sterk degene, die den moed niet heeft zich te verheffen boven zijn brutale zinnelijkheid?

Zwak, die in adeldom wedstrijdt met de zuivere geesten, sterk wie zich vergooit?

Zwak de grootmoedige, die zich zelf vergeet om God en zijn medemenschen, sterk de egoist, die alleen denkt aan zijn laag genot?

Zwak de ridder van het recht, sterk de slaaf van zijn schuldige begeerten?

Zwak degene, wiens levensenergie de gemeenschap zal verrijken en sterk de verarmde, door ondeugd uitgeputte?

Zwak wie zijn heiligste verbintenissen trouw blijft, sterk de cynicus of de huichelaar, die zijn eeden schendt?

Zwak de overwinnaar en sterk de verwonnene?

En toch deze laster vindt geloof. De vooroordeelen der wereld houden haar levend; geneesheeren, in naam eener zoogenaamde wetenschap, versterken haar door hun slechte raadgeving; een uitgebreide pers zorgt voor de verspreiding en de verdediging; en de gangbare moraal geeft voor den man, de vrouw, den celibatair, den gehuwde, den vaderlander, den colonist afzonderlijke regelen, welke een hoon zijn der eerbaarheid.

Tegenover deze brutaliteit stelt, angstvallig en bescheiden, de

---

[1]) HOORNAERT, S. J. (G.) Le Combat de la Pureté. (A ceux qui ont vingt ans) Préface par le R. P. Vermeersch. Bruxelles-Paris.

deugd zich maar al te vaak tevreden met blozend het hoofd te buigen; en soms geeft zij zich gewonnen.

Het is dus noodig de zuiverheid te leeren hoogschatten.

Men moet de fierheid opwekken bij hen, die de schoone deugd bezitten.

Men moet ook, wijl allen haar dragen in broze vaten, onderwijzen de kunst van haar te verdedigen en te behoeden tegen elken vernietigenden schok.

En wijl de zieke kan genezen en de nederlaag kan worden goedgemaakt door eene overwinning, is het zaak den verslagen of wankelenden moed te bezielen, de aarzelenden en kleinmoedigen aan te sporen tot een nieuwen strijd.''

Deze opwekkende woorden werden geschreven als inleiding tot het boek, dat wij hier willen aanbevelen, door den bekenden hoogleeraar aan de Gregoriaansche Universiteit te Rome, den professor in de moraal-theologie, R. P. Vermeersch.

De schrijver van *Le Combat de la Pureté*, G. Hoornaert, richt zich tot hen ,,qui ont vingt ans''. Maar ik geloof niet mij te vergissen, als ik meen dat het een kostbaar boek is niet alleen voor twintigjarigen, maar ook en misschien nog meer voor hen, die ouder zijn. Waar ieder mensch door zijn passie kan worden overrompeld, is het ook goed en nuttig dat een ieder zich voorbereide tot den strijd, en dus is het boek voor iedereen, die den leeftijd bereikt heeft dat zijn passies sterk en onrustig zijn geworden of het onvoorziens kunnen worden.

Wie zielen heeft verpleegd, zal door de ervaring weten, hoevelen den eersten keer zondigen in onwetendheid en later als de gewoonte is gaan vastzittten, de energie missen zich met geweld los te scheuren.

Maar daarmede wil niet gezegd zijn dat elke voorlichting als een weldaad te begroeten is. Integendeel. Onkiesch, onhandig en dom geknutsel op dit gebied heeft meer kwaad dan goed gedaan in vele gevallen, en wat een voorbehoedmiddel bedoelde te zijn werd een aanleiding tot het kwaad. Men vergete echter niet dat in onzen tijd van laaghartige speculatie op de seksueele passie door lectuur, kleeding, tooneel, bioscoop en tingeltangel, door het verkeer op straat, de uitstalling in de winkelkasten, het insinueerende van aanplakbiljetten, de verregaande vrijzinnigheid van openbare bibliotheken, enz., het uiterst moeielijk wordt en niet zelden onmogelijk het weten der jeugd in deze materie zich geleidelijk en langzaam te laten ontwikkelen.

De jongeling, die naar de Universiteit gaat, behoort te weten en terdege (want halfheid is noodlottig) tegen welke gevaren hij op zijn hoede moet zijn.

De arbeider, die met verwilderde kameraden heeft te werken, moet even flink zijn geloof als zijne zuiverheid kunnen verdedigen, anders gaan beiden verloren.

De milicien, die maar al te dikwijls voor het eerst de corruptie van anderen onder de oogen krijgt, mag niet onvoorbereid zijn.

Het meisje van buiten, dat als dienstbare naar de grootstad gaat, blijve niet onkundig, zoodat zij verdorven is voor zij het weet.

Maar het is een eisch van het grootste gewicht dat de voorlichting klaar zij en delicaat.

Aan deze vereischten voldoet dit boek heel in het bizonder en de bede van G. Hoornaert is wel verhoord: que Dieu et la Vierge très pure nous aident à te parler clairement et délicatement tout ensemble.

Of dit boek zich echter lezen laat „comme un roman d'aventures", gelijk Vermeersch het schertsend uitdrukt, waag ik te betwijfelen. De stijl is vlug, vlot en nieuw, maar de stof eischte dikwijls eene opeenstapeling van principen, een reeks van scholastische distincties, die van den lezer wel eenige studie en nadenken vorderen. Maar dank deze methode, behoeft de schrijver ook geen enkel vraagstuk onopgelost terzijde te schuiven, en wie den inhoud van dit boek zich ernstig eigen heeft gemaakt, zal voor bijna geen enkel geval meer vreemd staan.

Streng logisch is de bouw van dit uitmuntende boek. Om daarvan eenig idee te geven, zal ik den titel der verschillende hoofdstukken overdrukken en daarnaast met enkele woorden aanduiden de onderwerpen, die worden behandeld.

L'ETAT MILITANT. Hier wordt op zeer heldere en bevattelijke wijze gesproken over den invloed van temperament, erfelijkheid, leeftijd, sekse en uiterlijke omstandigheden.

L'ENNEMI. Na een klare definitie der doodzonde, daalt de schrijver af tot bizonderheden in daad of dader, die een nadere toelichting behoeven. Theoretisch heel eenvoudige, maar te velen nog onbekende dingen worden hier medegedeeld omtrent scrupules, handelingen in den slaap of in half-wakenden toestand verricht, voorafgaande onwetendheid, slechte gedachten, bekoringen vóór de H. Communie.

L'ATTAQUE. Waarschuwingen tegen het gevaar der lichtzin-

nige gesprekken, der ongezonde nieuwsgierigheid, ledigheid, bals, bioscoop, lectuur, particuliere vriendschappen, omgang met vrouwen, verlovingstijd.

Lâ Defaite. Weerlegging der verontschuldigingen, waarmede zij die gevallen zijn of willen vallen, hun daad trachten goed te praten.

La Victoire. De geheele strategie der verdediging legt Hoornaert voor ons open; de voornaamste middelen, natuurlijke zoowel als bovennatuurlijke, somt hij op. Maar de zegepraal kan men alleen behalen als men overwinnen wil. En aan de hand van de Confessiones van Sint Augustinus teekent de schrijver die jammerlijke besluiteloosheid, welke al zooveel menschen met hoogen aanleg en rijke talenten gemaakt heeft tot beklagenswaarde, maar ook volledig schuldige mislukkelingen. Jactabam voces miserabiles: cras et cras! Quare non modo? Quare non hac hora finis turpitudinis meae?

Demain je te dirai, mon âme, où je te mène;
Demain, je serai juste et fort..pas aujourd'hui.

Als ik straks zeide dat ik het boek moeilijk kan vergelijken met een roman van avontuur, dan bedoelde ik hoofdzakelijk dàt er ernst en toeleg noodig is om dit boek met nut en voordeel te lezen; men mag echter geen oogenblik denken dat Hoornaert zwaar op de hand en vervelend betoogend is.

Integendeel, hij schrijft met eene frischheid en eene opgewektheid, een ondeugende geestigheid of een heilige geestdrift, die het eenigszins „widerliche" der stof doet vergeten.

Mag ik een paar exempeltjes geven?

A vingt ans, on frédonne: „Une chaumière et ton coeur!"
C'est très beau, mon joli frisé, dans une chanson!

Mais, dans la réalité des choses, cela n'est supportable (quelque temps..) que si l'hiver n'est pas trop froid et s'il ne pleut pas trop par les fentes de la ci-devant chaumière, car l'amour transi, ou l'amour mouillé, c'est piteux et une mandoline console peu...."

Le mariage ne doit pas être une juxtaposition de dots, mais une union de coeurs.

Elle était bien moderne, la jeune fille qui, au jeune homme lui déclarant „Je vous porte beaucoup d' „*intérêt*", répondait

par le hardi calembour: ,,J'èspere que vous ne m'apporterez pas seulement *l'intérêt*, mais aussi le *capital!*

Un Bolchewik cassant les vitres d'un monastère, fait plus de bruit que dix Carmélites s'immolant toute l'année dans le silence de leurs austères cellules!

Flirt! jeu d'escrime périlleux, où souvent l'épée mal mouchetée ,,fait plaie''.

Ik heb maar enkele grepen gedaan op goed geluk, voldoende echter om te laten zien dat het boek niet saai en droog is. Ook een schat van citaten ligt over deze bladzijden verspreid, hetgeen de aantrekkelijkheid niet weinig verhoogt.

Na alles wat ik reeds heb gezegd, behoef ik niet nadrukkelijk meer te verklaren dat ik het boek van harte wil aanbevelen. Ook voor twintigjarigen, ,,ceux qui ont vingt ans'', wien de schrijver zijn *Combat de la Pureté* heeft opgedragen? Is dat niet meer bedoeld voor België en Frankrijk, waar de oorlog ook op zedelijk gebied zoo'n verschrikkelijke verwoestingen heeft achtergelaten, en waar het warmer temperament het gevaar grooter maakt?

Och, laten wij maar geen struisvogelpolitiek spelen. Wie oogen in zijn hoofd heeft en weet wat er op seksueel gebied gebeurt in alle standen en kringen en op elken leeftijd, zal moeten erkennen dat daar het groote kwaad ligt.

Ook voor onze jonge menschen blijft waar het woord van Lacordaire: ,,La passion dont vous souffrez est celle qui tyrannise le plus les hommes et elle est universelle et le triomphe que l'Evangile a remporté sur elle est une des preuves de la divinité du Christianisme.''

Daarom, men zal ernstige redenen moeten hebben om dit boek met zijn wijze raadgevingen en krachtige hulpmiddelen in den moeilijksten strijd iemand te onthouden, uit vrees dat het hem te veel zou openbaren.

Want deze schrijver verricht zijn taak op delicate manier en waar men den meester in het geestelijke leven niet toelaat te leeren, blijft de kans dat de voorlichting wordt gegeven door anderen, maar op eene wijze, die alles onherstelbaar vernietigt wat er was aan schroomvalligheid en maagdelijke schoonheid in de ziel der jongeren.

SACERDOS.

TER OVERWEGING.

In *Stimmen der Zeit* (Febr, 1923) wijdt de bekende J. Kreitmaier een artikel aan *Die Krisis der Christlichen Kunst.*

Het is waarschijnlijk niet ondienstig, eenige gedachten van den schrijver te vertolken, die in den huidigen strijd om de kunst, naar onze bescheiden meening, waard zijn te worden óvergedacht.

Wij houden onze eigen meening op den achtergrond en leggen den belangstellenden lezer enkele der inzichten van den geschoolden denker voor, wiens vroegere werken genoegzaam bewijzen dat hij geen vreemdeling is op kunstgebied.

Het overwegen van deze gedachten, welke wij uit het genoemde artikel hebben opgedolven en als onderling samenhangende aphorismen lieten afdrukken, moge een weinig orde brengen in de grenzelooze verwarring, die thans in zoo vele geesten blijkt te heerschen.

Men kan niet genoeg den nadruk leggen op het woord: ,,cultureele goederen'', want het gaat hier (bij de kunst) even als bij de vragen der wetenschap in eerste plaats om den hoogeren of minder hoogen stand der menschelijke cultuur, niet der religie. Deze onderscheiding wordt in den kamp der meeningen, jammer genoeg, veel te vaak en te licht verdoezeld; beschouwd wordt als een gebrek der religie, als een verzuim der Kerk, wat een gebrek aan menschelijke cultuur is, waarvoor de Kerk niet verplicht is te zorgen.

Het zou pelagiaansche ketterij zijn: te gelooven dat een volkome werk van religieuze architectuur, een meesterlijk uitgevoerd liturgisch gezang, een prachtige voorstelling van Christus aan het kruis of van zijne gezegende moeder, een ontroerende preek op zichzelf zonder medewerking van den H. Geest in staat zouden zijn op een menschenhart ook maar den minsten religieusen indruk te maken, in een ziel de vluchtigste gedachte te wekken van bovennatuurlijke waarde. Omgekeerd kan men even goed zeggen, dat het meest onbeduidende kunstwerk geen hindernis kan zijn voor de werking van den H. Geest.

Wat er omgaat in de ziel des kunstenaars van een kerkelijk werk

geeft niet den doorslag, maar de bruikbaarheid van zijn gewrocht voor de heilsbedoelingen der Kerk. In dien geest moet men ook den Can. 1279 van den nieuwen Codex verstaan, waarin verboden wordt *ongewone* werken uit te stallen in de kerken. Dat is geen dam tegen den voortgang der kunst, maar alleen tegen onbeproefde nieuwigheden. Want in den goeden zin des woords is ieder meesterwerk iets ,,ongewoons'' en men zal toch niet willen beweren dat de Kerk alle meesterwerken wil buitensluiten.

Niets bewijst klaarder, dat de heele vraag slechts eene cultuurvraag en geene religieuse is, als het feit: dat trots de dikwijls ellendige kunst het innerlijke leven van het tegenwoordige catholisicmus gerust met dat van nadere tijden vergeleken mag worden, ja beslist hooger staat dan in menige bloeiende kunstperiode.

Daarom echter is het niet nutteloos tijd en kracht te wijden aan de opheffing der kunst. Want gaat het hier slechts over eene cultuurvraag, het is toch ook weer God zelf die den voortgang der cultuur wil, want zij is niets anders dan de ontplooiing der geestelijke krachten en vermogens der menschheid, welke de schepper haar gegeven heeft.

Slechts een idealist zonder menschenkennis kan wanen dat de geheele menschheid als zoodanig dien cultuurdrang onderworpen is en hij bij iedereen of zelfs in gansche volksklassen moet worden voldaan.

Evenzeer als de hoogten der wetenschap slechts worden beklommen door weinige uitverkorenen, zoo zal ook het kunstbegrip in den vollen zin steeds een voorrecht blijven van weinigen.

Wijl de kultuurdrift der menschheid als zoodanig — niet van den enkeling — zoo sterk is, dat er geen uitdrukkelijk gebod van den schepper meer noodig was, bestaat voor den enkeling ook geene verplichting de cultureele ontwikkeling anders te dienen dan door het vervullen zijner beroepsplichten, die meestal maar zeer indirect de cultuur bevorderen.

De profane kunst lijdt niet minder dan de kerkelijke aan dien tweestrijd tusschen voortgang en hardnekkig vasthouden aan het

oude. Hoofdzakelijk wordt gezocht wat effect maakt of boeit door wat het voorstelt.

Tegenover die groote massa van kunstgenieters is het aantal van werkelijke of vermeende kunstbegrijpers, die ook in het meest moderne, uiterlijk vaak zoo weinig aantrekkelijke, den kunstgeest speuren, onzegbaar klein.

Moet nu de Kerk uit liefde voor die weinigen eene kunst in de hand werken, die verreweg de meesten niet verstaan en voor wie zij dan ook nimmer een natuurlijke opwekster tot bovennatuurlijke daden kan worden?

De religieuse kunst, voor zoover zij zich richt tot de gemeenschap en niet alleen uitdrukking wil wezen van een fijngestemde kunstenaarsziel, is en moet zijn dienende kunst: een doel beoogen.

Maar wil de kunst een doel bereiken, dat buiten haar innerlijkst wezen ligt, dan moet zij het doel stellen boven het middel. Derhalve is voor de religieuze opwekking van geloovige zielen de inhoud en symboliek van een kunstwerk van veel grooter beteekenis dan het formeel-kunstige.

Eigenlijk moest het zoo geschapen staan met onze christelijke kunst, dat zij alle geloovigen, het eenvoudige volk zoowel als de ontwikkelden, opwaarts voerde tot God; dat zij ook den ongeloovige, die zulke religieuze werking noch zoekt noch verlangt, maar haar zuiver als kunst beschouwt, achting en bewondering afdwingt.

Zoo was het in de middeleeuwen toen de aardsche cultuur zich nog ontvouwde in den moederschoot van de Religie. Maar sinds deze cultuur aanving zelfstandig te leven en zich al meer van de beginselen der Moeder verwijderde, begon ook de scheiding der kunst in profane en religieuse. De Kerk verlangde van hare kunst dat zij een spiegel der eeuwigheid, de wereldlijke kultuur eischte dat zij een spiegel van den tijd zou zijn. Daarmede was het probleem geboren, waarmede wij heden worstelen.

Zuiver theoretisch was de moeilijkheid niet groot, want de kunst kan zoowel spiegel van den tijd als der eeuwigheid zijn.

Maar praktisch werd de scheiding steeds grooter van af het oogenblik dat de profane kunst zich meer en meer verwijderde van den aesthetischen grondregel der 19de eeuw, die in de klassieke

kunst een standaard zag, en de kerkelijke kunst zich daar vaster aan hield, wantrouwend als zij stond tegenover de nieuwe profane kunst, die zich immer meer van God vervreemde.

Toen werd het een rustige gang langs gebaande paden. Men werkte naar geliefde voorbeelden, was bang voor oorspronkelijkheid en zette de deuren wijd open voor de kunstfabrieken met hun Devotionalienschund.

Dat moest eene reactie in het leven roepen.

Maar zij, die den tijd gekomen waanden eener grondige hernieuwing der christelijke kunst door aansluiting aan de tijdkunst, gingen overdrijven.

Afkeerig van de zoetelijkheid der kerkelijke gebruikskunst, vonden zij smaak in het ruwe, het hoekige, het krampachtige en verwrongene, in den hautgoût — zonder te bedenken dat bij zoo plotselingen overgang een zuiver proeven onmogelijk was.

In de hartstochtelijkheid van den strijd werd ook maar al te licht vergeten, dat de moderne subjectivistische geest, waarvan de tegenwoordige kunst leeft, niet in staat is eene gemeenschapskunst in het leven te roepen, zooals toch zeker de kerkelijke kunst evenals de kerkelijke liturgie behoort te zijn. Wel werd luid den eisch gesteld eener gemeenschapskunst, maar dan werd er tevens gewezen op voorbeelden, die een hoon waren voor allen gemeenschapsgeest. Liefde maakt blind. En bij zulke critici schijnt de liefde voor de nieuwe vormen den gemeenschapszin te hebben afgestompt.

Hoe komen we deze crisis te boven? In geen geval door praten en schrijven; niet door aesthetici, historici en kritiekers, maar door *scheppende kunstenaars.*

Maar vergeefsch zal alle streven blijven, zoolang de geest des tijds anti-kerkelijk is. Heden is zelfs de meest ongeloovige niet bang meer, de woorden God en Ziel in den mond te nemen; het is zelfs eene mode geworden daarover te praten. Maar ook waar het zoeken naar God ernst is, wijkt men nog af van den weg, dien God den menschen heeft aangewezen. En de vergeefsheid hunner pogingen doet de arme menschen lijden en vertwijfelen. Zeker zal in deze zielsgesteltenis menig schipbreukeling zich redden op den oever der Kerk, maar de tijdgeest is ver vandaar verwijderd. En

ook de kunst, als het trouwe beeld van dien geest. Zij draagt het verscheurde kleed van de teleurgestelden des levens, maar niet het bruiloftskleed, dat de deelnemers aan de wijdingsvolle liturgie der Kerk past.

Zoo moet die kunst nog door het vagevuur, totdat zij gelouterd en waardig is, het heiligdom te betreden.

NOG DUIDELIJKER.

In de voorgaande aflevering van dit Tijdschrift werd mij gelegenheid gegeven mijne grieven tegen de letterkundige kronieken van den heer Pieter v. d. Meer „mannelijk oprecht" uit te spreken.

Twee redacteuren van De Nieuwe Eeuw zijn nu een weinig uit de hoogte satisfactie komen vragen, maar ik kan hen niet te woord staan, omdat zij zich eene interpretatie mijner motieven veroorloven, waarvan de onwaardigheid en valschheid hun moeielijk kan zijn ontgaan.

Als ik dan nogmaals terug kom op mijn eerste artikel, geschiedt dat alleen om ten overstaan mijner lezers de puntjes nog eens op de i's te zetten en eventueele pogingen om mijn schrijven anders uit te leggen dan het werd bedoeld, voor goed te verijdelen.

Ik heb gemeend te mogen volhouden dat P. v. d. M. aesthetisch ons maar weinig verder zal brengen. En dat ligt aan de manier, waarop hij zijne katholieke landgenooten behandelt, namelijk als een troep Beötiers.

Het is juist die grenzelooze minachting, welke het onmogelijk maakt met kalm gemoed te blijven luisteren naar zijn stem.

De kritiek onder katholieken is oneerlijk: „een gewoonte ..om met een slappe mildheid alle boeken en boekskens, alle platen en beelden en schilderijen van katholieke auteurs, teekenaars, schilders en beeldhouwers te loven of er ten minste toch altijd nog iets goeds van te zeggen, uit vrees meneer X. of juffrouw Y te kwetsen."

„Er werd vrijwel geen aandacht gegeven aan literaire en kunstwaarde, als het ding maar zoet en braaf was."

Als men zich afvraagt wat er verschijnt aan oorspronkelijke katholieke literatuur, staat men versteld „over den erbarmelijken

oogst. Er komt bitter weinig en dat wat aangeboden wordt is alleen goed om de kachel mee aan te maken.''

Er bestaat een heele hoop roomsche boekjes, maar ,,die boeken en boekskens zijn geschreven in een stijltje, dat futloos is en in een taaltje, waarvan de woorden uitgekauwde, saplooze dotjes zijn of geleiachtig aandoen als week suikergoed.''

Zijn artikel Over Kerkelijke Kunst is rechtuit beleedigend.

Men ziet, v. d. M., kiest met opzet de woorden, die moeten grieven en pijn doen, en ons in de oogen van hen, die toch al gewoon zijn ons als achterlingen te beschouwen, belachelijk maken.

Dat is zijn opvatting van katholieke kritiek: ,,juist de katholieke kritiek moet hooge eischen stellen, moet alles eischen, en onbarmhartig te velde trekken tegen het middelmatige, weesentimenteele gepruts.''

Neen, men moet niet alles eischen! Niet te velde trekken tegen het middelmatige! Maar gematigd en ernstig wijzen op de fouten en gebreken, nooit de waarheid verbloemen, maar evenmin verdoemen als een onmogelijk prul wat niet aan de hoogstgespannen verwachtingen voldoet.

Hoevelen van hen, die later als groote kunstenaars werden gevierd, zijn dadelijk met een kunstwerk voor het publiek gekomen? Waren niet verreweg de meesten, te oordeelen naar hun eerste proeve, slechts middelmatige talenten? En als de kritiek, brutaal en meedoogenloos en totaal miskennend de taak die haar is opgedragen, deze middelmatigen onmiddellijk had doodgeslagen, zou de kunst daar werkelijk door bevorderd zijn?

Ik heb natuurlijk de kranten sedert twee jaren niet bewaard, maar toch eenige aanteekeningen gemaakt als zijn optreden opzienbarend werd.

Zoo herinner ik mij nog duidelijk de beslist onbehoorlijke manier, waarop hij Jo Weve in zijn kolommen havende, omdat zij een meisjesboek had geschreven dat zijne goedkeuring niet kon wegdragen. Die kritiek was zóó ruw wegwerpend, zóó wreed hoonend, dat ik mij heb laten verlokken het romannetje te lezen, in de verwachting dat ik zou kennismaken met een der verschrikkelijkste draken, die ooit in het letterkundig wereldje waren losgebroken.

En het was een gewoon meisjesboek, hier en daar misschien een tikje te sentimenteel, maar overigens niets minder dan een overgroot aantal der neutrale boeken van dat soort. Maar het had het voordeel eens *niet* neutraal te zijn.

Katholieke boeken voor meisjes zijn er noodig, en het zou inderdaad een weldaad zijn geweest, indien jonge vrouwen zich aan dit genre hadden gewijd. Een verstandige kritiek zou dat pogen hebben aangemoedigd, de fouten verbeterd door gegronde terechtwijzing, den moed erin gehouden door tenminste het streven goed te keuren. Maar de wijze, waarop v. d. M. zijn slachtoffer behandelde, sloeg dadelijk alles stuk. En dan gaan wij straks weer jammeren dat we geen literatuur voor de aankomende jeugd hebben en deze zich met neutraal werk moet tevreden stellen!

Ik denk hier ook aan de kritiek op ,,Poverella'' van Max van Ravestein. Dat boek, ik moet het bekennen, heb ik niet gelezen, maar een paar van zijn vorige romans doen mij toch vermoeden, dat deze roman niet zoo absoluut inferieur kan zijn, dat de criticus te keer mag gaan zooals hij doet. Het is of hij er onpasselijk van wordt.

Zulke ongehoorde overdrijvingen schaden den opbloei eener katholieke literatuur heel wat meer dan P. v. d. M. schijnt te bevroeden; zij onderdrukken elk opkomend talent; zij geven niemand kans zich te verbeteren; zij schrikken de talentvollen af, omdat deze te fijngevoelig zijn om zich bloot te stellen aan de kans van in het publiek te worden uitgekreten als een misdadiger.

Wie wil nu nog beweren dat iemand, die er zulke methoden van kritiek op nahoudt, ons aesthetisch een stap verder zal brengen?

En P. v. d. M. vindt dat nog niet erg genoeg: ,,Ik heb trouwens een stil, maar stellig vermoeden dat de jongste generatie die nu aantreedt, ons reeds-ouderen, op deugdelijke en allicht nog ietwat hardhandiger wijze zal komen helpen om de dikke laag stof en den ouden rommel daaronder bedolven, met een stevigen electrischen stofzuiger en met dictatoriaal gebaar definiteif schoon te maken en op te ruimen.''

De heer P. v. d. M. heeft nog wel een beetje méér dan een ,,stellig vermoeden'' want hij zal het wel evengoed weten als ik, dat sinds eenigen tijd door een drietal jongeren, met zijn instemming, gewerkt wordt aan de oprichting van een blaadje, dat, naar titel en voorloopig manifest te oordeelen, een schendblad, en afgaande op de namen der oprichters een bedenkelijk onwijs product moet worden.

Maar het eigenaardige is ook weer, dat deze jongelui de wereld eens eventjes zullen leeren ,,het catholicisme te beleven''.

En hiermede kom ik tot mijn tweede punt.

Als v. d. M. ethisch zoo doorgaat, dringt hij ons naar het moeras, zeide ik in mijn vorig artikeltje.

Het schijnt dat sommigen dit woord niet verstaan en dadelijk aan goddelooze en immoreele dingen zijn gaan denken.

Och neen, v. d. M. spreekt genoeg over God en Godsdienst, over de wondere schoonheid van het Catholicisme, de sublieme kunst der liturgie; in de meeste zijner kronieken trekt hij ons mee naar hooger regionen. Maar wat Dr. Gustav Keckeis niet lang geleden schreef over de jongste Katholieke Duitsche literatuur: Wir haben in der Literatur und gerade in der jüngsten katholischen Dichtung viel ungesunde oder knabenhafte Extase, ein zeitkrankes Auszersichsein, eine überhebliche Geste, die mit Göttlichem oft geradezu jongliert; dies sind die protuberanzen des drangvollen dichterischen Schaffens in einer explosiven Zeit und als Erscheinungen durchaus erklärlich.

In Frankrijk hebben wij dat ongezonde extatische, die ziekelijke uitbarstingen, dat jongleeren met het goddelijke nog erger dan in Duitschland. En onze jongeren zijn al niet meer vrij van die geestelijke besmetting. Is dat katholieke literatuur of literair catholicisme?

Ik heb voor mij liggen eenige proeven van poezie en een reeks prozagedichten van den allerlaatsten tijd, waarvan de spasmodische godsdienstigheid en de hysterische opwinding mij ongerust zouden maken als de voelbare onoprechtheid en de dikke rethorica mij niet zoo toornig stemden.

Epigonen van den heftigen Barbey d'Aurevilly, den ge-exalteerden Bloy, den diepzinnigen maar martelenden Hello, den gekunstelden Claudel; epigonen echter, die niet rijp en ontwikkeld genoeg zijn om het schoone in deze mannen te ontdekken, niet wijsgeerig genoeg geschoold om het onhoudbare in hun doctrine of levenssysteem te onderscheiden, maar wier verwonderde kinderoogen het meest worden getrokken door hun abnormaliteiten, die zij vlijtig trachten na te bootsen.

Die van Bloy, ofschoon wat gematigder, cultiveert v. d. M. En menige jongere aapt hem al na.

Jaren geleden heeft Jules Persyn den heer v. d. M. zachtjes onderhouden over zijn ondoordachte Bloy-adoratie. „Het dwepen met Bloy", zoo schreef hij, „zal wel eens de schuchteren, of de minder mystiek-voelenden beangstigend aandoen. Bloy doet voor gewone geloovige christenen zoo zonderling, — vooral als hij over-

slaat in scheldgejubel, dat men de toomlooze vaart van dezen vliegenier uit ergens een geestelijk Vuurland, door al de drie afmetingen van het heelal en langs de vier windstreken van dit ons aardsche bolletje heen, wel eens beteugelen wou tot een normalen gang, niet in 't gewoon lid van 't geloovende volk daarom..... maar toch als een mensch met een stel echt-marcheerende beenen op onzen begaanbaren grond van alle dagen.

Er is bij elk Durchschnittsmensch een hoogdag- en een weekdagstemming. Bij Bloy is 't altijd hoogdag. Houdt Pieter van der Meer dat uit, zoo zal dit zeker getuigen van een veer- en spankracht, die men eigenlijk benijden moet. — Houdt hij 't niet uit, hij bedenke dan toch dat men niet steeds in wilskracht per funiculaire naar de hoogte moet — maar dat er ook wandelwegen zijn die naar Rome en naar den hemel leiden."

Het is waar dat v. d. M. allengs beter de fouten is gaan zien in Bloy, maar zijne bewondering, het blijkt uit zijn artikel over de Minnebrieven van Bloy, is tot op den dag van heden nog altijd grooter dan goed is voor gewone stervelingen, die daardoor gebracht zouden kunnen worden om Bloy te kiezen tot meester van hun geestelijk leven. En wordt hij van jonge menschen de bewonderde, grijpen zij gretig naar zijn boeken, dan verdwijnt de liefde, de deemoed, de eerbied voor den priester; dan wordt hun catholicisme eene leer van onrust en opstandigheid, van gewaagde theorieën en van onbekookte drijverij. En al die sterke, dichterlijke en ekstatische betuigingen van Godsliefde, welke zij in ronkende taal ten hemel werpen, kunnen niet goed maken wat verloren ging.

P. v. d. M. heeft alle redenen om Bloy dankbaar te zijn, maar ik geloof dat hij die dankbaarheid niet beter kan toonen dan door zóo weinig mogelijk van hem te spreken en zooveel mogelijk te waarschuwen tegen zijn werk. Ik geloof niet dat het onredelijk is, te denken dat Bloy thans, vrij van zijn temperament en kortzichtigheid, denzelfden raad zou geven.

Het is genoeg dat wij er een hebben, die hem navolgt van verre en zijn lyrische ontboezemingen over de schoonheid van het catholicisme in een krans zet van hoon en brutale invectiven, namelijk v. d. Meer zelf.

Nu wij overal jonge menschen zien opduiken, die hem nadoen; den mond vol hebben van God en „katholiek-beleven" en tevens vol woorden van minachting voor hun geloofsgenooten, die beproeven hun ziel zalig te maken op minder artistieke en meer be-

proefde wijze, is het werkelijk niet kleinzielig te waarschuwen, dat wij op die manier ethisch naar het moeras gaan.

Ik wil gaarne aannemen dat v. d. Meer dat niet inziet, maar dan is het een liefdedienst hem te waarschuwen en vriendelijk te verzoeken het eens ernstig te willen overwegen.

En verder: ik veronderstel niet veel minder ontwikkeld te zijn dan de meeste lezers van het Helmondsche Weekblad, maar als ik de heele passage nog eens over lees, waarin dat woord voorkomt: ,,wat het publiek gretig leest, al is het dan ook stichtelijk, is van nul en geener waarde'', kan ik volgens den zin niet anders verstaan dan ik deed. Ik wil echter gaarne aannemen dat de redactie anders is uitgevallen dan de schrijver bedoelde. Ik heb geen reden aan zijn goede trouw te twijfelen.

Maar waarom zijne verbazing: dat een boek als Anne-Marie nu juist niet iedereen in handen kan worden gegeven? Ik kan verzekeren dat vele katholieken voor geen geld van de wereld hunne dochters zulk een boek, waar het in liefdeszaken zoo vrij toegaat, in handen zouden willen geven. Waarom die overdreven waardeering van Manus Peet? Waarom zijne mededeeling dat het boek van Proust, waarvan hij zelf moet bekennen dat het zinnelooze perversiteiten bevat, geschreven is in prachtig levend proza?

Toen door iemand, die zijn geloofsgenooten wenscht in te lichten omtrent de moraliteit van schrijvers en hun boeken, gewezen werd op eene godslatering van Verlaine en hij er bijvoegde dat deze arme een gedegenereerde was, kwam P. v. d. M. dadelijk op hooge beenen verklaren in zijn blad, dat toch zeker een familieblad wil zijn, dat Verlaine zoo'n groot dichter was, als kon dat dienen tot verontschuldiging van de vuilheid door dezen man voortgebracht.

Het heele artikel over Shelley is, ongewild natuurlijk, misleidend. Wij vernemen dat v. d. M. vroeger met hem dweepte, maar thans als katholiek zijn werk niet meer zoo waardeert; toch wordt nog even vermeld dat deze dichter volkomen oprecht is, zeker de schoonste verschijning van de in-zich-zieke romantiek, dat zijn werk zwaar is van idealisme, zijn taal geluidend als zuiver kristal en zoo diep ontroerend van muziek. Maar is het niet een beetje gewaagd in een krant de lezers graag te maken op de literatuur van dezen Engelschen revolutionnair, wiens heele wijsheid door hem zelf werd saamgedrongen in de woorden: ik ben menschenminnaar, demokraat en atheïst.

Is het artikel over Péguy, den man die niet biechtte, niet com-

municeerde, zijn zondagsplicht verzuimde (zooals P. v. d. M. terecht opmerkt) niet eenigszins gevaarlijk onvolledig, sinds door een geestelijk gezag in Frankrijk gepoogd werd de ongezonde bewondering voor dezen man ietwat te temperen?

Heeft v. d. M. het tamelijk beruchte artikel van Scaldis in zijn Blad niet in bescherming genomen tegen een, die schriftelijk bij hem protesteerde?

Och, er is zoo veel aan te wijzen, onvoorzichtig, onjuist, eenzijdig aesthetisch en ethisch bedenkelijk. Maar wie niet zien wil, kan ik niet dwingen, en wie meent dat het alles kost is voor een weekblad, niet speciaal voor kunstenaars en literatoren, maar voor den gewonen katholiek, heeft een andere opvatting van roomsche journalistiek dan over het algemeen, naar ik hoop, gangbaar is.

Ik meende dat het mijn recht was daarop te wijzen. Eerlijk gezegd heb ik zelfs gedacht, toen ik merkte dat zoovelen met mij mee dachten doch practisch niet wenschten op te treden, dat het zelfs een beetje plicht werd.

En ten slotte van mijn kant een forsch protest tegen een handelwijze van de beide redacteurs van het Weekblad in kwestie, een handeling die ik niet kan kwalificeeren. Door een verminkte aanhaling trachten zij het voor te stellen alsof ik smadend spreek over het vroeger leven van den convertiet v. d. M. Zij hadden moeten bedenken dat een fatsoenlijk man zich zulke zinspelingen niet veroorlooft en ze dus ook niet van mij moeten kunnen verwachten. Ik heb gewezen op het feit, dat wel niemand zal loochenen, dat iemand, die veel ethisch minderwaardige boeken heeft gelezen, hetzij doordat het zijn officium was, ofwel omdat hij voorheen in andere omgeving verkeerde, en dat soort lectuur pleegde te lezen, zoo gemakkelijk heenziet over datgene wat ons gewone katholieken kan hinderen en zelfs ergenis geven. En dan is er voor zoo iemand bizondere voorzichtigheid noodig om met zijn oordeel, indien hij in het publiek schrijft, het publiek niet te stooten en geen dingen op te dringen, die het zelf uit zeer prijzenswaardig inzicht, niet wil lezen. Was dat in den vorm van een goeden raad niet een verontschuldiging?

Ik ben blij dat wij een katholiek Weekblad bezitten in den trant der N. E., maar ik ben niet blind voor de fouten. Ik waardeer voor een deel het werk van den literairen kroniekschrijver, maar een ander deel keur ik ronduit af. Wij moeten geen leider hebben, die

ons minacht; die ons belachelijk maakt voor de buitenwereld; die zijn vrienden, door hem onlangs vriendelijk en vaderlijk ,,schrijvertjes'' genoemd, bemoedigt en prijst en hun raad geeft en anderen uitscheldt alsof het bandieten zijn, terwijl ze toch niets ergers hebben gedaan dan een ietwat ouderwetsch vers of romannetje, waaraan het meerendeel der menschen voorloopig nog altijd plezier heeft, met de beste bedoeling in het licht gegeven. Nog eens: ik houd van alles wat men op behoorlijke wijze doet om de *katholieke literatuur* te bevorderen, maar ik verfoei het *literaire catholicismisce*.

Mijn bedoelen was den heer v. d. M. te wijzen op zijn onhebbelijkheden en onvoorzichtigheden en er toe bij te dragen dat hij binnen afzienbaren tijd de juiste man moge worden op die verantwoordelijke plaats, als het kan.

En als mijn pogen niet helpt, hoop ik dat het eindelijk ook door anderen zal worden herhaald.

Dr. AL. SLIJPEN S.J.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen

TOONEELKUNST. In *Het Getij* No. 4 schrijft E. Renso v. Telger: ,,Al de voortbrengselen van onze moderne tooneelauteurs hebben geen voedingsbodem in het hart van ons volk. Het volk is er niet één mee. 't Is al literatuur. En aan niets heeft het volk zoo zeer 't land als aan literatuur op 't tooneel. Er is geen cultuur-eenheid. In gansch onze moderne kunst niet en dàt laat haar zonder levens-zenuw. Alle pogingen buiten het streven naar cultuur-eenheid om, zijn geforceerde pogingen, die op niets uitloopen dan op steeds meer toenemende tegenzin voor Kunst bij ons volk''.

HERMANN BAHR. Gerard Brom heeft in de *Beiaard* (Mei) een fijne karakterizeering van dezen bekeerling en wijst bij hem eene overeenkomst aan met van Deijssel. ,,Maar het groote verschil is, dat de Oostenrijker veel vitaler en veel universeler aandoet dan onze landgenoot, dat van Deijssel een medium van sensaties bleef, terwijl Bahr een motor werd van ideeën, en dat daarom de een verouderd is en de ander wedergeboren.''

En op het einde besluit Brom: ,,Het geloof staat in Bahr niet gewapend, wat zeldzaam is bij een bekeerling. Hij vereert in sommige Franse schrijvers eerder het milde en blijde van Sales en Fénélon, terwijl Pascal's strengheid hem benauwt. Met evenveel recht als

zijn landgenoot Bruckner mag hij een kind van de jubelende barok genoemd worden, de barok waarover hij zich ook voorstelt een boek te schrijven. Hij is een zonnige natuur, die ieder mensch en ieder ding verguldt zonder de minste verlegenheid voor zijn eeuwige glimlach. Hij bewondert de Oostenrijker Mozart, van wie, verklaart hij fijn, de tragiese kreet niet gehoord wordt, omdat altijd de volle levenslust meeklinkt, en Schubert, die in de dood nog het beekje liet ruisen. Als Oostenrijker is hij zich bewust van ,,diesen wunderbaren Tiefsinn unseres so verkannten Leichtsinns.'' Een Oostenrijker is deze meester van de gouden tint volop: ein richtiger Oesterreicher, das ist ein guter Katholik, ein friedliebender, dankbarer, gütiger, lieber noch schwacher, nur nicht gewaltsamer, eher einmal durch zu grosse Nachgiebigkeit als je durch Starrsinn fehlender Mensch und im Herzen ein ewiges Kind.''

Zeer juist lijken ons ook de woorden, waarmede Dr. Brom de houding en mentaliteit van ons geslacht teekent:

,,De vloek van ons geslacht is eenmaal dat overbewuste en overladene, dat zich verbeeldde tot de Uebermensch te reiken. Deze tijd schijnt voor zuivere kunst, waarvan de wereld nu juist de mond vol heeft, niet eenvoudig en natuurlijk genoeg. We tellen bij hopen de schrijvers, meer artistiek dan artiest en meer artiest dan poëet, personen met veel smaak en veel geest, maar veel te krities, misschien ook te scepties voor een spontane schepping. Iedereen moet aan zijn houding denken, waarmee 't kinderlijke van de echte dichter al bedreigd is. Volgepropt met programs en problemen, is onze tijdgenoot te zwaar om op te vliegen. Hij blijft noodlottig opzettelijk en ingewikkeld, wat het sterkste uitkomt, wanneer een Mahler eenvoudig wil doen en 't op de manier is van een grootvader, die met kinderen meedanst. O de vertalingen van Boutens en Verweij, ze meten onze ouderdom wel pijnlik af.''

NIEUWE KUNST. In het tijdschrift *Roeping* (April) dat wij bewonderen om zijn klare beginselverklaringen en dat de jongere talenten gelegenheid geeft met hun proeven voor den dag te komen, schrijft Dr. H. Moller:

,,De echte kunstenaar van deze allerlaatste tijd heeft als sterk sprekende eigenschap voorliefde voor de natuurlijke onmiddelijke uiting, de primitieve verschijningsvorm. Hij heeft 'n zielsafkeer van 't sieraad. Want dat sieraad is tientallen jaren maar al te ergelik gemaakt om zich zelf als 'n uitwendige fraaiheid, die geen evenwaardige inwendigheid, ja zelfs heelemaal geen inwendigheid verzinnelijkte. 't Allervooste van alle kunstgedoe is toch wel 't maken van 'n zielloos lichaam, van fraaie lijkvormen, die alleen vorm zijn, het tegenbeeld van schoonheid, omdat er alleen schijn is, alleen bedrog. De kunstenaar wil allereerst ziel, menseziel in z'n vormen openbaren, 't leven, zooals 'n mens dat leeft en voelt in al z'n dieptes en wezenlikheden. Vandaar dat hij niet gestileerd wil zijn; alleen de vormen die niet gemist kunnen worden, om de aanschouwers van zijn kunst, zoo recht en onmiddelijk voor 't leven

te zetten, dat de kunstenaar zelf leeft, ziet, begrijpt, voelt in z'n werkelikheid. Dat is 't eenvoudige in de vorm, 't zo min mogelike in de uitwendige verzinneliking, de versobering, om de inwendige rijkdom werkelijk in zijn volle rijkheid te kunnen zien.

Niet gestileerd. De zuivere, wezenlike inwendige werkelijkheid. et leven, de ziel, heel 't verstandelik leven, et gevoelsleven in natuur en bovennatuur, zooals dat aanschouwd en gevoeld wordt op 't oogenblik dat de kunstenaar aan de uitingsdrang gehoorzaamt. Niet gestileerd ook de verbeeldingen, die opgroeien uit die aanschouwing en dat gevoel, en die in verwante voorstellingen dezelfde inwendige werkelikheid weer verbeelden: die verbeeldingen niet opzettelik op zich zelf afwerken tot zelfstandige voltooiing; alleen wat in de ontroering werkelik onmiddelijk in de verbeelding geboren is. Niet gestileerd ook in z'n vers. De kunstenaar van vandaag wil dikwels alleen, et ritmiese vrije vers, niet et gestileerde vers, dat is et ritmiese maatvers. Niet de strenge maat, waarin hij de ritmiese bewogenheid van z'n vers beheerst; neen de vrije onmiddellike ritmiek, die leniger, bewogener is, dus werkeliker samenstemt met de rijk wisselende bewogenheid van z'n gemoed.

't Is 'n noodzakelike terugslag tegen de overheersing van de uitwendigheid over de inwendige ziel; de ziel herneemt z'n koningsrecht over de zinnelike openbaringsvorm, dat alleen uitingsmiddel, maar koninklik uitingsmiddel van z'n inwendige koningsschap wezen moet. Liever te weinig aan uitingsvorm dan te véél; 't echt primitieve dus, en hierin 'n treffende overeenstemming met de grote middeleewse tijd, waarin de inwendigheid ook dikwels in zo weinig mogelik vorm geopenbaard werd.

't Is de diepere zin voor de wezenlike werkelikheid. Drievoudig: de zuivere werkelikheid van de zaak, et levensbrok dat wordt uitgesproken; de zuivere werkelikheid van de verbeelding of et ontroeringsbeeld; de zuivere werkelikheid van de bewogenheid. Wilt ge nuchter: de werkelikheid van inhoud, van beeld, van vers.

Nu spreekt et vanzelf, dat er door niet kunstenaars en erger nog door alsof-kunstenaars allerlei malligheden kunnen worden uitgehaald met de nieuwtijdse kunstbeginselen. Maar met welke beginselen kan dit niet gebeuren? Of liever, in welke tijd en met welke beginselen *is* dat niet gebeurd?''

En dan demonstreert Dr. Moller deze opvating aan werk van Karel van den Oever (*Het Open luik*). Dat is de goede methode!

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Blasco-Ibanez (V) Eene Liefde op de Balearen. P. M. Wink, Zaltbommel.

De Spaansche titel van dit boek zegt beter wat de schrijver bedoelde dan de Nederlandsche.

Los Muertos mandjan, de dooden heerschen, beteekent dat de oude gewoonten blijven voortleven en men zich aan die heerschappij zoo moeilijk onttrekken kan. Daar is zeker iets van waar en er is nooit ter wereld eenige wijziging gebracht in opvattingen, denkbeelden, tradities van welken aard dan ook, of het ging gepaard met strijd.

De liefde op de Balearen is maar een episode, die ook al dient om aan te toonen hoe de mensch vast zit aan het oude. Maar de schrijver vindt heel wat meer voorbeelden om zijn stelling omtrent het hardnekkig voortleven der traditie te demonstreeren. En hij laat zich natuurlijk ook de gelegenheid niet ontsnappen om tegen priesters en religieuzen wat hatelijkheden uit te kramen. Dat staat kranig en geeft dadelijk een tintje van ontwikkeling... ten minste in het oog van menschen, die heel erg onontwikkeld zijn.

Het is mogelijk dat deze of gene lezer zich een beetje ergert aan het anti-papisme van Blasco, maar het is in werkelijkheid toch een weinig te stupied om kwaad te kunnen doen. De liefdesgeschiedenis zelf verloopt op behoorlijke wijze, hetgeen bij dezen spaanschen schrijver eene zeldzaamheid is.

Coloma (Luis) Boy. Roman uit het Leven der Spaansche Groote Wereld. Uit het Spaansch vertaald door Dr. J. F. Albrecht. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Het weerzien van een ouden vriend wekt vaak weemoedige herinneringen aan al wat voorbijging en nimmer zal wederkeeren. En bij zulke gelegenheid voelen wij plotseling hoezeer wij zelf veranderd zijn.

En zoo ging het mij, toen ik deze nieuwe uitgave van Coloma's ,,Boy'' onder de oogen kreeg.

Jaren geleden was ik, op verzoek van een uitgever, begonnen met de vertaling van dat werk, toen ik geroepen werd tot een anderen arbeid en de vertaling door een vriend voltooid moest worden. Het boek verscheen in 1921 bij Dieben in Leiden en in Boekenschouw VI wijdde ik er de volgende regelen aan:

,,Als een verloren zoon heb ik ,,Boy'' ontvangen. In overleg met denzelfden uitgever was ik de vertaling begonnen van dit boek,

toen eensklaps onverwachte omstandigheden de voortzetting onmogelijk maakten. D. F. ving opnieuw aan en vertaalde tot blz. 256, en kwam daarna in mijn geval. Dr. S. eindelijk heeft het werk ten einde gebracht. Ik moet dadelijk erbij voegen dat het kleine stijlverschil den lezer niet zal hinderen. Dit boek is het lezen overwaard. Het is een sterk en felgekleurd verhaal, met groote emoties, fijne en dikwijls scherpe opmerkingen, en wij vinden hier Coloma zooals wij hem kenden uit zijn vroeger werk''.

Op het oogenblik zou ik van dit boek hetzelfde kunnen getuigen, want al toont zich het talent van Coloma veel sterker in zijn ,,Aristocraten van Madrid'', ik vind ,,Boy'' nog altijd een fel en emotievol verhaal, dat zich door zijne vele innerlijke en uiterlijke kwaliteiten een flink stuk verheft boven de gewone ontspanningslectuur.

Maar dit is dan ook alles. En vroeger, al drukte ik het niet in woorden uit, had ik toch in mijn diepste wezen de overtuiging dat ,,Boy'' op het gebied der katholieke literatuur wel iets bizonders beteekende. Die overtuiging is verdwenen.

Na zoovele jaren ben ik iets dieper doorgedrongen in de Spaansche literatuur en in de mentaliteit van dat zuidelijke volk; en het karakter van Boy is mij duidelijker geworden. Maar klaarder werd mij ook dat de natuurlijke goedhartigheid en vooral de aangeboren ridderlijkheid van Boy, den jongen marine-officier, Coloma er maar al te gemakkelijk toe brengt diens grenzelooze lichtzinnigheid, moreele uitspattingen en ernstige plichtverzaking te doen vergeten en vergeven.

De dood van Boy maakt misschien veel goed, maar hij komt zoo toevallig en onverwacht uit den loop van een geweer, treft zoo snel en plotseling dat de lezer voelt hoe hier Coloma eigenmachtig heeft ingegrepen, om door een dramatisch einde de sympathie voor den haastig bekeerden Boy te verzekeren.

En de woorden van het Naschrift maken op mij niet meer den indruk, dien zij eenmaal verwekten:

,,En zie, de Heer verhoorde hem en bond hem met de banden der ongerechtigheid, door anderen aaneengesnoerd. Dan zond Hij hem den dood der uitverkorenen, en nam hem op bij Zich in den hemel''.

A. GIELEN.

Curwood (J. M.) Wapi de Walrus. N.V. Johannes Müller, Amsterdam.

Dit boek bevat vier schetsen of vertellingen. ,,Wapi de Walrus'' verhaalt van een hond, die eene vrouw en haar man, achtervolgd door schurken in de wildernis, verdedigt en redt. ,,De Lafaard'' schildert eene bokspartij, of beter gezegd, houdt een bokspartij tegen een soort van beestmensch, zoo elegant en zoo krachtdadig, dat de liefhebbers van dergelijke krachtpatserij ervan zullen watertanden. In ,,De Engel'' maken wij kennis met Melisse Cummins,

de Florence Nightingale van verscheidene duizende vierkante mijlen der Noordlandsche wildernis. ,,Zijn eerste Biechtkind'' is het verhaal van vader Charles, die bewijst van hoeveel belang een gebroken pijpesteel soms kan wezen.

Het eerste en tweede dezer schetjes zijn niet geschikt voor jongemeisjes, waarmede volstrekt niet gezegd wil zijn, dat ze niet zouden deugen voor anderen S.

Hutchinson (A. S.) M. De gelukkige Held. (The happy Warrior). Uit het Engelsch door Cl. Bienfait. W. de Haan, Utrecht.

Sinds Hutchinson zoo'n overweldigend succes heeft behaald met zijn ,,If Winter Comes'' (Zie de beoordeeling der hollandsche uitgave in vorigen jaargang van Boekenschouw, blz. 226) verschijnt in vertaling het eene boek na het andere, en ik vermoed dat pientere uitgevers den tijd gunstig hebben geoordeeld, om ook met vroegere werken van den nu beroemden auteur voor den dag te komen. Ik weet het echter niet zeker, want de mogelijkheid blijft bestaan dat Hutchinson, aangemoedigd door de populariteit van het oogenblik, al zijn krachten inspant en het eene boek na het andere ter wereld brengt zonder te rusten. En het geluk is met hem.

Verwonderen doet dat eigenlijk niet, want het is zeker dat hij zijn métier kent, omdat hij den smaak kent der groote menigte. De meeste menschen hebben nu eenmaal gaarne in een boek, en misschien in het leven ook wel, een held, waarmede zij kunnen sympathiseeren. Dat moet dan iemand zijn, die een paar deugden in zoo hooge mate bezit, dat men dadelijk voelt hoe zeldzaam hij op dat punt is. In ,,Als de winter komt'' was het een man, die uit aangeboren goedheid de klappen opving, die voor anderen waren bestemd. Hier is het een jongen, die ter wille van een vriend zijn eigen geluk en ten laatste zijn leven offert.

Hutchinson philosofeert en zet zijn stellingen boven de hoofdstukken van zijn boek. Op deze manier: een aardig kort boek, illustreerende het begrip toeval; en de volgende illustreeren de begrippen dwaasheid, jeugd, liefde en moed. Zoo doorloopt hij al de phasen van het leven van zijn gelukkigen held, die steeds overwinnaar blijft, ook in den dood, omdat hij zich zelf weet te overwinnen.

Het is een soort ontspanningslectuur, die wel eens tot denken wekt, omdat de schrijver opmerkingen ten beste geeft, die door inhoud of vorm en soms ook wel door vaagheid de aandacht trekken.

A. GIELEN.

Hutchinson (A. S. M.) Burgerrecht. Vertaling van C. Moresco-Brants. Van Holkema en Warendorff, Amsterdam.

Kan een getrouwde vrouw en moeder een maatschappelijke functie vervullen zonder haar gezin te verwaarloozen? Dat is de vraag, die Hutchinson stelt en ontkennend beantwoordt.

Gelijk altijd is de schrijver wat lang van stof en in plaats van het probleem dadelijk in het hart te pakken, vangt hij aan bij de kinderjaren der vrouw, door wier voorbeeld hij straks zijn ontkennend antwoord wil motiveeren. De omweg is wel wat erg lang, maar wij danken daaraan toch ook tal van aardige opmerkingen en physiologische uiteenzettingen, welke de auteur nu op zijn gemak ons kan mededeelen. Rosalie is het jongste dochterje van een dorpspredikant. Haar ziekelijke, ontevreden, altijd den baas spelende vader, haar forsche broeders maken bij haar de gedachte wakker dat mannen in het leven toch heel wat meer hebben te vertellen dan vrouwen, maar ook dat het gewoonlijk brutale egoïsten zijn.

Vrouwen vindt zij over het algemeen arme wezens, over wie de mannen heerschen en regeeren en die van hare jeugd af reeds als iets hulpeloos en minderwaardigs worden beschouwd.

Zij besluit daarom mannenwerk te doen en brengt het ten slotte ook zoover dat zij als deelgenoote wordt opgenomen in een groot bankiershuis.

„Als ik ooit verliefd werd", heeft zij eens gezegd, „als mij ooit zoo iets onzinnigs overkwam, dan zou ik natuurlijk trouwen. Maar het zou een deelgenootschap zijn, mijn huwelijk. Ik zou mijn eigen leven leven en hij het zijne."

En de liefde kwam; en het huwelijk met een beroemd advokaat; en ook haar program wordt uitgevoerd: zij blijven beide werken als te voren. Aanvankelijk gaat alles goed, maar als de kinderen komen, beginnen de ongelukken. Zij vervreemden van de moeder, die den heelen dag doorbrengt op het drukke bankierskantoor. Alle drie haar kinderen worden rampzalig: een sterft een tragischen dood en een ander raakt in de gevangenis.

Het kaartenhuis van het geluk dezer vrouw, die waande haar zaken te kunnen behartigen en tevens de opvoeding harer kinderen, stort in elkaar.

Overtuigend is het boek niet. Men voelt dat Hutchinson alles te veel pasklaar heeft gemaakt om te bewijzen dat hij gelijk heeft.

Toch leest men het lijvige boek met belangstelling, omdat de schrijver door zijn rake, ietwat ironische karakterteekeningen, en zijn humor en gemoedelijkheid de lezers weet in te palmen.

M. WALRE.

Possedorf (Hans) Kapitein van Holtens laatste Reis. A. W. Bruna.

Een ouderwetsch verhaal. Bruna heeft wel betere keuze gedaan. Maar zelfs al was deze roman een meesterwerk geweest, dan zou de verschrikkelijke vertaling toch verhinderen, hem met eenige voldoening te lezen.

Het lijkt werkelijk of de vertaler een Duitscher is, die een paar maanden in ons land heeft vertoefd en meent het nu met de taal wel te kunnen bolwerken.

Mijstiek inplaats van mystiek. Geweid voor gewijd, herkende omgetooverd in herkon, laat u mij tevreden moet beteekenen: laat mij met vrede, alle menschen hebben het woordje ,,alzoo'' voortdurend in den mond, en wat te wijten is aan een sanguinisch temperament wordt vriendelijk dat temperament ten goede gehouden.

Het lijkt waarlijk op niets en uit respekt voor den lezer en onze goede, eerlijke taal kan ik het boek niet aanbevelen.

LODE.

Salsmans S. J. (J.) Van den dood tot het leven. Verrijzenis eener Anarchistenziel. Voorrede van Z. E. Kardinaal Mercier. Vertaald uit het Fransch door G. Janssens, S.J. Veritas, Antwerpen.

Ter zijner tijd hebben wij aangekondigd en aanbevolen de Fransche uitgave van dit ontroerend schoone boek.

Het is de bekeeringsgeschiedenis eener verdoolde, maar in den grond rechtschapen ziel.

Albert, een jong Parijzenaar, in de war gebracht door volksmisleiders en deugnieten, door slechte kameraden medegesleept, wordt veroordeeld tot vijftien jaren dwangarbeid.

In de eenzaamheid en rust zijner gevangenis komt hij tot nadenken. Hij leest veel en ernstig; zijn scherp verstand is allengs in staat de drogredenen te zien, waarmede men hem omwikkeld heeft. Hij wil oprecht en edelmoedig: vóór alles de waarheid''.

Zijn dagboek,waarin hij den langzamen voortgang van het proces zijner bekeering heeft vastgelegd, verraadt den geboren schrijver. Heerlijke bladzijden vinden wij daar, die Kardinaal Mercier doen denken aan de ,,Belijdenissen'' van den H. Augustinus.

Hoe innig bidt hij tot God, dien hij eindelijk heeft weergevonden: ,,Mijn God, Gij die mij de genade des Geloofs hebt geschonken, verleen mij ook de kracht te leven volgens Uwe wet.''

Hoe verlangt hij zijn leven te offeren, zoodra hij weer in vrijheid zal zijn, voor de arme zwartjes in Afrika.

Maar als de dood zijn jong leven komt opeischen, hoe eenvoudig en subliem geeft hij zich dan over: ,,Gods heilige Wil geschiede! ik ben gereed.''

Het is een prachtig boek! Tolle, lege! S.

VARIA

Een zonderlinge tempel. 15 April is verschenen het eerste nummer van *De Tempel,* tijdschrift gewijd aan vrij religieuse stroomingen, vrijzinnige godsdienst, oostersche en westersche religie, occultisme, spiritisme, theosophie, astrologie, kabbala, vrijmetselarij, anthroposofie, rozekruisers-cosmologie, mystiek, psychical` researeh, wetenschap, architectuur, kunst, religie en wijsbegeerte''. Het is veel, te veel, o Heer!

En of een tempel, die uit zulke brokstukken is opgebouwd, niet spoedig moet instorten?

Het is werkelijk een moderne Babeltoren en de spraakverwarring der bouwers is nu al zoo erg, dat ze elkaar niet meer verstaan.

Men begrijpt dat dit periodiek onder bepalingen der Boekenwet valt.

Mijnheer de Redacteur

Mag ik u een plaatsje verzoeken voor de volgende rectificatie: er is een weekblad verschenen, dat zich noemt ,,De Tempel''. Van dit blad wordt gezegd, dat het is voor ,,Vrij-religieuze stroomingen'', en als eerste medewerker word ik vermeld in een goud lijstje, met een vers, waarboven staat ,,ter inleiding'', terwijl in zeer kleine lettertjes onderaan staat de herkomst van dit vers, dat niets anders is dan een oud fragment uit het Lied van Schijn en Weezen.

Ieder die deze aankondiging leest, moet denken dat ik uit sympathie met dit blad een vers gaf ,,ter inleiding''. In waarheid is die titel een valsche titel. Ik heb met het blad ,,De Tempel'' niets te maken en heb er nooit een bijdrage voor geschreven en gegeven,

Mijn naam wordt daar gebruikt voor een oneerlijke praktijk, een streekje, listig ervoor berekend om mij verdacht te maken voor mijn geloofsgenooten, die zich terecht verwonderen zullen over mijn medewerking van dit blad.

Hoopend dat gij, ter wille van de goede trouw in de journalistiek, deze toelichting zult willen publiceeren, noem ik mij, bij voorbaat dankend, hoogachtend,

de uwe
VAN EEDEN.

Bussum, 21 April 1923.

Goed gezegd. Wij hebben al zooveel jaren de valsche leuzen, waarmede in den grond scabreuze boeken worden opgehemeld, zonder ophouden bestreden en hunne valschheid aangetoond, dat men wel begrijpen zal hoeveel genoegen het ons doet, als wij ook in het andere kamp medestrijders ontmoeten. Zoo een is *Raoul*, de tooneelcriticus van ,,Morks Magazijn''.

Naar aanleiding van wat hij noemt ,,het sprookje der ontucht'', namelijk van Waasdijks en Speenhoff's *Maskers en Wijn*, spreekt *Raoul* dit hartig woordje:

,,...... haar ziel bleef echter bij alles rein. Deze nieuwe stelling in de ontucht-romantiek der laatste jaren wordt hier nog 'r eens opgeworpen en vormt ook de verkapte thése van Da Verona's ,,Mimi Bluette'' en van Victor Margueritte's veelbesproken roman „la Garçonne". De vrouw kan lichamelijk in den poel der immoraliteit ondergaan en toch rein van psyche blijven. 't Is de ethische tegemoetkoming van de schrijvers, die bang zijn voor den banvloek, die den pornograaf treft; in vele opzichten is voor ons die zedelijkheidsstelling, welke van heel dat geploeter in de geslachtsraadselen een soort teer sprookje tracht te maken, zeer aanvechtbaar en we voelen het onwillekeurig als valsch, ten minste als bedenkelijk sentimenteel aan. 't Is of tegenover al die louche onderwerpen de auteur zich verplicht voelt een andere houding aan te nemen; er moet iets goedgepraat, of, gelijk in dit stuk, in een romantisch licht gesteld worden, en dàt beginsel, dat voor ging zitten bij de

courtisane-literatuur, schiep de ontucht-romantiek, de barmhartigheid voor camélia-dames, die al heel lang op de planken in de mode zijn, ja, deed de camelia zelfs in stilte verwant worden aan de lelie.''—

De oogen gaan open, gelukkig!

CORRESPONDENTIE

A. v.d. te H. Het eerste deel van Westeuropeesche Letterkunde van Professor Kalff is zoo juist verschenen en wij vernemen uit het prospectus dat het werk met vier deelen compleet zal zijn. We zullen daar echter niet op wachten en zoo spoedig mogelijk dit eerste deel bespreken.

L. Cl. te G. De ware naam van F. de Sinclair is A. H. van der Feen. In de Hollandsche Revue van een paar maanden geleden werden levensdata gegeven en zijn humoristisch werk besproken.

S. M. te Br. Het is mij niet mogelijk over dat werk u iets naders mede te deelen. Ik heb alleen gevonden dat het in 1824 in Londen verscheen. In geen enkele bibliotheek, voor mij bereikbaar, was een exemplaar te vinden. Wellicht kan de bibliothecaris van de Koninklijke in den Haag u helpen.

H. D. M. te A. Prutske van Styn Streuvels verscheen bij L. J. Veen te Amsterdam. Bij vergissing is de recensie blijven liggen, maar wij zullen dat verzuim in de volgende aflevering herstellen.

L. G. te E. Precies wat u zoekt, vindt u in de eerste serie der Etudes critiques sur l'histoire de la Littérature Française van Brunetière. Als u die niet hebt of niet krijgen kunt in uw omgeving, wil ik ze u wel leenen voor een paar weken.

A. S. te Den H. Och nee, met zoo'n kwajongens-geschrijf kunnen wij ons niet inlaten. Daar loopen tegenwoordig zooveel van die halfontwikkelden rond, die anderen onbevoegd verklaren, dat het diep treurig is. Vooral als ze dan nog een krant kunnen vinden om de lezers met hun halfbakken wetenschap te vergiftigen. Dank overigens voor uw goede intentie.

H. P. K. te M. Drukfoutenduiveltje is een echte kwelgeest. Als men één tracht uit te drijven, komt hij soms met een heel legioen terug. In een onzer vorige jaargangen vertelden wij eens dat we een boek van R. van Stuwe zagen aangekondigd als ,,Roeiende, o wee anders'', hetgeen moest zijn Bloeiende Oleanders. Wat u meedeelt is echter nog een graadje erger, maar niet aardig genoeg om te vermelden.

J. R. VAN DER LANS.

In de Jaarlijksche Boekenschouw van verleden najaar, plaatsten wij een portret van J. R. van der Lans met een vrij uitvoerig bijschrift, dat aldus aanvangt:

,,In 1923 zal het 50 jaar geleden zijn dat de eerste historische novelle van J. R. van der Lans verscheen. Dat was Irmingarde in de Juni-aflevering van Het Katholiek Stuiversmagazijn. (1873). Wij willen deze gelegenheid aangrijpen om hulde te brengen aan onzen pionier.''

Hetgeen wij toen hebben gedaan door een overzicht te geven van het werk door dezen schrijver voltooid.

Thans voelen wij behoefte onze erkentelijkheid hier uit te spreken voor wat hij goeds gaf aan zijn katholieke landgenooten door zijn onverpoosden journalistieken arbeid en de statige reeks verhalen, die een gansch geslacht hebben geboeid en onderricht.

Zou het overdrijving zijn te herhalen wat men zeide van Conscience en het toepassend te zeggen van Van der Lans en de talentvolle groep, die de Katholieke Illustratie groot en gezocht maakte, dat zij hun volk hebben leeren lezen?

Zij hebben weinig gezwaaid met leuzen, nooit hun collega's in de schaduw gedrongen om zelf in de zon te kunnen staan, niet eindeloos beraadslaagd en moedeloos geklaagd, maar zij hebben gedaan wat er te doen viel in hun tijd.

Andere dagen, andere vragen, andere tijden, andere nooden. . . het moge zijn. Maar het werk eener vorige generatie diene tot fundament van wat een nieuwe wenscht op te bouwen, indien men de katholieke traditie, welke reden van bestaan heeft op elk gebied, in eere wenscht te houden en de zekere winst van geleidelijke evolutie hooger schat dan de valsche beloften van verwarde revolutie.

Ook in dien zin moge gelden het ,,vindicamus haereditatem patrum,'' indien wij dan maar zorgen dat wij niet alleen denken aan het erfdeel, dat zij ons vermaakten, maar ook een gedachte van dankbare herinnering over hebben voor de vaderen, die het voor ons gewonnen hebben.

En als een van dezen, aan wie wij verplichtingen hebben en erkentelijke waardeering verschuldigd zijn, begroeten wij den heer J. R. van der Lans. R.

ALESSANDRO MANZONI.

Den 22sten Mei was het vijftig jaren geleden dat de beroemde Italiaansche schrijver MANZONI, moegewrocht, voor eeuwig 't zalig rusten zocht.

En tevens herdenken wij het honderdste geboortejaar van zijn onvergankelijken roman *I Promessi Sposi* (De Verloofden).

ALESSANDRO werd in 1785 te Milaan geboren en genoot eene godsdienstige opvoeding, die echter niet bestand bleek tegen den tijdgeest, vergiftigd door de fransche omwentelings-ideeën en de filosofie der encyclopaedisten. In jeugdige voortvarendheid, hij telde eerst zestien jaren, dichtte hij een *Trionfo della Libertá* en luchtte daarin zijn tweedehands-Voltairiaansche wijsheid. Deze vrijgeestigheid, waarin zijn liberale moeder hem waarschijnlijk gaarne groeien zag, werd er niet minder op door een verblijf van eenige jaren te Parijs.

In 1808 huwde hij eene Calvinistische bankiersdochter uit Genève en twee jaren later is hij met zijn vrouw ernstig en diep overtuigd katholiek en zal dat blijven heel zijn leven lang.

Reeds was een bundel gedichten verschenen in 1806, *Versi Sciolti*, en drie jaren daarna het mythologisch gedicht *Urania*, zonder den jongen dichter echter bij zijn landgenooten beroemd te maken. Ook de veel volmaaktere *Inni Sacri* (daaronder is *Pentecoste* misschien wel het allerschoonste van wat *Manzoni* ooit gedicht heeft) brachten hem nog niet die bekendheid, welke zijn talent toch zeker verdiende.

Dat deed met één slag zijn Ode op den Dood van Napoleon, *Il cinque Maggio*, (1821), waardoor zijn naam over de geheele wereld werd gedragen en MANZONI gevierd als een der grootste lyrische dichters van zijn tijd. Goethe stelde er eene eer in de hymne in het duitsch te mogen vertalen.

Ei fu; siccome immobile,	Er war; und wie bewegunglos
Dato il mortal sospiro;	Nach letztem Hauche-Seufzer
Stette la spoglia immemore,	Die Hülle lag, uneingedenk,
Orba di tanto spiro,	Verwaist von solchem Geiste:
Cosi percossa, attonita,	So tief getroffen, starr erstaunt,
La terra al nunzio sta.	Die Erde steht der Botschaft.

Als prachtig serene poezie moet men ook waardeeren het laatste koor in het treurspel *Adelchi*.

Maar *het* werk van MANZONI is de in alle europeesche talen vertaalde roman *I Promessi Sposi*. Dat is zijn meesterstuk. Vooral hier openbaarde zich de dichter, gelijk professor Guarnieri het uitdrukt, ,,als den nieuwen kunstenaar van het woord, waarmede hij de vele personen van zijn scheppende fantazie vermocht uit te beelden en te bezielen, tot levende menschen te maken, evenals Dante de figuren zijner Komedie''. Hij brak met de gezwollenheid, de ,,declamazioni ampollose'', die in zijn tijd mode waren in de Italiaansche literatuur; de menschen door hem ten tooneele gevoerd zijn geen operette-helden, maar gewone stervelingen van vleesch en bloed met hun smart en vreugde, hun humor en lafheid, hun wijsheid en onbezonnenheden.

Wij kunnen ons thans moeielijk voorstellen wat een verrassing de verschijning van zulk een natuurlijk en menschelijk boek toenmaals verwekken kon.

Het is zelfs zeer begrijpelijk dat hedendaagsche lezers, over het algemeen gewoon aan eene meer haastige manier van uitbeelden en vertellen, de rustige breedsprakigheid en de onverstoorbare uitvoerigheid van MANZONI eenigszins moeielijk verdragen. Wie echter aan dergelijke uiterlijkheden blijft hangen en daardoor verhinderd wordt door te dringen tot de levende ziel van een kunstwerk, zal maar zelden in staat zijn iets van het schoone te genieten, dat buiten zijn eigen beperkten tijd geschapen is.

Als men zich er voor zet om *De Verloofden* ten einde te lezen, komt men aldra tot de ontdekking dat daar heelemaal geen moed voor noodig is. Men raakt er spoedig in, en de lezing biedt dan een voortdurend genot.

Het verhaal is romantisch, hetgeen een verdienste mag genoemd worden mits de schrijver zich voor overdrijving weet te hoeden. En niemand zal ontkennen dat MANZONI daarin is geslaagd. Hij is gezond realistisch in zijn romantiek; als Shakespeare brengt hij door sprankelenden humor kleur in het egale grauw der smartelijke gebeurtenissen; zijn personen leven allen met een eigen karakter, waarmede hun taal en manier van spreken zoo volkomen in stemming is, dat men MANZONI dadelijk erkent als een meester van den dialoog.

En als ik mij hier veroorloof een weinig uit te weiden, ge-

schiedt dat voornamelijk om de geprezen eigenschappen wat klaarder te laten uitkomen.

De schrijver van *De Verloofden* geeft voor, zijn verhaal te hebben ontleend aan een oud handschrift, dagteekenend uit den tijd der spaansche overheersching. De hoofdpersonen, die overigens meer de aandacht trekken door hun lotgevallen dan door hun ingewikkelde karakteristiek, zijn de zijdewever Renzo en zijne lieftallige bruid Lucia. Hare schoonheid en onschuld heeft in het hart van een jongen, losbandigen edelman Don Rodrigo een boozen hartstocht gewekt, zoodat hij op middelen zint om het meisje in zijn macht te krijgen.

Het verhaal begint op den vooravond van het huwelijk der beide jongelieden, dat door den pastoor van hun dorp, Don Abbondio, zal worden voltrokken. Deze geestelijke is een zeer alledaagsche man, wien niets zoo ter harte gaat als een rustig leventje, dat hij voor niets ter wereld verstoord wenscht te zien. In zijn kinderachtigen angst en weinig apostolische lafhartigheid wekt hij beurtelings onze vroolijkheid en onzen wrevel. Bij het teekenen dezer figuur heeft MANZONI de satyre niet gespaard, maar hij heeft zich er toch zorgvuldig voor weten te bewaren, de priesterlijke waardigheid in een belachelijk licht te stellen.

Terwijl de pastoor zijn brevier loopt te bidden, naderen hem op den eenzamen landweg twee ,,bravi'', twee gewapende handlangers van Signor Rodrigo en beduiden hem dat een huwelijk tusschen Renzo Tramaglino en Lucia Mondello niet tot stand mag komen, ,,ne domani, ne mai'' . . . . ,,morgen niet en nooit''.

De arme geestelijke, na een langen strijd tusschen plicht en angst, tracht Renzo te bewegen het huwelijk nog wat uit te stellen, en op diens aanhouden deelt hij hem de reden mee van dit zonderling verzoek. Vergeefs gaat Renzo om uitkomst naar den rechtsgeleerde Azzecco, die al even bang is als Abbondio.

De edele Fra Cristoforo, Lucia's biechtvader, zoekt voor het meisje een voorloopige schuilplaats in een klooster, en brengt haar zonder het te kunnen vermoeden daardoor in het grootste gevaar, wijl het klooster wordt bestuurd door eene plichtvergeten abdis. Deze ellendige vrouw speelt het meisje in handen van hare vijanden; door den Ongenoemde, een machtig roofridder, voor wien alles siddert en beeft, wordt arme Lucia op zijn kasteel gevangen gehouden, in afwachting van Rodrigo's komst.

Nu de nood het hoogst is gestegen voor het arme slachtoffer,

is de hulp nabij en komt geheel onverwacht van den kant van een der ergste belagers. De Ongenoemde namelijk is getroffen door de wanhopige tranen van Lucia, die zich aan zijn voeten werpt en smeekt om verlossing uit de klauwen van den bandeloozen Rodrigo. De hardvochtige man wordt vermurwd, zachtere gevoelens ontwaken in zijn hart en als gedreven door een onzichtbare hand begeeft hij zich naar den kardinaal-aartsbisschop van Milaan, een neef van den beroemden Carolus Borromeo, en beleidt hem alles, terwijl hij zelf zich bekeert, getroffen door de goedheid, waarmede hij wordt ontvangen. Het XXIIIste hoofdstuk, waarin de ontmoeting tusschen deze twee mannen wordt beschreven, is ontroerend schoon.

Het gevangen meisje wordt bevrijd en teruggebracht naar hare moeder. Maar het uur van geluk heeft voor haar nog niet geslagen. Een vreeselijke pestziekte teistert het land en Renzo en Lucia worden ook aangetast, maar genezen, terwijl de booze Rodrigo sterft.

En dan komt de benedetto giorno, dat de verloofden naar het altaar gaan en in den echt worden vereenigd door Don Abbondio, die nederig zijn tekortkomingen erkent, maar zelf overtuigd schijnt dat hij niet is van de stof, waaruit men heiligen maakt.

Dit is oppervlakkig en beknopt den inhoud van Manzoni's roman, die zoovele lezers heeft geboeid en een onberekenbaren invloed heeft geoefend op de taal en de denkbeelden zijner generatie.

Voor ons is het een voorbeeld van een katholieken roman, die geheel is doortrokken van onze geloofs- en zedeleer zonder hinderlijke tendenz.

En een bewijs dat men een boeienden roman kan schrijven, zonder dat het noodig is de verbeelding te verhitten.

Want rein te blijven en geen kwade hartstochten bij zijne lezers te ontketenen, was voor Manzoni een zijner grootste zorgen. Zoo geschiedde het dan ook dat hij in 1840 (de eerste uitgave dateerde van 1827) het boek grondig herzag en nog vele uitdrukkingen of voorstellingen liet vervallen, welke naar zijn oordeel te hartstochtelijk waren.

Wie geen Italiaansch verstaat, kan de vertaling gebruiken van P. Limburg Brouwer, over welker verdienstelijkheid ik echter geen uitspraak kan doen, omdat ik geen gelegenheid vond haar met het origineel te vergelijken. A. GIELEN.

HET JONGE VLAANDEREN.

De Heer A. W. GRAULS biedt ons eene bloemlezing uit het werk der jongere Vlaamsche dichters, die hij zou willen noemen de „jongeren van na 1914." Deze naam neme men dan echter niet als aanduiding eener geestelijke eenheid, want „verschillende medewerkers en evenveel stroomingen werden hier bijeengebracht."

En het woord Bloemlezing bedoelt ook klaarblijkelijk niet te beweren dat: wat hier werd verzameld, onbestreden als kunst moet worden aanvaard. Want de heer GRAULS noodigt bescheiden en vriendelijk uit: „De lezer besluite zelf wat, volgens zijne meening, binnen of buiten de grenzen der Kunst ligt", terwijl hij zich alleen veroorlooft hieraan toe te voegen dat „strooming (richting) maar bijzaak is, hoofdzaak echter Dichtkunst-Poezie." [1]) Waarin hij het schoonste gelijk ter wereld heeft.

Overigens staat hij niet weerbarstig tegenover de modernste poezie, welke hij immers zelf beoefent, zij het dan ook met eene gematigdheid en eene eerbiediging der menschelijke rede, welke in dezen tijd van ziekelijke overspanning weldadig aandoen.

Ofschoon de heer GRAULS in November 34 jaar wordt, behoort hij als dichter geheel tot het oorlogsgeslacht. Zijn eerste gedichten verschenen in 1916, zijn vijfde en laatste bundel werd verleden jaar gedrukt. Herinnerden de eerste verzen door verbeelding en toon nog aan de werkwijze der dichters van voor den grooten internationalen moord, in 1918 is de moderne geest, die geen tijd heeft een beeld te voltooien of eene gedachte ten einde te denken, al eenigszins over hem vaardig geworden.

Zóó ziet hij een *Strandhotel*

Tafels, tafels in de zaal:
Witte cirkuspaarden
Menschen aan het avondmaal:
Hommels in mid-zomergaarden.

Ver van huis in nieuwe woon,
ziel op eigen krachten.

---

[1]) Het Jonge Vlaanderen. Bloemlezing uft het werk der jongere Vlaamsche Dichters. Samengesteld door A. W. Grauls met eene inleiding van Jozef Muls. Uitgave De Ronde Tafel, Antwerpen 1923.

Thuis voor allen even schoon,
zonder kleine smartgedachten.

Zon uit gouden luchterlamp,
koel mijn bruine handen.
Zee, blaas in uw rollend kamp
aftocht aan de leêge stranden.

Welkom talen van elk land,
zacht zigeunerwalsje.
Gaarne kus ik u de hand
zuster met uw bloote halsje.

Goede kellner, breng mijn deel.
'k zal uw zorg betalen.
'k Ben zoo loom van spelen veel.
Voorgerecht met zeegarnalen!
(Uit In Nieuwen Dageraad.)

Eene aaneenschakeling van kleine filmbeeldjes, die door hun snelle opeenvolging de sensatie geven van het geheel te zien. En men kan niet ontkennen dat de dichter hierin vrijwel geslaagd is. En deze verzen leeren ook, zooals de inleider, Jozef Muls, ons zegt, dat de jongeren het land hebben aan alle uitweiding, aan alle omslachtigheid, aan alle overlading en dat er geen dichterlijke onderwerpen meer zijn, want de dichter kan overal zijn stof vinden. Maar het aangehaalde van GRAULS kan ik nu weer niet in overeenstemming brengen met deze woorden van Muls, welke eveneens in zijne inleiding te vinden zijn:

,,De dichters zijn niet langer meer de parasieten van de werkelijkheid. Hunne kunst is schepping, niet voorstelling. Zij geven geen kopie meer van de natuur, geen ,,Casselkoeien'', geen nabootsing, geen kiekjes. Geen beschrijving der uiterlijke wereld als iets buiten den mensch, maar den mensch één met de schepping. Niet slechts het beperkte zichtbare, maar het gewetene en het gevoelde in het heelal: het cosmische.''

Dat cosmische zal hier dan waarschijnlijk in het ,,voorgerecht met zeegarnalen'' moeten gezocht worden.

Oneindig veel schooner is het gedicht van GRAULS, dat staat in een drie jaren later verschenen bundel. Het bewijst dat hij te zui-

ver voelt om zich ooit geheel te laten meesleuren door den onbeheerschten en als in doods-wanhoop volvoerden stormloop der allermodernsten.

Laat naar blauwen avondhemel
zachtjes uw gepeinzen gaan.
Tijd en ruimte zijn er effen
als op open oceaan.

Koel het kloppen van uw harte
aan de reukbedouwde lucht,
tot het spelen van uw denken
één wordt met den windezucht.

Vouw uw moegewerkte handen
op uw schoot tot klare rust.
Baad uw dagverhitte oogen
aan de breede sterrenkust.

Tot uw ziel de groote kalmte
van den nacht als water drinkt
en uw stem in droom verloren,
't leven zoete namen zingt.

Laat naar weeken zomerhemel
hart en ziel ter beêvaart gaan,
ginder zullen zij verheerlijkt
als een gouden paaschbloem staan.

Dat is oud als Anacreon, maar het is cosmisch.

REIMOND HERREMAN is in zijn hart ook beter dan hij zich wil voordoen. Wanneer hij van zijn tijd wil zijn, en den philister door zijn kunst zoekt te onthutsen, pakt hij op deze wijze uit:

Heer, laat mij aan 't bijten van mijn bittre pijp
niet steeds verzake' om wat viool te strijken,
tot ik mismoedig beide te bekijken
sta als sappige appelen, maar géén nog rijp.

En dan is het of zijn beter ik plotseling wakker schrikt en hij laat er omniddellijk, als wilde hij de gedachte van den lezer aan die niet-schoongemaakte pijp zoo spoedig mogelijk wegvagen, deze zeer goede verzen op volgen:

Heer, laat mij niet zijn als de maand April
met bui op bui, nu zonneschijn, dan regen;
lijn voor mij uit standvastige wegen;
en dat ik gansch het leven leven wil.

Met den vier en twintigjarigen VICTOR BRUNCLAIR is het hopeloos gesteld, te oordeelen ten minste naar de proeven zijner begeestering, die wij hier te genieten krijgen. Met het breede gebaar van een grand seigneur versmaadt hij alle burgerlijke leesteekens, die overigens deze verzen nog hikkender zouden gemaakt hebben:

Clowneske snelberichten dansen koord op telegraafdraden
want de wereld ligt in dol jolijt
Wie gaf het sein voor de razende sarabande
passies overstijgen de 100 °
hoog spanning doodsgevaar
maar in de diepten van avendlanden
siddert almachtig één snaar

't is de stond dat geliefden zich tegentreden
met de verzameling zoenzegels van iedere dag
  Ons leven is portvrij
uit smartsezoenen verzonden naar een krachtgetij
  Wentel de sluitstenen van ons henen
ieder second brengt het oerbegin
  O, het geweld in verre sirenen
de monsterkoïtus der fabrieksschouwen eksplozief de
lucht in!

Wij kunnen ons best voorstellen, dat iemand in de loopgraven iets gekregen heeft wat hem onweerstaanbaar er toe drijft zulke verzen te schrijven. Maar kan de familie er dan niet voor zorgen dat die dingen niet onder het publiek komen? Een andere uitbarsting van dezen ongelukkige is nog erger. *Bij de Meissies* heet het geval en de meest verheven regels, die wij er aantreffen geven tevens eene gebruiksaanwijzing voor de verzen van dezen poeet:

Ollé Ollé
schudden voor 't gebruik
Agitato ma non troppo

PAUL VAN OSTAYEN is vertegenwoordigd door een paar verzen, waarvan de zin wel niet geheel of in het geheel niet te volgen is, maar die soms plotseling treffen door een teekenend woord. Helaas, slechts een vluchtig weerlichten en niet het gloren van een jongen dag!

Het gedicht *Land* is ontstellend en laat niet veel hoop voor de toekomst. Ook de zetter moet hier meewerken om dit soort kunst tot haar recht te laten komen: woorden worden vet of cursief gedrukt, regels in stukjes gekapt en over de bladzijde verspreid en een vers staat zelfs in een boog, overspannend met sierlijken zwaai de blanke pagina. Zonder twijfel heeft dit soort poezie een groot voordeel: men kan beginnen waar men wil, van achter naar voren lezen of telkens een regel overspringen, het wordt er geen oogenblik idioter om; het blijft wat het is.

Avond rilt freel in zinken
vanzelfsprekend wonder
gebeuren zonder gebeuren
al maar vallen
zinken
Geluidloos worden van geluiden
afgegrensd zijn
Van-zich-zijn en
zinken
vallen
kleine kring kleinere kring
midden en omtrek kleinste kring

Telegraafpaal bepaalt landelikheid van landschap
verhouding geeft telegraafpaal
zwaluwen drukken hoogste draad
koorddanserroutine charme en evenwicht
en
duidelikst feit van het prinsiep
verhouding
rood gloeien van lakschild
wassende concentriek enz. enz.

Het is genoeg, en wij moeten ook denken aan den zetter en mogen van hem niet vragen een heele bladzijde vol te maken met dergelijke mallemolen-poezie.

Maar na deze oprechte kwalificatie moeten wij eerlijkheidshalve ook de meening hooren van den inleider M u l s. Hij geeft toe en verdedigt dan weer, ofschoon het ons lijkt dat dit laatste toch niet van ganscher harte gaat. Hier zijn de eigen woorden van M u l s, zoodat een ieder zelf kan oordeelen.

,,In Brunslair en van Ostayen is er soms een schijnbare onsamenhangende orde van gedachten maar die de pregnante uitdrukking is der geestelijke vertroebeling in een verwarde en dolle wereld. Hunne verzen zijn vaak als zoo vele slechts aanduiding gevende toetsen en krabbels die voor een niet geduldig en leidzaam lezer tot een raadselbeeld kunnen worden. Maar wanneer men hun hermetisme heeft opgeklaard dan ontdekt men de ingewikkelde gevoeligheid, die verhuld ging onder een ietwat bittere nuchterheid en ontgoochelde ironie. Zij willen ten koste van alles oorspronkelijkheid in de uitdrukking en de beeldspraak en zoeken ze zelfs in aan de-dichtkunst-geheel-vreemde factoren als de typographische schikking van een vers naar het voorbeeld van Guillaume Apollinaire of de fransche cubistische dichters van de revues ,,Sic'', ,,Nord-Sud'' en ,,l'Èlan''.

Dat is ook eene manier van beschouwen, maar of de genoemde dichters er beter afkomen en of het goed recht hunner ,,kunst'' met deze proeve van verklaring, die in den grond vernietigend is, aannemelijk werd gemaakt, mag wel eens ernstig worden gevraagd.

Gelukkig ontmoeten wij in de modernste poezie niet overal zulke teekens van geestelijke degeneratie of van dadaïstische beetnemerij van het onnoozele publiek.

Wij behoeven maar de namen te noemen van MARNIX GYSEN, WIES MOENS en KAREL VAN DEN OEVER.

Ik zou niet gaarne beweren dat het mij steeds gelukt is het hermetisme dezer heeren te ontsluiten, en niet mogen ontkennen dat hun vrijwillige armoede aan uitwendige verzinnelijking op mij soms den indruk heeft gemaakt van inwendige pooverheid.

Dr. Moller heeft kort geleden gezegd: ,,liever te weinig aan uitingsvorm dan te veel,'' maar indien dat ,,te weinig'' onverstaanbaarheid ten gevolge zou hebben, dan is de gekozen uitingsvorm niet meer redelijk.

En bij de allermodernsten komt dat telkens voor, echter niet

altijd even hinderlijk. Ofschoon het niet gemakkelijk is de snelle verbeeldingen na te beelden, staat men toch niet hulpeloos tegenover de volgende verzen van WIES MOENS en door een soort van intuitie, waarbij gevoel en verstand elkaar aanvullen, komt men tot begrijpen:

Knielen zal ik
tusschen Uw simpele luiden.
Het tempo van hun hart
is de rustige regelmaat
van koperen slingers,
in antieke klokkasten
van eikehout.
Ik zal het jagen stilleggen
van mijn hart,
met kalme riemslag
roeien naar Uw meren van licht.
Daar is geen rimpel
in het meervlak,
lijk daar geen rimpel groeft
door uw effen gelaat.

Knielen zal ik
tusschen Uw simpele luiden.
Zij dragen ruige baard
en spuwen op de vloer van Uw heiligdom;
Maar in hun oogen is
de eenvoud der kleinen,
terwijl zij luisteren naar Uw woord.

Daar schuilt overigens iets innigs en oprechts in de peozie van MOENS, dat men eerst goed voelt wanneer men hem zijn eigen verzen hoort voordragen. Ofschoon, een wreed gevolg van gevangenisleven, zijn stem klankloos en zwak is geworden, beluistert men in zijn moeizaam en martelend zeggen het rhytme zijner innerlijke bewogenheid. Maar men krijgt toch nu en dan, ook bij het lezen, den indruk dat het zenuwstelsel van dezen vervolgden man zwaar heeft geleden en hij oogenblikken beleeft van verwarrende onzekerheid, waarin hij onbewust de verkeerde toetsen aanslaat van zijn uitings-apparaat.

Van MARNIX GYSEN, den knappen Breeroo-kenner, moet ik het jammer vinden indien hij zich terugtrok uit het literaire leven, gelijk ik hoorde verluiden. Ik zou onwaarheid spreken, indien ik beweerde zijn gedachte-sprongen overal te kunnen bijhouden; doch waar hij zich beweegt in meer beheerschten gang, en zelfbeheersching is toch ook eene wet voor den kunstenaar, daar is het een genot hem na te mogen treden.

Ziet, meer dan gij hoort, hoe hij *Leuven* schildert in soberheid die niets gebrekkigs heeft:

Over knielende daken de eeuwige band,
die geen slaven bindt,
die enkel bevestigt wat goed bemint:
de gedurige klokken over stad en land.

In binnenkamers sterven stille stappen uit.
Aan alle grachten weemoedsgefluit.
Een schemerkapje is de bergèrehoed
van 't meisje dat spoedt
over scherpe kasseide van 't lof naar huis.

Op alle de vele kerken slaat het zegenend kruis
de wereld in vier vaste deelen.

Amoureuse handen
beneden streelen
oude boekbanden.

Er is geen motorronken in dees stad,
die eens een levend jong hart bezat.

Nu kloppen in alle huizen felle motoren.
Jonge harten hooren
hun eigen stil geluid in cel-van-nacht.

KAREL VAN DEN OEVER behoort eigenlijk niet tot de jongeren, noch als dichter noch als mensch. Hij werd geboren in 1879 en meer dan twintig jaren geleden kwam zijn eerste werk reeds van de pers. Maar met zijn bundel Het Open Luik (1922) staat hij geheel in den nieuwen tijd. Dr. Moller noemt hem een ,,waarachtig kunstenaar van dezen tijd, die dus wezenlike werkelikheid van 't uitwendige

geeft, en anders niet. Het Open Luik is 'n bundel met eigentijdse gedichten van waarachtige schoonheid, wijl in alle opzichten levensecht, maar ook met gedichten zonder schoonheid, wijl met sterke eigentijdse gebreken."

Als proeve nemen wij een der beste gedichten, De nacht-Trein, over:

De trein rolt op den zwarten bol der aarde:
o' angstversnelling van mijn hartstocht
in de afgrond naar God.
De gloeiende veeg van mijn vinger,
fosforisch op den blauwen glaswand van een nacht;
het grauw geraas van een levenslot
aan de duistere bocht
van een dennebosch waar God mij wacht.
O, gij daverend hart der machien,
en uw God-verloren vlucht,
o, gij kreunende jacht van wiel na wiel,
gij,. gij, wroegende zucht
die uit den schoorsteen viel;
en de lange angstige glijding der sporen
die achter de aarde reeds het gerucht
van den verren trein doen hooren.
De nacht-trein gilt en loeit.
Maar, de nacht-trein gloeit:
traan van Laurentius in Augustus nacht,
glimworm in een ver veld,
goud-meteoor
die onder den blauwen nacht-boog snelt.
De nacht-trein zit vol menschen
die droomen, waken, denken, wenschen
en vooral met pijn iets verwachten:
zij rijden dagen, weken, nachten
op den brandzwarten bol der aarde.
— Is God nog ver? —
zoo denkt een somber man,
die uit het raampje staarde
naar maan en ster.

Op het eerste gehoor klinkt het vreemd, maar niet ondoorgron-

delijk zijn deze verzen en men ontdekt er met ernstigen wil en lezend zonder vooroordeel vele schoonheden in.

Maar toch gelooven wij dat deze kunst er slechts een kan zijn van overgang.

Misschien zonder het te bedoelen, zegt toch ook Muls hetzelfde: ,,Deze nieuwe tijd is er een van reactie tegen romantisme en rhetoriek, tegen symbolisme en egocentrisch gefantazeer, tegen realisme en natuurgetrouwe beschrijving.''

Juist, een tijd van reactie, en alle reactie overdrijft en alle reactie is een voorbijgaand verschijnsel.

De echte, groote kunst is van alle tijden. Als de wereld nog bestaat zal men zich over tweeduizend jaren nog kunnen verkwikken aan de schoonheid van Homerus, Sophocles, Dante en Shakespeare, maar gelijk wij thans glimlachen over de Byzantijnsche logogryphen-poezie, of de Fransche verfdoos-dichtkunst van een twintig jaren geleden, zal men ook eens veel van wat thans als kunst wordt opgedrongen, bekijken als curiosa van een jammerlijk verwarden tijd.

In Vlaanderen zullen de verschrikkingen van den oorlog wel voor een groot deel schuld hebben aan een deel der eigentijdsche kunst, in ons land, waar vroeger de predikanten als een kermisbeer de Muze aan het touw hielden, hebben tegenwoordig tal van jongelui die moedig maar vergeefs streefden naar een M.O. met groote koenheid en luttel inzicht het bestuur der kunstrubrieken, waar de artistieke overtuigingen der menigte gebakken plegen te worden, in handen genomen.

En wat Horatius, overigens zoo vrijzinnig tegenover dichters en schilders, eeuwig ongeoorloofd achtte: de schoone juffrouw met den paardekop of het vischlijf (zoo iets ten minste), dat is nu de kunst en de waan van den dag.

Maar, het is Muls, die weer aan het woord is: ,,niet alle de hier voorgestelde dichters kwamen in opstand tegen de voorgaande geslachten. De letterkunde van elk volk is een traditie. Het is haar macht, het is hare grootschheid.

Inderdaad, men vindt hier ook het werk van hen, die bleven, ,,verliefd op het mooie woord en getrouw aan schoon gebonden stijl en het zorgzaam bewerkte vers.'' August van Cauwelaert met zijn oorlogsherinneringen, Alice Nahon met haar weemoedige liedekens van verlangen, Fritz Francken met zijn moderne titels en zijn oude en soliede verzen, Karel Leroux met zijn landelijke wijzen, zij gun-

nen ons een weldadige verpoozing na het ontcijferen der allermodernste poezie en het genieten, maar nooit geheel ongestoord, van wat Karel van den Oever en Wies Moens ons aanbieden.

De Bloemlezing „Het Jonge Vlaanderen" bevelen wij overigens gaarne den belangstellenden lezer aan, want men krijgt een juist idee van wat er woelt en werkt, van wat er groeit en bloeit en van wat er doodgaat in het schoone land onzer zuidelijke broeders.

LODE.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen

KERKELIJKE KUNST. In de vorige aflevering hebben wij P. Kreitmaier, voor menschen die niet dwaas zijn waarschijnlijk nog wel een bevoegde, zijne meening hooren zeggen over kerkelijke kunst. Thans lezen wij in *De Beiaard* (Juni) in een artikel *Ik heb den Luisster van uw Huis lief* door den Benedictijner schilder Jac. van der Mey, de volgende klare beschouwing, die menig heethoofd een weinig moge afkoelen:

„Heel anders (dan in de profane kunst) wordt de verhouding van het verbeelde en de verbeelding (Vorstellung und Darstellung) in de kunst, die zich geroepen voelt de groote dingen der openbaring te bezingen. Kan de profane kunst aan het te verbeelden „voorwerpelijk gegeven" een beelding opleggen, waarin de geest zijn eigen grootmenschelijk gehalte naar buiten konkretiseert, daarmee het bloot-stoffelijke opheffend tot iets bovenstoffelijks, dan is dat ten slotte omdat de mensch in wezen superieur is aan het anders geschapene. Maar in de christelijk-kerkelijke kunst gaat juist het inhoudsgegeven hem, den kunstenaar, te boven; wordt zijn interpretatie tendentieus en omneerhalend, zoo niet 'n groote eerbied voor zijn onderwerp de eerste plaats krijgt en daarmee tevens de gave objectiviteit der figuren en het ritueele karakter der handelingen allereerst bedoeling wordt in 't kunstwerk.

Welke gave objectiviteit en welk ritueel karakter hier als iets specifiek voor Christelijke kunst te verstaan is, wil ik nader uiteenzetten. Maar te voren kom ik op tegen wat 'n misverstand zou zijn: dat de kunstenaar zijn hoofd en zijn hart niet zou mogen laten meespreken, evengoed als de priester aan het altaar het verhevene van den ritus kan begeleiden met de warmte zijner devotie en de koele klaarte van zijn beseffen. We weten te goed bij ondervinding tot wat mechanische arm- en rompbeweging in 'n veelgenoemde kunstschool de uitschakeling van dit persoonlijk element kon brengen. Waar evenwel in de laatste tijden voor alles en boven alles de eigen

visie van den kunstenaar ook voor Christelijke kunst als doorslaand wordt gepróneerd in kunstrubrieken, was 'n protest geboden.

En om de roepstem van Rome goed te begrijpen, bega men niet de fout te wijzen op de draaiorgelplastiek en erger wat de kerk niet uitbant; zij reageert hier alleen tegen de gevaren voor 't geloof en 'n kunstenaarsziel, gevoelig voor de schoonheid, is daarom nog niet even nauwgevoelig voor de juistheid van hetgeen zijn gemoed hem dicteert in geloofszaken, en juist zijn werk, niet 't andere kan fascineerend worden voor meerderen, als hij openstaande voor gevoelskunst ....

Was onze pers niet opgetogen toen Matthias Grünewald met Paschen ons kwam laten zien hoe de Kerk het Lijden van den Verlosser juist *niet* behandelt? Grünewald, die geweldig dramatisch het lijden, het animale lijden naspeurt tot in de plooien van het vel, eindigt met ons deze ontreddering te doen meevoelen, maar ik zou zeggen in onze ingewanden; 't blijft sterk maar 't is niet verheven. Het naturalisme van dezen laten middeleeuwer is heel merkwaardig ook voorlooper geweest van het subjectivisme der Hervorming.

Hoe we het Lijden van den Verlosser dan wel zullen betrachten? Och, het is met de verheven schoonheid, die ons komt omvangen, wanneer we in de Goede week neerzittend luisteren naar de stem onzer moeder de H. Kerk: zij bezingt dan het Lijden als verlossingswerk en daarom hooren we hier accenten eener getroffene liefde bij elke wonde, geslagen in het lichaam van den Goddelijken Meester, nooit echter zonder het tegengeluid van 'n sterke nieuwe hoop.

Het gaat niet in de uitbeelding van dit goddelijk drama om de gevoelsfeer van 'n kunstenaar; hoe we daarmee kunnen verdwalen naar 'n soort „Weltschmerz" uiteraard vreemd en tegengesteld aan het Christelijke beginsel, heeft het werk van Servaes voldoende getoond, en dat de Kerk daarin het begin zag van iets verschrikkelijks, werd reden van haar veroordeeling, 't ging toch heusch niet om 'n voorliefde voor impressionisme of expressionisme, dat maakt men ons niet wijs.

Christelijke kunst moet in haar diepste wezen er op aangelegd zijn de bovennatuurlijke strekking van het religieuze gegeven naar voren te brengen. Wat winnen we er mee de geloovigen een enkel natuurlijk meelijden bij te brengen voor de lijdende Zaligmaker? Krijgt daarentegen de bovennatuurlijke strekking het overwicht, dan gaat het ware doel bereikt worden, n.l. opwekkend in te werken op het geloof, en de hoop en de liefde, der geloovigen. Alle andere kunst, die dit niet beoogt, zou onze kerken omlaag halen tot den rang van museum."

RENTEVRAAGSTUK. Dr. A. Borret bespreekt in *Studien* (Mei) Het proefschrift over dit vraagstuk van Mr. L. Regout. Wij ontleenen daaraan: „De intrinsieke onrechtvaardigheid was hierin gelegen, dat hij, die rente wilde uitbetaald zien, uitsluitend om het

leencontract zelf, op een grootere uitkeering aanspraak maakte dan hem rechtens toekwam. Dit lag in den aard van het contract zelf, in de objectieve gelijkheid der uitgeleende en terug te betalen goederen of geldsom. Dat het Kerkelijk renteverbod thans niet meer van kracht is, kan derhalve slechts hierin zijn grond vinden, dat op het tegenwoordig leencontract met rente dat oduim der intrinsieke onrechtvaardigheid niet meer drukt. Daaruit volgt onmiddelijk, dat iedere theorie, die van het renteverschijnsel verklaring poogt te geven, welke niet komt tot het vaststellen van louter objectieve criteria voor de rechtvaardiging der leenrente, voor wat althans haar subjectieve bijmengsels betreft, als ondeugdelijk moet worden gebrandmerkt. Het doet daarbij niets ter zake, dat men zich er op beroept, hoe ook subjectieve factoren meewerken om rente te vragen of te willen geven; want subjectieve factoren kunnen nooit een objectieve ongelijkheid tot gelijkheid maken. Het eenige, waar het om gaat, is immers, dat het meerdere dat moet worden terugbetaald, inderdaad het aequivalent in objectieve gelijkheid *is* van het mindere, dat werd uitgeleend, niet dat het daarvoor *gehouden* wordt.''

Het laatste woord hebben wij gecursifeerd.

ROMEINSCHE KWESTIE. In *Studien* (Mei) schrijft dr. G. Gorris o.a.: ,,Zal Italië in de tegenwoordige omstandigheden ooit bereid zijn het *maximum van zijn concessies* zóó hoog op te voeren, dat het reiken kan tot aan het *minimum van de eischen*, die de Paus volgens plicht en geweten stellen moet om zijn volle onafhankelijkheid gewaarborgd te zien?

Ik zou die vraag niet gaarne al te optimistiseh beantwoorden. Als het er op aan komt, zal het overprikkeld nationaal eergevoel nog een heel lastig woordje meespreken. Reeds heeft den 15en Maart l.l. de republikein Chiesa hierover aan Mussolini een interpellatie in de Kamer aangekondigd. Doch wanneer dan de thans zoo gunstig staande Romeinsche Kwestie in de toekomst wederom een kwaden keer mocht nemen door de onverzettelijkheid van den Paus op het o.i. kardinale punt: de wereldlijke souvereiniteit — mogen wij Katholieken dan toch goed zijn positie begrijpen en geen oogenblik de gedachte in ons laten opkomen, dat hier welke kleinmenschelijke bedoeling ook achter zou kunnen steken. Neen, als de Paus meent naar onafwijsbaren eisch van plicht aldus te moeten handelen, mogen dan alle Katholieken zich met volle overtuiging achter Z.H. scharen!

Er komen hier en daar wel eens aanwijzigingen voor, dat wij het langzaam aan gaan vergeten: daarom het hoofdpunt van ons betoog hier nog eens herhaald:

Zonder herstel van 's Pausen wereldlijke souvereiniteit over een niet al te klein gebied, schijnt de oplossing der Romeinsche kwestie niet mogelijk.''

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Adès (A) en Josipovici. Het Boek van Goha den Onnoozele. Uit het Fransch vertaald door Alice van Nijhuys. Met een voorwoord van Top Naeff. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Dat Octavo Mirbeau dit boek der twee Egyptische schrijvers bewondert en een Alice van Nahuys het heeft kunnen vertalen, kan ik begrijpen. Door hun eigen werk hebben zij getoond voor dit soort literatuur van twijfelachtig allooi, veel goesting te bezitten. Maar dat Top Naeff dezen roman een lovend woord ten geleide geeft, had ik niet verwacht.

Het werd haar aangeprezen door een Nederlandsch kunstenaar, ,,wiens goede smaak voor haar geen twijfel liet'' en sindsdien wandelt zij op hare beurt als dankbare propagandiste onder hare bekenden rond.

Zij erkent: ,,in weerwil van veel wat ons als feit weerzinwekkend voorkomt, gelooven wij in de vreemde kuischheid dezer zeden, in de goede hoedanigheid van de menschen''. Wat verandert dit geloof (een zeer lichtvaardig geloof overigens) aan het weerzinwekkende der brutale ontucht en harem-viesheden, welke hier worden gepleegd en door de twee Oosterlingen, die den roman in het Fransch schreven, met ,,naïeve natuurlijkheid'' verteld.

Het is afschuwelijk van perverse zinnelijkheid en dierlijk samenhokken. Eene speculatie op de ongezonde nieuwsgierigheid van het publiek.

En om zich niet te moeten schamen dat men plezier heeft in zulke schandaallectuur, zal men het proclameeren tot hooge kunst. Dat is zoo de methode! R.B.

Delly (M.) Twee Zielen. (Entre deux Ames) Vertaling van Christina Kamp. L.J.Veen, Amsterdam.

Deze roman brengt ons in aanraking met een schoone ziel en dat is altijd de moeite waard.

En M.Delly is een zeer talentvolle katholieke schrijfster, die bij elk nieuw boek dat zij uitgaf door haar landgenooten hooger werd gewaardeerd.

Zij brengt het goede boek in het huisgezin en bewijst daarmede de maatschappij een onschatbare weldaad. Want zij wekt bewondering voor stille, nederige menschen, die groot zijn van ziel en karakter; en goede voorbeelden doen goed volgen.

Hier wordt de ziel van den trotschen, hooghartigen man gewonnen door de edele ziel van zijn jonge vrouw. En zoo fijn weet de schrijfster dat psychologisch proces te ontwikkelen, dat zij den lezer geen oogenblik loslaat.

Voor bibliotheek en gezin van ganscher harte aanbevolen.

M. W.

Duse (S.A.) Het Raadsel van een Nacht. Detective-Roman. Vertaling van H. J. M. Bok. W. de Haan, Utrecht.

Het heeft veeren, legt eieren en...... blaft. ,,Wat is dat?'' Mijn geleerde vriend, hij is reeds ter ziele, stelde gaarne in vroolijk gezelschap dit raadsel voor en als men, na vruchteloos zoeken, het eindelijk opgaf, kwam hij zelf met de oplossing voor den dag: ,,het is een kip.''

Maar...een kip blaft toch niet? Waarop hij doodkalm antwoordde:,,dat heb ik er ook maar bijgevoegd om het wat moeielijker te maken.''

Een goed schrijver van detective-verhalen houdt zich aan hetzelfde recept. Hij sleept er een heele massa dingen bij, die alleen dienen om zich niet te spoedig door den lezer in de kaart te laten kijken. En of de waarschijnlijkheid er ook al een weinig door in het gedrang komt, dat deert hem zoo erg niet.

Duse echter doet letterlijk als mijn vriend. Hij drukt een bladzijde vol rebusfiguren af, waaraan geen touw is vast te knoopen en als hij dan een zeer eenvoudige oplossing aan de hand doet, die een groot deel der teekening volslagen overbodig maakt, verklaart hij ook met ijzige kalmte dat die figuurtjes er maar zijn tusschen gevoegd om de oplossing moeielijker te maken.

Het is ook een methode.

Overigens houdt Duse zich aan het klassieke model. Men vindt een lijk, laat de politie den verkeerde als schuldige ontdekken, wijl eenvoudig alle sporen der misdaad in zijn richting wijzen, totdat ten slotte de detective met een andere interpretatie voor den dag komt en het geval in een heel andere richting oplost.

Een kluwen bindtouw, een eindje sigaret van een bepaald merk, het stopje van een flacon zijn hem voldoende om den echten misdadiger te ontdekken. En ten slotte blijft er dan een paartje, dat door de onthullingen dol gelukkig wordt en midden op straat zich overgeeft aan vriendelijke omhelzingen, zoodat de verraste vader der bruid zich niet weerhouden kan zeer natuurlijk te vragen: zijn jullie nu stapel gek geworden?

Voor de jeugd is deze roman niet geschikt omdat de verleiding van een typiste door haar patroon en de koelbloedige moord dezer vrouw door hetzelfde heerschap, nu juist geen gebeurtenissen zijn waarmede men jonge verbeeldingen warm behoeft te maken.

LODE.

Ivans. Het Verloren Kruis. A.W.Bruna, Utrecht.

Ivans heeft plezier beleefd van zijn G-G-Serie en daar zijn menschen, die maar niet kunnen begrijpen, waarom hij zijn onvergelijkelijken speurder Gill heeft laten sneven in een zijner laatste boeken. Dat was vrijwillig afstand doen van een kostbaar aandeel, dat hooge en vaste dividenden pleegde te geven.

Toch geloof ik dat Ivans wel wist wat hij deed. Want zelfs de meest volmaakte mensch staat ons ten slotte een beetje tegen, indien wij voortdurend van zijn vernuftigheden moeten hooren en hem bij elke gelegenheid bezig zien het onderste uit de kan te halen.

En zoo was het toch ongeveer gesteld met G. G. Patente kerel, maar te veel wijsneus. Ivans reken ik het aan als een daad van pieteit dat hij den man ad patres liet gaan, alvorens hij zijn roem begon te overleven, en het was van hem een handige zet nu eens met een speurend meisje voor den dag te komen. Zij is niet opgeleid tot detective, doch gelijk al de groote geesten in dat nuttige beroep heeft zij het van nature te pakken; gelijk de poëet wordt ook de detective als zoodanig geboren. Hetgeen verklaart waarom er zoo heel weinig werkelijk geniale dichters en spoorzoekers zijn.

Het Mexicaansche meisje, met een paar liters Indiaansch bloed in de aren (wat haar natuurlijk een zeldzame schoonheid verleent) is eigenlijk niet geniaal in den vollen zin van dat veel misbruikte woord. Maar zij is, wat men eenigszins burgerlijk zou noemen: danig bij de pinken. En die eigenschap benevens een aanzienlijke dosis geluk en de nobele vriendelijkheid des schrijvers, stellen haar in staat den naam van haar vader in eere te herstellen, den moordenaar te ontdekken van den prins van Tamar en een Amerikaanschen kolonel, wiens haar aan de slapen reeds begon te grijzen van het wachten, gelukkig te maken voor de rest van zijn leven.

Ik wensch Ivans geluk met zijn schepping. Hij weet natuurlijk ook wel dat hij zijn landgenooten niet gelukkig maakt met groote kunst en het zal hem ook weinig kunnen schelen als zijn naam niet wordt opgenomen in het literatuurboekje van Robbers. Van zijn uitgever hoort hij echter wel dat hij gelezen wordt, enne.........doch dan komen wij op economisch gebied.

Ivans zal dus nog wel een poosje doorgaan met het verstrekken van dit gewilde soort ontspanningslectuur, en er is niets op tegen, mits hij de nieuwsgierigheid op behoorlijke wijze blijft bedienen.

In zijn boek: De donkere Poort, ging hij een weinig over de schreef en speelde het sexueele een al te groote rol, hetgeen niet goed kon worden gepraat door de bewering dat hij de Hongaarsche communisten in al hun liederlijkheid moest voorstellen.

Ook in dezen laatsten roman had hij zonder eenig nadeel het wijf, dat pastte in Mevrouw Warrens bedrijf, achter de schermen kunnen laten. Ik geef thans toe dat Ivans met de grootst mogelijke kieschheid te werk gaat, maar wetend dat zijn boeken het meest door de jeugd worden gelezen, zou ik den schrijver willen vragen, daar-

mede rekening te houden. Het is wel veel gevraagd, vooral aan iemand, die kan wijzen op boeken welke hij opzettelijk voor de jeugd heeft geschreven, en die zijn ander werk meer voor volwassenen bedoelt, maar hij behoeft er niet minder boeiend om te zijn en hij zal er heusch niet minder om gelezen worden.

LODE.

Jaarsma (D. TH.) Dageraad. P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam.

Het is zeer moeilijk een oordeel uit te spreken over dit boek, omdat het slechts eene phase geeft uit het leven van Thiss, den jongen weduwnaar van Frisia State.

Maar dat gansche leven, in zijn dageraad en middaghoogte en eindelijke rust, zullen wij eenmaal mogen kennen. Reeds staan aangekondigd de titels der twaalf deelen, waaruit dit omvangrijke werk zal bestaan. Het eerste deel werd door ons reeds besproken geruimen tijd geleden. Dat was het ontwaken van Thiss uit den droom van zijn zuiver indyllisch geluk. Hij heeft een blind meisje liefgekregen, de wondere Titia, en is met haar gehuwd. Maar als zij bezwijkt bij de geboorte van het eerste kind, dat sterft met haar, breekt er iets in hem en 't is alsof zijn verder leven een troostelooze rouwgang zal moeten worden, tot het einde.

In dit tweede deel, Dageraad, ontmoeten wij Thiss eenige maanden na den dood zijner Titia.

,,Na den eten was Thiss het huis ontloopen, om aan den wind het leed zijner eenzaamheid te stillen. De storm was hem welkom, hij hield ervan. Zijn wezen was aan het wezen des storms zoozeer verwant. 't Bewogene der natuur stemde met zijn onrustig hart, 't welk woelig was en herfstig, doorwaaid van vele vlagen. Titia was nu sinds drie maanden dood, ook 't kind was met haar gestorven. Hij was alleen gebleven, een eenzaam man, 't kort geluk was voorbij. En toch! Hunkerend, nog immer, zag hij om naar het doorleefd verleden. Titia's stem was nog zoo nabij, ook haar aanschijn, om te tasten. Het dierbaar uitzicht op de gedroomde toekomst scheen slechts door een wolk verduisterd, daarachter lag nog 't glanzend leven, immer open, om zóó in te gaan... Helaas echter, 't was afgeknapt. En 't ging verdorren, droom en hopen.

Thiss rechtte zich, en rustte even, leunend op zijne greep. Ginds lag Frisia State, ver weg, gedoken, naar den einder. Hij zuchtte. 't Behield niet meer zijn ouden glans. 't Lag er verlaten sinds Titia's dood. En nu stond 't vast, ging ook Froukje hem verlaten. Wat bleef er hem dan aan herinnering. Alles wisselde en dreef weg. En 't leven ging voort.

Dan boog hij zich weder tot den arbeid. Niet klagen. Hij wilde 't niet. 't Was de aardsche mensch. Deze was het, die deed omzien, steeds opnieuw, naar 't geen voorbij was, en die 't hart opstandig zijn deed. Betrouwen. De geestelijke mensch betrouwde. Hij glim-

lachte en dacht, verinnigd, aan Titia. Aan hare blij-rustige verzekerdheid, haar gezegend vast geloof. O, uit aardsche bedrongenheid het aangezicht tot zoo schoone geloofsverzekerdheid te mogen opheffen!''

En nu komt de mooie drie-en-twintig jarige Tiny als huishoudster op de hoeve. Aanvankelijk kan hij zijn wrevel niet bedwingen als hij het jonge meisje ziet zitten op de plaats van Titia. Maar, edel mensch, had hij spoedig berouw over zijne onvriendelijkheid.

,,Heel den morgen liep hij door het huis, licht gestemd en vriendelijk, zeggend een goed woord aan ieder. Want zijn hart was nog beschaamd in hem. Hij zocht ook Tiny, zocht bij haar te zijn. Zijne gangen waren steeds bij haar, zijne verkeerdheid poogde hij oprechtelijk weg te doen.

't Was gelijk een last te zwaar geworden, die moest zijn afgewenteld vóór hij verder ging. Hij sprak met haar over het onverschilligste, en zijne vreugde onvoorziens werd groot daarbij. Ze was geprikkeld, noch boos op hem. Ze had zijne ontstemming, scheen het, zelfs niet opgemerkt. Toen hij over haar werk sprak, daar de moeite van, lachte ze, ze vond een scherts zelfs. Ze was van degenen niet die zuchtten; ze had, arbeidend, geen bekommernis. En ze zong en neuriede onder 't voortdoen.

's Middags, bij het eten, zat ze weer op de plaats van Titia, en Thiss verschoonde 't in zijn ziel reeds. Er was eene verzachting in hem, een weeke teederheid, die hem goed deed en mild en stilbeheerscht zijn.''

En langzaam groeit de nieuwe liefde in zijn hart. Het wordt in zijn ziel een onrustige tweestrijd. Hij wil trouw blijven aan de doode en kan zijn verlangen naar de levende niet dood krijgen.

Totdat Tiny bemerkt dat Titia altijd tusschen hen beiden staat en zij zich met geweld van hem losscheurt.

En 't eenzame leven gaat weer zijn moeden gang. Maar dan hoort hij dat Tiny gevaarlijk ziek ligt, aangetast hare longen. In een oogenblik is zijne liefde nu sterk en in staat alles te trotseeren.

Hij zorgt in het geheim, dat zij naar Zwitserland wordt gezonden en hij voelt zich zeker van hare genezing. En ,,als ze zal genezen zijn..........''. Hij heeft afscheid genomen van het zieke meisje bij haar vertrek.

,,En door den wonderschoonen Meiavond liep Thiss dan droomend verder, een groote machtige vrede in zijn hart.

Hij geeuwde, hij was moe. Slapen nu, slapen. Werktuigelijk ging hij voort door het witbedauwde avondland, hoe had hij het lief opnieuw, hij zou er willen in verzinken. Hij zou willen zich neerleggen in het natte gras, zalig moe en thuis weer, op de oude dierbare nachtelijke velden, er inslapen, er rusten, om te ontwaken, vol nieuwe kracht, een gelukkig mensch, in den blijden dageraad!''

Nu gaat de branding hem opnemen in zijn dreigende woeling.

Daar is iets bijzonders in de kunst van Jaarsma. Zijn woorden en

zijn natuurbeschrijvingen herinneren sterk aan Streuvels uit zijn eersten tijd.

Alle gevaar van te vervallen in romantische sentimentaliteit, en de gelegenheden daartoe zijn in dit boek waarlijk niet zeldzaam, weet hij bijna altijd door een epische vastberadenheid te verdrijven en waar het mijmerzieke karakter van Thiss daarbij geen hulp kan bieden, moet een grootsche beschrijving van de luchten en de landen, van de stormen en de wolken, van het groeiende ochtendlicht alle gevoel van zieke en slappe weeheid verjagen.

Welken indruk een drieluik zal maken, is moeielijk te voorspellen, zoolang slechts een enkel paneel is uitgevoerd. Maar men kan toch alreeds zien, met een kunstenaar te doen te hebben.

Wat deze roman in twaalf deelen mij zeggen zal, valt moeielijk te gissen, na lezing der twee eerste banden. Doch dat een kunstenaar hier aan het woord is, voelt men duidelijk en aangenaam.

A. B. H. GIELEN.

Kahlenberg (Hans von). Lentestormen. Hollandia, Baarn.

De schrijfster verklaart: dit boek tracht den ontwikkelingsgang van een kinderziel uit te beelden. Geschreven als een terugblik, komt het niet tot scholieren en onrijpe menschenkinderen, maar tot volwassenen, tot opvoeders en leeraars. ,,Als het hen tot nadenken stemt, en in hen kracht ten goede wekt, heeft het zijn roeping volbracht.''

Hoe een kracht ten goede moet gewekt worden door dit ellendige boek dat de gedachten en gesprekken weergeeft van meisjes in een opvoedingsgesticht, die spotten met den bijbel, nieuwsgierig vragen naar den herkomst der kindertjes, vrij zich uitlaten over intieme verhoudingen, is een raadsel.

Maar in elk geval deugt het boek niet. R.B.

Overduyn-Heyligers. Balmoedertje. 3e druk, S. J. Veen, Amsterdam.

Varennes, de Fransche attaché, had het jonge meisje overweldigd met koesterend gevlei en bedwelmd met hartstochtelijke liefdesuitstortingen.

,,In de schoonste bloemen, die hij haar zond, wou hij een liefdetaal van kleuren uitspreken en in de kostbaarste geschenken iets leggen van zijn essentieelst gevoel voor haar, iets geven van zijn diepsten hartstocht en van zijn innigste vereering.

Al kort na hun kennismaking werd hij teruggeroepen naar zijn land, was door deze plotselinge scheiding dadelijk een groote levenssmart over haar heengegaan.

Varennes niet meer te zien, den zang van zijn stem niet meer te hooren, leek haar ophouden te leven.

Al was hij weg, ver van haar af, toch bleef in haar doortrillen zijn gloeiende hartstocht, zijn liefde die de ziel van haar, toen nog onervaren meisje, had meegesleept in een oppersten roes van geluksbedwelming.

Hij had haar beloofd terug te komen, heel, heel spoedig. Hij schreef haar ook wel een enkele maal. Maar in den toon van zijn brieven klonk een stroeve teruggetrokkenheid, een zich willen losrukken van iets, dat hem lastig was geworden.

Met vrouwelijke intuïtie en een onbewust fijn doorschouwen had ze dadelijk gevoeld hem te hebben verloren.

Met een schrik in haar ziel werd zij zich dat plotseling bewust. Er brak iets in haar als een instorting. Er stierf iets in haar klachtloos en heel diep van binnen, er sluimerde een rouwsmart over haar heen, die alles in haar vervaalde.........

Een jaar later was ze getrouwd met Van Weelen, wien ze haar levensleed had uitgezegd en die haar daarna toch een troost wilde zijn. Vóórdat Elly echter geboren was, stierf hij aan de tering."

Dit vrij lange citaat heb ik mij veroorloofd, omdat ik den lezer eene stijlproeve wilde geven. Zoo op het gehoor lijkt alles in orde, maar als men zich wil voorstellen wat de vele woorden bedoelen, dan komt men tot een poover resultaat.

Het rinkelt van blikken woorden: levenssmart en levensleed en rouwsmart; roes van geluksbedwelming en hartstochtelijke liefdesuitstortingen en doortrillingen van gloeiende hartstocht!

Wij gelooven er niets van. Het „levensleed" wordt hier veel te mooi „uitgezegd", om niet te doen vermoeden dat de schrijfster er weinig van heeft gevoeld. Zij heeft haar verhaal zitten maken met haar hoofd en haar pen, en haar hart heeft onderwijl voor een zeer geregelde bloedsomloop gezorgd en niets gevoeld van het levensleed dezer vrouw.

Wij voelen er ook niets van; ergeren ons alleen aan de grenzelooze domheid van deze moeder, die het geluk harer dochter toevertrouwt aan den man die haar, de moeder, in haar jeugd het hoofd op hol heeft gebracht en toen liet zitten, en nu, alsof er geen wolkje aan de lucht is, de achttienjarige dochter komt vragen.

Het tweede novelletje *Kruisweg* vindt mij ook wat onvoorbereid. Zoo'n meisje dat haar kruisweg kiest door te trouwen met een Indisch officier, die alreeds vader is van een donker dochtertje wier moeder hij heeft uitgehuwelijkt aan een fuselier.......... neen, zoo'n meisje begrijp ik niet.

Want een man, die de moeder van zijn kind, als eene slavin veracht, toont toch in elk geval te weinig hart en ziel om waarborgen te bieden voor een veilig geluk.

A. v. d. W.

Queux (William Le) De drie Knoopen (De misdadige roman van den zestienden). Mysterie-roman. A. W. Segboer, 's Gravenhage.

Ja, Le Queux schrijft eigenlijk nooit iets anders dan mysterieromans. Maakt het gewoonlijk zelfs een beetje erg ongelooflijk, hetgeen niet zoo heel moeielijk is.

Kieskeurig is hij ook niet wat betreft de liefdes-verhoudingen zijner personen; hij laat ze nogal eens met de wijsheid voor den dag komen dat het huwelijk eene conventie is.

Hij heeft ook ontdekt dat vele vrouwen het meest houden van, zooals zij het uitdrukken, „echte slechtaards".

En zoo gebeurt het dat zijn vrouwelijke detective verliefd wordt op een deugniet, dien zij eigenlijk had moeten ontmaskeren.

Op de laatste bladzijde belooft de man wel dat hij voortaan goed en eerlijk wil zijn terwille van haar, maar onze fiducie is niet bijster groot.

Het is mij, deze bekentenis moet mij van het hart, niet gelukt dit verhaal rustig te lezen van het begin tot het einde. Maar ik heb toch gelegenheid genoeg gehad om op te merken dat het topzwaar is van misdadigheid en sommige vrouwen, die het spel meespelen, van verdacht licht gehalte zijn, wat den schrijver niet schijnt te hinderen, maar naar ik hoop de meeste onzer lezers wel. Zoodat zij van nadere kennismaking zulllen afzien. R.B.

Schweitzer (Prof. Alb.) Aan den Zoom van het Oerwoud. Ervaringen en Opmerkingen van een Arts in Aequatoriaal Afrika. Geautoriseerde Vertaling van J. Eigenhuis. H. D. Tjeenk Willink, Haarlem.

Het doet altijd weldadig aan, te hooren of te lezen van edelmoedige menschen, die in schoone zelfvergetelheid zich opofferen voor den lijdenden medemensch. En in Professor Schweitzer mogen wij zoo'n edelmoedige begroeten.

Hij had gelezen over de lichamelijke ellende der inboorlingen in de Oerwouden en van Zendelingen er veel over gehoord. En hij dacht aan de gelijkenis van den Rijken Man en den Armen Lazarus. Hij voelde hoe wij onze arme broeders ter hulp moeten komen, ook in hun lichamelijke nooden. De ongeveer tweehonderd artsen, die de Europeesche Staten in hun dienst naar de Koloniën uitzenden, zijn volslagen onvoldoende om te doen wat er gedaan behoort te worden. Vrijwillige artsen moeten zich aanbieden om die taak te verlichten.

En deze gedachte liet hem niet meer los. Zijn leerstoel aan de Universiteit te Straatsburg, zijn orgelspel en literair werk liet hij

varen en begon als dertigjarige de studie in de medicijnen. In het begin van 1913 verwierf hij den graad van medisch dokter en in de lente van datzelfde jaar vertrok hij met zijn vrouw, die voor verpleegster had geleerd, naar Ogowe in aequatoriaal Afrika.

Wat hij dan mededeelt van zijn ervaringen, voldoeningen en teleurstellingen is waard te worden gelezen en overwogen.

Wat de geneesheer, die tevens doctor is in theologie en philosophie, van de Katholieke Missie zegt, laten wij hier volgen en meenen te mogen zeggen dat Professor Schweitzer den spijker op den kop slaat :

,,Wat de organisatie betreft, schijnt me de Katholieke Missie de Protestantsche in menig opzicht te overtreffen. Als ik het onderscheid tusschen het door beiden nagestreefde doel moest definieeren, dan zou ik zeggen, dat de Protestantsche zending hoofdzakelijk op de vorming van christelijke persoonlijkheden let, terwijl de Katholieke bovenal de degelijke grondvesting eener kerk op het oog heeft. (Wij voegen hierbij dat zulks de vorming van christelijke persoonlijkheden veronderstelt). Het doel, dat zich de Protestantsche zending voorstelt, is hooger (wat moeilijk kan worden volgehouden. als men onzen voorgaanden tusschenzin aanvaardt), doch het houdt minder rekening met de werkelijkheid dan de Katholieke zending. Om het opvoedingswerk op den duur te volvoeren, is een stevig gegrondveste kerk noodig, die op natuurlijke wijze aangroeit door de nakomelingen der christelijke gezinnen. Dit leert de kerkgeschiedenis van alle eeuwen.''

M. B.

Streuvels (Stijn). Vertelsels van 't jaar Nul. Ten tijde dat de Uilen spraken. (Streuvels' Volksboeken) L. J. Veen, Amsterdan.

29 oude, bekende fabels vertelt Streuvels op zijn smakelijke manier, zoodat het een genot is ze te hooren.

Een der kleinste vertelsels mag ik wel overnemen, omdat ik geen betere aanbeveling ken dan een staal te laten zien van het werk, dat den lezer overal deugd zal doen.

Hoe de Kwakkel zijnen Steert verloor.

Kwakkel en leeuwerke gerochten ne keer te gare op zwaai en aan 't maandagvieren. Zoo, ze kwamen voorbij de herberge: ,,In 't Land van Belofte'' en kregen in 't gedacht bij baas Gesrul een pinte te gaan pakken. Baas Gesrul was een gezellige kerel en hij schonk lekker bier, zoodat onze twee klanten gauwe goed gezeten waren en aan uitscheen of voortgaan niet dachten; d'eene pinte volgde op de andere en de baas moest maar altijd op nieuwe naar den kelder met de keete en de glazen vullen.

Maar als 't nu eindelijk begon te donkeren en tijd wierd naar huis te gaan en kwestie was van 't gelag te betalen, verbrodde het spel en de leute, want nu kwam het uit dat de twee zatlappen geen rooden

duit en konden toogen. Eerst wat getwist en gekeven, daarna gevloekt , totdat baas Gesrul, die mordikus wilde zijn geld hebben, de dronken klanten dreigde bij de keel te grijpen en te verwurgen.

De leeuwerke, die zag dat het meenste wierd en de baas met geen grappen te paaien was, vond het gat schoone en vloog langs den waaier, die van duizend gelukken openstond, naar buiten, de lucht in en liet zijnen makker in 't bernis.

Nu en is 't geen lachedingen meer! dacht de kwakkel, die zag dat hij het alleen tegen baas Gesrul zou te doen hebben en vreesde in zijne klauwen te geraken. Nu begon hij, over dat 't ging op zijne dronken beenen, langs den vloer te schermen tot hij eindelijk het gotegat ontwaardde en langs daar te wege wegvluchtte. Maar baas Gesrul had het in de gaten, snapte den kwakkel juist aantijds bij den steert en hield er stevig den poot op.

De kwakkel raast en tiert, spartelt en snokt gelijk een bezetene, half uit, half in, omlos, maar Gesrul schoort en houdt al wat hij houden kan, tot hij ineens achterover rolt, te midden den herbergvloer, met den steert van den kwakkel tusschen de pooten. In eene gramte springt hij naar buiten en roept den vluchtenden schelm achterna:

Hier, hier, hier, 't geld van uw bier!

En de kwakkel die al in een koornstuk gedoken zat, roept den verbolgen baas treiterend tegen:

Kwak-kwak-kwak!
Wat scheelt me dit,
Wat scheelt me dat,
De steert is uit mijn gat!

En dat doen de kwakkels en de gesruls tot heden ten dage nog en zullen het blijven doen, zoolang er kwakkels en gesruls zijn."

Een klein lijstje ter verklaring van Vlaamsche en gewestelijke woorden, zou menigen noordnederlandschen lezer waarschijnlijk niet onwelkom zijn.

J. VAN DEN BOSSCHE.

ENGELSCH

Busby (Olive, Mary) Studies in the Development of the Fool in the Elizabethan Drama. Milford, London.

Miss Busby heeft haar onderwerp grondig bestudeerd en behalve dat zij zelve er haar academischen graad mede heeft behaald, heeft zij den literatuurvriend een grooten dienst bewezen. Heel duidelijk verklaart zij het ontstaan der narren en grappenmakers en hun optreden in de tooneelstukken der Elisabeth-periode. Zij laat zien dat ook hier weder Shakespeare de meester is in het gebruik en de uitwerking dezer karakters. Een klein boekje van 90 bladzijden met veel inhoud.

Creighton (Katleen) The Ghest Moth. Heinemann, London.

Van zulke erotische extravaganties zit dit boek vol, dat wij niets naders kunnen doen dan het onverbiddelijk afwijzen.

Forbes (Angela) Should She have Spoken? Eveleigh Nash, London.

Elsie neemt de schuld op zich van Dora, hare zuster, die kort voor haar huwelijk een verdacht uitstapje onderneemt. Het gevolg is dat Elsie door haar man verstooten wordt en van haar zuster alles behalve dankbaarheid ondervindt. Zonder een woord te spreken draagt zij de ellende, die zij vrijwillig op zich heeft genomen.

Het klinkt heel mooi, maar de handelwijze der opofferende Ellie is niet goed te praten. Zij doet verkeerd, en al komt dan ten slotte de toestand weer in het reine, de lezer blijft den indruk bewaren dat hier iets is geschied wat totaal nutteloos en bovendien ongeoorloofd was.

Gosse (Edmund) More Books on the Table. Heinemann, London.

Gosse is al een bejaard man en hij beschikt over een groote ervaring. Hij weet hoe literaire beroemdheden worden gemaakt en hoe de goden van den dag weer van hun voetstukken worden gehaald door de jongelui, die plaats willen maken voor de beelden van hun eigen afgoderij.

En zoo voort en zoo verder. Het is altijd zoo geweest en zal steeds wel zoo blijven. Het is een vrij onschuldig tijdverdrijf en als de jeugd zich niet wil schuldig maken aan ergere excessen, dan is er reden zich te verheugen.

Maar wie objectief de literatuur van een volk wil bestudeeren, wende zich tot de conscentieuse onderzoekers en onthoude zich van allen omgang met literaire valuta-speculanten. En ik durf Mr.Gosse ofschoon hij een journalist is, rekenen tot degenen, die werkelijk de kennis hunner lezers verdiepen en hen niet overleveren aan de wisselende luchtstroomingen der jaargetijden. In de wisselingen weet hij te wijzen wat blijft, zooals deze essays over boeken en schrijvers duidelijk toonen. Een index van meer dan een dozijn bladzijden maakt het den zoeker gemakkelijk. P.

Hocking (Silias K.) My Book of Memory. Cassel, London.

Wij hebben een tamelijk groot aantal boeken van Hocking, als ik mij niet vergis, in het Nederlandsch vertaald. Hij moet dus tamelijk bekend zijn onder een zekere categorie van lezers, die misschien iets meer willen hooren over en van hem.

Dan kunnen zij hier terecht. Dit Herinneringsboek is rustig en

kalm als de romans van den schrijver, gaat niet diep en geeft ook niet veel nieuws, maar heeft allicht voor vriendelijk gezinden zijne aantrekkelijkheid. P.

Hocking (Joseph) The Case of Miss Dunstable. Hodder & Stoughton, London.

Een spannende detectieve-roman met geestverschijning en aanwijzingen van een soort landelijke tooverkol. Een lieve, vrouwelijke speurster met assistentie lost het geheim op der verdwenen young lady Dunstable.

En de schuldige heeft stellig geen oogenblik onder verdenking gelegen van een der lezers, voor de onthulling komt. Ingeniously worked out.

Trollope (Anthony) An Autobiography. With an Introduction by Michael Sadleir. Milford, London.

De Trollopes vormen een schrijversfamilie, die door haar romans een groot deel van het leven der negentiende eeuw in bizonderheden aan de nazaat bekend heeft gemaakt. De vader Frances schildert vooral het leven der kleinstad in Engeland, Thomas schreef en verbleef bijna altijd in Italië, maar door zijn autobiografie heeft ook hij bijgedragen tot de kennis van zijn tijd, ook in Engeland.

Anthony deed zijn romans spelen in de kerkelijke, politieke en ambtenaarskringen, die hij humoristisch beschouwde, hetgeen hem spoedig tot een zeer gezocht schrijver maakte.

Zonder twijfel was hij begaafd, maar daarbij niet minder oppervlakkig. In den eigenlijken zin van het woord was hij een veelschrijver, waarvoor hij zich allerminst schaamt. Hij vertelt ten minste hoe hij zich een wekelijksche taak heeft opgelegd om zooveel bladzijden van zooveel woorden en regels te schrijven. Hij kan dan ook precies uitrekenen hoeveel hij in zijn schrijversloopbaan verdiend heeft. Het is verwonderlijk dat Anthony Trollope, die weinig maalde om kunst, niet wachtte op inspiratie, romans schreef met die nijverheid, waarmede een ander sigaren maakt of kousen weeft, zoolang zich bij het publiek heeft weten te handhaven.

De inleider van An Autobiography, welke voor het eerst verscheen in 1883, dat is een jaar na den dood van Anthony, is buitengewoon goed thuis in den Victoria-tijd en wij doen verstandig rekening te houden met de gentle hints, die hij ons geeft.

DE LAATSTE LICHTING

Binnerts Sz. De Kerk in onzen Tijd in Nederland. Mij voor Goede en Goedk. Lectuur, Amsterdam.

De schrijver stelde zich voor te spreken eerst over de Roomsch-Katholieke Kerk, dan over Protestantisme in velerlei schakeeringen.''

Hoe de schrijver is uitgerust voor zijn taak, blijkt uit het feit dat hij erkent ,,die kerk te vreezen''—.

Hij deelt zijne lezers mede: ,,dat de kerk de vijandin is van die godsdienstige en staatkundige vrijheden, waarvoor zoo bloedig is gestreden en geleden'' — ,,dat zij geen eerbied heeft, noch hebben kan, voor het individueele geweten'' een bewijs dat de schrijver nooit een ,,theologia moralis'' heeft opengeslagen en het hoofdstuk gelezen over het ,,dictamen rationis conscientiae.''

Volgens hem bedekt de „eenheid" der kerk veel „broodgeloof'' en „vrees''. ,,De geestelijk vrij wordende menschheid zal de Roomsche Christusregeering, die inderdaad eene regeering van priesters is, niet verdragen''.

En dit dom, anti-papistisch boekje wordt uitgegeven in de serie Handboekjes: ,,Elck 't Beste''. De ironie van een titel.

Buning (J. W. F. Werumeus) De Wereld van den Dans. Em. Querido, Amsterdam.

Wij gelooven gaarne op gezag van anderen dat dit boek geeft wat men verwachten kan: den dans als uiting van den mensch vanaf de primitieve tijden tot de moderene. Vele afbeeldingen van dansers en danseressen, óók van haar, die in den tekst niet worden genoemd. Geen boek voor het huisgezin!

Dijk (J. van) Socrates. Bohn, Haarlem.

Leven en werk van dezen Griekschen wijze, behandeld met liefde en begrip.

Erens (Frans) Toppen en Bergen. Literaire Kritieken.

Kritisch-aesthetische waardeeringen van eenige oude, beroemde werken en potloodstreepjes bij voortbrengselen der nieuwe literatuur. Erens is een fijne geest; weet te schatten met rustigen zin en klaar gevoel.

Gossaert (Geerlen) Experimenten. 4e druk. Van Dishoeck, Bussum.

Vier drukken in tien jaren is veel voor een bundel gedichten. Maar Gossaert verdient dat succes. Verweij (in de Beweging van 1912) en Scharten (Kroniek der Letteren, 1916) waardeeren zijn werk. Dit ter orienteering van de lezers.

Hauptman (G.) De Ketter van Saona. Uit het Duitsch door C. v. d. Tonge-Koster. A. Schoonderbeek, Laren.

Het verhaal van een afvallige, die zijn afval van de kerk verklaart. Absoluut te verwerpen.

Walch (Dr. J. L. Walch) Ons hedendaagsch Tooneel. A. W. Sijthoff, Leiden.

De schrijver behandelt het repertoire, spreekt over de leiders, de spelers. En wijdt een hoofdstuk aan tooneelkritiek. Vele portretten. Voor hen, die op de hoogte wenschen te zijn van het tooneelwezen, een uitmuntend boek.

Wolters (P.R.) Opvoeding en Godsdienst. L. Malmberg, 's-Hertogenbosch.

Een mooi boek, bepleitend het belang der godsdienstige opvoeding, waarbij schrijver het belang der Maria-Congregatie niet vergeet.

CORRESPONDENTIE

LEZERS. Wegens ziekte van den hoofdredacteur, moesten wij een paar ingezonden stukken, die niet zonder commentaar konden verschijnen, laten liggen tot een volgende aflevering.

J. H. te N. Uwe beschouwingen zijn zeer lezenswaard, maar te lang uitgesponnen. Mogen wij zonder te raken aan den gedachtengang uw artikel inkorten, of doet U het liever zelf? In dezen vorm kunnen wij het moeilijk opnemen.

L. A. te A. Ziehier het citaat, dat wij voor u hebben opgezocht niet in het boek van Sharp, dat wij ook niet bezitten, maar in eene Times-recensie. Het is gericht: ,,To a certain Coterie."

You poets of our time,
Scornes of rhyhme and rhyme,
Wo hack your verse to startle and appal,
Most like to them are ye,
Who bowed to Baal the knee,
Shrieking to heaven for fire that would not fall.

Dr. D. te H. Gaarne ontvangen wij inzage, en wij zijn ook bereid, zooals U wenscht, het antwoord u schriftelijk mede te deelen.

L. D. te A. Het Kerkelijk Hymnen-boek werd niet besproken, omdat wij geen kennis hadden van de uitgave. Als het mogelijk is, zullen wij dat verzuim alsnog herstellen.

Fr. P. te Z. De titel van Hutchinsons boek ,,This Freedom" is in de Hollandsche vertaling geworden ,,Burgenrecht". Die vertaling verscheen bij Holkema te Amsterdam.

Kl. R. te V. De eerste vier nummers der door U bedoelde serie kunnen wij niet aanbevelen. U vindt volledige bespreking van den inhoud in vorigen jaargang.

W. H. te R. Het handschrift van den roman werd U teruggezonden. Wij hebben in ons bijschrift vergeten op te merken dat hoofdstuk 17 vrij groote onbekendheid verraadt met Katholieke gebruiken. U moet u beter laten inlichten. Wij hopen dat deze opmerking u onder de oogen moge komen. Uw nieuw adres hebben wij vergeten en zien derhalve geen kans u schriftelijk te bereiken.

CHRISTINA ROSSETTI.
DICHTERES EN VROUW.

CHRISTINA ROSSETTI, poet and woman is de titel van een in het Engelsch geschreven dissertatie van Dr. Justine, Fredrika de Wilde, die eenige maanden geleden in de Letteren en Wijsbegeerte te Amsterdam promoveerde.

Door dit proefschrift is de aandacht weer eens gevestigd op de talentvolle vrouw, die in alle stilte leefde en dichtte en met Mrs. Browning de eer deelt van Engeland's grootste dichteres te zijn, zooals Dr. de Wilde in haar goed geschreven, sympathieke dissertatie door Christina's gedichten voldoende bewijst.

Interessanter misschien nog dan haar werken is het verborgen zieleleven dezer zwakke vrouw, die het grootste gedeelte van haar bestaan in ziekte doorbracht, verteerd werd door liefde tot God en heimwee naar den hemel, maar in haar godsdienst te weinig bevrediging vond.

,,Zij had een non moeten worden,'' verklaarde haar broeder en levensbeschrijver William Rossetti, en wie haar gedichten en brieven leest, komt dat oordeel hoe langer, hoe juister voor. Christina, een Engelsche-Italiaansche, had een door en door katholieke ziel, die zij wellicht aan haar voorouders dankte. Omstandigheden maakten dat zij als anglikaansch werd opgevoed, leefde en stierf.

De Rossetti's vormden een zeer ontwikkelde familie. De beroemdste van hen was Dante, Gabriel Rossetti, als dichter en schilder even bekend, en een der stichters van de bekende Pre-Raphaelitische school in Engeland.

Zij waren van Italiaansche afkomst. De vader, Gabriel Rossetti, was een begaafd man, die veel studie gemaakt had van verschillende italiaansche dichters, maar vooral van Dante. Hij was vrijmetselaar en revolutionnair—om zijn oproerige geschriften moest hij uit Napels vluchten en begaf zich naar Engeland, waar hij den kost verdiende met het geven van latijnsche en italiaansche lessen. Hij trouwde in Londen met Francesca Polidou, die ook van Italianen afstamde. Uit dit huwelijk werden vier geniale kinderen geboren. Christina, de jongste, kwam in 1830 ter wereld, haar broers en eenige zuster waren van 1827, '28 en '29.

Mevrouw Rossetti was door haar engelsche moeder streng protestant maar zeer godsdienstig; de vader, een vrijdenker, liet hun

opvoeding geheel aan haar over. Zij wist haar puriteinsche beginselen aan haar kinderen mede te deelen, maar terwijl de jongens zich weldra aan haar al te straffe lessen onttrokken, ontwikkelden zij zich bij de meisjes en vooral bij Christina meer dan misschien voor haar geluk dienstig was.

Zij wist haar dochter diep te overtuigen van de ijdelheid van alle, zelfs de onschuldigste aardsche dingen. Zij vreesde haar geest te ontwikkelen, omdat haar dochters dan gevaar liepen minder onschuldig te blijven; en zij slaagde er wonder wel in. Christina wordt ons beschreven als een zeer bedeesd, stil meisje, dat zich het liefst in de eenzaamheid terug trok. Haar zwakke gezondheid droeg hier ongetwijfeld ook toe bij, want reeds na haar 15de jaar werd zij ziekelijk: men vreesde voor tering. Bovendien moest Christina Rossetti tot tweemalen datgene, waarin zij haar levensgeluk meende te vinden, opofferen aan haar godsdienstige overtuiging. De eerste, die haar ten huwelijk vroeg, was katholiek en de arme Christina was, onder den invloed harer moeder, de kerk van haar voorouders zeer vijandig gezind. Van dit plan kwam dus niets. Haar tweede liefde gold Charles Bagot Cailey, een vrijdenker, die leerling van haar vader was geweest en onder diens leiding Dante vertaalde. Christina toen reeds over de dertig, wees ook zijn aanzoek af, maar bleef met Cailey tot zijn dood in vrienschappelijke betrekking. Deze teleurstellingen werkten zeer nadeelig op hare gezondheid en zielestemming en vermeerderde de droefgeestigheid, die haar verzen kenmerkt.

Reeds op haar 12e jaar begon Christina te dichten. Zij werkte zeer gemakkelijk; de verzen vloeiden haar zonder eenige inspanning uit de pen. Haar veel beroemder broer, Dante Gabriel, had ongetwijfeld meer moeite om zijn gedichten uit te werken en ze later te vijlen en te polijsten, dan zij, die ze meestal zonder eenige verandering of wijziging dadelijk kon opschrijven.

Haar grootvader van moeders kant, die haar de knapste van het stel noemde, gaf de gedichten uit die zij van haar 12e jaar had gemaakt en men staat verbaasd over de diepte van gevoel en den ernst, die uit het werk van zulk een jong kind spreken.

Haar godsdienst doordringt alles wat zij dichtte; de aarde is haar niets dan een ballingsoord, een dal van tranen; al haar hoop op geluk is gevestigd in den hemel; aan gene zijde van het graf wacht zij de vreugde, haar op deze aarde ontzegd, maar tot het laatst van haar leven is zij vol vreezen en beven, vol angst en twijfel of dit

geluk, waarnaar haar geheele ziel smacht, wel voor haar is weggelegd. Zij dorstte naar vereeniging met God, haar hoogste liefde, maar hoewel zij lid der High Church was, kon haar geloof haar ziel niet bevredigen. Zij bleef dorsten naar geluk en daar zij dit slechts na haar dood verhoopte, zuchtte zij naar den Dood, die zij tegelijk boven alles vreesde.

Zij durfde zich niet hechten aan datgene, wat de wereld aan schoons bezit: mooie natuur, vogelzang, bloemen, licht, kunst, muziek en poezië. Zij vreesde dat het zondig is te genieten van die heerlijke dingen, waartoe haar artistieke ziel zich getrokken voelde.

Vandaar een gedurige strijd in haar ziel; haar godsdienst behaalde de overwinning, maar ten koste van haar levenslust en misschien van haar levensgeluk.

Nu en dan flitsen er door haar verzen vonken van humor, die 't meer dan ooit doen betreuren, dat deze mooie, edele ziel door verkeerde leiding werd verkild en in haar vlucht naar het hoogste gekortwiekt.

In het boekje van Dr. de Wilde wordt deze gedachtengang verduidelijkt door fragmenten uit Christina's werk.

Reeds in een lied Earth and Heaven, door haar gedicht toen zij nog pas 15 jaar oud was, vergelijkt zij de schoonheid der aarde, die een menschelijke ziel niet kan voldoen, met de onvergankelijke vreugden des hemels. En in een ander gedicht uit denzelfden tijd, spreekt zij haar droefheid uit over den dood van een geliefd persoon, maar beklaagt tevens hen, die bleven, omdat zij nog zulk een langen en moeilijken weg hebben af te leggen en in gevaar zijn door de zonde hun doel te missen.

Nergens vindt men bij haar den blijden jubel der ziel, die in God haar rust en geluk heeft gevonden en zich verheugt tot Hem op te gaan in eeuwige vreugde. Hoe geheel anders zoude zij triomfeeren over het aardsche leed, indien zij de volheid van het Geloof had bezeten, dat ons hoog boven de dingen der aarde heft en ons reeds hier leert schouwen in de heerlijkheid door God aan zijn getrouwen beloofd!

In 1871 werd Christina ernstig ziek en de gevolgen dezer ziekte lieten zich nog lang navoelen. Geheel gezond is zij nooit geweest totdat de vreeselijke kwaal, die al haar krachten sloopte, zich deed gevoelen en in 1894 een einde maakte aan haar lijden. Meer en meer had zij zich van de wereld teruggetrokken, zij ging nergens anders

heen dan naar de kerk en leefde met haar zoo innig beminde moeder, die zij tot het laatst liefdevol verpleegde.

Met haar broer Dante Gabriel en William, die een zeer gewaardeerd kunstcriticus was — later haar levensbeschrijver — leefde Christina ondanks hun verschillende levensrichting in de beste harmonie. In Gabriel vereerde zij het hoofd der familie; zij stelde veel belang in de Pre-Raphaelitische broederschap, waarvan hij de ziel was. Deze schilders vonden dat de kunst in hun dagen te conventioneel en te onbeteekenend was. Zij zagen uit naar andere idealen en gingen terug naar de middeleeuwsche kunstenaars vóór Raphael, om bij hen hun voorbeelden te zoeken.

Een reis naar Brugge had Gabriel de werken van Memling doen kennen en hem met een aan extase grenzende bewondering vervuld. Hij vond er alles in, wat hij zocht: gedachten, mooie kleuren, godsdienstig gevoel, mystiek en poezie. De stichters der Pre-Raphaelitische school waren Rossetti, Holman, Hunt en Millais. Dr. de Wilde geeft hoogst belangwekkende bijzonderheden over deze zoo goed als vergeten school, die echter engelsche kunst en literatuur zeer beinvloedde. Even als deze dichters, die meestal ook schilders waren, zocht Christina bij voorkeur haar onderwerpen in de middeleeuwen en zij, met haar diep religieus gevoel, dat haar een geestelijke zuster had kunnen maken in andere omgeving, wist den geest van deze tijden vol geloof en liefde beter uit te drukken dan dien der 19 de eeuw, waarin zij leefde.

Haar gedichten missen hartstocht, maar zij zijn vol diep gevoel; rein, zoet en melodieus van klank.

Haar droefgeestigheid was in overeenstemming met de melancholie, een der kenmerken van de Pre-Raphaelieten, voortkomend uit het bewustzijn, dat hun hooge idealen van schoonheid niet pasten bij de werkelijkheid die hen omgaf.

Voor natuur had Christina evenals haar broer Gabriel maar weinig gevoel. Misschien was dat toe te schrijven aan haar leven in de groote stad; want zij werd in Londen geboren en bleef daar tot haar dood wonen. Aan iemand, die haar vroeg of zij niet liever buiten zou willen leven, antwoordde zij, het interessanter te vinden in de zielen van de menschen te lezen dan in het gezicht der natuur.

Twee malen heeft Christina Rossetti Engeland verlaten; eerst bezocht zij Bretagne, later Zwitserland en Italië, dat zij lief kreeg als haar moederland. Hare bewondering en verrukking uitten zich in een fraai gedicht, dat zij *En Route* betitelde.

Hoewel zij zich nooit op den voorgrond plaatste, stelde zij veel belang in sociale aangelegenheden. Zij was zelfs op hare wijze een voorstandster van vrouwenkiesrecht en een felle bestrijdster van vivisectie. Dit kwam zeker voort uit haar groote liefde tot de dieren, die zij met Gabriel gemeen had. Vreemd genoeg waren hun lievelingen, wonderlijke, zelfs griezelige beesten als: vleermuizen, padden, uilen, hagedissen. Voor hen waren honden en katten te menschelijk.

Christina's leven was geheel in harmonie met haar arbeid. Vrouw en dichteres waren onafscheidelijk vereenigd. Zij gaf zich geheel in haar verzen en zoo ligt haar edele, Godzoekende ziel open voor ons.

Zij kende de grenzen van haar kunnen en overschreed deze nooit.

Men acht en roemt haar als Engeland's grootste, godsdienstige dichteres. Zij verheerlijkte inderdaad haar Schepper naar haar beste vermogen en heeft velen door haar werk gesticht en getroost.

HANS HEIJNEN.

ZINNELIJKHEID IN DE LITERATUUR.

Zoo noemt de leider der „Wereldbibliotheek", de heer L. SIMONS, het geval, waarover hij een „open brief aan Mevrouw C. te G." schrijft.

Het moge ons veroorloofd zijn dit epistel in zijn geheel over te nemen, wijl het immers geschreven werd om „in het openbaar rekenschap te geven".

Indien wij derhalve er grootere ruchtbaarheid aan schenken, moet dat den schrijver welkom zijn. En indien wij er commentaar op leveren en beproeven aan te toonen dat de beginselen des heeren SIMONS niet zonder gevaar zijn voor *individu* en *samenleving*, dan moet hij, als ernstig man, er zich over verheugen dat zijne theorie, van zoo wijdstrekkende gevolgen, maar niet haastig en zonder nadenken worde aanvaard.

Hier is zijn brief:

Hooggeachte Mevrouw,

U is verontwaardigd op onze redactie wegens de uitgaaf van een boek, dat, volgens uw zeggen, niet anders kan doen dan zinneprikkelend werken op de jeugd. U beweert niet, dat de schrijver het aldus bedoeld heeft, en u verwijt hem niet, dat hij zijn boek geschreven heeft. Maar wel ons, dat wij het opnamen in ons fonds; juist wij.

Daarmee raakt u een voor onszelf uiterst gewichtig vraagstuk aan.

En het verheugt ons, dat we in staat zijn, in het openbaar rekenschap te geven van ons standpunt.

* * *

De Letterkunde is een uiting als elke andere kunst, maar zij is er tevens een, die wel zeer bijzonderlijk de verschillende openbaringen van het menschelijk innerlijk leven en zijn worsteling met invloeden binnen en buiten dien mensch moet teekenen. Van haar vragen, dat zij zekere kanten van dat leven en worstelen zal verzwijgen op, laten wij zeggen, paedagogische gronden, beteekent haar bij voorbaat ontkrachten, en van haar eischen dat zij een eenzijdig en dus vervalscht beeld haar lezers zal voorzetten.

Laten wij met u erkennen dat aan de zinnelijkheid in de nieuwere letterkunde en in onze jongste niet het minst, een ruime en ook o.i. al te ruime plaats wordt toegekend. Te ruim, o.i. in verhouding tot de wijdere verschijnselen van het leven, die daarbij te kort komen. De schuld hiervan, geachte mevrouw, ligt vooral bij uw eigen sexe, die, bevrijd van de vroegere banden welke haar dwongen tot ingetogenheid, nu speelt met die vrijheid, haar wil genieten en niet durft genieten en aldus vervalt tot een ongezonde prikkelbaarheid. Van die gesteldheid zijn velen der nu geschreven romans vol, en meer dan vervuld, en zoo is het niet te verwonderen, dat ook wij niet aan deze besmetting ontkomen. Wij geven liever werk, dat zich met belangrijker levensopenbaringen dan deze tijdelijke afdwalingen uwer sexe bezighoudt, en wij hebben, waar de productie van dat door ons gewenschte beperkt blijkt — laten wij hopen ook tijdelijk — de uitgaaf van onze reeks Nieuwe Romans de laatste jaren eveneens zeer beperkt.

* * *

Maar laten wij nu de vraag eens onder d'oogen zien, of uw oorspronkelijke stelling juist is, dat, uit paedagogisch oogpunt, werken, die de zinnelijkheid der jongeren zouden kunnen wekken, zoo gevaarlijk te achten zijn.

U zult, al verdoemt u uit uw eerbiedwaardige kuischheid die zinnelijkheid, zeker niet ontkennen dat zij een drang is in de menschelijke natuur. Integendeel. Wat u vreest, is haar opwekking. En zoo doet zich de moeilijkheid in dezen vorm voor: doen wij beter te trachten de jeugd te bewaren voor haar ontvlamming, of kan dit juist later tot erger gevolgen leiden?

Hier zit de kneep!

U kent *De Veroveraar* en *Atie's Huwelijk*. Atie is het jonge meisje, door haar omgeving verre gehouden van allen drift en drang der zinnen. Zoo gebeurt het haar, dat zij opgroeit in volkomen blindheid voor wat diep in haar, in haar onderbewustzijn (zeggen wij thans) tot uiting en voldoening dringt. In die zelfonwetendheid waant haar romantiek haar held te vinden in een man, die dat onbekende zelf niet in haar raakt. Tot zij door diens halfbroer uit haar sluimer gewekt wordt en haar verloofde en zichzelf ernstig levensleed moet aandoen, om haar innerlijke behoefte aan levensgenieting te bevredigen. Gelukkig is Fré maar een mauvais sujet

aan den buitenkant, en heeft zij zelf voldoende levensbeheersching om op vasten voet te blijven. Maar een Lovelace zou van het spel een treurspel gemaakt hebben.

* * *

Van zoo'n treurspel hoorde ik nog pas: een jonge man, kuisch en fatsoenlijk, geraakt in kennis met een ietwat oudere, zeer levensrijpe, verlokkende kwasi-weduwe. Zij vertelt hem van een ongelukkig voorhuwelijk, speelt op zijn medelijden en zijn sluimerende zinnelijkheid. Het eind is dat hij haar huwt en zich na een jaar huwelijks doodschiet.

Zóo wordt de vraag paedagogisch, of niet een tijdige inenting met de zinnelijkheidsbaccil dit jonge leven had kunnen immuun maken voor de toch later gekomen verlokking. En een zekere dosis, als waarschuwing, niet zeer wenschelijk is?

U kent, als ervaren moeder, de methode onzer geneeskundigen bij het uitbreken van mazelen in een gezin. In plaats dat men de andere kinderen, die ze nog niet meemaakten, uit het huis verwijdert, laat men ze er opzettelijk in. De theorie is, dat, indien zij er vatbaar voor zijn, het beter is ze tijdig bij hen te wekken en hen aldus immuun te maken voor later, dan ze er angstvallig voor te bewaken; op gevaar dat zij ze zouden krijgen op een leeftijd, waarop ze minder goed weerstaan worden.

Gaat het nu anders met een boek, dat, zonder opzettelijk dit te willen „gevaar" voor prikkeling tot zinnelijkheid in zich bevat, of althans geacht wordt baccillendrager te zijn? Een jonge man zal er op reageeren al naar zijn aard: sluimert de zinnelijkheid niet in hem, hij zal er onberoerd door blijven. Maar beroert het boek hem, dan is het bewijs geleverd, dat de tocht in hem leefde; laat het zijn onbewust. Heeft zijn opvoeding hem gewend, klaar in zichzelf te zien en is zijn kracht van zelfbeheersching gesterkt, dan zal juist die opwekking hem buitengewoon heilzaam zijn. Hij zal weten, welke ongekende drift hem vervoeren kan; en zal, als gewaarschuwde, sterker staan in de levensbeproeving. Is hij een zwakke hulk, hij zal bij de vele verlokkingen van het leven, ten ondergang gedoemd worden. Tenzij de ontvangen schok, door dat boek, zijn ouders of leiders tot waarschuwing strekt, en hem tijdig tot zelfverweer brengt.

* * *

„Je kunt de natuur van een ding niet dwingen".

Aldus de tuinmanswijsheid uit onze zedige Camera Obscura. En Betje Wolff, die de levenservaring had opgedaan, stelde vast:

„De jeugd, de rauwe jeugd, moet kooten vroeg of spa".

Aan de ouders en opvoeders dat ondermijdelijke kooten te leiden. Als u mijn raad zoudt willen aanvaarden, dan verbergt u dat boek niet voor uw aankomende zoon of dochter. Maar leest het met hen, samen en heel openlijk — zoodra zij den leeftijd er voor bereikt zullen hebben. Gelijk Daudet zijn treurboek van de onlosbare collage *Sapho* opdroeg: „à mon fils, quand il aura vingt ans."

Met oprechte hoogachting,
L. SIMONS.

Het doet ons genoegen te vernemen, dat de bestuurder der ,,Wereldbibliotheek'' overtuigd is van de overdreven ruime plaats, welke in de ,,nieuwere letterkunde en in onze jongste niet het minst'' wordt toegekend aan de zinnelijkheid.

Maar wij zouden willen dat hij zulks om heel andere redenen betreurde dan om deze: dat de wijdere verschijnselen van het leven daarbij te kort komen.

Het feit dat de hartstocht-lectuur zoo overmatig wordt geproduceerd en zoo gretig gelezen, wijst op een jammerlijke, moreele verslapping. Den heer SIMONS kunnen wij niet zoo naief achten te gelooven, dat de erotische boekenschrijvers er op uit zijn hunne lezers te waarschuwen en te sterken tegen de verleiding. En hij zal toch ook wel niet durven beweren dat, als zulk soort van boeken wordt verslonden, zelfs maar één percent van al die lezers zich op de proef stelt om beter weerstand te kunnen bieden aan de verzoeking.

Het is een zoeken naar bevrediging der zinnen en het gevolg is een verlangen naar immer sterker prikkels.

Het is al zeer onmenschkundig te meenen dat men bij het jeugdige individu de zinnelijkheid moet aanwakkeren om later erger te te voorkomen. Men kan met evenveel recht beweren, dat men het kind met de brandewijn-zuigflesch moet grootbrengen, om het van jongs af te wennen aan het vergift van den alcohol zoodat het organisme later ongelooflijke kwanta's verdragen kan zonder in elkaar te storten.

Dat is struisvogel-politiek: om afzonderlijke gevallen van dronkenschap te vermijden, de menschen chronisch alcoholist maken.

De heer SIMONS kan zijn stelling dan ook alleen schijnbaar aannemelijk maken door eene vergelijking. Maar vergelijkingen zijn gevaarlijke gasten, die dikwijls onbehoorlijk mank loopen.

,,U kent de methode onzer geneeskundigen bij het uitbreken van mazelen in een gezin. In plaats dat men de andere kinderen, die ze nog niet meemaakten, uit het huis verwijdert, laat men ze er opzettelijk in. De theorie is, dat, indien ze er vatbaar voor zijn, het beter is ze tijdig bij hen te wekken en hen aldus immuun te maken voor later, dan ze er angstvallig voor te bewaken, op gevaar dat zij ze zouden krijgen op een leeftijd, waarop ze minder goed weerstaan worden.''

En met een bacillen-dragend boek zou men hetzelfde kunnen bereiken?

Zonder bewijs wordt hier, alleen ter wille der vergelijking, een immuniseerenden invloed aangenomen.

Waarom zondert men de melaatschen af?

Waarom laat men de Russische typhus-lijders niet vrij over onze grenzen komen? Waarom wordt een schip met verdachte gevallen aan boord in lange en strenge quarantaine gehouden? Toch zeker niet, omdat men de kiemen dezer ziekten voor immuunmakers houdt!

Nu kunnen wij wel zeggen dat vroegtijdige blootstelling aan sansualiteit en passie den mensch immuun maakt — maar dat is toch niet meer dan een looze bewering tegen alle ervaring en beterweten in.

Zoo ergens dan geldt wel hier: wie het gevaar zoekt, zal er in vergaan, en van de zinnelijkheid vooral kan men zeggen: ignis numquam dicit: sufficit — het vuur zegt nooit: het is genoeg.

De gevaarlijke proef is ook volsterkt onnoodig, want zonder haar weet zoo goed als ieder mensch reeds heel spoedig „welke ongekende drift hem vervoeren kan."

Men behoeft het bestaan en de verschijningsvormen der sensualiteit niet te verbergen. Te groote onwetenheid brengt ook haar gevaren mede.

Maar het gevaar bekend maken, kan op andere wijze geschieden dan door blootstellen aan het gevaar.

Om een kind te leeren dat het een gloeiende kachel moet vermijden, legt men er eerst zijn handje niet tegen aan en om zich zelf te overtuigen dat men aan duizeligheid onderhevig is, gaat men niet over den nok van het dak loopen. Natuurlijk, door schade en schande kan men soms wel eens wijs worden, maar het kan ook eenvoudiger, anders had men ons nooit mogen leeren dat het verstandig is den put te dempen voor er ook maar één kalfje verdronken is.

R.

ARTIS-MORAAL.

Uit den Haag ontvingen wij van onbekende hand een uitgeknipte advertentie, waarin het Amsterdamsche Warenhuis De Bijenkorf de aandacht vestigt op haar leesbibliotheek en Boekhandel, als lokaas den lezers voorhoudend dat „La Garçonne" in de vertaling van Eilkema de Roo in „een zeer groot aantal exemplaren opgenomen" werd.

De op schandaal belusten behoeven derhalve niet te wachten; het warenhuis kan dadelijk hun schaamtelooze nieuwsgierigheid bevredigen.

Bij het toegezonden uitknipsel heeft men de volgende woorden aan ons adres geschreven:

Aan ,,Boekenschouw''

,,Dit staat in alle kranten. De *Roomsche Chef van den Boekhandel in deze zaak*, is het niet met U eens, blijkbaar.''

Dit zal moeten slaan op onze verklaring in een vorig artikel, naar aanleiding van een klacht der Residentiebode, dat het ,,schandproduct van Victor Margueritte voor de ruiten lag van boekwinkels, ,,die zich toch overigens gaarne katholiek heeten''.

Wij hebben toen onomwonden gezegd en houden het vol: ,,waar een katholiek boekhandelaar den pornografischen roman van Margueritte, waartegen bijna heel de pers in Frankrijk te velde is getrokken, uitlokkend voor zijn raam legt, ware het te wenschen dat het R. K. zoo spoedig mogelijk werd weggelaten als een eeretitel, dien het Christelijk Legioen van Eer hem moet ontzeggen. Een waarschuwen tegen zulke verkoopers is een dure plicht.''

Wij kennen den Chef-boekhandelaar van ,,De Bijenkorf'' niet; weten niet of hij een besnedene of gedoopte is; maar alleen reeds om het feit dat hij een dergelijke positie bekleedt, hechten wij er in het minst niet aan dat zijn oordeel over het boek met het onze zou kloppen.

Wij kunnen echter niet nalaten ons leedwezen uit te drukken over de daad van Eilkema de Roo, die voor zulk een algemeen veroordeelde schunnigheid onze eerlijke moedertaal heeft goedgevonden te misbruiken, ook al heeft hij het origineel ietwat verzacht.

Het boek van Margueritte is een propaganda-geschrift voor het systeem der *sexueele immoraliteit.*

Het is in romanvorm een opwarmsel van de leer door Léon Blum verkondigd in zijn walgelijk boek: Du Mariage. Daar kan men letterlijk lezen: Je conclus donc que la vie d'aventure doit précéder la vie de mariage; la vie d'instinct doit devancer la vie de raison. Oui, il faut dire aux jeunes filles, il faut répéter aux jeunes hommes que le mariage ne contentera pas leur besoin d'amour ou plutôt de passion, qu'il y est contraire per définition, puisqu'il est la monogamie organisée, et que la passion, dans le premier état de la vie amoureuse, correspond à un instinct polygamique.

Il faut dire et répéter que le mariage est une institution nécessaire et bienfaisante, mais à la stricte condition qu'on n'en fasse usage qu'au moment où l'instinct a perdu sa puissance....."

Men voert sinds eenige jaren een verwoede campagne om dergelijke ,,beestachtigheden" ingang te doen vinden.

Door de vertaling van ,,La Garçonne" gaat nu Eilkema de Roo dat ook bij ons doen en evenals Margueritte heeft hij ook zijn voorlooper, die het handboek van deze apenmoraal onlangs in het licht heeft gegeven.

Een zekere Van Warmelo heeft bijna tweehonderd bladzijden laten drukken om zijn :,,Nieuwe Gedachten over de Sexeele Moraal en de Toekomstige Taak van de Vrouw" te luchten.

Het stinkt van inwendige bedorvenheid. Dat is misschien rauw gezegd, waar waarom zouden wij onze verontwaardiging onder lieve woordjes verbergen als de een of andere ,,outcast" zijn onkuische droomen de jonge vrouwen komt voorhouden als de „nieuwe moraal"? En wat durft deze Warmelo antwoorden op de vraag (blz. 163) wat er dan gebeuren moet met de onwettige kinderen, die het gevolg zullen zijn van de promiscuiteit door hem aangeprezen?

Het klinkt bar en cynisch: ,,mijn antwoord kan kort zijn: er behoeven tegenwoordig geen kinderen geboren te worden als men niet wil."

En toen herinnerden wij ons het stukje door het Algem. Handelsblad van 29 Juni overgenomen uit een Amerikaansch Geneeskundig Tijdschrift.

DE OPPER-DIEF.

Mij behoort een leven, dat gewijd is aan het vermoorden van Onschuldigen. De slet is een edel wezen vergeleken bij mij. Ik heb geen Ziel.

Wat ik eens aan ziel bezeten heb, is reeds lang verkwanseld voor een armzaligen zak met goud. Ik ben de levende Ontheiliger van de ware vrouwelijkheid, ofschoon ik soms een masker draag, dat het doet schijnen of ik een mensch ben. Ik ben de vleeschwording van alles wat slecht is. Ik ben de Verdorvenheid en de Laagheid in persoon en ik zou glimlachen wanneer men mij in mijn gezicht spuwde.

Ik ben inderdaad de gecomprimeerde Vuilheid zelf.

Ik ben de Levende Leugen! Ik wil zijn en ik ben een Beest.

Ik ben de Opper-Dief. Ik bedrieg mijn Land en mijn God, want ik steel het Leven zelf.

Als voorwoord of inleiding zou deze felle uitval op zijn plaats zijn op de eerste bladzijde van menig boek, dat tegenwoordig als nieuwe wijsheid of groote vrije kunst der arme menschheid wordt aanbevolen.

LODE.

LAF!

Geachte Redactie,

Zoudt U deze regelen een plaatsje willen gunnen in uw veelgelezen Blad? Maar dan zonder de ontboezeming, waarmede ik begin, weg te laten of te besnoeien? Anders stuurt U het liever terug en ik zal zien elders een onderdak te vinden.

De débacle der Hanzebanken heeft wolken van stof opgejaagd en de neutrale en vijandige pers, heeft het niet ontbroken aan scherpe woorden. Mijns inziens terecht. Het blijkt genoeg dat de leiding alles te wenschen heeft overgelaten en er reden te over is voor ongezouten kritiek. En het zou kinderachtig zijn als katholieken daarover te toornen omdat het eene katholieke instelling geldt. Het moge eene ernstige waarschuwing zijn om niet te lichtvaardig om te springen met de woorden R. K. en die niet overal bij te sleepen waar ze niets te maken hebben.

Den titel ,,hofleverancier'' mag men niet voeren als, naar menschelijke berekening, niet een soliede garantie kan worden gegeven van degelijkheid en deugdelijkheid.

Dat moest ons aansporen om het R. K. bij zaken, die hoofdzakelijk het tijdelijke op het oog hebben, niet te gemakkelijk te gebruiken. Het geeft zoo licht ergernis en het is in den grond een ongezonde praktijk. Men kan overigens, ook in de gestie van zaken volmaakt katholiek zijn zonder het met groote letters op den gevel te laten schilderen.

Dat moest mij van het hart, alvorens ik kan overgaan tot het eigenlijk doel van mijn schrijven.

En dat is: te wijzen op de meest onbehoorlijke pers-vlegelachtigheid, welke buiten de erkende schendblaadjes misschien ooit in ons land werd gepleegd.'' [1])

Het is *De Haagsche Post,* die zich daaraan schuldig heeft gemaakt. In het nummer van 7 Juli wordt een zekere X tot doctor gepromoveerd om met een schijn van gezag een twintig vragen te stellen, die er op berekend zijn het niet-Katholieke deel des volks báng te maken voor het Roomsche Spook, de zwarte internationale?

Ik mag wel eenige staaltjes van dat moois laten zien? Zoo staat

[1]) Dit is werkelijk te vriendelijk van den inzender. R. B.

er: „Pleit het feit, dat de Hanze-banken hier opgericht zijn door den Norbertijner monnik dr. Nouwens, nu procureur-generaal zijner orde in Rome, er niet voor, dat deze organisatie de zoogenaamd zwart-internationale is?"

„Mag het feit, dat de oprichting en hoogstwaarschijnlijk ook het bestuur dezer banken van kloosterlingen uitgaat, niet als bewijs worden opgevat dat deze inrichtingen in dienst der Roomsche propaganda staan?"

„Moet in dit geval het doel dezer banken niet gericht zijn op de uitbreiding van de macht dezer kerk over onze maatschappij?"

„Heeft men zich deze macht niet te denken in den vorm van een beheerschen der publieke opinie, zooals dat voor de hervorming het geval was?"

„Staat dit kloostergeld, als bezit in de doode hand, beheerd door personen, die de gelofte van armoede hebben afgelegd, niet op een geheel andere basis dan het gewone handelsgeld, zoodat zijn concurrentie met dit handelsgeld per se doodelijk is?"

„Is daarom deze concurrentie van geld, dat voor kerkelijke en liefdadige doeleinden bestemd is, met het handelsgeld niet in hooge mate onzedelijk en gevaarlijk, daar het in staat is het geheele maatschappelijke leven te ontwrichten?"

„Verklaart het onzedelijke en gevaarlijke ingrijpen van kloosterlingen in het maatschappelijk leven niet, waarom nog in den laatsten tijd katholieke landen als Frankrijk, Portugal en Mexico, deze kloosterlingen over de grenzen joegen met confiscatie hunner goederen?"

Dat is maar een deel van de grofheden, die deze strooman zich niet ontziet te laten drukken.

En de joodsche Redactie teekent daarbij slechts aan: „wij kunnen deze vragen zelf niet beantwoorden."

Hetgeen eene pertinente onwaarheid is.

Zij had er ten minste, geheel algemeen blijvend, een ander lijstje van vragen naast of onder kunnen laten drukken. Bij voorbeeld:

„Mag men den man die insinuaties verspreidt, waarvoor hij weet dat geen grond is, niet een geboren gentleman noemen?"

„Moet men geen ergerlijke lafaard zijn om uit het verborgen burgers tegen medeburgers op te hitsen?"

„Is men geen falsaris als men eene vraag stelt en in een volgende het doet voorkomen of het eerst gevraagde reeds een vaststaand feit is geworden?"

,,Verdient men zelf niet met de zweep het land uitgejaagd te worden, als men aanspoort onschuldige en hoogstaande burgers over de grenzen te zetten en hun bezittingen te stelen?''

,,*En kan men een katholiek nog respecteeren, die een blad in zijn huis duldt, dat blijk geeft van zooveel lompheid, geloofshaat en anti-papisme als het Haagsche Blad in dit geval*?''

Ik kan deze vragen wèl beantwoorden, maar het zou overbodig werk zijn, omdat ieder verstandig en fatsoenlijk mensch het voor zich zelf kan doen.

M. J. CL.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen

MISHOOREN. Valckenier Kips heeft het nog eens over de oneerbiedigheid in onze kerken:

Onder de Wijwaterbesproeiïng is de kerk nog half leeg. Onder de Introitus is het een voortdurend stroomen in de kerk, alsof deze psalm werd gebeden en gezongen als ingang voor de woelende schare, in plaats van vroeger de intredezang voor den Bisschop en thans het aanvangsgebed der Heilige Mis te zijn.

Wij bidden met den Priester ons Confiteor, in gedachte belijdende onze eigen zondeschuld, ons verootmoedigende om den zegen der H. Mis te ontvangen en wij roepen in gedachten met het Koor: Heer Ontferm U onzer, Christus ontferm U onzer: Kyrie Eleïson! Noodzakelijke deemoed als aanvangsstemming om straks geleidelijk de wijding van het H. Misoffer te kunnen ontvangen. Is er ontroerender smeekbede denkbaar? Op welke melodie dit gebed tot Christus om ontferming ook wordt gezongen, het is altijd aangrijpend tot in het diepst der ziel en een heerlijke verwekking van dien ootmoed, die het begin moet zijn om met godsvrucht aan het Heilige Misoffer te kunnen deelnemen.

Onder dien teederen zang houdt de stroom der binnenkomenden in iets geringer menigvuldigheid aan. Men wringt zich in de banken langs elkander, zoodat de trillende schokken twee, drie banken verder worden gevoeld, men dwingt hen, die gezeten of geknield bidden, tot opstaan, men klopt hen tegen den schouder of duwt hen tegen den arm. Het zachte wegsterven van het zingend gebed wordt overstemd door het woelen en roezen der storenden.

Ja zelfs als het verheven ,,Eere zij God in den Hooge'' door de gewelven golft, als de jubel uitklatert: Wij loven U, wij aanbidden U!'' Als wij het hoofd buigen, biddende: Wij verheerlijken U, wij danken U voor Uw groote heerlijkheid,'' zelfs

dan nog komt het voor, dat men bij den schouder wordt gegrepen en uit zijn gebed wordt weggesleurd.

In de Katholieke kerk, bij het hoogtepunt van den Katholieken eeredienst, de Heilige Mis, zijn er talloos velen, die de gebeden der H. Mis, die zij zelven door hun onbeschoft optreden niet kunnen verrichten, ook bij anderen verstoren. Of zij atheïsten zijn, dan wel zich Katholiek noemen, zij handelen als heiligschennende barbaren." (De Beiaard. Juli).

Ook tegen het collecteeren onder de H. Mis heeft Valckenier Kips ernstige bezwaren: ,,de geldophalers ontzien het bidden niet. Zij vermoorden de godsvrucht . . . . ."

Er is veel waarheid in dit alles Vooral een groot deel der héél late kerkgangers geven ergernis door hun oneerbiedige houding. Maar wij gelooven dat overigens te haastig van heiligschennis wordt gesproken; het is onbedachtzaamheid. En ik weet vele kerken, waar alles stichtend toegaat. Als de mannen van ,,Eerbied in Gods Huis" vriendelijk maar beslist optreden en door de parochie-geestelijkheid worden gesteund, zijn die uitingen van oneerbiedigheid spoedig te onderdrukken, en voor goed.

VOOR OF TEGEN MONTESSORI. G. Lamers zegt dat de Montessori-school nog niet mag beschouwd worden als een afgerond gebouw. De idee is nog maar een kiem, een levend beginsel, dat langzaam zal uitgroeien tot een organisme, dat zeker in vele punten er geheel anders zal uitzien dan de voorgestelde constructie.

De kern (de *didaktische* beginselen, die aan het stelsel ten gronde liggen) noemt hij gezond. De philosophische en psychologische theoriën kan hij niet aanvaarden, ofschoon hij overtuigd is dat de dwaling meer in haar woorden zit dan in haar gedachten.

De kern van het Montessori-stelsel is *zelfontwikkeling*. Kan een gezond schoolsysteem bestaan op den grondslag, die heet: ,,*Alle ontwikkeling is van binnen uit*", met haar noodzakelijke gevolgen: ,,dus geschiedde alle ontwikkeling volgens de wetten *der natuur*" en ,,*in volle vrijheid*"?

Het antwoord is tweeledig:

Wordt dit grondbeginsel *eenzijdig* opgevat als even absoluut en onbeperkt voor verstandelijke en zedelijke vorming, dan luidt het antwoord ontkennend. Is echter de zelfontwikkeling niets anders dan de gouden draad, die het geheele schoolweefsel doorloopt, en is de Montessori-methode in eerste instantie er op gericht, die zelfkennis systematisch te bevorderen binnen de perken van een gezond opvoedingsdoel, dan is haar stelsel te aanvaarden: niet als een nieuwe ontdekking, maar als een nieuwe methode voor een volmaaktere toepassing van een al te zeer verwaarloosde didactische grondwet.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Astaes (C) Uit Moeders Jeugd. 2e druk. B. Mensing, 's Gravenhage.

Een verhaal uit den ouden tijd, toen Moeder jong was in het Vlaanderenland en Vlaamsche zeden daar nog volop heerschten; toen het volk, weliswaar zooveel moest missen van hetgeen het thans geniet, maar daarvoor ook niet prijs gaf hooger bezit, schoonen eenvoud, godsdienst en vrede.

Helaas, de gruwelijke oorlog vaagde in zijn razende vernielzucht alles weg, onverbiddelijk, al het schoone dat overbleef uit den ouden tijd. De schrijver meende goed te doen, uit zijn herinneringen te putten en alles wat daar zoo mooi glansde en lichtte zijn volk tot opbeuring en troost te geven, maar tevens tot leering en waarschuwing, om hen te dringen tot terugkeer naar het goede, edele, reine van vroeger, uit Moeders jeugd.

En zoo lezen wij deze eenvoudige, gemoedelijke bladzijden met een zucht en misschien met een glimlach över zooveel zoete naiveteit en goede trouw, toch ook met bewondering van de flinke karakters en vaste principen, voor de matige eischen aan het leven gesteld, voor der menschen hoog plichtsgevoel, nederigheid en innige godsvrucht.

Astaes ziet het verleden in helder licht; nergens verdoffen het de schaduwen, nauwelijks ontdekken wij donkerder tinten. Zoo mooi ziet hij Moeder in haar kring, dat er geen plaats lijkt voor het leelijke, dat toch overal is en was te vinden

Maar misgunnen wij hem niet zijn blijden kijk op voorbije tijden. In naam van het realisme moeten wij dagelijks zooveel ellende aanschouwen in woord en beeld, dat het goed doet te staren naar liefelijker wereld.

Moge dit boek er toe bijdragen den Vlaming die toen zoo'n prachtmensch leek, eerlijk, rondborstig, karakter- en gewetensvol, weer op te heffen naar dit wel eenigszins verloren ideaal. **M. S.**

Beach (Rex) Liefde's Omweg. J. W. Boissevain, Haarlem.

Dit geval kan alleen in Amerika spelen en niet slechts vanwege de vele millionairs, die voor de rolbezetting noodig zijn. Want eigenlijk om alles wat er gebeurt.

Een vriendelijk oudrenpaar, die in zorgen zitten, bovendien nog opgehitst door een zoontje, dat liever lui is dan moe, brengt de wonderschoone dochter naar New-York om er revue-girl te

worden. Aan welk artistiek beroep ook verbonden is de verplichting om tegen 100 dollar per keer de feestelijke braspartijen van oude milliardairs en maaglijdende staalkoningen op te luisteren.

Het meisje blijft braaf, ten minste voor die kringen, en ziet kans ouders en broerlief goed te laten leven.

Maar de jeugdige slampamper is daar niet mee tevreden en als lid van een gevaarlijke bende oplichters tracht hij door schandaalmakende artikelen in speciaal daarvoor ingerichte kranten de ongelukkige milliarden-bezitters tot afdokken te dwingen.

Met behulp van een dezer vrienden ziet hij ook kans zijne tegenspartelende zuster met een dronken gevoerden jongeling haastig te doen trouwen. Deze jonge man staat van s'morgens tot den volgenden ochtend geregeld onder den whisky, maar heeft overigens eenige fatsoenlijke eigenschappen. Het meisje is mooi en hij heeft haar lief en hij blijft haar trouw, ofschoon de verwoede papa hem alle hulp ontzegt en hem laat zitten met een paar ton schulden en geen dollar actief. Verder wordt nu verhaald van de ijverige bemoeiingen der jonge vrouw om haar man tot geheelonthouding te brengen, en van de eenigszins humoristische poging van den nietsnutter om den kost te verdienen.

Maar als een kind geboren is, zien wij in de kamer der jeugdige moeder tot onze groote opluchting ook de oude Mevrouw verschijnen met haar man Hannibal, den stuggen milliardair, die zijn eigen zoon zoo wreedaardig aan de armoede had prijs gegeven. En aangezien de ongemakkelijke Hannibal, door ontroering aangegrepen ,,veel gerucht maakt in zijn zakdoek'', zooals Beach dat insinueerend uitdrukt, voelen wij ons gerust over de toekomst der familie. Maar om in alle opzichten gerust te zijn, moeten wij de ouders aanraden wat voorzichtig te zijn met dit boek. Het is niet voor volwassen kinderen.

LODE.

Coenraads (**Ed.**) Fakkeldragers. Mij. voor Goede en Goedkoope Lectuur, Amsterdam.

Hij was drie jaren in Hollandsch Indië geweest, de jonge Zwitser Heinrich Marti. En de vader had gehoopt dat zijn zoon daar wat van zijn onrijpe jongensideeën zou kwijtraken. Het was echter anders geloopen. Hij had zich geërgerd dat een handjevol Hollandsche kruieniers het schitterende Java regeerden en het bruine ras met zijn prachtig verleden uitbuitten. En de kranten hemelden de ,,vetgemaakte blanken'' op als pioniers der beschaving. Toen had hij zich teruggetrokken uit den handel en had een redacteursplaats aangenomen bij het eenige blad, dat de misstanden durfde hekelen. Heftig had hij geschreven, maar nooit zich laten neerhalen tot het peil der Indische schandaaljournalistiek.

En nu is hij terug en de opstandigheid in zijn ziel is erger dan

ooit. De stortvloed van het communisme is gekomen over Duitschland en hij voelt zich gedwongen zijn krachten te gaan aanbieden aan deze mannen, die een nieuwe maatschappij willen vestigen. Wat hij beleeft in de Raden-republiek doet hem pijnlijk aan; voor idealisten is daar geen plaats. Daar zijn er wel eenige, maar die worden weggewerkt door de schreeuwers, de zoekers naar macht en geld. Toch, terwille van een jodenmeisje, doet ook hij sommige dingen, die zijn geweten veroordeelt. Het Witte leger overwint; de oproerlingen ontkomen of worden streng gestraft. Marti zucht in de gevangenis en uit de hem heimelijk bezorgde brieven eener medegevangene Gertrud Faucherre, die wij over den schouder mogen meelezen, blijkt ons welke nobele gevoelens, zonder geweld en leugen, schrijver Coenraads wenschelijk acht voor de echte Fakkeldragers van den nieuwen tijd. En hoe moeilijk het is zoo edelaardig te zijn. Marti en Gertrud worden gefusilleerd. En hoonend het terugkeerend, oude régime met zijn handelaars en industrieelen, zijn direkteuren en kommissarissen, die voortgaan in het zweet huns aanschijns hun netto winst te verdienen, maakt de auteur de laatste bladzijden van zijn boek, dat alleen voor ontwikkelden leesbaar is.

Dijk-Has (Nelly van) Levensvreugde. Uitgevers Mij ,,Holland'', Amsterdam.

Een lief boek, wellicht bestemd voor oudere meisjes, vol goede, brave, godsdienstige menschen, en die het nog niet zijn zullen het onder den invloed der anderen wel worden.

't Loopt alles zoo gemakkelijk, zoo zacht, er wordt veel beweging gemaakt van de gemoedsverandering der — laat ons zeggen: zure Lette, een oude juffrouw, wier humeur door haar 35 jaren en ongetrouwd-zijn niet van de beste is. Later wordt zij door de lieve zachte Ellie geheel verteederd, een gebeurtenis, met uitbundige vreugde begroet.

Het verhaal heeft een godsdienstige strekking, die wij niet anders kunnen dan goedkeuren, al hebben sommige uitdrukkingen als b. v. ,,blijde geloofsverzekerdheid'' een vreemden klank voor onze ooren. Het boek zal zeker niemand kwaad, misschien den een of andere wel goed doen.

Hamsum (Knut) Kinderen van hun tijd. Vertaald door Jan Romein. Van Loghum Slaterus & Visser, Arnhem.

Willatz Holmsen was de derde eigenaar van den heerenhof Segelfoss.

Oude menschen herinneren zich hem nog goed, hoewel hij nu al sinds vele jaren dood is. Zijn zusters erfden het goed in Zweden,

hij zelf kreeg Segelfoss met al wat er bij behoorde in eigendom. Hij maakte geen diepen indruk in zijn omgeving, hij was trotsch en weinig spraakzaam en ofschoon hij trouwde en op denzelfden grooten voet leefde als zijn ouders, ja zelfs enkele belangrijke dingen in zijn leven tot stand bracht, straalde er toch geen groote uiterlijke glans van hem af. Wat zou een man met een zoo geknotte macht uitrichten? Zijn carrière was gebroken, zijn vader had hem een aanzienlijke bankschuld nagelaten, zijn moeder trok naar haar dochters in Zweden; die waren allemaal Zweedsch en kwamen nooit meer naar huis. Zoo bleef hij alleen over. Het ontzag, waar hij nu aanspraak op kon maken, moest hij zichzelf veroveren, en dat deed hij ongetwijfeld. Hij was niet populair, maar hij dwong een diep respect af: men noemde hem luitenant, omdat hij nu eenmaal niet meer was, maar men groette hem als een generaal.

Over dezen man en nog eenige andere menschen handelt dit boek"

Onder deze andere menschen trekt vooral de aandacht de uit Amerika teruggekeerde heer Hollmengraa, die met hoflijke sluwheid de bezittingen van Segelfoss weet in te palmen.

Het eigenaardige boek is moeilijk te definieeren. Als men het heeft gelezen, met groote aandacht zelfs, blijft toch het gevoel dat men niet scherp genoeg tusschen de regels heeft gelezen en daar het voornaamste verborgen moet zitten.

E. ERLEN.

Lans (J. R. van der) In de Verdrukking. Historische roman uit den tijd van het 12 jarig Bestand: N. V. Boek Centrale. Amsterdam.

De schrijver, wiens gouden jubileum wij — nog meer dan hijzelf — het voorrecht hadden onlangs te vieren, zegt zeer terecht in zijn ,,Woord vooraf'':

Vooral in dezen tijd van vrijheid en voorspoed der Kath. Kerk in Nederland nu de geringe offers, die ons gevraagd worden voor de belijdenis en verdediging van ons geloof, voor sommige nog te veel schijnen, is het goed ons te spiegelen aan onze wakkere voorouders, die boete, gevangenisstraf, verbeurdverklaring van goederen, gestadige achteruitzetting trotseerden om den overdierbaren schat des geloofs ongeschonden aan ons, hun nakomelingen te kunnen overleveren''

'tWas zeker een uitstekend denkbeeld van onzen ,,Hollandschen Benson'' deze gedachte in beeld te brengen. Niemand voorzeker bezit zooals hij, den historischen speurzin, de gave het reeds lang voorbije als iets van het heden ons voor oogen te stellen, zoo aanschouwelijk als gebeurde het eerst gisteren.

Hoezeer ons land ook hoog geprezen wordt omdat het de vrijheid in het geweten heette te gunnen aan allerlei menschelijke meeningen, hoe zonderling en buitensporig ook, omdat het gastvrijheid verleende aan hen die in andere landen voor staatsgevaar-

lijk doorgingen, omdat het boeken liet drukken overal elders als goddeloos of onzedelijk verboden, zoo hadden de eigen kinderen niet te roemen over deze hoog opgevijzelde verdraagzaamheid.

Inderdaad, wat de getrouwen aan het oude geloof te lijden en te strijden hadden om dien ,,overdierbaren schat te behouden, hoe zij in de verdrukking zuchtten hierover,'' verzwijgen de meeste geschiedschrijvers van gene zijde, maar wordt ons duidelijk en boeiend voor oogen gesteld in dit mooie, met fraaie platen verluchte boek.

De geschiedenis speelt in goede burgerkringen in het stadhouderlijke 's-Gravenhage. Allen groepeeren zich om den moedigen Jezuiet pater Dirk Tack, een prachtfiguur, wien de schrijver alle eer laat wedervaren daar hij er in slaagde hem voor ons te te doen leven. Maar niet alleen deze pater, ook andere geestelijken en leeken in hun lief en leed worden ons ten voeten uit, of in enkele rake trekken geschilderd. De flinke advokaat Frans van Dusseldorp, na den dood van zijn lief meisje Lucia Borremans, priester geworden, de pittige Wouter en zijn mooi Anneke Soetens, die ondanks de verdrukking niet vreezen een goed, katholiek huisgezin te stichten, hun ouders en vrienden, allen leven en bewegen zich voor onze geestesoogen.

Een treffende afwisseling, ons zoo goed begrijpelijk, bracht Schrijver aan door eenige zijner personen een reisje te laten maken naar het nog kath. 's-Hertogenbosch, waar zij opademenden in de echt kath. sfeer, die hen daar omgaf. Helaas! nog eenige jaren en de Stededwinger zou deze sterke veste in zijn macht krijgen en ook van daar werden de kloosterlingen verjaagd, de processiën verboden, de kerken ontheiligd en geroofd.

Nog bijna twee eeuwen moesten vergaan voordat werkelijk de vrijheid van godsdienst in de lage landen mocht heerschen en het geloof der Vaderen heerlijk opbloeien.

Palma sub pondere crescit, zoo luidt het motto van dit verdienstelijke werk, waarmede onze onvermoeide van der Lans zijn gouden jubileum inluidde en waarvoor kath. Nederland hem dankbaar moet zijn, daar het ons leert hoe ondanks en misschien juist dóór de verdrukking de wonderboom van ons geloof zich schitterend wist te verheffen, tot het einde der dagen.

M. v. d. B.

Nienkamp (Heinrich) Vorsten zonder Kroon. (Bijna een Roman). Vertaling door H. T. de Vries. Visser & Co, Weltevreden.

Aardige kerel, die Nienkamp. Zijn portret staat voorin; type socialistisch onderwijzer, zooals ze meeloopen in de jaarlijksche optochten voor het arme proletariaat.

In de ,,Narede,'' die op de eerste bladzijde staat, deelt hij ons mee dat het boek reeds ter perse was en juist zou verschijnen toen de oorlog uitbrak. Hij heeft gewacht...... en hij vertrouwt dat

in hetgeen de oorlog heeft geleerd, de verstandige lezer het krachtigst bewijs zal zien van de juistheid van alle grondbeginselen van dit boek.

Schrijver heeft een cultuurorganisatie bedacht, die de heillooze macht van het geld en de schandelijke onderdrukking der cultuurmenschheid door een cultuurlooze minderheid, zal kunnen fnuiken. Om zijn idee duidelijk te maken fingeert hij een jongen Amerikaan, die plotseling erfgenaam is geworden van het onmetelijk vermogen zijns vaders.

Deze vriendelijke, maar krachtdadige idealist, werkt geleidelijk de plannen uit voor de nieuwe cultuurorganisatie, welker ontwikkeling en uitbreiding wij vernemen uit het knipsel van kranten van allerhande richting. De kritiek van verschillend standpunt op het werk van den Amerikaan krijgen wij door deze methode ook onder de oogen. Terloops worde even er op gewezen dat het ,,Katholiek Volksblad'' het meest idioot figuur slaat.

Na bladzijde 265 begint een nieuw boek met nieuwe pagineering, dat den titel voert:,,Grondslagen van Vorsten zonder Kroon.'' Richtsnoer voor eene hervorming der Maatschappij.

De uitgever verklaart dat het boek in 1916 verscheen en duidelijk eene werking uitoefende, zooals hij in zijn leven nog niet gezien had. Schrijver en uitgever werden overstelpt met geestdriftige brieven en het ontbrak niet aan opwekkingen om zoo spoedig mogelijk te beginnen met de organisatie. Anderen echter beschouwden het geschrevene als eene min of meer belangwekkende Utopie met weinige waardevolle gedachten, doch overigens onuitvoerbaar.

Op verzoek van den uitgever heeft Nienkamp nu in dit tweede deel zijn idee op wetenschappelijke wijze toegelicht.

Over de Kath. Kerk is de schrijver niet goed te spreken, ofschoon hij hare organisatie ten voorbeeld stelt; van de socialisten verwacht hij ook geen heil; maar de vrijmetselaarsloges, vooral als er wat meer eenheid in gebracht kan worden, beschouwt hij als de prototypen van zijn groepen en raden en waarschijnlijk ook als de broedplaatsen der aristoi, die Nienkamps plan moeten helpen verwezenlijken.

Voor hen, die door beroep of positie moeten weten wat er in de wereld omgaat en op welke wijze de menschheid wordt bewerkt, is het goed deze utopie wat nader te leeren kennen uit het boek zelf van den uitdenker.

A. GIELEN.

Rath (E. J.). No. 44. Naar het Amerikaansch J. W. Boissevan, Haarlem.

No. 18, een pracht van een meisje, 24 jaar oud, werkzaam in de pak- en verzendafdeeling van de Sporthemdenfabriek. Een kind

van buiten, dat de natuur blijft liefhebben en alles wat sterk en eenvoudig is.

Met den kleinen, tergenden opzichter in de fabriek (borstwijdte 32) kan zij het niet vinden en noemt hem verachtelijk „de garnaal''.

Haar ideaal zou zijn een cowboy (dat soort leert zij kennen van de film) of soortgelijk man met borstwijdte 44.

In een sporthemd voor zulk een mannetjesputter bestemd, heeft zij een briefje gespeld met de vraag of er voor haar geen werk is in de vrije natuur. Het sporthemd wordt verkocht aan een ingenieur, die voor spoorwegbouw zijn leven in de wildernis doorbrengt. Hij antwoordt maar schertsend, dat hij eens zal uitzien. Maar onverwacht, ze is weggejaagd uit de fabriek, staat ze voor hem in de wildernis.

En verder, na eenige dappere avonturen, trouwt hij haar, zijne deftige mama ten spijt. Maar deze dame verzoent zich gaarne met haar schoondochter, die behoorlijk Engelsch heeft leeren spreken en in alle opzichten een juweel van een meisje is. Met kunst heeft dit boek niets te maken; het geeft onschuldige ontspanningslectuur.

A.G.

Rolland (Romain) Klaas Breugnon. „Volksman leeft nog.'' Vertaald door Titia Gorter. W. L. Brusse, Rotterdam.

Velen zullen waarschijnlijk het tiendeelige werk van Rolland, zijn Jean Christophe, kennen en (al zijn zij het dan niet eens met Ida Heyermans, die het een andere Divina Commedia van een modernen Dante noemde) de kunst van den franschen auteur waardeeren.

Ik heb indertijd niet verborgen dat het mij te langdradig was en te gerekt. Het was mij soms of de schrijver zich geweld moest aan doen om menigmaal, zonder inspiratie, heele bladzijden te vullen.

En het schijnt nu dat de schrijver mij in het gelijk stelt. Hij verklaart „aan den lezer'' dat dit nieuwe boek is, een reactie tegen den dwang, dien ik mij had opgelegd in de wapenrusting van Jan Christoffel. Eerst was deze wel op mijn maat gemaakt, maar later was zij mij begonnen te knellen.''

Met de geschiedenis van Klaas Breugnon wil hij lucht geven aan „vrije Gallische vroolijkheid, tot oneerbiedigheid toe.''

En nu lijkt het mij weer als heeft Rolland geschreven onder dwang: de oneerbiedigheid is er, spot met geestelijkheid en godsdienst; maar de vroolijkheid is gedwongen, want te luidruchtig om echt te zijn.

Pallieter van Timmermans is ook wel uitgelaten, maar hij is ten minste spontaan; Klaas Breugnon doet alsof hij het is.

Pallieter is een kerel, die zijn zintuigen feest laat vieren tot overdaad toe; behalve zwelger is hij toch ook fijnproever, niet

alleen gevoelig voor den smaak maar ook voor de schoonheid der dingen. Klaas Breugnon is een canaille.

Pallieter is van Timmermans, zijn eigen schepping; Klaas is van Rabelais tot in zijn rijmend spreken, schunnige scherts en oneerbiedig misbruiken van woorden uit de H. Schrift.

Klaas Breugnon verzekert ons nadrukkelijk dat hij een geestig grappenmaker en vroolijke Frans is: „Ik ben een leuke grappenmaker .... Als ik alles gegeven heb, dan behoud ik het beste, ik behoud mijn vroolijkheid, alles wat ik bijeenverzameld heb op mijn vijftigjarige reis, overlangs, overdwars door het leven heen, aan vroolijken zin, aan fijne guitigheid, aan dwaze wijsheid en wijze dwaasheid. En de graanschuur is nog lang niet leeg."

Dat is zelfoverschatting: echte vroolijkheid en fijne guitigheid is er maar heel weinig in Klaas te bespeuren. Ik ben het dan ook volkomen eens met het oordeel, dat ik een dezer dagen ergens las: „in zijn pogen om een onafhankelijk en blijmoedig mensch uit te beelden is Romain Rolland niet geslaagd."

A. GIELEN.

Verschaeve (Cyriel) De Schoonheid in het Evangelie.
„ „ De Poësie de Psalmen.
„ „ Het Mysterie.
3de uitgave. B. Mensing, 's Gravenhage.

Deze keurig uitgegeven boekjes van den Belgischen priester Verschaeve, niet het minst bekend door zijn dramatisch werk — men herrinnere zich het aangrijpende „Judas", — zouden wij gaarne in veler handen zien. De onvriendelijkheid, bij sommigen zelfs de minachting, waarmede devotieboekjes wel werden bejegend om den gebrekkigen vorm, behoeft Verschaeve niet te vreezen.

Uiterlijk en innerlijk zijn deze verhandelingen van den Vlaming aantrekkelijk. Wordt men door het mooie papier en den fraaien druk reeds aangenaam gestemd, bij het lezen raakt men al dieper onder de bekoring van de innige godsvrucht, de diepe kennis van Gods Woord, de warme, schoone taal, waarmede hij ons openbaart de schoonheid van het Evangelie, doet trillen van bewondering voor de verheven poezie der psalmen en laat doordringen in de diepten van het mysterie, zooveel het mogelijk is.

Uit den vorm blijkt dat deze geschriften oorspronkelijk lezingen waren. Inderdaad werd de „poezie der psalmen" voorgedragen als eene inleiding tot de psalmenvertaling van Desmet, die echter wegens ziekte van den vertaler nog niet verschenen is. De aangehaalde verzen zijn aan deze vertaling ontleend. „Het Mysterie" werd als lezing gehouden voor de dames-afdeeling der Gentsche Hoogeschool.

Wij twijfelen niet, of deze handige boekjes zullen ook in ons land

opgang maken. De Nederlandsche uitgever overdrukte den naam van den Vlaamschen Collega en stempelde de werkjes tot een hollandsch bezit.

SAC. ROM.

Zoomers-Vermeer (J. P.) Kleine Levens. De Gulden Ster, Amsterdam.

Een boek van ach! zoo weinig kinderlief en zoo veel, zoo ontzaggelijk veel leed!

De Schr., van wie wij ons herinneren, dat zij volgens eigen zeggen vooral schreef om de ellende der wereld bloot te leggen, koos nu een kinderziekenhuis en vertelt ons hoe bitter hier wordt geleden door arme kleine stumpers, wier bestaan, voor het meerendeel door der ouderen schuld, niets dan ellende is, met geen andere verlossing dan de dood!

't Zijn droevige, kleine levens — van de ongelukkige patientjes — maar ook klein zijn de levens van Stien, de ietwat onbenullige leerling-verpleegster, van het werkmeisje, sjofele Piet en van de ouders der stumpers.

Directrice, hard, vormelijk stijf, vaak tyranniek; verpleegsters ietwat kleurloos en zonder warmte, maken de atmosfeer kil en ondragelijk. Geen straal van hooger licht valt op zooveel donker leed, geen vonk van goedheid en liefde doet ons hopen op meer vreugdestralen. 't Is alles somber rondom de arme kleinen, verwaarloosden, verminkten, verstootelingen. De Schr. weet ons hun klein en toch zoo groot leed, duidelijk voor oogen te stellen. Onze keel wordt er soms van toegeschroefd, wij lijden met de stakkers mee en ons hart — zooals bij het treurig einde van Joke, die zich waarschijnlijk heeft doodgehuild, omdat de Directrice haar het arme paardje ontrukte, waarmee zij zoo rijk was — trilt van verontwaardiging over zooveel liefdelooze strengheid. Goddank! zijn er ook nog andere ziekenhuizen, waar arme kleine levens met meer liefde en zelfopoffering worden gekoesterd.

M. S.

DUITSCH

Gondlach (K.) Nikodemus und Judas. Kirchheim, Mainz.

Een niet onverdienstelijk boek op een goed en onderhoudend gegeven. Twee bekende figuren uit de oude Christus-tyden als het ware getransponeerd in het heden, staan in geestelijken zin met elkander in tweestrijd.

Judas wenscht dat Christus een wereldsch rijk zal vestigen, waarin hij mede kan regeeren als opperste vazal.

Nicodemus werkt met kracht aan den groei van het Christusrijk op aarde, nadat hij den stichter heeft leeren kennen en geheel zijn leer van liefde en gerechtigheid.

Judas, de onstuimige en onbeheerschte, bezield van een vurigen ijver, zoekt steeds zich zelven, eigen verheffing en grootheid. Nicodemus daarentegen gaat tastend en aarzelend tot den Heiland, maar dringt gestadig dieper door tot het zuivere inzicht in Zijn Wezen en levenstaak. Zoo komt Judas ten val, terwijl Nicodemus den moed krijgt om met onwankelbare fierheid zijn geloof te belijden door zijn liefdevollen bijstand bij de Kruisafneming.

De verhaaltrant is eenvoudig, maar soms overwoekert de woordkunst het gevoel.

Jammer dat de schrijfster, die blijk geeft van scherpe opmerkingsgave en fijn uitbeeldingstalent, door eenige zoetelijke en overgevoelige scénè's, het genot der lezing soms bederft.

H. HOEBEN.

Hammer (Robert) Im Spiegel der Volendung. Kösel-Pustet, Regenburg.

Van het aloude Speculum Perfectionis, dat een grootere bekendheid verwierf door de nijvére nasporingen van den protestantschen en alleszins onbetrouwbaren Franciscanoloog, Paul Sabatier, wordt ons hier naar het origineel een zeer vloeiende en woordgetrouwe vertaling gegeven.

In deze vorm en vatting is het werk eene eeuw na den dood des Heiligen ontstaan. Niemand zal echter ontkennen, dat het werk eene zekere tendenz heeft, want allerduidelijkst blijkt het geschreven om hen, die stelselmatig aanstuurden op eene verzachting der strenge kloostertucht, te herinneren aan de opvattingen en de regelingen van den grooten Stichter Franciscus.

Dit werk, saamgesteld door Franciscus-gezellen als Broeder Leo, die het voorrecht hadden in innig samenzijn met den grooten Serafijn te hebben verkeerd, toont ons den Heilige gelijk hij voortleefde in de herdenkende verbeelding zijner volgelingen.

Als een Speculum Perfectionis, een Spiegel der Volmaaktheid, gold voor dezen het sterkend en verheffend woord en voorbeeld van hun geestelijken vader, in wiens leven en daden zij de idealen van het Evangelie verwerkelijkt zagen. Het is geen volledige levensgeschiedenis; maar al deze treffende en stichtende tafereelen, welke hier frisch en levendig worden voorgesteld, kunnen een goed en aannemelijk beeld suggereeren van het geestesleven, de idealen, van heldhaftigen offermoed en boetvaardigheid van den Serafijn van Assisië.

Dit boek lijkt ons dan ook eene voortreffelijke synthese van geheel den franciscaanschen ordensgeest, gelijk die later door de bekende

Franciscus-biographen Thomas van Alano en Bonaventura overzichtelijk is uitgewerkt.

Een boek waarvoor wij erkentelijk zijn.

H. HOEBEN.

Haecker (Jh.) Satire und Polemik, Brenner, Innsbruck.

Een werk, dat alleen merkwaardig is als uiting der geesteshouding van een pittig schrijver, die katholiek werd door lezing van Newmans werken; overigens is het een fel schotschrift op katholieke persoonlijkheden als kardinaal Faulhaber, Bahr in wien hij steeds iets te gispen vindt.

Sympathiek is de klare oprechtheid waarmee dit betoog is geschreven, maar wij betreuren dat de auteur letterlijk niets positiefs beweert.

Wij missen bij den schrijver-bekeerling wel zeer de waarachtige bezonkenheid, het evenwicht en de groote nederigheid en liefde bovenal, die toch zeker het merkteeken moet zijn van den waren katholieken publicist.

Letterkundig beschouwd is het geen onsmakelijk allegaartje van aphorismen, paradoxen en bizarre zinswendingen.

HEIN HOEBEN.

Schmücker (Else) Das Friedensthal. Schöningh, Paderborn.

Deze blijkbaar nog benijdenswaardig jonge schrijfster teekent met groote toewijding en liefde in haar boek den levensopgang van een jeugdige en begaafde musicienne, die, opgegroeid in de serene stilte van een dorp, opeens wordt neergelaten in het groote rumoer van de wereldstad.

Het verhaal is buitengewoon vlot en frisch geschreven en uitstekend geschikt voor jonge meisjes van eenige levenservaring.

HEIN HOEBEN.

FRANSCH

Delarue- Mardrus (Lucie) Le Pain blanc.

Het kind blijft bij de moeder, die door haar man werd verlaten en zich later vergiftigt. Dan komt zij in huis bij den hertrouwden vader, vindt haar eigen verloofde in vertrouwelijken omgang met haar stiefmoeder. Vader sterft, de tweede moeder gaat heen, de verloofde krijgt den bons. Onding !

Halgan (C.) Le tragique amour de Madame de Pradun.

Deze tragische liefde is die van Madame de Pradun en haar stiefzoon. De laatste wordt vermoord door een mededinger en Madame sterft van verdriet. Slecht.

Henriot (E.) Aventures de Sylvain Dutour.

Jammer dat de schrijver zooveel talent heeft verspild aan het beschrijven der polissonneries van Dutour, een vondeling, die na twaalf ambachten en dertien ongelukken door een danseres op sleeptouw wordt genomen. Niet goed.

Imann (G.) L'Enjoué.

Uit de bar-realitische school, die meende werkelijkheid te geven als zij het ziekelijke en misdadige maar fel en gedurfd op den voorgrond bracht. Hier wordt een russische dronkeman vertoond, die zijn vrouw vergiftigt, haar dochtertje vervolgt en krankzinnig sterft. Ongezonde lectuur.

Ladoué (P) Les Attardés. Bloud, Paris.

Les attardés .. de ouderwetschen, mogen wij vertalen. De oorlog brengt verandering en de adellijke familie kan niet verhinderen dat de zoon, na veiligen terugkeer, een heel eenvoudig meisje tot vrouw neemt. Goed.

Lecomte (G) La Lunière retrouvée. Fasquelle, Paris.

Hij heeft de vrouw van zijn wapenmakker lief en zij hem. Maar op den rand van den afgrond keeren zij terug tot hun plicht, meer uit overwegingen van kameraadschap dan uit zedelijk besef. Zeer twijfelachtig gehalte.

Maryan. Pierres vivantes. Bloud, Paris.

Dit boek verdient aanbeveling en kan door iedereen met vrucht worden gelezen.

Menez (Fr.) L'Envoûté. Plon, Paris.

De liefde van een rijken pachterszoon voor eene dienstbode des

huizes en eindelijk toestemming des vaders. 't Is wel goed, maar zou beter zijn als eenige te levendige tafereelen wat waren getemperd.

Montfort (E.) L'Oubli des Morts. Libr. de France, Paris.

Zeer onbehoorlijk van toon en erg vrij in de beschrijvingen der passie. Het gaat over twee ,,broeders'' waarvan de eene zijn plicht vervult tegenover zijn vaderland en sneuvelt; de laatste zich onttrekt en leeft in ongebondenheid.

Renaudin (P.) L'Amoureuse Enfant. Plon, Paris.

Een verhaal uit de achttiende eeuw. Ik geloof niet dat men nog veel smaak zal hebben in de avonturen van de jonge pensionnaire, die uit de kloosterschool wegloopt om haar armen edelman te trouwen. Enz.......Niet verkeerd, maar versleten romantisch.

Rosny; Jun. (J. H.) La Messe mondaine. Albin Michel, Paris.

De titel is hinderlijk. Ook de grove en indecente manier, waarop de schrijver ons vertelt van den oorlogswinstelaar en zijne dochters.

Tharaud (J.) Le Chemin de Damas. Plon, Paris.

Ook van katholieke zijde werd dit werk geprezen met slechts gering voorbehoud. Het komt mij echter voor dat de schrijvers mythologie in christendom met wat al te gelijke liefde beschouwen om voor minder ontwikkelde lezers zonder gevaar te zijn.

DE LAATSTE LICHTING

Wij geven hier een kort oordeel, als spoedige doch voorloopige inlichting, omdat wij van plan zijn op verschillende dezer boeken uitvoeriger terug te komen.

Kalff (G.) West-Europeesche letterkunde. Deel I. 15e—16e eeuw. B. J. Wolters, Groningen.

Voor literatuur-studenten een belangrijk boek, dat echter met kritische paraatheid moet worden gelezen. De conclusie, welke prof. Kalff

trekt uit de literatuur met het oog op maatschappelijke toestanden, vooral wat het bederf der geestelijkheid betreft, is ongetwijfeld ,,latius hos'': dus een weinig onsolied.

Sterck (J. F. M.) Hoofdstukken over Vondel en zijn Kring. Met 12 prenten en facsimulés'. S. L. van Looy, Amsterdam.

Wij komen terug op deze opstellen, die wij den Vondel-minnaar niet behoeven aan te bevelen. Men kent Sterck en zijn levenswerk.

Theesing (H. J. D. R.) Verboden Christendom? Zes toespraken van een ,,ketter''. K. H. Koert, Amsterdam.

Behalve hier en daar de terminologie, herinnert in dit boek niets meer aan het Christendom. Men heeft Theesing ter verantwoording geroepen en hij kon zich verantwoorden met een beroep op het ,,vrije onderzoek''; Hic Rhodus, Hic Saltus!

Hüffer (Maria). De adellijke Vrouwenabdij van Rijnsburg. (1133—1574.) Inleidend woord van B. Kruitwagen. Dekker v. d. Vegt, Utrecht.

Interessant en algemeen-toegankelijk-wetenschappelijk werk voor hen die niet alleen de geschiedenis der beroemde abdij, maar tevens de geesstesstroomingen in dien tijd willen leeren kennen.

Mercier (D. J.) Het Zieleleven van den Priester. Uit het Fransch door A. Koenders, Futura, Leiden.

Conferenties door Z. E. den Kardinaal gehouden bij gelegenheid der priesterretracte. Uit den aard der zaak uitsluitend voor priesters.

Alberdingk Thijm (K. J. L.) — L. van Deyssel. — Prosagedichte: a. d. holländ, übersetzt von B. J. Stokvis. P. N. van Kampen, Amsterdam.

Benno Stokvis heeft al bewezen dat hij van Deyssel kent. De inleiding over diens beteekenis voor onze literatuur bewijst dat opnieuw. De proeven van vertaling in het Duitsch zijn buitengewoon geslaagd.

Korevaar-Hesseling (E. H.) Kunstgeschiedenis. W. J. Brusse, Rotterdam.

Tot onzen spijt vonden wij nog geen gelegenheid uitvoeriger te schrijven over deze populaire, zeer voldoend geïllustreerde handleiding der Europeesche kunst, architectuur, plastiek en schilderkunst. Laten wij voorloopig zeggen dat de uitgave eene aanwinst is voor de Leeszaal, en voor handleiding bij het kunstonderwijs.

Loos (K.) Jan Fabricius en zijne Werken. L. Janssens, Gent.

Uitvoerig wordt werk (met aanhalingen) en leven van dezen tooneelschrijver behandeld. Al gaat de studie niet diep, zij is zeker verdienstelijk en goed bruikbaar.

CORRESPONDENTIE

LEZERS. In het vorig nummer werd in het redactioneele gedeelte *Het Boek van Goha den Onnoozele* afgekeurd zonder eenige verzachting. Maar in hetzelfde nummer staat van datzelfde boek eene advertentie met eene aanbeveling van Top Naeff.

Het is te betreuren dat deze vergissing kon plaats grijpen. Zelf was ik ongesteld, zooals mijn plaatsvervanger onder deze rubriek in de voorgaande aflevering mededeelde. Men gelieve dit te aanvaarden als eene verklaring maar niet als eene verontschuldiging van de begane fout. Maatregelen zijn dan ook genomen dat, menschlijkerwijze gesproken, zulk een blunder niet meer kan gemaakt worden.

Het geval heeft ons een stroom van brieven bezorgd en wij danken de vriendelijke en oplettende lezers, die onze aandacht vestigden op de vergissing.

Een drietal van deze schrijvers stellen in dezen of anderen vorm de vraag: ,,wien moeten wij nu gelooven?'— Ik had gedacht dat daaromtrent de beslissing niet moeielijk kon zijn en men zonder aarzeling de uitspraak van onzen belangloozen medewerker zou hebben gesteld boven de aanprijzing eener advertentie. En ik geloof inderdaad, dat niemand zich door de woorden van Top Naeff zal hebben zal laten verlokken, tenzij ...... hij het zelf heeft gewild. Wat de gevolgen der advertentie betreft ben ik dus héél gerust, hetgeen niet wegneemt dat ik er gloeiend het land aan heb dat deze vergissing niet kon worden voorkomen.

A. B. H. GIELEN. S. J.

*** Een lezer deelt ons mede dat in de bibliotheek eener H.B.S. door hem werd gevonden een boek van P. H. van Moerkerken: *Het Nieuwe Jeruzalem*, dat eene volslagen valsche idee geeft van aflaten en andere katholieke instellingen. Hij verwijst naar bladzijden 133 en 172. Schrijver wenscht dat wij de plaats dezer H. B. S. niet noemen, omdat de leeraar, die de boeken afgeeft, daardoor misschien in ongelegenheid zou kunnen komen, hetgeen hij niet verdient omdat hij ter goeder trouw is.

Dit boek behoort inderdaad niet thuis op deze bibliotheek. De voorstellingen van Moerkerken zijn absoluut valsch; en er is al genoeg verkeerd begrijpen in de wereld zoodat de boeken, die dat nog bevorderen, verdienen te worden onschadelijk gemaakt, zooveel mogelijk. Wij raden inzender aan: den betrokken leeraar, van wiens goede trouw hij overtuigd is, te wijzen op de onwaarheden in dat boek.

Th. J. L. te R. Wij hopen dat onze inlichting te laat komt en uwe echtgenoote reeds genezen is. Mocht dat onverhoopt niet het geval zijn laat dan de gewenschte boeken halen aan ons Kantoor, Heerengracht 415.

A. R. te H. Op uw schrijven over H u t c h i n s o n: *Als de Winter komt,* zullen wij binnenkort uitvoerig antwoord geven in dit Tijdschrift.

M. S. te E. De werken van Louise Mühlbach zijn literaire draken en historisch valsch; bovendien dikwijls broeierig van erotiek. De werken van Miss Braddon zijn geschikt voor uwe inrichting. Niet voor kinderen.

M. R. te E. Nog getracht gegevens te vinden over het boek, waarnaar U vroeg. Niet geslaagd. Schrijfster in de Duitsche literatuur geen bekende. Ik vermoed derhalve dat het een feuilletonnetje is; en de titel voorspelt niet veel goeds.

S. W. N. A. te N. *L'Illustration* is beter dan voor den oorlog, het behoort echter tot de neutrale periodieken; zomernummer veel naaktfiguren. Verder *Le Monde illustré* en *Je sais tout.*

J. B. K. De uitgever van *le Récit d'une Soeur* in laatste editie is ons niet bekend. Maar u kunt het boek bestellen bij B l o u d & C o. Rue Garancière 3, Paris (6e) of aan de Bureaux van R. d. L., Rue de Vaugirard 77, Paris (6e).

Mr. B. te H. Het heeft in vele kranten gestaan, dat oordeel over onze nieuwe postzegels door de „Daily Telegraph". Ik hervind den tekst in „De Studiën" en druk hem hier voor U af: „De nieuwe 1 en 2 ct. zijn van een onbeschrijfelijk onbeholpen model. Het lijkt op een zeeleeuw, zittende in een aardbeienmandje, zalig onbewust, dat een reuzenoctopus op het punt staat hem in te slikken. Op het 2½ ct.-groentje is ook een genoeglijk leeuwtje, dat steeds ontmoedigd blijft opklimmen tegen den buitenkant van een posthoorn. De 4 ct. is van buiten een soort ruit, van binnen een dambord, en het woord Nederland kan op deze abominatie in alle richtingen gelezen worden."

N. P. R. te Z. Wij hebben verleden jaar een artikel geschre-

ven over *Blaise Pascal* en hebben gemeend ons thans te mogen onthouden.

Het daar opgegeven boek over *de Provinciales* raden wij U aan ter bestudeering. Een nieuwer werk is van Alexandre Brou: *Les Jésuites de la Légende* (Téqui). Dat kan U volkomen inlichten.

H. W. te 's Gr. De *Kunstgeschiedenis* van Mevr. Korevaar-Hesseling, uitgave van Brusse, Rotterdam, 686 bladzijden, kost *f* 19,50.

K. D. te A. Wij kunnen over den inhoud niet oordeelen, maar U kunt het boek ter inzage vragen bij uw boekhandelaar. Nossent: *Het moderne motorrijwiel*, 251 bladz., prijs *f* 7.50.

Dr. H. S. te V. Als uw vriend voldoende hollandsch kent, geef hem dan ter lezing: *De Aflaten* door G. A. Meijer (J. Romen, Roermond). Bij dezen uitgever kunt u ook aanvragen de overige schoone boekjes der Ster-serie.

W. H. G. te Arnh. De uitdrukking: „multum non multa'' beteekent veel (en degelijk) niet velerlei (oppervlakkig). Het *grondig* lezen, kennen en weten wordt dus geprezen boven de veelweterij enz. — Theoretisch is dat zeker juist; practisch wint het vaak (voor eenigen tijd) de zwetser.

VOOR HUGO VERRIEST.

Van het Hugo-Verriest Komiteit ontvingen wij de volgende mededeeling.

,,Eene werking zal worden op touw gezet om aan Meester Verriest een praalgraf en, indien de ingezamelde gelden het toelaten, een standbeeld op te richten, ten einde alzoo eene dankbare hulde te brengen aan den levenwekker van Vlaanderen.

Aan alle Nederlanders, waar zij ook mogen verblijven: Vlaanderen, Noord-Nederland, Fransch-Vlaanderen, Zuid-Afrika, Nederlandsch-Indië of elders, wordt welwillende en geestdriftige medewerking gevraagd om deze Verriest-hulde op waardige wijze te doen geschieden.

Deze Verriest-hulde staat buiten en boven alle politiek: daarom zullen noch in het Hugo Verriest-Berek, noch op de eerelijst de namen van personen met werkdadig politiek mandaat (Kamer en Senaat) worden opgenomen.

Het Komiteit drukt den vurigen wensch uit dat alle Nederlandsche bladen, uit alle Nederlandsche landen en streken, hunne welwillende medewerking zouden verleenen om propaganda te maken en gelden in te zamelen.

Het doet een bijzonderen oproep tot alle studenten om op hunne vergaderingen en in hunne bonden met jeudige geestdrift mede te werken tot het gelukken dezer Verriest-hulde.

Het Komiteit is als volgt samengesteld- *Eere-voorzitter*, Dr. E. van Oye; Dr. Alfons Depla, *Eere-ondervoorzitter*: Hoogl. adv. E. Vliebergh; E. H. Cyriel Verschaeve. *Voorzitters*: Pastor Karel Blancke: notaris Hendrik Persyn. *Ondervoorzitters*: Z. E. H. J. Devos, pastor te Chicago; Dr. Aloïs Bruwier; Dr. Renaat Jacques; E. P. Renaat (Julius Devos), Capucien. *Schrijver*: Karel Versteele, Dr. jur., Noordstraat, 163, Roeselare, *Schatbewaarder*: Achiel Denys, Ooststraat, 60, Roeselare. *Leden* : Dr. H. Allaeys; A. Catry; Dr. Prosper Den Doncker: E. H. Lodewijk Dewolf; Eerw. Pater Nap. Flameygh; A. Hans; Dr. J. Leuridan; J. Notredaeme; W. E. H. Florimond Plettincx; Mej. Julia Putman; Dr. Joseph Verduyn; Edward Vermeulen; Joseph Vermeulen; Gerard Yserbyt.''

Men veroorlove ons een kleine opmerking. Het is ongetwijfeld

goed gezien van het Komiteit, deze hulde te houden buiten alle politiek en daarom geen namen op te nemen in Bestuur of eerelijst van personen met werkdadig politiek mandaat.

Misschien verdient het ook wel aanbeveling eens te onderzoeken of de onderteekenende A. Hans dezelfde niet-katholieke Vlaamsche onderwijzer is, die jaren lang in Noord-Nederland katholieke verhaaltjes uitgaf, maar toen hij tijdens den oorlog als uitgewekene in Zeeuwsch-Vlaanderen vertoefde, in heftige redevoeringen tegen het Catholicisme te velde trok. Wij meenen dat zulk eene dubbelzinnigheid ongeschikt maakt voor een eere-komiteit.

R.

VAN GEZELLE TOT TIMMERMANS.

AUGUST VERMEYLEN, hoogleeraar aan de Universiteit van Brussel, heeft het voorbeeld gevolgd van HERMAN ROBBERS en in een klein boekje een betrekkelijk groot stuk literaire geschiedenis trachten onder te brengen. En Vermeylen heeft het beter gedaan dan Robbers. Want al willen wij niet ontkennen dat deze laatste in *De Nederlandsche Litteratuur na* 1880 een respectabele lijst van namen en werken wist samen te brengen, waardoor het als repetitieboekje goede diensten kan bewijzen, zijn waardeeringen zijn toch veelal zoo eenzijdig, zoo beïnvloed door grimmige subjectiviteit, zoo klaar getuigend van gebrek aan zuiver inzicht en breedheid van opvatting, dat er in de toekomst weer heel wat misverstand gewekt zal worden door de leerlingen, die zweren bij het woord van deze meester.

Bij Vermeylen merkt men terstond dat hij zijn stof beheerscht; hij dringt door tot de psyche der kunstenaars, speurt den samenhang van hun werk met den geest des tijds en kent de geestelijke verwantschap tusschen den een en den ander.

Gezelle heeft geheel zijn liefde; hij is de dichter en de kunstenaar, die van zelf niets anders geeft dan het innerlijk-aanschouwde en het innerlijk-doorwoelde, die uit zijn ziel, geheel tot muziek geworden, zijn wereld tot het eigene leven der schoonheid herschept en dat weet te volbrengen door het meesterlijk gebruik van al de uitdrukkingsmiddelen, waar taal en rythmenspel zich toe leenen. ,,Niemand heeft op zoo oorspronkelijke en precies-juiste wijze de duizenderlei bewegingen en halve-tinten der dingen weergegeven, terwijl

zijn ontroering baadde in een geestes en gemoedsklaarheid, waardoor hij het sublieme in den eenvoud bereikte.''

Als wij bij Gezelle aanvankelijk (b.v. in de *Dichtoefeningen*) een verren naklank hooren van Bilderdijk, van Poirters e. a., dan geeft Vermeylen de juiste verklaring in een gelukkig woord: ,,wat Gezelle nog even bij anderen zoekt, is eingenlijk zich zelf.''

Wij zullen niet beweren dat een man als Vermeylen, die toch steeds ietwat huiverig bleek voor kerkelijke cultuur, Gezelle overal heeft begrepen in de heerlijkheid van zijn heilige overgave en jubelende geloofsextase, maar hij beproeft het ten minste eerlijk.

En de erkenning dat Gezelle's ,,natuurgedichten moeten beschouwd worden in verband met zijn meer bepaald religieuze en ook gewoonlijk, op zich zelf genomen, een religieuzen achtergrond hebben,'' is niet in staat de ontvankelijkheid voor diens schoonheid ook maar gedeeltelijk te sluiten.

Dat maakt een weldoenden indruk naast de domme hooghartigheid van een Robbers.

Hoe wel overwogen Vermeylen zijn oordeel geeft en het weet vrij te houden van gevoelens, welke niet door het kunstwerk zijn gewekt, ziet men in hetgeen hij schrijft over den jongen Rodenbach:

,,Het gaat natuurlijk niet aan, den dichter Rodenbach bovenmate te prijzen, alleen maar omdat hij zulk een prachtbrok van een jong mensch was. Er is nog menig misverstand te keeren......Onze latere kunstenaars hebben toch, als kunstenaars, oneindig meer van Gezelle geleerd dan van hem. Zooals Gezelle werken ze meer met het plastische, zinnelijke element der taal, datgene datgene waardoor ieder woord iets persoonlijks, een gewaarwording, een beeld in ons wordt. Het bewustzijn der kunst als kunst heeft zich sedert Rodenbach's dood aanzienlijk ontwikkeld. Er is bij Rodenbach geen vers dat men afzonderlijk kan laten schitteren, als een welgeslepen irriseerend kristal in het licht, geen schoonheid van het détail dat op zich zelf al iets kostbaars bewonderen laat. Verder moet Rodenbach niet voornamelijk gezocht worden in allerlei studentenliedjes en gelegenheidsgedichtjes, vluchtig neergepend in den eersten jaargang eener vurige jeugd; we nemen zeker die versjes ook gaarne mee, omdat ze toch, zooals 't overige, echt zijn, en met al 't overige samenhangen; doch 't is maar best, er niet meer nadruk op te leggen.— En ten slotte lijdt het geen twijfel, dat aan Rodenbach's beter werk over 't algemeen bezonkenheid nog ontbreekt, de gewenschte loutering.''

Ik geloof dat deze uitspraak geen herziening noodig heeft. Misschien was het wel een beetje dapper haar te doen, want voor de jonge Vlamingen is Rodenbach eene figuur van bijna legendarische grootheid.

Maar wie de waarheid boven alles stelt zal moeten toegeven dat het aangehaalde in alle opzichten juist is en in het overige dat volgt (blz. 29) de volle maat van bewondering en waardeering wordt geschonken.

Van Cyriel Buysse is de Vlaamsche professor een grooter vereerder dan ik zelf kan zijn. De menschen uit het gebied van Gent en de Oost-Vlaamsche Leie-streek heb ik door en door leeren kennen; ik vind hen terug bij Buysse met opmerkelijke juistheid geteekend in al hun uiterlijkheden, maar de fijnere ziel heeft hij niet weten te ontdekken, omdat hij zijn aandacht geheel in beslag liet nemen door hun grovere instincten gade te slaan.

Men heeft hem verweten dat hij het Vlaamsche volk beleedigt, herinnert Vermeylen en laat er dan op volgen in den trant der wijsgeerigheid van onzen Gerard v. Eckeren: ,,wat blijven ze beneden den mannelijken moed van zijne liefde!'' Dat is een groot woord en zegt niets.

Bij den Vlaamschen Maupassant, zooals Maurice Maeterlinck Cyriel Buysse noemde, ontdekt Vermeylen ,,misschien geen twee bladzijden achter elkaar die als staaltje van kunstig-volmaakten stijl in een bloemlezing kunnen opgenomen''. En haastig voegt hij er dan bij: ,,maar we zijn nogal geneigd hem dat kwijt te schelden, waar hij ons in ruil daarvoor de groote beweging van het leven geeft''.—Ja, het leven eenzijdig! ,,Van het volk heeft hij de taaie kracht gezien, den gullen levenslust, het diepe gemoed, de droomerigheid en den hartstocht, maar daarnaast ook de verstomping en bekrompenheid, de blinde drift, de verdierlijking.'' Het laatste zag hij bijna altijd en overal, en dat is zijn groote fout.

Ik zou niet gaarne het talent van Buysse verkleinen, maar dat hij met wellust zocht naar de ontaarding en de leelijke trekken van het Vlaamsche volk (gekromd onder de heerschappij van pastoor, kasteelheer en fabrieksbaas, zucht Vermeylen) kan uooit zijn grond hebben gehad in ,,den mannelijken moed zijner liefde.''

Maar afgezien van deze onjuiste opvatting, welke wij bij menschen zonder positieven godsdienst gewoonlijk ontmoeten, kan men niet ontkennen dat Vermeylen heel scherp en duidelijk onder zijn

loupe krijgt den *schrijver* Buysse met zijn zwakheden en vlotte kwaliteiten.

Dat is de kracht van dit boek, dat over het algemeen de schrijvers, die worden behandeld, zoo goed op hun kunnen en kunst, hun gansche manier worden getoetst, dat men weet wat men aan hen heeft. Ik geef nog eenige voorbeelden:

,,Niemand (als Timmermans) heeft wellicht op zoo aantrekkelijke wijze die twee hoedanigheden vereenigd, die dikwijls de beste Vlaamsche kunst kenmerkten: den klankrijken kleurenglans der zinnelijkheid, mèt de innigheid van het gemoed,— die liefde van den uiterlijken luister van het leven, mèt den intuitieven zin van een hart, dat zich door zijn eenvoud zelf gelijk voelt met het mysterie. En van dat verbond van innigheid en schilderachtigheid gaat bij Timmermans zulk een bekoring uit, door dien hij zoo verrassend-natuurlijk weet te zijn. Zijn impressie drukt hij zoo onmiddellijk uit als maar kan, zóó als ze in hem ontstaan is: daartoe grijpt hy, geheel vrij van conventie of gewoonte, naar het beeld dat hem het meest juiste en intense blijkt, zonder zich er om te bekreunen waar het vandaan komen moge. Het kan zeer zonderling schijnen, doordat soms de zaak en het beeld, in de werkelijkheid, ver van elkander afliggen, al werden ze één in de impressie; zoo'n beeld prikkelt nog aardiger onze aandacht, als het de suggestie van een innerlijke verhouding in een krachtig samenvattende verkorting insluit; of het is juist door zijn vanzelfsprekendheid zoo onverwacht-treffend: alsof we keken met de geestesoogen van een kind, dat de dingen voelend, zien zou voordat het ooit van anderen wat geleerd had.''—,, Zijn tafereelen hebben de frischheid van het nieuwste impressionisme en de hartelijkheid van een oude prent.''

Van Maurits Sabbe heet het:,,een bijzonder smaakvol verteller, en door dat ,,gemiddelde'' zelf van een realisme dat nooit afstoot, innemend-gevoelig, vol gemoed, vriendelijk, nog genoeg overhoudend van een oudere traditie om trage gewoonte geen schok te geven, en daarbij toch modern genoeg om kieschkeurigen te bekoren, is hij bij de Vlaamsche lezers en lezeressen een van onze meest gewilde prozaschrijvers. Waar men wat sentimentaliteit zou gaan vreezen vervalt hij toch niet in het zoeterige, en redt zich door een geestige tinteling van zachten humor.''

De kunst van Van de Woestijne wordt aldus gekarakteriseerd: ,,Het complexe van die kunst brengt het mee, dat ver uiteenlig-

gende invloeden of verwantschappen er in aan te duiden zijn: het krachtig-reine van Grieksche schoonheid kan u daar treffen naast de murwe verfijningen van moderne over-beschaving, Latijnsche geestesklaarheid bij gemoedsdiepte uit het Noorden; men denkt wel eens aan de voorname, ietwat moede bevalligheid van een Henri Régnier en dan weer aan het wilder brandende van Verhaeren, vooral aan die renaissance-vermengingen van Germaansche natuur met zuidersche sierlijkheid, iets als een onrustiger Hooft, die zich al licht tot de overlading van den barokstijl zou laten verleiden. Vlaamsch blijft echter altijd de liefde voor de weelderig pralende vleeschelijkheid van de kleur. De warmte van het bloed voelt ge nog daar, waar de ziel zich het zuiverst openbaart.

Impressionistisch — direct soms of verzadigd van gedachten, herdoopt in loutersten eenvoud en ineens bevreemdend door elliptische samentrekkingen of uitrankende arabesken, doorzichtig soms maar meestal verzwaard van beelden: in al haar wisseling heeft de poëtische taal die Van de Woestijne spreekt die eenheid van grondtoon, waaraan ze dadelijk herkend wordt als zijnde alleen de zijne.''

Ook de jongste literaire beweging, die haar eerlijke vertegenwoordigers heeft, maar ongelukkig wordt belachelijk gemaakt door vele talentlooze knoeiers en luidruchtige knapen, die men al lang naar bed had moeten brengen, weet V. te begrijpen al bewondert hij haar dan ook niet.

,,Onder onze dichters zijn dan ook de meest ,,moderne'' wars van alle versiering, van allen omslag; zij willen zoo rechtstreeks mogelijk zeggen wat ze te zeggen hebben, met een ongedwongenheid die tot ,,laisser-aller'' gaan kan. Zij verkiezen het vrije vers. Zij verzaken het volgehouden georgel van den redeneertoon. Daar kunst eigenlijk schepping is, die zich niet de Wet laat stellen door de strenge logica van het verstand, vermijden ze geen gedachtesprongen, of bepalen zich bij reeksgewijs —opgeteekende afzonderlijke indrukken, die dan samen de volledige voorstelling moeten oproepen. In de beelden die ze daartoe gebruiken kennen ze geen verschil tusschen edel en onedel: ze grijpen naar het meest bij-dehandsche uit hun gewone omgeving, als het zich van zelf aanbiedt en geschikt blijkt. Er bestaat geen aristocratie der beelden meer. De sterrentrans wordt vergeleken met een open caroussel, en in het koor kan de sirene niet minder dienstig zijn als stoomfluit dan als meermin.......

Een der ,,ouderen'' uit het Van-de-Woestijne-geslacht, Karel van den Oever, die al tuk was op soms wat gezochten eenvoud, houdt gelijken tred met onze jongste dichters. Onder hen is 't vooral van Wies Moens en van Achille Mussche, dat ik verzen onthouden heb. Waar deze op hun best zijn brengen ze werkelijk een verschen klank, jeugdige schoonheid van geloof dat loutering en verruiming zoekt, verlangen naar den nieuwen mensch, lyriek vol bron-frisch opborrelende kracht soms, die tot breede bewegingen kan uitdeinen, weerspiegelend dan ineens de geestelijke klaarte van een lente-hemel.

Volledigheidshalve voeg ik hier nog bij, dat wij ook met Paul van Ostayen en Victor Brunclair onze allermodernsten hebben, naar den aard van Guillaume Apollinaire, Blaise Cendrar of van sommige Duitsche expressionisten uit den Sturm-groep. Waar ik begrijp, vind ik ze niet mooi, en heelemaal niet buitengewoon; waar ik ze niet begrijp, laat ik het oordeel liever aan een ander over''

Het is te verwachten dat geen enkel verstandig mensch die taak van hem zal overnemen. Verschijnselen van dien aard laat men liefst voorbij waaien zonder er notitie van te nemen. Over een of twee jaren denkt er geen sterveling meer aan.

Uit mijne korte bespreking kan men opmaken dat ik zeer veel goeds in het boekje van Vermeylen mocht ontdekken. Dat van Robbers kan er in de verste verte niet mee vergeleken worden.

Men onthoude echter dat Vermeylen waar het den moreelen kant der besproken boeken betreft, geen wegwijzer kan zijn. Voor hem is de kunstenaar souverein en hij kan schrijven wat hij wil.

Dat is een van die vooze wijsheden, waarmede men, strak dóór redeneerend, de geheele maatschappij weerloos moet overlaten aan rabouwen en zedelijk minderwaardigen mits zij mooi schrijven.

Wij betreuren het dat de professor blind is voor hoogere levensschoonheid, maar wij mogen daarom niet ontkennen dat hij een open oog heeft voor talent en werkwijze zijner landgenooten. En dat deed ik ook niet.

A. B. H. GIELEN.

RECHTSONTAARDING.[1])

Professor Dr. de Louter wordt niet moe zijn stem te verheffen tegen de ellendige rechtsverkrachtingen, welke aan de orde van den dag zijn en die door de listige voorwendsels, waarmede zij worden vergoelijkt, het volksgeweten op een dwaalspoor zouden kunnen dringen.

,,Geen aardsche macht is in staat aan het onrecht een gebiedend halt toe te roepen. De bedrijvers zijn te sterk, hun openlijke of geheime medeplichtigen te talrijk; de slachtoffers daarentegen te zwak; hunne vrienden te schaarsch en te beschroomd. Macht verdraait en verkracht recht en gerechtigheid in den schijnbaren vrede van heden nog meer dan gisteren in den openlijken oorlog. Geweld, in dienst van eigenbelang, verloochent de allereerste beginselen van rechtvaardigheid en menschelijkheid.''

Doch daar is nog de openbare meening.

,,Aan deze mede te werken is aan ieder gegeven, die met hoofd en hart over woord en pen beschikt. Haar te misleiden is misdrijf, haar eerlijk voor te lichten een eer, somtijds een plicht. In Nederland, waar zij deels uit lauwheid zwijgt, deels onder den overheerschenden invloed van Fransche smaak, taal en letteren, ofwel van zuiver materieele belangen, wegens verklaarbaren schroom voor den wrevel van machtige naburen wordt gesmoord of gemuilband, heeft zij dringend behoefte aan overtuigde woordvoerders.''

En Professor de Louter wil medehelpen aan deze aanvankelijk ondankbare, maar in elk geval hoogst eervolle taak.

Wel niemand zal betwijfelen dat hij in deze materie met kennis van zaken vermag te oordeelen; sommige kunnen echter vermoeden dat eenige vooringenomenheid tegen Frankrijk hem bezielt en invloed heeft op zijne inzichten.

Maar wie dit boekje rustig doorleest, moet dadelijk toegeven dat hier geen eenzijdige Germanophile aan het woord is. Hij erkent de overdreven eischen en hooghartige bejegening van Oostenrijk tegenover Servië, noemt den inval in België ,,schaamteloos'', den onderzeeschen krijg tegen koopvaardijschepen ,,door geen voorwendsel te verontschuldigen''. Hij loochent niet dat ,,Duitsch-

[1]) Louter (Dr. J. de) *Rechtsontaarding*. Een Protest. (39) Martinus Nijhoff. 1923.

land den oorlog heeft ontketend en zich vóór noch nà 1914 bemind heeft gemaakt, maar veler sympathie opzettelijk of onwillekeurig verbeurd."

Maar was dat een reden voor de overwinnaars om een Vrede op te dringen, die ondanks den fraaien aanhef van het verdrag, een merkwaardig document is, door overmacht aan weerloosheid afgeperst, zonder praecedent in de nieuwe geschiedenis?"

Neen! ,,De wereldoorlog was geëindigd: niet als Wilson eenmaal wenschelijk had geacht, met een vrede zonder overwinning, doch met de verpletterende nederlaag der aanvallende partij. Hierdoor was ongetwijfeld een resultaat bereikt van hooge zedelijke waarde. Immers, daargelaten de vraag naar de oorzaak en de schuld van den oorlog, bevestigde de afloop het vertrouwen van hen, die gelooven, dat het doel nimmer de middelen wettigt en dat de zedelijke wereldorde zich niet straffeloos laat vertreden. Het onuitroeibaar rechtsbewustzijn eischte eene vergelding voor den aanvang en het verloop van den krijg door een rechtvaardigen vrede."

In bizonderheden toont Professor DE LOUTER dat het verdrag van Versailles niet als zoodanig kan worden aanvaard, doch veeleer den indruk maakt van ingegeven te zijn door wrok en angst.

Onbegrijpelijk is dat niet. Ten tweeden male ondervond Frankrijk de gevaarlijke nabuurschap van Duitschland en men kan zich voorstellen dat het voor goed dit gevaar wenschte te vernietigen. Het had zooveel geleden dat men er zich niet al te zeer over verwonderen kan, in het verdrag overal haat en vrees hun eischen te hooren stellen tegen den meedoogenloozen vijand.

Maar vrees en wrok zijn slechte raadgevers. Na verloop van tijd had men mogen verwachten, het gezond verstand zijn recht te zien hernemen en matiging en beperking aanraden in de uitvoering van het onmogelijke verdrag. Maar het tegendeel geschiedde.

DR. DE LOUTER bewijst in een nieuw hoofdstuk dat de uitvoering juist de gebreken van het verdrag nog aanmerkelijk heeft verergerd. Het optreden in Opper-Silezië, het beheer van het Saargebied, de ongerijmde grootte der oorlogsschatting, het zoogenaamde vraagstuk van het herstel, waarvan Nitti zegt: ,,geboren in dubbelzinnigheid, gewonnen in geweld, ontvangen in strijd met alle verdragen en beloften, beduidt het vraagstuk van het herstel de ruïne van Duitschland, de vernieling van den wereldhandel en de verschrikkelijkste blunder, die ooit het bestaan der beschaving in de nieuwe geschiedenis heeft bedreigd", dat alles toont dat haat en

angst voortdurend den overwinnaar bleven leiden.

En de schrijver besluit dan ook:,, Het vredesverdrag heeft de algemeen gehuldigde beginselen van gerechtigheid en menschelijkheid verloochend, de uitvoering daarvan ook het stellig verdragsrecht verdraaid en verknoeid. De vrede, die het einde had kunnen en moeten zijn van een duistere periode van overgang in de geschiedenis van Europa en die de grondvesten had kunenn en moeten leggen voor een nieuwe rechtsorde, is niet anders geworden dan eene voortzetting van den oorlog in anderen vorm en met andere middelen."

De lezing van dit boeksken, geschreven in bezadigden toon, worde met overtuiging aanbevolen. De man, die hier spreekt, wil alleen de partij kiezen van het recht. Hij verdient door alle goedwillenden te worden gehoord, óók en vooral door degenen, die reeds van te voren meenen het toch nooit met hem eens te zullen worden.

Een paar aanmerkingen mag ik mij ten slotte veroorloven. Mij dunkt dat PROFESSOR DE LOUTER, die alles verwacht van Amerika en de openbare meening, het vermogen der Staten van Europa, ook der kleine, wel wat te gering schat.

Er ligt zelfs eene verborgen tegenspraak in het erkennen van de macht der openbare meening en daarnaast de onmacht der Staten. Want beteekent de openbare meening werkelijk iets, dan moet zij in elk land tot uiting komen door de regeering, en het heeft derhalve geen zin dezer invloed a priori te ontkennen of haar ingrijpen om redenen van politieke voorzichtigheid absoluut te ontraden.

Op bladzijde 20 meen ik eene onjuistheid te ontdekken. Daar staat, doelend op den oorlog van '70, dat Frankrijk de geldelijke boete voor zijn roekeloozen aanval binnen drie jaren kon afbetalen.... Het heeft hier den schijn alsof Frankrijk de schuld moet treffen van den oorlog van '70, terwijl wij nu toch vast genoeg weten hoe hij door Duitschalnd werd gewenscht en uitgelokt.

En elders lees ik het legendarische woord van Galilei, dat door den schrijver averechts wordt aangehaald en de vergelijking welke hij bedoelde hopeloos in de war stuurt. Immers het ,,pur si muove" van den astronoom wordt nooit verstaan als een afgedwongen bekentenis, afgedwongen en waardeloos als het verdrag van Versailles, maar als de uitdrukking eener onverwoestbare overtuiging en juist als de herroeping eener afgedwongen bekentenis.

H. v. B.

EEN RARE SNUITER.

Onevenwichtigheid is in het onvaste, wankele en zoekende Europa der laatste jaren heel geen sporadisch verschijnsel. De groote wereldoorlog, waarin een nieuw menschenslag geboren werd, is van noodlottigen invloed geweest op de verdere ontwikkeling dezer ziekelijke mentaliteit, die men vroeger algemeen als openbaring van de ,,génération fin de siècle'' aanduidde. Zeer teekenend spreekt Otto Cohausz S. J. van ,,Menschen, die am Leben leiden.' Zij beminnen hartstochtelijk en weten niet wie; haten en weten niet wat; dwepen en weten niet waarmee of waarvoor; voelen zich eenzaam en ongelukkig en weten niet waarom, smachten naar zingenot en vinden slechts walging en verveling. Uit den aard der zaak zijn deze onevenwichtigen en ontwortelden meer in artistieke en weeldekringen te zoeken, dan in het practische, zwoegende, tobbende deel eener natie.

Een origineel vertegenwoordiger uit dit soort van menschen is de Duitscher Kasimir Edschmid, die zekere literaire coterietjes als genie ophemelen en als woordvoerenden leider huldigen.

Zijn invloed op velen der modernsten dateert van 1915, toen zijn novellen-bundel: ,,Die sechs Mündungen'' verscheen. De procédés, die de expressionistische schilders toepasten, maakte hij tot de zijne voor het proza. Dat de schuimende veelkleurigheid uit spontanen scheppingsdrang opwelt, en dat klank en lijn het ruischen en deinen zijner innerlijkste ziel weerspiegelt is echter minstens twijfelachtig. Het persoonlijke element in zijn taal wordt zeer sterk naar voren gebracht en het ietwat luidruchtige verzet tegen alle conventioneele terminologie is alleen de goede zijde van dezen moderne. Zijn taak is zwoel en geaffecteerd, grillig en ongeordend, overladen met beelden en irriteerend van indruk. Kalme rust, verheven ernst, stille grootheid gaan hem niet af. 't Is een echte decadent, die zijn onrijp, weelderig phantaseer-vermogen vrij spel laat; een handige taalvirtuoos en woordgoochelaar, die over een verbluffende stijl-vaardigheid beschikt. Zijn beeldspraak overal volgen en ontcijferen blijkt vaak een wanhopige poging. Ter illustratie een enkel zinnetje. Die Brust des Schlosses stürzt mit einer Glaswelle über den Abgrund. Da steigt und bäumt das Gebirge auf hinter dem Glasstürz, flammt im Saublut des Mit-

tags, steigt und brüllt und saust und sinkt hinter die glitzerende Scheibe wie eine geblasene Spiegelung. Onwillekeurig denkt men aan de tirade van den student uit Goethe's Faust:

Mir wird von alledem so dumm,
Als ging mir ein Mühlrad im Kopfe herum.

Met deze taalweelde vormt de povere, banale inhoud—uitgesproken wulpsche erotiek— een scherp contrast. Zijn muse is als een mondain opgesminkte mode-Circé, die lokkend en vleiend willooze zwakkelingen met zoet-tokkelende muziek tot zich trekt om ze zoo des te zekerder aan verleiding en val prijs te geven. Deze bijsmaak van platte zinnelijkheid belet eene volledige genieting zijner kunst.

Begin 1923 publiceerde Edschmid twee nieuwe werken bij Paul Cassirer te Berlijn. Het eene „*Die Fürstin*" is van mindere beteekenis. Weekelijke, geparfumeerde perversie, vol prikkelende zinnenlust. Van vergeestelijking geen spoor. Speculeert slechts op de lagere, dierlijke instincten in den mensch. De stijl is even drukkend zwoel en overbont gekleurd als vroeger: phantastisch borduursel op oostersche tapijten. Over het tweede boek „*Die doppelköpfige Nymphe*" valt iets meer te zeggen. 't Zijn essays van letterkundigen en politieken aard. Zijn taal wordt feuilleton-stijl á la Heine, maar meer modern getint. Gewone alledaagschheid is hem onuitstaanbaar. 't Is een „Effekthascher" zonder weerga. Een vlot pratend, druk gesticuleerend heertje, die met goedkoope scherts het onthutste en overbluft publiek knollen voor citroenen verkoopt. Zoutelooze geestigheid, die tot boertige moppen-tapperij ontaardt, moet waren humor vervangen. Sprankelend vuurwerk, schitterend stofgoed, opvlokkende zeepbellen en niets meer. Over zulk maakwerk heeft Goethe ergens het zijne gezegd:

Du hast wolh recht, ich sehe nicht die Spur
Von einem Geist, und alles ist Dressur.

In „*Situation der deutschen Dichtung*" komt hij terug op zijn reeds vroeger uitgesproken standpunt over de minderwaardigheid der Duitsche literatuur, terwijl hij als zoogenaamd wijd-blikkende cosmopoliet zijn voorliefde niet verheelt voor Franschen geest en Fransche kunst. In dezen tijd nu het Duitsche volk in stille, heroische passiviteit, die de bewondering der geheele wereld afgedwongen heeft, zich verzet tegen de imperialistische politiek van Frankrijk, getuigt zulk geschrijf van een laag, onedel karakter. Alleen uit eerbied voor het verleden had hij zulke uitingen in de pen moeten houden. Goethe en Schiller zijn dichters en denkers, waar

heel een volk op teren kan, jaren lang. Of ik dan soms voorstander ben van nationale indijking? Volstrekt niet. Dwepen met Franschen geest, met Fransche kunst misstaat niet. Ook daar vond en vindt men sterke persoonlijkheden, o.a. Bloy, Bordeaux, Bourget, Rostand, Verlaine, Verhaeren, Maeterlinck, de Regnier, Lemaître, France, Prévost, Péguy, Baumann, Gregh, Jammes, Claudel, Barrès, Bataille — opsomming, die geen onvoorwaardelijke aanbeveling insluit! Een matige invloed van het luchtig vlinderende Fransch kan slechts de massieve Duitsche taal ten goede komen. Philosophisch een volstrekte zelfstandigheid, lijdt de germaansche volksziel aan naäperij van romaansche kunststroomingen. Ons landje gaat hier ook niet vrij uit. Richard Dehmel en Bierbaum stammen in rechte linie af van Verlaine. Onder de tallooze volgelingen van Zola is Clara Viebig ontegenzeggelijk de geniaalste. Ook de invloed van Jammes en Claudel is hier en daar zeer goed merkbaar.

E d s c h m i d s bewering is echter ongegrond en valsch. Zeker, middelmatigheid is wel het kenteeken der moderne literatuur, maar een middelmatigheid die ook elders sterk tot uiting komt en in Duitschland zeker niet het ergst. Een abonnement op Hochland of Gral levert hiervoor het beste bewijs. Doorslaande argumenteering bieden enkele artikelen onlangs verschenen over deze kwestie. Een paar wil ik slechts vernoemen. Hein Hoeben gaf in „Roeping" een degelijke, overzichtelijke studie over den stand der moderne Duitsche katholieke literatuur, terwijl hij in „Boekenschouw" een vlotte schets wijdde aan den Oostenrijker Hermann Bahr, een schrijver van sterk en veelzijdig talent. In de „Nieuwe Eeuw" schreef Gerard Bruning een paar interessante opstellen over moderne Duitsche Dramatiek. Verder zij nog herinnerd aan de autobiographieën in „Opgang", aan Reinhard Sorge (Prof. Dr. Muth), aan Richard von Kralik (Hein Hoeben), e.a.

Franz Herwig, begaafd katholiek romancier, opent diepe lichtperspectieven in zijne brochure: „Die Zukunft des katholischen Elementes in der deutschen Literatur."

De personên, die E d s c h m i d bespreekt, zijn bijna uitsluitend geestverwanten. Ik laat een korte bespreking van de meest belangrijken onder hen volgen.

J a k o b W a s s e r m a n, een jood, schreef als doel-bewust, pijnlijk-nauwkeurig, maar gewild-duister stylist, die over Oostersche kleurenrijkdom van taal beschikt, talrijke romans over het

moderne, decadente Jodendom; o.a. *die Juden von Zirndorf*; *Die Schwestern*; *Der Moloch*; *Die Masken Erwin Rainers; Oberlins drei Stufen*; *Sturreganz*. Zijn beste psychologische evolutie-roman is *Kaspar Hauser*.

Eduard graaf von Keyserling vereenigt in zich een mengeling van naturalistische en decadente neigingen. Hij schreef enkele drama's, o.a. *Frühlingsopfer*; *Der dumme Hans*; *Benignens Erlebnis*; en een heele serie romans uit het Baltische land, weergevend een getrouw beeld van een cultuur, die verwelkt en arm aan levensvatbaarheid in moede, schoonheidstrotsche vereenzaming voortleefde en over welke het leven langzaam moest wegsterven; o.a. *Fürstinnen*, *Wellen*, *Abendliche Häuser*, *Im stillen Winkel*. Zijn nagelaten roman: ,,*Feiertagskinder*'' borduurt op het oude stramien door. Stylistisch keurig verzorgd maar precieus.

Heinrich Mann is een vooraanstaand romanschrijver, leerling van Maupassant en d'Annunzio: zinnelijk-sexueel; verward in taal en gedachten; weelderig phantast. ,,*Die Jagd nach Liebe*;'' *Zwischen den Rassen*; *die Kleine Stadt*; *Göttinnen*'', een trilogie. Zijn sociale romans teekenen hem als verguizend spotter; o.a. *Der Untertan*.

Zijn broer Thomas — door Edschmid niet besproken— realistisch schilder van de bourgeoisie, is een sterker en gezonder talent. *Buddenbrock*'' maakte grooten opgang. Voorbeeld van naturalistische romantechniek, verhaalt het den ondergang van een patriciërfamilie uit Lübeck, zijn geboortestad. *Der Tod in Venedig*'' is een juweeltje van kunstproza. Diepere psychologie biedt *Königliche Hoheit*. In *Herr und Hund* toont hij zich ernstig mededinger van Jules Renard en Colette Willy. Ook zijn novelle *Tristan* wordt zeer geprezen.

In Leonhard Frank weerspiegelt zich heel de gezindheid en de richting van Edschmid, die dan ook in hem een waardig vennoot zijner schrijvers-firma erkent. Zijn *Kriegswitwe*'' is sterk antinationaal en dweept met een fatamorganatischen wereldvrede.

De literaire reeks sluit met een studie over Joodsche dichters, waarvan Franz Werfel —voor wien door katholieken soms wel eens wat veel wierook gebrand wordt— Iwan Groll, Alfred Lichtenstein en Ernst Lissauer het meest op den voorgrond treden. Ofschoon Edschmid zich als „Gojim'' niet-Jood voorstelt, gevoelt hij zich in dit cosmopoliete milieu uitstekend op zijn gemak. E. woont in Darmstadt; of hij

in relatie staat met den Berlijnschen artiesten-cercle is mij niet bekend, maar intellectueel behoort hij stellig tot deze joden-kliek.

De indruk, toch al niet rooskleurig door zijn overdreven subjectieve beschouwingen, wordt er niet beter op in zijn politieke schetsen. De begrippen: vaderland, vaderlandsliefde zijn voor hem leege phrasen. Zijn sarcasme wordt hier bijtend scherp en kletsend striemen felle zweepslagen de breede ruggen.

De ontwikkeling der Revolutie wordt volgens hem in verkeerde banen geleid, daar de wegbereiders, die door hun geschriften het uitbreken der omwenteling verhaast hebben, geen leidende stelling innemen. Dat dit een onvergeeflijke domheid zou zijn, wil er niet goed bij mij in en........het Duitsche volk is wel verstandiger geweest. Alleen als rede pro domo is deze uitval ernstig op te vatten. Zou de heer Edschmid misschien ook als ongeroepen en onbaatzuchtig „Volksbeglücker" een rolletje op het staatspodium hebben willen spelen?

Op Hindenburg heeft hij het vooral gemunt. Op eene plaats wordt hij heel gewoontjes voor „Mittelmässigkeit" uitgemaakt. Elders beweert hij, dat het noodlot hem niet gunstig geweest is. H. had in vredestijd moeten leven en was dan geknipt geweest voor „Schalterbeamter in Oberau" —'n halte tusschen München en Garmisch. Feldmarschall von Hindenburg.........kaartjesknipper of misschien zelfs witkiel!! Deze spot is gemeen en onverdiend. Als rustig privatier zonder ambities op zijn goederen levend, gehoorzaamde hij terstond aan de opdracht van zijn keizer, toen de vijand Oost-Pruisen bezette. Het overweldigend offensief bij de Masurische Meren was de inzet van een lange rij grootsche krijgsverrichtingen en 't is niet uit de strategische onmacht van Hindenburg, dat de groote débacle over de West-Rijken kwam. Mannen van het karakter van Edschmid zijn de hoofdschuldigen.

Zijn weergalooze absurditeit en onzinnigheid wordt nog eens fel belicht, als hij van een invloedrijk staatsman eischt, al de Duitsche universiteiten in de lucht te laten springen. Hoeden af voor de wetenschap, die een machtfactor zal blijken te zijn bij het groote herstel!

Als proeve van zijn geestigheid laat ik de volgende mop volgen, teekenend voor de psyche van Edschmid. „Diseur de bons mots mauvais caractère." (Pascal). „In Ingelheim in der Pfalz wurden Zwillinge geboren, deren eines tonkinesische, das andre afrikanische Züge aufwies. Die Mutter war blond, blaue Augen. Vielleicht

wird hier die neue Weltrasse gegründet.'' Verdere kantteekeningen kunnen wegblijven.

Deze laatste twee zinsneden riepen mij een ander boek in het geheugen, een boek dat zich hoog boven alle doorsnee-literatuur verheft; n.l. *Der Untergang des Abendlandes*'' van O s w a l d S p e n g l e r. 't Is een grootsch stuk werk en zal ,,epochemachend'' blijven in de cultuurgeschiedenis van Europa. De geheele opbouw van het sociale leven, van individu tot collectiviteit, stijgt voor het oog van den lezer op.

Deze ,,Schopenhauer der Geschichtsphilosophie'' zet hier heusch geen snoepgoed of lichte kost voor en toch is de opgang, die het werk maakte, fabelachtig. In een jaar werden ruim 20000 exemplaren verkocht. Velen hebben in dit enthousiasme een ontwaken gezien, een zich ontrukken aan de naar goedkoope populariteit hunkerende materialistische wijsbegeerte van Haeckel. Nu heel het economisch leven wankelt, zoekt de menschheid een houvast aan metaphysieke beginselen; ze zoekt een cultuur-synthese in deze eeuw van verwarrende geestesverbijstering: de groote cultuursynthese, die bij het einde der Midden-eeuwen afsloot.

't Zou te ver voeren dit abstracte boek, magistraal van opzet, volledig te willen bespreken. Slechts een paar punten zal ik releveeren.

S p e n g l e r is geen optimist. Luchtig optimisme zou in deze ernstige tijden ook niet goed aangebracht zijn. Een spotter met eigen natie is hij ook niet. Daarvoor beschikt hij over een te groote dosis zelfbewustzijn en is te doorkneed in de geschiedenis van oostersche en westersche culturen. Als men hem zijn pessimisme verweet, antwoordde hij in een brochuurtje: ,,Pessimismus?'': Nein ich bin kein Pessimist. Pessimismus heisst keine Aufgaben mehr sehen. Ich sehe so viele noch ungelöst dass ich fürchte, es wird uns an Zeit und Männer für sie fehlen.'' Maar de titel spreekt al te duidelijk. Op een inzinking kan een stijging volgen; ondergang beteekent wegzinken in diepe afgronden, die niet meer weergeven wat zij verslinden. Zijn pessimisme, ja, heel zijn systeem schijnt den ondergang eerder te verhaasten dan te remmen. S p e n g l e r hoopt de jeugd te begeesteren voor techniek, marine en politiek, ze te ontrukken aan lyriek, schilderkunst en abstracte denkleer. Met recht mag men betwijfelen of dit juist gezien is. ,,Die himmelan stinkende Krämerseele'' (Lenau) is zoo 'n schraal cultuurverschijnsel dat de groote aesthetiker Deutinger zeer juist schrijven kon:

„Nur die Produkte der Poesie beziechnen die Höhe der Bildungsstufe der Völker und Menschheit."

Erger nog is het, dat Spengler niet staat op den bodem van het positieve Christendom. Dit gebrek aan vaste vormen, aan onwrikbare beginselen kan den diep-denkenden wijsgeer leelijke parten spelen. Kant, Fichte, Hegel, Schelling zouden hiervan een liedje kunnen zingen. Wiens kompasnaald niet naar Christus wijst is en blijft een arme, dakloze doler. Spengler ziet in de cultuurmacht van het Christendom slechts een bijkomstig, ondergeschikt verschijnsel. parallel loopend met de arabische en de avondlandsche (Faustische) cultuur. Pascal, zeker geen kleine jongen, denkter anders over. „Sans Jésus-Christ, le monde ne subsisterait pas; car il faudrait, ou qu'il fût détruit, ou qu'il fût comme un enfer," En Nicole zegt heel droogjes: „Nous ne sommes pas au monde pour être peintres, médecins, philosophes, mais nous y sommes pour être chrétiens."

Ook Spengler, de nieuw-Hegelianer, is niet de aangewezen man om de menschheid nieuwe wegen te toonen.

Bij het schrijven van dit opstel lag de bedoeling niet voor: op de belangrijkheid of op de waardij van Edschmid te wijzen. Ik wilde slechts laten zien tot welke excessen onevenwichtigheid van karakter leiden kan en welke verderfelijke uitwassen er voortwoekeren op den levensboom van het arme Duitsche volk.

FR. H. R.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen

APHORISTIK DER ZUKUNFTSSTIL? „Men is op zoek naar een nieuwen stijl. Op het gebied der beeldende kunst spreekt men van constructivisme, in de dichkunst wordt de aphoristiek als de stijl van de toekomst voorspeld.

Daarmee zou men dan terugkeeren tot een der historische stijlsoorten. Het Aphorisme, dat in Frankrijk voor het eerst tot bloei kwam in de „Maximes" van Larochefoucauld en de „Pensées" van Pascal en door Nietzsche in zijn „Zarathustra" werd vervolmaakt, moet zich ontwikkelen tot kunstvolle Aphoristiek. Versierd met rijm en rhythme wordt het aphorisme tot vers en strofe in de

nieuwe dichtkunst, een innerlijke samenhang hecht deze gesloten ringen aaneen tot een rijk-geschakelde, buigzame keten.

Of in een ander beeld: zin ligt naast zin,,gelijk granietblok naast granietblok, en daartusschen zijn smalle spleten en breede tusschenruimten'', steeds zoo berekend, dat ,,geestelijke spierkracht en behendigheid'' den lezer kans geeft het toppunt te bereiken, tot ,,Lösung und Erlösung'' te komen.

Nieuw zal de vorm zijn van deze Aphoristiek, eene synthese van impressionisme en expressionisme.

,,De resultanten in het parallelogram van den impressionistischen en expressionistischen stijl is de aphoristische kunststijl, die beknoptheid en breedte, gevoel en bezinning, impressie en expressie in hoogere eenheid verbindt.

Aan dezen stijl behoort de toekomst volgens Johannes Nacht. Epiek, lyriek en dramatiek in Neo-aphorismen als in verzen te schrijven, zoo luidt het opschrift op den wegwijzer der ontwikkeling. En het doel is niet ver meer.............. een ,,toekomstige Faust'' zal niet meer in versvorm worden vervat, maar in den kunstvorm van het nieuwe proza, in nieuwgevormde aphorismen. ....De banden van meerdeelige romans gelijken thans reeds op grafzerken. Een kunstwerk van groot formaat en breeden omvang zal in de toekomst worden beschouwd als een geval van literair atavisme''.

Johannes Nacht theoriseert en profeteert niet alleen, hij tracht ook zelf den nieuwen kunstvorm te gebruiken; hij is voor hem de ploegschaar om den bodem open te scheuren, het gevleugelde zaad, dat hij in de voren laat fladderen. Maar zijne aphorismen zijn zelden blank en scherp, nog zeldzamer gevleugeld.

Klein is het aantal, dat eenige aandacht verdient:

,,Der Philosoph verhält sich zum Dichter wie die Brücke zum Regenbogen.''

,,Die Höflichkeit ist der elastische Puffer, der verhütet, das sich die dampfroszwütigen Menschen ernstlich zerschlagen.''

,,Aphorismen sind unausgebrütete Eier; man soll sie ausbrüten, nicht nur genieszen wollen.''

,,Ich liebe Menschen, die wie Aphorismen sind: schaumlos, kernig, in sich vollendet und immer eine Anregung.''

Maar heel weinige zijner aphorismen bezitten deze loflijke eigenschappen; vele zijn grondig ontbloot van allen geest.

Erst musz er erwärmt werden, ehe er wärmt......der Pelz und alles wollewarme Wohlwollen.''

Proeft men geen kinderachtigen smaak op de tong, als men leest:

,,Der Gedanke verhält sich zum Aphorismus wie das kakaopulver zum Praliné.''

Smakeloos en misselijk is de volgende grapjasserij:

,,Da sich nicht jeder Gewerbe so sichtbar ins Gesicht schreibt wie das horizontale Gewerbe, so wäre es angebracht, dasz jeder ein Abzeichen seines Erwerbskreises trüge wie etwa der Geistliche,

der wohl, um sich kenntlich zu machen, die Verkehrtheit seiner Denkart auf den......Kragen überträgt."

Men zou vermoeden dat den schrijver een vleugje zelfkennis is aangewaaid als hij schrijft:

,,Maakt iemand veel domme opmerkingen, dan noemt men hem domkop; maakt hij een boek met domme opmerkingen, dan noemt men hem ook -Aphoristiker."

Hiermede bedoel ik niets af te dingen op dichtwerk, dat uit aphorismen is opgebouwd. Maar het is geen nieuwe stijl en als uitsluitende kunstvorm zou de aphoristiek minder gewenscht zijn. Bij het papiergebrek en grooter wordende waardeloosheid van het geld is een streven naar beknoptheid hoogst doelmatig; maar praktisch nut is nooit aanvang en regel geweest van nieuwe richtingen in de kunst. Integendeel; veel machtiger geldt de zucht naar grooter afwisseling, welke vaak voert van tegenstelling tot tegenstelling. Het is goed denkbaar dat de woordkunst de speelsche vrijheid moe is en terug wil naar strenger vorm en gebondenheid."

(Sigmund Stang in ,,Stimmen der Zeit" (Juni) naar aanleiding van: Johannes Nacht, ,,Pflugschar und Flugsame. Aphorismen und die Aphoristik der neue Stil.")

KRUISTOCHTEN EN OPHEFFING DER LIJFEIGENSCHAP. ,,De Paus verklaarde iederen onvrije, die aan den kruistocht deelnam, vrij man". Dr. Gorris vindt: het wordt tijd, dat deze fabel eens uit ons schoolonderwijs verdwijnt, om de waarheid niet te kort te doen, en niet minder om het juiste inzicht in historische toestanden en evoluties niet te vertroebelen." Hij gaat de ontwikkeling der legende na.

De oorsprong der verkeerde voorstelling moet waarschijnlijk worden gezocht bij J. H. Boehmer (1740). Wat hij vaag zegt, wordt door volgende schrijvers misverstaan, geleidelijk positief beweerd wat hij niet heeft gezegd.

Vele onvrijen trokken op ter kruistocht, men dorst niemand tegenhouden uit vrees of liefde Gods. Men vreesde den toorn der Kerk, later heette dat men vreesde excommunicatie. Dus men mocht de onvrijen niet weerhouden en besloot derhalve dat Paus Urbanus II het had verordend en de lijfeigenschap voor kruistochtvaarders opgeheven. En ofschoon daarvoor nooit bewijs of document werd gevonden, bleef de legende tot heden bestaan.

Iets anders is het natuurlijk of de Kerk en de Christelijke geest geen gunstigen invloed hebben gehad op lot en vrijwording der onvrijen. Maar dat is een andere kwestie. (,,Historisch Tijdschrift" Juli.)

SHAKESPEARE-BACON. Richard v. Schaukal uit Weenen, schreef een artikel over deze kwestie (,,Litt. Handweiser" Juli) dat wij trachtten saam te vatten:

De voorstanders van Baco voeren tegen het auteurschap van Shakespeare o. a. aan: 1. Hij was een tooneelspeler. — 2. Hij was een geducht koopman. — 3. Men kent van hem slechts een paar moeitevolle naamteekeningen.

Antwoord: Het is ook zeer waarschijnlijk dat de schrijver der beroemde tooneelstukken een tooneelspeler moet zijn geweest. Want uit alles spreekt den tooneel-practicus: uit zijn vergelijkingen, zijn invlechten van tooneel op het tooneel blijkt de schrijver zoo thuis te zijn in de tooneelwereld als een buitenstaander als Baco moeilijk wezen kon.—Wat zijn koopmansschap betreft, och, ook Goethe en Wagner hadden open oogen voor tijdelijk gewin en voor het slijk dezer aarde — En het ontbreken van handschrift verklaart zich juist uit het feit van zijn tooneelspeler-zijn. Hij schreef om zijn stukken op te voeren, niet om ze voor de pers te bewaren. En de schijnbare onhandigheid van de paar letters, die wij van hem bezitten, komt te vervallen als wij zijn schrift met ander schrift uit dien tijd vergelijken: voor onze oogen lijkt het moeilijk tot stand gebracht.

De stelling der Baconisten dat Shakespeare een ruwe en ongeletterde klant zou zijn geweest, is reeds lang weerlegd. Zijn moeder was van adel; zijn vader bekleedde een niet onaanzienlijk ambt en werd opgenomen in de gentry; hij zelf leert latijn, is werkzaam bij een rechtskundige, en in Londen leert hij de wereld kennen.

Men kan wel niet direct bewijzen dat Shakespeare de dichter is geweest van die prachtigste aller tooneelstukken, die op zijn naam staan, maar geen enkel bewijs tegen zijn auteurschap houdt steek.

En wie de geschriften kent van Baco, glad en deftig en droog en erg wijsdoend, kan nooit aannemen dat deze man zou zijn geweest de onbevangene, dichterlijk-koene, frissche en vrije geest, die de onsterfelijke drama's geschapen heeft.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Beach (Rex). In het Verre Westen — of — Het Hart van den Zonsondergang.
Uit het Engelsch door L. P. Wesselink—Van Rossum. J. W. Boissevain, Haarlem.

Een jonge vrouw ontmoet op de grens der Mexicaansche eenzaamheid een Ranger, een officier van de militaire politie. Dat is het begin en ik zal er maar dadelijk bijvoegen: ze krijgen elkaar. Genoemde vrouw, rijke grondbezitster, is gehuwd met een man, die drinkt en andere leelijke dingen doet. Om haar geeft hij niets. Hij

laat haar rustig het reusachtig goed besturen en leeft er lustig van.

Haar administratie-plicht brengt haar in aanraking met een van die ontelbare Mexicaansche generaals, die door schrijver als caricatuur wordt geteekend. Als een echte Mexicaan is hij dadelijk tot over de ooren verliefd op de schoone, onbestorven weduwe.

Om de zaak flink aan te pakken laat hij haar man doodschieten en lokt de thans echte weduwe op Mexicaansch gebied. Een priester wil hij dwingen pardoes het huwelijk in te zegenen, maar deze weigert standvastig zich daartoe te leenen. En als de generaal zich een oogenblik heeft verwijderd om zijn woede buiten uit te razen, trouwt hij de vrouw en den Ranger, die op het laatste moment is verschenen, subietelijk (ofschoon beide protestant zijn). De weergekeerde generaal staat voor een fait accompli, wil het paartje eerst laten doodschieten, maar bedenkt dan dat hij president van Mexico kan worden, mits hij zijn politieke tegenstanders geen kans geeft hem een moord ten laste te leggen, in koelen bloede gepleegd. Half gek van smart en liefde, laat hij hen gaan.

Dat ís de hoofdschotel. Maar daar omheen staat zooveel en velerlei opgediend, dat er een paar bladzijden noodig zouden zijn om het menu op te maken.

Veel zaaks is het niet. Voor jonge menschjes ook al ongeschikt om de felle liefdens en onomwonden uitgesproken vermoedens op dat gebied. De vertaalster kent kaar vak, zooals bleek uit ander werk. Daarom kunnen wij moeilijk gelooven dat deze vertaling, een der erbarmelijkste, welke wij ooit onder de oogen hebben gehad, werkelijk van hare hand zou zijn.

A. GIELEN.

Cullum (Ridgewell). De Roode Zandvallei. Uit het Engelsch door Henriette Rappard. J. Philip Kruseman, 's-Gravenhage.

Een mooie jongen, met wien het onderwijzeresje, dochter van een gezelligen dominee is verloofd. Maar spoedig blijkt deze mooie jongen, die in den vreemde is gegaan om zijn fortuin te zoeken, een moreele zwakkeling. Hij keert terug als een dronkaard en erger. Het meisje heeft genoeg van hem.

Daar is ook een man, die van buiten minder door de natuur is gezegend maar des te schooner van binnen.

Het verhaal speelt in de wouden van Canada, waar Dave (de van binnen-schoone man) een houtzaagmolen heeft. Met de regeering werd een contract afgesloten voor eene levering van balken, die in de millioenen loopt. (De lezer bedenke dat de schrijver een Amerikaan is). Wordt niet op tijd geleverd dan is de man straatarm en anders mag hij behooren tot het groepje, dat de hoogste belasting betaalt.

De zwakkeling, die bovendien een misdadige ellendeling blijkt te zijn, verdenkt hem een oogje op zijn vroeger meisje te hebben.

Inde irae! Hij tracht derhalve de houtzaagmolens te verwoesten, den ondernemenden man te dooden en ten slotte zorgt hij voor een staking.

De zendeling en zijn schoone dochter, de laatste vooral, toonen nu waartoe zij in staat zijn. En het is aan hun optreden, gevoegd bij de grimmige energie van Dave, te danken dat alles weer in het spoor komt. Het mooie meisje trouwt met den leelijken man, voor wien wij het alleen jammer vinden, dat hij millionair moest worden. Daar kon toch wel een gelukkiger lot voor hem zijn uitgedacht door den vriendelijken schrijver.

J. LENT.

Cullum (Ridgwell). De Ruiters van den Nacht. Een verhaal uit Montana. Uit het Engelsch door Henriette Rappard. J. Philip Kruseman, 's-Gravenhage.

Het is een week geleden sinds ik dit boek heb gelezen en ik bemerk nu hoe spoedig zulke lectuur bijna spoorloos verdwijnt uit het geheugen. Alleen toen ik weer de eerste bladzijden even doorloopen had, stond de heele vergeten film weer voor mijn geest.

De groote verrassing in dit verhaal is het optreden van een ouden blinden schurk, het hoofd van een bende veedieven, voor wien iedereen bang is. En het wordt den lezer niet spoedig duidelijk hoe deze schijnbaar hulpelooze man zijn gezag zoo hoog weet te houden onder de ruwe mede-bandieten.

Maar op het eind krijgen wij de verklaring: hij is alleen blind bij licht en ziet in het donker als een kat. Zijne dochter (zij gaat er voor door maar is het niet, als ik mij goed herinner) heeft dat geheim ontdekt en weet een paar malen gelukkig gebruik te maken van die wetenschap door met de lamp binnen te komen als de oude deugniet, gebruikmakend van de geheimzinnige eigenschap zijner oogen, op het punt staat een verfoeielijke misdaad te plegen. Bij eene achtervolging stort de snoodaard in een afgrond en het overblijvende meisje krijgt een flinken man. Wat wil men meer? Ik vind geen enkele aanmerking te maken.

J. LENT.

Decker (Jeremias de). Goede Vrijdag. Leitere.-Nijpels, Maastricht

Als de Goede Week zelf zijn deze verzen, die zoo wondermooi en stemmingsvol 't lijdensverhaal weergeven. Al bij 't begin, Christi Jongste Avondmaal, komt weemoed over ons, angst, om wat straks gebeuren gaat. Al grooter wordt de angst, al dieper schrijnt de weemoed, als we zien de Christus in 't Hofken, de Christen verraden en gevangen, tot we komen aan 't hoogtepunt in Christus gekruist. Er is ontroerende schoonheid van zegging en uitbeelding in dit

lange vers, de weergave van 't allergrootste lijden, dat ooit geleden is.

Hierin vooral treft 't groot talent van den 17e eeuwschen dichter, dat ver uitgaat boven veel modern maakwerk.

Elk vers op zichzelf is geworden tot 'n meditatie, en de heele bundel tot 'n reeks overwegingen, die ons helpen kunnen, intens te doorvoelen Christus' grootsche liefde voor ons.

't Is 'n boek om gaarne te hebben, vooral om de inhoud maar ook om de keurige uitgave.

Weer iets in 't kunstgenre van Leiter-Nijpels. Artistiek groot formaat, de typies-kenmerkende letter van de Roos en op de voorpagina een pracht houtsnede, naar Rembrandt's portret van den schrijver, door Henri Jonas.

En weer kijken we uit naar nog meer stemmig-deftige bandjes, naar nog meer fijn-artistieke uitgaven van Leiter-Nijpels.

M. HOOGVELD.

Falk Rönne (Jorgen). Met Kerstmis naar Huis, uit 't Deensch vertaald door A. en E. Huber. Elsevier, Amsterdam.

Als 'n frissche wind, die strijkt over 't muffe land van veel bedorven lectuur, is dit tintelende boek van Rönne. Heerlijk-gezonde humor schatert er op uit iedere bladzijde; elk hoofdstuk is 'n ets in strakke eenvoudige lijnen. Er ligt zoo iets naïfs over; waarschijnlijk door de grappige zinswendingen, die vreemd ons dadelijk opvallen in alle Noordsche talen.

't Begin direct al houdt ons vast, door de levendige teekening van 't studentenhuishouden in de Groote Stad. Dan, de ijzig-koude tocht naar huis, zoo echt met bijna niets op zak; de oude pastorie, 't home van de twee jongens; 't bal bij den apotheker, met 't incident van de gescheurde broek. Eindelijk 't liefdesdrama van de drie jongens, alle drie verliefd op Pétrine, 't logeervriendinnetje van de zusjes. En die dan op Trine's verjaringsfeest plotseling ontdekken, dat ze verloofd is en stukken ouder dan zijzelf. Maar den volgenden dag zijn ze de schok alweer te boven en zegenen de omstandigheden, die hen net op tijd hun vergissing deden inzien. Zoo is dit boek vol jonge levenskracht, vol van geestige tooneeltjes en dolle invallen.

,,Opgedragen aan mijn jonge vrienden van omstreeks 19 jaar,'' staat er op 't titelblad.

Maar iedereen met 'n jeugdig hart zal dit boek meegenieten, om z'n heerlijk enthousiasme en levensblijheid.

M. HOOGVELD

Frances (Jose). De Dans des Harten. Roman uit het Spaansch vertaald. door M. van Raalte. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Met een paar woorden kan men den inhoud weergeven: een too-

neelspeler wordt verliefd op een rijk meisje en krijgt haar tot vrouw op voorwaarde dat hij het tooneel verlaat. Maar onweerstaanbaar wordt hij getrokken tot de planken, sleept zijn echtgenoote mee in die minder voorbeeldige wereld, totdat de arme verlaten vrouw verneemt dat haar man bij een twist in een café-chantant is gedood.

Wij maken kennis met de zeden van een zwervenden tooneelspelerstroep, en het zal wel niet noodig zijn te zeggen dat die op heel laag peil staan. Solares wordt geprezen als een groot kunstenaar, met wien niemand kan worden vergeleken, maar inderdaad merken wij van zijn hooge kunst bitter weinig, van zijn grofheid tegenover zijn vrouw en zijn overgave aan een gansche bende minnaressen al te veel.

Het is tamelijk waarschijnlijk dat Frances, de schrijver, een loopje heeft willen nemen met al dat geroep over kunst, rechten der kunstenaars en zoo meer. En daarom heeft hij dan wellicht willen toonen hoe klein en hoe smerig dat alles er van nabij uitziet.

Het is mogelijk.

Maar niet minder mogelijk is het, dat in het gewone leven de Spanjaarden altijd sierlijk rhetorisch plegen te spreken als deze boekhelden en ons ironische bedoelingen doen vermoeden waar die volstrekt niet mogen gezocht worden.

Om een enkel staaltje daarvan te geven, zet ik op den grammofoon de plaat, die de smart uitschreit der bedrogen Elena over haar heer gemaal, den vermaarden artist.

,,Jij weet wel dat hij minnaressen gehad heeft; dat hij zelden thuis slaapt; jij weet dat hij lijdt, omdat wij geen geld genoeg hebben en omdat mijn vader hem haat; maar ik verdroeg alles. Hij had zijn minnaressen niet lief en hij kwam daarentegen tot mij terug, nu eens uit verlangen, dan weer uit berouw, bijna altijd uit medelijden. Nu zal hij niet wederkeeren. Hij zal niet meer terugkeeren. Die vrouw is sterker dan hij of ik. Joaquin is in haar klauwen gevallen, zooals hij nooit in mijn armen is terecht gekomen; ik weet het; ik heb er een voorgevoel van; ik ben er zeker van. En als na alles die liefdesbetrekking er toe zou kunnen dienen om hem grooter te maken, zou ik ermede voortgaan mijn trots te onderdrukken, mijn waardigheid met voeten te treden en wat nog meer is, de onmetelijke liefde, die ik voor hem koester, verbergen. Maar zoo gaat het niet. Die vrouw zal hem vernietigen, ten onder brengen; die vrouw zal den Joaquin van mijn ziel, van mijn bloed, van mijn zenuwen, van mijn hart, dat, hoewel gebroken, verscheurd, van hem blijft, die vrouw zal mijn Joaquin, versta je? slecht maken en voor hem zal er een dag komen, waarop hij geen geld meer heeft, waarop hem de krachten, hem zelfs de eer zal ontbreken en dan zal die vrouw hem met den voet wegstooten en hem den rug toedraaien.''

Dat is hysterisch, grof en per saldo belachelijk. De uren die men aan zulk soort van boeken besteedt, al is de schrijver in Spanje dan nog zoo beroemd, zijn jammerlijk verloren tijd.

A. GIELEN.

Goulmy (P. J. L. M.) Het Zilveren Regeeringsjubilé onzer Koningin. 31 Augustus 1898—31 Augustus 1623. W. Bergmans, Tilburg.

De schrijver verklaart zelf nadrukkelijk, dat zijn boekje geen pretentie heeft en niet in de schaduw zal kunnen staan van het standaardwerk, dat in voorbereiding is. Maar dat groote werk wordt uitgebreid en wetenschappelijk en...... duur, en blijft derhalve buiten het bereik van velen.

En zoo was er alle reden om te komen met dit beknopte en goedkoope boekje van nog niet ten volle honderd bladzijden.

Maar het is bekend dat Goulmy met de ruimte weet te woekeren en binnen matig bestek een schat van wetenswaardigheden kan opslaan. Zoo doet hij ook hier. Het is bijna een kleine encyclopaedie geworden. Geslachtslijsten, bizonderheden over de inrichting van het Hof. Data uit den tijd van Regentschap en Zelfregeering, Staatslieden gedurende dien tijd, Eeuwfeesten, Bezoeken van vorstelijke personen, loop der Bevolking, in één woord men vindt er van alles wat niemand van buiten weet en wat hij toch wel eens gaarne weten wil. Op bladzijde 81, ware de inmiddels, helaas, overleden staatsraad Dr. Struycken beter genoemd als vermaard kenner van het *internationaal* recht of van beide rechten.

Deze uitgave zal haar weg wel vinden, daar twijfelen wij niet aan.

Hoogveld (Dr. J.) Dr. Jac. van Ginneken S. J.; Henri Hermans; Dom H. P. Louwerse O. S. B.; Lr. Jos. van Wely O. P.; Ir. L. J. M. Feber; Jhr. Pieter van der Meer de Walcheren; Dr. Gerard Brom: De Stad op den Berg. Rome door Roomschen. Hollandia-drukkerij, Baarn.

En bij die lange lijst van namen op de titelbladzijde, moet men nog voegen dien van Jac. Schreurs M. S. C., den dichter van het schoone *Avondgebed*, dat echter in dit boek alleen ter verpoozing van den lezer kan zijn opgenomen.

Aan de andere bijdragen ligt een vast plan ten grondslag, namelijk ,,een veelzijdig beeld te vormen van het Katholicisme, zooals Dr. Brom den lezer welwillend uitlegt in de Inleiding, welke men niet ongelezen mag laten, wil men het plan van dit boek begrijpen.

Achtereenvolgens wordt een kijk gegeven ,,op de redelijkheid van wereldbeschouwing, de zedelijkheid van individueel zieleleven en van georganiseerde samenleving, de heiligheid, objectief in de liturgie en subjectief in de mystiek, de eenheid in de gemeenschap tusschen de volken, de schoonheid in eeredienst en kunstwerken, de vrijheid in een verscheiden groei van karakters.''

In *Logos en Psyche* verdedigt Dr. Hoogveld het intellec-

tualisme (het gematigde van den Aquinier) en hij meent met recht dat het eene waarheid is van alle tijden. Ook voor jonge moderne Roomschen is het goed dat zij, met hun overschatting van gemoed eens aan deze waarheid worden herinnerd. ,,Wij behoeven noch beroepspsycholoog, noch vakwijsgeer te zijn, om te weten, hoe 'n waardeering, door gevoel, stemming, passie geinspireerd, werkelijk al te velen l e i d t in hun oordeel en verder redeneeren,'' zegt dr. Hoogveld. Waarheid kent alleen het verstand, hetgeen volstrekt niet uitsluit dat men haar moet zoeken met ,,geheel de ziel''. Dr. J. v a n G i n n e k e n schrijft boven zijn bijdrage: *Het worde Licht; Katholieke Zielen.* Het is eene geestdriftige, soms in lyriek overslaande opwekking tot doen en durven in nobele liefde en prachtige edelmoedigheid. Maar de lezer moge niet vergeten dat deze schrijver even als Hoogveld, al zegt hij het dan minder uitdrukkelijk, een stevig roer wil aan het snelle schip en zijn hoogspanningsnet liefst onder toezicht wenscht van een ervaren en koelbloedig monteur. Voor den niet-katholiek zeker het aantrekkelijkst is de studie door D o m L o u w e r s e O. S. B.: *Het H. Misoffer. Openbare daad van Godsdienst.* Het komt mij voor dat hij den eigenlijken opzet van dit boek het best begrepen, wijl aldoor voor den geest gehad heeft, dat hij de stad op den Berg vooral aan vreemdelingen moest toonen.

Lr. J o s. v a n W e l y onderscheidt *Katholieke Mystiek* zeer zuiver, zoodat er moeilijk verwarring kan ontstaan met al het andere, dat men onder deze benaming heeft saamgebracht. En in de katholieke mystiek behandelt hij ook weer afzonderlijk het strikte begrip (de hoogere vereeniging met het goddelijke) en het algemeene (elke religieuze uiting). Het is een klaar doceerende studie, die menige misvatting kan voorkomen of verbeteren.

Ir. L. J. M. F e b e r heeft men ,,te veel zelfgevoel'' verweten van vrijzinnig protestantsche zijde om zijn artikel over ,,*Wereldkerk en Missie.*'' Wij hebben daarvan geen spoor kunnen ontdekken, wel het geloof aan het Zendingswoord van Christus en de overtuiging, die wij allen hebben, dat de menschheid in de Wereldkerk zooveel vrede en bevrediging zal vinden, als op deze aarde mogelijk is.

Het lijkt of H e n r i H e r m a n s het plan voor dit boek niet volkomen heeft begrepen. Zeker, het is een moeielijke opdracht, te schrijven over *De Katholieke Kerk en het Sociale Vraagstuk*, want om het uitmuntend te doen zou men de wijde kennis moeten bezitten van een Kurth of een Pastor. Het is natuurlijk onredelijk zóó hooge eischen te stellen. Maar Hermans beperkt zich toch al te veel tot de hedendaagsche sociale kwestie. Zijne beschouwingen over Standsorganisaties en Bedrijfsraden zijn, naar onze bescheiden meening, hier niet op hun plaats.

De beschouwingen van P. v. d. M e e r over *Schoonheid en Kunst* zullen wij onbesproken laten; dat is geen ernstig werk. Het draagt zoozeer de sporen van overgrooten haast, dat wij daaraan het

beslist onvoldoende van inhoud en toon willen wijten en den schrijver er niet hard over zullen vallen. Maar het is en blijft jammer dat zulk een opstel het boek moest ontsieren.

Van Dr. Gerard Brom hadden wij liever eene parallel tusschen twee anderen (bv. Hieronymus en Franciscus) gezien dan de vroeger reeds verschenen tusschen *Schaepman en Gezelle*. Ongetwijfeld, het is pittige lectuur; maar dat zou een nieuw artikel ook zijn geworden en het had wellicht nog scherper bewijs gegeven hoe de vrije persoonlijkheid binnen de gemeenschap der Moederkerk spontaan tot zijn recht kan komen.''

Als wij onzen indruk samen vatten over gansch het boek, moeten wij zeggen : dankbaar maar niet geheel voldaan!

A. GIELEN.

Kyne (Peter). De Avonturiers van de Maggie. (The green pea pirates). Uit het Engelsch door Ellen Eck. J.W. Boissevain, Haarlem.

Dit boek heeft klaarblijkelijk geen andere pretentie dan den lezer aangenaam bezig te houden. Het is een aaneenschakeling van allerlei grappige, dolle en zelfs onmogelijke situaties.

De Maggie is een oude tondeldoos van een boot, die achteruitvliegt als de oude kapitein ,,vooruit'' commandeert, en heldhaftig op de kust loopt als hij achteruit laat slaan. De bemanning bestaat uit drie koppen, de oude kapitein meegerekend, die elkaar uitschelden in dat ,,blooming'' taaltje, dat (in Engelsche boeken ten minste) alle waterrotten daar schijnen te spreken.

De avonturen hangen aan elkaar als de redevoeringen van sommige kamerleden; maar men kan er vaak hartelijk bij lachen, hetgeen bij voormelde redevoeringen niet altijd mogelijk is.

Misschien zou het een aardig boek zijn voor jongens, maar een avontuurtje van een der matrozen met een zwarte prinses maakt dat bedenkelijk.

Volwassenen lijkt wellicht deze lectuur...... op het strand bijvoorbeeld of in een boemel.

Daarvoor is het geknipt, mits het geen menschen zijn die behooren tot de schoonheidszoekers.

J. LENT.

Ley (Nico van der). Strubbelingen. J. W. Boissevain, Haarlem.

Strubbelingen zijn er genoeg in dit lijvige boek. Het begint met den zonderlingen dichter Franse en diens grappige huishoudster Griet; verder het mislukte bezoek van Joh. Bergers, voorzitter van den Raad van Arbeid, bijgenaamd de ,,Kloon'' (Clown), welken naam hij door niet altijd geestige grollen en moppen tracht te verdienen.

Het verhaal speelt in Zaandam, of Zaanzicht met zijn eigenaardige verhoudingen. De schrijver neemt de socialisten soms aardig á faire. Hij leidt ons binnen bij vele Zaansche families, van wier omstandigheden hij goed op de hoogte blijkt. De ,,Kloon'' tracht het hart te winnen van een oude, wonderlijke nicht ter wille van haar erfenis. Dat geeft menige strubbeling maar draait ten slotte op niets uit.

Dan maken wij weer andere strubbelingen mee van ernstiger aard. De predikant en zijn vrouw, door en door achtenswaardige en brave menschen, hebben een zoon, hun lieveling en trots. Hoe bitter is hun smart en teleurstelling, juist als zij op de hoogte meenen te zijn van geluk, nu hun jongen verloofd is met een meisje van goeden huize. Maar de vader aarzelt geen oogenblik als hij het wangedrag van zijn zoon verneemt. Hij verbreekt de verloving en dwingt hem tot een huwelijk met het volksmeisje, dat hij misleid heeft.

De jongeman, verbitterd, wordt socialistisch propagandist. Maar al die strubbelingen nemen een goed einde. De jonge vrouw wint het hart van schoonouders en man. Hij zelf ontgoocheld, laat zijn S. D. A. P. liefhebberij varen, en brengt het tot burgemeester. Ook de ,,Kloon'' wien tantes erfenis ontging, wint een lieve vrouw. Allen zijn tevreden en gelukkig, haast al té........

Hoewel ietwat langdradig, ook hier en daar te zwaarwichtig, laat het verhaal zich toch aangenaam lezen. De strekking is goed.

M. S.

Oppenheim (Phil). Rijk en geen Geld. Uit het Engelsch door Mevr. Landré-Tollenaar. 4de dr. Jacob van Campen, Amsterdam.

Het is een heel onschuldig boek en daarom doet het mij plezier dat het blijkbaar zoo'n opgang maakt.

Een jonge millionair wordt door een dokter, dien hij gaat consulteeren, erg uit de hoogte behandeld als een niets-nutter, aan wien hij zijn zorgen niet wenscht te besteden. De jeudige man gaat een weddingschap aan dat hij gedurende een vol jaar alleen zal leven van het geld, dat hij verdient door eigen arbeid.

,,Men ziet van hier," zouden onze zuidelijke broeders zeggen, wat dat worden moet. De verwende man is achtereenvolgens chauffeur, reiziger in patent-kachels, knecht bij een groentenboer en hij leert hoe moeilijk geld wordt verdiend en hoe gemakkelijk uitgegeven. Hij komt in kennis met eene typiste, waar hij echt van houdt en die ook zijne vrouw wordt, als hij eindelijk zijn proef glansrijk heeft doorstaan en weer een levenslustig en energiek menschenkind is geworden.

Een enkele situatie maakt het misschien voor jongeren even voorbehouden, ofschoon het boek overigens juist voor genotzoekende knapen van tegenwoordig een goede les bevat.

J. Lent.

Tharaud (Jérôme en Jean). De Schaduw van het Kruis. Geautoriseerde vertaling van M. J. Premsela. Met een Inleiding van Prof. Gustav Cohen. Hollandia, Baarn.

Laat mij beginnen met de bekentenis dat ik van dit schrijvend broederpaar tot voor enkele weken niets had gelezen dan hun knappe studie over Paul Déroulède. Toch blijkt het dat zij zoo jong niet meer zijn en reeds aanzienlijke werken op hun naam hebben staan. Jérôme en Jean Tharaud werden geboren te Saint-Junien, de eerste in 1874 en de tweede drie jaren later. Jerôme werd in 1899 benoemd tot lector aan de Universiteit te Budapesth en na zijn terugkeer in Frankrijk trad hij als secretaris in dienst bij Maurice Barrès.

In 1906 werd den Goncourt-prijs toegekend aan hun eersten roman, Dingley, l'Illustre Ecrivain, in 1919 ontvingen zij den Grand prix de litterature der Académie.

De trilogie, waarvan het hier aangekondigde boek het eerste deel uitmaakt, deed hen voorgoed hun plaats innemen onder onze beste schrijvers, zegt professor Cohen.

L'Ombre de la Croix verscheen in 1917, Un Royaume de Dieu in 1920 en Quand Israel est Roi in het jaar 1921.

,,De lezer voelt zich verplaatst in een wereld, die geheel va de onze verschilt, in een temidden van het heden vastgelegd Bijbelsch en Talmudisch verleden, waarop negentienhonderd jaren van achtervolgingen en omzwervingen nauwelijks zichtbare sporen achterlieten en dat te midden van krijscherig geredetwist en eindloos gekibbel zijn Messiaanschen droom onveranderd voortdroomt......Van de wetten van het land waarin zij leven, aanvaarden zij slechts het strikt verplichte; de Talmud of de Thora, steeds en steeds weer overgeschreven, is het normale, het eenige richtsnoer dat zij eigenlijk voor hun leven erkennen. In de hen omringende samenleving vestigen zij rondom de Synagoge hun Joodsche Gemeente, bestaande uit aartsvaderlijke gezinnen, waarover inderdaad de vader regeert en waar de kinderen, op zijn aanwijzingen, trouwen zonder zich vóór den bruiloftsdag ook maar te verwaardigen, den metgezel of de kaalgeschoren gezellin, met wie zij het leven door moeten gaan, aan te kijken.

Hun doel, zegt Premsela, bij het schrijven van dezen ontroerend schoonen roman was, ,,het lieven en lijden weer te geven in het Joodsche gemeenschapsleven van Midden-Europa, waar de Joodsche bevolking trouw bleef aan een zeer oud ideaal ,,,zoo oud zelfs, dat het hun (den schrijvers) veroudert toelijkt, en zij in hun slothoofdstuk nadruk hebben gelegd op het anachronistisch karakter van zulk een leven in onze dagen.'' Met dit laatste, denk ik, zullen de meeste lezers het hartgrondig eens zijn, maar waarschijnlijk ook met de waardeering van dit boek als kunstwerk. Met moet een weinig wennen aanvankelijk aan die geheel vreemde wereld,

waar men binnen wordt geleid, om straks het zuivere voelen en de grootsche evocatie-kunst der beide schrijvers te bewonderen.

A. GIELEN.

Verona (Guido da). Het Leven begint........Van Holkema en Warendorff, Amsterdam.

Verona heeft het altijd over vrouwen van lichte zeden of over misdadige liefde en zal daaraan wel grootendeels het succes danken, dat hij in sommige kringen geniet.

Een dokter bemint de vrouw van zijn zieken vriend en tracht hem langzaam te vergiftigen. De man echter heeft begrepen wat men met hem voor heeft en uit liefde voor zijn vrouw besluit hij van het tooneel te verdwijnen, Hij verzoekt den dokter hem een snelwerkend vergift toe te dienen, hetgeen deze uit bijzondere vriendschap dan ook heel gaarne doet.

De moordenaar trouwt de vrouw, die wel iets vermoedt, maar toch niet zeker weet wat er gebeurd is.

Daar is echter iemand, die den laaghartigen misdadiger voor het gerecht brengt en als deze ,wanhopig, op het punt staat te bekennen, wordt hij door zijn vrouw, die thans de waarheid begrijpt, aangespoord zich te verdedigen. En bij gebrek aan bewijs wordt hij vrijgesproken. Beiden besluiten een nieuw leven te beginnen.

Ook literair beschouwd, staat het boek bedenkelijk laag.

Verzen, tweede deeltje—4e druk. L. J. Veen. Amsterdam 1923.

Dr. J. Aleida Nijland zegt even in een kort voorwoord, dat aan rijper ontwikkeling der leerlingen gedacht is; en dan wordt et blanke boekje met een sobere titel, in ,,4e druk'', uitgezonden. Het is niet zoo zeer een Bloemlezing voor leerlingen zooveelste klasse van Middelbare Scholen die een Litteratuurgeschiedenis representeert, als een mooi prentenboek voor jonge menschen, waar je juist in vinden kunt wat je in al je wisselende stemmingen graag geniet. Het is een serenade aan de rijpere jeugd gebracht door jongeren (deze beheersen het werkje). Met een Statig Wilhelmus wordt ingezet en na de liedjes en wijzen, een stichtelijk lied en een deuntje van oude meesters, geeft ieder een solo op fluit of clarinet. En van die serenade is deze bundel eigenlijk 't programma: een dichtje en een naam. Van de ouden weet je dan wel, dat ze heel wat dieper en zwaarder gewerkt hebben; en voor de jongen, en de allerjongsten (behalve W. Moens C. S., die nog niet vermeld staan) wordt je nieuwsgierigheid geprikkeld: of ze nog wel ooit meer gepresteerd hebben of zullen presteren.

Zoo zal dit boekje zeker een belangrijk doel bereiken; en 't wordt zeker op een handig plekje te grijp gelegd.

Wm. SNITKER.

Vondel (Joost van den). Lucifer. Leiter-Nijpels, Maastricht.

'n Nieuwe lent, 'n nieuw geluid is dit boek in z'n warme roodgemarmerde omslag, met 't felzwarte vignet en de sterksprekende letters. En modern-doend is ook de tekst in z'n artistieke bewerking van zwart, rood, groen; vrolijk, levendig, toch stijlvol. Veel zwart, daartusschen groen voor de aanduiding van de ,,personaedjen'' en de brede kantlijnen en dan rood bij ieder nieuwe ,,uitkomen''. Even, hier en daar een kleine onderbreking van 'n schalks bladmotiefje. Deze pracht-uitgave is als 'n Royaards-opvoering in druk; heeft, wat uitvoering betreft, bijna 't volmaakte bereikt. Maar waarom aan Vondel's tekst getornd? Zooveel hoofdletters op eigen initiatief ingelast? Zooveel woorden gescheiden, die in de alleroudste uitgave aan elkaar vast zaten en andere weer verbonden die los hoorden? Waarom verandering gebracht in de foneties juiste spelling van ,,blaeuw'' en ,,geplant'' gezet, waar de oude tekts ,,beplant'' heeft?

In de losse voorrede staan ze aangekondigd als verbeteringen; mij lijken ze niet alleen wat antocraties, maar ook absoluut ongegrond en daardoor eenigszins eene verminking van 'n kunststuk. Ook Vondel's eigen opvatting van punctuatie is veel beter dan de nieuwe.

Toch wordt in 't Colophon verteld, dat de tekst is naar de oudste uitgave van den Lucifer en in 't voorwoord, dat de veranderingen ter verduidelijking en verbetering door de uitgever zijn aangebracht.

't Boek is daarom niet voor studie geschikt; ook niet, omdat aantekeningen en verklaringen geheel ontbreken. De uitgever vindt ze ,,hinderlijk'' wijl onnoodig'', maar wie kan Vondel heelemaal begrijpen, zonder verduidelijking? Titel-Vignet met de neerstortende engel laat als veel tegenwoordige houtsneden lang naar de voorstelling zoeken, maar daarvoor is 't dan ook modern.

Toch, we bewonderen de moed en de durf, om 'n uitgave te scheppen, zoo volkomen in harmonie met Vondel's taal. Voor Vondelvrienden zeker is 't 'n groote aanwinst, maar 't mag ook in geen enkele kunst-bibilotheek ontbreken.

En we wachten dan ook al op andere Vondelstukken, die Leiter-Nijpels ons beloofd heeft op dezelfde manier te bewerken.

M. Hoogveld.

CORRESPONDENTIE

P. v. W. te N. Uw schrijven uit Nijmegen hebben wij beantwoord, doch wegens onvolledig adres is de brief teruggezonden als onbestelbaar. Kunt u ons even beter adres zenden. Uw vroeger schrijven ontvingen wij uit Maastricht, doch daar kan men u ook niet opsporen. Uw boek bezitten wij.

J. R. te Gr. *Jean Lander* is de schuilnaam, waaronder de vrouw van Ernest Hello eenige verhalen heeft geschreven.

H. J. te R. Dat zit zoo in elkaar. Paul Margueritte is overleden in 1918, maar de samenwerking met zijn jongeren broer was al lang verbroken. Die samenwerking heeft geduurd van 1895 tot 1907.

We kunnen moeilijk uitmaken, wie van beide broers het meest bandeloos is in zijn geschriften. Maar het feit dat het eerste het beste boek dat Victor alleen uitgaf, namelijk ,,Prostituée,'' reeds een laag ding was, en nu zijn laatste roman, doen vermoeden dat van beiden hij de grootste modderaar is geweest.

Dr. W. te A. Dan bent u achter. In mijn bezit is reeds de IX Band van *Pastor's Geschichte der Päpste*. Dit jaar verschenen. Inhoud Gregorius XIII)1572—1585' Prijs is niet op te geven in Marken, en waarschijnlijk zal de uitgever betaling in Holl. geld vragen. Waarin hij gelijk heeft.

J. M. S. te Zw. Neen! het boekje over *Crematie* is niet van wijlen Dr.L. Rademaker van Amsterdam. De schrijver van dat boekje, die voorstander is van crematie, en die ook heet dokter L. Rademaker, schreef zijn artikelen eerst in ,,Het Vaderland.'' Hij is *niet* katholiek. Uwe redeneering komt derhalve te vervallen.

W. H. te N. Och, als u zulke bevliegingen serieus gaat opvatten en die ernstig wilt gaan ,,behandelen.'' dan verknoeit u tijd en olie. Dat hebben wij toch ook in onzen jongen tijd gehad, dat wij dachten de wetenschap te kunnen hervormen en de echte kunst eindelijk ontdekt te hebben.

Feitelijk is het verheffender dan voetballen en ook natuurlijker. Alleen jammer dat ze hun elucubraties zoo vroeg laten drukken, want later zitten ze dan toch altijd een beetje verlegen met de oude plunje. Vooral als een andere, inmiddels opgeschoten jongeling, zoo weinig fijngevoelig is dat hij er de aandacht op vestigt in het openbaar. Scripta manent.

H. R. te Br. Niet geschikt om hier te beantwoorden. Zullen u schrijven zoodra wij maar even tijd hebben.

SCHEEF DENKEN.

Als we Gerard van Eckeren maar eens zoo ver konden krijgen dat hij een cursus wilde volgen in de denkleer! J. Gresh o f f schrijft een artikel in *Den Gulden Winckel* en herinnert eraan dat van Eckeren's vertaling van „Bubu de Montparnasse'' aanleiding gaf tot verontwaardigd geschrijf van roomsche en calvinistische publicisten en hij merkt zeer terecht op dat van Eckeren zich ,,in een nogal onsamenhangend'' artikel verdedigde.

Wij hebben toentertijd aangetoond dat inderdaad die verdediging van den houder van ,,Den Gulden Winckel'' als schuurzand aan elkaar hing. Ook nu weer in zijn repliek aan den heer Greshoff, toont hij zulk eene begripsverwarring dat de noodzakelijkheid voor hem van een rustig leergangetje in logica zich onweerstaanbaar opdringt. Het is of hij voortdurend met zijn hoofd naar beneden hangt en de simpelste dingen ongekeerd ziet.

Het gaat niet aan, in een kort artikeltje dat alles weer in normale positie te zetten en voorloopig zal ik niets anders doen dan den heer van Eckeren aanraden: eens te beproeven of hij zijn redeneeringen in een paar nuchtere syllogismen kan omzetten. Dat is een probaat middel; zoo iets als eerste hulp bij ongelukken in het denken.

Ook met Greshoff is het niet heelemaal in den haak, wij zien hem een tijd lang vast en zeker in de goede richting rijden en dan ineens loopt hij uit de rails.

Hij erkent te hebben ervaren, dat ,,er waarachtig schoone werken, welke zeer onzedelijk zijn, bestaan.'' Hij noemt dan eenige boeken van vroeger en later, wier schoonheid hij prijst en die hij niettemin ,,onzedelijk, en in maatschappelijken en paedagogischen zin gevaarlijk'' noemt. Dat is in orde. En zoo is ook de gevolgtrekking, welke hij maakt: ,,Wanneer dus door roomsche of calvinistische voorgangers dringend gewaarschuwd wordt tegen bepaalde uitingen, dan kan men redelijker wijze, niet anders doen dan deze waarschuwingen, als noodzakelijk voortkomende uit hunne beschouwing der verschijnselen, waardeeren. Zij zouden in hun eersten plicht als leiders te kort schieten, wanneer zij nalieten te wijzen op het gevaar en te fulmineeren tegen hen, die dit gevaar in de wereld hielpen.''

Dat recht om te protesteeren tegen zedekwetsende geschriften oefent Greshoff bij deze gelegenheid zelf ook uit. En flink! Hij noemt

„La Garçonne,'' een lijvig boekdeel bevattende den beredeneerden catalogus van alle bekende en geliefde prikkelende en bedwelmende practijken; een eroticon en een vergiftenleer, welke niets stichtelijks hebben. Onder dezen rijkdom van uitwijdingen over het thema der zondigheid, gaat het leerzame van de ,,strekking,'' welke de heer Victor Margueritte, achteraf, in zijn schrijfwerk ontdekt heeft, op de meest volkomen wijze verloren. En de verontwaardiging door dit boek gewekt, is zeer wel te begrijpen. Wanneer men zonder overpreutsch te zijn, een natuurlijk gevoel voor het betamelijke heeft, dan kan men dit proza niet lezen zonder ergernissen.''

Maar zal de minnaar van letterkundige schoonheid Margueritte niet dankbaar in de armen sluiten?

Neen: ,,de kunstenaars en de kunstkenners fulmineeren al even hard tegen dit boek. En zij hebben gelijk; want het is het allerschandelijkste wanvoortbrengsel uit de laatste jaren.''

Waarom Greshoff het dan ook heel begrijpelijk vindt, dat het Legioen van Eer den schrijver voor deze ,,amorphe viezigheid'' van de lijst der gelukzaligen heeft geschrapt.

,,Iedere maatregel t e g e n den heer Victor Margueritte vindt rechtvaardiging in het abominabele boek ....''

Dat is heet van het braadspit, maar toch niet te fel geschroeid. Als Greshoff klaar is met zijn philippica, voelt men neiging hem dankbaar de hand te schudden.

Dus u meent als wij, dat een kunstenaar........? Ik meen: dat het een kunstenaar ,,volkomen onverschillig moet zijn of hij sticht of ontsticht, of hij nuttig is of gevaarlijk voor de samenleving en voor de maatschappelijke en zedelijke orde van zijn tijd.'' (G. W. Juni bldz. 86).

Dat is mal...........vergeef mij.

Men heeft het volle recht, op te komen tegen eene kunst, die ,,in maatschappelijken en paedagogischen zin ,,gevaarlijk'' is.

De kunstenaars van hun kant hebben het volste recht onzedelijk te zijn, mits zij maar schoonheid geven.

Niet omdat de schoonheid de immoraliteit onschadelijk maakt; integendeel, gevaarlijker! Maar..............omdat ,,de kunstenaar in zijn eersten plicht te kort zou schieten, zoo hij zich door maatschappelijke overwegingen of overwegingen aan een zedeleer ontleend, liet weerhouden om te doen, wanvoor hij hier op aarde aanwezig is, om schoonheid voort te bregnen, op de wijze door zijn aanleg en ontwikkeling bepaald.'' (bldz. 87.)

Dus, de kunstenaar kan niet anders ? en men vraagt zich af: of de maatschappelijke overheid dan niet verplicht is den man tegen zich zelven te beschermen en de argelooze burgers tegen hem.

Wij gelooven toch niet meer aan het adaguim van Zola: ,,L'artiste est un être à part.'' De kunstenaar, als ieder ander redelijk mensch, is verantwoordelijk voor zijn daden.

R.

DE ROMAN VAN HET LAND.

Langzamerhand schijnt men genoeg te krijgen van den grootstadschen, den Parijschen, den Londenschen, den Haagschen roman. Het land, vulgo platte land, begint meer en meer te trekken; men interesseert zich opnieuw voor de eigenaardigheden, de menschen, de sfeer van het buitenleven, voor een meer bepaalde streek.

Oppervlakkig beschouwd lijkt dit genre eenvoudiger, want minder ingewikkeld dan de roman, die zich in intellectueele kringen, onder menschen met meer gecompliceerde zielen beweegt, en toch stelt hij den schrijver misschien grooter eischen, is hij moeilijker en daarom zeldzamer goed geslaagd.

Wie een landelijken of boeren-roman opzet, moet zich noodzakelijk verplaatsen in een hem vreemde omgeving; want dat een boer of visscher b. v. aan het romanschrijven zou gaan, blijft zeker een groote zeldzaamheid. Dus is het noodig een mentaliteit, die de zijne niet is, te doorvoelen en te doorleven. Hij dient volmaakt op de hoogte te zijn van het land of de provincie, waarin het door hem uitgebeelde gebeuren plaats heeft, van haar gewoonten, gebruiken en eigenaardigheden, van alles wat haar kenmerkt en verschillend doet zijn van andere streken, maar vooral moet hij blijken geven, dat hij de volks-ziel begrijpt en haar kan tot uitdrukking brengen in de gedachten, de spraak en de handelingen zijner personen. Hij moet zich als het ware vereenzelvigen met hen, van hun gedachten en gevoelswereld zich geheel doordringen, hun milieu zoo beleven dat hij het nauwkeurig schilderen kan. Wij moeten er het leven van inademen, waar hij de reuk van het land tot ons doet komen; voor die kleine, schijnbaar onbeduidende levens, wekke hij onze belangstelling op, zoodat alles wat die eenvoudige, soms nog primitieve schepsels beweegt in ons een weerklank vindt.

Hoe gewoon en alledaagsch hun bestaan ook moge zijn, de kunst zal het opheffen tot schoonheid en leven, door haar wordt het aantrekkelijker en belangwekkender dan het vaak onnatuurlijke gedoe der weeldemenschen uit de wereldsteden. De schrijver moet zijn geesteskinderen liefhebben, ze met liefde weer geven, vooral niet: hen met zekere minachting behandelen of spottend bezien, nog minder: kleine koude onverschilligheid voor hen toonen. Hij dient ze ernstig op te nemen in de eerste plaats. Zelfs wanneer hij vermakelijke typen teekent.

Diep moet hij dalen in hun zielen en zich niet bepalen tot het uiterlijke; al kan hij ons de wijdte der horizonten laten zien, de geur der bosschen en der versch omgeploegde aarde in onze neusgaten doen opstijgen, het spel van licht en schaduw laten bewonderen, de vette weiden, de gouden akkers voor tooveren, al laat hij hen ook spreken in het zuiverste dialect en het reinste patois, dit alles blijft levenloos, niets dan décor en schijn wanneer hij ons niet de menschen weet te geven, in deze omgeving levend, lievend, lijdend, als hij ons niet aan hen doet gelooven.

In onze literatuur heeft deze volkskunst reeds hier en daar beoefenaars gevonden, maar de pogingen bleven nog tamelijk zwak. Voor 1880 was het vooral Cremer, die met zijn geldersche verhalen ons de illusie gaf van den roman van het land, maar zijn *Overbetuwsche Novellen* zijn thans vrij wel vergeten —wie ze weer eens waagt ter hand te nemen vindt ze spoedig ongeniet- bijna onleesbaar, en toch zijn er zeer aardige, levensware onder. De ouderwetsche omslachtige verhaaltrant, de overmaat van sentimentaliteit hebben hen veel van hun bekoring doen verliezen. Cremer moet een uitstekend voordrager zijn geweest. Wellicht legden zijn verhalen het bij de lezing af. In Zuidelijk Nederland hebben de dames Loveling zich ook op den Vlaamschen boerenroman toegelegd, nadat Conscience het ijs gebroken had, maar deze schrijfsters voelden te weinig voor den godsdienst, die toch in het Vlaanderenland zulk een overwegende rol vervult, of liever zij zagen alles door den liberalen bril van 30 of 40 jaar terug. Stijn Streuvels, Timmermans leverden veel beter, meer modern werk.

In het Noorden kunnen wij nog met eere in dit genre noemen: Marie Gijsen, Cohen, Wally Moes e. a. doch over het algemeen is de oogst tamelijk schraal. In het buitenland bloeit de roman van het land vrijwat sterker. In Engeland staat Thomas Hardy bovenaan, maar hij kreeg in den laatsten tijd ernstige mededingers (sters)

waaronder misschien Sheila Kaye Smith vooraan staat in het begrijpen der ziel van de buitenmenschen en in het uitbeelden hunner persoonlijkheid.

Oostenrijk boogt op een Rosegger; Duitschland op zijn Hansjacob, den badenschen pastoor, en den jood Auerbach; Zweden en Noorwegen verheugen zich in een uitgebreide landelijke literatuur; Italië meer bijzonder Sardinië bezit in Grazia Deledda een echte kunstenares op dit gebied; Frankrijk staat, zooals meestal wanneer het een vorm van kunst geldt, vooraan. De lijst zou te lang worden wanneer wij vermelden wilden de dichters en romanschrijvers, die niet alleen den grond, de steden, de rivieren en de boomen maar ook de zeden, de karakters, de oude gebruiken en gewoonten van de Fransche provinciën hebben bezongen of beschreven. Bazin voor Bretagne en den Elzas, Fabre voor de Cevennes, Bordeaux voor Savoye, Mistral voor Provence; Barrés voor Lotharingen (om maar enkelen te noemen) gaven menig model in dit soort.

Eén landstreek echter was er, nog niet door kunstenaars ontdekt, dus voor de wereld nog onbekend, vol mysterie. Wij bedoelen Canada, een oud Frankrijk met alle bekoorlijkheid van la douce France, zonder zijn ergerlijke ondeugden en ondanks veel goeds, diepe verdorvenheid.

'tWas tijd, dat dit land met zijn eigenaardig volk en barre natuur ook zijn schilder kreeg. Hij, die stormenderhand door zijn werk, niet alleen Frankrijk maar geheel de wereld voor Canada won, was de jonge, helaas vroeg gestorven Louis Hémon, die in zijn eersteling *Maria Chapdelaine* zijn meesterstuk leverde, dat men gerust tot voorbeeld kan doen strekken van landelijke romankunst.

Louis Hémon was weinig bekend in zijn vaderland, dat hij jong verliet. Hij begaf zich eerst naar Londen, later naar Canada, waar hij op een landhoeve arbeidde. Hij deed daar zijn indrukken op, verwerkte ze tot een roman, waarvan hij het handschrift naar Parijs zond. Met een van zijn vrienden des nachts door een bosch gaande, raakten zij verdwaald en werden door een trein overreden. *Maria Chapdelaine* bleef zijn eerste en eenige werk van grooter omvang. (Nog verscheen sinds een bundel schetsen en verhalen).

Toch is het een betrekkelijk klein boek met zeer eenvoudige gegevens; het verhaalt ons van het zware, eentonige leven der Canadeesche boeren, van hun strijd tegen den stuggen grond en het wreede klimaat, van hun harden arbeid en sober leven, maar ook

van hun intieme huiselijkheid, hun patriarchale zeden en innigen godsdienstzin.

Maria Chapdelaine is de dochter van een pachter, wonend in een der meest woeste en afgelegen oorden van dit bijna aan de Noordpool grenzende land. Het wintert daar negen maanden, een winter, waarvan wij geen denkbeeld hebben in onze gematigde luchtstreek, gevolgd door drie maanden zomer vol schroeiende hitte. Zooals in Canada meestal het geval is, bestond het gezin Chapdelaine uit een aantal kinderen, die trouw vader hielpen met den landbouw of moeder in de huishouding. Maria, de oudste dochter, was een stil, braaf meisje, rustig opgaande in haar werk; eens vergezelde zij haar vader op een tocht naar een stadje, dat in de buurt heette te zijn, maar inderdaad mijlen ver van de hoeve lag. Vader en dochter waren zoo gelukkig eens de kerk te kunnen bezoeken; bij den uitgang ontmoetten zij een knap jongmensch, dien zij van vroeger kenden, François Paredis. Op het eerste gezicht trekken de jongelieden elkander aan. Maria bewaart een zoete herinnering aan de ontmoeting. Als de sneeuw gesmolten is en de lente komt, bezoekt François de hoeve der Chapdelaine's, leeft gedurende eenige dagen met hen mede en verlooft zich met Maria. Hij vraagt haar tot de volgende lente zijn komst af te wachten. Dit is het eenvoudige huwelijksaanzoek; het meisje stemt toe en zij zwegen langen tijd, stom en plechtig, omdat zij elkander trouw hadden gezworen.

Maria wacht hem geduldig af: haar eenzaamheid is nu vervuld van zoete droomen maar helaas! François komt niet terug. Hij is verdwaald geraakt in het ondoordringbare woud, overvallen door een storm, niemand zal hem ooit terug zien. Maria is diep bedroefd, maar vindt troost in haar godsdienst en dagelijksch werk om den slag te dragen en haar droeve toekomst in de oogen te zien.

Twee aanzoeken heeft zij later te overwegen. De eene, een buurman, weet haar niets te bieden dan het strenge, harde bestaan, dat zij in haar vaders huis heeft geleid, de andere belooft haar een gemakkelijk leven te midden der beschaving van een moderne amerikaansche stad. Dit trekt haar wel aan, bijna gaf zij haar toestemming maar toen werd haar moeder ziek en stierf — dit ziekbed en deze dood behooren tot de treffendste gedeelten van het boek — Maria wil haar vader en jongere broers en zusjes niet verlaten — zij verzoekt den eersten pretendent te wachten tot zij haar plicht jegens hen heeft vervuld en belooft daarna hem te trouwen.

Dit is alles en toch is dit weinige vol van een geheimzinnige, een

zoete bekoring; het leven in de voeten hooge sneeuw, die de hut der Chapdelaine's van de wereld afsluit, de vreugde bij de eerste teekenen van ontdooiing, de korte, schitterende lente door den heeten zomer gevolgd, wij maken alles mede en voelen ons thuis in dit warme vertrek, waar de Chapdelaine's om den brandenden haard zijn gegroept, altijd bezig met hun handenarbeid en dien afwisselend door gezamenlijk gebed. Want innig vroom en godsdienstig zijn deze stoere menschen; geen adem van het kwaad en het bederf der wereld heeft hen aangetast, zij zijn eenvoudig in hun leven en denken, gesloten en zelfbeheerscht. Hémon's grootste verdienste is het te hebben doen voelen, hoe onder deze harde kern een innerlijk schuilt vol teer gevoel en schoonheid.

Eerst na haar moeder's dood, ervaart Maria welk eene heldin van zelfopoffering en toewijding deze vrouw was, en 't is de vader, die na levenslang zwijgend haar offers te hebben aangenomen, overmand door droefheid hulde brengt aan haar nagedachtenis en tegenover zijn kinderen erkent, wat hij haar dankt.

Dat Hémon's boek bij de Franschen zulk een opgang heeft gemaakt, dat het bij hen in zoo korten tijd bijna klassiek is geworden, kan geen verwondering wekken. Groot toch moet voor hen de verrassing zijn geweest, dat ver in Amerika onder Engelsch bewind een volk leeft, dat zijn Fransche afkomst en verleden niet verloochende en trouw bleef aan het moederland, waarvan het nog steeds de taal in haar ouderwetsch idioom van eenige eeuwen terug, spreekt. Hémon moet men bewonderen, dat hij de katholieke gevoelens, waarvan het leven der Canadeezen wel geheel doordrongen is, zoo goed heeft begrepen en tot uitdrukking gebracht. Hij heeft getoond hoe men een mooi, boeiend boek kan schrijven dat tevens door en door rein en zelfs godsdienstig is, geheel in overeenstemming met de sfeer, waarin zijn personen verkeeren: stil, ingetogen, beheerscht.

Zoo dient een roman van het land te zijn, wil hij ook ons in de streek doen leven, waarin de personen door den schrijver uitgebeeld, werkelijk leven. Dan eerst zal de lezer met hen kunnen voelen, hen leeren kennen en liefhebben.

HANS HEINEN.

DE KATHEDRAAL.[1])

Niet de bekende ,,Cathédrale'' van Huysmans, door velen als zijn meesterstuk geprezen maar een Engelsche „Cathedral'', die ook de hoofdpersoon — anders kunnen wij hem niet noemen — van Hugh Walpole's roman is.

Door zijn werk den titel te geven van een bijna klassiek boek, toonde de schrijver dat hij een vergelijking niet vreesde. Inderdaad zijn beide ,,Kathedralen'' geheel verschillend en toch: onmogelijk had Walpole evenmin als Huysmans zijn roman anders kunnen noemen.

Huysmans bedacht geen verhaal rondom zijn kathedraal, hij deelde haar geen rol toe, maar beschreef alleen den wonderbouw van Chartres in volle, levende, mystieke schoonheid. Hij schilderde haar in den luister van haar symboliek, haar rijzige gewelven van bloeienden steen, omhoog strevend als in eeuwig gebed, haar geheimzinnige crypten vol eerbiedigen huiver, haar portalen met het Oude en Nieuwe Testament in beeld gebracht, maar vooral hij voelde haar sfeer, doortrokken van de gebeden sinds eeuwen daar gestort, de aanbidding van zoovele geslachten neergeknield voor den verborgen God, nu nog rustend in het Tabernakel.

Hoe heel anders zag Walpole ,,zijn'' Kathedraal, de glorie en het middelpunt van het anders zoo onbeduidende en doode stadje — Engelschen zullen wel weten, welke stad hij onder den schuilnaam van Polchester verborg. Ook zij stond daar nog als een gebed van steen in haar eeuwenoude pracht.

Zij ook was evenals de kathedraal van Chartres geschapen door de liefde en de devotie van een geloovig biddend volk, zij ook werd eens gewijd tot een huize Gods, maar de storm stak op in Engeland, godsdienst werd verbannen, kloosters en kerken werden verwoest en beroofd en ontheiligd en nu stond de wondervolle kathedraal daar ledig en verlaten, ontluisterd en ledig, vereenzaamd als treurende weduwe, wier Bruidegom verjaagd is, het licht verdoofd in haar oogen, de glans van haar schoonheid verdwenen.

Walpole zag slechts haar uiterlijken vorm, hij voelde niets van haar innerlijke smart en rouw, zij bleef voor hem de groote merkwaardigheid van het stadje, het middelpunt van het dagelijk-

[1]) The Cathedral. By Hugh Walpole, Macmillan.

sche, eentonige leven aan haar voet met zijn luttele belangen, zijn kleine hartstochten en zijn soms dwaze eigenaardigheden. Geen priesters bedienen haar meer, maar vele anglikaansche predikanten, dominé's met hun gezinnen, hun huiselijke zorgen, hun vaderlijk lief en leed. In Engeland prijst men Walpole's teekening van geestelijke kringen als de beste sinds jaren verschenen. Buitenstanders kunnen haar dus voor waar en echt aanzien —hun bewondering voor deze zich zelf noemende priesters zal zeker niet grooter worden door de nadere kennismaking.

Zooals wij reeds zeiden is de prachtige Kathedraal de spil, het middelpunt, waarom zich de geheele roman beweegt; en zij deelt deze eer—als het ten minste een eer is—met den diaken Adam Brandon, sedert tien jaren het algemeen erkende hoofd der geestelijkheid in Porchester, want de stokoude, als een heilige vereerde bisschop, woont niet in de kathedraalstad en laat alles vrij wel aan hem over. De andere geestelijken ondergaan min of meer vrijwillig den invloed van zijn machtige persoonlijkheid uitgaande, de gemeente vereert hem hoog, draagt hem op haar handen, denkt aan geen tegenstand.

Brandon heeft ook alles voor: een indrukwekkend uiterlijk, innemende manieren, een mooie, klankvolle stem, beslist optreden. Dat hij met zich zelf ingenomen is, weet hij tactvol te verbergen, zoodat niemand op de gedachte komt hem te schatten voor wat hij werkelijk is — een hoogst middelmatige persoonlijkheid, een volslagen egoist, van meer dan gewone ijdelheid.

De aartsdiaken is zoo goed als volmaakt gelukkig, ook in zijn huiselijk leven; misschien had hij in zijn vrouw wat meer relief gewenscht, minder apathie en onbeduidendheid, maar zij was een goede huishoudster, bediende hem op zijn wenken en hij meende, dat zij hoog tegen hem opzag. Zij hadden twee kinderen. Falk, de zoon, student in Oxford. was beider trots en oogappel. Het meisje Joan, beschouwden ouders en broer als een nulliteit en zij begreep zelf niet dat het anders kon zijn.

Wij zijn in dat jaar 1896, het jaar dat het diamanten jubilé van koningin Victoria vooraf ging. Natuurlijk zal Brandon de ziel zijn van de feestviering en met opgewektheid begint hij aan de toebereidselen voor het luisterrijke gebeuren.

Volgens den Schr.: sluit deze dag een tijdvak af in de geschiedenis van Engeland. De kalme, voorspoedige, eerzame regeering van Victoria loopt langzamerhand ten einde. De boerenoorlog brak

spoedig daarna uit, de jaren snellen voorbij totdat de rampzalige krijg van '14 alles onderste boven werpt.

Brandon bezoekt de kathedraal op een mistigen herfstavond; hij beschouwt haar min of meer als zijn eigendom. Haar geheimzinnige macht blijft hem verborgen, maar W a l p o l e is er van doordrongen; voor hem is de doode steen bezield. De reuzenbouw staat voor hem levend als een medespeler in het drama, dat hij opvoert. Zij behoort niet tot het decor maar tot het spel zelf. In geheimzinnige schoonheid teekent zij zich af tegen den wondervol gekleurden avondhemel, weerstaat de hevigste stormen, hult zich in nevels, schijnt tranen te storten in killen regen. Zij spot en lacht over de kleine stad, die zij rondom beheerscht, zij lijkt een afgod, dreigend met haar toorn. Een vernielende macht gaat van haar uit, die den dronken schilder d'Avray zijn laatste greintje verstand beneemt en den trotschen aartsdiaken Brandon wreed vervolgt en eindelijk vernietigd ter aarde werpt.

De kathedraal is geen huis Gods meer, geen verblijf van vrede; zij is verraderlijk, wraakzuchtig. Allen, zelfs wij lezers, voelen den sinistren geest haar omgevend, maar hij, die zoo uitstekend dezen geest wist weer te geven, kent het geheim niet der kathedraal. Hij begrijpt niet, dat zij treurt en toornt, om haar ontwijding en eenzaamheid, dat zij de schitterende dagen van vroeger beweent, toen het onbloedige Offer op haar altaren werd opgedragen, toen er onder haar gewelven werd gebeden en geschreid, toen Godgewijde priesters in feestgewaden daar plechtig officieerden, toen Heiligen daar werden vereerd en Engelen er woonden, in aanbidding neergeworpen voor het aanschijn van den levenden God, toen liturigische zangen in haar gewelven weerklonken en processies eerbiedig uittrokken, maagden en knapen, priesters en prelaten het H. Sacrament omstuwend, de wierook geurde en hoog de lucht met haar blauwe wolken omwaasde, toen de kaarsen fonkelden en de klokken beierden — Zoo dacht zij aan haar voorbij glorie, aan haar vervlogen luister en zij lachte wreed om hen, die haar nog een schijnleven wilden terug schenken, door de heilige ceremonies van voorheen na te bootsen — om die zoogenaamde priesters met hun vrouwen en kinderen, hun huiselijke zorgen, hun kleinsteedsch leven, hun „ersatz"-godsdienst zonder praal en met zoo weinig inhoud, zooveel strijd en twist.

Na dien avond daalde Brandon's geluksster: zijn zoon uit Oxford

weggezonden, knoopt een liefdesverbinding aan met een meisje uit minderen stand, vlucht naar Londen en trouwt haar, tot groote ergernis van zijn vader en van de stad. Juist komt Canon Ronder aan, en met hem dringt een nieuwe geest van moderne theologie en Bijbelcritiek in de gemeente en in de kerk. Een grappig avontuur begint de reeks van misschien te overstelpende ongeluksavonturen en vernederingen voor den zoo gevierden Aartsdiaken. Een circus is in Polchester aangekomen en vertoont in een optocht door de stad zijn kunstenmakers en wilde dieren. Toevallig is Brandon onderweg. Voor dat hij 't weet, heeft de olifant met zijn snuit den prachtig glimmenden hoogen hoed van den deftigen Aartsdiaken opgelicht, in de lucht gegooid, toen op den grond met zijn zware pooten verfomfaaid. Hij vlucht in een winkel en staat daar tegenover zijn tegenstander, dien hij zoo gaarne door zijn meerderheid wil imponeeren, in een lachwekkende houding.

Van dit oogenblik volgen de slagen elkander onafgebroken op; de vlucht van den zoon, gevolgd door het wegloopen der niet meer jonge, bijna onoogelijke moeder met een anderen dominé, haar verklaring dat zij haar man sinds lang haat, omdat hij haar steeds onderdrukte, zijn strijd tegen de nieuwe denkbeelden, die onder Ronder's leiding hem steeds meer en meer overvallen, zijn geknakte gezondheid en gestoord zenuwstel, dat hem zelfs gedachten van moord in geeft en dwaze wraaknemingen doet beproeven, die hem allerlei onaangenaamheden, zelfs mishandelingen bezorgen. Hij wordt besproken, uitgelachen, bespot, —uit alles terug gedrongen. Wanneer in Juni 1897 de groote dag van het jubileum aanbreekt is hij een gebroken man, een schaduw van zich zelf. Te vergeefs tracht hij zich nog te verzetten, den geest van ongeloof en critiek uit zijn geliefde kathedraal te bannen —maar wanneer het kapittel met algemeene stemmen— op de zijne na— een modernen predikant op een belangrijke standplaats benoemt, geeft hij den strijd op en zakt dood in zijn stoel neer.

Niemand was hem trouw gebleven dan alleen zijn dochter, door hem eens klein en onbeduidend geacht, nu zijn eenige steun en troost: die hem ophief en verdedigde, hem hoog bleef vereeren tot het einde.

Het is een zeer aangrijpend verhaal, dat alle gewone kunstmiddeltjes, in den roman van heden onontbeerlijk, versmaadt. Er komt zoo goed als geen liefdesverwikkeling in voor, want de vrijerij van de oude predikantsvrouw en haar slappen vriend is meer aangeduid dan uitgebeeld en ook Joan's onschuldig spel met den goeden,

flinken Johny neemt een zeer kleine plaats in. De grootheid en val van Brandon, het leven in de kleine stad met al haar pietluttigheden, haar verborgen hatelijkheden en liefdoenerijen, het gewirwar der Engelsche predikanten — aan wie in allen ernst zelfs wordt gevraagd of zij wel aan God gelooven — en de stille rol der kathedraal toebedeeld, vormen alleen het verhaal. De figuren zijn forsch en flink geteekend: zij bewegen zich niet alleen maar zij leven; humoristische gezegden en tooneelen brengen afwisseling in veel sombers en treurigs, maar boven alles troont de Kathedraal in haar mystieke pracht, treurend, spottend en toornend over de kleinheid der menschen, die haar van haar luister en schoonheid beroofden.

Haar wraak trof den Aartsdiaken in zijn trots en zijn geluk, maar Brandon voorspelde stervend dat ook de anderen na hem door haar zouden worden vernietigd.

Zal dan haar oude glorie wederkeeren?

M. S.

DIE FEUERBUTZE.

Ein Volk hängt am Boden, den es entstammt und nur ihm dankt es Sein und Inhalt seines Daseins. Dem Fremden ist der Boden taub. Wie vielfach das Angehören eines Volkes der Scholle gegenüber sein kann, wer will es sagen! Vieles greift da ineinander. Ein Hausen von altersher, ein Sich-verbunden-Fühlen den Ahnen vorher, ein erdhaftes Verschwistertsein mit der Erde und dem reifenden Saatkorn in ihr. So war es, wenigstens einmal, ehe das Stampfen der grossen Städte den Zusammenhang zwischen Mensch und Scholle zerbrach. Heut wissen oft nur wenige von diesem reichen beredten Lied der Vergangenheit.

In Paul Bussons neuen Roman[1]) spricht es noch überall zum Ohr. Nicht hell und angenehm, sehr oft finster und drohend. Aber wir sind heute ein Volk in Not und es passt dies Wissen um die vergangene Not des eigenen Volkes. Denn nur, wer die Tiefe kennt, kann die Höhe und die Hoffnung eines Aufstiegs ermessen. Die Tiefe aber verlangt Ehrlichkeit, das richtende Betrachten dieser Vergangenheit, ein Richten freilich, in dem viel Liebe ist: Liebe zu der einmal gelittenen Wunde des eigenen Volkes.

---

[1]) Die Feuerbutze. Roman von Paul Busson. Wien, Rikola-Verlag 1923.

Die Geschichte neigt manchmal zu einer Schablone des Einst, besonders wenn diese der Legende des eigenen Staates zugute kommt. Es hat wenig Zeiten gegeben, die so unter der Legende gelitten haben wie das glorreich gepriesene Tiroler Jahr von Anno neun. Ein Volkserwachen im Zorn gegen fremdes Joch, ein Lied von der Bauernkraft, die in den Pässen Tirols die siegerprobte Korsenarmee zuschanden drosch, ein Kampf, dessen dreimal erstarkter Heldenmut französischer Marschälle samt ihrem Herzogstitel von Napoleons Gnaden auf wilder Flucht vor dem Bauernkommandanten sah, ein immer wieder aufgepeitscher Orkan, der die Flamme des Aufstandes bis in die letzten Täler trug. All diese gepriesen als Wille des treuen Land Tirols nie von Oesterreich zu lassen, ein lieber kaiserlich Sterben als bairisch verderben. Von aller Romantik zähesten Heldentums umleuchtet die Namen der Bauernführer; der Speckbacher, Teiner, Eisenstecken, der dämonische Kapuziner Haspinger, der zu Kreuz und Kutte Morgenstern und Säbel schwang und nach dessen Wort hunderte und tausende blind in den bairischen und französischen Kugelregen liefen, um selig der offenen Himmelstür gewiss zu sein.

Es klang schön dieses Lied, dessen vollster Klang die Gestalt des einen umgab, der als der wahrste Held eines heroischen Zeitalters galt. Der einfache Bauer aus dem Passeier, um dessen Brust sich jetzt goldene Gnadenketten schlangen, den die Welle aus dem einfachen Wirtshaus zum Oberkommandanten von Tirol emportrug, den der Hof und der gute Kaiser Franz den liebsten Untertan nannte: der Andre Hofer, der treue Hofer. In wie vielfacher Art ward nicht der Name genannt, der Seele und Mittelpunkt eines Volkes war, eines Volks das keinen anderen Gedanken zu haben schien als Oesterreich und den guten Kaiser. Bis nach dem Niederbruch des letzten Aufgebotes, das Trauerspiel von Tirol in den Festungsgräben zu Mantua tragisch zu Ende ging und nach allen Anstrengungen unerhörter Taten nichts blieb als ein preisgegebenes Volk, dem der Sang vom treuen Hofer, vom Hofer zu Mantua in Banden Symbol werden sollte.

Fast ein Jahrhundert hat dieses Lied so schön gefunden und sah nicht die Legende. Bei Paul Busson steht nichts von ihr, steht nur von grausamer, wilder Bauernart vom Aufbäumen eines Hasses gegen den Eindringling, der es wagte, Hand an etwas zu legen, das gut war, weil es von altersher so gut. Ein Hass, der nichts von grossen

Plänen wusste, dem der Franzose oder der Baier als Feind gleich fremd waren. Verhasst, weil sie an Althergebrachtem zu rühren wagten. Wie bei Bussons Melchior Dronte ist auch hier das kolossal entworfene Zeitgemälde, das Bewundernswerte. Dies Volk in Not in seinen einzelnen Gestalten und in seiner aufgewühlten Masse, wirkt gleich prachtvoll gezeichnet. Es ist ein Buch voll Grausamkeit und Blut, in dem die einzelnen Absätze eines furchtbaren Geschehens mit der Gewalt der Steinlawinen niedergehen, die da von den zornigen Bergen auf die Köpfe der einrückenden Baiern und Franzosen herabprasseln. Und tief und weh ringt sich dabei der Schmerz hindurch, dass es ein Kampf ist, wo wieder einmal Deutsches gegen Deutsches ficht, um den Welschen und den Franzmann sich dabei, des gegenseitigen Zerfleischens froh, heimlich die Hände reiben zu lassen.

Dieser Schmerz ist der eigentliche Held des Buches, ist das deutsche Leid in seinem tiefsten Erfassen. Davor treten die anderen Gestalten zurück: der in ein paar Strichen gezeichnete Bauernführer Teiner, der wilde Haspinger Rotbart, der Pater Archangelus, der Wirt der Christian Lergetpohrer, dessen kraftstrotzende Bauernnatur an dem von ihm erschossenen jungen bairischen Tamburl zugrunde geht. Der Sandwirt selbst fehlt in der Umwelt der Kämpfer Tirols, erscheint nicht auch nur von fern, so wie in den unvergesslichen paar Strichen des Dronte Busson den werdenden Napoleon gezeichnet hat.

Helden sind sie alle, die in dem Kampf ihre Freiheit oder, was sie so nennen, verteidigen. Aber der eigentliche Held im Schmerz um ein geschändetes, gemordetes Deutschtum ist ein anderer. Das ist der Serafin Federspiel, ein verkrachter, ewiger Student, dem der Erfolg des blühenden Lebens durch die Hände rann, dem die Lungenrosen auf den Wangen ein frühes Ende prophezeien und dem nichts blieb, als dies Leiden um ein zerfleischtes Deutschland, das klare Wissen, dass der ganze furchtbare Kampf umsonst sein wird weil man in der Hofburg zu Wien, dies Bauernland in dem Augenblick gleichmütig und ohne Wimpernzucken preisgeben wird, wo es für die eigene Politik so besser scheint.

Vor der einen Gestalt tritt auch die Hauptfigur der eigentlichen Titelhandlung zurück. Es ist mehr ein passiver Held, wie überhaupt in dem ganzen Buch viel passives Heldentum verkörpert scheint, dieser Peter Storck, dem irgend ein unbekannter Kauz von Oheim hoch oben im Gebirg den Zeitlanghof vermachte und der

nun nach Würzburger Studententagen und freundlicher Wiener Helle auf einmal da oben unter Bergen und Bauern hausen soll. Viel Finsteres wartet seiner auf dem düsteren Hof und von Anfang an kettet sich etwas Dunkles, unheimlich Unfassbares an seinen Fuss. Das sind die Feuerbutze und ihr rätselhaftes Treiben. Zweimal im Jahr in den Aequinoctiennächten taucht ein seltsames Fackelspiel ganz nahe dem Fernereis auf. Ein Mutiger, der dem Treiben nachging, ward am nächsten Morgen halb zerschlagen und sterbend in der Klamm gefunden. Sein irres letztes Stammeln verriet noch, das ihn zwei Teufel übers Gewänd heruntergehetzt. Seitdem steht die Ansicht fest, was sich im Fackellicht zeigt und gespenstisch mit dem Morgen verschwindet, das sind die armen Seelen der Hölle, die zweimal im Jahr hinauf dürfen, ihre Glut und ihre Sünden im Firneis zu kühlen. Weh dem der ihren Weg kreuzt! Den Peter Storck treibt es dazu. Ein unerklärliches Gefühl, dass er da oben Genaueres vom Schicksal seines so plötzlich verschwundenen Oheims erfahren müsste, lässt ihn nicht ruhen. Die Liebe zu einem geheimnisvoll schönen Geschöpf, das irgendwie dunkel mit den Feuerbutzen in Zusammenhang steht, gibt ihn nicht frei.

Unerklärliche Warnungen, nicht dem Treiben im Gebirge nachzuspüren, kleben über Nacht an den Fenstern des Zeitlanghofes. Inzwischen bricht der heimlich züngelnde Aufstand aus. Der gemalte Tod an der Wand des Zeitlanghofes pfeift auf seiner Schwegelpfeife sein grimmes, spöttisches Lied.

Nach meiner Pfeiffen
Tun alle Schleiffen
Den lötzten Reihn.

In Blut und Mord qualmt das Land empor, alle Männer sind draussen im Kampf, nur der Peter Storck und der Serafin Federspiel steigen allein in den Bergen herum und spüren den Butzen nach. Seltsame Wunder tun sich auf, ein Gamsgarten mit ewig grünenden Blumen und warmen Quellen; irgendwo steckt hier das Geheimnis der Butze. Ein verursachter Steinschlag reisst den Gefährten des jungen Storck fast in die Tiefe, die Liebe zu ihm wächst auch in dem jungen Mädchen. Sonnenläuferin heisst sie, so nennen sie die Ihren, und das nackte kleine Hexlein Sylvana wispert es verschreckt den Peter Storck ins Ohr: Wenn die Reinheit der Sonnenläuferin verletzt wird, dann stirbt Gott.

Zum dritten Mal bricht der Feind ins Land. Da ziehen auch die zwei Einsamen mit. Diesmal sind's nicht nur Baiern, sind auch

Franzosen dabei. Nicht Bruder gegen Bruder geht es, sondern Hass gegen Hass. Das Gewitter entlädt sich in ganzer Furchtbarkeit an der Pontlatzer Brücke. Im Steinschlag der Lawinen, Knallen der Stutzen und im Rollen der Totenorgeln und alten Luntenbüchsen schwemmt es den fremden Strom noch einmal zurück. Aber es ist das letzte Mal. Herbst wird es über den Tälern. Und im Gebirg kommt bald wieder der Tag der Feuerbutze. Vorher finden sich im Taumel einer Stunde zu Innsbruck der junge Mensch und die schöne Sonnenläuferin in einer einzigen sinkenden Hingabe. Das Trauerspiel von Tirol geht ringsum zu Ende, da steigen der Peter Storck und der Federspiel noch einmal den Weg in die Klamm hinauf, vorbei an den alten römischen Grabsteinen, die eigentümlich die Züge eines finsteren alten Mannes, den sie den Umgeher nennen, und die des jungen Mädchens zeigen.

Hier irgendwo geht der Weg ins Geheimnis. In ihrer Nacht erscheinen wieder die Butze, schreiten ahnungslos an den Wartenden vorbei.

Teufelsmasken verschwinden, da sie sich jetzt in Sicherheit fühlen; es ist ein zug von Betern. Die Beiden schleichen nach und hinter dem Schleier des Wasserfallvorhangs enthüllt sich das Rätsel. Uralter Mithrakult übt hier sein heiliges, verschwiegenes Amt. In den Tälern hat sich der alte Sonnenglaube der Römerzeit rein erhalten. Der alte seltsame Mann übt hier sein heiliges Priestertum. Der finstere Ausdruck von sonst ist verschwunden, mildes Weiss umgürtet ihn. Hinter ihm erscheint im gleichen Weiss die heilige Schale mit dem Feuer in der Hand, eine Mädchengestalt: Die Sonnenläuferin. Da... ein Aufschrei, die Schale neigt sich, entgleitet und zerklirrt in Scherben. Wenn die Reinheit der Sonnenläuferin befleckt ist, stirbt Gott. Gott ist tot! Von der Stätte weg, wo der Alte, in jähem Schreck des Schmerzes leblos zusammenbricht, hetzen die zwei davon, hinter ihnen jagt der Zorn der Feuerbutze. Die Beiden entkommen, aber sie waren nicht allein, ein dritter Neugieriger war mit ihnen und verrät das Geheimnis alten schönheitstrunkenen Heidentums dem bekehrungszornigen Kapuziner. Mit eigener Lebensgefahr gewarnt, zerstreuen sich die geheimen Godsucher ins Nichts, der Kult ist erloschen, ein Sprengschlag schliesst noch in derselben Nacht den Weg, den die Butze zweimal des Jahres wanderten, für immer.

Für den Peter Storck ist der Weg zu einem jungen Glück fernab den düstern Tälern im stillen heiteren Wien freigeworden. Die

Sonnenläuferin folgt ihm als sonnebringendes junges Weib. Einsam schläft der Alte oben in der Grotte der Mithragläubigen den ewigen Schlaf. Die Beiden, denen er Onkel und Vater war, werden das Glück einer Zukunft vielleicht erleben. Einsam, dem Sterben geweiht, bleibt der Serafin Federspiel zurück.

Viel Schönes und Kraftvollwildes ist in dem Buch, wohl auch manches Verworrenes, das die klare Linie des Dronte manchmal vermissen lässt. Auch ist dessen Ewlitum gütiger und menschennaher als das suchende Treiben der Feuerbutze. Die krausen Linien des Romans, lassen eine Wiedergabe schwer werden. Die Schönheiten darin sind davon unberührt! Ich selbst aber gebe alles um die letzten anderhalb Seiten mit ihrer grandiosen Schilderung des Einzugs der Sieger, wo mitten aus den Reihen der Einziehenden Baiern heraus der Serafin Federspiel den höhnenden Franzosen wie eine quäckernde Katze vom Gaul schiesst. Wohl bricht er, von zehn deutschen Kugeln gleichzeitig hinweggefegt, zusammen, aber sein Geist wird leben bleiben. Wer diese letzten Seiten schrieb, wäre allein um ihretwillen ein grosser Dichter.

Wien. Dr. HANS NÜCHTERN.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen

KUNST-LEVEN. Het kunst-leven was nooit zoo publiek en nooit zoo onheilig als in onze dagen.

Tentoonstellingen volgen elkander op in een razernij en zij worden door duizenden bezocht, door duizenden die in den waan verkeeren dat een beschilderd stuk linnen in een lijst in zichzelf reeds tot 't gewichtigste behoort van 't geen op aarde te kennen valt. Er zijn te veel schilders, die te veel eigen-waan bezitten en te weinig bekwaamheid en toewijding. Het artiesten-dom dreigt een sociale ziekte te worden, zooals het kloosterleven dat in de latere Middeleeuwen was. Velen werden kloosterlingen daar zij geen kracht en geen moed hadden te leven en te werken in de ruwe wereld. En deze levens-onmacht tooide zich in een schijn van heiligheid. Maar in onze dagen worden velen artiest, daar zij in de werkelijkheidswereld niet bruikbaar zijn. En hoe verheft zich juist deze artiest op zijn buiten-maatschappelijkheid? Hoe is hij gereed zich als martelaar te beschouwen, indien de wereld hem niet noodig heeft! De Middeleeuwsche bigotterie is tot individu-

alistische hoogmoed verkeerd: schijnheiligheid toen als nu. Ook thans zijn de tijden ruw, en nog meer gemeen dan ruw.

Aan concerten is zeker geen gebrek. En de tot kunst-acrobaten gedrilde musici juichen wij rauw genoeg toe, nadat ze vaak zonder zweem van zelfvergetelheid hun bravourstuk volbrachten; maar hoe is ons leven vreemd aan den heiligen geest der muziek! Ja, muziek genoeg is er in onze steden, waar 's avonds uit honderde café's de sentimenteele en zwoele banaliteit klinkt van het ,,strijk-je,'' dat onze meest dierlijke instincten opsiert.

Lieden, die hun leven toespitsen op het maken van gedichten hebben wij te over: en hoe weinig dezer poëzie is in den universeelen zin poëtisch; hoe weinig vermogen heeft onze menschheid het leven poëtisch aan te voelen! Nooit werd meer litteratuur geschreven en verslonden: maar waag het niet na te gaan, wat gelezen wordt en hoe.

De roem der kunst is groot in onze dagen, even groot haast als de roem der boks-matches en der tingeltangels.

(Just Havelaar: Het Leven en de Kunst. blz 25,v.v.)

Voor Journalisten. In een wereld die, altijd jachtend, zoo gemakkelijk denkt dat het wel gaat zonder kennis en men ieder ding kan begrijpen zonder de moeite te hebben genomen iets te leeren, legt de Universiteit er den nadruk op dat onwetendheid niet hetzelfde is als kennis en dat kennis niet verworven wordt zonder arbeid en toeleg. De tegenwoordige wereldtoestand maakt het werk der Universiteit belangrijker dan ooit. Want het is waar wat Professor Burnet zegt: ,,op den duur hangt alles af van hoogere ontwikkeling en het blijft onloochenbaar dat het hoofddoel van alle opvoeding is: het vormen eener élite, niet voor zich zelf maar voor de maatschappij''.

Zoo iets hoort de democratie niet gaarne; maar wil zij veilig zijn, dan moet zij deze les hooren en eraan gehoorzamen. En ook de journalist moet daaraan gehoorzamen. Het past een journalist niet dat hij zijn eigen nest onproper maakt. Maar als ik de verzoekingen en zonden van een beroep, waaraan ik zelf ook onderworpen ben, openbaar, dan maak ik het nest niet onzindelijk maar tracht het te reinigen.

Universiteiten hebben hun eigen gevaar. Zij zijn instellingen en loopen het gevaar van instellingen, namelijk in onbewegelijkheid te verstarren. Als journalisten en politici gemakkelijk leeg- en holklinkend worden, dan vertoonen professoren eene neiging om levenloos te zijn. De een moet gebruik maken van den ander. Vooral de journalist behoort zich te wenden tot den geleerde; wil hij niet leeg en niets zeggend worden, dan zal hij dikwerf moeten gaan tot de bronnen van ,,hoogere ontwikkeling.''

Heeft hij te oordeelen over kunst en letteren, dan kan hij dat niet doen door zijn vitaliteit alleen, hoe groot die ook wezen mag.

Slechts een paar hoogbegenadigde personen, een half dozijn in een heele eeuw, zien juist in zaken van kunst en literatuur, als van nature en bij eersten oogopslag.

En zelfs deze weinigen, een Gray of Keats, zelfs een Leonardi, zullen er niet aan twijfelen dat die natuurlijke aanleg nog door studie verrijkt kan worden.

Hoe veel te meer is dan niet voor ons overigen de weg van kennis door arbeid en studie, de eenige weg om te komen tot een gezond oordeel over aesthetische en intellectueele onderwerpen. De groote criticus der oudheid had gelijk. Voor allen, op enkele uitzonderingen na, is het vermogen om te oordeelen over werken van kunst en literatuur „de eindelijke vrucht eener lange ervaring."

(The Times. L. S. 6 Sept. 1923).

KUNST KRITIEK. Ieder mensch is van huis uit kunstkritiker. Zoodra hij een kunstwerk, van welke soort het ook moge zijn, onder de oogen krijgt, ontstaan in hem op geheel natuurlijke wijze gevoelens van behagen of mishagen, soms ook gemengde gevoelens. Zelfs als hij het wilde, zou het hem niet mogelijk zijn dit instinctieve oordeel te onderdrukken, wijl het berust op psychische werkingen, die buiten alle willekeur liggen.

Dit instinctief oordeel is de wortel van den machtigen en veelvertakten boom der kunstkritiek, welke tegenwoordig een integreerend deel uitmaakt van alle beduidende Bladen en Tijdschriften en als een macht van beteekenis een gansche kudde van menschen zonder oordeel of wil voor zich uitdrijft en hun eene meening opdringt.

Het staat vast dat de groote massa in zaken van kunst een leider noodig heeft, en thans zelfs meer dan vroeger. Ook het aesthetische zien moet worden geleerd, even goed als schrijven en rekenen. In de grootsche tijden van het verleden was de kunst zelve de leidster, wijl zij onder de hoede eener gemeenschap van kunstenaars het nietige en minwaardige uitwierp in een organisch uitscheidingsproces, het volk derhalve alleen omringd was van werkelijk echte kunst, en daarbij gemeenschappelijk doel en kunstvormen ook den eenvoudigsten beschouwer tegen verwarring beveiligden. Eene hem totaal onbekende wijze van expressie bestond er niet. Heden ten dage echter vinden kunstelijke Schund en goedkoope fabrieksvoorwerpen veel meer ingang bij het volk dan de goede kunst, en de kunst zelf is in zooveel richtingen gesplitst dat een niet kritisch onderlegde alle maatstaf ontbreekt. Hij kan alleen zeggen: „dat bevalt mij of dat staat mij niet aan," maar het geheel der verschijnselen, dat gelijkt op een niet te overblikken oerwoud, hun diepere oorzaken uit de cultuur van den tijd zijn hem te weinig bekend om een oordeel te kunnen geven, dat iets meer dan persoonlijke beteekenis heeft. Een paar overgenomen slagwoorden zijn niet voldoende om de innerlijke waarde van een kunstwerk te bepalen.

Is nu zoo'n leekenoordeel, dat de geschoolde kritikus moet bestrijden, geheel en al zonder waarde? Moeten wij er dadelijk met scherpe en bittere woorden tegen op komen, als de eenvoudige landman vreugde beleeft van zijne slecht gemodeleerde en bont beschilderde heiligenbeelden, of plezier heeft in de even goed gemeende als slecht gebouwde verzen, welke op zijn vereenigingsfeesten worden voorgedragen, ofwel vermaak vindt bij een wals of marsch, die van een echt kunstwerk, het welk op dit gebied toch ook mogelijk is, niets hebben overgehouden als het schamel omhulsel van een afgelierd rhytme.

Cultuur is geen doel op zich zelf, maar een middel om de menschen gelukkiger te maken. Minder hoog opgevoerde cultuur, naast gelukkige levensvoorwaarden, is daarom voor een volk meer begeerenswaard dan de hoogste cultuur bij een ontevreden hart. De volkeren in hun eerste jeugdkracht ontbeerden veel wat later de cultuur heeft gebracht. Zij hadden geen universiteiten en bibliotheken, geen spoorwegen en electrisch licht, geen telefoon of telegraaf, en waren toch gelukkiger dan wij, voor wie al die dingen een behoefte zijn geworden. Want is niet de behoefte de grootste roover van de tevredenheid? Ondergaande volken vertoonen gewoonlijk eene hooge kultuur, maar hunne ziel is ziek geworden, moedeloos, verbitterd en zonder vreugde. Als derhalve de cultuur ons allerhande dingen brengt, maar niet het geluk op zich zelf; en als omgekeerd iemand zijn geluk vindt in datgene, wat een cultuurmensch veracht, moeten wij hem dan storen in zijn geluk en hem zijne illusie benemen?

Het aesthetisch genot is wezenlijk de vreugde over een zintuigelijk, niet verstandelijk verworven ondervinden. De eenvoudige die het armzalige voortbrengsel, dat kunst wil zijn en het niet is, toch geniet, beleeft daardoor iets wat relatief veel grooter is dan wat de kunstkenner ondervindt bij het beschouwen van een meesterwerk. En is zijn vondst alleen voor hem zelf van belang en niet voor de gemeenschap, dan is zij daarom toch niet zonder beteekenis."

(Stimmen der Zeit).

Boekentaal. In 't algemeen werkt er eene reactie op veel avonturen. IJl en vaag wordt een poëzie in 't luchtledig van de abstractie; en soms zou een mens heimwee voelen naar een storm, die de beeldspraak opnieuw komt zuiveren en weer de dichter zelf leert zien en horen vooral. Aan de jonge expressionisten kan alle hoop gelaten worden, eer ze hun laatste luchtbuiteling maken, ofschoon de buitenlandsche vlucht, die ze navolgen, te vroeg vergaan is om veel te beloven. Aan een vergelijking tussen ouder voorbeelden mag blijken, hoe wendingen, die alleen in verzen voorkomen, onfeilbaar frazen worden, wanneer ze op zich zelf poëzie bedoelen te geven. Immers al weet één op de tienduizend Hollanders nog niet, wat ,,pijpen'' is, we laten Boutens ,,goede

dood'' eerbiedig die historiese muziek genieten; maar als de Satan in de Paradijsvloek een paar minuten lang niet ophoudt te pijpen, glimlachen we weemoedig in de richting van de eeuwig jonge ,,Mei,'' ingeleid met een jongen die heel gewoon ,,fluit''. Het schijnt eene wet in onze en in elke letterkunde dat iedere opleving van de kunst samengaat met een vernieuwing van de taal, terwijl ieder verval ook een verstarring van de ,,dichterlijke'' taal als begeleidingsverschijnsel heeft. Van beide feiten levert het verloop van deze tijd genoeg voorbeelden in Holland en in Vlaanderen.

(Dr. Gerard Brom. Beiaard. Aug-Sept. '23).

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Defoe (Daniél de) Robinson Crusoë. Naverteld door N. van Hichtum. Ten Brink, Arnhem.

Het oude verhaal van Robinson en Vrijdag, dat al twee eeuwen lang zoovele jonge en oude lezers heeft geboeid, wordt door Van Hichtum op verdienstelijke wijze naverteld.

Moderne opvoeders mogen de wijze, waaop Crusoë met menschenlevens omspringt, misschien wat verkwistend vinden, maar daar tegenover staat de verkwikkende openhartigheid waarmede Defoe zijn schipbreukeling laat spreken over God en de Voorzienigheid. In de meeste lectuur voor de jeugd wordt dat met angstvallige zorg vermeden. Aan de theologische kennis van Crusoë mankeert wel het een en ander, maar de man schaamt zich ten minste niet er mee voor den dag te komen.

J. LENT.

Men meende langen tijd dat het verhaal van Defoe zijn ontstaan had te danken aan de avonturen van Alexander Selkirk, die van 1704 tot 1709 eenzaam woonde op het eiland Juan Fernandez. Dit feit werd medegedeeld in ,,Voyage to te South Seas and round the World'' door kapitein Edward Cook.

Louis Hubbard toonde echter dat zeer waarschijnlijk een andere geschiedenis ten grondslag ligt aan den ,,Robinson Crusoë''. En die wordt medegedeeld in een boek van den Hollandschen scheepsdokter Hendrik Smeeks. Wie er meer van weten wil, leze: ,,The Narritive of the El-ho ,,Sjouke Gabbes''. By Hendrik Smeeks. Translated from the Dutch and compared with ;,Robinson Crusoë'' by Louis L. Hubbard 1922—16 sh. 6. d. (Wheldon Wesley).

A. GIELEN.

Deledda (Grazia) De Moeder (La Madre). Naar het Italiaansch door Sophie de la Faille. Van Stockum, den Haag.
Elias Portolu. Naar het Ital. door S. de la Faille. Van Stockum, den Haag.

In beide romans heeft de schrijfster een onderwerp gekozen, dat een katholiek moet hinderen.

In het eene zoowel als in het andere verhaal is de hoofdpersoon een priester in zondige liefde verstrikt. En het feit dat in beide gevallen geloof en roeping zegeviert over zijn schuldige passie, kan het geheel niet goedmaken. Zonder in verdere details te treden om deze uitspraak te motiveeren, zeggen wij dat deze twee boeken beslist verwerpelijk zijn.

Doyle (Arthur Conan) Zijn laatste Truc. Naar het Engelsch bewerkt door W. J. A. Roldanus. Blankwaardt & Schoonhoven, Rijswijk.

Wat korte verhaaltjes, waarschijnlijk een opruiming van wat er aan kruimels op de schrijftafel heeft gelegen.

Het zijn onschuldige dingetjes over detectieverij, spionnage, onderzee-oorlog, kinderen en Zebu's.

Maar toch heb ik een klein bezwaar. ,,De laatste Truc'' heet het eerste schetsje, waarin ons verteld wordt hoe Sherlock Holmes met zijn onovertroffen slimheid een Duitschen spion ontmaskert en onschadelijk maakt vlak voor den grooten oorlog.

Nu, dat is niet erg, zal men zeggen —en ik zeg dat ook. Maar wèl vind ik het bedenkelijk dat men in zulke stukjes voortdurend de menschen dingen tracht wijs te maken, die vloeken met de geschiedenis.

De boosaardigheid van Duitschland, dat al een kwarteeuw zich geniepig voorbereidt op den oorlog, de duiven-onschuld van Engeland en zijn eerlijke politiek.......... dat zijn van die aardigheden welke men in een verhaaltje door fictieve voorbeelden gemakkelijk kan bewijzen, maar die in de werkelijkheid wel wat anders zijn.

Het gewone volk leest geen ernstige boeken en het gelooft vast wat in zoo'n verhaaltje als waarheid wordt voorgesteld. Zoo komt het dat wantrouwen en argwaan worden uitgezaaid evenals in den oorlog door de opzettelijke leugenberichten der kranten.

En dat is een treurig en lang niet onschuldig bedrijf.

J. Lent.

Herzog (Rudolf) Kameraden. Naar het Hoogduitsch bewerkt door J. L. v. der Moer Bruna, Utrecht.

Dit boek heeft een stevige strekking, het wil de sterken en

bekwamen in Duitschland opwekken om in goede kameraadschap samen te werken aan den opbouw van het oude Rijk.

De schrijver toornt tegen hen, die moedeloos geworden, het land willen verlaten om elders te trachten hun geluk te beproeven. Als zij dat doen, is alles verloren.

Valt er niets anders te werken, dan moeten zij den grond ontginnen, ridderhofsteden vestigen, waar men het lied van von Schenkendorf weer kan laten klinken: ,,Wenn alle untreu werden, so bleiben wir doch treu.''

,,Weg met al die partijschappen, zoo lang nog één vreemde soldaat zich binnen onze grenzen ophoudt,''roept een jong student, de zoon van een der ,,Kameraden'' geestdriftig uit. En Herzog geeft er de Berlijnsche regeering van langs, die niets doet dan praten en den boel in de war sturren; hij hoont de putschleiders, die niet berekend waren voor hun taak; hij laat zijn officieren het communistisch gepeupel met knuppel en bullepees bewerken. Alleen door arbeid, energiek optreden en kameraadschap is het ,,Vaterland'' te redden.

Herzog heeft zich dit boek van het lijf geschreven; hij heeft eens willen zeggen wat hem drukte en hinderde, in het tegenwoordige Duitschland; hij heeft het middel willen wijzen tot het herstel: arbeid en kameraadschap.

Het verhaal van het groepje officieren, die op weg waren om in een ander werelddeel een nieuw leven te beginnen, maar door een typischen landridder worden teruggehouden en aan het werk gezet, is maar bijzaak. De hoofdzaak is de thesis van Herzog en de rest is een vorm om haar gemakkelijk ingang te doen vinden.

J. LENT.

Meyier (Fenna de) de Zuivere Bron. Querido, Amsterdam.

De heer Deemster is een groothandelaar, die weinig verstand van zaken heeft, en wien het niet voor den wind gaat. Hij is gehuwd met een mooie vrouw, die veel geld noodig heeft om aan haar grillen te kunnen voldoen. Gelukkig is het huwelijk, dat al meer dan vijf en twintig jaren heeft geduurd, dus niet. Geen geld, geen liefde, meent de vrouw; en de man troost zich gemakkelijk buitenshuis.

Deemster logeert bij een neef en dadelijk wordt de verhouding tusschen hem en de 24 jarige dochter Anneke zeer vertrouwelijk en als de neef sterft en het meisje alleen blijft, dreigt de omgang bedenkelijk te worden. De oudere man acht het zijn plicht heen te gaan om het ergste te voorkomen en Anna voelt zich doodongelukkig in hare eenzaamheid.

Deemster wordt failliet verklaard; zijne vrouw laat zich van hem scheiden en hij is van plan zijn geluk te gaan beproeven in Argentinie. Zoodra Anna dit verneemt, spoort zij naar den Haag en komt den man bedelen haar mede te nemen.

Hij durft het niet aan; begrijpt dat hij haar toch niet gelukkig zal kunnen maken. Maar hij ziet er niet tegen op eenigen tijd met het meisje samen te leven.

Daarna roept hij een jongen man, die vroeger reeds tevergeefs zijn liefde aan Anna had verklaard, en draagt hem op te zorgen voor het schepseltje, dat alle symptomen te zien geeft van neurasthenie.

De inhoud van dezen roman valt derhalve niet goed te praten. En de vorm? Ja, daar zijn er, die heel wat slechter schrijven, maar Fenna de Meyier heeft soms de hebbelijkheid iets buitengewoon mooi en dichterlijk te willen uitdrukken en dan wordt het een beetje belachelijk, en ook wel eens taalkundig volslagen fout.

Er is dus een tweevoudige reden om Querido met zijn uitgave te laten zitten.

M. W.

Munilla (J. Ortega) Arm Spanje. (El Pano Pardo). Vertaling door Hilda (Mevrouw Pompe van Meerdervoort) Proloog v. d. Schrijver. Mij ,,'t Goedk. Boek,'' Amersfoort.

De schrijver spreekt in zijn proloog woorden, die mijn hart doen popelen van vreugde, al zegt mijn verstand dat ik ze ,,cum grano salis'' moet aanvaarden. Luister eens en zeg of het u niet vergaat als mij.

,,Het meest beroem ik er mij op, dat het juist Nederland is, dat mij als letterkundigen gast ontvangt, want ik heb dat land lief! Hoe vele malen heb ik niet vroeger als medewerker aan verschillende Spaansche tijdschriften uitgeroepen dat Nederland was ,,de ridderlijkste natie'' — ,,het edelmoedigste volk''.... ,,het land dat zijns gelijke niet vindt als kampvechter in den strijd voor het recht en zijn liefde voor de gerechtigheid.''......

Toch kan ik wel iets van deze geestdrift begrijpen als ik de toestanden in Nederland vergelijk met die, welke volgens den schrijver in Arm Spanje nog heerschen. Dat is een verschil van dag en nacht.

Want wat wij in deze bladzijden lezen is ,,een studie over het onrecht, een klacht tegen de onrechtvaardigheid.''

Ortega Manilla jammert: ,,hier in mijn land, zooals in vele andere landen overheerscht de macht van de grooten der aarde. De middeleeuwen behooren in werkelijkheid nog niet tot de geschiedenis, evenmin als de tegenstelling van vrijen en onvrijen. En de Castilianen, mijn landgenooten, die het schoone, het rechtvaardige en het ware liefhebben, strijden zonder zich rust te gunnen tegen de huichelachtige rechtsorganisatie. Hiervan zult gij door dit werk een denkbeeld krijgen.''

Tusschen haakjes gezegd: van dat moedig strijden tegen onrecht, merken wij niet veel. De paar socialistische herriemakers, die het

volk tot verzet pogen op te zweepen, druipen al heel spoedig af, zoodra het niet voor den wind gaat. Goedkoope en Wijnkoopsche heldhaftigheid. En er was hier reden voor verzet, als de schrijver ons de zuivere waarheid vertelt. Maar daar ben ik niet zoo heel zeker van; zijn eigen verklaring over het ontstaan van dit verhaal brengt mij aan 't twijfelen.

,,Dit verhaal, dat zijn ontstaan dankt, aan een reis door kleine Spaansche dorpjes, jaren geleden gemaakt en het doorlezen van oude couranten, heeft heel lang vergeten in mijn schrijftafel gelegen, Naar alle waarschijnlijkheid was het gedoemd, daar ten eeuwigen dage te blijven liggen, in den vorm van onleesbare aanteekeningen, die aan geheimzinnige hiërogliefen deden denken, ware niet plotseling de herinnering aan het toenmaals gebeurde wakker geroepen, door het lezen van een dergelijk voorval in een der hedendaagsche couranten.''

Wel, denk eens aan. Indien de werkelijkheid waarlijk zoo hemeltergend was, begrijp ik niet hoe de schrijver, die zijn boek heeft geschreven ,,uit begeesterende liefde voor recht'' het zoolang onuitgegeven heeft kunnen laten liggen!

En als er jaren voorbij moesten gaan voor ,,een dergelijk voorval in een der hedendaagsche kranten'' vermeld werd, dan blijkt toch wederom dat die huichelachtige rechtsorganisatie'' maar vrij zelden noodlottige gevolgen heeft.

Ten slotte, het heele verhaal is minder een bewijs van de macht der enkelen, die groot zijn geworden en het treurig bestaan van hen, die niet beschikken over macht en invloed bij de rechters.'' dan wel het relaas der schurkenstreken van een verboemelden Don.

Want zoo is het geval: Don Quirino Madrigal de las Torres, bijgenaamd ,,El Senorito'' (de Jonker), is een geruineerd en verloopen edelman. Op zekeren nacht breekt hij in bij een schatrijken woekeraar, dien hij met een paar dronken vrienden wil bestelen. Uit zelfverdediging slaat hij den ouden man dood en vlucht met zijn trawanten zonder door iemand gezien te zijn. Hij doet alles om de Justitie te mislijden en het toeval is hem gunstig. Op den dag van den moord heeft de landbouwer Palomera zich door zijn drift laten vervoeren en den woekeraar, die hem beleedigde, een slag in het gezicht gegeven. „El Senorito" nu, verstopt geld op den akker van den landbouwer en op den zolder van zijn huis en brengt door een anomynen brief den onderzoeksrechter op het spoor. Door duivelsche kunstgrepen en valsche getuigen weet hij de rechters te bedriegen en de onschuldige Palomera wordt ter dood veroordeeld.

Wat bewijst dat? Dat een schurk, die van geen enkel middel tot bedrog vies is, rechters en gezworenen kan misleiden. Dus dat rechters kunnen falen en dwalen; wat iedereen wel weet. Ik wilde hier eens nadrukkelijk op wijzen, omdat de schrijver zoo bralt van ,,eerloosheid der rechters'' en van eigen ,,hunkerend verlangen naar rechtvaardigheid.'' Dit had hem juist moeten weerhouden, zijn land te belasteren bij den vreemdeling door zijn schromelijke

overdrijving en onjuiste gevolgtrekking uit overigens gefingeerde feiten.

Ieder volwassene kan het boek lezen en ik geloof dat er niet veel zullen zijn, die de zware beschuldigingen van Ortega Munilla door dit vertelsel gemotiveerd vinden.

JOH. W. K.

Peeters, (Maurits). Pierkes euvele Daad. (63) *f* 1,25. P. N. van Kampen, Amsterdam.

Het is maar een heel klein boekske, een nummertje der *Zilveren Verpoozingen*, zooals niet zeer gelukkig de Verzameling wordt genoemd, waarin wij zullen vinden een ,,Keur van Kunst en Letteren''.

De uitgever belooft het ten minste, maar.... zijne belofte wordt niet geheel vervuld.

Er zijn nu zeven fraaie boekjes in deze reeks verschenen, zeer ongelijk van waarde. Felix Timmermans is er goed vertegenwoordigd met *De zeer schoone uren van Juffrouw Symforoso* en *Uit mijn Rommelkas*. Zijn *Driekoningen-Tryptiek* voldoet minder goed; wij willen elders zeggen waarom.

De twee dingetjes van Jo IJssel de Schepper-Becker (als schrijfster van ,,Martje Vroom'', nog Goedhardt-Becker genoemd) behooren in deze serie niet thuis.

Ibsen's *Peer Gynt* in de metrische vertaling van Adama van Scheltema mag er zijn, trots al zijn raadselachtigheid. Maar *Pierke's euvele Daad?*

Het liet zich aanvankelijk hoopgevend aanzien. Een juweeltje van realistische kunst.

,,'t Daagde......

Rakelings boven den top van den Safraanberg hong, tusschen twee boomen, de zon lijk een gloeiende vuurpot te branden in een goudgele lucht.

D'r kwam een kladderend zonnestraalken spelen op de geloken oogleden van een slapend roodborstje, in zijn warmdoezelig nestje op een hoogen denneboom. En zooals een vroeg kosterken één na één zijn gordijnen oprolt om de dagklaarte binnen de kamer laten, zóó trok 't roodborstje profijtelijk eerst één oogschel op en bleef een wijle wimperen tegen de te felle zonneschittering die overhoop zijn zicht verblindde en.... ontsloot 't andere. Het zette zich dan overeind in zijn nets, schudde eens parmantig de dauw af zijn veeren, rekte zich eens ter lange uit en wipte op een nabije takje. Proste nog eens zijn pluimen verwilderd — terwijl door den schok de tak en 't vogeltje te wiegen begonnen op en neer— pikte een vroege dagluis onder zijn vleugel weg, stak zijn staart in de lucht en liet iets vallen. 't Legde dan zijn pluimen weer glad en wipte

takje na takje op, in zig-zag, naar 't hooge tsjop van de dén en bleef er zitten orgelen den dageraad tegemoet.''

Dat is geduldig bespied en keurig nageteekend.

Maar als daarna Peeters de lotgevallen vertelt van den landlooper, die zijn lichaam heeft verkocht voor de snijzaal, speelt zijn zucht naar realisme hem parten.

Hij gaat overdrijven uit vrees dat hij niet raak genoeg zal zijn en alles wordt onwerkelijk: de ,,zuippartijen'', de droom van Pierke, de portretten van Anna, van Free en de ,,Rooie''.

Vergelijk dit brokje realistiek eens met de schildering van het ontwakend roodborstje. Men voelt het verschil: de opzettelijkheid waarmede het ander is tot stand gebracht.

,,De Rooie was een groote vent met verdierlijkte tronie, loensch glurende kleine oogjes door de rooie stoppelharen van zijn wenkbrauwen, een rooden jeneverneus waaraan steeds hong te dansen op en neer een gele snottebel en die hij somtijd wegvaagde met de mouw van zijn jas. Hij droeg een rooien knevel met haren uitstekend links en rechts en waarin steeds zaten te jongen restanten van lang geleden gegeten boterhammen of soep; een baard van drie weken teerde welig op zijn kin en de luizen maakten er hun nesten in en speelden mastekenklim op de ruige stekelharen''.

Wat heeft Peeters, als was hij zich bewust van zijn onvermogen om met een paar forsche lijnen dezen schooierskop te schetsen en van alles bij gepeuterd om hem toch vooral maar afstootend te maken. En zoo doet de schrijver telkens en telkens weer. Hij heeft vast veel talent, maar hij is nog niet rijp, niet beheerscht.

Hij denkt nog te veel dat hij als Vlaming vooral ruig moet doen, wat Breughel-achtig. Daar ligt zijn fout en die is oorzaak dat zijn boekje toch eigenlijk een keurmerk nog niet verdient.

A. Gielen.

Sterck (Dr. J. T. M.) Hoofdstukken over Vondel en zijn Kring. Met Prenten en Facsimilé's. Van Looy, Amsterdam.

Dit boek is als een supplement op *Oorkonden over Vondel en zijn kring*, dat wij een jaar of vijf geleden van dezen onvermoeiden Vondelaar blij en dankbaar ontvingen. Wij willen gaarne weten dat de kennis van Vondel en zijn kring bedenkelijk veel leemten zou hebben, als Dr. Sterck door zijn zakelijk onderzoek van zoovele jaren, niet had geholpen. Bovendien heeft hij door zijn vondsten de onhoudbaarheid aangetoond van feiten, omstandigheden of relaties, die reeds als historisch vaststaande werden beschouwd.

Ook deze bundel, een verzameling van Sterck's Vondel-studiën der laatste vijf jaren, is van groot belang en niemand zal het in zijn hoofd krijgen „den schrijver van te groote ingenomenheid met (zijne) opstellen over Vondel te verdenken, nu (hij) wederom een aantal ervan laat drukken.''

Wij geven de opschriften der hoofdstukken, die den lezer het best zullen overtuigen van den rijken en verscheiden inhoud van dit boek:

I Vondels eerst-gedrukte gedichten. II Over drie hekeldichten van Vondel: Geuzevesper. III Tessalica. IV De Vrouw van Roemer Visscher. V. J. Stalpart van der Wielen. VI Vondels verhouding tot Hooft. VII Vondels ,,Gulden Jaer'' van Mr. J. de Witte. VIII Vondel gehuldigd door Sint Lucas. IX Heeft Vondel Zuid-Nederland bezocht? X. Vondel en de Kring van Dr. Fr. van den Enden. XI. Valsche portretten van Vondel. XII Vondels vriend Dirck van Rijswijck. XIII. Uit het Amsterdamsche tooneelleven. XIV. Een 17de eeuwsche buitenplaats in de Purmer. XV. Alberdingk Thijm en Vondel. En een uitvoering Naamregister.

In De Beiaard Sept. blz. 235 wijst Molkenboer op het onjuiste in de vertaling van het Petrarca-sonnet (blz. 235 bij Sterck) En bijna zeker heeft hij gelijk. Maar ik geloof dat Molkenboer zich op zijne beurt even vergist als hij schrijft: ,,de bedoeling is blijkbaar, dat Petrarca zich nu, na den dood van Laura, over hare vroegere hardheden troost: want was zij hem meer ter wille geweest, dan zou zijn smart nu grooter zijn.'' De twee laatste verzen van het eerste quateryn (vooral: e breve guerra per eterna pace) en beide terzinen doen denken dat Petrarca hier aan het heil zijner ziel denkt, welke, als Laura had toegegeven, door de hststocht ware gedood. Zóó verstaan, blijft Sterck's vergelijking van Petrarca's en Tesselschade's gedicht wel aannemelijk.

A. GIELEN.

DUITSCH

Kosch (Prof. W.). Das deutsche Theather und Drama zeit Schillers Tod. Vier Quellen-Verlag, Leipzig.

De tweede druk van dit compilatie-werk is bijgehouden tot de recente feiten. Uitteraard moesten breedheid van behandeling en verheldering van inzicht omgekeerd evenredig worden met steeds vollediger opsomming van titels en namen. Ofschoon het den tijdgenoot nu eenmaal niet gegeven is over den tijdgenoot geheel naar waarde te oordeelen, zullen toch de hoofdstukken, die nieuwe tijden en richtingen behandelen voor den meer-op-de hoogte zijnden lezer een goede leiddraad wezen, terwijl de nieuweling in dit soort lectuur vooral den prettigen toon zal waardeeren, waarop de schrijver de hoogst belangrijke stof der eerste capita heeft weten te...........doceeren. Want schoolmeester, in den goeden zin, is hij onmiskenbaar.

H. HOEBEN.

DE LAATSTE LICHTING

Wij geven hier een kort oordeel, als spoedige doch voorloopige inlichting, omdat wij van plan zijn op verschillende dezer boeken uitvoeriger terug te komen.

Bok (E.) Leven, Worstelen, Zegepraal (Autobrographie). Naar het Amerikaansch. Mij voor Goede en Goedk. Lectuur, Amsterdam.

Schrijver kwam als knaap met zijn arme ouders uit Nederland naar Amerika. Hij verhaalt van zijn streven en overwinnen, waardoor hij tot welstand kwam en een voorspoedig uitgever werd.

Bruining (Dr. Nicolette). Geestelijke Stroomingen. Mij voor Goede en Goedk. Lectuurs, Amsterdam.

Schrijfster haalt veel over en door elkaar, theosophie, Christian science, spiritisme, hypnose enz. enz. Maar het is een oppervlakkig werkje en wij doen haar geen onrecht, wanneer wij zeggen dat zij den raad van Horatius heeft verwaarloosd en zich zelve niet afgevraagd: wat hare schouders konden dragen.

Hermann (Georg) I De Wacht van Dr. Herzfeld. II. Sneeuw. Vertaald door Alice van Nahuys. Met portret van den Schrijver, 2 dln. *f* 6.75. Querido, Amsterdam.

G. Hermann (Georg Borchardt) heeft het culminatiepunt van zijn kunnen bereikt met Jettchen Gebert (1906) en Henriette Jacoby (1908) in welke vervolgromans hij teekende met humor en lichtelijk ironisch het leven der rijke Berlijnsche Joden. Toen is vervallen tot den afgrijselijken souteneursroman Kubinke (1910) en wat hij in deze twee deelen (Het eerste verscheen vóór den oorlog, in 1912) vertelt, bewijst genoeg dat hij zich niet heeft losgemaakt uit de „Schmutzigkeit", waar hij zich met Kubinke had ingewerkt.

Het boek past volmaakt onder de uitgaven van Querido, die men ongeveer allemaal op de belt kan gooien.

Hichens (Robert) „Bella Donna." Naar het Engelsch door W. Roldanus. A. Bruna, Utrecht.

Belladona is een zwaar vergift en beteekent ook schoone vrouw. Wat de menschen bedoelen, die Mevrouw Cheptow haar bijnaam gaven, weet ik niet, maar in elk geval is de naam gelukkig gekozen, want deze vrouw is schoon en giftig. In Eygpte komt zij onder den invloed van een aanzienlijken Mahmoud Barondi en maakt maar dadelijk het plan haar man uit den weg

te ruimen. Hetgeen verijdeld wordt. Vluchtend naar Mahmoud vindt zij dezen zoo verwikkeld in andere amoureuze perikelen, dat hij geen oog of oor voor haar heeft. En zij verdwijnt aan den horizont. Het boek is zeker te ontraden.

Idsardi. Kleine Luyden. (328) 2e dr. *f* 2.50. geb. *f* 3.40. J. H. Kok, Kampen.

Idsardi geeft ons een bundel schetsen uit het Friesche volksleven en toont zich in de volheid van zijn talent, Vier platen versieren het boek.

Irvine (Alex). De Heilige in haar Hoekje. (Mylady of the chimney-corner). Uit het Iersch van Dutric. Van Loghum Slaterus & Visser, Arnhem.

Een armoedig milieu, waarin de vrouw en moeder vrede en geluk weet te brengen door haar blijde levensopvatting. Het is een zeer eigenaardig boekje, er gaat een suggestieve kracht van uit.

Middendorp (Herman) De Verdwenen Documenten. (128) *f* 1.50. Geb. *f* 2.25. Nygh en v. Ditmar, Rotterdam.

Een onderhoudende detective-roman, beter dan de meeste verhalen van dit soort.

Muls (Jozef). Het Rijk der Stilte. (De Kunst en de Oorlog). Mij. Goede en Goedk. Lectuur, Amsterdam.

Deze beschouwingen over kunst, menschen en steden, welke de fijnzinnige Vlaming aanschouwde tijdens zijne ballingschap, toen de oorlog woedde in zijn land, verdienen aandacht en waardeering. Vele goede reproducties versieren het boek. Muls is zéér modern.

Prévost (Marcel). Don Juana's.

De ,,don Juanes'' van Prévost zijn de voorloopers geweest van de tegenwoordige ,,garconnes,'' Ze zijn niet minder weerzinwekkend en men begrijpt dat de schrijver van ,,demi-vierges'' en van ,,les anges gardiennes'' er lust in heeft gehad eens flink uit te halen.

Rheinen (Fanny) Ontvlamde Passie. Roman uit het Theaterleven. Bewerkt door Jeanne Reyneke van Stuwe. (284) *f* 2.75. Geb. *f* 3.75. Kruseman, den Haag.

De uitgever verklaart dat het, ofschoon geen realistische lectuur, toch voor volwassenen bedoeld is. Maar we vragen ons af: wat heeft een volwassen mensch eraan? Wat zoekt hij in deze lectuur anders dan de voldoening eener ongezonde nieuwsgierigheid?

Shakespeare (William). 50 Sonnetten. Vertaald door H. Moulijn —Haltsma Mulier. C. v. Dishoeck, Bussum.

Deze sonnetten, evenals de 100 andere welke hier niet in vertaling worden aangeboden, zijn geschreven in het laatste decennium der 16de eeuw. Als over de drama's werd over deze gedichten een heele bibliotheek geschreven zonder dat het ons wel veel verder heeft gebracht. Maar die nieuwsgierigheid behoeft ook niet te worden voldaan om de schoonheid dezer klinkdichten te genieten. De vertaling is alleszins lofwaardig.

Visscher (J. A.) In Efratha's Velden. (216) *f* 1.90. geb. *f* 2.65. Callenbach, Nijkerk.

Een goede volks-vertelling, stichtelijk protestantsch boek. Een man, die van den goeden weg is afgedwaald, zijn dorp heeft verlaten voor de groote meedoogenlooze stad, vandaar naar Alaska trekt als goudzoeker en eindelijk dienst neemt in het Engelsche leger. Op een avond, als hij op wacht staat in Palestina, leeft hem het geloof in Christus, zijn Verlosser, weer op.

Wagenvoort (Maurits) Een Huwelijk in het Jaar 2020. Roman, (268) *f* 1.20. Meulenhoff, Amsterdam.

Zij, die het huwelijk niet beschouwen als een sacrament, moeten er allengs toe komen om het over te leven aan menschelijke willekeur, angst voor lasten en plichtsvervulling, onbeteugelde hartstocht en oplaaiende zinnelijkheid. Er bestaan al betoogen en nieuwe moraalboeken over dit onderwerp. Wagenvoort propagandeert het in een roman: ernstig of satiriek? Men late het boek maar ongeopend.

CORRESPONDENTIE

J. Vr. te R. U hebt over het hoofd gezien dat het een herdruk is. Want de *Sonnetten en Verzen in Terzinen geschreven* van Roland Holst—van der Sch. verschenen in eerste uitgave reeds in 1896. Het socialisme en communisme breekt pas door in latere lyriek der dichteres. Op het laatste deel uwer vraag valt moeielijk antwoord te geven. Wel geloof ik dat de schrijfster in menig opzicht is veranderd en zij ook meer dan zij vroeger placht te doen, den godsdienst waardeert.

L. W. te H. Naar aanleiding uwer vraag, heb ik een kort postcriptum gevoegd bij de bespreking in dit nummer van *Robinson Crusoë*. Mij dunkt dat daarmede uw onderzoek een weinig kan worden geholpen............ in de goede of de verkeerde richting (?).

H. B. te B. U schrijft ons dat in de *Haagsche Post* van 15 September een artikel staat over den Index en in dat stukje men lezen kan: ,,Dat een Zola uit de 16e eeuw wel, E. Zola de romanschrijver uit de 19e eeuw *niet* op den Index gevonden wordt, mag zeker wel verbazing wekken.''

Dat artikel in de H. P. krioelt van onware of onjuiste mededeelingen. Wat het geciteerde betreft, behoeven wij slechts te zeggen dat *alle* boeken van Emile Zola op den Index staan. De schrijver had zijn Index--exemplaar maar even behoeven open te slaan, om zoo'n domme vergissing te vermijden.

J. v. B. te 's-G. Jawel, we kunnen U een Leven van Caruso aanwijzen, maar we hebben het niet gelezen en zelfs niet gezien, zoodat wij U geen andere dan boekhandelaarsberichten kunnen geven. *Enrico Caruso* door P. Key en Bruno Zirato. Verschenen bij Hurst and Blackett; prijs 21 sh.

B. H. te A. De Journalistenschool door wijlen Lord Northcliffe opgericht, bestaat nog te Londen (Great Russell-street 110). Onderwijs wordt gegeven schriftelijk en het kan door mondelinge gesprekken desgewenscht worden aangevuld of verduidelijkt. De vraag: of U zich zoo tot Engelsch journalist, aangenomen dat u de taal vlot schrijft, verder zou kunnen bekwamen, moeten wij onbeantwoord laten. Dat hangt af van zooveel factoren, die ons geheel onbekend zij n.

Mevr. L. W. H. Wij hebben al meer dan eens hier als onze meening uitgesproken, dat de Engelsche boeken voor de Jeugd, indien goed vertaald, in ons land ook wel aftrek zouden vinden.

H. H. UITGEVERS. Herhaaldelijk ontvangen wij brieven van Dames en Heeren, die gaarne een boek zouden vertalen en verbinding zoeken met een uitgever. Wij vermoeden dat offertes van dit soort over-talrijk zijn, zoodat het aanbod de vraag verre overtreft.
Mochten wij ons hierin vergissen, dan willen wij gaarne heeren Uitgevers de namen en adressen geven van personen, die in staat zijn een boek uit eenige Europeesche taal in goed Hollandsch over te brengen.

REDACTIE B.

EEN DRAMA UIT DEN ORIENT. [1])

Vele romans van Henry Bordeaux hebben een ,,bouquet légèrement capiteux.'' Daarmede wil ik volstrekt niet zeggen dat de schrijver opzettelijk iets prikkelends brengt in zijn boeken om tegemoet te komen aan den smaak van een groot aantal lezers. Neen, dat niet! Maar de onderwerpen, welke hij als schrijver met sociale tendenzen bij voorkeur behandelt, zijn vaak van dien aard, dat zelfs bij zorgvuldige bewerking de pikanterie er niet heelemaal af te wasschen is.

Hij kiest juist zulke onderwerpen om zijn lezers te waarschuwen tegen de noodlottige gevolgen van het kwaad, dat hij schildert.

Maar hij teekent dikwijls te minutieus en men kan betwijfelen, en ik betwijfel het inderdaad, of Bordeaux soms niet een middel gebruikt dat ongeveer even erg is als de kwaal, die hij genezen wil.

La Neige sur les Pas met zijn half dozijn echtbreuken geeft hoogst waarschijnlijk meer ergernis aan fijn voelende menschen dan gedachten tot inkeer aan wild levenden. En hetzelfde mag misschien ook nog gezegd worden van *Le Carnet d'un Stagiaire*, minder nadrukkelijk van *La Croisée des Chemins* om van zijn *Jeanne Michelin* maar niet eens te spreken, wijl de schrijver er zelf niet meer over te spreken is.

Heilzamer is het werk dat Bordeaux heeft gedaan met die beide beroemd geworden boeken. *La Peur de Vivre*, waarin het gebrek aan levensernst en offerliefde van vele jonge meisjes aan de kaak wordt gesteld, en *La Maison*, dat als een apostolische daad mag worden beschouwd. In *Les Yeux qui s'ouvrent*, dat de oogen wil openen voor de ellenden van echtscheiding en vrije liefde, zijn voor ons de toestanden wellicht wat te specifiek fransch, terwijl de ontroerende geschiedenis van den verloren zoon in *Les Roquevillard* tot alle harten spreekt

Het mooiste echter dat hij schreef, blijft tot heden *La Nouvelle Croisade des Enfants*, dat heerlijk opgetogen boek over de heilige Eucharistie.

Mij is het altijd nog een raadsel, dat in de katholieke wereld juist dit meest katholieke boek en als kunst ook het beste, betrek-

[1]) Henry Bordeaux: *Yalimé sous les Cèdres*, Plon, Paris.

kelijk zoo weinig de aandacht heeft getrokken. Het is eenig gebleven in gansch het oeuvre van Bordeaux door zijn dichterlijke verbeelding en ongewoon gevoelige teekening der kinderpsyche.

Het allerlaatste werk valt ook buiten het kader, waarin de anderen staan. Niet alleen omdat het verhaal zich afspeelt in Syrie en het oostersche landschap er een eigenaardigen glans aan verleent, maar vooral wijl er momenten in voorkomen, die in hun geweldige tragiek doen denken aan een antieke tragedie en de heldin Yalimé, meer schuldig dan een Antigone, met dezelfde onbuigzame halstarrigheid den dood verkiest boven het verloochenen harer liefde.

Als broer en zuster waren zij opgegroeid in het huis van Rachid-el-Hamé, den machtigen Sheik der bergen.

Yalimé was de dochter van Rachid, en Khalil Khoury, als wees overgebleven na een bloedbad onder de Christenen van Deir-el-Kamar, zijn aangenomen zoon.

Als kinderen hadden zij elkaar lief en als men zeide dat zij eenmaal man en vrouw zouden zijn, vonden zij dat heel natuurlijk, ofschoon zij het niet begrepen.

Maar toen zij grooter werden en voelden wat het beteekende, leek het hun nog altijd van zelf sprekend dat zij voor elkaar waren bestemd. Zoo werden zij verloofd, de schoone Yalimé en de moedige Khalil, die vijf jaren ouder was dan zijn bruidje.

En het verlangen van Khalil naar den dag, waarop hij haar voor goed de zijne zou mogen noemen, was niet te temperen.

Rachil-el-Hame had beslist: na het feest der ceders, als de zon de sneeuw heeft weggevaagd van de flanken der bergen, zal het huwelijk worden gesloten.

Maar Khalil was het of de zon nog nooit zoo traag haar werk had gedaan als dit voorjaar; zijn liefde was groot en ongeduldig.

Doch gelijk aan alles in dit leven, kwam er ook een einde aan den winter en de witte waden die hij gespreid had, verdwenen.

Onder de donkere ceders werd als aanvang der feesten de H. Mis opgedragen en daarna klonken de stemmen van heldere vroolijkheid en bewogen de jonge paren zich in gratievol rhytme over de lichtgroene grasvlakte.

En morgen zou het huwelijk worden gevierd. Khalil Khoury is gelukkig en er komt een glans in zijn oogen telkens als hij Yalimé, de wonderschoone, aanschouwt. Maar het geluk van menschenkinderen is broos als glas.

Tot de spelende groepen komen twee muzelmansche ruiters, vermoeid van de jacht, en zij vragen eenige oogenblikken te mogen rusten in de schaduw der ceders.

Schoon zijn deze ongeloovigen, maar schoon is bovenal Emir Omar met zijn fiere houding en verwarring brengende oogen.

En zijn oogen hebben gesproken tot Yalimé, terwijl zijn lippen bleven zwijgen.

Dien avond heeft Yalimé aan haar verloofde alle geschenken teruggegeven en hem gezegd dat zij zijne vrouw niet worden kan.

Khalil Khoury kon het niet gelooven en meende dat het een gril was, die voorbij zou gaan als een wolkje aan den hemel. Zijne smart maakte nu zijne liefde geduldig en hij zwoer het hart van Yalimé terug te winnen door grootmoedigheid en eindelooze teederheden. Maar de jagers keerden terug en werden door Rachid hoofsch en gastvrij opgenomen voor den nacht. Toen de nieuwe dag gloorde waren zij verdwenen en Yalimé met hen.

Wat is er geschied? Werd de jonge maagd geschaakt, weggevoerd met geweld?

Dan zal er oorlog zijn tusschen de Marionieten en de Muslims, en het bloed zal vloeien in de dorpen totdat het onrecht hersteld en de smaad gewroken is.

Of ging zij vrijwillig? Volgde de christinne zonder dwang den vijand van haar geloof?

Dan is zij den dood schuldig.

Reeds spreken, somber en ernstig, de leden van den familieraad het onverbiddelijk vonnis, als de verlaten Khalil opspringt en de vrouw verdedigt, die hij liefheeft ondanks alles.

Wat zegt het of alle schijn tegen haar is; hij blijft hopen en wil niet dat de afwezige, misschien immers onschuldige, veroordeeld wordt. En Khalil wint zijn pleidooi.

Hij, de verloofde van Yalimé en Boutros, haar broeder, worden uitgezonden om het meisje terug te brengen met list of geweld.

Voorzichtig besluipen zij het dorp, waar heen zij meenen dat de maagd ontvoerd is, en spiedend van uit hun schuilplaats zien zij een schouwspel, dat geen twijfel meer laat aan de schuld der verdwenen vrouw. Voor hun oogen schrijdt de huwelijksstoet voorbij en Yalimé, de nieuwe echtgenoote van Omar, is in het midden. Meedoogenloos heft Boutros het geweer om het vonnis aan zijne zuster te voltrekken als Khalil zijne hand op diens arm legt als vorderde hij het bloedige recht voor zich zelven. Maar hij doodt

niet; hij kan niet. De oogenblikken gaan voorbij en de ontrouwe is veilig in het huis van den Emir. Fel laait de toorn der familie, en de daad van Khalil wordt gehoond als eene eerloosheid. Onbewogen handhaaft Rachid het vonnis over zijne dochter; de afvallige moet sterven, vroeg of laat.

Vol deernis met de zieke moeder stelt men uit. Maar als de vrouw is heengegaan uit hartzeer en droefheid om het verloren kind, is ook de beschermengel van het schuldige meisje verdwenen en haar noodlot niet meer af te wentelen.

Boutros, de broeder, en Khalil, de minnaar, zullen hun plicht doen.

In het paleis van Omar te Tripolis woont Yalime en is gelukkig, want haar hartstochtelijke liefde overstemt nog haar geweten.

Voorzichtig in hun spieden, om geen argwaan te wekken bij de wakers met argusoogen, leeren zij de gewoonten van het huis kennen en vinden eindelijk eene gelegenheid om Yalimé, tijdens eene korte afwezigheid van den Emir, te ontvoeren.

Khalil staat er werkeloos bij; zijn toorn is eensklaps gevallen als een storm, die door wonder bedaart. Maar Boutros, meedoogenloos, heeft zijn zuster gegrepen en voor zich over het paard gelegd, en vliegt met zijn slachtoffer naar het dorp in de bergen.

Weer staat Yalimé voor den familieraad. Trotsch en ongenaakbaar. Zij hoort hun smeekingen en hun bedreigingen en spreekt geen woord om zich te verdedigen of te verontschuldigen.

De oude pastoor bezweert, met tranen in stem en oogen, zijn verdwaald lammetje toch terug te keeren. Hij wijst haar op Gods barmhartigheid, herinnert haar aan de arme moeder, die zoo heilig heeft gebeden voor haar kind en van smart is gestorven; hij werkt op haar fierheid en spreekt van den heldenmoed van haar stam, die de eeuwen door en te midden van bloedige vervolgingen, het katholieke geloof standvastig heeft bewaard.

Yalimè zwijgt en wordt ten doode verwezen. Alleen de priester stemde tegen; hij had begrepen dat hier voor hen stond een kind door liefde en hartstocht verblind. Als een gunst is het Khalil toegestaan nog eens alleen met haar te zijn; wie weet wat hij vermag op dit starre gemoed.

En inderdaad; zij opent de saamgeklemde lippen, maar niet om te herroepen en vergeving te vragen. Als een Antigone, die sterven gaat, zingt zij eene hymne aan de liefde en een vaar-

wel aan het leven. Zij verlangt niets anders dan den dood.

En straks rolt de echo van een schot tusschen de bergen. Yalimé, de zestienjarige, heeft geboet voor hare zondige liefde en haar afval van het geloof.

Nadrukkelijk beweert Henry Bordeaux dat hij geen roman heeft geschreven, maar eenvoudig verslag gegeven van wat een der deelnemers aan dit drama, een oude man nu, hem heeft medegedeeld tijdens zijne reis in Syrië.

Dit weten maakt de geschiedenis nog aangrijpender voor den lezer. En heel de opvoering dezer tragedie, die dan toch het werk is van den kunstenaar Bordeaux, is zoo spannend en boeiend, dat men op het einde als uit een droom ontwaakt.

De duizelingwekkende vaart, waarmede zich alles afspeelt, zoodat de toeschouwer niet geheel tot bezinning kan komen, redt het stuk tegen zijne verontwaardiging over de hardvochtigheid der eigengerechtigde rechters.

En wellicht ook de trotsche houding van Yalimé en haar fanatieke blijdschap in het aangezicht van den dood.

Wie zou de Antigone van Sophocles kunnen genieten, als deze eene zwakke vrouw was geweest en zich aan Kreons knieën had gewenteld, smeekend om genade. Haar onbuigbare trots en tartende uitdagendheid maken het voor den lezer of schouwer alsof de dood voor haar niet dat verschrikkelijke is als voor andere stervelingen; en alleen haar laatste klaagzang openbaart haar menschelijke gevoelens en maakt het hart week van tragisch medelijden.

Yalimé's halsstarrig zwijgen en hoogmoedige onverschilligheid, waar een enkel woord haar vergiffenis had kunnen verwerven, houdt ons nog een oogenblik tegen om in haar rechters niets anders meer te zien dan moordenaars.

Alleen op het einde, als zij zich in de armen werpt van den dood en uitroept: ,,Mon Dieu, me voici. Prends moi, mais prends-moi vite, pendant que je suis brave encore,'' dan eerst begrijpen wij.

Dan voelen wij hoe met bovenmenschelijke kracht dit kind zich heeft moeten inhouden om niet haar innerlijke zwakheid te toonen en in hartstochtelijk schreien uit te breken.

Dan eerst grijpt ons het volle medelijden aan met het arme slachtoffer, maar zoo overweldigend dat dit gevoel voor het oogenblik

geen plaats laat aan wrok en afschuw tegen hen, die het haar hebben aangedaan. Nog eens, het is een boek van prachtige ontzetting en van ontzettende pracht, hoog verheven boven de meeste romans, die ons in den loop van een jaar worden aangeboden.

Maastricht. LOUIS CLÉMENT.

HET SCHOTJE.

Men kent het ondeugend gedichtje van de Genestet nog wel?

Et nos! We hebben hier zoo iets,
Een burg, een Athenaeum,
Als 't binnenkort in duigen stort,
Zing ik een klein Te Deum!

Zoo begint zijn lied op *Het Schotje* en de schalksche zanger heeft zelf eene aanteekening er bijgeschreven, opdat de historische waarheid niet in vergetelheid en de pluizende naneef niet in verleiding gerake, gissende en missende commentaren te gaan maken op zijn poëem.

Waarom wij de Genestet dan ook even aan het woord laten:

Voor de oningewijden in de beruchte geschiedenis van het schotje in het Amsterdamsche Athenaeum, wil ik de zaak hier in proza met een paar woorden uiteenzetten. Ik begin met u te vertellen, dat wij er een Athenaeum op nahouden. Gij zult — hoop ik — de vriendelijkheid hebben mij niet tegen te spreken. Dat gebouwtje is zeer wrak, zeer oud, zeer vuns, maar voor eenigen tijd met onloochenbaren smaak en *savoir faire* opgeknapt. In dat Athenaeum is een bank, waar zich de professoren bij feestelijke gelegenheden in nederlieten. In die bank was een muurtje. Ja, het *was* er, het *is* er niet meer. Eere aan de kuratoren! eere den Secretaris, die het bevel tot slooping heeft geteekend. Dàt was tenminste een liefelijk verschijnsel in deze dagen van twist en scheuring. Maar toen dit versje geschreven werd, was het er nog, dat muurtje. Anders ware dit versje niet geschreven!

Welnu; aan de ééne zijde van het schotje prijkte in gloria het gereformeerde Athenaeum, in de personen van zijn professoren natuurlijk; aan de andere zijde werden de seminaria, door vijf professoren vertegenwoordigd, op elkander gedrongen, in het zevende of vierde gedeelte (ik heb geen mathematischen blik) van de geheele bank. Het verwondert mij, dat het nog zoo lang goed is gegaan. De bespottelijkheid

en onbillijkheid dezer afscheiding viel te meer in het oog, wanneer men bedacht dat de gereformeerde theologen werden gevoed en gekweekt, in geestelijken zin, door luthersche, remonstrantsche, menniste Professoren".

Het citaat is lang, maar ik had den moed niet het in elkaar te deuken.

O, dat beruchte schotje, scheidend schapen.... en bokken,

Dat schotje, dat de bank verdeelt
Potsierlijk in twee hokken....
Zou 't eene voor de schapen zijn,
En 't ander voor de bokken?

Aan dat schotje, aan die bokken en schapen, aan heel die komische traditie moet ik denken, telkens als ik een onzer schaarsche, katholieke literatuurgeschiedenissen opensla. Men begrijpe mij goed; ik denk er geen oogenblik aan de verdiensten dezer boeken te betwijfelen; alleen maar verwonder ik mij over den eerbied, die hun makers blijkbaar hebben gekoesterd voor het schotje.

O, dat verwenschte schotje in deze nuttige handboeken; het schotje met het opschrift „katholieke literatuur", en daarachter, zorgvuldig afgescheiden van de andere literatuurplegers, de schapen.... of de bokken, al naar men het nemen wil.

Wat zin en reden heeft dat toch in 's hemels naam? Men kan hier niet, als de Genestet in zijn geval, klagen over onbillijkheid, want de katholieken doen het zich zelf aan; maar een beetje bespottelijk is het wel!

Bespottelijk, omdat het zoo'n onding is!

Het opschrift „katholieke literatuur" is misleidend, want in het hokje worden alleen „katholieke schrijvers" opgesloten, hetgeen heel wat anders is.

En wat kan leiden tot de meest onmogelijke verwarring.

Iemand, die wél aan literatuur maar niet aan zijn geloof doet, wordt buiten gesloten; wie zijn Paschen houdt en verzen maakt, moet achter het schotje.

Van Eeden mag, sinds zijn overgang tot de Moederkerk, er in, en op een gegeven oogenblik moesten Seipkens, Jan Kalf, van Deyssel en vele anderen eruit, omdat zij hun geloof hadden verloren. Loovendaal had er, geloof ik, nooit een plaatsje omdat hij zijn verzen in „De Gids" schreef en in Grave woonde, vanwaar het niet doordrong tot de wereld dat de man goed Roomsch

is. [1]) Men voelt toch wel tot wat dwaasheden men vervalt, indien men een dergelijke afscheiding streng wil handhaven.

Daar is nog een ander gevaar. Men kan het een katholiek, die zoo'n tentoonstelling van katholieke schrijvers in een afzonderlijk lokaaltje heeft in te richten, niet euvel duiden dat hij gaarne goed voor den dag wil komen. En als dan het aantal erkende auteurs, die hij mag voorstellen, wat soberen indruk maakt, laat hij zich gemakkelijk verlokken om er nog een trits namen van jongmaatjes bij te voegen, die wel een paar verzen of opstellen in 't een of ander tijdschrift hebben bijgedragen, maar voorloopig nog niets met onze litteratuurgeschiedenis hebben te maken. Dat is dan meer profetie (die zelden uitkomt) dan objectieve geschiedenis.

Mij dunkt dat deze overwegingen ons moeten aansporen om, als de Genestet en zijn geestverwanten, vast te besluiten dat het Schotje eindelijk behoort te verdwijnen:

Wij stroomen allen samen tot
  Een monsterkonvokatie,
En trappen 't schotje — krak! — ineen
  Met vreeselijke staatsie.

Dat laatste hoeft niet eens; staat er trouwens ook maar alleen om het rijm.

A. GIELEN.

EENE WAARSCHUWING

Het kan niet ondienstig te zijn, de aandacht van ouders en opvoeders te vestigen op eene „Societé Anonyme de Publications,” die ons land met goedkoope uitgaven overstroomt.

Zij noemtzich BIBLIOTHÈQUE RHOMBUS, heeft haar zetel in de Ledergasse te Weenen, een kantoor in Parijs en dépots in Amsterdam.

In hare circulaires, die op kwistige wijze worden verspreid, beweert zij dat hare boeken geschikt zijn voor School en Huis, ofwel daarvoor werden gemaakt.

---

[1]) Ik wist het ook niet toen ik mijn overzicht der katholieke letterkunde schreef in het groot Gedenkboek van Katholiek Nederland. Pater Molkenboer maakte er mij attent op.

,,Dear Sir — We have the honour to draw your attention to the following New Series of Rhombus Books, which contain again a lot of very interesting works specially adapted both for *School use and home reading*.

Wat hier wordt geboden, zijn overdrukken van over het algemeen heel oude boeken, waarvan de auteursrechten reeds lang verloopen zijn en wier uitgaven men ook kan vinden, en nog goedkooper, bij Reclam en dergelijke ondernemers.

Doch daartegen gaat allerminst ons bezwaar.

Maar als wij in deze ,,New Series'' schrijvers als Paul de Kock, Baudelaire en Wycherley zien aanbevolen voor school en huisgezin, dan vragen wij of de uitgevers voldoende berekend zijn voor hunne taak.

De laffe feuilletonschrijver Paul de Kock (1794—1871), van wien men zonder overdrijving heeft kunnen zeggen, dat hij geen stijl en geen schaamtegevoel had, mag men niet introduceeren in een fatsoenlijk huisgezin.

Ook al zouden de uitgevers het klaar gespeeld hebben (wij zien niet hoe dat mogelijk is) alle vunzigheidjes en viesheden weg te vlakken uit *La Fille aux trois Jupons* — of — *un Mari perdu*, dan moesten zij nog begrijpen dat zulke werken zonder eenige verdiensten, zelfs beneden het laagste literaire peil, stil in hun vergetelheid hadden behooren te blijven.

Het zoogenaamd ,,onschuldig'' maken van deze grof-zinnelijke lectuur heeft bovendien nog dezen bedenkelijken kant, dat de lezers omtrent den waren aard des schrijvers worden misleid en later grijpen naar zijn andere uitgaven, wier dubbele minderwaardigheid zij niet leerden vermoeden.

Dezelfde bedenkingen moeten gelden tegen *The Country Wife* van William Wycherly.

Van zijne comedies schreef George Saintsbury (Short History of Engl. Lit. p. 490):

They are deeply tarred with the Restoration brush of coarseness, so much so that even the next century, little troubled as it was with Squeamishness, had to adjust the plat of *the Country Wife* to more decent and savoury conditions.''

En dat wordt nu goed genoeg geacht voor onze scholen! Het moge zijn uitgestoomd en uitgeschrobd zoo grondig als maar eenigszins mogelijk is, het is en blijft toch eene zeer averechtsche opvatting van opvoedkunde, de jeugd met dat soort boeken hun literatuur-

kennis te laten aanvangen.

Of de geestige en vriendelijke vertellingen van Toeppfer (*Nouvelles Génevoises*) hier op hun plaats zijn, kan ook nog worden betwijfeld. Deze Zwitser is voor de jeugd te anti-godsdienstig om zonder gevaar te worden gelezen: een voorzichtige zuivering is in elk geval hard noodig.

Maar of die aan het beleid van deze tamelijk onoordeelkundige uitgevers en hun adviseurs veilig kan worden overgelaten, valt te betwijfelen.

En verdienen de *Contes d'une vieille Fille* van Mme Emile de Girardin gerangschikt te worden onder ,,Verry interesting works?''

Hier gelden geen bezwaren van zedelijken of godsdienstigen aard, maar de schrijfster (1804—1855), in haar dagen bovenmatig geroemd en gevierd, is toch in den grond zoo onbeduidend, dat men dwaas doet haar in de twintigste eeuw weer uit haar grafkelder te halen.

Wij vinden het volkomen begrijpelijk dat handige Weeners gebruik maken van hun lage valuta om de landen met hoogen dollar en gulden het geschenk te brengen van het goedkoope boek. Maar wij zien niet in, waarom dat boek minder goedkoop zou moeten worden, als het tevens ook goed en waardevol was.

Het verleden is zoo rijk aan meesterwerken der literatuur, dat de keuze van iets, dat in alle opzichten hoog staat, niet erg moeielijk kan zijn.

RED.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen

VOOR JONGE KUNSTENAARS. Mijn studiemakkers en ik, hoe enthousiast bezwamden wij de ,,Kunst.'' Ons eigenlijk levensprogram had weliswaar weinig met kunst te maken. Want we leerden voor teekenmeester, maar daarom des te minder vervulde ons het heil der pedagogiek of de toekomst der Hollandsche jeugd, en daarom des te luider eerden wij de muze.

Het is sousentendu, natuurlijk, dat wij: ,,de groep der allerjongsten'' de kunst die er was, destijds, ook de destijds modernste, als een overwonnen standpunt negeerden; dat hedendaagsch en fossiel voor ons gelijkluidend waren en dat wij de toekomst spie-

gelden in ons ideaal, of omgekeerd. En dat ideaal, met excuus voor het nieuwegidsig naampje, dat wij daar zoo voor hadden, dat ideaal was: ,,het Simpele.''

Als onderlinge kritiek over ,,'n ding dat je gemaakt had'' te vernemen dat het knap of bar knap of handig was, was ,,pil-verguldsel;'' - doch het koele vonnis: ,,onsimpel" was de kleineerende bittere pil zelf.

Zoo, op 'n dag, met nog zoo'n paar simpelen onvoorziens in 'n café beland, zit ik daar, alsof ik er stamgast ben, al spoedig bij 'n ,,pot bier'' te oreeren over ,,Kunst.'' en daarbij gewordt mij dat helder oogenblik van te mogen uitspreken wat ik toen niet begreep doch waar ik zoo vaak aan terugdenk: ,,Knapheid is eigenlijk virtuositeit en virtuositeit is eigenlijk dilettantisme, en als je van 'n werk, welk ook, al het knappe en dus overtollige eens weg kon doen, of als je, in een verre toekomst, eens kwam tot dat waar je eigenlijk om begint, dan geloof ik, dat je zou overhouden: een simpel symbool van 'n lijn of twee drie en wat kleur of die niet eens.''

Een van de ,,lui" knikte instemmend; gewaagde van kruis en halve maan, doch ik schudde van neen en nam een slok.

,,Maar als ik mij thans afvraag: wat stond mij toen dan wel voor den geest, dan moet ik erkennen: niets, en zeker niet dat ,,onderwerploos'' gedoe van onze hedendaagsche ultra-modernen, die met z'n vijven of zessen alleen door elkander begrepen en door geen sterfelijk mensch gewaardeerd worden. En toch kan ik niet toegeven dat ik dus destijds maar wat gedaasd heb, althans, achter dien ,,pot bier'' hoogstens een profetisch kijkje kreeg op iets dat mij toen als toekomst, in vlam zette en mij nu, als werkelijkheid, koud laat.

(Herman Hana: Portret-Schetsen: in 't Winterjaarboek van de Wereldbibliotheek 1923—24.)

GENEESKUNDE EN LETTERKUNDE. De kranige redacteur van het *R. K. Artsenblad*, Dr. W. B. Huddleston Slater, schrijft onder genoemden titel over *La Garçonne*. En hij zegt dingen, die raak zijn als een trap op een eksteroog. Zulke bijvoorbeeld: ,,Wie zijn publiek kent, weet dat juist dàn een boek het meest gevonden wordt in de étalages van den boekhandel, in de koffer van den reiziger en in het nachtkastje van ,,la dame, qui se lève á dix heures,'' naar mate er meer interessants in te vinden is.'' Of: ,,het wordt tijd, dat iedereen de waarheid erkenne van de stelling: zóó dom is niemand of hij kan naam maken door het schrijven van een flink gemeen boek.''

En dit over den vertaler van *La Garçonne*:

,,Eilkema de Roo is een arme man. Ik beklaag hem. Deze auteur, aanvankelijk zwak in zijn eerste werken, klom door

zijn *Weg van Paul de Raet* tot aanzienlijke hoogte. Ware het niet —ik wees er boven op— dat het compromis van Paul met Wildenborgh, een krankzinnig dramatisch gegeven, ons de ontwikkeling der geschiedenis met een nuchter hoofd doet volgen —dit boek zou een mooi boek zijn. Maar, of hij de kracht mist of niet gebruikt, hij is in zijn verder werk niet in staat gebleken zich op de hoogte te handhaven, laat staan zich te verheffen.

En nu gaat hij vertalen!

En nu gaat hij dit vertalen...................... ?

Zijn verdediging is slap. Nauwelijks kiest hij partij voor den auteur en het is bedroevend te lezen dat hij inziet uitgenoodigd te zijn tot deze vertaling, als de auteur van *Liefdes Veelvoudigheid*, deze treurige debakel van zijn literair kunnen.

Ik voor mij geef 't vertrouwen in E i l k e m a d e R o o nog niet op. Er is iets in dezen man, dat mij doet hopen op een algeheelen keer.

Maar dat hij dan eigen werk levere, na zijn concept goed te hebben opgezet en niet ga vertalen pornografische prulletjes eener bolsjewistische schandliteratuur........."

(R. K. ARTSENBLAD. Sept 1923 —)

HET JUISTE INZICHT. Wanneer 't pateties godsdienstige, dat we als 'n gevaar voor de jongere roomse kunst hebben opgemerkt, niet krachtig wordt geweerd, dan zal de tans aan 't woord komende generatie niet in staat zijn om van deze tijd 'n boeiende periode van sterke katholieke kunst te maken.

Verklaarbaar en aanvaardbaar bij den aanvang, verraadt deze patos op de duur — hoe tegenstrijdig dit schijnbaar is — 'n oppervlakkig katholicisme: dat op z'n gunstigst voor 'n oogenblik de voorvallen meent te zien in de grote volledige werkelikheid van 't waarachtig geloofsleven (moment-opname bij kunstlicht!); dat ook handig God en zonde, ziel en stof, mystiek en materialisme, waarheid en schijn, als kontrasten gebruikt om effect te maken: maar dat in wezen onmachtig is door te dringen in de scheppende ziel, om van daar uit, 't ware, glanzende roomse kunst-inzicht, of liever levens-inzicht, te veroorzaken. Want hoe dieper 'n ervaring is doorgedrongen in de ziel en de oppervlakte verlaat, des te meer deelt zij, wanneer zij zich uit, in de aard der ziel, die enkelvoudig is, dus bij uitnemendheid rustig, en ten volle verantwoordelik voor de minste van haar werkingen.

. . . . Maar ook wanneer 't godsdienstig patos, door de beleving van 't rijk katholiek geloof, langzaam gaat plaats maken — niet voor suffe tamheid — maar voor 'n niet-geforceerde, vurige en overtuigde, minder reklaam-ruchtige en diep uit eigen vol wezen opbloeiende kunst-uiting: ook dan nog moeten we behoedzaam zijn, om ons niet over te geven aan 't geen de altijd lezenswaardige en fijn-bemerkende Dirk Coster in

de Stem van Sept. j.l. aldus omschreef: ,,de fictie eener nieuwe, groote kunst, die in Nederland bezig zou zijn te ontstaan'', welke fictie enkel en alleen op ,,deze oppervlakkige en uiterlijke formule'' zou berusten: ,,er is een tijd van groote beroeringen geweest, ergo moet een even groote nieuwe kunst daaraar beantwoorden''. (J. Molenaar, J. S. C. Roeping 1 Oct. '23).

Met groote instemming nemen wij dit citaat over, waarin hetzelfde staat te lezen wat wij in Boekenschouw al sinds jaar en dag hebben betoogd. De religieuze opwinding van tal van jonge dichtende menschen is een tijd lang bedenkelijk geweest, en is het nog. Zij was hinderlijk voor elk oprechte natuur, omdat zij zelve zoo irriteerend onoprecht was. In dezelfde gedichten, waarin zij te koop liepen met hun ,,Godshonger'' en ,,hunkerende zielen'', toonden zij hun opgeblazenheid, kwetsten de naasteliefde, en speelden hemelbestormertje. Met denzelfden penhouder, waarmede zij hun hymnen dichten aan God, schreven zij hoonende briefkaarten aan jonge kunstenaars, die den durf hadden een andere richting te volgen. Dit is historisch.

Hun verzen, die een stil en innig gebed hadden moeten zijn, werden rumoerig-luide advertenties, waarin zij aandacht eischten voor hun nagemaakte mystiek en ziekelijk absolutisme. Het was of de talentvolle Math. Kemp het marktgeschei van deze jongeren bedoelde, toen hij onlangs dichtte:

Waar allen schreeuwen
uit eigen hart
en harten van anderen,
en alle schreeuwende dingen
laten schreeuwen tot u,
zal ik
fluisteren.

Violenta non durant. En de Rhetorica van gevoel en gedachten is erger dan die van het woord.

EXPRESSIONISME. Meer en meer komt men tot de erkenning dat het overdreven expressionisme, dat een wilden en barokken verhaalstijl schiep en van de literatuur een experiment maakte en dat toch psychologisch in de ongehoorde opwinding, waarin Duitschland en de Duitscher in de oorlogsjaren en in den eersten tijd daarna leefden, zijn grond had, thans aan het verdwijnen is...., dat de pseudo-talenten weer van de oppervlakte verdwenen zijn en dat thans langzamerhand de echte en sterke talenten, de werkelijk-diepe en werkelijk-temperament-volle zich weer verheffen en weer bekend worden en invloed krijgen. Het beeld der Duitsche litteratuur begint, zoover ik dat kan overzien, weer rustiger en vaster te worden, en de lijnen van goede overlevering worden weer voortgezet.

Er is eigenlijk steeds genoeg talent en steeds duiken weer nieuwe namen op die onze achting afdwingen. Hoever hun talent hen brengen zal, of het boomen of boompjes zullen worden, kan men niet vooruit weten. En alle overdreven voorspellingen, waaraan de critiek en vooral de boekreclame zich helaas zoo graag schuldig maken, vervalschen den maatstaf en verwarren slechts den auteur. Het is *ons* voldoende om vast te stellen, dat het aanzien der Duitsche litteratuur weer rustig begint te worden en dat men elkaar de namen van hen, aan wie men begint te gelooven en waarop men zijn verwachting gesteld heeft, weer kan noemen.

(Georg Hermann: Brieven over Duitsche Literatuur).

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Diers (Marie) Kinderloos. Uit het Duitsch door Mevr. L. Wille-Vogel. (G. J. Slothouwer, Amersfoort.

Marie Diers, de 56 jarige, mag met voldoening terug zien op haar werk. Daarbij zijn boeken, die niet spoedig zullen verouderen, wat er ook moge veranderen of verloopen. Want de belangstelling in het algemeen menschelijke, door eene diepvoelende weergegeven, blijft ten allen tijde bestaan.

Het is daarom geen al te koene voorspelling te beweren, dat *Die Briefe des alten Josias* over honderd jaar hun lezers nog zullen boeien en de roman *Die nicht Sterben dürfen* niets van zijn ontroerende innigheid zal hebben verloren.

Ook andere verhalen, al heeft het talent der schrijfster zich daarin niet op dezelfde hoogte weten te houden, verdienen toch bewondering om hun eerlijken eenvoud en kordate karakters. Ik noem in dit verband *Die sieben Sorgen des Doktor Joost* en *Die klugen Kinder des Schulmeisters von Hennersdorf*.

En juist omdat Marie Diers zoo menigmaal ons verblijd heeft met haar mooie en sterke gaven, valt *Kinderloos* een beetje tegen; een beetje veel zelfs.

Vraag ik mij af waaraan dat ligt, dan zou ik met één woord willen zeggen: het is te grof. Maar mijn lezer heeft niet veel aan dat éene woord en ik moet derhalve wat uitvoeriger mijn bedoeling verklaren.

Met dat woord ,,te grof'' wil ik zeggen, dat deze roman van Diers in de grondverf is blijven staan.

De naden van de schutting zijn nog zichtbaar; het schema van het verhaal is als een ribbenkas voelbaar onder het vleesch.

Een jonge dokter trouwt en ondervindt tot zijn groot verdriet, dat zijn huwelijk kinderloos blijft. Hij wordt een onhandelbaar en lastig echtgenoot; net een kokende theeketel: als zijn vrouw hem maar even aanraakt, brandt ze haar vingers.

Toen begon hij veel bier te drinken, werd dik en sufferig en bedierf zijn praktijk.

Op raad van een vriend of vriendin sluit hij zich aan bij een literaire club (de club der kinderloozen), maar zijn oogen zien spoedig het belachelijke en ,,verlakkende'' van dit geknutsel.

Dan neemt hij het zoontje van een gestorven landloopster in huis en wordt bestolen voor duizend Mark.

En op de laatste bladzijde moet de dokter zich tevreden stellen met een tamelijk goedkoope phrase van een eveneens kinderloozen predikant: ,,wij menschen zonder kinderen hebben vrije baan. Niet aan dezen en niet aan genen moet men zijn hart hechten. Men moet niet al te persoonlijk zijn. We hebben een massa kinderen, evenveel als er lijdende menschen op de wereld zijn —en toch hebben we ze alsof we ze niet hadden.''

Deze troost is even vaag als het heele boek. Er zijn amusante episoden, echte karakters (als de oude Martha Galloper, de moeder van den dokter), maar het werk is niet af.

Toch, om de pittige en rake opmerkingen en soms om den humor der schrijfster, is het zelfs in dezen eenigszins gebrekkigen vorm nog goed leesbaar.

LODE.

Lagerlöf (Selma) Marbacka. Naar het Zweedsch door Margaretha Meyboom. (191) H. J. W. Becht, Amsterdam.

In deze bladzijden geeft Selma Lagerlöf herinneringen uit hare jeugd. Zij doet dat op eenvoudige, bekoorlijke wijze, en wat zij te zeggen heeft, is ook heel simpel en eenvoudig. Geen enkel buitengewoon voorval heeft zij te vertellen, en toch boeit zij van begin tot einde.

Uit dit boek blijkt wat een vriendelijk tehuis en opgewekte omgeving zij in hare jeugd heeft mogen hebben. Maar boven alles spreekt uit deze bladzijden hare liefde voor haar levenslustigen en toch ernstigen vader.

Hoe stroomden van alle kanten de menschen samen naar Marbacka op den 17den Augustus, den verjaardag van luitenant Lagerlöf. Niemand werd genoodigd, maar het was spoedig een gewoonte geworden dien dag in gemoedelijke feestelijkheid door te brengen met zang en dans, tooneelspel en verlichting op Marbacka. Een heele menschenmassa nam er allengs aan deel. Op een dier dagen was ingenieur Noreen de tolk der gasten toen hij sprak tot Lagerlöf:

,,Beste Erik Gustaaf, hoe komt het, dat we naar jou toe moeten

komen om ons met ons lot verzoend, trotsch op ons land, blij met ons zelf en met allen om ons heen te voelen?

Je bent geen groot mensch. Je hebt geen merkwaardige dingen gedaan. Maar je hebt die groote welwillendheid, die met open armen staat. Wij weten, dat je, als je kon, ons allen en de heele wereld zou willen omvatten in één omhelzing."

Den 17den Augustus 1919 is Selma met den schoonsten krans, dien men op Marbacka strenglen kon, naar het kerkhof gereden.

,,Ik herinnerde me zoo goed hoe het was als we vroeger het plein voor de Kerk opreden, als de menschen voor het rijtuig opzij sprongen met vroolijke groeten en Luitenant Lagerlöf daar glimlachend zat en onophoudelijk de hand aan den rand van den hoed bracht. Terwijl ik nu over datzelfde plein reed, vond ik het er heel leeg en eenzaam. Ik zat alleen in den wagen en onder allen, die naar de kerk kwamen, was ik alleen met mijn herinnering dat het de honderste verjaardag van mijn vader was.

Ik stapte uit het rijtuig en ging naar het graf achter op het kerkhof met den krans, om dien daar neer te leggen. En mijn treurend hart schreide er om, dat zij daar allen lagen, die allen, die ik liefhad: Vader en Moeder, Grootmoeder en Tante en de oude huishoudster —die allen, die ik mee ter ruste had gebracht."

Het is een schoon, rustig boek vol stille en trouwe liefde tot hen, die voorbijgingen.

W. M.

Meyboom (Margaretha) Van en over Liefde (137) H. J. W. Becht, Amsterdam.

Albert Verwey heeft een briefje aan de schrijfster van dit boek geschreven (het staat als inleiding en aanbeveling op de eerste bladzijde) en hij maakt haar dit welverdiende compliment:

,,U verstaat de kunst de vraagstukken, die u behandelt, tot klaarheid te brengen. Het zijn zulke die zich overal voordoen, waar de liefde voor ons zelf in strijd geraakt met onze liefde voor anderen."

Dit getuigenis van den dichter en denker Verwey moet iedereen met volle instemming onderschrijven, die *Van en over Liefde* heeft gelezen.

Een katholiek, of geloovig Christen in 't algemeen, zal kunnen opmerken dat Margaretha Meyboom het bovennatuurlijk element geheel en al buiten hare raadgevingen houdt. Maar dat ontneemt niet de zuiver ethische waarde aan haar boek. Zij heeft een klaren kijk op wat er kan omgaan in de ziel van een menschenkind en haar scherpzinnige opmerkingen zullen menigeen de oogen openen over eigen daden. En voor de meeste menschen is het begin van alle wijsheid dat zij zich zelf ontdekken. Een grondig gewetens-onderzoek brengt vaak tot de kennis van onvermoede toestanden

in ons binnenste. En als wij maar eenmaal hebben ingezien wat er schort en hoe het moet veranderen, komen wij ook dadelijk tot de bevinding dat het gewoonlijk niet alleen gaat tegen verkeerd inzicht, maar veel meer tegen onze egoïstische natuur en gebrek aan zelfbeheersching. En ieder geloovig mensch voelt dadelijk wel, dat hij in den strijd daartegen niet veel kans heeft op eene overwinning als hij niet gebruik maakt van de bovennatuurlijke genademiddelen.

Margaretha Meyboom beperkt zich tot de ontwarring van psychologische conflicten. En zij doet dat zeer goed.

Alles heeft hare aandacht: het zoogenaamde ,,vlammen'' der jeugd voor eene onderwijzeres, de oneenigheden tusschen verloofden, de beproevingen in het huwelijk, het verkeerd-begrijpen van anderen, het verschil tusschen liefde en liefdoen, het recht van den ouderdom. En men moet erkennen dat Mevrouw Hoff-Petersen, welke Margaretha Meyboom in haar boek heeft gepromoveerd tot algemeene vraagbaak, een kranige dame is met veel ervaring en menschenkennis.

Alleen de laatste brief van Nora (blz. 132) lijkt mij niet erg gelukkig: dat smaakt te veel naar het zoethout der gemeentelijk-sociale bemoeiingen van Amsterdam. Wie weet hoe ongevoelig en egoïstisch het gros van het personeel is van dergelijke instellingen, komt er moeielijk toe te gelooven dat de veelzijdig ontwikkelde en idealistisch strevende Nora als boekhoudster op eene gemeentebakkerij haar levensgeluk gevonden heeft.

Overigens herhaal ik nog eens, dat voor ons allen iets goeds te vinden is in dit boek, wijl het opwekt tot bestrijding der eigenliefde en ontplooiing van naastenliefde. Daarbij vergeten wij dan niet om het tweede gebod het eerste, dat er de grondslag en steun van is.

A. GIELEN.

Rose (Felicitas) Heideliefde. Uit het Duitsch door Elly Harting. (195) Slothouwer, Amersfoort.

Of mijn lezers er belang in stellen te weten dat Felicitas Rose bij den burgelijken stand staat ingeschreven als Frau Moersberger, valt te betwijfelen. En toch kan het geen kwaad als zij het onthouden, want zij mochten anders meenen dat alleen een jong meisje dit boek kon geschreven hebben.

Het is immers zulk een jubelende lyriek van huwelijksche liefde als men moeielijk van eene, ook allergelukkigst getrouwde verwachten durft. Zoo iets van Träumseele und Herzblättchen.

De schrijfster heeft naam gemaakt met dezen roman, die in het origineel voor het eerst verscheen in 1909.

Heideschulmeister Uwe Karsten is de titel en ik begrijp niet goed waarom de vertaalster dien zoo willekeurig heeft veranderd.

Heideliefde kan niets anders beteekenen dan liefde voor de heide, maar het gaat hier wel degelijk, en uitsluitend zelfs, over liefde tot een ,,Heideschulmeister.'' Wat toch nogal eenig verschil maakt, zou ik zeggen. Laat mij maar even vertellen en gij zult het hooren.

,,......en zoo ben ik de wereld uitgetrokken en heb m'n schepen achter me verbrand......''

Dit zijn de woorden, waarmede een jonge vrouw haar dagboek aanvangt, gezeten in een der stille kamers te Immenhof op het Heidehuis. Zij vertelt van de tragische dingen, die voorbij zijn, en spint voort aan den nieuwen roman, die zich aan 't ontwikkelen is.

Zij was een romantisch meisje; hield veel van verzen; speelde Bach en Beethoven als een engel; was dol op haar grooten broer Low; verafschuwde haar stiefmoeder, die het dubbel en dwars verdiende.

Heel jong nog leerde zij Heinrich Heinsius kennen, vennoot in de firma haars vaders. Hij was een handig koopman, een echt society-mensch en een mooie man, van veertig jaren. Maar zijn handen..... o, die handen kon zij niet uitstaan!

En het bleek dat Ursula zich niet had vergist: het waren de handen van een booswicht. Hij had zijn klein wit hondje mishandeld, dat was gestorven.....En er waren striemen op de huid van zijn rijpaard.....En Martha Detlessen had hij geslagen.....Alles wat weerloos was.''

Hij had erger gedaan: Martha Detlessen verleid en verlaten. Dat merkte Ursula toen zij reeds gekleed was in het bruiloftskleed om met Heinrich Heinsius naar de Luthersche kerk te rijden. Zij bad toen wanhopig: ,,Lieve God, heb toch medelijden!''

En 't was of haar bede werd verhoord. De paarden van het rijtuig, dat den bruidegom bracht, sloegen op hol en..... Heinsius overleed bij het dragen naar het ziekenhuis.

En Ursula is toen de wereld ontvlucht naar Immenhof, haar heidehuis. Zij genoot van de heide en van de heideverzen'' van een zekeren Uwe Karsten. Totdat zij den man zelf ontmoet.

Eenvoudige jongen, wat menschenschuw en bedeesd aanvankelijk; gevoelig dichter, door de ellende des levens al vroeg getroffen. Want zijn vrouw is hem jong ontvallen en hij blijft alleen met een idioot kind en den dronken vader en kijvende moeder zijner vrouw. Hij was een geleerde ook, een natuurkenner, wiens werk een verrassenden opgang maakte.

Na veel tegenkanting der familie trouwt Ursula met haar schoolmeester. En het geluk wordt te groot... ,,Mag je niet zoo gelukkig zijn op deze koude, wonderlijke wereld?''

Het laatste blad is geschreven door den heideschoolmeester Uwe Karsten Alslev.

,,Ursula, Ursula, waarom heb je mij verlaten?

Dàt was het verlangen dat naast je ging..... jàren lang?...... Boven schreit je kind.

Schrei maar, kleine Ernst Alslev, je vader heeft geen tranen.
Mijn vrouw is gestorven, mijn geluk, mijn alles! Ursula, Ursula!
Maar je zit nog naast me en ik spreek met je.
Want ik lees blad voor blad en zie steeds dieper in je trouwe, zelfvergeten hart.
Ursula.....wat heb je me liefgehad!''

Voor zoover ik den smaak der lezeressen, afgezien van alle toevallige mode, meen te kennen, durf ik gerust voorspellen dat dit boek haar behagen zal. Het is idyllisch romantisch, dichterlijk gevoelig en een tikje sentimenteel. Alle eigenschappen, welke ten allen tijde gewild waren en in de toekomst het ook wel zullen blijven.
Elke tien jaren komt er een groepje literaire bengels, nu eens in naam der kunst dan in naam der ,,cultuur'' tegen dergelijke lectuur vloeken, maar het helpt niets. Die kunstzinnige jongens worden groot, ontwikkelen zich tot ijverige onderwijzers, journalisten, stucadoors of hoogleeraren en zien, zonder rimpel van toorn tusschen de oogen, hun lieftallige echtgenooten en opgroeiende dochters gretig datzelfde soort boeken in ademlooze spanning genieten. En wijzer geworden glimlachen zij een beetje medelijdend over hun eigen jonge druktemakerij en knikken begrijpend over de belangstelling der vrouwelijke huisgenooten. Want die is per saldo dan toch heel menschelijk, en heel wat gezonder dan hun eigen jeugdige, overigens vergeven en vooral vergeten, harlequinaden op kunstgebied.

Men ziet dat ik bezield ben met den besten wil ter wereld om Felicitas Rose een vriendelijke ontvangst voor te bereiden onder het Nederlandsche publiek. Maar ik mag daarom toch niet nalaten te wijzen op de eene fout, waaraan zij zich met echt vrouwelijke hardnekkigheid telkens en telkens schuldig maakt. En dat is de lichtvaardige gemoedelijkheid, waarmede zij voor hare helden de moeielijkheden uit den weg ruimt.
Heinrich Heinsius wordt het slachtoffer van een ongeluk... juist op tijd; want de klokken der oude Luthersche kerk beierden reeds voor de bruiloft (blz.29.).
De schoonouders van Uwe Karsten, de venijnige oude vrouw en de aldoor dronken vader, die natuurlijk een sombere schaduw zouden werpen op het geluk van Ursula en Karsten, worden handig uit den weg geruimd: ,,op één dag zijn Jochem Witt en zijn vrouw gestorven''. (blz. 73).
En dan was er nog Sorine, het ongelukkige kind uit Karsten's eerste huwelijk. Een blok aan het been! Maar Felicitas Rose laat den gedienstigen dood ook nu weer zijn verlossend werk verrichten.
Geen wonder dat de domineesche aan Ursula schrijft ,,De Groote Maaier maait onbarmhartig op Immenhof. Of barmhartig? Want de schrijfster zat met die compromitteerende personen toch wel een weinig in de nesten, denk ik.

Het lijstje van onwaarschijnlijkheden is met mijne opsomming niet eens volledig. Martha, het door Heinsius verleide meisje, komt sterven aan Ursula's deur. Haar kind, wiens verzorging en opvoeding Ursula op zich heeft genomen, blijkt een kleine duivel te zijn en Rose weet geen andere uitkomst dan hem bij een brand, dien hij uit louter kwaadaardigheid zelf heeft gesticht, om te laten komen. En de stiefmoeder Sabine....

Maar ik moet ophouden, anders gaat het te veel lijken op de geschiedenis van Saidjah's buffel.

Overigens heb ik alles gezegd wat ik te zeggen had en ducht de ontstemming der redactie, die deze bespreking rijkelijk lang zal vinden.

LODE.

Stilgebauer (Dr. Edward). De Koningin der Modebadplaats. Vertaald door Mevr. Wesselink-v. Rossum. (256) Bruna, Utrecht.

Stilgebauer heeft leelijke, brutaal-sensueele boeken op zijn rekening staan, als bijvoorbeeld „Das Liebesnest." En andere, waarvoor zoo'n roffelende en bazuinende reclame is gemaakt door zijn uitgevers, dat zij door iedereen werden gelezen, maar de overspannen verwachtingen moesten teleurstellen, zooals „Götz Kraft." Dat was toch eigenlijk maar heel oppervlakkig gezwam en werd al spoedig overstemd. En Stilgebauer heeft allengs veel van zijn vroegere reputatie verloren, en heeft die ook niet kunnen ophouden door de meest urgente vragen des tijds in zijn romans te behandelen. Kwam dat door de noodlottige, overdreven reclame — of had hij werkelijk geen talent?

Ik heb het mij dikwijls afgevraagd, maar nu ik het boekje gelezen heb, dat hierboven staat aangekondigd, voel ik mij geneigd de laatste veronderstelling aan te nemen.

Want het is moeielijk te gelooven, dat een man van talent zoo'n hoogst middelmatig feuilleton in elkaar kan timmeren zonder zich te ergeren over zijn eigen probeersel. Het is van het begin tot het einde zoo voelbaar voor het schellinkje geschreven, dat iemand, die een klein beetje eischen stelt aan zijn lectuur, er niet door bevredigd kan worden.

Of ik te kritisch ben, laat ik den lezer te oordeelen over. Ik wil hem daartoe in de gelegenheid stellen door het geval van de koningin der Modebadplaats nauwkeurig te verslaan.

In het jaar 1868, op een warmen Meidag precies 5 uur in den namiddag, staat op de Pont de la Concorde de zestienjarige Micheline Bonnard. Zij heeft heden haar moeder begraven en zes weken geleden haar vader. Hulpeloos, hopeloos, door een onbarmhartigen huisbaas de straat opgejaagd, is zij van plan zich in de rivier te storten. Maar zij wil wachten tot het donker is, en zich afwendend van de brugleuning, wordt zij weggestooten door een haastigen banketbakkersjongen en komt terecht onder een met twee paarden be-

spannen Engelschen jachtwagen. Bewusteloos ligt zij daar. Gelukkig komt er een dokter voorbij, een vriend van den achttienjarigen wagenmenner Lord Blight, en de aanteekenende politieagent geeft verlof het kind te vervoeren naar de moeder van den jongen Lord. Alvorens het rijtuig daar is gekomen, is deze adellijke knaap, alleen van het zien, reeds tot over de ooren verliefd. Haar donkerbruine oogen (blz. 9), die zij even opsloeg, hadden het hem gedaan. Wondere oogen overigens, die op een andere bladzijde weer donkerblauw worden. Op de rijke villa van Mevrouw Blight wordt Micheline verpleegd; het duurt lang voor zij beter is en de jonge lord verklaart aan zijne moeder dat hij met haar trouwen wil. Mama schrikt; tracht hem dat plan uit het hoofd te praten en belooft ten slotte, als de jongen niet tot andere gedachten is te brengen, dat zij het meisje naar een eersterangskostschool zal sturen. De goedgeloovige knaap gaat met een vriend ter jacht en zijn lieve moeder stopt Micheline in een modemagazijn, waar zij een karig stukje brood verdient. Maar de romantische Lord laat niet af en schrijft haar een episteltje, waarin hij de aangebedene voorstelt met hem te vluchten. Hij wacht haar dien avond aan het station.

Zonder zich te bedenken stapt Micheline met het briefje van den jongen naar Mevrouw Blight, die juist haar koffers aan 't pakken is om naar Baden-Baden te vertrekken. Het gevolg van dit optreden is, dat het lordje met zijn gouverneur op reis wordt gezonden en het meisje Bonnard met Mevrouw mag meegaan als kamermeisje naar de badplaats, wijl de draagster dezer functie nog geen tien minuten geleden haar snoetje deerlijk gebrand had met de friseertang.

Eerlijk had Micheline tegenover Mylady haar hartewensch geopenbaard: ,,de kleeren, die wij bij Madame Richemont met paarlen en kanten garneeren, zou ik met waardigheid willen dragen, indien iemand mij daarin behulpzaam zou willen zijn.''

,,Alzoo met andere woorden, mijn kind, je wilt een groote dame worden!''

,,Zoo iets stel ik mij voor, maar in de toekomst. Ik zoek maar een begin.''

En dat begin is gevonden. De Engelsche matrone dirkt haar op, neemt haar mee in de salons en overal maakt ,,la petite française'' furore!

Haar portret wordt geschilderd door den wereldberoemden Russischen schilder Iwan Sergejowitsch. Deze onvergelijkelijke artiest heeft de tering en rookt buitensporig.

,,Rook toch niet zooveel, mijnheer Tscherkoff'', smeekte Micheline.

,,Dat gaat niet mijn beste!''

,,Ook niet, als ik het u vraag?''

,,Ook dan niet, Micheline!''

Uit dit gesprek kan men wel raden dat het ,,aan'' is. De schilder stelt dan ook na eenigen tijd voor:

,,Dan ruilt u uw onbekenden naam met den beroemden naam

Tscherkoff: het kan u alleen voordeel aanbrengen. Per slot is dit ook meer waard en een grooter kapitaal voor uw toekomst, dan het weinige, dat ik u met mijn huisje, mijn opgespaarde gelden en mijn na te laten studies geven kan. Wilt u dat?

En heel ,,kaufmännisch'' neemt Micheline zijn voorstel aan.

In de Domkerk trouwen ze (,,het ja van Micheline stierf weg in een zee van tranen''. Blz.124.) en na een vurigen taost aan den feestdisch zinkt de kunstenaar dood in elkaar.

Mejuffrouw Bonnard is nu een weduwe met een wereldnaam. De eerste stap.

En de tweede zal zijn, aan geld te komen. Ook dat loopt vlot van stapel. Een Hollander, die op Amboina met de aanplanting van muskaatboomen, milloenen en milloenen heeft verdiend, rijdt daar in de omstreken van Baden-Baden in een wagentje rond, wijl hij aan beide beenen verlamd is. Hij heeft een sprookjesslot gebouwd in de buurt en speurt alom naar kunstschatten. Hij heeft ook het meesterstuk van Tscherkoff, Micheline's portret, aanschouwd en wil het hebben tot elken prijs.

Maar bij uiterste wilsbeschikking had de schilder bepaald dat zijn vrouw nooit of te nimmer afstand mag doen van dit ééne stuk.

De Hollander van Bussum weet er raad op. Trouwen kan deze verminkte niet, maar hij stelt de achttienjarige weduwe voor, met haar schilderij op zijn slot te komen wonen, als slotvoogdes de honneurs waar te nemen en te beschikken over zijn ontzaglijk vermogen.

De tweede stap! Zij is nu een schatrijke jonge weduwe. Wat valt er verder nog te halen? Op het kasteel is door haar toedoen een verboemelde fransche graaf, een valsch speler en deugniet op ieder gebied, zooveel als opzichter of pikeur van den renstal geworden. Zoodra van Bussum dood is, stelt hij de rijke Micheline voor, zijn vrouw te worden en zijn hoogadellijken naam te aanvaarden. En met een weergalooze fijnheid van gevoel antwoordt Mevrouw de weduwe Tscherkoff, geboren Bonnard: ,,U is Fransch edelman, markies, en daarom heeft u met uw hand een titel te geven, die in de gezelschappen, waarvan de poorten voor mij geopend zijn, gewicht in de schaal legt. Zulk een titel moet betaald worden! En wel vooreerst in baar geld, doordat ik U deelgenoot maak van mijn bezitting Bussumtuin en van de rente van mijn vermogen, want, zooals men mij gezegd heeft bezit u niets.''.........

Alzoo markiezin..... totdat U mij zelf om een teederen naam vraagt, Micheline!''

,,Ik hoop, dat dat eenmaal het geval kan en zal zijn, markies!''

Maar die hoop blijkt ijdel.

,,Drie jaren later was markiezin de Châtaignier en eigenares van Bussumtuin de bekendste en gevierdste vrouw van het Baden-Badener Kurgezelschap. Zij gaf de prachtigste soupers en de amusantste partijen, bezat de mooiste rijtuigen, droeg de modernste en duurste Parijsche toiletten en liet de edelste paarden in Iffezheim draven.'' Maar gelukkig was zij niet met haar graaf. En op een mooien avond

stuurt zij een briefje naar een heer ,,een jonge man in wit nanking met een baardeloos gezicht''.... en een ,,met gouden kroon versierden cigarettenkoker,'' die aan een der kleinste tafels op de voorste rij van het restaurant zat. Dit was Lord Blight, teruggekeerd van zijn Indische reis.

Om kort te gaan: de jonge Lord, die altijd een revolver op zak draagt, komt tot de ontdekking door Micheline's bekentenissen, dat de graaf zijn vrouw mishandelt, haar geld afperst, bedriegt met andere vrouwen enz. enz. Hij heeft het geluk hem op heeterdaad te betrappen bij valsch spel en dwingt hem het volgende katebelletje te onderteekenen.

,,Ik ondergeteekende Guy markies de Châtaignier verklaar hierbij vrijwillig en in plaats van een gerechtelijk verhoor, dat ik toestem in de scheiding van mijn huwelijk met Micheline Bonnard, vroeger getrouwd geweest met Tscherkoff en erken de schuldige te zijn.''

En dan maakt deze opera-bouffe-markies zich uit de voeten. Het overreden juffertje trouwt met Lord Blight en op de laatste bladzijde vernemen wij dat zij is uitgenoodigd op Buckinghampalace, waar zij zal worden voorgesteld aan hare Majesteit de Koningin en de tafeldame zal zijn van den hertog van Kent.

En daarmede is het uit, ofschoon het voor den schrijver niet moeielijk moet geweest zijn haar verder nog te promoveeren tot hertogin van Kent en wellicht tot Koningin van Engeland. Als je maar vaak genoeg wisselt en de gelegenheid bij de haren weet te grijpen, niet waar?

Hoe is het nu toch mogelijk! Ik heb opzettelijk wat uitvoerig dit romannetje besproken om eens te laten zien wat men ons zoo al believe voor te zetten.

Stilgebauer is toch in elk geval een schrijver, die naam heeft; en zijn werken staan zorgvuldig afgedrukt in elk boek over literatuur! Is het niet om lust te krijgen al die dikke literatuurgeschiedenissen met plechtig ceremonieel te verbranden en daarvoor in de plaats te vragen een klein heftje van twintig bladzijden, waarin alles kan staan wat waard is gelezen te worden en waaraan wij in ons korte leven meer dan genoeg hebben.

A. Gielen.

DUITSCH

Die deutsche Dichtung. Herder, Freiburg.

Op gevaar af van gemeenplaatserig te worden, verklaren wij dat dit boek aan een lang-gevoelde behoefte voldoet; want bij ons weten bestaat er zoo'n volledig-overzicht gevend werk van katholieke opvatting niet in Duitschland. En deze uitgave stemt te meer

tot verblijding, omdat hier voor het eerst ook de literatuurhistorie in verband wordt gebracht met de meest uiteenloopende stroomingen des tijds en ons dus op voortreffelijke en volstrekt vertrouwbare wijze wordt getoond, welk een verheffende invloed er kan uitgaan van het christendom op een zoo omvangrijk literatuurgebied als dat onzer Oosterburen.

Het lijvige werk, zooals het hier voor ons ligt in stevig-linnen band, bestaat uit drie deelen. Het eerste behandelt de duitsche poezie der Midden-eeuwen en is van de hand van Dr. Aug. Kahle. Hieraan is tevens toegevoegd een uittreksel uit de midden-eeuwsche grammatica en is ons een goede hulp bij het lezen der middeneeuwsche fragmenten. Het tweede deel, van de opkomst van het humanisme tot Goethe's dood, is bewerkt door Dr. Kortz, terwijl de bekende Essener literator Dr. Franz Faszbinder het laatste deel samenstelde en het den titel gaf: ,,Van den tijd der Romantiek tot onze dagen.''

Bovendien is het verslaan zeer vergemakkelijkt door een uitvoerig naamregister, terwijl de vele verwijzingen en documentaire gegevens van de buitengewone belezenheid der samenstellers getuigen, en tevens den lezer tot diepere studie zullen prikkelen.

Het is te begrijpen, dat iemand met eigen oordeel hier en daar eene misvatting, een tekortkoming meent te ontdekken.

Zoo zetten wij een potloodstreepje op pag 43 (II) waar de bekende Abraham à Santa Clara een Capucijn wordt genoemd, terwijl hij in werkelijkheid het kleed droeg van de Regulieren van Sint-Augustinus.

Voorts leken ons de nieuwste cultuur-stroomingen wat eenzijdig bezien, terwijl wij onder de voorgangers der R. K. literatuur volledigheidshalve gaarne de namen hadden zien opgenomen van een paar anderen, die den schrijver, gelijk uit andere publicaties bleek, toch niet onbekend zijn.

Doch dit zijn eigenlijk maar kleinigheden, welke dit, *in zijn soort* volmaakte werk allerminst in waarde verminderen, weshalve wij de prachtige uitgave beschouwen als een waardevol en recommandabel bezit voor ieder, die belang stelt in de ontwikkeling der Duitsche literatuur.

HEIN HOEBEN.

VAN BOEKEN EN SCHRIJVERS

Ary Prins. Toen deze eigenaardige schrijver verleden jaar stierf, werd in de bladen zijne kunst geroemd, gelijk dat gebruikelijk is. Kloos had woorden van lof in zijn Nieuwe Gids en Robbers verdedigt zijne manier in zijn Overzicht der Ned. Literatuur.

,,Prins' taal en stijl — 't is waar, ze zijn zeer persoonlijk, uiterst individueel, en toch eigenlijk ook zoo eenvoudig, zoo begrijpelijk, op 't simpele af zelfs. Geen sprake van coquette fratsen. En hij voelde nu eenmaal deze taal noodig te hebben tot bereiking van zijn zeer onmiddellijke plastiek.''

Uit ,,De Heilige Tocht'' teeken ik een paar zinnen op:

,,De kruisvaarders in groote vreugde, want in de stad zij hoopten overvloed te vinden.''

,,De Hongaren, die het leger voor een woeste bende hielden, die geene stad bedwingen kon, hen hoonden uit, en dreigden met een uitval.''

,,Hun weerstand gauw gebroken. De Kruisvaarders velden neer wat niet kon vluchten, en voor de nacht was gansch gekomen, de stad in hunne macht,''

Als men zulke zinnen leest, denkt men onwillekeurig aan ,,Het Geheim Dagboek'' van Jonkheer Goerée d'Overflacquee uit de ,,Haagsche Post.''

,,Ten mijnent heden Chr. Aarons met de vlag, Oranje blanje bleu, zeer naar mijn zin; en wilde hij in 't geheel geen betaling, hebbende enz......''

,,En Aarons door mij ondervraagd naar den gang zijner zaken, hij gezegd hij in 1919 niet minder dan *f* 90.000 bezeten....''

En de lectuur van dit ,,Dagboek'' doet mij denken aan het vermaarde en eenigszins beruchte ,,Pepys Journal uit de vorige eemw.

Ten slotte kom ik tot de overtuiging dat velen op precies dezelfde wijze onspronkelijk kunnen zijn. Wat eene contradictio in terminis lijkt, maar het niet is.

De Alziel zonder Meid. Dr. J. A. Dèr Mouw, de geleerde classicus, wijsgeer, astronoom, sanskritist, begon op 50-jarigen leeftijd te dichten onder den schuilnaam Adwaita. Vrienden hebben na zijn dood (1919) twee bnndels van zijn allerzonderlingste poëzie uitgegeven: Brahman I en II.

Wij hebben toen met zijn kunst een klein loopje genomen. Albert Verwey neemt hem ernstiger zooals blijkt uit deze aanhaling: ,,De zaligheid van het weten dat zijn diepste zelf deel aan het Ware Zijnde heeft, er één mee is, — schittert tegen den donkeren achtergrond van het levensleed, van de ervaring

die in ieder verschijnsel een spiegeling en een splitsing, een voorbijgaande schijn en een noodzakele tweeheid erkent."

Na deze diepzinnige woorden over de poëzie van Dr. Dèr Mouw en wetend dat Brahman zooveel als ,,Alziel'' beteekent, zal men dit huiselijke sonnet van den dichter eerst goed kunnen smaken:

'k Ben Brahman, maar we zitten zonder meid,
Ik doe in huis het eenige, dat ik kan:
'k Gooi mijn vuilwater weg en vul de kan;
Maar 'k heb geen droogdoek; en ik mors altijd.

Zij zegt, dat dat geen werk is voor een man,
En 'k voel me hulp'loos en vol zelfverwijt,
Als zij mijn lang verwende onpraktischheid
Verwent met wat ze tooverde in de pan.

En steeds vereerde ik Hem, die zich ontvouwt
Tot feeërie van wereld, kunst en weten.

Als zij me geeft mijn bordje havermout,
En 'k zie, haar vingertoppen zijn gespleten.

Dan voel ik éénzelfde adoratie branden
Voor Zon, Bach, Kant, en haar vereelde handen.

Eerbied ten minste voor de demoedige erkenning van zijn fouten: ,,ik mors altijd.''

De Pers. Dans la politique, et de plus en plus dans l'administration, la puissance de la presse s'exerce avec une véritable tyrannié. Il ne s'agit pas seulement des campagnes de doctrines ou des lentes batailles de tendances, de la distillation minutieuse, au jour le jour, par allusions, incidentes ou reticences, du préjugé dont le lecture se trouvera tôt ou tard comme imbibé, il s'agit d'une véritable gangue qui enveloppe toute la personnalité de l'homme public.

Un des exemples les plus frappants de ce phénoméne géneral est sans doute la manière dont les journaux. et surtout les journaux de province, rendent compte des débats parlementaires. Les quelques journalistes des tribunes tiennent á leur merci les six cents deputés de la Chambre. Tel député laborieux, plein de bonne volonté meme de talent, sera discrédité par le ridicule qu'auront jeté sur sa personne, ses gestes et ses paroles, les appréciations d'un rédacteur partial; on bien on le representera comme un incapable et un paresseux en faisant le silence autour de son activité. Par contre, un autre, qui aura parlé devant des banquettes vides, sera

qualifié de grand orateur; et, á la moindre de ses interjections, on donnera une portée de salut public (L. Romier: L'*Opinion*. 1923).

Wordt het ook niet tijd voor ons, katholieken, deze woorden eindelijk eens ernstig ter harte te nemen?

Velen in den lande, die toch werkelijk wel tot een eigen oordeel bevoegd zijn, laten het zich kant en klaar thuis sturen door menschen, die lang niet altijd het intellect en de kennis bezitten voor zoo'n gewichtige taak.

En valt deze jammerlijke mentaliteit niet voor een groot deel aan het feit te wijten, dat zoo dikwijls heel kleine menschen in den vorm van groote Strebers de leiding nemen, totdat zij ons in het moeras hebben gevoerd en zich dan uit de voeten maken om straks weer opnieuw te beginnen?

In het Ruhrgebied.Dr. Alfred Cuno liet verschijnen bij Koehler in Leipzig: *Der Kampf um die Ruhr. Frankreichs Raubzug und Deutschlands Abwehr.*

Het doet wel eigenaardig aan dat Cuno uit den tegenwoordigen toestand winst verwacht voor Duitschland, maar het blijkt te zijn, „moreele winst'', terwijl Frankrijk door zijn optreden zedelijk gedaald is in de schatting der beschaafde wereld. Dit is misschien wat boud gesproken. Toch geloof ik dat Cuno gelijk heeft als hij meent dat het leed en geweld door Frankrijk het Duitsche volk aangedaan ten gevolge zal hebben dat de Duitschers zich eindelijk bewust zullen worden te moeten strijden voor hun eer en vrijheid.

Het is mogelijk dat deze eensgezindheid zich niet vandaag of morgen reeds openbaart. Doch, indien Frankrijk doorgaat met zijn methoden van geweld en rechtsverkrachting, ook al bereikt het dan het uiteenvallen van het Duitsche Rijk, zal het vroeg of laat het gelag moeten betalen. Op den duur komt de Vereeniging toch weer tot stand; de wrok om den geleden smaad zal de deelen weder vereenigen tot een krachtig geheel en de strijd, die dan zal gestreden worden op Europa's slagvelden, zal ontzettend zijn.

Nansen over Rusland. Dr. Nansen, vooral in zijn functie als gevolmachtigde van den Volkenbond, heeft Rusland van nabij kunnen zien en kon steeds nogal goed overweg met de Bolsjewieksche Regeering van dat ongelukkige land.

Hij heeft nu een boek uitgegeven *Russia and Peace* 5 sh. (Allen & Unwin, London). Wij hadden gedacht dat het belangrijker zou zijn, dan het in werkelijkheid is. En wij gelooven dat men zijne verklaring, als zou de wereld niets te vreezen hebben van de deugnieten, die daar het heft in handen houden, met een greintje zout moet aanvaarden. Als kerels van zoo schromelijke gewetenloosheid en zulk een misdadigen aanleg de kans schoon zien, zijn zij tot het ergste in staat. Nu zijn de druiven te zuur en hangen zij de eerlijken en belangloozen uit.

Shakespeariana. Er is een knap boek verschenen om de vraag op te lossen of Shakespeare de ,,hand'' heeft gehad in het tooneelstuk ,,Sir Thomas More,'' waarvan het manuscript berust in het British Museum.

Dat stuk werd voor het eerst gedrukt in 1844. In 1871 verklaarde Richard Simpson dat sommige passages zeer Shakespeariaansch klonken. Toen Dr. W. Greg in 1911 een nieuwe editie zou bezorgen, onderwierp hij het handschrift aan een nauwkeurig onderzoek, en het bleek hem niet alleen dat zes verschillende handen geschreven hadden, maar hij kon er zelfs een drietal van identificeeren. In 1916 gaf Edward Maunde Thompson in ,,Shakespeare's Engeland'' en ,,Shakespeare's Handwriting'' een analyse van des dichters schrift en kwam tot de conclusie dat drie bladzijden uit ,,Thomas More'' van Shakespeare zelf waren.

En thans hebben deze heeren en anderen: A. W. Pollard, E. Maunde Thompson, Dr. W. Greg, Dover Wilson en R. W. Chambers hunne bevindingen neergelegd in een boek *Shakespeare's Hand in ,,Sir Thomas More''* 10 sh. — (University Press, Cambridge) en zij meenen te mogen volhouden dat de bedoelde drie bladzijden door Shakespeare zelf zijn geschreven.

Als dit juist is, en tegenover het zorgvuldige onderzoek dezer geleerden kan men moeielijk twijfelen, dan is ,,Shakespeare'' inderdaad Shakespeare van Stratford, in elk geval hebben de voorstanders van Bacon of andere personen weer werk aan den winkel om hun eigen onwaarschijnlijke theorie te stutten en tegen ineenstorten te beschermen.

Toussaint van Boelaere. Hij is half fransch en half vlaamsch gelijk zijn naam. In zijn gelaat (de bovenste helft is vlaamsch en onder zijn oogen begint het gallische type) in zijn houding, in zijn kleeding ziet men ook deze twee helften tot één geheel vereenigd.

Het is te verklaren. Waarschijnlijk zal er wel wat fransch bloed door zijn adren vloeien; in elk geval was zijn opvoeding zwaar verfranscht, terwijl zijn aanleg en voorkeur naar Vlaanderen neigden.

Hij werd 19 Februari 1875 te Anderlecht bij Brussel geboren, en als jong-student van het athenaeum begon hij al op te komen voor de zaak der Vlamingen. Zijn juridische studie aan de Brusselsche Hoogeschool gaf hij op voor eene betrekking bij het Ministerie van Justitie aan de zijde van Prosper van Langendonck. Nog altijd is hij werkzaam aldaar, als hoofd van den vertaaldienst thans, opvolger van wijlen Victor de la Montagne.

Veel heeft hij niet geschreven, ten minste niet in druk uitgegeven. Men voelt bij het lezen van zijn proza, dat hij langzaam en zorgvuldig werkt, elk woord met de punt zijner pen driemaal keert en wendt voor hij het goedkeurt of in zijn zin de geschikte plaats er voor gevonden meent te hebben.

Deze eigenschap van nauwgezetheid, wordt niet zelden zijn groot-

ste fout. Want het is waar wat dr. R. Foncke van hem zegt: ,,men voelt het gedurig, dat hij zijn woordenkeus tot het uiterste verzorgt, lettergreep na lettergreep proeft, gelijk hij van iederen zin woord na woord heeft gewikt. De kunstenaar vindt slechts vrede, wanneer zin en woord even vlekkeloos zijn, gelouterd in den kern en behaaglijk glad geslepen langs hun buitenkant. In dit opzicht zijn Toussaint's handschriften soms heel suggestief.

Ze vertoonen groote bladzijden, waarop na doorhaling en herschrijving ten slot een paar zinnetjes, ja enkele woorden genade mochten vinden.

Dit verklaart veel! Allereerst, een te schril nadeunend geluid af en toe in de klankweelde — een verkilling van gevoel nu en dan. Niet waar? het kan niet immer uitblijven, dat dit moeizaam, pijnlijk zoeken en wroeten bijt aan het warm spontane.''

Het warm spontane? Dat hebben wij bij Toussaint van Boelaere nooit kunnen waarnemen. Met koele oogen aanschouwt hij het gebeuren om zich heen, en met de voorgewende superioriteit der naturalisten plaatst hij er zich boven of.....naast.

Hij prent het aanschouwde in zijn geheugen, dat even trouw is als zijn oogen scherp. En in lange avonden zit hij dit zorgelijk en moeizaam uit te werken in keurige zinnen en nauwkeurig gewikte woorden.

En het gebeuren, dat hij herroept voor zijn geest, laat hem koud en onbewogen, want heel zijn vreugde is voor zijn materiaal, de taal.

Valsche theorie. In de eerste aflevering *Boek en kunst* schrijft F. M. Huebner een inleidend artikeltje: ,,Het Boek en de Mensch''. Wij citeeren daaruit:

,,Een boek van Anatole France zal den mensch glashelder souverein maken, hem zelfbewust stemmen; de romans van Dostojefski zullen hem leiden naar zielsregionen, waarin hij voor zichzelf begint te huiveren; de romans van Knut Hamsun zullen hem veroorloven zich geheel weg te cijferen, zonder daarover berouw of leed te ondervinden. Hetzelfde geldt voor boeken van wetenschappelijken inhoud; Duitsche, Fransche, Engelsche wetenschappelijke mannen en philosophen zullen het menschelijke hart steeds verschillend beinvloeden, hoe ook de resultaten van hun onderzoek en wereldbeschouwing elkander raken. Het genot is hier voor den lezer, die het denken van een ander nadenkt, hetzij hij zich erdoor wil laten meenemen of zijn eigen standpunt daartegenover wil handhaven. Ook hier een onbewust gevoerde strijd om de genade karaktervast te blijven.

Niet alleen Shakespeare was een schurk, toen hij geestelijk doorleefde en uitvoerde, wat hij de personen van zijn dramawereld doen liet: de schurk en de heilige leeft in ieder mensch en het gebied, schurk of heilige te zijn, wordt niet door de beschaving, niet door het weten afgebakend. De beide gebieden dragen andere namen, na-

melijk den naam van het banale en van het buitengewone. In het rijk van het banale verloopt ons aller dagelijksch bestaan, ook als het machtige, onwaarschijnlijke vormen heeft, want hier zijn wij niet wakker, we leven eenvoudig-weg, wij letten niet op. Het rijk van het buitengewone echter, waar men heilige of schurk zijn mag, is dat, waar het bestaan zich in het onpersoonlijke uitstrekt en wij niet meer behoeven in te staan voor dat, wat we doen. Naar dezen stap, die ons verandert, naar dit rijk, waar wij aan onszelf ontvallen en dat wij toch échter bezitten dan de banale werkelijkheid, verlangen wij allen, zoowel man als vrouw. Een schrede tot deze onalledaagsche sfeer levert ons het boek, waarbij het er niet op aankomt, of het om een goed of slecht, om een dichterlijk of wetenschappelijk werk gaat: de geest van den mensch, die hongert om zich te herscheppen, *puurt ook uit vuilnis en uit het ontkiemende hakstroo zijn goddelijk voedsel.*''

Wij hebben die laatste woorden onderstreept. Hoe rijmen zij met de voorgaande: ,,ook hier een onbewust gevoerde strijd om zich te laten meeslepen of de genade om karaktervast te blijven''...... ?

Wordt die strijd nooit verloren? En schuilt er niet héél veel waars in hët versje van Huyhens op de Drukpers:

't Is waar, sints dat sy 't is
geefts' ons veel goeds te lesen;
Maer, waerde noyt geweest,
Wat soud' er quaeds niet wesen!

DE LAATSTE LICHTING

Abboth. Terug naar het Vaderhuis, Uit de papieren van een Geneesheer, 7e dr. (252) *f* 1.50. Kok, Kampen.

Het is een ontroerende geschiedenis van val en opstand, die speelt in protestantsche kringen, waarvoor het ook bestemd is.

Beach (Rex). Een Millionair zonder Geld. (352) geb. *f* 2.20. J. Meulenhoff, Amsterdam.

Een millionairszoontje komt in de noodzakelijkheid zijn eigen geld te verdienen. Hij moet zonder bedrijfkapitaal beginnen en alvorens te slagen heeft hij heel wat spannende avonturen mee te maken, waarvan de lezer genieten mag.

Blok. (A). Het Esperanto in twintig lessen. Bewerkt voor zelfonderricht, cursus en schoolgebruik. (104) *f* 1.10, Zwagers, Rotterdam.

Een heel bekend, 10 de druk, en in zijn soort een knap boekje. Wie fransch of Latijn kent, wat Grieksch desnoods ook — laten wij zeggen een gymnasiast, zal het Esperanto uit dit boekje snel kunnen aanleeren.

Boer (Adriaan). De Fotografie Vereenvoudigd. Illustr. (236) *f* 1.50. ,,Focus,'' Bloemendaal.

Er zijn handleidingen op dit gebied genoeg, maar de heer Boer wil ze nog eenvoudiger. Voor wie zijn kiekjes niet neemt met een kodakje, wat men in 5 minuten leeren kan, en zijn films niet bij den fotograaf laat ontwikkelen is Adriaan Boer een hulp in den nood.

Bölsche (W). Van Bacil tot Aapmensch. Voor Nederland, bewerkt door B. G. Goudsmit. 3e dr. (300) *f* 1.90.

Een zeer onwetenschappelijk boek, dat absoluut geen waarde heeft. Wij waarschuwen tegen *al* de werken van Bölsche.

Cleopas. Het Verachte Uitverkoren. 2e dr. (104) *f* 0.90. Kok, Kampen.

Een protestantsch verhaal om af te schrikken van drankmisbruik en uitgelaten leven, maar ook om de gevallene moed te geven door te wijzen op Gods barmhartigheid.

Lintum (Dr. C. te). Nederland en de Indiën gedurende de laatste kwarteeuw (356) *f* 3.75. Thieme, Zutphen

Een uitmuntend boek, dat een volledig overzicht geeft van het voornaamste gebeuren gedurende de 25 jarige regeering onzer Koningin. 47 portretten van H. Majesteit en van op den voorgrond tredende personen.

Long (William). De Grijze Wolf. Uit het Engelsch door Cilia Stoffel. Teekeningen van Charles. Copeland. (144) *f* 1.90 Brusse, Rotterdam.

In eene inleiding legt de schrijver er nog eens den nadruk op dat hij niet fantaseert, maar alleen de zuivere waarheid geeft in zijn dieren verhalen. Zijn schetsen van het leven der wolvenfamilie is aantrekkelijk. Het is altijd jammer dat Long zijn dieren te veel verstand toekent en ze te veel ,,vermenschelijkt.''

Löns (Hermann). Mummelman. Een Dierenboek. Vertaald door C. v. d. Tonge—Koster.

Beschrijving van het leven der wilde dieren in Europeesche bosschen. Het boek is aantrekkelijk, maar niet voor kinderen geschreven.

Meester (J. de). De Zonde in het deftige Dorp? (320) *f* 2.50 M. v. Goede en Goedk. Lectuur. Amsterdam.

Wij hebben den eersten druk uitvoeriger besproken. Wij herinneren er hier slechts aan dat het boek, eene verleidingsgeschiedenis, om zijn realisme en valschen spot ernstig voorbehouden dient te worden.

CORRESPONDENTIE

LEZERS. Wij hebben een paar dozijn brieven ontvangen over een een verhaal in een katholiek Tijdschrift, dat vele lezers gestooten had. Anderen meenden dat men in den vervolge deze periodiek niet gerust meer in de huiskamer zou kunnen laten liggen. En allen zijn van oordeel dat wij over dit geval eens moesten schrijven.

Het stuk heeft ook ons allerminst bevallen. Noch moreel noch godsdienstig was het in orde. Maar het zou niet de goede weg zijn dadelijk in het openbaar dien redactioneelen flater te gaan bespreken. Het is de plicht der lezers, hunne bezwaren bij de directie of redactie van dit tijdschrift bekend te maken, en wij vermoeden dat hun grieven ernstig zullen worden overwogen.

Mrs. A. Kl. H. te R. De reden waarom U niet meer hoort van nieuwe gedichten van Alex Gutteling is afdoende: hij stierf reeds in 1910.

De kritiek van Scharten, die een goed proza-schrijver en een slecht dichter is, meer op den mensch dan op den dichter Gutteling, was voor hem zelf het meest compromitteerend. Hij heeft haar overigens, minstens op indirecte wijze, bij den dood des dichters herroepen.

J. K. te A. Het door u bedoelde, fijn-gevoelige, berustend-weemoedige vers van Jacqueline van der Waals kunt u (behalve in ,,Onze Eeuw'' en een paar allernieuwste Bloemlezingen) vinden in den bundel *Laatste Verzen*, na haar dood uitgegeven.

L. B. te H. *Westeuropeesche Letterkunde* van Dr. G. Kalff verscheen dit jaar bij Wolters te Groningen. Dat was een eerste deel. Wij vernemen echter, na het overlijden van den Hoogleeraar, dat het vervolg zoo goed als klaar is in kopie.

Jawel. Er zijn zeer gegronde aanmerkingen te maken op dit eerste deel, vooral omdat de schrijver veel te generaliseerend is en uit oude liederen besluit tot algemeene maatschappelijke toestanden, waar uit andere documenten is te bewijzen dat deze gevolgtrekkingen niet opgaan. Daarover later meer!

J. G. te Gr. Wij willen het gaarne inzien; voor dat geschied is, kunnen we natuurlijk geen besluit geven.

B. H. te R. Zeker, Wilhelm Speck is een verteller van groote gaven. Zijne Roman *Zwei Seelen* (1904) en zijne novellen *Menschen, die den Weg verloren* behooren tot de goede literatuur. Hooger nog staat *Eine Quartettfinale* van 1908 (en in latere editie).

UIT ENGELAND.

Wat zouden ze beginnen onze uitgevers van Nelson-Zonnebloem-Amstel - Hollandia - rose - oranje - gele en anderen boeken series, de feuilleton redacteurs van onze groote en kleine dagbladen, als er aan de overzijde van het Kanaal niet zoo'n overloopende, nooit uitdroogende reuzenbron vloeide van romans, als engelsche auteurs niet onvermoeid voortgingen met de productie van hun geesteswerken, niet moe werden ze hooger en hooger op te stapelen.

't Schijnt dat de Berner Conventie op de quantiteit der vertalingen uit het buitenland in onze taal niet den minsten invloed heeft gehad. Integendeel! De veel besproken, beroemde of beruchte conventie opende blijkbaar wagenwijd de afsluithekken voor invoer van buiten, maar grendelde ze nijdig toe voor allen uitvoer want onze hollandsche meesterwerken zijn na de teekening der overeenkomst, die aan de wederzijdsche piraterij een einde maakten, zoo goed als geheel van de vreemde markten verdwenen, terwijl daarentegen buitenlandsche geschriften in angstwekkende menigte de onze overstroomden.

Waaraan dit verschijnsel toe te schrijven? Is het waar dat onze hollandsche schrijvers(sters) of uitgevers zulke buitengewoon hooge eischen stellen voor het vertalen van hun boeken en zijn daartegen die van over de grenzen zoo buitengewoon vlot en tegemoet komend? Wie zal het geheim, dat zoo zorgvuldig bewaard wordt, onthullen? En is het wel de moeite waard er naar te vragen? Het feit is er en zeker was er nooit zulk een stortvloed van vertaalde boeken — uit het Engelsch vooral, dat ongetwijfeld het grootste contingent kan leveren— tegen tamelijk beperkten prijs verschenen als tegenwoordig.

Wie in Engeland de boekenstalletjes ziet, overgevuld, kleurig en bont van de vaak schreeuwerige omslagen, van de tallooze magazines vol short stories —elk nummer is een afgesloten geheel— de dag en weekbladen rijk geillustreerd, de maandschriften soms wonderen van typographie, staat verbaasd over de massa van intellectueel werk, dag aan dag door hersens en handen van het Britsche schrijvers- en teekenaarsgilde verricht.

Dat qualiteit niet altijd opweegt tegen quantiteit spreekt van zelf, 't kan niet anders, de vraag is enorm en het aanbod gaat misschien de maat te boven, maar over het algemeen is het won-

derbaarlijk wat hier voor betrekkelijk weinig geld te krijgen is om aan de leeszucht of leeswoede een tamelijk luchtig voedsel te verstrekken.

De Engelschman is over het algemeen niet kieskeurig. Hij wil aangenaam bezig gehouden worden als hij in de coupé zit of in de bus— een groot gedeelte van zijn leven brengt hij daar door, of als hij — zij niet minder— 's zomers aan het zeestrand zich lekker door de gloeiende zonnestralen laat blakeren. De inhoud komt er minder op aan, die is toch dadelijk weer vergeten — als het maar een boek is met mooien, sprekenden omslag, het liefst, waar twee zich doodsteken of waar een wanhopende schoone met loshangende haren neerzinkt aan de voeten van een razenden bullebak, of misschien nog liever een rozenprieel met twee minnekozenden — de omslag doet er veel toe, en onze uitgevers beginnen aan dezen belangrijken factor ook hun aandacht te wijden, zie onze laatste vertaalde boekjes achter het winkelraam.

Ook de naam der schrijvers doet er veel toe. Zoo is er groote vraag in de laatste jaren naar alles wat van Hutchinson komt den schrijver van the best Seller. *If Winter comes* en *This freedom*. Er is nu juist een bundel korte verhalen van hem verschenen, getiteld naar het eerste: *The eight Wonder*, een allergewoonst liefdeshistorietje, dat in elk hollandsch week- of dagelijksch blaadje door niemand zou zijn opgemerkt, maar 't is van Hutchinson en engelsche en hollandsche handen grijpen er gretig naar om den naam alleen. De groote boeken van 7 sh. 6 d., waarvan ook zoo'n massa verschijnt, worden veel minder gekocht dan gelezen; de leesbibliotheken, waaronder de wereldbekende Mudie een eerste plaats bekleedt, voorzien in ruime mate in den leeshonger van engelsche mannen maar vooral vrouwen. In de zomervacantie laten de moeders gaarne de zorg voor haar lievelingen aan manlief over. Men ziet ze aan zee of in parken veelal rustig lezen terwijl hij met de kinderen stoeit en solt. Blijkbaar geniet zij nu van de rust na een heel jaar werken en tobben met haar kroost en geeft den vader, die zoo weinig tijd heeft in zijn drukke zakenleven om zich met zijn kroost te bemoeien, gelegenheid met hen nader kennis te maken. Dat in die zalige rust detectieve verhalen en avonturen histories het meest welkom zijn, ligt voor de hand maar toch gaat de belangstelling ook uit naar ernstiger romans, die zielkundige en andere problemen bevatten. Zooals b.v. *The End of the house Alaid* door Sheila Kaye Smith wier plattelandsroman *Joanna*

Godden een paar jaar terug zooveel opgang maakte. Dit laatste boek bevat een droeve tragedie, het einde van een aanzienlijk en rijk adellijk huis. Interessant is het voor ons katholieken, voornamelijk omdat het een z.g. anglo-katholiek milieu teekent, zoo gelijk en toch zoo verschillend van echt-Roomsch katholicisme. De laatste spruit van het bijna uitgestorven geslacht, weigert zijn roeping als monnik op te geven om het huis van ondergang te redden. Het boek is mooi geschreven, de personen zijn levensecht en hetgeen in onzen somberen tijd zeer te waardeeren is, het bevat menigen humoristischen in- en uitval. De Kath. Iersche schrijfster Kath. Tynan heeft in den laatsten tijd haar geboorteland, waarvan zij menschen, natuur en volksgebruiken zoo uitstekend wist weer te geven, geestelijk verlaten en een engelsche provincie tot plaats der handeling gekozen voor haar jongsten roman *Ma Beau Desert.* Het is een lief vriendelijk verhaal, dat echter tamelijk gewoon aandoet.

Van hooger waarde maar minder onschuldig is een andere Iersche roman van Liam O'Slaherty. *Thy neighbours wife*, waarvan de held een jonge priester is, die zwaren strijd voert tegen zijn tot hartstocht uitgegroeide liefde voor een vroeger, thans ongelukkig getrouwd jeugdvriendinnetje. In alcohol zoekt hij zijn troost totdat een zeer romantische proefneming hem tot betere gevoelens brengt, terwijl de jonge vrouw weduwe geworden in een tweede, beter passend huwelijk haar geluk vindt. Hoewel het verhaal een uitstekend beeld geeft van Iersche toestanden, Iersche psyche, volksgebruiken en folklore is het wegens zijn gewaagd onderwerp en minder kiesche behandeling er van niet aanbevelingswaardig.

Young Felix van den bekenden en zeer gewaardeerden schrijver Francis Swinnerton staat niet op de hoogte zijner vorige werken. De lotgevallen van den jongen Felix, dien hij van zijn tweede jaar volgt tot na zijn ongelukkig door scheiding ontbonden huwelijk, doen ons niet verlangen naar zijn verdere lotgevallen, die de auteur ons in een reeks volgende deelen in uitzicht stelt.

Wanneer wij echter verbaasd staan over den kolossalen toevoer der engelsche boekenmarkt moeten wij niet vergeten dat ook het engelsch sprekend en schrijvend Amerika veel tot dezen overvloed bijdraagt. Voor ons staan Engelsch en Amerikaansch vrij wel gelijk, maar in Engeland wordt het onderscheid in vorm en inhoud duidelijk gevoeld.

Over het algemeen staat de literatuur in het businessland niet hoog. De smaak der Yankees gaat vooral veel naar detectieve en avonturen verhalen. De eindelooze prairiën en onbegrensde ijsvelden leenen zich als van zelf tot plaats van handeling.

Toch werden er zeer verdienstelijke boeken geschreven van bepaalde streken, gezelschaps en zelfs zielkundige romans, die met de beste van Britsche auteurs kunnen wedijveren.

Van katholieke zijde is in Amerika nog niet veel verschenen. Bij Benziger (New-York en Einsiedeln) kwam onlangs een roman uit van M a r i o n T a g g a r t: *The Cable,* die den strijd teekent van een jong meisje om haar geloof en deugd te behouden. Een hoogstaande vriendin staat haar trouw bij en helpt haar overwinnen.

De jongensboeken van pater Finn S. J. mogen wij bij ons lezers als bekend onderstellen.

Hampton 25 October 1923. N. T.

EEN BELGISCH SCHRIJVER.

De belangstelling door ons aan onze Zuid-Nederlandsche broeders en hun letteren gewijd, doet ons vaak vergeten, dat er ook nog een Fransch-Belgische literatuur bestaat, geheel verschillend uit den aard der zaak van de Vlaamsche maar ook van de Fransche letterkunde.

De strijd tusschen Vlamingen en Walen —waarin wij Noord Nederlanders natuurlijk, hoewel niet altijd even oordeelkundig, partij kiezen voor onze spraak genoten — maakt ons soms ietwat onrechtvaardig tegenover hun tegenstanders.

Wij weten zoo goed als niets van de fransch schrijvende Belgen. Hun groote mannen Verhaeren, Maeterlinck en e.a. gaan bij ons zoo goed als geheel voor Franschen door en toch zijn zij het volstrekt niet —zoowel om hun taal, door de Fransche puristen als niet zuiver en echt geoordeeld, als om den inhoud, zoo verschillend van die hunner naaste geburen. En toch is het de moeite waard kennis te maken met vele van hun werken. Er zijn groote talenten ontegenzeggelijk onder en het zou zeker hoogst interessant zijn een volledig overzicht te hebben van hun werk, vooral in verband met hun verhouding tot de Vlaamsche bevolking van België.

De eigenaardige vorming toch van hun land, dat geographisch

half tot Frankrijk en half tot Holland behoort, maakt dat het door geen der beide naties, waartusschen het ligt, als geheel vol wordt aangezien. Eerst in den laatsten tijd, nu Vlaanderen ontwaakt is, zijn wij zijn letterkunde gaan erkennen, waardeeren en bewonderen. Wij hebben aan een Gezelle, Stijn Streuvels, Timmermans, Verschaeve de plaats gegeven, die hun toekomt, en wij weten dat zij geen geringe is. Het is echter de vraag, of de fransch schrijvende Belgen zich op zulk een erkenning mogen beroemen van hun taalverwanten, ofschoon er velen onder hen zijn, die zich gerust kunnen meten met de beste onder de fransche schrijvers. De eigenaardigheid van hun land strekt zeer tot hun voordeel. België is vol contrasten, groot is natuurlijk het verschil tusschen het Vlamingen en Walenland —maar ook tusschen de provincies, de steden, ja, zelfs de dorpen onderling heerscht groote verscheidenheid. De Waal van Luik is een andere dan die van Namen, de Ardenner begrijpt niets van den bewoner der Kempen maar ook de burger van Antwerpen is een geheel andere dan die van Brugge.

Zoo is de Belgische roman, noodgedwongen, regionalistisch, of aangewezen op haar eigen streek. De schrijvers hebben geen moeite zich te verplaatsen in een bepaalde provincie —zooals de thans zoo modieuze landelijke roman het verlangt— zich in te denken in de mentaliteit van hun personen, te leeren voelen, spreken, lieven en lijden als zij — ieder geeft eenvoudig weer, wat hij van jongs af heeft gezien, gehoord en doorleefd. Dit drukt een eigen stempel op den zoowel Nederlandsch- als fransch-belgischen roman.

Onder de laasten neemt zeker een eerste plaats in Henri Davignon hoofdredacteur van de Revue Générale —een Katholiek maandschrift vóór den oorlog in ons land niet geheel onbekend. Het kwam o.a. voor in de portefeuille van de Amsterdamsche Ver. Geloof en Wetenschap— Gedurende de rampspoedige jaren is het echter verdwenen maar schijnt nu weer herrezen te zijn. Davignon is een zeer talentvolle romanschrijver, door zijn grootmoeder van fransche afkomst, katholiek in woord en daad. Reeds veel is van hem verschenen en het is zeker de moeite waard nader kennis te maken met zijn boeken, die zoo gunstig afsteken bij de schunnige modeliteratuur van onze dagen, zooals zij ook aan ons publiek wordt opgedrongen.

Hij werd in 1879 in St. Josse ten Noode, een voorstad van Brussel, geboren; zijn familie was echter een der oudste uit het land van

Hervé, in den omtrek van Verviers. Zijn vader Julien Davignon was minister van Buitenlandsche zaken in België vóór en gedurende den oorlog. Hij stierf in 1917 te Nice na door den Koning in den adelstand te zijn verheven. Hij behoort dus tot den hoogen belgischen stand en deze bijzonderheid is zeer goed in zijn geschriften merkbaar.

Henri Davignon haalde in Leuven zijn doctoraat in de rechten en vestigde zich eerst als advocaat in Brussel; maar Jura voldeed hem niet, alles trok hem naar de Letteren. Aan Henry Bordeaux' raad en hulp dankte hij zijn eerste successen op literair gebied. Deze waren nog niet veel beteekenend. Davignon eerste werk was een studie over Molière, die zoo zeer de aandacht van Bordeaux trok dat hij hem aan zijn uitgever aanbeval, die Moliere et sa Vie van den jongen belgischen advocaat in het licht gaf.

Hoewel goed geschreven en vele vernuftige opmerkingen bevattend is het vooral merkwaardig omdat men er uit zien kan hoe Davignon bij Molière in de leer was gegaan om zijn personen levenswaar, natuurlijk, echt menschelijk te doen zijn.

In 1906, toen de schrijver dus 27 jaar was, gaf hij zijn eersten roman: *Le Courage d'aimer* uit, die aan Réné Bazin was opgedragen.

Duidelijk is het dat Davignon zich Bazin en Bordeaux tot voorbeelden koos, maar al dankt hij hun veel vooral wat den vorm en de richting betreft, hij ging zelfstandig zijn weg en vergat nooit dat hij Belg was en dat zijn boeken hun originaliteit juist aan het eigenaardige der belgische mentaliteit ontleenden.

Hij ook was regionalist, maar terwijl andere belgische — vlaamsche zoowel als Waalsche vertellers zich meestal bepalen tot het uitbeelde van zoogenaamde kleine luiden en hun kring, beweegt Davignon zich bij voorkeur onder menschen van hoogen beschaving en stand. Nu is het zeker waar, dat in moderne romans van beruchte faam, het er weinig op aankomt òf de helden uit de achterbuurt afkomstig zijn dan wel, prachtige villa's bewonen, in rijke salons flirten, in auto's tuffen — zij gedragen zich even schaamteloos en vreezen noch misdaad, noch schande. Maar van een Davignon kan men zulk onwaardig gedoe niet verwachten. Omdat hij realist is in de goede beteekenis van het woord, tracht hij de werkelijkheid af te schilderen, zooals hij haar ziet in zijn geliefd België. Hij toont ons de kracht van het ras, den invloed

van het land, van den godsdienst en de zedelijkheid op de gedachten en de handelingen van zijn inwoners en daar hij bij voorkeur zijn helden kiest uit hoogere kringen, toont hij hen bewust de inwerking ondergaande niet alleen van hun omgeving en hun grond, maar ook van hun tradities, hun voorouders, hun verleden, hun bloed.

De handswerklieden, de boeren en winkeliers, waaronder de meeste belgische auteurs hun personen kiezen, leven, lijden, beminnen, zondigen evengoed als deze, maar zij redeneeren niet, zij beleven hun lot, of strijden er tegen misschien min of meer door hun instinct gedreven, maar zij weten het hoe en waarom er niet van, zij onderzoeken er ook niet naar, terwijl de meer beschaafden en ontwikkelden zich hechten aan hun overleveringen en diensovereenkomstig denken en handelen.

Met fijne psychologische kennis heeft Davignon de zielen van zijn helden gepeild en aangetoond hoe zeer zij in de macht zijn niet alleen van hun uiterlijke omgeving maar ook en vooral van hun innerlijke gevoelens, die zij verschuldigd zijn aan hun afkomst. In zijn eersten roman is de beginneling nog goed te herkennen. De gang der gebeurtenissen vordert slechts langzaam, het aantal bijpersonen is te groot en niet levend genoeg, er is geen eenheid in; maar het milieu is goed gezien en weergegeven; er zijn aardige en zelfs ontroerende tooneeltjes en de dialoog is vloeiend, hetgeen men zeldzaam bij belgische schrijvers vindt, Vooral zijn de vrouwenfiguren mooi geteekend. Hierin vooral toont zich Davignon een uitstekende opmerker. Zijn jonge meisjes zijn waarlijk portretten, innerlijk en uiterlijk goed uitgebeeld met haar illusies, haar reine liefde, haar fierheid, haar flinke jeugd, haar grillen en vaak onberekenbaarheid.

Het zijn fijne psychologische portretten, die groote aantrekkelijkheid geven aan zijn romans en misschien ook voor de geschiedenis waarde zullen hebben, daar het schetsen zijn van jonge meisjes uit den tijd toen er —nog jonge meisjes waren.

De schrijver voelde zich zeker aangetrokken door het dringen in de ziel van het jonge meisje, want later gaf hij nog een boek uit *Croquis de jeunes filles*, amusante dialogen, waarin hij met vlotte pen, ons allerliefste meisjes in haar doen en voelen en praten doet kennen.

Zijn tweede groote roman verscheen in 1908 en droeg den titel van *Le prix de la vie*. Davignon legde in dit boek veel meer van zijn eigen ziel dan in zijn vorig werk, hoewel het blijkbaar nog

den invloed verraadt van Henry Bordeaux. 't Zal niet noodig zijn hier te verklaren dat Davignon evenmin als zijn fransche voorbeelden kinderboeken schrijft, nog minder dat hij de moderne theoriën van het onbegrensde recht der liefde, en de plicht (!) van zich uit te leven verkondigt. In *le prix de la vie* verhaalt hij ons hoe een jonge vrouw diep beleedigd door haar man, zich zelf overwint, den man die haar lief heeft op zijn plicht wijst en tot een gelukkig huwelijk brengt, terwijl zij haar echtgenoot later helpt een beter leven te leiden. Haar godsdienstige gevoelens en het bewustzijn van wat zij verschuldigd is aan de tradities van haar ras, helpen haar dit groote offer te brengen. Men verovert den innerlijken vrede niet zonder offer en men bevrijdt zich niet van zijn hartstochten zonder zich zelf te verloochenen.

Dit is de groote les, die uit dezen roman spreekt, door velen als Davignon's meesterwerk beschouwd, hoewel *Un Belge* als zijn belangrijkste werk geldt.

In kleine novellen had Davignon reeds beproefd het groote rasverschil tusschen Walen en Vlamingen te teekenen en was er buitengewoon goed in geslaagd de karakters van beide stammen en hun eigenaardigheden te ontleden, en aan te toonen hoe alleen liefde en onderlinge waardeering de kloof tusschen beiden kan overbruggen.

Un Belge doet ons den strijd kennen van een Waal, die zich weert tegen Vlaamsche degelijkheid, in den strijd bezwijkt om echter later zonder zijn zelfstandigheid op te geven, steun en troost te zoeken in de sterke liefde van een Brugsch meisje. Juist dat de twee rassen zich nooit vermengd hebben, getuigt voor hun levenskracht. Door hun evenwicht te behouden heeft België zijn welvaart bereikt. Door de wisseling van hun scheppende krachten en hun inwerking op elkander zijn hun schoonheidszin en hun industrieele macht tot volle recht gekomen.

Natuurlijk gaat dit alles niet zonder schokken, opstand en protesten, maar steeds volgt er uit een vermeerdering der belgische Cultuur en een verrijking van de nationale ziel. En hoe toch de éénheid van België ondanks allen strijd van taal, karakter, belangen bestaat, is genoeg gebleken in de rampzalige jaren van den oorlog, toen het geheele volk alle verschillen vergetend, zich tegen den vijand verweerde als één man.

Davignon heeft zijn volk, of liever beide volkeren van zijn land ernstig bestudeerd, hij heeft zich rekenschap gegeven van de

luchtige, vroolijke levensopvatting der Walen tegenover de soms zware degelijkheid van den Vlaming. Beiden wist hij te waardeeren; zelf katholiek, deed hij recht wedervaren aan den godsdienst, die Noord en Zuid verbindt; zijn personen vragen daarom aan de christelijke moraal de middelen om zich op te heffen of staande te houden.

Davignon heeft ook het uiterlijk van zijn mooi land goed begrepen en zijn fraaie natuur in kleurrijke beschrijvingen weergegeven. Niet minder levendig en trouw zijn zijn schilderijen van de opgewekte volksfeesten, van een werkstaking, in zijn latere werken: van oorlogswee.

Zijn stijl, die in zijn eerste boeken nog tamelijk zwaar was, heeft niets met woordkunst te maken. Men kan niet zeggen, dat zijn taal literair is, maar hij heeft haar allengs buigzamer en vlotter gemaakt; maar vooral benadert zij meer en meer de spreektaal, hetgeen zijn romans des te aangenamer doet lezen.

Het is ons voldoende de aandacht op dezen — bij ons zoo goed als onbekenden — katholieken schrijver te hebben gevestigd. Niemand zal zich beklagen met hem en zijn werk te hebben kennis gemaakt, want al bedient hij zich van de fransche taal, zoo is hij toch met onze West-Vlaamsche schrijvers — die min of meer onze landgenooten zijn — zeer na verwant.

HANS HEYNEN.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Beach (Rex) Matanzas, de Stad van den Dood (Rainbows End) vertaald door Mevr. J. P. Wesselink-van Rossum (192) Boissevain, Haarlem.

De Engelsche titel, waarvan de vertaling wordt vermeld op het eerste blad, is wat raadselachtig; de Hollandsche is blijkbaar gekozen om de nieuwsgierigheid op te wekken, want maar heel terloops is er sprake van Matanzas, waar de Wreede Spanjaarden de Cubanen concentreerden zonder voor onderdak en voeding te zorgen.

Nu is het echter mogelijk dat we wat meer van Matanzas zullen hooren in een volgend deel.

Ja, ik bedoel: in een volgend deel van dit verhaal. Want dit is het teleurstellende van het boek dat het niet af is, ons laat in volslagen

onzekerheid omtrent het lot der personen, wier wel en wee wij gedurende een paar honderd bladzijden met belangstelling hebben gevolgd. Doodleuk verklaart de schrijver: ,,Zoo was hun zwerftocht voorloopig tot een goed einde gekomen. Wellicht hooren we later hoe het hun verder ging.''

Ik heb een leelijk vermoeden dat Rex Beach geen schuld heeft aan dat zinnetje. Want een rechtgeaard schrijver, dunkt mij, is niet in staat zijn boek zoo af te breken dat het geen zin meer heeft en 80 percent lezers bij de laatste pagina woedend zullen opspringen, omdat ze zich zoo schandalig voelen beetgenomen

Ik verdenk den een of anderden uitgever. Biblotheekhouders splitsen dikke romans ook wel eens in twee deelen, en leenen die afzonderlijk tegen dubbel leesgeld.

Om dezen truc te kunnen toepassen, ontvangen zij zelfs van de uitgevers een dubbel titelblad, waarmede zij de kunstmatige schepping van dat tweede deel voor argelooze lezers kunnen vermoffelen.

Is zoo iets hier geschied door listige uitgevers? Men zou het zeggen. Want dit stuk verhaal breekt af als een reis, waarbij locomotief en wagens eensklaps uit de rails loopen, en de reizigers midden op de Edensche hei laten zitten.

Het was anders zoo'n boeiend verhaal voor romantische zielen.

De rijke Cubaansche planter Don Estéban verliest zijn jong vrouwtje bij de geboorte van een tweeling. Hij huwt na eenigen tijd met een schepsel, dat hem neemt om zijn geld, wat voor hem reden genoeg is om het voorzichtiger dan ooit verborgen te houden in een put. Een trouwe slaaf kent het geheim en hij zal het mededeelen aan de kinderen, als zij volwassen zijn. Maar op een goeden dag verkoopt de dronken planter de dochter van zijn slaaf en mishandelt den man op zulk een beestachtige wijze, dat hij in een vlaag van waanzin zijn meester de hersens inslaat en zelf door diens vrienden wordt neergesloten.

Daarmede is het geheim begraven. De eigendomsbewijzen der kinderen zijn ook niet te vinden, en de gewetenlooze rentmeester maakt daarvan misbruik om hen weg te jagen. De jongen en het meisje sluiten zich aan bij de opstandelingen, beleven natuurlijk allerlei avonturen en zitten deerlijk in het nauw als de verhaler zich uit de voeten maakt met een spottend: ,,ik groet jelui!'' tot de verraste lezers.

Bij wijze van oefening mag de lezer zelf eens beproeven het ontbrekende aan te vullen: Ik stel hun het volgende schema voor: de snoode kolonel Cobo wordt doodgeschoten (de stiefmoeder en de rentmeester zijn al opgeruimd), de zwarte Assensio en zijn zwarte Evangelina leven als vrije dienaars bij hun jonge meesters; O' Reilly krijgt na veel avontuurs de aanbiddellijke Rosa, en Norine kan men veilig laten trouwen met den jongen Estéban. Dit alles natuurlijk op voorwaarde dat eerst het geheim van den schat weer ontdekt is, zoodat de huwelijksfeesten op behoorlijke wijze kunnen gevierd worden. Maar een boek, waarin alles gelijkmatig

gelukkig afloopt, is niet meer in tel en men zal dus goed doen eenige tafereelen op te hangen van de Spaansche wreedheid, waardoor dan tevens de diefstal der Spaansche koloniën door Amerika, wat vergoelijkt wordt. Is dat te schokkend, dan late men den hol-hoestenden Amerikaanschen journalist sterven. Die zijn er toch te veel.

Bentley (E. C.) Voor 't laatst Detective. Uit het Engelsch door Mevr. J. J. Landrée—Tollenaar. (356) Jacob van Campen, Amsterdam.

Philip Trent, de particuliere detective, heeft zich in de vingers gesneden.

Hij zegt het zelf op de allerlaatste bladzijde van dit boek:

,,Ik ben genezen, Cuppler, radicaal genezen. Nooit zal ik me weer laten overhalen, om op zoo iets nog eens mijn krachten te beproeven. Met de Manderson-zaak is de carrière van Philip Trent als particulier detective afgeloopen!!

Laten wij constateeren : dit wordt dus geen serie—gelukkig! En vervolgens dat de mislukking voor Trent niets is, omdat van twee dingen het minst erge hem overkomen is.

Want had hij als detective gezegevierd, dan was hij onverbiddellijk als minnaar verslagen. Zou de misdaad zich hebben toegedragen precies gelijk Trent het had uitgerekend, dan was de schoone weduwe medeschuldig en voor hem verloren. Nu blijft hem de troost op dat punt gelukkiger te zullen zijn.

Het verhaal is knap in elkaar gezet en het pleit voor den schrijver dat hij niet de hulp van den een of anderen ,,deus ex machina'' noodig had voor de ontknooping. Aan onwaarschijnlijkheden, die in speurder-romans zoo vaak het vertrouwen en geloof der lezers aan een vuurproef onderwerpen, maakt Bentley zich ook niet schuldig. En origineel is hij ook, in zooverre hij de hypothese van den dectective geleidelijk versterkt en bijna tot zekerheid brengt, om dan met een enkel duwtje het heele, ingenieus opgerichte gebouw, in puin te doen vallen.

Het is weer eens iets anders in de detective-literatuur, die op den duur wel wat ,,koekoek één zang'' begon te lijken.

LOUS CLEMENT.

Dillen (Ine van) Brekende luchten. Van Loghem Slaterus en Visser, Arnhem.

Als wij in Ine van Dillen moeten zien, de dichteres, die 't eerst in zich representeert de Omwenteling in 1920 door bezadigde, verstandelike litteraire leiders, in ,,de Stem'' begonnen, de groei van de Aesthetiek der '80'ers met de afgebeden, de versmachte

ethiek der „twintigers," waarin noodzakelijk de Sociale roeping-idee ligt opgesloten, die in de nood dezer tijden vooruitgeschoven moet worden, en de profeterende en lerende dichter in 't midden van 't volk zal herplaatsen, — dan is zij zeker de rechte niet op de ware plaats. Lichten wij haar uit de Stembeweging dan konstateren wij wel Opgang in haar bundel door een dieper gaan van gedachten en wensen. Maar de ethiek, 't zout in de pap der aesthetiek, bewaart haar veilig in haar kamertje op de Olymp, waar alleen de bentgenoten wonen, waar de Ouderen zongen en de jongeren napraten. Hoe blind is zij voor de realiteit van vandaag die zingt aan de liefde Gods: O, hoe 't verlangende buigt zich saam
Om stil te worden in éénen naam........
Dat is de naam van U alleen
O liefde Gods, o liefde!

Hier vraagt de repetitie om: God!

Ine van Dillen is een na-loopster van de oude tijd, en geen voorloopster der modernste litteratuur, ook al trad zij als nummer Een op, in de „Stem," die met 't program van '20 de tijdgeest wonderjuist aangaf.

WM. SNITKER

Fock (Gorch). De Visch wordt duur betaald. Naar het Duitsch door Mevr. L. Wille Vogel (233). Slothouwer, Amersfoort.

Fock heeft een goeden naam om zijn Hamburgsche Schiffer-geschichten. Hij kent het volkje en houdt er van, want hij bewondert hun eenvoud en onverzettelijken moed.

Hier geeft hij ons weer zoo'n stoer verhaal van de zee, sterk als het leven zelf.

Het is de geschiedenis van den jongen wildebras Klaas Mees, bijgenaamd Störtebeker van wien ze een veenboer, een schoenmaker, een timmerman en wat niet alles maken wilden en die toch maar één ding kon worden, in wien slechts één ding stak, een visschersman.

En ondanks alles vindt hij den weg naar het water en wordt zeeman zooals zijn vader.

Finkwärder blijft Finkwärder en gaat niet van de zee.

J. v. G.

Foppe (Magda) 't Geluk dat Wacht. (183) P. V. van Kampen, Amsterdam.

Het vorige boek van Magda Foppe, ofschoon de strekking niet kwaad was, maakte toch wel eenig voorbehoud noodig. *Waar twee samenzijn* was de titel van het verhaal, dat het gevaar aantoonde van een voortdurend samenzijn van mannelijk en vrouwelijk kantoorpersoneel.

Deze nieuwe roman kan men iedereen in handen geven. Het is de geschiedenis van een jong meisje, dat terugdeinst voor het eenzame leven en alleen het geluk ziet in man en kind.

Haar wensch wordt vervuld. De twee laatste zinnen van het boek stellen den lezer daaromtrent gerust:

,,Ze borg haar gezicht aan z'n schouder en tastte naar den warmen greep van zijn hand.

,,Dat is voor een vrouw de mooiste naam: ,,Moeder'' — fluisterde ze ontroerd.''

Het talent van Magda Foppe is er nog niet aan toe, een grooten roman streng en sober te kunnen opbouwen. Zij heeft te veel oog voor détails en met talrijke, sierlijke arabesken bedekt zij de hoofdlijnen van haar teekening. Om een ander beeld te gebruiken: men ziet bij haar dikwijls het bosch niet meer van wege de boomen. Ik zou wel eens willen tellen hoeveel personen zij laat optreden, die met de handeling eigenlijk niets hebben te maken. Dat leidt de aandacht van de hoofdzaak te veel af en vermoeit op den duur.

Zoo worden hier tot in de kleinste bizonderheden het doen en laten, het karakter en gemoed van een heelen groep kinderen beschreven, zonder dat een nadere kennismaking van deze jeugdige persoontjes ook maar in de verste verte noodzakelijk was. Laten wij er aanstonds bijvoegen, dat de schrijfster bijna altijd op verrukkelijke wijze en met bewonderenswaardige nauwkeurigheid het uiterlijke doen en het innerlijke leven van het jonge volkje weet weer te geven. Dan is zij steeds op haar best en verraadt hare hand eene benijdenswaardige zekerheid. Maar hier schuilt ook het gevaar dat zij zich te gemakkelijk tot dergelijke schetsen, waarin zij voelt het gelukkigst te slagen, laat verlokken.

Daardoor verdwijnt de gang uit haar verhaal; het wordt eene reis met een onnoembaar aantal halten, waarbij de minst haastige reiziger ten slotte verzucht: wij schieten niet op.

Het is niet uit zucht tot vitten dat wij deze aanmerking maken, maar uit verlangen: zich het talent van Magda Foppe onbelemmerd te zien ontwikkelen. Daar is stof in haar om een onzer beste schrijfsters te worden, als zij zich toelegt op zelfbeheersching en beperking.

A.G.

Gezelle (Caesar) Herbloei. Dante Alighieri, Castricum.

Je moet 'em kennen uit de babbelarijtjes, de leerzame onder-onsjes zo' van Pater Linnebank, de Kruisheer, dan moet je zijn boekje voor je krijgen, klein en rein, van Dante Alighieri, dat j'em vanzelf tusschen andere dichterpriesters zet: Schreurs M. S. C. en Hilarion Thans o. f. m., om bij gelegenheid es te vergelijken. Zijn koningsnaam Gezelle is je allang vertrouwd. Zo raak je prachtig in de stemming om te luisteren naar de Zanger, die te zingen

heeft, die je wat moois moet geven, —dat je aanmoet pakken als een verjaringskadeau, en zuinig bewaren. ,,Daar is een oud troubadour teruggekomen om je blij en goed te maken"; Zo moet je propageren de dichters: de zangers van 't land.

Caesar Gezelle is een oude troubadour, die terugkwam, — en die een beetje van reklame houdt— niet tevreden met z'n naam, zeker! Zijn uithangbord schittert met een sententie van Bernard Verhoeven.

> ,,Een dichter kan zwijgen, zwijgen voor goed misschien, maar niet sterven, de rijke mogelijkheid voor een herbloei ligt in hem latent te wachten op nieuwe zon en gunstiger licht.''

Maar goed, dat B. V. niet sprak over ,,mogelijkheid voor een rijke herbloei." 't Is jammer, dat de verwachte zon een herfstzon is, dat de neef nà de Oom komt, dat hier heus nomen omen is, dat de dichter nàzingt, en waar hij 't liedje van dien gouden tijd zich niet meer herinnert, tralaliert hij de regels maar vol —ik bedoel: de verstechniek al staat achter bij die van Guido. Guido is allang dood en een bundel van '23 Gezelle-t nog. Kom, wij zetten Caesar niet tusschen zijn konfraters. We leggen zijn bundel op een tabouretje bij een vaas met chrysanthen, en we zoeken zijn edel pogen uit die bladen in den verloren tijd. Want hij moet toch een vriendelijk man zijn, een gezellige, vriendelijke vriend, en wat hij zegt of zingt ,,hooggetaald'' of niet, heeft de wijding van een verleden. En àls 't kan, moeten wij onze zangers in ons midden houden.

WM. SNITKER.

Goch-Kaulbach (Anna van) Scheidingslijnen. (150). P. N. van Kampen, Amsterdam.

Een bundel schetsen, goed geschreven en over het algemeen getuigend van juist beleven of zuiver indenken.

Ik zal mij tevreden stellen met een paar losse aanteekeningen bij elk stukje.

Het eerste, *Lucie's Avontuur*, voldoet het minst. Dat is onecht.

Twee tantes voeden het kind op van een jonggestorven broer, wiens lichtzinnige vrouw van hem is weggeloopen. Bang dat ook in het kind wild bloed kon stroomen, voeden zij het angstvallig op in een soort van kluizenaarsleven. Als het meisje is opgegroeid tot een schoonheid en een jonge leeraar komt om haar hand, zijn de tantes blij, maar rekenen het zich tot een plicht den jongen man te waarschuwen dat Lucie in hem ,,vaste leiding vinde: ,,zij moet tegen U blijven opzien, daar moet U voor zorgen.''

Over den leeraar wordt daarop de schoolmeester vaardig, zoodat het kind er spoedig genoeg van heeft en de verloving verbreekt.

Maar zij wil een avontuur; plaatst een advertentie in het Handels-

blad en ontvangt daarop een brief van een jongen, die ook het leven eens wil leeren kennen, en haar aanbiedt „vriend of minnaar" te zijn, al naar zij verkiest. Hij teekent: „een gemaskerde op het levensbal." De Correspondentie ontwikkelt zich, aarzelend en dan vrijmoediger, en het slot is een afspraakje in het Vondelpark. Daar ontmoet Lucie haar vroegeren verloofde Koenraad, die blijkt heel anders te zijn dan hij zich had voorgedaan onder den indruk der waarschuwing, hem door de bezorgde tantes gegeven. En nu zal het een huwelijk worden. Wij kunnen niet veel anders zeggen dan dat het vertelsel in elk opzicht een prulletje is.

Veel beter is *Eerste Oudejaarsviering*, het verhaal hoe twee vaderlooze knapen voor het eerst mogen opblijven tot viering van oudejaarsavond, maar wier pret door de goede, doch volkomen apathieke moeder, zonder dat zij er eenig vermoeden van heeft, totaal wordt bedorven. „'t Was toch niet zoo fijn als ik gedacht had," zei de jongste, toen hij koud en slaperig en verdrietig in bed stapte. Een juweeltje in zijn soort, is dit schetsje. Datzelfde zouden wij, maar niet zoo spotaan, willen zeggen van *Vóór het scheiden*. Aandoenlijk is dat geteekend, hoe de man, die heel zijn leven gesloofd heeft in zijn winkel, nu, opgegeven door den dokter, in de maanden vóór het scheiden, als hij rondslentert aan den arm van vrouw of dochter, de schoonheid van Gods natuur leert ontdekken, waarvan hij vroeger nooit zelfs had gedroomd.

Uit Schaduwenland is veel minder: de gevoelens van eene vrouw, die in de armen van den dood heeft gelegen en terug wordt gegeven aan het leven.

Vreemde vacantie is weer uitmuntend. Een man en vrouw werden verwond bij een auto-ongeval, opgenomen in hetzelfde ziekenhuis. En als herstellenden mogen zij bij elkaar zitten: „wat gezellig zoo samen; 't is of we uit zijn."

En waar zij vroeger geen tijd voor konden vinden, dat wordt nu besproken: "over de kinderen, eerst over kleine voorvalletjes uit hun leven en toen over hun aanleg en aard, en waar in de toekomst hun geluk zou liggen."

Het is voor hen een vacantietijd!

Wat bleef is een gesprek tusschen grootmoeder en kleinkind, waarin het meisje oordeelt over de emancipatie der vrouw: „de eenzamen zoeken elkaar. Maar als we zoo bij elkaar zijn, allemaal vrouwen, die hun werk hebben en op kamers wonen, dan voel je soms ineens een kou; je durft mekaar niet aan te kijken, je rilt maar even en maakt een grap of windt je op voor een of ander idee om warm te worden". En de pientere grootmoeder besluit: „er is veel veranderd sinds ik jong was..... en toch minder dan ik dacht."

LODE.

Koenen (Marie) De Moeder. Tweede, onveranderde druk. (216) Teulings, 's-Bosch.

Dit mooie en innige boek, een boek van ziel en leven, bij zijn tweede verschijning nog eens te prijzen, heeft toch eigenlijk geen zin. De Pers van alle kleur en richting heeft het herhaald in verscheiden toonaarden: wat is dit boek heerlijk in zijn soberen, reinen eenvoud!

Querido zeide: „het is stralend-zuiver en diep, zielsdiep van kunst." Robbers meende dat men het niet kon lezen, zonder ontroerd te worden, zelfs de Nieuwe R. Ct., de Meester vermoed ik, durfde erkennen dat zij dit Roomsche „genoten" had; Reyneke van Stuwe was een en al lof: „het is zoo stil en diep. En ook nadat men de lectuur geëindigd heeft, blijft de ontroering in ons nawerken." Onze Eeuw durfde zelfs openlijk verklaren dat „onze profane literatuur nog maar weinig zoo fijn en zuiver dergelijk zielsgebeuren geteekend (heeft)"

Men zal zich niet verwonderen dat ik, na het hooren van zooveel lofakkoorden, een weinig onthutst was, toen ik in de pas verschenen *Nederlandsche Letterkunde* (12 de, zeer vermeerderde druk) van W. Pik en Dr. G. Kalff jr. vergeefs zocht naar den naam van Marie Koenen.

Er is wel een plaatsje voor de occultistische Morie Metz-Koning, voor de eenigszins grof aangelegde Ammers Küller, voor de vlotte maar eeuwig-kwebbelende Annie Salomons.

Van Marie Koenen hebben de heeren niet gehoord, maar toch beweren zij dat hun boek „een vertrouwbare gids tracht te blijven bij de studie van onze literatuur."

Het lijkt wel iets op de schandaal-geschiedenis van Toorop's geweigerd Kerkraam.

Het meest bedenkelijk is: dat noch de heeren van den Haagschen Kerkeraad noch de samenstellers der Nederlandsche letterkunde behooren tot een minder ontwikkeld herdersvolk, maar gewone Nederlanders zijn......zij het dan ook van Nederland op zijn smalst.

A. G.

Koster (Edw. B.) Ver van 't Gewoel. Gedichten. Luctor et Emergo, 's-Gravenhage.

't Is goed als een dichter direkt een sfeer weet te geven, waarin zijn werk genoten moet worden. Edward Koster noodigt ons in zijn huis, een tentoonstellinggebouw, een museum voor klassiek en modern. Hij brengt ons niet in een verzamelplaats van overstoven gipscopieën, integendeel, zijn vertrekken zijn blij van zonspel en warm van coloriet. Daar hangt veel werk van 'm zelf, en veel dat groeide uit een innig samentreffen van Koster's ziel en die van de

groten in de kunst. De opgetogen weergave der impressie, hem door de Ouden, door musici, beeldhouwers, schilders en buitenlandsche dichters, gegeven, zijn zo' menigvuldig dat je zoeken gaat of in de maandenrij, dus Januari—December, Tschaikowski niet verborgen moet zitten.

Het is een rijke bundel van een die schoonheid door schoonheid apprecieert, in stil zinnend genot ,,ver van 't gewoel,'' — op een voorbijgaande middag........

WM. SNITKER.

Lefere (V.) Het Heilig Kruis. Gedicht. H. Sengiër. Luik.

Al de eksemplaren dragen zijn handteekening, Nihil Obstat, Imprimatur: géén eksemplaar op Japans papier, met een toegiftblaadje van d'Errata-Bladwijzer, Verdeling, Bronnen. Een heldendicht van 24 boeken: Het H. Kruis in 't Oud Verbond — Het H. Kruis in 't Evangelie ......'t Heilig......enfin: de eerste 65 pagina's aleksandrijnen, de laatste 200 bladzijden idem. Wat zal Onze Lieve Heer blij zijn! Hij is zo' met alles tevreden, en misschien is 't lofdicht van den heiligen pastoor nog prachtig bij wat God van 't Zangkoor te horen krijgt te Rolleghem-Capelle. — Maar 't epies histories werk zelf is de bekroning van 't 24e boek: de Kruisen des Levens!!

WM. SNITKER.

Minnema (Nine). De Kentering der Tijden. Het lijdende Land. (184). Swartsenburg, Zeist:

Dit is een verschrikkelijk boek, niet zoozeer om den generalen inhoud, die meer naar het ridicule zweemt, maar hoofdzakelijk om die ééne bladzijde, waar de schrijfster ons dreigt: ,,dit boek is het *eerste* deel van een serie: ,,de Kentering der Tijden''.

Daar komt dus nog meer van dezen nonsens. Dit woord is niet te hard: *Het lijdende land* is klinkklare nonsens, het product van een verwarden geest.

Er wordt gesproken over vrouwen, die dooden hun ongeboren kinderen, over revolutie, over hardvochtige priesters, over een jood die de komst van een tweeden Christus voorspelt, grooter dan de ,,blonde,'' over de zekerheid dat een mensch vóór zijn tegenwoordig leven reeds in een anderen vorm heeft bestaan en allerlei dergelijke goedkoope wetenschap.

Hoe overigens de eene bladzijde samenhangt aan de andere, afgezien van den draad des binders, is met geen mogelijkheid te ontdekken.

De vorm is eenvoudig enorm. Waarschijnlijk om haar beloofde serie vol te krijgen, laat de schrijfster haar personen telkens twee-,

drie- tot viermaal toe hetzelfde zeggen. Dat maakt den lezer na een tiental bladzijden half dol.

„Nee dat is het niet, dat is het niet."

„Wat is het dan, moeder, wat is het dan?"

„O, als ik het geld maar had— als ik het geld maar had."

„Wat deed je dan, vroeg, de oudste".

„Dan zou ik betalen, de kaftan betalen." (blz. 33)

Op bladzijde 64 vinden we een tooneel als uit een Venetiaansche Vendetta:

„Gevloekt zij deze profeet, deze valsche profeet!"

„Ja, gevloekt zal hij zijn!"

„Gevloekt!"

„Ja, gevloekt!"

„Gevloekt!"

Ik geloof dat er niet éene bladzijde in het boek staat, die niet ontsierd is door dezen water-en-melk-stijl. Het is, alles saamgenomen en kalm gewikt en gewogen, een idioot boek zonder eenige reden van bestaan.

In plaats van *Het lijdende land* zou juister de titel zijn geweest *De lijdende lezer*. Want de heele rimram werkt op de zenuwen.—

KAREL MARTEL.

Molkenboer (Lr. B) en **A. H. M. van Rooy** (Dr.) Pater de Groot, Herdenking en Hulde. Samengesteld door....(248). Teulings. 's- Bosch.

Lang hebben de vrienden en vereerders uitgezien naar dit boek, en nu het verschenen is, zullen zij niet wachten het te nemen totdat door de pers het hun wordt aanbevolen.

Wij meenen dan ook te mogen volstaan met den volledigen inhoud hier in het kort te vermelden en daardoor nog menigeen aan te sporen zich deze sympathieke herdenking en hulde aan te schaffen.

Het leven over de jaren 1848 tot 1894 wordt beschreven door B. MOLKENBOER, terwijl de tweede levensperiode (1894-1922) ons wordt verteld door PROFESSOR VAN ROOIJ, die hem kende als student en als vriend en geneesheer aan zijn sterfbed stond.

Vervolgens in extenso medegedeeld de diep gevoelde lijkrede, uitgesproken in de kerk van het torentje door LECTOR MOLKENBOER, Waarop volgen twee gedichten van Dr. van Eeden en de Aula-voordrachten gehouden op den herdenkingsavond van 24 Maart 1922 *De Priester* door Pastoor G. C. VAN NOORT, *De Leidsman* door PROF. DR. J.A.J. BARGE, *De Zoeker naar Waarheid en Schoonheid* door A. B. H. GIELEN S. J. en *De Geleerde* door DR. C. U. ARIËNS-KAPPERS.

Ten slotte wordt de plechtigheid beschreven der onthulling van het Grafmonument en een lijst toegevoegd van de Geschriften door Pater de Groot in het licht gegeven.

DR. S.

Nes-Wilkens (G. van) De jonge jaren van de Bergmannetjes. (196) Elsevier, Amsterdam.

De uitgevers vergelijken het verhaal der Bergmannetjes met *Het Geluksland* en andere boeken van Falk Rönne.

En daar zijn wel punten van vergelijking, vooral als men gelden laat dat elke vergelijking ietwat mank pleegt te loopen.

Zij noemen het ook ,,een opwekkend verhaal van mooi, gezellig gezinsleven, waarin, naast ernst en innigheid, geenzins de humor ontbreekt. En ook daarmede kunnen wij best accoord gaan.

Ik geloof dan ook dat het boek in den smaak zal vallen, ook bij Katholieke lezers, wijl het lief en leed in een protestantsche pastorie dat hier wordt verteld, zoo algemeen menschelijk is voorgesteld, dat men slechts een heel enkelen keer er wat vreemd en onwennig tegenover komt te staan.

Dat is, om een voorbeeld te noemen, het geval als Marian tot haar vader, den dominé, uitvalt: ,,Ik ben trouwens altijd blij, dat ik U nooit jong gekend heb. Een jong dominé doet mij altijd aan een verkleedpartij denken, van binnen en van buiten.......''

Nog meer treft het, den ouden man zijn kind te hooren openbaren dat hij zelf in het duister tast, oud is geworden in twijfel en wankelmoedigheid, en de Dood waarschijnlijk pas voor hem de deur zal ontsluiten.

Maar het valt mij op dat, vooral den laatsten tijd, dat accent steeds meer en duidelijker opklinkt uit protestantsche lectuur.

Het meest viel mij dat op in een ander boek, dat ik met dit ter recensie ontving, namelijk *Het moeilijk Ambt*, ook in deze aflevering door mij besproken.

G. FENSMA.

Roger (Noëlle) De Nieuwe Zondvloed. Uit het Fransch vertaald door Henriette M. J. B. K. — De Haan, Utrecht, (274)

Het onderwerp van dit boek is op de een of andere wijze al zoo dikwijls behandeld, dat de aardigheid er een beetje begint af te gaan. De eene schrijver is vindingrijker dan de andere; deze laat het leven op de wereld uitdooven, doordat onze planeet in een vergiftigen gasstroom te recht komt; een ingenieur, zijn vrouw en paren van dieren, die zich in een grooten aluminium bol, rijkelijk voorzien van gecondenseerde melk en vloeibare zuurstof, weten te bergen, zijn de eenig overgeblevenen. Een ander bedenkt een geheimzinnig schip, dat de overlevenden naar een uitgestrekt eiland voert, vanwaar zij de ontvolkte wereld wederom opnieuw moeten gaan opbouwen.

Noëlle Roger vindt een nieuwen zondvloed uit, die heel Europa verzwelgt. Zij, die zich op een paar duizend meter hoogte der Zwitsersche bergen, hebben weten te redden, moeten nu het pri-

mitieve leven weer beginnen en raken er dan ook aan gewend in schaapsvellen rond te loopen, met vuursteenen instrumenten om te gaan en hun eigen leeftocht te verbouwen. Het schijnt zelfs, dat zij verlost van de beschaving, een nieuw geluk tegemoet gaan.

Men begrijpt: het is een dankbaar onderwerp. Een prachtige gelegenheid om het in zich waardelooze van goud en zilver, van avondjaponnen en gekleede jassen, van professoren en bankdirecteuren op oolijke wijze aan te toonen.

Tot nu toe heb ik echter nog geen auteur ontmoet, die daarin geslaagd is. Wegens gebrek aan fantasie, humor of satyre blijft dit soort boeken altijd beneden het middelmatige en *de Nieuwe Zondvloed* maakt daar geen uitzondering op. Het is leesbaar, maar meer ook niet. De schrijfster moge vast van plan zijn geweest de ijdelheid van zooveel dingen, gebruiken en behoeften, waaraan onze chinoiserie zich heeft gehecht, aan te toonen, een pleidooi te houden voor menschenliefde en arbeidslust — zij is te slap in hare voorstelling om te boeien en te overtuigen.

A. G.

Scott (Gabriel) Het Gulden Evangelie. Legende. Vertaling naar het Noorsch door D. Logeman- van der Willigen (240) De Haan, Utrecht.

Ja, wat zal ik van dit boek zeggen? Het genre is bekend, vaak beoefend, maar zelden met goed gevolg.

En welk genre het is, blijkt al dadelijk uit het opschrift der hoofdstukken: ,,Hoe Onze Lieve Heer en Sint-Pieter er toe kwamen om een wandeling op de aarde te gaan maken'' — ,,Sint-Pieter zet zijn bril op en vindt de eerste fouten'' — ,,Sint-Pieter heeft geheime plannen en is af en toe met de pen in de weer'' — ,,Hoe Sint-Pieter er toe kwam om kool te eten, die hij eerst verafschuwd had,'' en zoo verder.

Als zulke onderwerpen heel fijn en geestig worden behandeld (men heeft er enkele voorbeelden van in de wereldliteratuur) zijn ze nog te genieten, ofschoon het den modernen mensch moeilijker valt dan den middeleeuwer, die blijkbaar minder door bijgedachten van kritischen en ironischen aard bij zulke tooneelen werd lastig gevallen.

Maar als de schrijver neiging heeft voor het burleske, wordt de voorstelling grof en hinderlijk.

Dat is hier het geval op menige plaats.

Daar is echter nog iets, dat het noodig maakt dit boek wantrouwend te begroeten, en dat is het verzet van den schrijver tegen elken positieven godsdienst.

Hij spot voortdurend met dogma's en theologen; fingeert een kerkvergadering, waarop letterlijk mag worden toegepast het ,,zooveel hoofden — zooveel zinnen'', laat den duivel de ziel van een

priester meesleepen omdat hij onbarmhartig was geweest, met name had beweerd dat het doopsel het eerste en voornaamste sacrament is en men zonder het doopsel niet in den hemel kan komen.

Hij stelt daar tegenover den godsdienst der algemeene menschenliefde, het ,,Gulden Evangelie'' der liefde, dat hier zeer eenzijdig wordt uitgelegd met miskenning van Gods vrijheid om den mensch te openbaren op welke wijze hij door hem gediend wil worden. En juist omdat de schrijver zijn humanisme zoo handig weet voor te dragen, voorzichtig om niemands gevoelens te kwetsen, is hij voor menigeen wellicht gevaarlijker dan men oppervlakkig vermoeden zou.

DR. S.

Treffers (J) Het moeilijk Ambt. (112) Elsevier, Amsterdam.

Het boek is goed geschreven en, zoover wij er over kunnen oordeelen, zuiver van psychologie.

Het gaat over een jongen dominee, een wereldsch type, die ons verdwaald lijkt in het „moeilijk Ambt". Zijn portret beantwoordt niet aan de eenigszins stijve en statige persoonlijkheid, die voor ons buitenstaanders, het woord ,,dominee'' steeds voor de verbeelding roept. Maar de heer Treffers schijnt te hebben geteekend naar de natuur:

,,De zachte streeling van zijn fleemende oogen, de natuurlijke veroveraarsglimlach van zijn sensueel-roode lippen, het studentikooze air, waarmee hij zijn tallooze cigaretten rookte, zijn lenige, sportieve mannengestalte in de goedzittende kleeren, het waren voor deze eenvoudige deerntjes en trouwens voor alle vrouwen, even zoovele klippen, waarop hun argelooze bewondering voor den dominee hen regelrecht deed aansturen.''

Zou dit boek bedoeld zijn als eene waarschuwing tegen een vorm van wereldschen voorganger, die zich aan het ontwikkelen is?

Want om een geestelijk leidsman te zijn, is er toch wel iets meer noodig dan een goed spreker, een sociaal voelend mensch en een luchtig society-man in één persoon te hebben vereenigd.

Dit ondervindt ook dominee van Henegouwen en wij gelooven dat hij goed deed na twee jaren zijn ambt neer te leggen en zich te verbinden aan een der grootste binnenlandsche bladen.

,,Het resultaat van zijn prestaties als zieleherder leek hem, in het gunstigste geval, twijfelachtig.'' (blz. 101.)

Dat was tenminste een eerlijk gewetensonderzoek, en de man die het deed, lijkt ons belangwekkend genoeg om het verloop van zijn ,,illusie'' te lezen in dit boek.

G. FENSMA.

Unger (Hellmuth) Morell's Milliarden. Vertaald door Anna van Gogh-Kaulbach. (282) Wereldbibliotheek, Amsterdam.

In dit boek wordt gespeeld met milliarden en billioenen alsof er uitsluitend sprake is van Duitsche marken, terwijl in werkelijkheid Amerikaansche dollars worden bedoeld.

Doch onze tijd heeft ons gewend aan nullen en wij zouden er niet door uit het lood geslagen zijn, indien de schrijver geen grooter krachttoeren van zijn fantasie had gevergd.

Maar we krijgen hier voorgetooverd vliegtuigen, waarmee de chauffeur een paar malen in den voormiddag heen en weer gaat naar Japan; zaktelegrafen en telefoontjes, die in staat zijn ons onmiddelijk met iedereen, waar ter wereld ook, in verbinding te brengen; ziekenhuizen, waar men de menschen met platina repareert en in den ,,snelgenezer'' kookt; en eindelijk ,,kunstmenschen'', welke kant en klaar door een chemisch laboratorium worden geleverd en de natuurlijke menschen kunnen vervangen.

Fantasia mag veel sprongen maken, het wordt haar gemakkelijk vergeven, maar zij moet ten minste een beetje logisch zijn. Dat was de verbeelding van Jules Verne; koen en stout overschreed zij het kunnen der toenmalige techniek, doch gaf zich nooit over aan wilde en verwarde droomen, in zich onmogelijke denkexcessen. Wat zij voorstelde als werkelijkheid waren deducties uit streng wetenschappelijke wetten en beginselen. Zoo kon dan ook bij het voortschrijden der menschelijke kennis het grootste deel van zijn toekomstplannen allengs verwezenlijkt worden.

Unger neemt het zoo nauw niet. Waar hij ongeloofelijke effecten wil verkrijgen, praat hij maar wat van radio en helios en de lezer moet het dan verder maar gelooven. Van hedendaagsche techniek en natuurkunde weet hij niets en kan dus ook zijn evolutionistische voorbarigheden geen oogenblik aannemelijk maken. Daarom is het een vervelend boek, dat bovendien door enkele sensueele vrijzinnigheden niet smakelijker wordt gemaakt. LODE.

Williamson (C. N. en A. M.) Graaf Ricardo alias Richard Power. (318) Bruna, Utrecht.

De titel belooft een melodrama en wie dat verwachtte, komt niet bedrogen uit.

Hij krijgt een spannend, hoogst romantisch verhaal te genieten, waarin Esmée O'Connel dapper en trouw den held harer droomen beschermt tegen allerlei listige en verraderlijke aanvallen en ten slotte, na vele en ongelooflijke verwikkelingen, het zoete loon voor haar toewijding ontvangt.

Om de geweldige onwaarschijnlijkheden kan men dit vertelsel den naam van ,,draak'' niet ontzeggen, maar voor het gros der lezers zal het wel een ,,draak'' zijn, die hen vast weet te houden.

Vóór in het boek staat een lijst van hoofdstuk-titels, die in staat is iedereen, behalve natuurlijk onze groote letterkundigen, brandend nieuwsgierig te maken.

En een schrijver, die dat kan, heeft zijn debiet al gewonnen.

Wij zullen hem niet dwarsboomen en geven eenvoudig toe, dat de lezers, die enkel spanning zoeken, hier iets van hun gading vinden.

De vertaling is goed, zoodat ook van dien kant er geen gevaar voor onze ,,cultuur'' valt te bespeuren.

C. TEN BR.

Williamson (C. en A.) De Figurant. (The Dummy Hand.) Vertaling van C. C. (263). J. Van Campen, Amsterdam.

Voor iemand, die in het huwelijk een heilige, onverbreekbare verbintenis eert, is deze roman hinderlijk. En feitelijk moet een ieder, ook al ziet hij in het huwelijk niets dan een gewichtig contract, zich toch wel ergeren aan de lichtzinnige wijze waarop hiermede gesold wordt.

Men oordeele: Een adellijk heerschap is verliefd tot over de ooren op een mooie tooneelspeelster, en een Amerikaansch majoor verkeert in hetzelfde geval. Hij is heel rijk, doch daar weet het meisje niets van, zij ziet alleen dat hij wat vierkant en onbehouwen is, vooral als hij in een burgerpakje steekt met te korte mouwen en pijpen. Het kan den beste overkomen, dat hij, aldus toegetakeld, er niet op zijn voordeeligst uitziet.

De Engelsche lord heeft fijne manieren, maar ook groote schulden — zonder eenig fortuin in het verschiet. Een ziekelijk en gebrekkig nichtje, waarvan de dokter zegt dat zij hoogstens nog een jaartje kan leven, zou niets liever willen dan te trouwen met den mooien man. Haar vader, ofschoon geen vriend van den lord, maar bereid elke gril van zijn dochter in te willigen, belooft een huwelijksgift van een paar millioen.

De man met de fijne manieren en de lompe ziel stelt zijn veelgeliefde tooneelspeelster nu voor, dat hij 't halfdoode nichtje huwt, om zoo in het bezit te komen van haar millioenen. Van haar kant moet de jonge actrice, om geen argwaan te wekken bij den ouden heer van het nichtje, óók trouwen. Maar dit mag slechts een schijn-huwelijk zijn en de man, die er zich toe leent om deze vernederende rol te spelen, ontvangt daarvoor een millioen. Zoodra het rijke nichtje aan haar kwaal is bezweken, moet de fictieve echtgenoot toestemmen in eene scheiding en de geleende vrouw weer afstaan aan den inmiddels vrijgeworden lord.

De Amerikaansche majoor laat zich vinden om voor figurant te dienen, maar met een heel andere bedoeling dan die der twee medespelenden. Hij wil de oogen der actrice openen voor de nietswaardigheid van den Engelschen pretendent en trachten hare

liefde, langzaam en geduldig, voor zich zelven te winnen.

Het lot is hem gunstig. Het rijke nichtje sterft reeds alvorens de man, die haar millioenen zou komen huwen, voet aan wal heeft gezet. Zijn lordschap kan nu zijn figurant niet betalen, en deze verklaart dat hij dan ook geen verplichtingen heeft en denkt er niet aan in een echtscheiding toe te stemmen. Hij maakt overigens vorderingen in zijn verovering van het tooneelspeelsters-hart en ten slotte wordt hun schijnhuwelijk een echt huwelijk.

Soms herinnert dit romannetje aan een van die lichtzinnig fransche tooneelstukken met een bed op de planken. Maar Williamson weet zich te beperken en waar het onderwerp van zijn verhaal allesbehalve behoorlijk is, legt hij zich in de uitwerking van dat gegeven alle mogelijke reserve op. Maar wij kunnen ons toch niet ontveinzen dat dit soort lectuur beneden de eischen blijft, die men aan een leesboek stellen moet.

FR. VAN VELSEN.

VAN BOEKEN EN SCHRIJVERS

Guido Gezelle over Poezie. De groote dichter Guido Gezelle schreef aan een zijner leerlingen, van wien hij verzen ter beoordeeling had ontvangen, die hij wat ,,onvatbaar en ijdelbeeldig'' vond.

,,Poesis, mijn liefste, bestaat niet alleen in de *conceptie* van een ding, maar in het doelmatig uitbrengen van datzelve in woorden. 'k Versta dat iemand die alleen is, zichzelve een poëtique, een uitdrukkingsstelsel zou kunnen maken, 't zij uit enkele klanken bestaande, 't zij uit woorden die, schoon van niemand verstaan, voor *hem* zouden de uitdrukking zijn van zijn gedacht, en misschien veel edeler als alle bestaande dichtspraek.; maar wij hebben eene taal die toch maar tot een zekeren graed buigbaer is; wij leven bij menschen wier zielen maar door gewone klanken en woorden raekbaer zijn, dus ligt de volmaektheid van 't gene poësis aangaat van te kunnen in de bestaende dichtspraek, of in die er wettiglijk kan uit voortspringen, onder de werking van 't genie, zijn *conceptie* uit te geven. Gekortvlerkt ja wordt daerdoor de vrije ziele des dichters; dichten kan hij bij zich zelven zonder sprake, alleen in den geest, maer wil hij uitkomen, zoo moet hij gekleed gaan op zulke maniere dat hij kennelijk is. Zulk een *keten* is zoo eerlijk om dragen als de keten die onze vrij-willigheid aen God en aen de Kerke vastbindt''.

En de schrijver van *Het Leven van Guido Gezelle*, zoo juist verschenen, Alois Walgrave, voegt er bij:

,,Daar is de disciplina van wil en verstand en verbeelding, in den éénen mensch, een ding door onze moderne poëten en andere nieuwkunstenaars, nu nog, zoo kwalijk begrepen!'' (blz. 204)

Het Roomsche Spook. Het Kerkraam van Toorop, Van Eeden en „de Groene," van Eeden en Robbers, het zijn allemaal titels voor kleine historische schetsjes, waarin men vermakelijke dingen kan schrijven over de objectiviteit der Kritiek als het gaat over de waardeering der kunst van hen, die het andere kamp hebben verlaten en katholiek zijn geworden.

De *Nieuwe Rotterdamsche Courant* heeft in haar letterkundig bijblad van 27 October nu weer een schamper artikel over den *Marquis von Posa en Piet van der Meer*. Wij zijn zelf ook geen bewonderaars van dezen schrijver en gelooven dat hij dikwijls genoeg grond geeft voor ernstige bestrijding.

Maar de manier, waarop de N. R. Ct. dat doet, is schandalig, en men merkt, dat eigenlijk minder zijn letterkundige verwatenheid dan zijn catholicisme den liberalen heer de Meester heeft geërgerd.

Wij zoeken eenige brokjes uit dat hatelijk proza der N. R. Ct. en zullen de vrijheid nemen de woorden, waarbij men den aap uit den mouw des schrijvers ziet gluren, te onderstreepen:

,,Toen Piet van der Meer de Walcheren, na met min of meer animo aan het edelste snarenspel zijn jonge krachten te hebben beproefd, onverwachts zich als schrijver ontpopte, maakte hij niet bepaald den indruk in onze Nederlandsche letteren een eerste viool te komen spelen en een leider zag toen wel niemand in hem. *Maar kon men voorzien dat hij roomsch zou worden?* Met waren ,,*zêle de néophyte*" schrijft hij thans aan een weekblad mee......" De *Nieuwe Eeuw* wordt dan, wat hier zeker niets ter zake deed, nog even gezegd ,,méér groen dan nieuw" te zijn en wat later vergeleken met ,,een meeting van Helmondsche boeren."

Maar het mooiste komt nog: ,,Piet van der Meer, adspirant-musicus, adspirant dichter, wien deze dingen wat moeielijk lukten en die, *door het leven teleurgesteld, tegen een kloostermuur kwam te leunen*, nu met ernst te hooren betoogen, dat de anderen 't niet weten, maar hij, Piet, het wel degelijk weet, wat er gaande is in de moderne denkend menschheid........"

Zuiver de opvatting van zoovele liberalen: men kan nooit katholiek worden uit zuiver inzicht, uit heilige overtuiging! Daar moet steeds een minderwaardig motief achter gezocht worden. Iemand die katholiek wordt is gekneusd door het leven; hij is levensbang. en zoekt naar iets dat hem steunen kan. Hij leunt tegen een klooster. Of hij bekeerde uit eigenbelang, uit eerzucht, in de hoop immers gemakkelijk een leider te kunnen worden van het roomsche kuddeke, ,,het milieu, waar het land van Vondel voor de beschouwing van kunst en letteren krachten te kort komt."

Tempelschenners) Bij eene afbeelding van het geweigerde Toorop-raam, schrijft PLASCHAERT in *de Amsterdammer* van 24 Nov. deze felle, maar verdiende afkeuring:

Deze photo geeft ongeveer een overzicht van wat het raam door

Toorop gemaakt, en geweigerd door den kerkeraad van de Sint Jacobskerk te 's-Gravenhage in 1923, had moeten worden.

Twee namen, d'een van een' schilder, d'ander van een dominus, die volgens Toorop de auctor intellectualis, wij zouden hier zeggen de achterbaksche aanstoker is, moeten genoemd worden. Het is de naam van den schilder Nauta, die tegen een' grooten confrater een armzalige daad volvoerde, en het is dominus Gravemeijer, die, naar blijkt, in een verkeerd begrip een ondienst bewees niet alleen aan de kunst, aan onzen nationalen rijkdom dus, maar tevens die d'eigen zaak schaadde (juiste straf voor zóó minderwaardig pogen en zóó armzalig doen), daar hij den onwil opwekte van zeer velen, die wat hij bereikte, tegen eigen hoogheid als misdaan gevoelden; die, misschien, waar hij het Katholocisme wou benadeelen, het protestantisme afbreuk deed. Er zijn van die namen, die als tempelschenners een treurige eeuwigheid verwerven — Nauta en Gravemeijer zijn nieuwe leden van dit sinister gezelschap.

Zou het Waar zijn? Paul Colin vertelt in de Bibliotheekgids een niet onvermakelijke gebeurtenis, die wij u hier mededeelen, zonder echter voor de waarheid te kunnen instaan. Zulke gevallen kunnen zich echter voordoen, en wij hebben indertijd iets beleefd, dat bijna even koddig was als wat Colin vertelt.

Het was dit. Een redacteur van een zondagsblaadje vroeg vriendelijk aan een collega van een dito-blaadje of hij diens verhalen mocht overnemen. En de verblufte collega haastte zich zijn toestemming te geven, want hij was een bëetje bang dat de vrager anders misschien achter de waarheid zou komen. Zijn mooie verhaaltjes haalde hij namelijk zelf, zonder er aan gedacht te hebben daarvoor verlof te vragen, uit eenige jaren oude nummers van het blad van den collega, die onschuldig als een pasgeborene, toestemming vroeg om zijn eigen kopie nog eens te mogen afdrukken.

En nu het verhaal van Paul Colin.

,,Er was eens een collection litteraire, die den nagelaten roman van een jongen onbekende gelanceerd had en die, tegen alle verwachting in, met de hulp van al de pastoors van Frankrijk en Navarra, er in geslaagd was hem op te voeren tot vier honderd duizend exemplaren. Erg verlangend om te herbeginnen snuffelde de directeur van deze Kollectie in de laden van den overledene en ontdekte er ten slotte enkele novellen met een zeer verscheiden karakter en zonder één doorhaling met vaste hand geschreven. Vreugde. Onze man ging naar huis, las ze, liet ze lezen aan zijn omgeving, en zond heel den bundel naar de drukkerij. Bescheiden publiciteit. Op hun beurt aangetrokken vroegen de directeurs —académiciens— van een belangrijke magazine aan hun Confrater en Vriend de toelating om enkele vellen over te nemen in het nummer dat het in den handel brengen van het boek zou voorafgaan. Aangenomen. Een nog vochtig exemplaar werd hun toege-

zonden om er een keus uit te doen. Lezen en herlezen tot een beslissing viel en twee novellen behouden werden.

Bescheiden publiciteit. Op zijn beurt aangetrokken vraagt de directeur van een oud Parijzer dagblad, waarvan het Zondagsche litteraire supplement nog enkele lezers telt, aan zijn beste Confraters en Vrienden of hij enkele regels uit die twee novellen halen mag om ze in zijn blad af te drukken. Aangenomen. Een pak drukproeven wordt dus van het tijdschrift naar het dagblad gezonden, en de directeur doet zijn keuze. De regels verschijnen op een mooien Zondag met de bekende korte inleiding. Maar 's anderendaags schrijven een, twee, vijf, tien abonnementen aan de wanhopige redactie dat de onder den naam van den jongen, vroegtijdig gestorven schrijver gepubliceerde regelen niets anders waren dan een kort uittreksel uit een verhaal van Rudyard Kipling, dat in het Fransch reeds vertaald was door Louis Fabulet en tien jaar geleden uitgegeven door de *Mercure de France*. Ontroering. Telefoon naar de bureaux van het tijdschrift. Nieuwe ontroering. Weer telefoon, naar den directeur van de Collection litteraire. Verstomming en beroerte van den directeur en zijn uitgever, want zestig duizend geheel afgedrukte en ingenaaide exemplaren wachtten op den verkoop. En het onderzoek begint. Fabulet heeft reeds telegraphisch geprotesteerd. De anderen pleiten onschuld door *onwetendheid*. Zij stellen een commissie van specialisten aan om op te zoeken of er in den bundel nog andere novellen voorkomen die enkel vertalingen zouden zijn. Er werd nog een van Kipling gevonden, en de onderzoekers weigerden eenige verantwoordelijkheid op zich te nemen voor het geval dat de jonge verdwenen schijver zijn bezieling zou gezocht hebben bij in Europa onbekende Canadeesche schrijvers. De uitgever vernietigde de zestig duizend exemplaren, schrapte de twee novellen van Kipling en, om een deel van zijn kosten terug te winnen, verhoogde den prijs van de nieuwe uitgave met vijf en zeventig centimes. Er waren twee maanden vertraging.

Ge hebt al geraden wie de helden van deze geschiedenis zijn, die aantoont hoe drie literaire colleges, vertegenwoordigend en leidend drie belangrijke organen, Kipling niet kennen en uitsluitend bekommerd zijn om den schitterenden naam, die op een omslag komen moet. De overleden schrijver is Louis Hémon. De kollektie is *Les Cahiers Verts*, bestuurd door M. Daniel Halévy en gedrukt door M. Grasset. Het magazine is de *Revue de France*, uitgegeven onder de leiding van Marcel Prévost en Bédiér. De krant heet *Le Figaro*. Wat het boek zelve aangaat, het is heel eenvoudig *La Belle que Voilá*..... een van de meest ophefmakende tegenvallers van den Franschen boekhandel gedurende deze laatste maanden....."

DE LAATSTE LICHTING

Over verscheiden boeken, die hier worden vermeld met een korte annotatie, zal in volgende afleveringen uitvoeriger worden gesproken. Het spijt ons dat wij al de boeken, welke wij ter recensie ontvingen voor Sint-Nicolaas niet konden lezen of laten lezen. Wij hopen evenwel in de volgende Boekenschouws, die op tijd moeten verschijnen, dezen achterstand in te halen.

Andriessen (Suze). De Beukenhorst. Geillustr. door Netty Heijligers. (312.) Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Aardig verhaal voor de jeugd, vooral meisjes,

Beusekom (Anna) Ben. Geillustr. door L. Wenckebach. 3de druk (215) Jacob van Campen, Amsterdam.

Dat het verhaal in den smaak valt van onze tien of twaalfjarigen bewijst deze derde druk, Hier en daar komt uit dat het vooral voor protestantsche knapen is geschreven.

Brehm (A. E.) Kleine Geschriften. Bewerkt door Dr. P. Buekers. (254) 26 pltn. Thieme, Zutphen.

Brehm kennen wij allemaal door zijn groot geillustreerd Leven der Dieren. Deze kleine Geschriften stonden verspreid in Tijdschriften. Het zijn verhalen over dieren en reisindrukken van een natuuronderzoeker. Nietvoor de jeugd.

Cohen — De Vries (P. J.) Kleine Mieuw en Groote Kees. Met 54 pltn. van Bas van der Veen. (100) Van Goor, Gouda.

Avonturen van een poesje en een hond, verteld op buitengewoon geestige en guitige manier. Ik wed dat groote menschen zelfs plezier in deze lectuur zullen hebben.

Cohen - De Vries (P. J.) 't Vacantievriendinnetje. 4 pltn. van Rie Cramer (165) De Haan, Utrecht.

Een mooi en goed boek voor meisjes van 14 tot 15, schat ik.

Ebbinge Wubben - Van Hasselt (W. P.) Wondere Verhalen. Geillustr. door Freddij Tangeler. (82) Meulenhoff, Amsterdam.

Drie verhalen voor de kleuters, voor wie moeder of oudere zus vertellen moet.

Ernst (Otto) Bellefleurtje. Bewerkt door Stella Mare. (262) Jacob van Campen, Amsterdam.

Voor groote menschen, die van kleine kinderen houden. Het is in den trant van Stijn Streuvels Prutske, maar het lijkt er toch maar heel weinig op.

Flammarion (C.) Zijn de Hemellichamen bewoond? Bewerkt door Prof. Dr. H. Blink. Met Platen. 3de druk. (269) Thieme, Zutphen

Flammarion was een knappe man en heeft veel gedaan voor de popularriseering van astronomische kennis. Hij was ook een fantast, en een gevaarlijk philosoof. Met zijn leer (natuurlijk niet wat betreft het bewoond-zijn van de hemellichamen: dat mag de wetenschap uitmaken als zij kan) betreffende God, godsdienst, moraal, staat Flammarion lijnrecht tegenover de kath. leer. Hij nadert tot den een of anderen vorm van spiritisme. Bewijst natuurlijk niets. Het boek deugt voor ons absoluut niet.

Gerling (Reinhold) De Weg tot Schoonheid en Gezondheid. Uit het Duitsch door Dr. B. J. C. te Hennepe Jzn. Met talrijke illustraties. (160) Swartsenburg, Zeist.

Het motto voor deze vertaling klinkt goed en men stemt er gaarne mede in:

Spieren kunnen indrukwekkend zijn
en verstandig toegepaste kracht is nuttig;
Hooger staat harmonische lichaamsschoonheid,
gewichtiger is gezondheid, de bron der levensvreugde.
Boven dit alles echter staat de door
zelfbeheersching verkregen ziele-adel der menschen.

Maar Gerling is eenzijdig; hij overdrijft de lichaamscultuur en schijnt alleen het Hellenistisch schoonheidsideaal te kennen. Wat hij op blz. 67 vertelt over naakt-oefeningen van ouders en kinderen onderling, kan den toets eener gezonde kritiek niet doorstaan. Het ,,mens sana in corpore sano'' aanvaarden wij, maar als het ,,sanum'' zoo gelijk wordt gesteld met een bepaald type van schoonheid en daarnaar moet worden gestreefd met overdreven zorg, als gold het 't hoogste goed der menschheid, dan vinden wij dat te Grieksch en te stoeterij-achtig voor een christelijke samenleving, die zich niet aan den uiterlijken schijn vergapen mag.

Groeneweg (J. J.) Onder het Zuiderkruis. Een Zuid-Afrikaansch verhaal voor jongens. (204) Van Goor, Gouda.

Het boek is frisch avontuurlijk.

Hansen (Prof. Dr. A.) Het Plantenkleed der Aarde. Algemeene Plantengeographie. Uit het Duitsch door J. J. Hof. (316) 1 gekl. kaart en 24 afbeeld. Thieme, Zutphen.

Zij die de Flora der verschillende landen willen kennen en eveneens de gebieden der verschillende flora-soorten, vinden hier hun gading. In openbare bibliotheken en leeszalen mag dit werk niet ontbreken.

Horst - van Doorn (Gerda) Kitty's Leed en Vreugde. Van Indisch Meisjesleven (170) Van Goor, Gouda.

Het boek is goed geschreven, maar voor Hollandsche bakvischjes, indien men daar 15 tot 17 jarigen mee bedoelt, is het wat wijs.
Indische meisjes zijn vroeger rijp naar het schijnt.
Voor oudere meisjes is het waarschijnlijk heel prettige lectuur.

Jolles (André) Bezieling en Vorm. Essays over Letterkunde. (285) Tjeenk Willink, Haarlem.

Over Renaissance-Romantiek-Realisme. Professor J. zoekt een scherpe scheiding tusschen dat, wat in een letterkundig voortbrengsel aan de bezieling van den dichter en aan het wezen van den vorm moet worden toegeschreven.

Kyne (Peter B.) Ter wille van een Kind. Voor Hollanders vertaald door Berkelbach van der Sprenkel (154) Boissevain, Haarlem.

De vertaler, een predikant, schrijft voor in dit boekje: ,,wij, predikanten, vertellen zooveel tweederang's Kerstverhalen op derderangs manier dat een goede les van een meester in het vertellen een buitenkansje moet heeten.''

Wel, 't verhaal is niet kwaad. Drie bandieten hebben een bank bestolen en terwijl zij zich door de wildernis uit de voeten maken, vinden zij een stervende moeder en een kind. Ze nemen het tot zich en, zonder water, trekken zij voort om het kind in veiligheid te brengen. De twee oudste bezwijken, de jongste bereikt nog juist tijdig de bewoonde wereld. Zoo deden zij uit liefde voor een kind......en hadden berouw over hun zonden.

Valt het niet op, dat hier het goddelijk kerstverhaal heelemaal getransponeerd wordt in een menschelijk. Men denkt er geen oogenblik aan dat Kerstmis het groote feest der Christenen is, omdat het goddelijk Kind liefde geleerd en liefde gebracht heeft aan de wereld.

Lugten (Jeannette) Gezelschapsspelen voor Oud en Jong. Uitgezochte verzameling van Spelen en Uitspanningen voor den huiselijken kring. Van Goor, Gouda.

Best bruikbaar, maar uit het lijstje der straffen bij het inlossen der panden ,blz. 26. mag men de onder 4, 5 en 6 genoemde kuspartijen wel weglaten.

Man. De wondere reizen van Meelmuts en Roetkop. Teekeningen van Roland Jacob van Campen, Amsterdam.

Hier komen de plaatjes beter tot hun recht dan op het kranten-papier van 't Handelsblad, waarin de verschenen. Tekst en teekening voldoen best.

Meurer. (Dr. R. J.Th.) De Vrouw en het Moederschap (242) Becht Amsterdam.

Een uitmuntend, wij zouden willen zeggen een onmisbaar boek voor gehuwde vrouwen, die hier door den Geneesheer-Directeur der Rijkskweekschool voor Vroedvrouwen te Amsterdam, op populaire en tevens wetenschappelijke wijze worden voorgelicht.

Oterdahl. (Jeanne) Vertellingen uit Zweden. Vertaald door N. Basenau - Goemans, Illustr. (75) H. Meulenhof, Amsterdam.

Drie verhalen: De Schatbewaarder, Joachim de kleine klokkenmaker, Vreugdebloemen. Heel aardig.

Schillings (C. G.) Met Flitslicht en Buks.
Nieuwe Waarnemingen en Avonturen in de Wildernis te midden van de Dierenwereld van Aequatoriaal-Oost-Afrika. 302 origineele opnamen. Vertaald door A. F. J. Portielje, inspecteur over de levende have van ,,Natura Artis Magistra'' te Amsterdam. (577). Van Loghum Slaterus, Arnhem.

De onderzoeker, Prof. Schillings, die in 1921 overleed, liet meer dan 2000 fotografische negatieven na van opnamen van in volle vrijheid levende dieren; In dit boek vindt men 302 antotypisch weergegeven foto's. Ze zijn prachtig en de tekst van Schillings is boeiend. Portielje geeft nu en dan een voetnoot, waarin hij duidelijk onderscheid maakt, als de schrijver dat soms schijnt te vergeten, tusschen verstand en instinct enz. Een mooi boek.

Stiemens - Hopman (M. M.) Meisje. Een boek voor Moeders. Voorrede van Ida Heijermans. Geillustr. door B. Midderigh - Bokhorst. (145) Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Mevrouw Stiemens is de ,,doktersvrouw uit het Zuiden,'' die zoo nu en dan aardige brieven schrijft in het Handelsblad.
Dit boek is goed en moeders lezen het waarschijnlijk met genoegen, al zou het ons toch niet verwonderen dat meer dan eene dit alles wat hier wordt verteld, te lief, te sentimenteel en soms een beetje te wekelijk zal vinden.

Sutorius (Anna) De Wondere Werelden van Poekie en Loekie. Bolle, Rotterdam.

Een echt prentenboek voor onze hummels, die hier een reisje mogen meemaken in vliegtuig, op struisvogel, in spoor en boot. Leuk boekje.

Trott (Magda) Steffy's dolle Bakvischjaren. De Geschiedenis van een Robbedoes. Bolle Rotterdam.

Ook voor grootere meisjes vinden wij dit overdreven romantisch verhaal niet geschikt. Meisjes, die Schopenhauer lezen, zijn geen voorbeelden voor andere meisjes. Wel is Steffie heel erg naief en weet zij van den prins geen kwaad, maar de schrijfster moest niet hebben vergeten dat over het algemeen onze bakvischjes het flirten al in het bloed zit. Ouders moeten eerst zelf eens lezen en onderzoeken of dit boek voor hun dochtertje in aanmerking komt.

CORRESPONDENTIE

J. B. te Gr. In al die vraagstukken kunt u opheldering vinden bij W. H. Idzerda, die werkjes uitgaf over praktische fotografie, kinematografie, vergrootingen, in één woord over alles wat een lichtbeelder belang kan inboezemen. Ik geloof dat U 't best doet, zoo de boekhandel U niet kan helpen, U te wenden tot de uitgeefster (ten minste van verschillende werken van Idzerda) „Mij voor Goede en Goedk. Lectuur," Amsterdam.

K. H. J. te R. Het gezonden proefje is ons niet voldoende materiaal om te oordeelen of U talent hebt of niet. Wij zouden U overigens aanraden dat aanvankelijk aan niemand te vragen. Werk ernstig en in 't verborgen voorloopig, en gij zult spoedig genoeg zelf ontdekken wat gij kunt. Maar stel één eisch onverbiddelijk: wat gij schrijft, moet door U als echt worden gevoeld. Maak geen fratsen met den vorm; Wind U nooit op tot gevoelens, die U vreemd zijn; lees nooit de producten der beginnelingen, die ook nog aan het probeeren zijn.

L. M. te A. Meer dan in het door U genoemd artikeltje wordt meegedeeld, is niet bekend. Daar is héél veel geschreven over Swift en zijne verhouding tot Vanessa en Stella, maar tot heden weet men eigenlijk nog niets over den waren aard dier relaties.

H. Sch. te M. Die richting heeft geen toekomst; dat is goed voor een tijd van overspanning, als de overprikkelde zenuwen het lawaai van een jasz-band schijnen noodig te hebben, maar als zelfbeheersching en bezonnenheid terug komen, lacht men om die narren-kunst.

DE HERVORMING IN ENGELAND. [1])

Nu weer even sterk als in de dagen van Newman en Manning de menschen acht geven op de religieuze beweging in Engeland, achten wij het niet ondienstig de aandacht te vestigen op eene uitgave, welke hier te lande nog betrekkelijk weinig bekend is, ofschoon zij reeds eenige jaren geleden verscheen. Het is eene Geschiedenis der Hervorming in Engeland, die een heel anderen kijk geeft op toestanden en gebeurtenissen dan in andere geschiedboeken pleegde te gebeuren.

Wij gelooven dat juist het doorfilteren der waarheid in ontwikkelde kringen oorzaak is der toenemende onverschilligheid voor de staatskerk, welker oorsprong en ontwikkeling geen reden biedt tot fierheid. R.

In de inleiding tot het vierde, en helaas laatste deel van de geschiedenis der Hervorming in Engeland, verhaalt W. Hunt in eenvoudige maar treffende woorden het gansche leven van zijn overleden vriend Dr. Gairdner. Een eeuw ongeveer der Engelsche geschiedenis, het tijdvak besloten binnen het begin der Oorlogen van de Rozen en den dood van Maria, de Katholieke, is het veld geweest, dat deze stoere arbeider een geheel leven lang heeft bearbeid.

Boven alles was en bleef Dr. Gairdner een archivaris. In de uitgave van den ,,Calendar of Letters and Papers of the Reign of HenryVIII'',had hij het leeuwendeel. Als oorspronkelijke geschiedwerken liet hij ons na een ,,Life of Richard III,'' ,,Henry VII'', ,,A History of the English Church from the Accession of Henry VIII. to the Death of Mary''., en vier deelen van het nog onvoltooide ,,Lollardy and the Reformation in England.'' Een menigte andere geschiedkundige bescheiden gaf hij in het licht, o.a. de ,,Paston Letters'', 3 vols. en de voorredenen der vier eerste deelen van den Calendar door zijn medewerker den Rev. J. S. Brewer geschreven. Behalve de voorredenen van groote waarde, welke hij zelf aan de overige deelen (21 vols verdeeld in 33 onderdeelen) van den Calendar deed voorafgaan, bevat de Dictionary of National Biography van zijn hand zeven en zeventig levensbeschrijvingen van personen

[1]) Dr. James Gairdner. *Lollardy and the Reformation in England.* IV dln. Macmillan, Londen.

uit de 15de en 16de Eeuw, te zamen vijf-achtste van een geheel deel. Ook de ,,Cambridge Modern History'' bevat twee hoofdstukken door hem onderteekend.

Als wij de gunstige beoordeelingen zijner werken in het Athenaeum, de Academy en de Times, etc. nagaan, dan hebben deze alle slechts woorden van lof voor zijn uitgebreide kennis, en zijn nauwkeurigheid, welke tot de kleinste bijzonderheden afdaalt. ,,Iedere bewering vindt men gestaafd door de oorkonden en geen meening wordt uitgesproken waarvan 't waarschijnlijk is, dat de geschiedvorsching der toekomst haar als ongegrond zal verwerpen'' (Athenaeum) ,,En hij was door en door eerlijk; wat hij in zijn bronnen vond, schreef hij neer met een getrouwheid even ongerept als die waarmede hij de Staatsarchieven registreerde'' (W. Hunt. L. and R. vol 4. preface p. VIII).

De hem aangetoonde vergissingen verbeterde hij onmiddellijk met de ruiterlijke bekentenis, dat hij gedwaald had (L. and R. vol 3 p. XXVII) Maar Dr. Gairdner had ook ,,le défaut de ses qualités,'' de archivaris zat hem zoozeer in merg en been, dat zijn geschiedenis zich soms in kleine bijzonderheden verliest, waardoor een gemakkelijk overzicht over het geheel wordt belemmerd.

Daartegenover echter staat de aantrekkelijkheid van een man, die met de volle kennis der bijzonderheden in het beoordeelen dier van ons zoo ver verwijderde tijden, personen en gebeurtenissen, den tijdgenoot ter zijde streeft; die zijn eigen belangstelling voor die personen en zaken, waarmede hij zoo vertrouwd geraakt is, zóó aan den lezer weet mede te deelen, dat deze zelf het heden verlaat, om met den schrijver die lang vervlogen tijden, te beoordeelen en te doorleven in een verhaal, dat de strengste eischen der geschiedenis niet te kort doet en toch boeiend is als een roman.

Om den schrijver recht te doen wedervaren, moet ik nog opmerken, dat hij zelf in L. and R. zich niet aanmatigt een geschiedenis te schrijven, maar slechts een Historisch Overzicht te leveren door het bijeengaren van de ongeordende grondstoffen, waaruit later de machtige symmetrische lijnen van den tempel zullen kunnen oprijzen.

Want het was niet loutere liefde voor de wetenschap, welke den acht en zeventig jarigen geleerde aan zijn studeertafel kluisterde, het was een diep gevoel van ,,fair play'', waardoor het Engelsch karakter zoo bekoorlijk is. Dr. Gairdner bleef heel zijn leven een overtuigd Protestant, en met zijn opvattingen en zijn voorliefde als

zoodanig zal men rekening moeten houden, als hij sommige feiten waardeert. ,,Ik heb nooit de minste persoonlijke neiging voor de Kerk van Rome gevoeld''. (L. and R. vol. III p. XI).

Hij had echter gezien, hoezeer godsdienstig vooroordeel vele schrijvers tot dwaling had geleid, die maar al te weinig oog hadden voor het onrecht den Katholieken aangedaan, voor de tyrannie, hebzucht en oneerbiedigheid, voor de berooving van God en Zijne Kerk, welke volgens zijn oordeel de Engelsche Hervorming onteerden. Deze wantoestand te recht te zetten, was de taak der laatste levensjaren van dezen eerlijken tegenstander.

Toen de pen aan zijn vingers ontglipte, had Dr. Gairdner zijn geschiedverhaal gebracht tot het 4e deel, dat eindigt met het huwelijk van Maria en Philips II. Van dit laatste deel moest de schrijver de voltooiing overlaten aan W. Hunt, wiens vriendenhand ons met groote kieschheid deze laatste nalatenschap van Dr. Gairdner ongeschonden heeft overgeleverd. Waar het noodig bleek iets aan den tekst toe te voegen, heeft hij dit den lezer duidelijk aangegeven.

Dat ik in dit artikel wegens beknoptheid niet al de bronnen kan aangeven en mij dikwijls op het gezag alleen van Dr. Gairdner zal moeten beroepen, zal mij bij den lezer verontschuldigen, die mocht meenen, dat ik te lang bij de persoonlijkheid en kennis van den geschiedschrijver stil stond.

Welke ingrijpende veranderingen voor de geschiedkundige opvatting dier tijden door Dr. Gairdner's werk tot stand kwamen, zal men het best begrijpen als ik, zonder eenige polemische bedoeling eenige beweringen aanstip uit het standaardwerk ,''Algemeene Geschiedenis'' door Dr. Brugmans en Dr. G. W. Kernkamp (,,Nieuwe Geschiedenis'' door Dr. H. Brugmans) en deze vergelijk met de bevindingen van Dr. Gairdner. ,,Aan den anderen kant werd door dezen maatregel ('t afwerpen van 't Pauselijk gezag door Hendrik VIII: schr.) ook voldaan aan de neigingen van een groot gedeelte van het Engelsche volk, dat reeds sedert eeuwen de aanmatigingen der Pausen met klimmend ongeduld had verdragen''. (Brugmans p. 103)

Dit is bijna letterlijk de meening van Bisschop Creighton (Hist. Lect. and Addr. p. 150), welke Dr. Gairdner samenvat in de vraag: ,,Bestond er zoo iets als een algemeene afkeer van de jurisdictie van Rome in kerkzaken, voordat die jurisdictie door het Parlement werd afgeschaft, om Hendrik VIII te believen?'' Zijn antwoord is: ,,Ik moet zeggen, dat ik geen enkel bewijs kan ontdekken van zulk

een gevoelen in de overvloedige briefwisseling der 20 jaren, die voorafgaan. Ik kan dit zelfs niet vinden in de processtukken der ketters en in de beschuldigingen tegen hen ingebracht, uit welke, al vaart ook een zeker aantal hunner tegen den Paus uit, als den Antichrist, het moeilijk zou zijn iets te halen, wat gelijkt op een algemeen verlangen naar het afschaffen van zijn macht in Engeland". (L. and R. vol 1. p. 4.)

Rogers, de eerste Protestantsche martelaar onder Maria, a. 1556, schreef in de redevoering, welke hij voor de rechters had willen houden ,,Zooals in de dagen van Hendrik VIII, gij in uw Parlementen slechts zijn wil en welbehagen volgdet, zelfs om toe te geven dat hare Majesteit de Koningin (Maria) een bastaard was, (God weet het, tegen uw wil en tegen den wil van het meerendeel van het geheele koninkrijk en dat van alle standen, rijk en arm, geestelijk en wereldlijk, edel en burger, enz.), *evenzoo het wegnemen van de suprematie van den Bisschop van Rome* met meer andere niet weinige dingen, enz.

Van den anderen kant, zegt Dr. Gairdner:

,,Zijn er overvloedige bewijzen, dat zij (het volk van Engeland. schr), er in 't begin tegen hun wil van gescheiden zijn'' (L. and R. vol 1 p. 303) Ja, nog sterker: ,,Dat Rome zijn geestelijke macht uitoefende door de gewillige gehoorzaamheid der Engelschen in 't algemeen, en dat zij die beschouwden als een werkelijk heilzame macht, zelfs vanwege de controle, welke zij over de wereldlijke tyrannie uitoefende, is een feit, tot welks besef geen zeer innige kennis der Engelsche letterkunde gevorderd wordt''. (L. and R. vol 1. p. 5.)

,,Het was aan dit tot het uiterste opgedreven, en men moet het bekennen, volkomen tyranniek uitoefenen van koninklijk parlementair gezag, dat het beginsel van een Staatskerk het bestaan dankte'' (L. and R. vol 1. p. 303)." Het spel, dat hij (Hendrik VIII,) speelde was erg gewaagd en nooit ware het geslaagd, hadde hij het niet voortgezet niet alleen met omzichtigheid gepaard aan stoutheid, maar ook met een geheel en al meedoogenlooze wreedheid'' (L. and R. vol 1 p. 304) ,,Hij (Hendrik VIII,) zag zeer goed, dat de wet van koninklijke Suprematie door de wreedste wetten moest worden in stand gehouden, welke hij het Parlement wezenlijk tegen wil en dank afdwong, terwijl dat Parlement toch uit zijn eigen creaturen was saamgesteld. Door deze wetten en door de ontzettende wreedheid, waarmede zij werden toegepast, werd de geestkracht van het volk

volkomen gebroken.'' (L. and R. vol 2. p. 274).

Velen nog namen die wetten slechts aan met de beperking: ,,zoo ver als de wet van Christus dit toelaat'' (L. and R. vol. 2. p. 472) en in de hoop, ,,dat volgens den gewonen loop der zaken, er wel spoedig een einde aan zou komen'' (L. and R. vol 2 p. 473) ,,De Koninklijke Suprematie deed weer haar aanspraken gelden onder Elizabeth, met een tyrannie, bijna even wreed als vroeger (L. and R. vol. 2 p. 481). Bijna ironisch klinkt het als S. J. van Zuijlen van Nijevelt (Onze Eeuw, Jan 1914. p. 90—91) verklaart: ,,het was haar (Elizabeths) streven, even als dat *der meeste leiders* der Engelsche Hervorming om door gematigdheid de onderwerping van allen aan de nieuwe kerkorde te vergemakkelijken.'' ,,Eerst onder Elizabeth was het, dat de middeleeuwsche aanspraken van Rome hun invloed op het Engelsche volk verloren, en van dien dag af groeide de traditie meer en meer, dat de Hervorming geheel het gevolg was geweest van godvruchtigen ijver, en het volk bevrijd had van blind bijgeloof''. (L. and R. vol 3 p. 247).

Men ziet dus, wat men van de aangehaalde uitspraak in Dr. Brugmans moet denken, en hoezeer ook de volgende woorden tegen de waarheid indruischen: ,,Geen wonder dus, dat Hendrik steun vond bij het Parlement, hetwelk hij op raad van Cromwell bijeenriep, teneinde zijne hervormingen tot wet te maken.'' (Dr. Brugmans p. 103.).

Op dezelfde bladzijde (Dr. Brugmans p. 103) luidt het: ,,Sedert werd Hendriks merkwaardige Hervorming door Cromwell en Cranmer met kracht doorgezet". Laat ons eens zien, waar die ,,merkwaardige Hervorming'' wel in bestond. ,,Het was in het volgende jaar 1535, dat al die vreeselijke wetten vrucht begonnen te dragen'', ('t was zelfs verraad afkeurend te spreken over het huwelijk van Hendrik met Anna Boleyn), ,,en de wereld huiverde van afgrijzen over de terechtstelling der beste en edelste zonen van Engeland'' .. ,,Het bestuur, zelfs dat der Kerk in Engeland was nu een despotisme, waartegen alle verzet hopeloos was''. Wel een ,,merkwaardige Hervorming'', die tot een tot dan toe ongekende wereldlijke en geestelijke tyrannie voerde. Maar lezen wij nog in vol 1 p. 506, hoe Dr. Gairdner zich verheugt over de gevolgen dezer ,,merkwaardige Hervorming'': ,,Noch kunnen wij, zelfs al laten we de lage persoonlijke beweegredenen van den tyran buiten beschouwing, ons naar waarheid troosten met de gedachte, dat die hervorming werd bevorderd door den verlichten ijver van anderen voor een zuiverder vorm

van godsdienst. Want, wat men ook moge zeggen over de vurige ketters, die tot die hervorming bijdroegen, het is een grove dwaling hen te beschouwen als de bevrijders van den menschelijken geest''. Was S. J. van Zuylen van Nijevelt (Een Nationale Kerk. Onze Eeuw. Jan 1914) zich wel bewust, hoe aardig hij die Suprematie door Hendrik VIII ingevoerd, en waarvoor Cranmer, e.a. stierven, teekende:,, Toen Koningin Elizabeth den troon besteeg en, *naar de liefelijke gewoonte dier dagen*, den koers moest aangeven, dien haar volk op godsdienstig gebied zou hebben te volgen''.

,,Ieder, die zich verzette, werd gestraft (sic) (dr. Brugmans p. 103) en dan noemt de schrijver met eer Th. Morus en John Fisher, ,, om van de talrijke slachtoffers, Katholieken en Protestanten, die zich niet konden voegen naar de nieuwe wetten, slechts de edelste namen te vermelden.'' Dit ,,ieder werd gestraft'', zegt veel in een geschiedenis, waar men zulke heerlijke bladzijden leest over de zoogenaamde Protestantsche martelaars, (waarover later meer), onder Maria de Katholieke. Welke de *nieuwe* wetten waren, waarvoor die Protestanten onder Hendrik VIII gestraft werden, is mij niet duidelijk. Ik ken geen hunner die den moed had zich tegen het despotisme, of het ongeldig huwelijk van Hendrik te verzetten. Het karakter en leven dier Protestanten moge de lezer zelve in Gairdner naslaan, en dan oordeelen of men More en Fisher niet in het aangezicht slaat, door hen met die ketters in één adem te noemen.

Ook die edelmoedige Carthuizers ,,werden gestraft''. Daar de Hollandsche schrijver het niet doet, ja ze zelfs niet vernoemt, zal ik in 't kort zeggen, op welke wijze dit geschiedde.

Na opgehangen en nog levend van de galg afgenomen te zijn, leidde men hen terzijde. ,,Dan werden hun ingewanden uitgerukt en voor hun oogen verbrand, terwijl de martelaars, nog ademden. Elk slachtoffer was op zijne beurt getuige van de afgrijselijke slachting van zijn voorganger, toch wachtte ieder kalm zijn eigen beurt af, onbewogen, zonder eenig teeken van vrees op zijn gelaat, of in woord, of gebaar. Bij het ontkleeden stootte de beul op de haren boetekleederen, die zij bijna allen droegen, en welke hij volgens de hem gegeven bevelen, niet mocht afnemen, zooals hij hun andere kleederen verwijderd had, om het snijden van het zwaard te vergemakkelijken (L. and R. vol 1. p. 436). Wegens deze verfijnde wreedheid moest de beul door herhaaldelijk hakken hun lichaam nog deerlijker verminken. Zelfs deze wreedheid bereikte het gewenschte doel niet geheel. ,, Maar als deze grimmige slachting (,,ieder

werd gestraft''!) de menigte uit vrees deed berusten in een wet, die niemand beminde, (,,door dezen maatregel werd ook voldaan aan de neigingen van een groot gedeelte van het Engelsche volk'') toch had zij een andere uitwerking op sommigen die de beproevingen, welke hun te wachten stonden, onder de oogen hadden durven zien.'' (L. and R. vol 1. p. 437).

Onder deze onverschrokken helden staan Th. More en John Fisher op de eereplaats. ,,Hun misdaad was niet anders, dan dat zij weigerden Hendriks eerste huwelijk voor onwettig, zijn dochter Maria voor een bastaard te verklaren'' (Dr. Brugmans bldz. 103). Dat dit ,,de lage persoonlijke beweegreden was van den tyran'' om de Pauselijke suprematie te verwerpen is zeer waar, maar uit het proces van Thomas More blijkt, dat hij werd veroordeeld, omdat hij de koninklijke suprematie weigerde te erkennen. Hiervoor beriep hij zich op de Magna Charta van Engeland en den eed door den koning zelven gezworen bij zijn kroning. De Lord Chancellor hierdoor in 't nauw gebracht, sprak zijn doodvonnis uit, toen de Lord Chief Justice had verklaard: ,,als de Act of Parliament (omtrent de supremetie, schr.) niet onwettelijk is, dan blijft de beschuldiging, naar ik in geweten oordeel, van kracht''. (L. and R. vol 1 p 498). Op deze spitsvondige advocatenstreek sprak nu de Kanselier het vonnis tegen More uit. Dan richtte Thomas More zich tot de rechters in die heerlijke vergelijking, waarin hij hun toewenschte, dat evenals Saulus eens Stephanus hielp steenigen en nu toch met Stephanus in de eeuwige gelukzaligheid is; ook zijne rechters en hij zelf elkander eenmaal in het hemelsche geluk voor Gods troon mogen ontmoeten.

,,Duizenden priesters werden afgezet, daar zij den Paus niet wilden afzweren. Nadat op deze wijze de Kerk was gezuiverd, begon Cromwell een aanval op de kloosters.''(Dr. Brugmans bldz 103) Een ietwat vreemde zuivering! Cranmer ,,een geestelijk despoot, gesteund door het despotisme van den Koning'' (L. and R. p 476) was aartsbisschop van Canterbury en stichtte zijn geloovigen en geestelijken door zijn onwettige samenleving met een vrouw. In plaats van den zwakken Gardiner kwam John Ponet, bisschop van Rochester, die in overspel leefde met de vrouw van een slager uit Nottingham, totdat hij van haar gescheiden werd, en drie maanden later weder trouwde te Croydon, ten overstaan van Cranmer. Wat de benoeming der andere bisschoppen aangaat, laat ik Dr. Gairdner aan het woord: ,,hetgeen Hendrik deed in het bevorderen van bis-

schoppen als Cranmer, Latimer en Maxton was op zich zelf zeer onpopulair, daar niemand er aan twijfelde, dat het ketterschgezinde mannen waren.'' (L. and R. vol 1. o. 307) ,,Wat de bisschoppen aangaat die eens de meest onafhankelijke leden van het Hoogerhuis geweest waren, de meesten hunner dankten hun aanstelling aan het feit, dat zij zeer buigzaam waren geweest voor het despotisme van Hendrik VIII, zooals Gardiner zelf het ook geweest was'' (L. and R. vol 3. p. 46). Dit was niet zonder reden, b.v.: Op zekeren ochtend werd Sampson, bisschop van Chichester, benoemd tot eersten bisschop van Westminster; twee uur later viel hij in ongenade en werd gevangen gezet. (L. and R. p. 216). Wat zou men ondder zulke bisschoppen van de hun onderhoorige priesters kunnen verwachten? In plaats van die duizenden afgezette priesters kwamen anderen. De geschiedenis van bisschop Hooper, zelf een verloopen monnik, die bij zijn verheffing tot bisschop van Worcester en Gloucester al de inkomsten van het diocees van Gloucester aan den Staat afstond, (Stud. Hist. of England, S. Gardiner, p. 418), werpt een verrassend licht op die nieuwe geestelijkheid. Terloops zij opgemerkt, dat Hooper wegens zijn kettersche begrippen het land ontvlucht was en te Strassburg gehuwd. Op 3 Juli 1550 wordt hij bisschop van Gloucester, maar 31 Jan 1551 wordt hij gevangen gezet, omdat hij gewetensbezwaren had tegen het afleggen van een eed, tegen het ritueel der Wijding, en het voorgeschreven ambtsgewaad eens bisschops. Omtrent het laatste punt gaf hij toe, en treedt nu in 1551 als predikant op voor den koning. Foxe beschrijft dit feit: ,,daarom aangewezen om voor den koning te preeken, verschijnt hij op het tooneel als een nieuwe acteur in een vreemdsoortige kleedij. Zijn bovenkleed was een lang scharlaken opperkleed dat tot aan zijn voeten reikte, en daaronder een wit linnen superplie, die geheel zijn schouders bedekte. Op het hoofd droeg hij een ,,geometrical'', dat is een vierhoekige muts, alhoewel zijn hoofd rond was.'' (Foxe V1 641, L. and R. p. 276).

Deze halfgedweeë ,,nonconformist'' is nu bisschop en begint de visitatie van zijn bisdom. ,,Het aantal der gëexamineerde geestelijkheid was in 't geheel 311, en bovendien waren er nog 62 houders van beneficiën, waarvan de meeste pluralisten waren en niet resideerden''' (L. and R. vol 3. p. 280.). Aan de 311 werden drie vragen gesteld over de Tien Geboden, drie over het Symbolum des Geloofs en drie over het Gebed des Heeren. Dr. Gairdner deelt ons hiervan nauwkeurig verslag mede, zooals wij het heden nog bezit-

ten (English Hist. Rev. XIX p. 98—121). Alhoewel allen op 33 na het boek en hoofdstuk kenden, waar zij gevonden worden, waren 171 niet bij machte de Tien Geboden op te zeggen. Tien kenden het Onze Vader niet van buiten: 27 wisten niet, wie het gemaakt had, en 30 wisten niet, waar het te vinden was. Toch konden eenigen hunner de woorden van het gebed opzeggen, zonder in staat te zijn te zeggen, wie de maker was, of waar het te vinden. Er was er nauwelijks een, die in 't geheel niet in staat was de artikelen der Geloofsbelijdenis te herhalen, al deden zes het gebrekkig; maar zeer weinigen waren in staat te doen, waar Hooper gewicht aan hechtte, de waarheid er van te bewijzen uit de H. Schrift. Zekere John Dumbell, vicar of South Cerney (een benificie dat door den bisschop vergeven werd; dus dankte hij zijn benoeming waarschijnlijk aan Hoopers onmiddellijken voorganger, den eersten bisschop van dien zetel (door Hendrik VIII opgericht. schr.), kon het gebed opzeggen, en wist ook dat het 't gebed des Heeren was; ,,omdat het door onzen Heer den Koning was medegedeeld en opgeschreven in des Konings ,,Book of Common Prayer'' (Hist, Rev. l. c.). Al zijn er eenige bijzondere omstandigheden, om zulke onwetendheid in dit diocees te verschoonen, ,,toch kunnen wij in geenen deele zeker zijn, dat de toestand van andere bisdommen niet even erg was''. (L. and R. vol 3. p.281.) ,,Als dit zoo is, dan was meer dan een twaalfde der plattelands geestelijkheid in Engeland practisch heiden''. (L. and R. vol3. p.281). Niet te verwonderen dat ,,de algemeene moraliteit ongetwijfeld slechter was in de dagen van Eduard VI, dan die te voren geweest was, en misschien werd zij een weinig beter onder Maria.'' (L. and R. vol3 p. XXXIX).

Dit wettigt de uitspraak van Gairdner in zijn voorrede: ,,Maar het feit, dat er een droevige hoeveelheid zedelijk kwaad in de Kerk was vóór de Reformatie leidt niet noodzakelijkerwijze tot de gevolgtrekking, dat de Hervorming in Engeland — of, feitelijk in welk ander land ook, te danken is aan zedelijke verontwaardiging daar over.'' (L. and R. vol III. p.XXXIX). ,,Wij zijn gewoon lang te blijven stilstaan bij het bederf in de Kerk van Rome, als ware het een sterk bewijs ter rechtvaardiging der Hervorming. Het zou misschien juister zijn te zeggen, dat dit bederf de Hervorming onvermijdelijk maakte, zoodra de tijd aanbrak, waarop het voor een of ander machtig dwingeland, of voor een ijverzuchtigen monnik gesteund door wereldlijke vorsten mogelijk werd een bres te maken in een bestaande organisatie, waarvan de onschendbaarheid eeuwen

lang door den steun van een ieder was gewaarborgd.''(L.andR. vol-3 p.281).

Daarop geeft Dr. Gairdner toe, dat theoretisch ten minste de inrichting der Katholieke Kerk wondervol is, de Kerk van Engeland daarentegen in haar verdeeldheid zwak en zonder displine. De Kerk was dus ',gezuiverd'' dat is, het laatste goede graan dat nog te velde stond was vertrapt en uitgerukt, en onkruid met volle handen tusschen de toch al weelderige woekerplanten gezaaid.

,,Nu begon Cromwell zijn aanval op de kloosters. Van de twaalfhonderd kloosters beantwoordden zeker weinige meer aan hun oorspronkelijke bestemming. De klachten over het leven der geestelijken waren in Engeland niet minder luid dan op het vasteland. Onkunde, luiheid, hebzucht, ontucht, dronkenschap werden aan vele kloosterbewoners verweten. De kloosters waren dus in minachting, maar ze waren rijk en daarom vlamde menigeen op buit.'' (Dr. Brugmans. p.104) ,,Indien 't zoo was, dan was 't een zware schuld, En zwaar ook heeft er Caesar voor geboet''. Maar laat ons zien, wat de archieven hierover zeggen.

Wat de visitators des konings aangaat, kunnen wij kort zijn. Hun rapporten waren slecht, maar zelf waren het mannen van ,,questionable characters'', welke de visitatie met ,,extreme rapidity'' doorzetten.. Nog niet een derde der kloosters werd door hen bezocht. Bovendien werd een aantal hunner verslagen, later tegengesproken door de deftige landbezitters (gentry) in de verschillende graafschappen, die op koninklijke aanstelling een tweede visitatie in dezelfde huizen instelden. Voor verschillende graafschappen bestaan de rapporten dier tweede visitatie,, en het is niet weinig opmerkelijk, dat de getuigenissen door deze koninklijke commissies over de monniken gegeven bijna zonder uitzondering gunstig zijn (almost uniformly good)'' (L. and R. vol 2 p. 92).

Terecht dus besluit Dr. Gairdner: ,,De rapporten (der eerste commissie) zullen nauwelijks veel vertrouwen wekken bij den student der ,,Statepapers'' van dien tijd''. (L. and R. vol. 2. p.78). Daarop zette de koning zelf voor het Lager Huis den toestand uiteen. (Stat 27. Henry VIII c. 28; L. and R. vol. 2. p. 32) ,,dat goede tucht heerschte in grootere huizen, terwijl ondeugd en slecht leven (abominable living) veelvuldig was in huizen, waar minder dan 12 inwoners waren.

Wat moeten we dus besluiten? Het zedelijk leven in Engeland was in diep verval, vandaar ook de Hervorming, niet als een gene-

zing maar als een ziekteverschijnsel. Dus zal ook in de kloosters hier en daar wel ondeugd zijn binnengedrongen. Maar onbillijk ware het, wegens de ondeugd in eenige, al de kloosters van Engeland te beschuldigen. Zoo ook, zegt Dr. Gairdner, na een nauwkeurige vergelijking der rapporten der koninklijke visitaties met die der bisschoppelijke: ,,Het is onmogelijk van het lezen dier rapporten, (de bisschoppelijke) op te staan, zonder de overtuiging mede te dragen dat ondeugd, soms zelfs grove ondeugd, bijwijlen in deze schuiloorden van godsvrucht was binnengedrongen; maar dat vele van hen diep besmet waren, of dat men toestond, dat zij lang zoo bleven, schijnt mij een niet te rechtvaardigen gevolgtrekking uit deze zeer openhartige openbaringen'' (L. and R. vol2. p.106)

En als verder bewijs moge dienen, dat de kloosters niet in minachting waren, (zooals Dr. Brugmans terecht uit een verondersteld verval der kloosters concludeerde), maar ,,over het algemeen in aanzien (popular)'' (L. and R. vol.2 p.32) In een aanzienlijk aantal gevallen werden groote sommen gelds door belanghebbenden betaald om de kleine kloosters te laten voortbestaan en machtige voorsprekers ontbraken hun niet. (cl. L. and R. vol.2 p.32 en93). Er waren groote beroeringen in 't Noorden in den winter van 1536—37. ,,De opstanden zelve waren voornamelijk toe te schrijven aan den algemeenen afkeer van ketterij en van de eerste stappen gedaan ter onderdrukking van de kloosters'' (L. and R. vol.2 p.33). Hetzelfde geschiedde in Lincolnshire, enz. ,,Het is verder klaarblijkelijk, dat die maatregel (de opheffing der kleinere kloosters door het parlement), buitengemeen onpopulair was en een der voornaamste oorzaken der twee of liever drie achtereenvolgende opstanden, die uitbraken in Lincolnshire, Yorkshire en het Noorden van Engeland in 't begin van Oct. 1536 en in 't midden van Febr. daaropvolgende'' (L. and R. vol.2 p.93). Daarop verhaalt Gairdner, hoe die opstanden eerst door schoone beloften gesust en spoedig daarna door ,,brutal, unsparing severity'' werden uitgestampt.

Dit wordt ook bevestigd door de overlevering , welke Sir Henry Spelman een honderd jaar later boekte en waarin wij de volgende anecdote verhaald vinden, die ik verkort weergeef. Toen Henry hoorde, dat zijn slaafsch Parlement tegen de kloosterwet gekant was, en ze niet wilde aannemen gebood hij de Commons voormiddags in de gang van zijn paleis hun opwachting te maken. Hij liet ze dan wachten tot laat in den middag, en toen kwam hij uit zijn kamer, liep een of twee keer tusschen hen op en neer, en zeide:

,,Ik hoor, dat mijn wet niet zal worden aangenomen, maar ik wil, dat zij aangenomen wordt, of ik zal eenige van u onthalzen'' en dan verdween hij in zijn kamer.

Men ziet dus, dat de kloosters niet in minachting stonden, en dus ook niet nutteloos of verdorven konden zijn. Als er een vooroordeel tegen de kloosters bestond, bepaalde dit zich tot de rijke abten van sommige huizen, maar dit hadden zij gemeen met alle rijke heeren. (cl. L. and R. vol.2 p.88).

Nog wil ik opmerken, dat die ijver door Hendrik en Cromwell aan den dag gelegd, om de monniken tot afval te dwingen, ook een bewijs is voor den invloed, welke de kloosters hadden op het volk.

Ware van die twee staatslieden niet alles te verwachten geweest, dan hadde ik nog als bewijs voor den goeden toestand der opgeheven kloosters, aangevoerd, dat veel abten die zich onderwierpen op bisschoppelijke zetels werden geplaatst. Maar ik geef toe, dit bewijs heeft onder zulke hervormers weinig kracht.

Nu wilde ik besluiten met eenige woorden over de zoogenaamde Protestantsche martelaars. Vooraf echter wil ik wijzen op het groote verschil tusschen de eerste ketters (heretics. cf. L. and R. volIII. p.XIX), velen van hen kloosterlingen, priesters, bisschoppen, of ten minste leeken, die de waarheden des Geloofs gekend hadden, en de latere en tegenwoordige Protestanten, voor de groote meerderheid van welke, wij gaarne dwaling uit vooroordeelen, ontwetendheid aannemen, zonder eenige, of ten minste groote schuld hunnerzijds. Op eerstgenoemde ketters past de uitspraak van het Vaticaansch Concilie: De fide, can.6. ,,Si quis dixerit, parem esse conditionen fidelium atque corum, qui ad fidem unice veram nondum pervenerunt, ita ut catholici justan causam habere possint fidem, quam sub Ecclesiae magisterio jam susceperunt, assensu suspenso in dubium vocandi, donec demonstrationen scientificam credibilitatis et veritatis fidei suae absolverint: A. S. '' en in Sess. III c.3. de fide: ,,illi enim, qui fidem sub Ecclesiae magisterio susceperunt, nullam unquam habere possunt justam causam mutandi awt in dubium fidem eandem revocandi''. (,,zij immers die het geloof onder het leeraarschap der Kerk hebben ontvangen, kunnen nooit een goede reden hebben om dit geloof te veranderen of in twijfel te trekken''). Vandaar moet de Katholiek volgens dit veilige richtsnoer, hem gegeven door Dengene, die alleen de harten doorgrondt, de kwade trouw dier afvalligen aannemen, zelfs al gaf de geschiedenis hiervoor geen doorslaande bewijzen. Dr. John-

son had dit op zijn manier begrepen: ,,Iemand die van het Protestantisme tot den Paapschen godsdienst (Popery) bekeert, kan te goeder trouw zijn; hij staat niets af; hij voegt slechts iets bij hetgeen hij reeds had. Maar een bekeerling van het Katholiek Geloof (Popery) tot het Protestantisme, geeft zooveel weg van wat hij als even heilig hield, als al het andere wat hij nog overhoudt; zoo bloedig een wonde van den geest(laceration of mind) slaat zulk een bekeering, dat deze nauwelijks oprecht en duurzaam kan zijn '' En Boswell uit wiens ,,Life of Samuel Johnson" vol 1. p. 377. (Every Man 's Sibr.) dit genomen is, voegt er bij: ,,De waarheid van deze gedachte kan door vele en schitterende voorbeelden gestaafd worden, en sommigen van deze zullen de meesten mijner lezers wel voor de geest staan.'' Is het in onze dagen anders?

De levens echter van vele der protestantsche martelaren, welke Dr. Gairdner ons uitvoerig beschrijft, komen het zooeven uitgelegde leerstuk bevestigen. Nog zij opgemerkt dat: ,,Opstand en verraad gevoed werden door de ketterij — , ja zelfs dat de ketterij de wortel was, waaruit deze voortsproten''. (Hist. of Engl. Church in the XVI Cent. bij J. Gairdner p. 353, L. and R. vol.4 p.247—248; 103, 294) en dat Maria dus voor de rust van haar koninkrijk gedwongen werd met gestrengheid tegen de hardnekkige ketters op te treden, al, ,,had zij ook alle mogelijke begeerte, om toegevendheid te toonen aan de misleiden'' (Hist. of. Engl. Ch. l.c.). Bovendien werd er door de ketters openlijk geweld gepleegd (Hist. of Engl. Ch. p355. en L. and R. vol.4 p.39, etc.), in geschrifte tot oproer aangezet, en al zegt Dr. Gairdner dat onder de slachtoffers van Maria veel ware helden en wezenlijk oprechte mannen waren, ,,toch waren er ook velen van hen, die ook vervolgers zouden geweest zijn, als zij hun zin gekregen hadden.'' (Hist. of Engl. Church, J. Gairdner p.389).

,,Zelfs de ketters zouden niet tevreden geweest zijn met vrijheid van godsdienst voor zich zelf, zonder de Mis af te schaffen. Dus kwam de vraag wezenlijk hierop neer — welke godsdienst zou door het gezag van den staat worden gesteund en de macht hebben, om anderen te verdrukken" (Hist of Engl. Church J. Gairdner. p.390.) De ketter John Tooley was niets meer of minder dan een gewoon straatroover (Hist of English. Church. J. Gairdner p.361) al stierf hij protesteerende tegen de ongerechtigheid en begeerlijkheid van den ,,Bisschop van Rome'' En zulke mannen telt men eenvoudig bij het aantal der slachtoffers van Maria.

In één woord, Maria trachtte door gestrenge, maar zuiver wettelijke middelen de wanorde te herstellen, die door kerkvervolgers, welke zich aan geen wet hadden gestoord, in de geheele organisatie van het kerkelijk bestuur was gesticht. (cf Hist. of Engl. Church. J. Gairdner p. 389.)

Keeren wij nu terug tot de geschiedenis van Dr. Brugmans: ,,Thans begon met kracht de vervolging der anders denkenden. Vooral de hooge geestelijkheid, die Eduard VI bij zijn? (hij stierf op 16 j. leeftijd) hervorming voorgegaan, of ook maar gevolgd was, zou thans *boeten*. Gardiner, bisschop van Winchester, thans lordkanselier en Bonner, bisschop van Londen, beiden onder Eduard VI. afgezet, stonden aan het hoofd der vervolgingen. ''(Dr. Brugmans p.127). Om eerlijk te zijn tegenover Philips II, op wiens komst en landing te Southampton dit ,,thans'' schijnt te slaan, merke de lezer op, dat Philips den 19den Juli 1554 landde en dat de oude wetten tegen de ketters slechts van kracht werden op 1 Dec. van dat jaar en dat Philips eerder geneigd was tot zachtheid dan tot gestrengheid tegen de ketters. (cf. Hist of Engl. Ch. J. Gairdner p.355).

Ook Gardiner wordt hier onrecht aangedaan, en ik protesteer daartegen met de woorden van Dr. Gairdner. (L. and R. vol.4 p. 119) ,,Maar het oude beeld van een bloeddorstigen Gardiner moest, naar het schijnt, nog eens worden opgehaald op de bladzijde van een geschiedschrijver van 't einde der 19de Eeuw, al is de oorkonde zelve, waaraan hij zijn feiten ontleent, op zich zelf voldoende, om te toonen, dat het is een grove lastering (,,a gross libel'') van een der bekwaamste, bescheidenste en meest humane menschen van zijn tijd'' Dus: een der bekwaamste, bescheidenste en meest humane menschen van dien tijd stond aan het hoofd der vervolgingen.

Wie was dan toch de schuldige? Maria ongetwijfeld? ,,Tegen haar persoonlijke vijanden is het duidelijk dat de konigin niet wraakzuchtig was''. (L. and R. vol.4 p.19) Waarlijk geen geringe lof, als men bedenkt hoe Maria behandeld was. Men had haar zelfs gedwongen eigenhandig een verklaring te onderteekenen, waarin zij het huwelijk harer moeder voor onecht en zich zelve tot bastaard verklaarde. ,,In het begin harer regeering moest Renard, de gezant des keizers en Karel V. zelve haar tot grootere gestrengheid aanmanen''. (L. and R. vol.4 p.19). ,,Zij spaarde allen behalve de belhamels van den opstand'' (L. and R. vol.4 p.35). Later echter moest zij wel inzien, dat zij al te toegevend was geweest. ,,Door

deze beroeringen werd Maria genoopt in te zien, dat zij niet genoeg naar de waarschuwingen des keizers en van Renard tegen haar overdreven vergevingsgezindheid geluisterd had. De straf voor verraad en overweldiging mocht nu niet uitblijven''. (L. and R. vol.4 p.258) Droef en treffend is het einde van Jane Grye, maar haar dood rust op het geweten van haar eigen vader, zooals zij zelve schreef: ,,al heeft het God behaagd mijn dood te verhaasten door U''. (l.c. p.260)

Tegen wil en dank, als een erfenis van haar vader en broeder, of liever van Cranmer, had Maria ook de Suprematie (,,die liefelijke gewoonte,'' enz) ontvangen, en zij kon deze niet afschudden. En op welke andere wijze kon zij haar gezag ophouden, en de Kerk tegen de oproerige ketters verdedigen, dan door tegen hen volgens de toenmalige wetten op te treden? De geschiedenis, die haar naam gewetenloos, met het woord ,,de bloedige'' onteerde, noemt Dr. Gairdner met recht een ,,cruel history''. ,,Den 4den Febr. 1555 werd het eerste slachtoffer, een gehuwd priester, die geweigerd had zijn vrouw te verstooten, verbrand'' (Dr. Brugmans p.127). Dit is zeker vreeselijk, maar verplaatsen wij ons naar die tijden zelve, om de feiten naar waarheid te schatten.

Hoe Hendrik VIII over de huwelijken van priesters dacht, weten wij uit de ,,Act of the Six Articles'' (Stat. 31. Henry VIII. c.14 L. and R. vol. IV. p.198) ,, Alle aangegane huwelijken van zulke personen, (die geloften van zuiverheid of weduwstaat na 12 Juli hebben afgelegd), werden bovendien ongeldig verklaard: en priesters, die met een vrouw samenwoonden, waarmede zij een huwelijk hadden aangegaan, werden tot misdadigers (felons) en dus des dood schuldig verklaard''. Deze Act (de zweep met 6 koorden) was een laymen's (leeken) Act of Parliament, en Dr. Gairdner geeft de bewijzen er voor, dat deze wet populair was; dat, waar het hier voornamelijk op aankomt ,,zij het niet meer dan passend vonden gehuwde priesters te straffen, of lieden, die nieuwigheden over de Sacramenten leerden''.

Rogers nu is de man door Dr. Brugmans bedoeld. Deze en ook Cranmer leefden, én volgens de wet van Rome, én volgens die van Hendrik, wiens suprematie zij erkenden, in onwettigen echt.

Nu is het waar, dat onder koning Eduard VI, de hoogere geestelijkheid en het Lagerhuis de wet aannam: ,,dat leeken en getrouwde lieden priesters kunnen zijn en beneficies hebben'', maar volgens het getuigenis van Rogers zelve gebeurde dit,, met tegenzin, onder

de pressie van het gouvernement, dat is van Somerset, aangezet door Cranmer'' (L. and R. vol.3 p.57') En ,,de tijdgenooten beschouwden die wet niet zoozeer als een hervorming, als wel een soort van legimiteeren van vrouwen tot nu toe in een dubbelzinnige positie (l.c.). Is het te verwonderen, dat Maria en haar Parlement deze wetten introk? Ook al waren ze geldig geweest, wat wegens de minderjarigheid van Eduard VI zeer te betwijfelen valt, in ieder geval had Maria als Supreme Head of the Church daar de volle macht toe. Dus stierf John Rogers, omdat hij de wetten van zijn land overtrad, en werd hij volgens die wetten rechtvaardig gestraft. Maar deze door Dr. Brugmans niet genoemde martelaar had nog meer op zijn rekening. Reeds in 't eerste jaar van Maria's regeering vinden wij hem als een ,seditious preacher" geboekt en ook de oproermaker Wyatt bekende, dat hij zich tot Rogers had gewend, toen deze reeds in de gevangenis was, om hem door beloften van geld, bijstand en troepen van den koning van Frankrijk, over te halen zijn medeplichtige te worden. Dit is wel teekenend voor het feit, dat ketterijen en verraad hand aan hand gingen. En juist deze martelaar? toont ook de verdraagzaamheid der hervormers, want hij was het, die onder Eduard VI gepleit had voor den dood van Joan Bocher, omdat deze laatste niet dezelfde leerstukken der Katholieke Kerk loochende, als hijzelf, maar de Menschwording. (S. R. Gardiner. Stud. Hist. of Engl.). Van de overige martelaars wil ik alleen nog Cranmer bespreken. Van Latimer sprak ik reeds en alhoewel ik over Ridley geen genoegzame gegevens heb, komt hij mij toch voor als de meer sympathieke persoon van de twee. Ik zal dus van hem zwijgen, om te zien wie Cranmer was, daar wij over zijn leven overvloediger gegevens hebben.

Hij was den 2 Juli 1489 te Aslacton in Nottingham geboren. Hij studeerde te Cambridge en werd een „fellow'' van ,,Jesus College''. Maar hij verbrak de op zich genomen verplichting om niet te huwen, en werd afgezet. Na een jaar stierf zijn vrouw, en hij kreeg zijn plaats weder terug. Toen werd hij priester, professor der theologie en kort daarop examinator aan zijn College. Toen de koning met de plannen omging eener scheiding van zijn eerste vrouw, vond hij in Cranmer een man naar zijn geest. Reeds voordat hij Warham in 1532 als aartsbisschop op den zetel van Canterbury opvolgde, was Cranmer ten tweede male in Duitschland gehuwd met een nicht van Osiander. Hoe kon hij, die toch zeker het woord van Paulus kende: ,,oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, *unius uxoris* vi-

rum'' 1 Tim. c. 3. 1, dit met zijn geweten overeenbrengen? Dan leent hij zich tot het uitvoeren van Cromwells plannen, om Engeland van Rome los te scheuren, en aan Henry de suprematie, aan zich zelf het primaatschap over geheel Engeland aan te matigen. Na drie jaren ontbindt hij ook den echt van Anne Boleyn, die op het schavot sterft. Zoo was hij in alles het gedwee werktuig van Hendrik VIII, maar hij zelf als ,,geestelijk despoot'' (L. and R. vol.2. p.476.) plaatste zich boven de wet even hoog als zijn meester. Ongetwijfeld werden in de Act. of the Six Articles vele zijner eigen opinies veroordeeld. Maar hij verborg zijn opinies in zijn hart, en zijn vrouw in een kist) L.andR. vol.2 p.198). Zoo hield hij zijn handen vrij, om de tucht onder de lagere geestelijkheid te handhaven, en Nicholson te refuteeren, die ongeveer dezelfde kettersche opinie had omtrent het H. Sacrament, als hij zelf. Opmerkelijk is het, hoe ook Hendrik VIII geheel in 't wit gekleed en leunend op een wit kussen, als geloofsverdediger tegen dezen ketter optrad.

In den tweeden opstand onder Maria werden Cranmer, Lord Guildford Dudley and the Lady Jane, met Ambrose en Henry Dudley beschuldigd van hoogverraad, zij bekenden hun schuld en werden ter dood veroordeeld. (Hist. of the Engl. Church etc. — J. Gairdner p.325.) Het is dus niet geheel juist in Dr. Brugmans, (p.125) dat ,,Dudley en Jane Grey ,,het volgend jaar verdacht van oproerige bewegingen te begunstigen, werden onthoofd''.. Zij werden schuldig bevonden en ter dood veroordeeld in November, en zelfs toen nog dacht Maria hen te sparen. Maar de hernieuwde opstand van den verrader, den Hertog van Suffolk, die zich noch aan zijne dochter, noch aan zijn trouw aan zijn vorst liet gelegen liggen, dwong Maria den 12den Maart Lady Jane en haar echtgenoot Guilford Dudley naar het schavot te zenden.

Maar om tot Cranmer terug te keeren. Ook zijn leven werd gespaard, maar heftiger dan ooit verzette hij zich tegen het opdragen der H. Mis, waarvoor Maria voor zich zelve en de duizenden harer onderdanen, welke er met geweld van beroofd waren, het recht eischte. Om kort te zijn. Nadat de aloude wetten tegen de ketterij wederom van kracht waren, en Cranmer zich hardnekkig bleef verzetten tegen deze daad van Suprematie van Maria, werd hij in de gevangenis geworpen onder de beschuldiging van ,,adultery'', daar hij ten tweede male gehuwd toch tot bisschop was gewijd; van ,,perjury'' wijl hij zijn eeden aan den Paus verbroken had; en van ,,heresy'', omdat hij ontkende, dat het Vleesch en Bloed van Chris-

tus in het H. Sacrament tegenwoordig was. ,,De feiten zelve waren niet te betwisten'' (Hist of Engl. Ch. J. Gairdner. p.365). Nadat het verlof van den Paus verkregen was, werd hij in den ban gedaan, en van al zijn waardigheden en voorrechten beroofd. Plechtig riep hij al zijn dwalingen terug in zijn 6de afzwering, erkende al zijn euveldaden en vroeg den Paus, den koning en de koningin, maar vooral God om vergiffenis.

Toen hij echter zag, dat zijn hoop op kwijtschelding van de doodstraf, waaraan hij zich tot op het laatste oogenblik had vastgeklampt, een begoocheling was geweest, riep hij in 't publiek zijn afzwering terug, protesteerende, dat hij tegen zijn eigen geloof had geschreven en die afzwering slechts onderteekend, in de hoop van zijn leven te redden (Weer een meineed !) ,,En aangezien mijn hand gezondigd heeft in te schrijven tegen mijn hart, zal mijn hand het eerst gestraft worden: want als ik op den brandstapel kom, zal deze het eerst worden verbrand''. Toen liep hij naar den paal, werd er aan geketend, en als het vuur oplaaide stak hij zijn rechterhand in de vlammen, uitroepend ,,Deze hand heeft gezondigd''. Zeker een opzienbarende daad, maar moet men hieruit besluiten, dat hij ,,thans zijn geloofsmoed terugvond'', dat hij ,,een Mucius Scaevola'' evenaarde? (Dr. Brugmans p.128). Ik moet bekennen, dat Dr. Gairdner hier met Dr. Brugmans instemt, doch daar het nu geen kwestie is van oorkonden, of 't wikken of wegen van feiten, durf ik zijn oordeel betwijfelen. Had Cranmer de Suprematie van Henry VIII niet als een doode letter beschouwd, zoover het hem zelf aanging; had hij niet met die suprematie van den knaap Eduard VI gespeeld, en die van Maria geloochend, en nu zou hij als martelaar voor diezelfde Suprematie gestorven zijn!. Waren zijn andere misdaden in 't voldoen van Hendriks lusten, in zijn bisschoppelijk overspel, huichelende kettervervolging, valsche eeden, opstand tegen zijn rechtmatige vorstin niet genoeg om hem tot gewoon misdadiger te brandmerken, ook al was hij door die misdaden tot de hoogste waardigheid opgeklommen? Waarom zouden wij dan de laatste woorden van dezen man, gevallen zoo diep als slechts een booze engel, of slecht priester vallen kan, hooger schatten dan de woorden van den straatroover John Tooley, die met den strop om den nek, even hevig als Cranmer uitvoer tegen de afgoderij en het bijgeloof van Rome? Ik voor mij, zie niet in, waarom deze despoot, toen hij zich hopeloos door zijn vijanden zag omsingeld en niets dan den dood voor oogen had, zijn eerzucht en haat niet zou hebben voelen

opleven, en trachten met een laatsten slag zijn vijanden zooveel mogelijk afbreuk te doen. Dit schijnt mij de waarheid, al is zij hard. Als Christen hoop ik dat God dezen versteenden zondaar in zijn laatste oogenblikken en vreeselijke straf de oogen nog heeft geopend om, al was het ook maar één verzuchting van waar berouw en volmaakte liefde, als een reddenden engel naar Zijn rechtvaardigen troon vooruit te zenden.

Niettegenstaande de schoone woorden van Dr. Brugmans, houd ik het met den Protestant Cobbet: ,,Van de 65 jaren zijns levens en de 35 van zijn mannelijken leeftijd, verliepen er 29 in 't begaan eener reeks van daden, welke wat betreft hun goddeloosheid en onheilbrengende gevolgen nergens hun wederga vinden in de jaarboeken der menschelijke schanddaden.'' (Kirchenlexikon. 3de deel p. 1177 Cranmer).

Den lezer, welke mij tot nu toe heeft gevolgd, moet ik misschien tot zijn ontsteltenis mededeelen, hoeveel moeite het mij gekost heeft zooveel moois en nieuws in Dr. Gairdner's werk onopgemerkt voorbij te gaan, maar telkens als mij de vingers jeukten om deze of gene wetenswaardigheid nog neer te schrijven, heb ik mij getroost met de gedachte, dat velen nu zelf Dr. Gairdner's Lollardy and Reformation zullen ter hand nemen. Het zal hun niet berouwen.

Den Haag. L. v. d. B.

BRIEVEN UIT ENGELAND.

Zooals vroeger in Duitschland met Goethe is het nu gesteld in Engeland met Shakespeare . . . . und kein Ende.

De Britsche geest is er trouwens een van onderzoek en men behoeft in de bladen maar een duister vers te laten afdrukken met een proeve van verklaring en een zwerm van inzenders zal neerstrijken op de kolommen van die ,,Weekly'' om commentaar te leveren. Een half jaar geleden ging het om een Grieksch woord, gebruikt voor Homeros en dat een bepaalde manier van visschen moest aanduiden.

Ik ken geen Grieksch en heb den strijd der geletterden maar met een half oog gadegeslagen. Maar het krioelde van liefhebbers en het onderwerp was voor een Engelschman dan ook wel zoo aanlokkelijk mogelijk: het ontdekken van een geheimzinnigen truc bij 't

visschen en tegelijk den zin van een moeielijken tekst.

Het handschrift van Shakespeare, portretten van dien grooten dramaturg, tekstverbeteringen van zijn spelen, het voorkomen van zijn naam, ook al is de drager zeer zeker niet de dichter, in gerechtelijke protokollen en notarieële acten — wij weten er alles van.

En deze belangstelling voor een hunner grootste mannen doet weldadig aan. Soms lijkt de uiting ervan wel wat doelloos, het nut zeer twijfelachtig, maar in elk geval is het een nobel tijdverdrijf.

Een botanist, F. G. SAVAGE, heeft nu een boek samengesteld, waarin al de planten en bloemen, die in Shakespeare's werk worden vermeld, als in onze Heukels worden behandeld. Maar wat van grooter belang is, ook de folklore, de bijgeloovige en volksche gebruiken, waar de dichter op zinspeelt, vinden hier uitvoerige beschrijving, en ik geloof dan ook dat dit boek voor ,,studenten in Shakespeare'' een geheele aanwinst beteekent.

Proiessor *The Schelling* de naam, het eigenaardig Engelsch en de aard van zijn werk wekken het vermoeden dat deze auteur niet heelemaal vrij is van Germaansche smetten — speurt naar den invloeden welke klassieke, Italiaansche, Spaansche en Fransche literatuur heeft uitgeoefend op het tooneel uit den tijd van Queen Elizabeth.

Natuurlijk wordt hier Shakespeare in dit onderzoek betrokken, van wien al meer en meer blijkt dat hij evenals Molière de leuze was toegedaan: ,,je prends mon brèn où je le trouve''. Ik ben geen specialist, maar ik meen te mogen zeggen dat Schelling zeer matig is en bijvoorbeeld de Italiaansche invloeden op den Engelschen dramaturg grooter zijn geweest, dan hier wordt beweerd. Overigens een zeer lezenswaardig boek, dat als een samenvatting kan worden beschouwd van al de vondsten van vroegere pluizers.

Wie zijn kennis wil uitbreiden van de nieuwere literatuur, raad ik het boek aan van J. W. CUNLIFFE: *Engilsh Literature during the last half-centurij*, waarvan een paar maanden geleden de tweede editie verscheen bij Macmillan (10 sh.).

Het is een beste gids in de letterkunde der laatste vijftig jaren en dat het als zoodanig wordt erkend en gewaardeerd bewijst mede het verschijnen dezer nieuwe uitgave na zoo korten tijd. (de eerste is van 1919.).

Laat ik hierbij nog vermelden de *Pencillings*. Little Essays on Literature van een onzer beste critici JOHN MIDDLETON MURRY (277—716. Collins). Voor mijn smaak zijn deze opstellen wat kort; men verlangt aan het einde van elk naar meer. Dit is misschien

een compliment en ik die kwaliteit wil ik ook gaarne mijne aanmerking geven. Zeker is het, dat men deze essays om hun schoonen stijl, nieuwe verbeelding en niet zelden ook fijnen humor met groote voldoening leest.

Op het gebied der belletrie, waarmede ik in het algemeen de romanlectuur bedoel, heb ik niet veel ontdekt dat speciale vermelding verdient. Het is niet moeilijk elke maand een kleine honderd titels te geven van dat soort boeken ter verpoozing. Maar ik hoop dat men zulk eene taak niet van mij zal eischen. Het ware te veel van het goede en van het slechte.

Een nieuw boek, dat heel erg is ingeslagen, zooals voorheen Hutchinson's: if Winter comes, valt niet te signaleeren. Maar, veronderstellend dat uwe lezers niet houden van het „toujours perdrix" en niet van plan zijn zich uitsluitend met moskovisch gebak te voeden, wil ik wel eenige leesboeken noemen, die tot de meerwaardige soort behooren.

Tusschen twee haakjes kan ik hier dan nog even plaatsen, dat na luwing der eerste geestdrift, de beroemde roman van Hutchinson door de beste kenners niet langer beschouwd wordt als een literair meesterstuk. Ik zelf heb nooit kunnen vatten hoe men ooit tot zoo'n overdrijving komen kon. Maar dit blijft staan, bij het publiek (van allen rang en stand) doet dit verhaal het en gaat erin als gesneden koek.

Nu dan: den Ier O' LEARY noem *ik* het eerst. Zijn boek is dat van een artist, die de kunst van het woord verstaat; mooi het is meer. Het teekent de verandering, welke er is gekomen in het Iersche volk: het voelt zich meer vervreemd van het Engelsch ras dan ooit te voren. Daarom is het de moeite waard deze bladzijden te lezen, want behalve literair genot, krijgt men een kijk op hetgeen er leeft in de ziel van de jongere generatie op groen Erin.

Wie eens hartelijk lachen wil kan luisteren (als hij niet al te groen is) naar den pince-sans-rire.

Hij heeft in *The Man about Town* een heelen jaargang Punch en Fliegende tot een soort van eenheid verwerkt. Ineens, van het begin tot het einde kan men zoo iets niet lezen, maar genomen bij kleinere porties doet het goed.

Verlangt iemand naar sensatie, dan wordt hem die in overvloed bezorgd door EDGAR WALLACE in *The Missing Million* (Long). Er is keuze in misdaden, manslag en zelfmoord, gladde deugnieten en nog gladdere mannen van Scotland Yard. Het genre is in de mode,

althans er nog niet uit, en daarom vermeld ik dit verhaal, dat niet kwaad is opgezet en uitgewerkt, maar geen hoogere zending zal kunnen vervullen dan den lezer door inspanning te ontspannen.

Meer zal PETER KYNE, een oudgediende, ook niet verwachten van zijn *Never the twain shall meet* een roman met drie verwikkelingen, waarvan elke afzonderlijk voldoende zou zijn geweest voor een uitvoerig en boeiend verhaal. Overigens handig werk, dat romanlezers ongetwijfeld bevallen moet.

J. W. HUDSON, een Amerikaansch novellist, schijnt zijn lezers niet enkel aangenaam te willen bezighouden, maar tevens een practischen wenk geven.

Hij kiest tot hoofdpersoon een van die talrijke jongelui, overal ter wereld àl te talrijk, die zich tot hoogere dingen in kunst en schoonheidswerk geroepen wanen, en dan ontevreden zijn met hun omgeving en werk, waarmede zij een eerlijk stuk brood verdienen.

Stephen Kent wil niets weten van de zaak zijns vaders, vindt Amerika ook te weinig verheven, en trekt naar Parijs waar alle boerenjongens uit de provincie en alle klerken van de tallooze departementen aan literatuur doen. Hij leidt er een gezellig leventje, totdat zijn vader hem vermaant: dat literatuur een mooi ding is, maar de ernstige plichten des levens niet in den weg moet staan. En deze krachtige heelmeester houdt de toelage voor zijn zoon in, zoodat deze na veel strijd en moeilijkheden, terugkeert naar zijn vaderland en niet alleen plezier krijgt in nuttige bezigheden, maar tot het inzicht komt dat zelfs Chicago zijn schoonheidshonger niet onbevredigd behoeft te laten.

Een onweerstaanbaar schrijver lijkt mij Hudson niet, maar men moet erkennen dat hij een man van helder verstand en zuiver oordeel is. Die kunnen er nooitt te veel zijn, vooral als ze ook nog het talent hebben hun verstandige inzichten aan anderen mede te deelen.

PETERS.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Boutens (P C.) Zomerwolken. Met portret door J. Toorop. N. van Kampen, Amsterdam.

In Boutens zien we nog den man van '80, den fijnen geestesaristocraat, die zich niet kneedde en vormde om de nieuwe opvattingen van de jongeren te begrijpen, maar die hoog et blazoen van een vast gevormde overtuiging, van zijn oude richting boven die hoofden der mensen heendraagt.

Hij heeft zijn eigen toon gevonden, en zijn viool zal geen andere zingen.

Zo is deze bundel Zomerwolken een galm uit 'n tijd die voor ons al ver terug ligt. We moeten onze vooruitziende ogen op literatuur gebied even sluiten en dan dwingen terug te kijken in 'n vorige eeuw. We denken onwillekeurig aan de parelende klankendruppels van Gorter's Mei.

Veel van de ouderen zijn afgestapt van hun individualisten-zuiltjes, waarop toch et isolement niet zo groot was (omdat de 80ger richting de strakke band vormde) als dat van Boutens, nu alleen staand in 'n wereld, die 'n jongere literaire generatie haar lauweren brengt. Zijn mooie sterke ritme, de zangerige vloeiing van verzen, die zijn gedichten tot 'n klankensymfonie maken; dat alles heeft Boutens vóór op de moderne jongeren-muziek in woorden, die kleurfantasieën voor ons tooveren; altijd zacht- welluidend en weemoedig, zonder één enkele dissonant. Zo zijn Boutens verzen meestal, zo zijn ook de Zomerwolken.

Het is 'n verlangen naar et onbestemde, et vage en et machteloos zoeken in 'n onrustig hart, dat wij er vooral in voelen schrijnen.

Het zijn gedachten, in vele kleurige sluiers van woorden en tonen gewonden. Daardoor wordt dikwels de inhoud vaag, niet klaar en helder, om met één ogenopslag te begrijpen. Et is als met heel moeilijke muziek, we laten ons eerst gedachteloos voortglijden over de klankengolven en probeeren later 'n tweede, 'n derde maal de bedoeling van de componist te vatten.

Boutens is zwaar en eist studie, maar we zouden zijn prachtige tonen niet graag missen.

M. HOOGVELT.

Blessing o.8 Cr. (F.). Het Rijzende Licht. Schetsen uit de Missie. Uitgave der Paters Kruisheeren St. Agatha, Cuyk (N. B.).

Deze 13 schetsen uit de Congo-Missie hebben een verdienste, die

hier onderstreept mag worden. Na 't voorwoord, dat alles al verklapt wat er te lezen is, komen de tekeningetjes, zo' rijk en fijn dat 't voorbeeldig litterair te noemen is, vooral als 't de ware humor betreft. Waar allerlei inlichtingen over Congregatie, Missie-armoed etc. al cliché is geworden, moge dit schrijven van een jong missionaris, dat natuurlik ook op twee open gehouden handen wordt aangeboden, een verborgen maar intense reklame blijken.

W. M. SNITKER.

Burroughs (Edgar Rice). In de Ingewanden der Aarde. Naar het Amerikaansch door W. J. A. Roldanus Jr. (191). Blankwaardt & Schoonhoven, Rijswijk.

Burroughs gaat maar voort met boeken maken, het een al gekker dan het andere; men vertaalt ze in verschillende landen en dat wijst er op dat voor deze dingen ook lezers gevonden kunnen worden.

En dat juist, begrijp ik niet. Dat er één man dwaas genoeg kan zijn om zoo iets uit te denken en op te schrijven, behoeft niet te verwonderen, maar dat er blijkbaar duizenden zijn, die zulke dwaasheden willen genieten, heeft iets onrustbarends.

In dit boek maakt Burroughs het erger dan ooit. De Tarzan - verhalen gaven ten minste nog eenig houvast, maar hier buitelt de fantasie als een dronken clown van de trappen.

Een oude heer heeft een prospector uitgevonden, dat is een metalen cylinder met vooraan een geweldige boor. Met zijn jongen vriend gaat hij in de buis zitten en zij wroeten in zeventien uren door de 500 mijlen dikke aardkorst. In de holte van de aarde vinden zij een nieuwe wereld met menschen en dieren en planten, en in 't midden als zon de gloeiende kern.

In die gezegende oorden wonen zwarte ,,aapachtige wezens'' met een langen staart; verder behaarde menschen, gorilla-achtigen, gewapend met speren en bijlen en lange ovale schilden; dan gewone stervelingen, precies gelijk aan de menschen der oppervlakte; eindelijk zijn er nog een soort vogelbekdieren, de heerschers door macht en verstand in dit binnenland der aarde; zij hebben vleugels en zwempooten en zijn afgrijselijk leelijk .

Enkele dezer groteske wezens zijn de schakels tusschen aap en mensch, de dieren zijn pendanten van de post-pliocene periode der buitenkorst onzer planeet. En in dit gekkenhuis laat de schrijver zijn beide reizigers tien jaren lang ronddwalen, vluchten en vechten en verliefd worden. Totdat ten slotte de jongste in zijn prospector weer eens even naar boven schiet en bij ongeluk in de Sahara uitkomt, waar hij door Arabieren wordt gemold. De stakkerd — hij was alleen maar teruggekeerd om de samenstelling van het buskruit te leeren, waarmede hij zijn broeders in de onderwereld gelukkig wilde maken. Van buskruit gesproken, Burroughs heeft dat zeker niet uitgevonden.

A. G.

Cladder (S. J.). Toen de Tijd vervuld was. 't Mattheusevangelie toegelicht; geautoriseerde vertaling uit het Duitsch door Maur. Verheylezoon S. J. N. V. de Vlaamsche Boekenhalle, Antwerppen.

,,Om al 't geen den volke goed is'' luidt de kenspreuk van de Uitgeefster, en daarom met dit boek uit 't duits, naar 't Diets en van Zuid naar Noord! De Katholieke Bijbelstudie mag wel eens gepropageerd worden, en dergelijke werken, vooral als ze litterair, en wetenschappelik zo goed verzorgd zijn, behooren helemaal niet alleen in de bibliotheken van pastorie en klooster thuis; en — bij 't aanbevelen van zulke litteratuur hoeft zelfs niet tendentieus 't apologeties doel vooropgesteld; 't genot van 't werken alleen is minstens even ,,sensationeel'' als 't waanwijzig gebladvinger in Aapmenshistories.

Zoals een filoloog-student 't primitieve goties beziet in 't licht van 't Evangelie, moest iedereen bij de aanvang van een taalstudie de Evangeliën eens peuterig, woord voor woord ontcijferen om eens wakker bewust te worden, en open oog te krijgen voor de teere nuancen, de woord- en biezonder de zinwaarde van de H. Schrift. En daarna een Evangelie bezien in een universele visie, 't Mattheus evangelie doorgevoerd bestudeerd bij 't weten dat 't den Joden werd achtergelaten bij 't aanvaarden van 't Apostolaat der Heidenen, bewonderen de details als de tragiek van St. Jozef, en mediteren even maar in een gezichtsbeeld de zelfvergodering van 't Uitverkoren Volk, dat niet ,,Gods heerschappij, maar wel Gods afhankelikheid onder de heerschappij der Joden'' nastreefde.

Dit alles biedt de Vlaamsche vertaling van Cladder's ,,Als die Zeit erfüllt war,'' een rijkdom en een gedachtenweelde voor een luttele som.

W. M. SNITKER.

Coster (Charles de) Heer Halewijn. Uit het oorspronkelijk overgebracht door Nico Rost. Met bandversiering van P. A. H. Hofman (118) J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

De derde der ,,Contes Flamandes'' door Charles de Coster geschreven in het oud-Fransch. Het is eene uitwerking van het middeneeuwsche lied, dat de meeste lezers wel kennen:

Heer Halewijn zong een liedekijn
Al wie dat hoorde wou bij hem zijn.

En dat vernam een koningskind,
Die was zoo schoon en zoo bemind.

Deze ballade (of is die naam verkeerd?) wordt door Coster uitgesponnen tot eene vertelling, waarvan de groote charme is de eenvoud. De vertaling van Rost is uitmuntend, maar zijn heden-

daagsche Hollandsch kan niet de atmosfeer scheppen, waarmede de archaistische taal van de Coster deze oude legende weet te omgeven.

A. G.

Frank (Julia). De IJzeren Wet. Leidsche uitgeversmaatschappij, Leiden.

Een boek van Julia Frank is natuurlijk een brutaal boek. Zij heeft als schrijfster en als vrouw zóó met alle ,,conventies'' gebroken, dat haar vertelsels den lezers, die nog niet in zoo ver gevorderden staat verkeeren, wel rauw op het lijf moeten vallen.

Een meisje Lydia, maatschappelijk onafhankelijk, gaat leven met een ouderen, gescheiden man, en zij hebben elkaar zeer lief of wat men in dat wereldje dan zoo noemt. Maar Lydia blijft kinderloos en zij moet nu een onrustigen strijd voeren om de liefde van den man te behouden, wiens hart uitgaat naar de twee kinderen, die bij de eerste vrouw zijn gebleven.

Julia wijsgeert door den mond van Lydia; ,,het is eene natuurwet, dat de vrouwen kinderen krijgen, en het is een ijzeren wet. Jullie mannen kunnen vrij- uit- leven, zonder er nadeel van te hebben, maar als wij vrouwen vrij - uit willen leven, moeten we òf kinderen krijgen, òf ons zelf verknoeien.'' Dat riekt reeds! En over het boek zelf hebben wij verder niets meer te zeggen; dat is geene lectuur voor ons.

Edoch, een klein zedelesje zal de schrijfster mij niet euvel duiden. Ik weet dat de geschiedenis van Lydia geen fictie maar droeve werkelijkheid is.

Lydia heeft inderdaad een man van zijn wettige vrouw en de moeder zijner kinderen afgetroggeld. Zij heeft uit puur egoisme en lijfsbegeerte, wat zij hield voor liefde, anderen ongelukkig gemaakt.

Kan een nobele ziel een schijngeluk, zelfs een waarachtig geluk willen, dat zij koopen moet met het leed en de tranen van onschuldigen?

En Lydia heeft den man tot slachtoffer gemaakt. Hij had talenten, een goeden werkkring en voor zich een toekomst van meer dan gewoon verdienstelijk schrijver.

Maar Lydia heeft gespeculeerd op zijn zwak zinnelijk karakter, hem meegesleept in een laf avontuur, hem maatschappelijk ten onder gebracht. En in haar bar egoisme schijnt niets haar te kunnen ontroeren. Zij weet dat de wettige vrouw, ten doode gewond, elken dag uitziet naar de terugkomst van haar man; zij heeft zijn papieren gelaten zooals zij lagen, onaangeroerd, op dat hij terugkeerend alles mag vinden zooals het was; alsof hij nooit is weg geweest. Dat is liefde en wat Lydia in haar body voelt is iets wat wij hier maar niet zullen noemen. En als er nog een ietsje eergevoel

en menschelijk mededoogen in dat hart schuilt, dan moest zij nu eens gauw een einde maken aan dien ergerlijken toestand, waarin zij den man en zich zelve heeft gebracht, aan de wreede marteling, die zij een andere, onschuldige vrouw durft aandoen.

Moge dat zijn het tweede deel van dezen roman der werkelijkheid. Hij behoeft alleen gedaan te worden en kan dan gerust ongeschreven blijven.

Als ik Julia Frank hoor praten over Lydia's offervaardigheid, dan bekruipt mij de lust haar met haar eigen boek om de ooren te slaan. Maar zij is eene dame, althans eene vrouw, en dan wil de „conventie" dat men zich onthoudt van zulke spontane rechtspleging zelfs tegenover eene, die alle „conventies" met voeten treedt en juist daaraan en aan een beetje vlotheid van stijl heel haar roem te danken heeft.

LODE.

Halliwells (Edw.) De Lawson-Brillanten. (298). Het Nederl. Boekhuis, Tilburg.

Nummer 5 van de Avonturen van Harry Gould.

De schrijver kent het klappen van de zweep, dat blijkt reeds uit de titels, alle vijf: De Misdaad van Weston, Mij is de wraak, De Heks van de Stille Hei, De Maaier van den Dood.

Verder weet hij door zijn verwikkelingen den lezer voortdurend in spanning te houden en het uitdenken van listige en misdadige intrigen is Halliwells ten volle toevertrouwd. Zijn taal is beter dan die van Ivans, over het algemeen ten minste. Soms maakt hij zich schuldig aan overlading, zoo al op de eerste bladzijde: „dit avontuur windt mij op, slaat mij neer, maakt mij ongeveer razend' — en op de volgende: „ik kan aan 3 Juli niet terug denken zonder groote kwaadaardigheid, ergernis en wraakzucht." Dat zijn maar kleine opmerkingen en het geeft wellicht geen pas bij dit soort lectuur met zulke overwegingen te komen aanzetten.

Laten wij dan besluiten met te verklaren dat „De Lawson — Brillanten" een goed en spannend detective-verhaal is, dat de liefhebbers van het genre ongetwijfeld zal bevallen.

Louis Clément.

Hergesheimer (Jos). De drie Zwarte Penny's. Vertaald door Cl. Bienfait (311) Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Ik heb ergens gelezen dat de Amerikaansche schrijvers Hergesheimer, oorspronkelijk van Hollandsche afkomst, eigenlijk schilder van beroep is. Of hij dit nobel bedrijf er aan gegeven heeft, weet

ik niet; wel dat hij zijn roman beschouwt als een goed stuk werk, dat staat ten minste op het reclame bandje.

Als nuchtere Hollander, bovendien nog voortdurend gewaarschuwd door het spreekwoord dat eigen lof onwelriekende kwaliteiten heeft, ben ik zelf eens gaan onderzoeken wat er van waar is. En mijn eerste ontdekking is: dat het boek heel geen roman is. Bladzijden uit een familiekronijk, die een eerbiedwaardig aantal geslachten omvat. Losse bladzijden? Neen, dat eigenlijk niet. Ze vertellen van drie of eigenlijk vier personen uit een ijzer- en staalmakers familie, vier personen, bij wie de droppel zwart bloed, schotsch bloed, zich gelden laat. En daarom heeten ze de drie Zwarte Penny's, want de vierde (Marianna), die het zwartst van allen is, telt de schrijver blijkbaar niet mee.

De eerste wordt verliefd op een jonge gehuwde vrouw en zou haar ongetwijfeld tot echtscheiding hebben gedwongen, als de oude echtgenoot de zaak niet had vereenvoudigd door een verkoudheid op te loopen en dood te gaan. Dit alles wikkelt zich haastig af tijdens een bezoek van het echtpaar bij de ouders van den zwarten Penny.

De Tweede heeft samengeleefd met eene tamelijk plebeische diva, die hem een kind heeft geschonken. De schrijver geeft ons het relaas der bemoeiingen van den vader om dat kind een behoorlijke opvoeding te geven en het los te maken van de vulgaire moeder.

De derde Penny hooren wij verzuchten naar zijn jonge jaren, toen zijn liefde, naar het schijnt, uitging naar instrumentale kunst en vocale kunstenaressen. Maar bij dezen zwarte komt de allerzwartste Marianna, een nichtje, voortdurend logeeren en zij lijkt ook de hoofdpersoon te zijn van dit laatste deel des boeks.

Niettegenstaande de afkeuringen van haar oom, gaat zij haar eigen weg en treedt, wat men zoo noemt, alle conventies met voeten. Zij zwerft alleen over de wereld, drinkt, rookt, vertelt gedurfde praatjes, drijft de vrouwenemancipatie tot haar uiterste consekwenties en gaat ten slotte samenleven (buiten huwelijk, omdat zij niet wil trouwen) met een gehuwden doch ongescheiden fabrieksdirecteur, die een beetje aan den drank is. Het is den schrijver vooral te doen om de psyche van eene familie te beschrijven, naar ik vermoed. Maar ik ben er niet zeker van. Het is een van die boeken, waarvan men niet weet wat het wil. Voorbehouden.

LODE.

VAN BOEKEN EN SCHRIJVERS

Onze Pers. VAN VUUREN in het laatste der reeks artikelen, welke hij in *de Tijd* wijdde aan de politieke kwalen van de katholieke partij, besluit: ,,ik heb het onvoorzichtigste gedaan, dat een publiek man kan doen — tegen mij gekeerd de pers van eigen richting, die in deze dingen, dit weten wij allen, niet vergevensgezind is *en nu en dan reeds op geraffineerde wijze van enkele der vele middelen,* waarover zij beschikt om een tegenstander te treffen, gebruik maakt.'' (De Tijd. 11 Jan. '24).

We kunnen alleen maar wenschen dat alle persmannen de bekwaamheid en de eerlijkheid hebben van den heer Van Vuuren.

En als dat niet het geval is (en wij weten dat het dat niet altijd is) dan moeten de intellectueelen van Nederland niet rusten voor over zulke personen, die misbruik maken van de gevaarlijke macht, welke hun in handen is gegeven, het vonnis in 't openbaar wordt geveld. Als er iets goed, ongerept, hoogstaand moet blijven, dan is het onze pers en de mannen, die haar bedienen. Wat maar even rot is, moet worden weggesneden.

Plagiaat? Zou het waar zijn dat de schrijvers van elkaar ,,stelen''? Wie het niet gelooft, moet het boek van GEORGES MAUREVERT: *Le Livre des Plagiats* (Paris, Fayard 1923) maar eens raadplegen. Dat de eene schrijver bewust of onbewust ontleent aan een vroegeren, daaraan twijfelt niemand. Maar het is nog geen plagiaat als Virgilius gaat puren bij Homerus, Molière bij Plautus en Terentius en deze weer bij de Grieken te gast gaan. Het onderwerp, de anecdote werd door oorspronkelijke behandeling hun eigendom. En als het waar is dat van de 6403 verzen van Shakespeare (het getal is wat erg nauwkeurig als men bedenkt dat wij nog op geen stukken na hebben kunnen achterhalen wat op naam van Shakespeare moet worden geboekt) er 3544 wat gedachten betreft bij anderen worden teruggevonden, behoeft dat geen opzien te baren. De wereld is al zoo oud dat ongeveer alles gezegd is wat er gezegd kan worden.

Maar als dezelfde gedachte op precies dezelfde wijze, in letterlijk dezelfde verzen wordt uitgedrukt, is dat meer dan verdacht. En MAUREVERT beweert dat 1171 verzen van Shakespeare letterlijk bij vroegere schrijvers worden gevonden.

En toch begrijpelijk als men bedenkt dat Shakespeare enkel schreef voor zijn spelers en er niet aan dacht dat werk voor de toekomst te bewaren.

Maar vergelijk deze verzen van Corneille eens:

Ne verse pas de pleurs sur cette sépulture,
Passant; ce lit funèbre est un lit précieux,
Où dort d'un corps tout pur la cendre toute pure.
Mais le zèle du coeur vit encore en ces lieux.

Avant que de payer le droit à la nature,
Son âme s'élevant au delá de ses yeux,
Avait au Createur uni la créature;
Et marchant sur la terre, elle était dans les cieux.

Les pauvres bien mieux qu'elle ont senti sa richesse;
L'humilité, la peine étaient son allégresse;
Et son dernier soupir fut un soupir d'amour.

Passant, qu'á son exemple un beau feu te transporte,
Et loin de la pleurer d'avoir perdu le jour,
Crois qu'on ne meurt jamais quand on meurt de la sorte.

met deze verzen van Brébeuf, die veel vroeger werden geschreven en uitgegeven:

Passant, ne gémis point sur cette sépulture,
Tu voir de Léonor le tombeau précieux,
Où gît d'un corps tout pur la cendre toute pure;
Mais l'éclat de son nom brille encore en ces lieux.

Avant que de payer ses droits à la nature,
Son esprit, s'élevant au-dessus de ses yeux,
Allait au Createur unir la créature,
Et marchant sur la terre, elle était dans les cieux.

Les pauvres, bien mieux qu'elle ont connu sa richesse;
Ne chercher que Dieu seul fut sa seule allégresse
Et son dernier soupir fut un soupir d'amour.

Calme donc les assauts que le regret te livre
Et loin de t'affliger qu'elle ait perdu le jour,
Crois que mourir ainsi c'est commencer à vivre.

Men kan zich niet van de overtuiging laten afbrengen dat de groote Corneille hier den armen Brèbeuf heeft nagevolgd, om het zacht te zeggen. De gedachtenloop is dezelfde, de rijmen (op twee na) zijn dezelfde, en verscheiden verzen zijn geheel of gedeeltelijk dezelfde.

En dit sonnet van Corneille vindt men in bijna alle bloemlezingen, terwijl Brèbeuf als een prulletje wordt beschouwd sinds Boileau hem onder handen heeft genomen.

Onder de gedichten van Voltaire vindt men ook dit dingetje:

Par votre humeur le monde est gouverné;
Vos volontés font le calme et l'orage;
Vous vous riez de me voir confiné
Loin de la Cour au fond de mon village.
Mais n'est-ce rien que d'être tout à soi,
D'être sans soin, de vieillir sans emploi,
D'avoir dompté la crainte et l'espérance?
Ah! si le Ciel, qui me traite si bien,
Avait pitié de vous et de la France,
Votre bonheur serait égal au mien!

Iedereen zal toegeven dat Voltaire moeilijk auteursrechten op dit gedichtje kan laten gelden, als men bij Francois Maynard het volgende sonnet leest:

Par vos humeurs l'Etat est gouverné;
Vos seuls avis font le calme et l'orage;
Et vous riez de me voir confiné
Loin de la Cour dans mon petit village.

Cléomédon, mes desirs sont contents;
Je trouve beau le désert où j'habite
Et connais bien qu'il faut céder au temps,
Fuir le grand monde et devenir ermite.

Je suis heureux de vieiller sans emploi,
De me cacher, de vivre tout à moi,
D'avoir dompté la crainte et l'espérance.

Et si le Ciel, qui me traite si bien,
Avait pitié de vous et de la France,
Votre bonheur serait égal au mien.

Men zegt wel ,,les génies se rencontrent,'' maar hier zitten ze toch te vertrouwelijk op elkaars schoot. Het is overigens bekend dat Voltaire wel meer het geluk of ongeluk had zich te vergissen tusschen het mijn en het dijn. Ouod licet Jovi, non licet bovi.

CORRESPONDENTIE

W. K. R. te H. *De Drie Kamaraden* van BRET HARTE verscheen als no. 26 in de Feuilleton-Bibliotheek van Jacob van Campen, Amsterdam. Het is een geschiedenis van goudzoekers, drie jongens, die een rijke ader ontdekken en als zij uit elkaar gaan om hun geluk te vinden in de ,,beschaafde'' wereld, zweren dat zij elkaar altijd in voor- of tegenspoed zullen bijstaan. Het verhaal is geschikt, maar wegens enkele situaties niet voor de jeugd.

K. J. te R. De *Humoresken en Sarcasmen* van Mr. C. P. van Rossem zijn niet bruikbaar voor uw doel. De ,,Man met de veine'' is plat immoreel — en ,,Het ,,hiernamaals'' van Dominee Koperlaan'' is wat erg bittertafel-achtig gelijk de meeste grappen van Mr. van Rossem, wiens uitheemsche luchthartigheid men voor talent houdt. Dat hij bijna aldoor zoo laag bij den grond is als een kegelbaan, schijnt men niet te bemerken.

J. Z. te A. vraagt wanneer de jaarvergadering der Predikantenvereeniging te Groningen (in 1923) plaats had. Hij bedoelt die, waar Dr. Schade van Westrum eene rede hield over *Een Roomsche Apologie* (naar aanleiding van R. H. Bensons boek: *Christus in de Kerk*. Wij kunnen hem dienen met een uitvoerig verslag uit de N. Rott. Courant. Wijl echter de datum is weggeknipt, zien wij geen kans hem een antwoord te geven op zijn eigenlijke vraag. Kan een onzer lezers dat?

W. H. te U. Dat moet eene vergissing zijn, want Hall Caine is in 1923 overleden.

H. J. te N. Bedenk dan eens dat ook: een volk de pers heeft die het verdient. Als U zulk onverantwoordelijk gerel in uw blad, gelijk u schrijft, herhaaldelijk ontmoet, kunt en moet u de hoofdredactie daar op wijzen. Baat het niet, dan zegt u het abonnement op.Nijmegen is een universiteitsstad en mag dus haar intellectueele eischen niet te laag stellen.

J. R. te A. Over de uitspraak van Engelsche familie-namen bestaat geen directorium. In Engeland zelf wordt de naam ,,Salesbury'' op drie verschillende manieren uitgesproken. Schrijf ,,Steamer'' — spreek ,,Stiemer'' en denk ,,Stoomboot.''

IN VEILIGE BANEN.

,,Un mouvement littéraire se fait toujours en réaction contre un autre.''

Dat is een feit. Eigenlijk kan men heel de geschiedenis der beschaving graphisch voorstellen als een vrij regelmatige golflijn, aangevend de reeks van acties en haar onverbiddellijk volgende reacties.

En hoe verscheiden die werkingen en tegenwerkingen ook mogen schijnen, bij voortgezette analyse komt men altijd tot de bevinding, dat zij in wezen steeds hetzelfde zijn: eene overdrijving van het eene ten koste van het andere.

Want dat was altijd de grootste moeielijkheid in leven en kunst: het evenwicht te bewaren tusschen geest en stof, ziel en lichaam, gedachte en uitdrukking, inhoud en vorm. Daar zal dan ook wel nooit een sterveling zijn geweest, die den rechten weg van begin tot einde is gegaan met vasten tred en zonder eenige afwijking. Het zou waarlijk een bovenmenschelijke kracht vergen om dwars door een zijwaarts dringende menigte zijn koers te houden of een snelle rivier bij negentig graden op de stroomrichting over te steken. Zoo komt elkeen min of meer onder den invloed van de strevingen des oogenbliks en wordt min of meer een kind van zijn tijd.

De héél grooten, de geweldig sterken zijn dat het minst; zij hebben genoeg levenskracht om van alle tijden te zijn.

De zwakkeren evenwel gaan ten gronde aan de eigentijdsche gebreken, die zij in hun verblinding voor deugden aanzien en met hart en ziel zich eigen trachten te maken.

Zoo gebeurt het ook, en misschien vooral, in het gedrang om de kunst. In zijn eertijds te Dublin gehouden lezing over *Het Geheim van het Leven en zijne Kunsten* zeide JOHN RUSKIN:

> ,,Geen echt schilder spreekt of heeft gesproken over zijne kunst; zelfs Reynolds is geen uitzondering, want hij schreef over alles wat hij niet kon doen en zweeg volkomen over alles wat hij zelf deed.
>
> Zoodra iemand zijn werk echt goed kan doen, houdt hij op, er over te spreken. Dan worden voor hem alle woorden ijdel......en alle theorieën.''

Het is wellicht niet moeilijk eenige uitzonderingen op te sporen, maar men zal moeten toegeven dat over het algemeen de groote kunstenaars geen theoretici waren.

Tijden van veel theorie en gepraat over kunst zijn dan ook gewoonlijk heel arm geweest aan zuivere, spontane kunstwerken, die bestand bleken tegen de wisseling der meeningen. Wel wekken *nieuwe* leerstellingen (die eenzijdige overdrijvingen van redelijk-evenwichtige en oer-oude principen plegen te zijn) gemakkelijke geestdrift in jeudige gemoederen, vooral indien zij met het noodige aplomb worden voorgedragen.

En zoo gebeurt het dat een nieuwe „strooming" of „richting" zich baan gaat breken; dat wil zeggen: een groep jongeren, waaronder altijd bedenkelijk velen die nooit het geringste symptoom van aanleg hebben getoond, gaat werken volgens de gegeven recepten.

Dat wordt natuurlijk apothekerswerk en géén kunst. Enkele talentvollen vinden uit innerlijken drang de eigen manier om hun werk „echt goed" te doen, en bekommeren zich verder niet meer om formules en theorie.

De zwakke broeders echter verlagen de kunst tot een amusementsbedrijf en worden straks door een bende „nieuweren," die weer den anderen kant uit wil, onder den voet geloopen.

Zoo gold bij de tachtigers de wet: „de vorm is alles, de gedachte niets." Dat was het summier program der reactie tegen de zakdoekjes - poezie door Van Eeden zoo scherp gehoond in zijn *Grassprietjes*. Letterlijk genomen is die krachtig-korte uitspraak natuurlijk klinkklare onzin. Zij is dan ook voor velen noodlottig geworden en heeft eene periode ingeluid van zoogenaamde „woordkunst," die wel moest vergaan aan innerlijke armoede. De techniek was keurig, maar de ziel ontbrak.

Eenige begenadigden, wier verstand zich zelden laat misleiden door eene leuze al heffen hun monden haar zelf ook aan, hoorden in dat geroep niets anders dan een felle waarschuwing tegen de ulevelletjes-poezie van het voorgeslacht en zij wisten in hun beste oogenblikken dat uiterste te vermijden zonder in het tegenovergestelde te vervallen. Maar de kleinere goden stikten in den vormcultus.

Sinds een paar jaren beleven wij de reactie tegen de paganistische kunst en haar vorm-aanbidding. Thans heet het: „de gedachte is alles, de vorm is niets."

Wie even deze wijsheid tot zijn ware proportie heeft teruggebracht, begrijpt dat de uitdrukking wat zwaar is uitgevallen en men redelijkerwijze eigenlijk niets anders kan bedoelen dan den

inhoud te verkiezen boven den vorm.

Maar in de praktijk is het verkeerd geloopen. Gelijk men vroeger bijna alleen oog had voor den vorm en al zijn kunstvaardigheid daarop richtte, geeft men zich thans de grootste moeite om den vorm te verwaarloozen en opzettelijk te verminken.

Zoo iets komt de appetijtelijkheid van den inhoud niet ten goede, verondersteld dat die er is. Want gelijk men voorheen geheel opging in het verfraaien van den vorm, zoo nu in het verknoeien: en de rest wordt vergeten of nauwelijks geteld.

Hierbij kan men heel pessimistisch berusten en zeggen: ,,daar is niets aan te doen. Te midden van die groteske uitwijkingen naar links en rechts vindt de echte kunstenaar toch wel zijn weg. En de massa is nu eenmaal niet te leiden; zij danst als een cavallerie-paard op elk luidruchtig signaal.''

Zeker, dat is zoo! Maar waarom kan men niet tijdig waarschuwen tegen die voorbarige en onverantwoordelijke signaal-blazers en bewijzen dat zij slechts loos alarm maken en meestal trompetteren om hun eigen geluid te hooren?

Het is natuurlijk een ondankbaar werk; men wordt allicht uitgescholden voor onbevoegd door vurige knapen, die hun slabbetjes te vroeg hebben afgelegd: door eerzuchtige ouderen, die graag ,,cher maître'' genoemd worden. Maar de waarheid is die pijne wel waard en wie bereid is haar te verduren, verdient onze dankbaarheid.

Wij hebben lang gestaan als eenzaam roependen in de woestijn, sinds wij begonnen te waarschuwen tegen de excessen, vooral op literair gebied, bedreven door een handjevol jongelui, niet uit kwaadwilligheid maar veeleer uit volslagen verblindheid.

Maar juist omdat hun oogen nog niet open zijn, moeten anderen, vriendelijk maar kordaat, hen wijzen op afdwalingen, waarover zij zelf later spijt zullen voelen.

Wij hebben ons veroorloofd dat te doen en ronduit verklaard dat er iets ziekelijks lag in dat gesol met godsdienstige gevoelens en die potsierlijke vormen-acrobatiek.

Bij de meesten was die hooge geestelijke stemming opgeschroefd, die gewild simplistische uitdrukking onecht en had met kunst derhalve niets te maken.

Het was een plicht van eerlijkheid daar tegen op te komen en de goêgemeente te zeggen dat haar een surrogaat werd opgedrongen.

Wij ontvingen van vooraanstaande mannen brieven met vrien-

delijke betuigingen van instemming: wij hadden echter liever gezien, en schreven dat ook aan sommigen, dat zij zelf in het openbaar voor hun meening waren opgekomen.

Daar zijn er maar heel weinigen geweest, die zich de moeite hebben getroost.

Daarom achtten wij het een verblijdend feit dat kort geleden twee personen, die zeker niet als verdacht van antipathie tegenover de jongeren bekend staan, hebben begrepen dat „de beweging'' in veiliger banen geleid moest worden en hun waarschuwende stem lieten hooren.

In Roeping (Oct. '23) verklaart een der redacteuren M. MOLENAAR M.S.C.

„Wanneer 't pateties godsdienstige, dat we als 'n gevaar voor de jongere roomse kunst hebben opgemerkt, niet krachtig wordt geweerd, dan zal de tans aan 't woord komende generatie niet in staat zijn om van deze tijd 'n bloeiende periode van sterke katholieke kunst te maken.

Verklaarbaar en aanvaardbaar bij den aanvang, verraadt deze patos op de duur — hoe tegenstrijdig dit schijnbaar is — 'n oppervlakkig katholicisme: dat op zijn gunstigst voor 'n oogenblik de voorvallen meent te zien in de grote volledige werkelijkheid van 't waarachtig geloofsleven (moment-opname bij kunstlicht!): dat ook handig God en zonde, ziel en stof, mystiek en materialisme, waarheid en schijn, als kontrasten gebruikt om effect te maken: maar dat in wezen onmachtig is door te dringen in de scheppende ziel, om van daar uit, 't ware, glanzende roomse kunst-inzicht, of liever levens-inzicht, te veroorzaken. Want hoe dieper 'n ervaring is doorgedrongen in de ziel en de oppervlakte verlaat, des te meer deelt zij, wanneer zij zich uit, in de aard der ziel, die enkelvormig is, dus bij uitnemendheid rustig, en ten volle verantwoordelijk voor de minste van haar werkingen.''

Dat is een zeer verstandig woord en eene waarschuwing, die wij hopen dat nu eens ernstig door de onschuldige schuldigen ter harte zal zijn genomen. Want het werd waarlijk een beetje te bar.

In datzelfde Tijdschrift (December '23). zegt de hoofdredacteur DR. H. W. E. MOLLER:

„Aan 't slot van afl. 9 van *Pogen* schrijft Wies Moens (blz. 272): „Niet naar een *luxus*-uitstalling van *gevoelens*, uit hoe diepe en ware kristelijke wezensgrond ook ontbloeid, gaat de behoefte van

het jonge geslacht. Wij willen poëze in werkmanspak, in armoepij''.

We dienen deze woorden even te bepeinzen, want er is veel in dat waar is, maar toch in hun algemeenheid en vooral in hun volstrektheid schuilt 'n ernstig gevaar.

Ik ben 't volkomen er mee eens, dat we geen *luxus*-uitstalling van gevoelens, of wat ook in de poëzie, en in geen enkele kunst mogen dulden. De Renaissance heeft in ons volk en in zooveel volken van West-Europa de begeering geprikkeld naar zinnelijke overdaad in de vormen van de kunst, in de vormen dus, waar de altijd eeuwige, eenig wezenlijke schoonheid tot onze zielen moest doordringen. De vormen dienen om de heerlikheid, om de juichende weelde van 't uitwendig zinnelijke, als 'n schoonheid op z'n eigen en om z'n eigen.

Die weelderige zinnevormen hebben de grote massa van het volk van de kunst, en veel droeviger, van de schoonheid vervreemd. En al hebben sommige van de beste kunstenaars in die weeldevormen toch schoonheid, meermalen diepe zieleschoonheid, ons gegeven, uit den aard van dat Renaissance-beginsel moest noodzakelijk uitgroeien de afgoderij van den vorm, en de verwaarloozing van de ziel.

En zoo verworden de zoogenaamde kunsten tot kunstenmakerijen in meerdere of mindere schijnrijkdom.

Die vormenweelde willen we niet, mogen we niet willen, omdat 't bedrog is, omdat 't geen waarheid is. De zuivere schoonheid eischt in z'n uitingsvormen zo volkomen mogelijke evenwaardigheid. De ziel, de eeuwige ziel is als spiegel van 't goddelike, kan zich hier in de aardsche gebondenheid niet anders openbaren dan in de noodzakelijke lichamelijke vormen. Maar de evenwaardigheid van de vormen, is niet *gelijk*waardigheid van de lichaamsvormen met de inwendigheden van de ziel; alleen de bijzondere geschiktheid van lichamelijke vormen voor bepaald ziele-leven, omdat de Schepper 't lichaam voor die dienst, maar enkel dienst, geschapen heeft. Niet 't lichaam moet ons trekken naar zich zelf, maar het lichaam ons door zijn omhulsel de ziel laten zien, de ziel zooals die is levend en zich bewegend in de Godheid. En die dienst moet evenwaardig zijn, moet overeenkomstig zijn met 't oogenblikkelijke zieleleven dat uitweg vraagt.

Nooit dus de rijkdom van de lichamelijke of stoffelijke onevenredig met de dienst die ze als vormen in eenvoud hebben te doen; geen aandacht mogen ze trekken naar hun zelf, en daarna en daar-

naast naar de ziel die in hun vormen leeft; dat is minderwaardig en minder waar, omdat de werkelijke verhouding vertroebeld is.

Nooit, nog veel minder, de opsmuk van die dienende vormen, om die vormen zelf te tooien, dat is heelemaal onwaardig, en heelemaal onwaar; nooit de vormen om hun eigen heerlikheid, omdat ze voor de openbaring van de geestelijke ziel geen eigen heerlijkheid hebben kunnen.

De overdaad in de vormen, de overdaad die de Renaissance noodlottig noodzakelijk in z'n wezen meebracht, moeten we verafschuwen. Maar is daarom gewettigd de volkomen tegengestelde eisch: de poezie, de schoonheid dus van de ziel, in armoepij? Dit is ook 'n uiterste, zooals de overdaad van de vormen 'n uiterste is aan de tegengestelde kant. Een opzettelijke verwaarloozing of minachting van de vorm verzwakt ook de ziele schoonheid, die is aan de tegengestelde kant. Een opzettelijke verwaarloozing of minachting van de vorm verzwakt ook de ziele schoonheid, die in die vormen tot ons komen moet. De enig zuivere eisch is, dat de ziel bij zijn openbaringen naar buiten de vormen ontvangt, die zo zuiver mogelijk de ziel openbaren. De vormen zuiver aanpassend, zuiver tot een geheel gegroeid mèt de ziele-inhoud. Geen te veel, geen te weinig. Dit ideaal bereikt de mens zelden; bijna altijd wijkt hij af naar d'een of naar d'andere kant. Maar de eisch blijft, evenwaardige vorm; geen neiging naar een der twee uiterten, gewilde weelde, gewilde armoe. In beide gevallen, is er macht van de vorm die z'n dienstbare natuur te buiten gaat.''

De pericope, aanvangend bij de laatste alinea, verdient de aandacht. Want zeide Dr. Moller expliciet van de vorm-afgoderij: ,,zo verworden de zogenaamde kunsten tot *kunstenmakerijen* in meerdere of mindere *schijnrijkdom*'', bij zijn veroordeeling van het opzettelijk gehavende lompenpak der poezie, had hij, na een enkel woord te hebben veranderd, met dènzelfden zin de reden kunnen aangeven: ,,zoo verworden de zoogenaamde kunsten tot kunstenmakerijen in meerdere of mindere *schijneenvoud*.''

Molenaar en Moller herinneren hier dus aan het eerste en voornaamste kenmerk van alle kunst: *vorm en inhoud één*, dat is: *echt* en niet gemaakt.

En zij hebben een heel goed werk gedaan met er op te wijzen dat zoowel klatergoud als nagemaakte sjovelheid door waarachtige kunstenaars worden verfoeid.

Willen wij nu niet dat de strijd tegen het schijnschoon over een paar jaren weer doodloopt tegen eene reactie, dan is het zaak dat voortdurend en ernstig worde gewaarschuwd voor overdrijving. Dat is de dood van alle streven omdat het mathematisch zeker een verzet kweekt, dat er lijnrecht tegenin loopt en den voortgang eener beweging niet alleen breekt maar haar terugdringt naar een ander uiterste.

Is dat onafwendbaar?

Neen! wij behoeven ons niet tevreden te stellen met het fatalistische: ,,ceci tuera cela'' van Hugo, als maar niet een groepje uit elk opkomend geslacht pardoes komt verklaren, dat nu voor het eerst de kunst ontdekt is.

Die dwaasheid wordt om de twintig jaren herhaald en zoo zal het, tot schade eener voortschrijdende ontwikkeling, blijven voortgaan, zoolang het eenige middel tegen geestelijke groeistuipen niet wederom in eere is.

En dat is de bescheidenheid, de eerbied voor wat anderen vroeger hebben gedaan, en wat minder zekerheid dat men het beter zal doen.

Kloos meende: ijdelheid is goed als ze maar op iets gebaseerd is. Wij moeten overtuigd zijn dat ijdelheid de eigenschap bij uitnemendheid van den Protz is, en door elke waarlijk voorname ziel wordt geminacht, al is er misschien geen enkele ondeugd waaraan wij zoo gemakkelijk een beetje onderhevig raken.

En de laatste tien jaren zijn er werkelijk niet naar geweest om de menschen tegen dat inwonend duiveltje te beschermen. Een absoluut verkeerd begrepen democratie; eene onderwijs dat vooral ,,multa'' en zelden ,,multum'' gaf; oorlogstoestanden, waardoor jonge menschen in posities kwamen of hun eene verantwoordelijkheid werd opgelegd, waarvoor zij volstrekt nog niet rijp waren, heeft de zelfoverschatting in de hand gewerkt.

Het is opmerkelijk; en wie zijn oogen en ooren niet in zijn zak heeft, weet dat óók in Katholieke kringen schromelijk geloerakkerd wordt op elk gebied.

Als — om maar een paar dingen te noemen — een tooneelcriticus geen rekening houdt met de meeste elementaire eischen onzer moraal; een half-ontwikkelde met politieke ervaring, die nog niet uit den dop is, zijn eigen weg meent te moeten gaan; een paar autodidacten een falikante rente-theorie in krant en tijdschrift aan den man kunnen brengen als de alleen-deugende abdijsiroop; een

enkel achtbaar docent het monopolie van staatmanswijsheid meent te bezitten; een paar Hoogere B-essers al wat naar klassiek of renaissance zweemt in hun onkunde verdoemen — dan hapert er iets. Dan is de zelfoverschatting bedenkelijk gegroeid; het goede begrip van gezag, traditie, leiding en de erkenning der waarde van ondervinding verloren gegaan.

De meester in zijn wijsheid gist,
De leerling in zijn waan beslist.

En is het nu erg ouderwetsch, te wenschen dat op dit gevaarlijk verschijnsel door erkende leiders, die hun sporen verdiend hebben, wat meer en wat klemmender gewezen wordt?

Is het vreeselijk achterlijk met instemming de woorden aan te halen van den eens zoo gevierden Ruskin:

,,Tot de bescheidenheid behoort ook een helder besef van de rangorde van den leeftijd, van de maatschappelijke positie, van de bevoegdheid.

Niets is plebeischer dan wanneer iemand naar een gelijkstelling haakt, die hem niet toekomt, iedere leeftijd, iedere positie, iedere trap heeft zijn bijzondere waardigheid en bestemming; mijn eer bestaat daarin, dat ik in mijn positie iets geheels, een mensch uit een stuk ben, d. w. z. dat ik de taak, die mijn leeftijd en mijn positie mij opleggen, juist opvat en dat ik er mij behoorlijk van kwijt; wie zich anders tracht voor te doen dan hij is, die verraadt slechts, dat hij inderdaad in 't geheel niets is en daarom den gezonden trots niet kent, die met iedere diepgevoelde en goed volbrachte verantwoordelijkheid samengaat. Een verkeerd streven naar gelijkheid ligt ook in het vroegrijpe kritiseeren; daarom moet men onomwonden zijn afkeuring te kennen geven over voorbarige, neuswijze meeningen van jonge menschen over dingen, die zij nog niet begrijpen; men brenge hun aan 't verstand, dat zij zonder de noodige bevoegdheid niet in staat zijn een eenigszins juist oordeel te vellen, dat zij zich eerst de weelde van een eigen opvatting mogen veroorloven, wanneer zij ten volle hebben gevat, waarover zij zich uitspreken. Verder doe men uitkomen, dat het uit de hoogte neerzien op groote tradities gebrek aan pieteit verraadt, dat het een plebeische manier is, om zich gelijk te stellen met menschen van rijke ervaring, terwijl men zelf nog maar pas komt kijken.'' (Sésam Blz. 231).

Dat is niet meer van onzen tijd, hoor ik spottend uitroepen.

Juist daarom is het zaak, het zoo spoedig mogelijk weer in onzen tijd terug te halen. Het zal er toe bijdragen dat er wat minder onrijpe vruchten worden gevent met luid geroep en voor de algemeene geestelijke gezondheid kan dat niet anders dan heilzaam zijn. LODE.

DRAKEN.

In de November-aflevering van BOEKENSCHOUW stond een korte bespreking van Williamson's: ,,Graaf Ricardi alias Richard Power.'' Ik heb dat boek **niet** gelezen en kom derhalve den recensent met mijn persoonlijke opinie niet lastig vallen.

Ik moest lachen bij zijn uitspraak: „om de geweldige onwaarschijnlijkheden kan men het vertelsel den naam van ,,draak'' niet ontzeggen, maar voor het gros der lezers zal het wel een draak zijn, die hen vast weet te houden.'' En dan vervolgt hij of zij ondeugend: ,,voor in het boek staat een lijst van hoofdstuk-titels, die in staat is iedereen, behalve natuurlijk onze groote letterkundigen, brandend nieuwsgierig te maken.''

Den dappere, die zoo ronduit durft schrijven, heb ik heusch niet uitgelachen; ik had alleen maar pret over zijn frissche openhartigheid.

Want het is waar, in den grond zijn we allemaal een beetje ,,onletterkundig'' aangelegd, en juist om dat te verbergen zetten we bij elke gelegenheid zoo'n zware boomen op over ,,literaire kunst'', die ons ,,slechter ik'' stilletjes vervelend vindt.

Een vriend van me stuurt mij geregeld zijn afleveringen van *de Nieuwe Gids*, waarin Van Looy geduldig en kunstig voortgaat zijn *Jaapje* ten volle uit te teekenen.

Die trouwe vriend, kan , moet u weten, geen kwartier over literatuur praten, of hij begint als alle kranten en tijdschriften te vertellen over de prachtige plastische kunst van Van Looy en het wonderlijk beeldingsvermogen, dat in *Jaapje* tot uiting komt.

Nu is echter het vreemde van het geval dat de bladzijden der Gidsaflevering waar Jaapje ten tooneele wordt gevoerd, bijna altijd onopengesneden zijn en ik zelf tot deze tijdroovende operatie moet overgaan. Want *ik* lees *Jaapje* .... en mijn geestdriftige vriend doet het blijkbaar *niet*. Die lieve huichelaar!

Ik bewonder Van Looy; met zijn schildersoog ziet hij alles en alles waar ik zoo gemakkelijk overheen kijk. Het is of Jaapje in levenden lijve voor mij staat als hij stopverf kneedt, biesjes trekt, varkens voert, stoeit met de weesjongens en in iederen hoek van zijn mond een sigaar rookt om het snel te leeren.

Drommels, het is knap werk en 't is echte beeldende kunst in de taal.

Maar...... en nu komt de bekentenis, die mij een week geleden nog schaamrood zou hebben gemaakt .... maar: Jaapje houdt mij niet zóó stevig vast, dat ik mij uit zijn omhelzing los moet scheuren.

Gaat de telefoon, dan leg ik het boek kalm ter zijde en na afloop van het gesprek zet ik de lectuur dikwijls niet eens voort.

Ja, ik ken de diagnose wel: geen smaak, geen literaire tastzin, geen aanvoelings-vermogen voor kunst!

Bleef het daar maar bij! 't Is, helaas, veel slimmer!!

Ik ben dikwijls genoeg gestoord midden in mijn lezing van een zoogenaamden „draak" (ik zal er dadelijk wèl een paar met naam en toenaam noemen) en dan werd mijn gemoedsrust verwoest. Korzelig wierp ik het boek op zij en slofte naar mijn taak, terwijl ik soms zoo onhebbelijk was om te brommen; „Och, dat gezanik!"

Is dat niet verschrikkelijk? Is dat niet je reinste wansmaak?

Ik verzeker U dat ik genoeg geleden heb onder het gevoel mijner geestelijke minderwaardigheid. Hoe is dat in 's hemelsnaam mogelijk? Mijn opvoeding en maatschappelijke omgeving was verfijnd, ik ben grootgebracht met het beste wat Grieken en Romeinen hebben nagelaten, moest in mijn prille jeugd reeds hooren voorlezen uit Dante en Vondel en werd als jongen reeds gedwongen de grootspraak der helden van Racine en Corneille in gebrekkig Hollandsch te vertalen. Het heeft niets geholpen.

En dan menschen om je heen te weten, die uit heel bekrompen milieu's komen, hetgeen altijd door de brutaliteit van hun omgangsvormen doorschemert; menschen, die maar een schetsmatig opvoedinkje hebben genoten, wat bij zonlicht steeds merkbaar is als de kale plekken van een geverfden rok .... en die altijd precies weten wat ze schoon moeten vinden. Zij trekken ongenadig van leer tegen den bedorven smaak van het publiek en als men hen gelooft, lusten zij alleen hooge kunst. Maar reizen die lieden dan nooit? Ik zit ongeveer twee- of driemaal per week tusschen de wielen, en ik heb nog nooit naast iemand gezeten, die met een meesterwerk be-

zig was. En meesterwerken zijn toch in zeer handige en spotgoedkoope editie's te krijgen.

Vragen zij nooit boeken uit een bibliotheek? Waar ik kom en informeer naar Ivans, Curwood, Courths Mahler, Hutchinson, Barclay —krijg ik onveranderlijk te hooren: niet thuis! Shakespeare, Dante Lamartine, Gorter, Kloos, Verlaine, Calderon gaan zoo goed als nooit uit.

Die ondervindingen hadden mij natuurlijk wel wat argwanend gemaakt, maar ik voelde toch altijd nog een zekere gêne als men mij betrapte met zoo'n soort boek, dat negentig percent der menschheid graag leest.

Totdat ik nu ook dáárvan bevrijd ben door eene verklaring van professor DR. ANDRé JOLLES. Ik zend u zijn boek in de hoop dat u er iets over zult zeggen, maar eerst schrijf ik de bladzijde over, die mij gelukkig heeft gemaakt:

Het is misschien een vergissing te gelooven, dat alleen het individueele en het eigenaardige in den roman onze belangstelling opwekt. Wij kunnen, naar mij schijnt, twee behoeften bij den lezer onderscheiden, die de romanschrijver te bevredigen heeft. De eerste berust op het gevoel, dat ons leven volgens bepaalde wetten zijn loop neemt; de tweede op een gevoel voor het tegenstrijdige en onverwachte. Uitgaande van het eerste gevoel moeten personen, gebeurtenissen en omgeving op zich zelf en in hun onderlinge verhouding naar een zeker schema of programma geteekend worden: een blond meisje met blauwe oogen moet vriendelijk en zachtmoedig zijn, zij kan wel eens bedroefd worden, maar ten slotte moet het haar goed gaan: daarentegen is een scheel heer met roode haren en vochtige handen een onverlaat met wien het slecht afloopt; in een vriendelijk dorpje bij een klaterend riviertje kan op klaarlichten dag geen moord gebeuren, maar misdaden geschieden in het holle van den nacht in spelonken. Men verontschuldige de overdrijving — ik poog slechts te bewijzen, hoe een zeker iets in ons naar overeenstemming zoekt, tusschen wat handelt en gebeurt en de gestalte, waarin die handelende personen en gebeurtenissen ons vertoond worden. Er is hierin niets belachelijks, laat staan iets wat tegen kunst indruischt, en de eenvoudige lezer, die uit de letterkunde de romans zoekt, waar het blonde meisje op het eind haar graaf met

---

Jolles. (Prof. dr. Andre). *Bezieling en Vorm. Essays over Letterkunde.* Tjeenk Willink, Haarlam. 1923. Mijn citaat is genomen van blz. 166.

de diepe bruine oogen krijgt, volgt een natuurlijke en gerechtvaardigde aandrift. Uitgaande van het tweede gevoel moeten personen, gebeurtenissen en omgeving zoo beschreven worden, dat zij aan onze zucht naar het onverwachte beantwoorden, avontuur moet op avontuur volgen, het grillige en zonderlinge moet ons onophoudelijk van wat van zelf spreekt bevrijden; juist de tegenstellingen tusschen uiterlijke gestalte en innerlijke gesteldheid, tusschen wat men verwachtten zou en wat geschiedt, worden middelen om onze belangstelling te prikkelen; het bizondere, individueele, wat slechts eenmaal gebeurt krijgt hier waarde.

Wij zouden van elk van de twee soorten voortreffelijke staaltjes kunnen noemen — maar hiermee is niet gezegd, dat een roman of den eenen, of den anderen weg moet kiezen. Integendeel, de kunst van een aantal groote romanciers heeft die vormen weten te verbinden en het is dikwijls niet zoo heel gemakkelijk, wat wij hier theorretisch onderscheiden, in de praktijk of uit de boeken zelf uit elkaar te houden. De aantrekkelijkheid van Dickens berust voor een groot deel op de uitstekende wijze, waarop hij zoowel onze zucht naar het programmatische als ons verlangen naar het vreemde en onverwachte heeft weten te bevredigen. Of er nog een derde soort van romans bestaat, een die zich om dit alles niet bekommert en slechts de werkelijkheid tracht te geven zooals zij is? Het zou niet moeielijk zijn aan te toonen, dat ook de taaie verdedigers van het ,,hoekje natuur enz.'' met onze twee behoeften tegen wil en dank rekening gehouden hebben — ik ben geneigd te gelooven, dat de verhouding van den schrijver tot de werkelijkheid weliswaar op den stijl van aanmerkelijken invloed is, maar dat zij, met wat ik den romanvorm zou willen noemen, slechts in zeer verwijderd verband staat.''

't Is me of ik in Keulen hoor niezen. Dat was ons toch zoo vast en diep ingestampt: als een eenvoudig meisje haar graaf krijgt, de deugd altijd beloond en de ondeugd gestraft wordt, een minnend paar eerst ter dege wordt beproefd om later zonder mankeeren de bruiloftsklokken te hooren luiden, de slechten leelijkerds met wratten en sproeten zijn en de braven aan het prachtstuk van Belvedere doen denken — kon men veilig besluiten tot het wezenlijke draakzijn van den roman.

En daar komt me waarachtig een hoogleeraar, zonder te letten op zijn naam of reputatie, verklaren met een stalen gezicht : ,,er is niets belachelijks, laat staan iets wat tegen kunst indruischt, en de eenvoudige lezer, die uit de letterkunde de romans zoekt, waar

het blonde meisje op het eind haar graaf met de diepe bruine oogen krijgt, volgt een natuurlijke en gerechtvaardigde aandrift.''

O slecht-schrijvende Courths-Mahler, ten minste uw cliché van opofferende gouvernantes en grafelijke weduwnaars, van stiefmoeders met valsche oogen tegenover beeldige dotjes van voorkinderen, uw onverantwoordelijke zonneschijn na eenige regenbuien, het is *niet* belachelijk, het druischt *niet* in tegen de kunst.

En gij vriendelijke Barclay met uw lieve sentimentaliteit, vrees niet voor de literaire rubriekschrijvers, die na uw dood een aanslag zijn begonnen op uw roem in de hoop zelf wat meer bekendheid te winnen door hun opzienbarende daad. Uw duizenden en duizenden lezeressen weten dat, verlangend naar de kinderen van uw fantasie, zij ,,een natuurlijke en gerechtvaardigde aandrift'' volgen.

Ook gij goud-verdienende Hutchinson met uw goed geschreven en boeiende ,,draken'': ,,Als de Winter komt'' en ,,de gelukkige held'', lach met uw benijders, want ze zouden allemaal wel zoo'n ,,best seller'' willen maken, als ze maar konden.

James Oliver Curwood, trek u niets aan van de hatelijke woorden van Leo Leclercq in de Groene van 17 Novenber 1923, waar hij u uitspeelt tegen zijn afgod Jack London. Hij noemt uw eeuwige ijsvelden ,,koud'', wat wel waar zal wezen zelfs in Alaska; hij vindt u een daverenden Charlatan; hij karakteriseert uw werk als: ,,suffe, duffe, krachtelooze nonsens, slijmerige zoetigheid, slecht marionetten-spul van goedkoope suikerpoppetjes, een bespotting van het leven''. Het lijkt wel overgedrukt uit een Brabantsch weekblad. De toornige man begint bepaald te vloeken als hij zich herinnert dat gij de schoonheid deugdzaam, de dapperheid nobel, de eenvoud sympathiek, het hart van goud onder een ruwe schors durft voorstellen. Gij hebt mijn zegen James Oliver en dien van professor Jolles. Hadt gij willen schrijven als London, dan was het waarschijnlijk mislukt. Gij zijt zoo verstandig geweest uw ,,natuurlijke en gerechtvaardigde aandrift'' te volgen en het is goed.

Wat is er niet gespookt tegen avonturen-romans, dedective-verhalen en dat soort van literatuur, alsof zij a priori waren uitgesloten van alle waarde.

Waarom toch?

De Odyssee, de Aeneis, de Orlando furioso, Don Ouichote, de vervelende maar beroemde Télémaque, Jan van Parijs, Lazaro de Tormes, Tijl Uilenspiegel, ongeveer alle middeleeuwsche romans,

wat waren het bij slot van rekening anders dan ,,romans d' avontures'', ook al hadden sommige een diepere beteekenis. Mag men ze, omdat zij trachten het gevoel voor het onverwachte bij den lezer te bevredigen, dadelijk maar in de catagorie der grootere of kleinere ,,draken'' stallen?

En wie romans zoekt, waarin omgeving en gebeurtenissen zoo worden beschreven, dat zij aan zijn zucht naar het onverwachte beantwoorden, waarin avontuur volgt op avontuur en het grillige en zonderlinge (binnen de perken van het redelijke) onophoudelijk den lezer bevrijdt van het van-zelf-sprekende, maakt zich *niet* belachelijk en geeft toe aan een heel natuurlijke ,,en gerechtvaardigde aandrift.''

Vele journalisten, die zich tegenwoordig met letterkunst bemoeien, zijn wel eens wat haastig met hun kwalificaties van ,,draak'' en ,,prikkellectuur''. Noch het programmatische, noch het werken met den prikkel van het verrassende en onverwachte rechtvaardigen deze benamingen. Elke romanschrijver, die boeit, doet in meer of mindere mate het één of het ander, ofwel beide te gelijk, en ieder auteur, die het gros zijner lezers verveelt, heeft geen rekening gehouden met hunne gevoelens, die voldoening eischen.

Leo Leclercq in zijn expectoratie tegen Curwood eindigt met deze woorden:

,,Jack London ......alles wat frisch en sterk en gezond en reëel is; en Curwood, die steeds uit den treure blijft roeren in het vunze poeltje van zijn eigen zieke sentimentaliteit en daaruit de onwaarschijnlijke, ongelooflijkste schoone- en nobele creaturen oplepelt ......Heer, hoe lang nog?''

Op die vraag behoeven wij het antwoord niet schuldig te blijven: *zoolang als er een wereld bestaat en er lezende en schrijvende menschen zijn!*

Daarover mag ik bij gelegenheid misschien nog eens een woordje zeggen tot stichting of onstichting der kunstmaniakken.

FENSMA.

HET OUDE LASTERPRAATJE.
Elie Fréron.

In de *Nieuwe Gids* (Januari '24) staat een artikel *De Encyclopaedie* van EDWARD VAN BERGEN, en in dat artikel liggen weer verscheidene onjuistheden, en onder deze is er ééne zoo ernstig, dat ik het mijn plicht acht haar te verbeteren.

Het geval bewijst eens te meer wat een doodelijk wapen de laster is en hoe haar zaad, eenmaal uitgestrooid, bijna nooit weer geheel is te vernietigen. Voltaire, deze talentvolle maar verachtelijke mensch, „le plus poltron et le plus bas'' gelijk de hertogin de Choiseul hem noemt, wist het maar al te goed en heeft er gewetenloos gebruik van gemaakt. En wie FRÉRON slechts kent uit de voorstelling van dezen man, die zoo dikwijls de taak van „den vader der leugen'' blijkt over te nemen, mag op voorhand al vermoeden dat hij bedrogen is.

Bij Edward van Bergen schijnt die gedachte zelfs niet te zijn opgekomen, want hij beweert zonder knipoogen als gold het een historisch feit, waaraan geen sterveling meer twijfelen kon:

„Een schrijver van meer beteekenis was ELIE FRÉRON, de uitgever van *L'année littéraire*, die de aanvoerder werd van alle middelmatige grootheden en mannen die voor geld hunne pen en overtuiging te koop hadden.''

Had van Bergen de „oeuvres complètes'' van FRÉRON gelezen, hij zou zoo iets niet hebben durven schrijven. Maar het zijn bijna 200 deelen en het zou onmenschelijk zijn, zulk een onderneming als voorbereiding tot een simpel artikeltje te vergen. Het had hem echter niet onbekend mogen zijn, dat Brunetière reeds in 1882 (*Revue des deux Mondes*) een heel ander licht deed schijnen op FRÉRON; J. Trévédy zes jaren later (*Revue de Bretagne et de Vendée*) het absoluut onhoudbare van vele beschuldigingen tegen FRÉRON klaar als de dag bewees; zelfs nog in 1900 de Voltaire-vereerder Louis Ducros (*Les Encyclopédistes*) woorden van lof en sympathie wijdt aan het werk en het karakter van den veelgesmade.

En was ook de verzameling van deze verspreide kennis te veel gevraagd, dan had van Bergen alvorens zijn onteerende beschuldiging los te laten, ten minste het nieuwste en eenig volledige boek over FRÉRON[1]) moeten kennen, dat nog geen twee jaar oud is. Wat

CORNOU: Trente Années de Lutte contre Voltaire et les philosophes du XVIIIe siècle-Elie Fréron (1718—76). (477 blz.) Champion, Paris.

hij verzuimde, wil ik trachten goed te maken en ten opzichte van den gelasterden FRÉRON ,,de daad van eenvoudige rechtvaardigheid'' verrichten, welke men tegenover een medemensch verschuldigd is.

ELIE CATHÉRINE FRÉRON werd geboren 20 Januari 1718 te Quimper. Na voltooiing zijner humaniora en een kort verblijf bij de Jezuieten, maakte hij als jongmensch van 21 jaren kennis met Desfontaines, den energieken bestrijder van Voltaire en zijn aanhang. Deze ontmoeting besliste over zijn toekomst; hij ging in de journalistiek en was tot zijn dood èen scherpzinnig kroniekschrijver, die den moed zijner overtuiging geen oogenblik verloochende.

Zeven en dertig jaren lang heeft hij stand gehouden zonder wijken en wanken tegen de Encyclopaedisten; het heeft hem gevangenschap gekost, het verlies van zijn fortuin, de opheffing van zijn blad, de belastering van zijn goeden naam, het geluk van zijn huis. Men heeft hem niet kunnen breken, en enkele jaren voor zijn dood mocht hij met fierheid verklaren;

,,C'est au sein de ma patrie, au milieu de la capitale, sous les yeux des dépositaires des lois de la litérature, que j' ai pris, que je tiens, et que je quitterai ma plume, quand ma main ne pourra plus la conduire.''

Dat is niet de dapperheid en dat is niet het woord van een aanvoerder van mannen die „voor geld hunne pen en overtuiging te koop hadden''.

De belachelijk ijdele en haatdragende Voltaire, die van niemand eenige kritiek kon verdragen, schreef in 1750 vanuit *Potsdam* aan Thiriot; ,,Tout Prussien que je suis, je trouverai le secret de faire taire ce dogue''.
Deze bedreiging, waarmede later FRÉRON in kennis werd gesteld, was allerminst geschikt om hem vrees aan te jagen en grimmiger dan te voren liet hij zijn tanden zien.

Toen hij Voltaire van plagiaat beschuldigde en met de stukken in de hand aantoonde dat twee gedichtjes, welke hij als producten van eigen vinding uitgaf, bij La Motte waren gestolen, werd het tijd den gevaarlijken tegenstander onschadelijk te maken.

Voltaire zat in Potsdam, maar zijn beruchte nicht Madame Denys behartigde de belangen van den geliefden oom en verkreeg van Malesherbes het verbod aan FRÉRON om zijn periodieke *Lettres sur quelques écrits du temps* voort te zetten. Dit werd de aanleiding tot

een kleinzielige komedie, met Voltaire in de hoofdrol. Hij schreef namelijk een brief aan Malesherbes, waarin hij vertelt toevallig van dit verbod te hebben gehoord; hij liegt: nooit iets van dien FRÉRON te hebben gelezen, ofschoon hij weet dat hij een lasteraar is en hij zelf het slachtoffer werd van dien man. En dan vraagt hij het vonnis op te heffen ,,en faveur d' un homme de talent qui se trouve, à mon occasion, dans un état malheureux'': want FRÉRON had verscheiden kinderen en moest leven van zijn pen.

Was dat om indruk te maken op het publiek? Om den lastigen aanvaller zachter te stemmen? Of om hem van snoode ondankbaarheid te kunnen beschuldigen, indien hij met zijn scherpe kritiek weer zou beginnen?

Een feit is het dat in Parijs afschriften werden verspreid van deze edelmoedige suppliek en Voltaire's nicht daarin de hand heeft gehad.

Met zijn medeweten? — Ik acht het niet onwaarschijnlijk, want Malesherbes heeft verklaard niemand een afschrift te hebben laten nemen van dien brief, hem zelfs aan niemand te hebben getoond, omdat hij hem,, si plate et si ridicule'' vond. Maar dan moet Voltaire het zelf hebben gedaan, wijl hij de eenigste was die het doen kon. En men voelt dat daarvoor geen andere bedoeling heeft kunnen bestaan dan om zijn ,,beau geste'' wereldkundig te maken.

Meer dan een maand later schrijft Voltaire aan zijn vriend d' Argental dat hij genade voor FRÉRON heeft gevraagd en deze schurk, tot belooning, ergerlijke verzen, die overigens niets waard zijn, tegen hem maakt: ,,le scèlerat, pour récompense, fait contre moi des vers scandaleux qui ne valent rien.''

Had hij anders verwacht?

In elk geval is de heele machinatie jammerlijk mislukt omdat FRÉRON, acht dagen voor Voltaire zijn brief om gratie schreef, op zijn eigen verzoek al verlof had gekregen het zesde deel te voltooien. En Malesherbes zelf gaf hem volle vrijheid dat bekend te maken.

Dit geschiedde in 1752, vijf jaren later probeerde Diderot het nogmaals met de vredespijp. Maar FRÉRON verijdelde dezen aanslag op zijn onafhankelijkheid en schreef aan den tusschenpersoon Malesherbes:

Je ne crains ni M. Diderot ni aucun de ces messieurs; je n' envie ni leurs talents, je m'en crois autant qu'ils s'en donnent; ni leur fortune, je sais m'en passer; ni leurs honneurs littéraires, ils ne sont flatteurs que lorsque'on les mérite; ni la considération dont ils jouissent; elle est fort équivoque."

Toen men den gevreesde niet kon verteederen of listig om den tuin leiden, hebben de heeren Encyclopedisten hun grofste geschut laten aanrukken; hem trachten klein te krijgen door spot, verdachtmaking en materieele schade.

Voltaire liet het niet bij epigrammen als

> L' autre jour, au fond d' un vallon
> Un serpent mordit Jean Fréron;
> Que pensez-vous qu' il arriva?
> Ce fut le serpent qui crèva.

Ik laat Van Bergen in de *Nieuwe Gids* aan het woord;

> Om zich te wreken schreef hij *L' Ecossaise*, tooneelspel in 5 bedrijven, dat 26 Juli 1760 werd opgevoerd. Zooals hij meer deed wanneer hij anderen te lijf wilde gaan of zichzelven bewierooken, verzweeg Voltaire zijn naam en liet het stuk voorkomen als een Engelsch werk van zekeren Hume, vertaald door Jérôme Carré, die naar het uiterlijk sprekend ten tooneele gevoerd en uitgescholden werd voor dief, ellendeling, gek en zooal meer, en een betaald publiek juichte stormachtig toe. Fréron en zijne vrouw woonden de voorstelling bij; voor de echtgenoote was het schouwspel te machtig en ze viel in zwijm. Fréron daarentegen hield zich goed en gaf in zijn blad een geestig verslag, verzekerende dat het stuk onmogelijk kon geschreven zijn door den genialen Voltaire, die te hoog stond om zijne pen door eene zoo gemeene scheldpartij te verlagen.

In hetzelfde jaar verschenen ook *Anecdotes sur Fréron* (van Voltaire) en in 1770 *Le Mémoire de Royon*. Wat er waar is van al de verschrikkelijke dingen, die de vijanden hebben gezegd van FRÉRON dien zij zedelijk trachten te vermoorden, kan men vinden in het door mij aangehaalde werk van Cornou.

Maar over de beruchte *Mémoire van Royon* wil ik hier nog een paar woorden ten beste geven'

Royon, de broer van Fréron's vrouw, die in Frankrijk bedreigd met gevangenneming, de wijk naar Londen had genomen, schreef aan Voltaire een uitvoerig stuk tegen zijn zwager met allerhande zoogenaamde feiten ten bewijze van diens onbetrouwbaarheid, geldzucht, ontucht, enz. Het geval komt Voltaire wel wat verdacht voor en wellicht vreesde hij een krijgslist, waarvan hij het slachtoffer kon worden. Hij laat dus door zijn vrienden een onderzoek instellen en dezen kunnen hem alleen slechte getuigenissen aanbrengen over dien Royon; hij is een deugniet, un mauvais sujet.

Ieder fatsoenlijk man zou zulk een stuk met verachting ter zijde hebben geschoven. Maar Voltaire laat het drukken en herdrukken, als was hij persoonlijk overtuigd van de waarheid.

Voor zoo iets vindt men geen naam.

En is het niet grievend thans na anderhalve eeuw de pamfletten van dezen Voltaire, dien men sinds de uitgave zijner correspondentie in 1789 toch reeds had kunnen leeren kennnen als een gewetenloozen knoeier, altijd nog genoeg invloed te zien hebben om de eer van zijn tegenstanders te bezoedelen en hun naam te schaden tot in het verre nageslacht?

A. GIELEN

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Latzko (Andreas). De Wilde Man. Vertaling van Mevr. A. M. de Jong (376). „Ontwikkeling," Amsterdam.

Verleden jaar reeds uitgekomen, maar het wordt mij door de uitgevers nu eerst ter bespreking gezonden.

Ik mag niet verzwijgen dat deze roman goed in elkaar is gezet, goed geschreven en goed vertaald.

Maar het is geen lectuur voor ons. Het doet kwaad of (bij oudere en ervaren lezers) doet het, op zijn gunstigst genomen, niets.

Eigenlijk is de schrijver een jammerlijke zwartkijker die niets om zich heen schijnt te zien dan kapotte levens, en zijn personen onverbiddelijk onder den domper zet van een geest- en energiedoodend pessimisme.

Uit niets blijkt dat Latzko zich in zijn wereldbeschouwing boven een mechanische monisme weet te verheffen.

De treurige heldin is een meisje, dat als zestienjarige door een inwonend leeraar wordt ingeleid in het kwaad. Later geeft zij zich over aan een schilder en enkele uren voor het kind is geboren, trouwt hij haar tot ergernis van zijn familie.

Zij heeft een onbezorgd leven, doch voelt zich aldoor ontevreden. Als moeder reeds van vier kinderen zwicht zij voor den drang van een graaf, die haar koelbloedig aan den dijk zet als er gevaar voor ontdekking dreigt. Om de gevolgen der schuldige gemeenschap te vernietigen stelt zij zich in handen van een misdadig deskundige met zoo'n noodlottigen afloop, dat alles aan het licht komt. Zij vraagt nu echtscheiding. Daarna nog een kleine episode met een stervenden jood en een officier — om te besluiten met een troosteloos bestaan van gezelschapsjuffrouw bij een oude barones. De

Wilde Man heet het uithangbord van een kroeg tegenover haar ouderlijk huis en symboliseert waarschijnlijk den trits wilde mannen, waarmede deze vrouw in aanraking komt.

Dit somber déterministisch, vaak cynisch boek, keur ik beslist af.

LOUIS CLÉMENT.

Loon (H. van). De Muggen dansen, W.H. en J. Brusse's Uitgevers-Maatschappij; Rotterdam.

Dit boek is cynies, onbeholpen en hortend, met een nerveusiteit als van een vlugverdraaide film. Dit boek, oorspronkelijk, heeft alle indruk van vertaling in vorm en inhoud. Onevenwichtig in alles: van titel en verhaal, van hoofdpersoon en nevenfiguur. Dit boek is banaal tot 't brillante toe, waar een zelfikkerig officier tot een kameraad, die over zijn ontrouwe vrouw klaagt, op Jezus wijst met de overspelige vrouw, waar de stompzinnige warhoofd van een boerenjongen 't ideaal krijgt van een vrouw te kussen, etc.

En toch, soms is de typeering juist en treffend, b.v. van de verpleegster in 't lazaret. de loopgraafkameraden.

Overigens (als gezegd) is 't boek een rolprent van kleine alineaatjes. Met een dagboek of een brief om 't langer te maken. Nerveus, en unheimisch.

W. M. SNITKER.

Loon (Hendrik van) De Geschiedenis der Menschheid. Met medewerking van den schrijver bewerkt door Dr. C. P. Gunning, Rector van het Amsterdamsch Lyceum. Scheltens & Giltay, Amsterdam.

Wat is dit boek verschillend beoordeeld! Sommigen (niet-Katholieken, hoor!) hebben het verfoeid als een „plat-materialistisch'' geschrift en anderen het opgehemeld als „een uitnemend werk''.

Ik mag voor mijn geweten niet in het midden gaan staan, mij houden aan den regel, die anders bij een beoordeeling zoo dikwijls toegepast kan worden: „ni cet honneur ni cette indignité''.

„The History of Mankind'' van den veramerikaanschten Hollander van Loon geeft de wereldgeschiedenis in een luciferdoosje. Dat is het systeem der H. B. S., die de leerlingen aan alles even laat likken zoodat zij niets grondig proeven, doorgevoerd tot zijn uiterste, heillooze consequentie.

Het is een kostelijk boek om tramconducteurs, die zich vervelen, te leeren praten over algemeene geschiedenis, en arbeidsleiders het aangenaam gevoel te geven, dat zij, indien er maar van elke wetenschap dergelijke „outlines'' worden gedrukt, een heele universiteitsbibliotheek op hun waschtafel kunnen bergen.

Nog afgezien van de onhoudbare wijsheden, die schrijver overal verkondigt, vind ik zoo'n boek gevaarlijk als bevorderend de ellendige oppervlakkigheid, die toch al zoo sterk het kenmerk is van onzen verlichten tijd.

Het is de confectie in de wetenschap: pasklaar voor iedereen. En omdat van Loon zoo aardig weet te vertellen, zoo communicatief, is er kans dat zijn goedje erin gaat. Hij heeft vroeger immers ook al den Bijbel op zijn manier aan zijn jongens verhaald, en de Amerikanen schijnen er zich gelukkig mee te voelen. Wellicht komt er 'n soort Ford-onderneming om de wereld te overstroomen met geleerdheid in blikjes: Oregon-wijsheid.

Jammer dat dr. Gunning heeft meegedaan. Ik hoop dat hij er nu al spijt van heeft.

A. G.

Loti (Pierre) Ontgoochelde Vrouwen. Vertaald door A. van der Hoeven. Scheltens en Giltay, Amsterdam.

De vertaling van „Les désenchantées" de roman à thèse, waarin de emancipatie der muzelmansche vrouw wordt behandeld.

Loti stelt het voor alsof een Turksche vrouw, die een westersche opvoeding heeft genoten en gruwt van de Mohammedaansche huwelijksopvatting, den romanschrijver Lhéry ontmoet en hem vraagt een boek te schrijven om het lot der vrouwen onder de wet van den profeet te verbeteren. En Loti of Lhéry maakt van dit aanbod gebruik om het tragisch leven van deze vrouw zelf te schrijven. Hoe zij haar man verlaat als hij naast haar een tweede gemalin in huis neemt en ten slotte, gedwongen om terug te keeren, de hand aan zich zelve slaat.

Dit boek blijve den volwassene voorbehouden. Men wete overigens dat Loti een zeer gevaarlijk schrijver is, die door zijn alle energie-doodende melancolie, zijn ongeloof, zijn immoraliteit, zijn plat egoisme een verderfelijken invloed moet uitoefenen op het gemoed van gevoelige lezers.

Ik kan niet begrijpen hoe een man dezen alleronmannelijksten schrijver zonder ergernis kan lezen, uitgezonderd een paar zijner boeken.

M. P.

Mérode (Willem de). Het kostbaar Bloed. N. V. Uitgevers Mij. van Loghem Slaterus en Visser, Arnhem.

Het verschijnen van deze recensie twee jaren na de uitgave gedateerd, kan door dit tijdsverloop danig beïnvloed worden. De kosmiese visie van 't hypermoderne streven is ons heerlike openbaring geworden, de direkte realiteit, die ten onrechte 't oudere

geposeerd scheldt, verwerpt bruut een Willem van Mérode, naast een Eduard Brom en meer. Maar objeetief beschouwd, moet deze dichter de Mérode bewonderd en beluisterd blijven voor wie met hem in kennis kwam, omdat de gewijde stilte van zijn sfeer zelden gebroken wordt, hoogst zelden. Zijn sonnetten zijn levensecht in zijn dichterlijke metamorfose en zelfs is 't geen pose — nee dat woord wordt teruggekaatst door die 't moeten opvangen — zijn Sonnet: Kermesse d' Eté b.v. waar wel iedereen voelt, dat de dichter de dofdriftige tevredenheid van een feest zelf zó niet doorvierd heeft.

Waren begeerde zoenen ooit zoo zoet?
Hoog zwalpte 't heet getijde van het bloed.
't Blozen der wangen beet tot felle branden.
O ziel, die immer naar verlossing hijgt,
dat ge niet uit uw schoonen kerker stijgt,
en wegvliegt van dit feest der blijde schande.

WM. SNITKER

Rung (Otto) Toen de Wateren afnamen. Vertaald uit het Deensch door D. Logeman — van der Willigen (207) A. W. Sythoff, Leiden.

We hebben hier vroeger RUNG's *Paradijsvogel* besproken en meenden te moeten verklaren dat deze Deensche schrijver een heel knap observant is, maar zijne aandacht aan te veel dingen geeft om ze als eene compacte eenheid te kunnen omvatten. Hij heeft te veel materiaal en om het niet renteloos te laten liggen verwerkt hij het tot overbodige aanhangsels, die het te smeden voorwerp een onrustig aanzien geven.

Hij geeft in één roman een boek vol schetsen, op zichzelf dikwijls meesterlijk gedaan, maar al te vaak toch maar staand in tamelijk los verband met de hoofdzaak.

Hetzelfde verschijnsel vertoont zich ook hier weer. Een samenvatting van zijn verhaal heeft de schrijver zelf voor ons klaargemaakt: ,,als brokstukken zag hij (dàt is: Holger Gude, de hoofdpersoon dezer geschiedenis) zijn eigen leven voor zich, ieder deel met zijn eigen schipbreuk, waar hij slechts op een drijvende plank aan ontkomen was. En nog droeg hij den ballast mee, die de laatste maal zijn boot deed kantelen. Eerst in zijn kinderjaren: de duisternis en het afgrijzen van den oertijd, afgunstige vijanden in het rond en omhoog de barbaarsche goden! Zijn jongelings jaren: de discipline in de school, de trotsche militaire dwang, die met een geteerd touw wreed de idee van zijn klasse handhaafde! Ten slotte zijn manlijke jaren, waarin hij zich baan brak, en die betrad, belast met de tucht uit zijn jonge jaren, met al de stijfheid en stijl, en de gierige gereserveerdheid er van.''

't Is waar, zijn kinderjaren zijn niet gelukkig. Zijne ouders laten hem te veel over aan de dienstboden en zijn militaire papa maakt

energisch gebruik van rijzweep of spanriem. Maar 'n schipbreuk?

Zijn cadettentijd heeft er meer van; want door woeste oudere kameraden verliest hij een zijner oogen en wordt ongeschikt voor den dienst. Een schipbreuk? Bij slot van rekening, al is de prijs van zijn vrijheid wel hoog, moest hij zich gelukkig achten uit die soldateske bende weg te komen.

Dan verblijft hij als consul in Rusland, totdat de opperschurk Lenin met losgelaten tuchthuisboeven daar de baas wordt. Maar Holger Gude ziet kans veilig en onverlet in zijn vaderland terug te keeren.

Daar wordt hij dadelijk door het gouvernement aangesteld om de firma's, die in oorlogstijd te vlot van stapel zijn geloopen, en thans ,,als de wateren afnemen,'' de hoogconjunctuur voorbij is, zich door oneerlijke praktijken boven water zien te houden, te controleeren.

Alleen deze laatste periode van Holger's leven maken wij als toeschouwers mee; het andere wordt zoo terloops ingelascht, zien wij even maar weerspiegeld in zijn eigen retrospectie.

Het gansche gebeuren dezer periode zou men gemakkelijk in een paar pagina's kunnen onderbrengen, maar Rung haalt er zóóveel bij en weet zóó breedvoerig te vertellen dat hij er 207 bladzijden over doet.

Wij maken hem er echter geen verwijt van, want hij typeert of karakteriseert al de menschen, die hij voor ons laat optreden, zoo kostelijk, dat wij aan den loop van 't verhaal niet eens denken en geheel in beslag worden genomen door datgene, waarmede wij momenteel worden bezig gehouden.

De jonge matroos, dien hij op zijn woonschip in dienst heeft, de kapitein met zijn twee automatische, parkietachtige dochtertjes, de beroemde schilder, die zijn tijd verdeelt tusschen bed en bridgetafel, de oolijke versch-water-bezorger in de haven, de ongure bedrijfsleider van de werf en nog een half dozijn anderen, zij leven voor ons als echte menschen.

Maar eigenaardig weer: de twee personen die wij voortdurend op het tooneel zien en die de hoofdrol vervullen (of vervullen moesten), namelijk Holger Gude en het schilderesje Gerda, blijven vaag als voorbijgaanden in den mist. Wat ons zoo heel veel niet eens kan schelen omdat wij genoeg te kijken hebben aan het levend panopticum, dat Rung om hen groepeert.

Zoo is dit boek wel het lezen waard, minder om het gebeuren dan om zijne eigenaardige bevolking.

A. GIELEN.

Scharlau (Alberti) Maarten Augustinus. Vertaling van J. P. M. Vlekke (464). Het Nederl. Boekhuis, Tilburg.

Dit boek is een waarschuwing tegen het gemengde huwelijk. De moeder heeft bij het ontvangen van haar eerste en eenig kind, toen

zij schier stervend was, van haar man de belofte gekregen dat het kind katholiek zal worden opgevoed.

Zij geneest, haar echtgenoot doet zijn woord gestand, maar de vrede is uit het gezin verdwenen, het huwelijksgeluk vernietigd.

De vader sterft jong; de zoon, die katholiek gedoopt is, zweert zijn geloof af en wordt protestant. De dochter van den dominee, met wien hij zich later verlooft, had wellicht eenigen invloed op dat besluit.

Als student vergooit zich de jongeman aan een tooneelvrouw, die hem opzet tegen zijn moeder en hem ten slotte bedriegt. Zijn verloofde sterft van verdriet. En Maarten Augustinus keert eerst terug tot God als hij aan 't sterfbed heeft gestaan van een blind knaapje, waarvan hij plotseling verneemt de vader te zijn.

Men dient hier niet te vragen naar de literaire, maar alleen naar de moreele waarde van dit boek, in zooverre er door dit verhaal, vol smart en wroeging, een heilzamen afschrik kan worden opgewekt tegen het gemengde huwelijk. Zóó beschouwd valt het te prijzen.

SAC. ROM.

Schijf (Frits J.) Verzen. Voor Rekening van den Schrijver uitgegeven door A. W. Sythoff's Uitgeversmaatschappij, Leiden.

Deze verzen hadden in 'n donkere schrijftafella bewaard kunnen blijven of nog beter, helemaal niet geschreven moeten worden. Meer dan 'n verspilling van arbeidsvermogen en papier zijn ze niet geweest. De schrijver had 'n eeuw vroeger geleefd moeten hebben; misschien had hem die omstandigheid nog wel 'n goedkoop succesje bezorgd.

Een beetje gerijmel, niet onverdienstelijk tegen Sinterklaastijd, met 'n 18 eeuws romanties vernisje, allemaal even banaal en ééntonig; ziedaar al deze verzen. Ze wekken geen hartetrilling; ze zijn als 'n afgezaagd draaiorgel, dat van het begin naar et eind jengelt. Meer woorden er aan te besteden zijn ze niet eens waard; een uitbarsting van verontwaardiging zou voor dat laffe verzengedoe te veel eer zijn. We gaan dus met 'n schouderophalen verder. Et schijnt toch nog moeilijk, leesbare gedichten te maken.

Nog dit: Sythoff's uitgeversmij. heeft 'n gelukkig moment gehad met deze verzen op rekening van den schrijver uit te geven, hoewel zij in et belang van de literaire gemeenschap beter gedaan had de bundel per omgaande terug te zenden.

M. HOOGVELT.

Timmermans (Felix) en Veterman (Eduard). Mijnheer Pirroen. Schouwburgspel Timmermans en Eduard Veterman.

Dit is een tooneelbewerking van „Anne Marie". 't Boek heeft ingeboet aan woordbekoring, want Timmermans is vooral de stille

verteller, de liefdevolle ,,cierconstenaer'', die als een nevel zoo fijn en zacht een nuance kan weven, die rijp en rild een klank laat klinken of coleuren doet vloeien vol als gewelde boter.

Maar voor beschrijving is in een schouwburgspel niet veel plaats.

Wat gewonnen heeft dat is de handeling, de constructie van het boek, die is besnoeid en op pooten gezet. Het is wel een zwakte van Felix Timmermans dat hij bij fijne filigraankunst van stemming en sfeer geen strakke, laat staan grootsche, opzet kan kompeeren.

De liefdesperijkelen van Anne Marie zijn in dit tooneelspel terug geschrompeld tot één, dat vreeselijk onhandig wordt losgeknoopt in het tweede bedrijf.

't Is toch op zijn zachtst onbeholpen om Anne Marie in zoo'n klein stadje na alles wat is voorafgegaan, bij een eerste visite aan een andere dame ineens te laten ontdekken, dat Corenhemel, die ook net binnenkomt, getrouwd is.

En dat groote geheim, dat na alle bezoeken van Corenhemel bij Pirroen en Dolfijnen — 't waren dagelijksche bijeenkomsten — , en na alle gesprekken van en over het kleine kringetje vrienden steeds diep verborgen was gebleven, wordt nu plotseling ontsluierd door de onschuldige en belangstellende vraag van Jonkvrouwe Césarinne van Sint Jan: hoe het met zijne zieke vrouw gaat.

En daar bovenop komen dan ineens zeer hartstochtelijke en duidelijke ontboezemingen in tegenwoordigheid van zooveel menschen. 't Is hevig psychologisch.

Vlak er achter, in tooneel vijf, het jonkvrouwelijke gestook. Is Pirroen dan toch eigenlijk een lummel dat hij twintig jaar wacht op zoo'n ,,Ja-en-weet-uwes-buurvrouw.''. Dit is wel de zwakste plek uit het boekske. Want meer dan een boekske is het noch naar vorm noch naar inhoud.

Bij het slot gaat Anne Marie maar weer naar Italië inplaats van zich te verdrinken, wat dan ook wel zoo verstandig is.

COR HESSELING.

Theunisz. (Johan). Het klare Dagen. Een Sonate in Verzen. ,,De Gulden Ster''. Amsterdam.

Gretig ben ik aan deze bundel begonnen; beloofde de indeeling geen klare muziek: Adagio, Mesto, Moderato, Alegro, Presto, Ardito ma non troppo.

Ik heb er de stemming gevoeld van het sombere Adagio, vooral in het Russies Gebed, wijfelend meegetast met de Moderatoverzen, et juichende van 'n Orientalische Skizze in et Alegro meegejubeld en tenslotte de smak gevoeld, die het einde bracht. Eenige nieuwe vondsten zijn er in et boekje aan te wijzen; hoe helder ziet de dichter vaak de oppervlakkige dingen om zich heen.

Hij tekent 'n arena voor ons in 'n paar groote vlammende lijnen en we zien de zonnespetten op et gele zand, we voelen de

zonnebrand in ons bloed. We kijken met spanning naar een dans van Niddy Impekoven, het plotse opkomen, et rytmische handenbeweeg. Dan is Theunisz zuiver in z'n ziening en niet overdadig in zijn beelden.

Maar als hij proberen wil 'n dieper lied te maken, iets meer dan een ogenblik gedachte wil geven, een ziel in zijn onderwerp wil scheppen, wordt et kluwen van woorden en spartelende gedachten ingewikkelder. Gewild-mooi worden de beelden, verliteratuurd de inhoud. Dat hij oppervlakkig is, de indruk maakt zonder diep besef de dingen op te merken en neer te schrijven; wij weten et al direct. Maar hij moet ons niet de suggestie willen geven van een mens, die gedacht heeft en die zijn zuivere aandoeningen in verzen uitzegt.

Vergeefs wachten we op 'n felle ontroering, zoeken we naar meer dan 'n vlakke weergave van gebeurende dingen, of 'n lieve stemming. We willen nu eenmaal poëzie voelen als schroeiende strepen of zachte balsem; we willen ons hoofd buigen voor de machtige visie van den dichter, door de natuur gevormd en niet door eigen oefening gemaakt.

Bij Theunisz vorsen we naar 'n ziel, maar et klankenlichaam is leeg en de beeldendruppels bobbelen gelijkmatig achter alkaar, de ene wat glanzender, de andere vertroebeld.

Deze bundel is als die van zooveel jongeren, niet geboren omdat et hart hijgend drong, maar gemaakt om ook wat te presteren in 'n overbevolkte literaire wereld.

M. HOOGVELT.

Vries. (Hendrik de). Lofzangen. (30) „De Gulden Ster", Amsterdam.

Catechisaties van een vrije ziel. Vraag en antwoord heeten hier stem en tegenstem of koor en tegenkoor. 't Is een heelemaal vrije ziel, hoort U maar:

Hij zal zich steeds en weder openbaren —
Geen mensch, geen kerk die ooit Gods Grootheid leert.
Gij zult Hem zelf en in u zelf ervaren:
De ziel van 't zijn wordt in de ziel vereerd.

Ik ben nu toch aan 't uitstallen, hier heeft U nog een vers van Mijnheer de Vries, 't gaat over de aarde door God geschapen.

Dit hecht geheel, door Hem bereid,
Verkondigt Zijn ontzaglijkheid.
En ook wat zulks onwaardig schijnt.
Volbrengt een doel, door Hem omlijnd.
Aan Hem de dank, aan Hem de lof:
Zijn beeld is daar, gedrukt in 't stof,
Aldus, dat wij de taal verstaan —
Wij roepen Hem vol eerbied aan."

Ziet gij die gindsche heuveltop?
Hoera, wij zijn er bovenop!

De twee laatste regels zijn niet van Mijnheer de Vries.

Ik kan absoluut niet snappen waarom hij de versvorm gebruikt voor zijn gedachten. Er is niet het minste innerlijke verband tusschen rhytme en zin. Nog eens probeeren.

Ik neem voor de hand weg een voorbeeld: Gods Arbeid.

Zie 't geheel der wereld aan.
Alles werkt naar vaste plannen.
Kan de mensch in eigenwaan
Zijn geloof aan God verbannen?
Zie 't geheel der wereld aan —
Kan dit zonder God bestaan?

Zoo is het heele bundeltje. U zult me wel gelooven als ik zeg, dat er meer dan één mooie regel tusschen door loopt, maar alles samen is 't didaktische poëzie zonder eenige poëtische inspiratie, zonder eenige lyrische drang.

COR. HESSELING.

Zee (Daan van der). Luiende Klokken.

Van 1910—1922. Dat is lang voor luiende klokken. Dat zal dan ook de verscheidenheid wel verklaren van deze bundel.

't Begint met 'n bruggetje dat wel aardig is, in 't midden zijn wij bij koelies op Deli en we eindigen met een strijdmarsch der Christen-Socialisten.

Iedere politieke partij zal zoo z'n dichterlijke vertolker hebben. Daan van der Zee heeft wel verzengemak. Ik weet heusch niet wat ik er meer van moet zeggen. Z'n vrienden en kennissen zullen zijn versjes wel aardig gevonden hebben als souvenir.

COR HESSELING.

VAN BOEKEN EN SCHRIJVERS

De hedendaagsche mensch. De beroemde FR. A. M. WEISZ. O. Pr., de schrijver van de uitgebreide Apologie des Christendoms, welke in verschillende talen werd vertaald, zegt in zijn boek *Levenskunst* (in holl. vertaling bij Mosmans te 's-Hertogenbosch verschenen in 1906).

,,Een woord waarvoor onze tijdgenooten, althans het gedeelte, dat zich gaarne de jongeren noemt, een diep ontzag koesteren is deze uitdrukking: de hedendaagsche mensch. Wat deze denkt is waar, wat deze doet is goed.

Wat echter stempelt iemand als zoodanig? De geringschatting van de traditie, van het overgeleverde? Het streven naar iets ongehoords, iets gloednieuws? De zucht naar onbeperkte vrijheid? De afkeer van regel en tucht? De voorliefde voor willekeur, luim en zelfbestier. Dat kinderachtig afkeuren, dat ons het woord op de lippen brengt:

Een slaapmuts op 't hoofd, aan de voeten
De anti-rheumatische sokken,
Scheldt hij Caesar d'erbarmlijksten beunhaas,
Die ooit in 't veld is getrokken.

Dit alles en nog wel veel meer maakt de bestanddeelen van den hedendaagschen of modernen geest uit.

De vraag op analytische wijze te beantwoorden zou een langen tocht op het gebied van litteratuur, kunst en wetenschap noodig maken. Langs synthetischen weg is de oplossing spoedig gevonden. Deze luidt: de moderne geest is onbeperkte onafhankelijkheidszucht, grenzelooze willekeur, zelfvergoding van het eigen ik, verachting van alle uiterlijke regel en orde.''

Literaire Cultuur. Niet ongeestig is de kritiek van een kroniekschrijver in *Vient de paraître*. Na eraan te hebben herinnerd dat bloemisten en kweekers gewoon zijn hun producten te noemen naar beroemde mannen en vrouwen, zoodat rozen, begonia's en dahlia's in het gezelschap der bloemen paradeeren als Maréchal Foch, Clemenceau, Marthe Chenal enz., veinst hij eene bladzijde af te schrijven uit den cataloog van een ontwikkelden tuinder:

— Radis ,,Maurice Rostand'': espéce précoce, légérement hybride; coloration international, poudré de rose.

— Avoine ,,Pierre Benoit'': résistant aux intempéries; ne verse jamais malgré les orages; rendement élevé; réussit sous tous les climats, mais occasionne beaucoup de battage.

— Pavot ,,Marcel Proust'': curieuse variété dont les feuilles

s'engendrent les unes les autres indéfiniment, et sont d'une couleur gris uniforme; vertu soporifique particulièrement dévelopée.

Door de eigenschappen der gewassen worden hier de genoemde schrijvers ondeugend, maar juist en scherp gekarikteriseerd: de oud-jongemanachtige Restand: de handige, literaire fortuinzoeker Benoit; de ontstellend langdradige en onweerstaanbaar slaapverwekkende Proust.

Mededeelingen. Orgaan van de vakgroep ,,Bouwkunst'' der Algemeene R. K. Kunstenaarsvereeniging. Het nummer van 9 Februari 1924 wordt welwillend beschikbaar gesteld aan de andere groepen, die geen van allen een eigen periodiek bezit.

De toon der verschillende verslagen klinkt niet optimistisch. Op de eerste bladzijde klaagt de algemeene secretaris, dat de financieele toestand niet gunstig is. Het Hoofdbestuur van de R. K. Kunstenaarsvereeniging heeft in laatste Bestuursvergadering zich zeer ernstig de vraag gesteld, wat er van is te denken, dat terwijl eenerzijds de Bouwkundige groep bewijs geeft van een opgewekt leven, en op zijne vergadering een betrekkelijk groot aantal leden ziet opkomen, de andere groepen wedijveren in eene niet te verbreken geheimzinnige verborgenheid van hun vereenigingsleven.

De toestand van groep ,,Beeldhouwkunst'', die maar 4 leden schijnt te tellen, is ,,niet bepaald schitterend te noemen''. Eenige vooraanstaande katholieke beeldhouwers, gevraagd om tot de vereeniging toe te treden, waren daartoe niet te bewegen omdat zij zich niets van eenige verbetering konden voorstellen.

Een eigenaardig verschijnsel doet zich ook voor onder de beeldhouwers, kunstenaars zoowel als werklieden, dat procentsgewijze velen katholieken zijn, doch zij zijn grootendeels liberaal, rose of rood tot roodst.

Voorzitter C. A. Smout deelt mee, dat in de dagen der verkiezingen, om de stem te winnen van een katholieken beeldhouwer ,,die er niet meer aan deed'', men hem voorstelde weer naar de kerk te gaan met de opmerking: ,,'t zal in uw voordeel zijn; u zoudt volop werk krijgen". Zeer te recht voegt hij hierbij: ,,is het dan anders te verwachten (dan) dat andersdenkenden dikwijls zeggen, dat men een jaar of zeven afvallig moet worden om vooruit geholpen te worden?''

Groep ,,Kunstnijverheid" bestaat eveneens uit 4 leden. Jean Collette wordt sarcastisch in zijn verslag. Dat kan helpen. Maar zijn plan om anderen te *prikkelen* door een *geruchtmakenden stap* zal stellig niets uithalen, ten minste niet in den zin, dien hij bedoelt.

,,Letterkunde'' telt 20 leden, maar toont ,,kennelijke teekenen van inertie''.

Volgens Joh. Winnubst kan het jaarverslag van de groep

,,Toonkunst'' al heel kort zijn, omreden er weinig of niets uitgevoerd is. Bij gebrek aan leden (9 in 't geheel) heeft er geen ledenvergadering plaats gehad.

,,Schilderkunst'' heeft (of had) 27 leden, van wie wij mogen hopen dat ze even goed kunnen schilderen als zwijgen. Op een verzoek van den secretaris van het hoofdbestuur om een overzicht van den stand der Groep en de gebeurtenissen ,.werd taal noch teeken vernomen''.

,,Het klein aantal leden, welk aantal door de oogenblikkelijke omstandigheden slechts voor geringe uitbreiding vatbaar is, maakt een actie van deze Groep voorloopig weinig vruchtdragend"....dat is uit het verslag van ,,Tooneelkunst".

Er is reden om het opwekkend populaire deuntje aan te heffen: Houdt er den moed maar in — Moge het baten, dat is onze oprechte wensch.

Verkade vrijmetselaar? In de ,,Haagsche post'' van 19 Januari vraagt een inzender om inlichtingen over *The Rotary Movement*. De redactie antwoordt:

,,Rotarians vormen een soort club of genootschap, dat uit elk plaatselijk bedrijf of beroep slechts een enkelen vertegenwoordiger opneemt. De verplichtingen, behalve ceremonieel, zijn ongeveer gelijk aan die van allerlei maçonnieke vereenigingen. In Amerika hecht men aan het rotarian-schap de beteekenis van een mensch van groote ontwikkeling en goede standing. Bij ons moet men niet te veel waarde er aan hechten, al dient gezegd te worden, dat enkele vooraanstaanden ertoe gerekend moeten worden. *Misschien kan de rotarian Eduard Verkade in Den Haag* er meer en betere inlichtingen over geven.'' (Cursiveering van ons. R. B.).

CORRESPONDENTIE

LEZERS. Wij ontvingen eenige brieven, waarin ons erop werd gewezen dat in de laatste *Jaarlijksche Boekenschouw* er iets hapert aan het portret (van Marjorie Bowen op blz. 274) of aan den bijgevoegden tekst. En zij willen gaarne weten waar de fout eigenlijk schuilt.

Het portret is goed; dat is werkelijk van Marjorie Bowen — De tekst is gedeeltelijk juist, namelijk waar wordt gezegd dat Majorie Bowen de schuilnaam is van Mevrouw Long — geboren Vere Douglas Campbell. Het aantal boeken, dat zij schreef, nadert de 25.

Verkeerd in het bijschrift is de voorstelling als ware zij de schrijfster van ,,de Roode Pimpernel' . Onze lezers weten wel

dat de figuur van de Scarlet Pimpernel geschapen door die andere bekende schrijfster Baronnesse Orczy.

Wij moeten hier nog wijzen op eene andere vergissing, die wij ons zelf minder goed kunnen verklaren.

Op bladz. 73 worden de twee romans van Herman Middendorp: *Het Spaansche Goud* en *Het zwarte Venster* twee detectivertjes genoemd. Dat rijmt als inktkoker op pompestok zou Bilderdijk hebben gesnauwd en hij zou schoon gelijk hebben gehad. We mogen geen onzer medewerkers met de schuld dezer fout belasten en nemen die dus voor eigen rekening, al kunnen wij ons niet verklaren hoe zij „tot stand" is gekomen.

Wij hopen in het volgend nummer van beide boeken een uitvoerig verslag te geven, maar kunnen nu reeds zeggen dat „Het zwarte Venster" lang geen onschuldig boek is.

Wij zijn onze lezers dankbaar voor hunne aanmerkingen en houden ons voor verdere terechtwijzingen eventueel gaarne aanbevolen.

L. v. H. te A. Uw artikel mag ik niet opnemen, ofschoon ik van A tot Z er mee akkoord ga. Dat lijkt zéér inconsequent, maar is het werkelijk niet. Wij zitten op alle gebied (politiek, literair, economisch enz.) nog tusschen zooveel komedianten en Strebers, dat een *plotselinge* onthulling meer kwaad dan goed zou doen. Langzaam maar zeker is hier het beginsel.

W. V. te G. Het proces tegen den verantwoordelijken directeur van „Revue des Lectures," Louis Bethleem, hem aangedaan door een joodsche firma, is uitgesteld tot 22 Februari 1924.

J. G. te R. We zullen het antwoord op uw vraag wat ruimer geven dan noodig is voor U persoonlijk, maar wij hopen daarmede dan ook andere lezers te gerieven. Katholieke tijdschriften zijn:

— Les Cahiers catholiques. 2 maal per maand. 22 fr. voor buitenland. Rue Soufflot 17. Paris V.

— Le Correspondant. 2 maal per maand. 70 fr. voor buitenland. Rue Saint — Guillaume 31, Paris VII.

— Etudes. 2 maal per maand. 40 fr. buitenland. Place de Président—Mithouard. 5 — Paris VII.

— Les Lettres. 1 maal per maand. 33 fr. voor buitenland. Rue de l'Abbaye 14. Paris VI.

— La Revue des Jeunes. 2 maal per maand. 46 fr. voor buitenland. Rue de Luynes 3. Paris VII.

— Les Amitiés Catholiques. 1 maal per maand. 20 fr. voor buitenland. Rue Garancière 3. Paris VI.

— Annales de la Jeunesse catholique. 1 maal per maand 12 fr. voor buitenland. Rue d'Assas, 15. Paris VI.
— La Documentation Catholique. 1 maal per week. 25 fr. voor buitenland. Rue Bayard 5. Paris VIII.
— La France religieuse. 26 fr. voor buitenland. Rue Rossuet 15, Dijon.
— Les Nouvelles religieuses. 2 maal per maand. 44 fr. voor buitenland. Rue du Faubourg Saint-Honoré 222. Paris VIII.
— La Revue apologétique. 2 maal per maand. 25 fr. voor buitenland. Rue de Rennes 117. Paris VI.
— Revue de Philosophie. 2 maal per maand. Rue Jacob 31. Paris VI.

J. J. K. te H. Ik heb die verzen gelezen, waarin de dichter zich openbaart, als een koel, hooghartig panthëist. Zijn woorden flappen breed uit, maar zijn ziel is onbewogen. Neen, hij is geen katholiek dichter, en de maatschappij, die hem uitgeeft is neutraal, gaf echter ook reeds een bundel religieuze poezië van een pater Dominikaan.

DE LOUIS XIV VAN LOUIS BERTRAND.

Louis Bertrand is, afgezien van zijne romans van zeer ongelijke waarde, vooral bekend door zijn prachtige, maar toch niet geheel voldoende biographie van *Saint Augustin*.

Hij ook behoort tot de fransche schrijvers, die na lang ronddolen den weg tot God en de Kerk hervonden hebben. Aan dezen terugkeer hebben wij niet alleen *Saint Augustin* maar ook den roman uit de eerste eeuwen van het Christendom *Sanguis Martyrum* te danken, die Noord-Afrika als plaats van handeling heeft. Door zijn lang verblijf in Algiers, zijn veelvuldige reizen door Afrika, zijn voorbereidende studie tot het leven van den grooten bisschop van Hippo, bevond Bertrand zich hier op zeer bekend terrein. Het is alsof hij met dat zuivere boek den invloed zijner Algiersche romans, altijd sensueel en dikwijls brutaal, heeft willen tegengaan. Hij is echter daarna toch weer in zijn oude fout vervallen, en veroorlooft zich vaak eene vrijheid van zedenschildering, die ook volwassen toeschouwers soms de oogen doet neerslaan.

Nu is hij plots voor den dag gekomen met een heel eigenaardig en ook heel boeiend boek over *Louis* XIV.

Het is een verheerlijking van den Zonnekoning, in wiens leven en karakter Bertrand bijna geen vlekje weet te ontdekken.

Zijn geestdrift voor den veertienden Lodewijk is zoo opgewonden en zoo overdreven zijne bewondering, dat een ondeugende fransche beoordeelaar het vermoeden oppert dat Louis Bertrand getroffen is door een zonnesteek van den Roi Soleil. Dat zou dan gebeurd zijn in Montpellier. Louis Bertrand wandelde op het terras du Peyrou, waar een ruiterstandbeeld staat van zijn illustren naamgenoot Louis XIV. Hij voelde zich getroffen door de heldhaftige houding van den ruiter, door zijn schitterende figuur, die daar zich verheft als in een soort van verheerlijking. Dat was hem een openbaring van de grootheid van dezen monarch en hij besloot zijne geschiedenis te schrijven, die een hulde moest worden en tevens een eerherstel.

En zoo kwam dit lijvige, boeiend geschreven werk tot stand.

Als men niet kan veronderstellen, en dat is toch waarlijk wat te veel gevraagd, dat tot den dag van heden de geheele geschiedenis van Lodewijk XIV door de ontelbare schrijvers, die zich met zijn persoon hebben bezig gehouden, grondig en stelselmatig is ver-

valscht, moet men toegeven dat Bertrand door liefde verblind is geweest.

Voor hem is de koning uit Frankrijks gouden eeuw eenvoudig een ideaal.

Elke oneerbiedigheid en strengheid van oordeel lijken hem majesteitsschennis; ieder woord van afkeuring komt volgens hem voort uit partijdigheid of grove onkunde, alle kritiekjes op den Zonnekoning noemt hij monsterachtige onrechtvaardigheden.

De ongelukkigen, die zijn zienswijze niet deelen, scheldt hij virtuoselijk uit in een gespierde taal, die eenigszins herinnert aan het proza van Léon Bloy.

Over de onvoorzichtigen, die het ooit gewaagd hebben in Louis XIV fouten, tekortkomingen en zwakheden te bespeuren, stort Bertrand de fiolen van zijn gramschap en verontwaardiging in volle gulpen uit.

Gelukkig, dat de meesten niet meer onder de levenden verkeeren, en de stortbui rustig over zich heen kunnen laten gaan.

Onder deze ,,kwaadsprekers'' van Louis XIV, door Bertrand als zijn persoonlijke vijanden beschouwd, neemt natuurlijk de Hertog de Saint Simon de eerste plaats in. Het is zeer zeker bekend genoeg dat de venijnige hertog altijd schreef onder den indruk van zijn sympathie of antipathie, dat vele zijner oordeelvellingen en karakterteekeningen om in overeenstemming te komen met de objectieve waarheid, een radikale herziening broodnoodig hebben, maar van den anderen kant staat toch ook vast dat hij, behalve als stilist, ook als geschiedschrijver zijn verdiensten heeft. Volgens Bertrand is hij niets meer dan een oude babbelkous die zich vermeten heeft te vertellen, dat de groote Louis maar een heel klein verstand had, beneden het middelmatige.

Het is een feit dat Saint Simon de schitterende regeering van Louis XIV bewondert, maar hij is niet blind voor de schaduwzijden. En aangenomen dat dit grimmig heerschap naar zijn gewoonte alles met al te doffe glazen bekeken heeft en er veel geniepigheid in zijn geschriften schuilt, dan zit men toch altijd nog met het geval dat andere geschiedschrijvers, heel anders aangelegd dan Saint Simon, het nog al roerend eens zijn met den hertog, waar het geldt de beoordeeling van den Roi Soleil.

Tegen deze meepraters trekt Bertrand dan ook heftig te velde en bombardeert hen met de projectielen van zijn toorn en minachting...

Zijn uitverkoren Koning is het slachtoffer van een complot: alle geschiedschrijvers spanden samen om hem voor te stellen als een tamelijk onbeduidend personaadje:

Alle groote dingen onder zijne regeering werden door mannen uit zijn omgeving tot stand gebracht. Wat er goed was in zijn roemrijken tijd, daaraan heeft hij part noch deel gehad.

Wat er slecht was schrijven zij op zijn rekening. Zoo was het oordeel van die samenspannende geschiedschrijvers, altijd volgens het oordeel van Bertrand.

Wij moeten dus Lodewijk XIV voortaan beschouwen als een miskende en belasterde persoonlijkheid.

Haat, wrok en domheid hebben zijn figuur verminkt. Niemand heeft den koning begrepen, uitgezonderd Bertrand. En daarom heeft hij zijn boek geschreven: hij wilde de waarachtige heerlijkheid, grootheid, volmaaktheid van den Zonnekoning wereldkundig maken; een monument oprichten voor zijn afgod, dat hem de aanbidding zal verzekeren der komende geslachten.

Of hij daarin geslaagd is?

Wij vermoeden van niet. Ongetwijfeld heeft Bertrand veel gelezen, veel gezocht, veel gestudeerd, maar klaarblijkelijk met een vooropgezet doel. Alleen wat zijn held ten goede kwam, wenschte hij te gebruiken, al het andere was kaf en werd zonder verder onderzoek, bijna ongezien, door hem weggeblazen.

Hij schreef een buitengewoon mooien, kwasi-historischen roman, meer niet.

Zijn idool heeft geen fouten, nauwelijks gebreken. Hij was niet ijverzuchtig, maar buitengewoon vredelievend, wat in strijd is met de woorden van Lodewijk zelven, gesproken op zijn sterfbed: „Moge God mij vergeven, dat ik den oorlog te veel heb liefgehad."

Volgens Bertrand was hij ook physiek ongeveer volmaakt: een toonbeeld van kracht en gezondheid. Maar wij weten toch dat hij heel zijn leven tobde met lastige kwalen, door de gebrekkige geneeskunde van zijn tijd eer verergerd dan verbeterd.

Waar zijn lofredenaar tegen alle evidentie in, niet kan loochenen, tracht hij op soms zeer bedenkelijk wijze zijn Lodewijk te verontschuldigen.

Iedereen weet, het was immers een openbare ergernis en er werden openlijk spotliedjes op gezongen, dat de koning het met de huwelijkstrouw schrikbarend ruim nam........maar Bertrand vergoelijkt dat met te zeggen dat zijn vrouw ook zoo leelijk en

onbeduidend was.

Over het wettigen of zelfs tot kroonpretendenten verheffen van zijn buitenechtelijke kinderen wordt geen woord gerept.

Nog eens, het is geen goed historisch werk, veeleer een soort van historischen roman met gloed geschreven. Bertrand sleept den lezer mee, als diens kennis der geschiedenis niet sterk genoeg is om er zich aan vast te houden en weerstand te bieden aan den onstuimigen schrijver.

Dit boek is weer een bewijs te meer dat een goed romanschrijver nog geen goed geschiedschrijver is, en dat diens koele nauwgezetheid, strenge onpartijdigheid, en verstandige maar toch liefdevolle beschouwing der feiten niet vervangen kunnen werden door schitterende beschrijvingen, klare visie en wonderbaar schoonen stijl.

Bertrand mag de beroemde oraison fuèbre op Louis XIV nog wel eens nalezen: ,,Dieu seul est grand.''

HANS HEYNEN.

Het oordeel van een fransch criticus komt eigenlijk neer op de beschouwingen van onzen medewerker, indien men tenminste de woorden ,,excès d'optimisme'' en ,,fierté française'' goed verstaat. Ce n'est pas une histoire générale du règne de Louis XIV, mais un portrait psychologique, composé par un maître qui excelle à scruter les consciences humaines et à évoquer les âmes avec un charme prestigieux. L'auteur met en relief, avec un certain excès d'optimisme, tout ce qui est apte à faire discerner et admirer les grands et beaux aspects du personnage de Louis XIV, de son rôle historique. Le livre, qui n'est pas fait pour de trop jeunes lecteurs, contient un noble enseignement de fierté française. Red. B.

DIE WIEDERGEBURT DES MELCHIOR DRONTE.

Melchior Baron Dronte, der Held von Paul Bussons Roman[1]), ist der Sohn des Grandseigneurs deutscher Leibeigenenzeit. Das vom Sonnenhof zu Versailles angekränkelte und französierte Leben kleiner deutscher Fürstenhöfe, auf denen sich die neue Courtoisie von Marly und Trianon mit den alten Alluren des seligen Hans von Schweinichen eint, steht hinter diesem Vater, dessen Loblied ein alter Sauf- und Eroskumpan noch später vor den unerfreuten Ohren des

[1]) Die Wiedergeburt des Melchior Dronte. Der Roman einer Seelenwandering. Von Paul Busson. Rikola-Verlag. Wien.

Jungen zu singen weiss. Der vom Tod vergessene Jägermeister auf seiner Rüden und Ratzenburg ist letzter Ueberrest einer gestürzten feudalen Zeit, da Fleisch des Bauerntums gut genug erschien, die Zeit zu vertreiben, sofern es weiblich, gut genug für Peitsche, Hetzsporn und Robotpflug, soweit es männlich war, Sklaven des genädigen Herrn alle beide. Der menschenentwürdigende Ausfluss einer masslos verrohten Zeit! Sie fürhte den jungen Dronte unter die Raufdegen der Amicistenbrüder ins Treiben eines Universitätslebens, das von der später hochgehaltenen Stürmerfreiheit wenig wusste, um so mehr von dem endlos geschwungenen Dreimasstiefel, der auf ex und Pereat durch die Kehlen rann, wenn man nicht gerade mit den Hiebern nach irgendwelchen Gegnern rasselte oder den Abenteuern einer zweifelhaften Frau Venus nachging.

Und von da ist nur ein sinkender oder hebender Schritt ins rücksichtslose Leben friderizianischer Grenadiere oder kaiserlicher Kürassiere. Nicht jenes Krieges, den man mit Tedeum von Leuthen und Viktoria von Rossbach, der Gloriole von Torgau oder Kolin den grossen nennt. Den Krieg durch Eis und Schnee und Bruthitze von sieben jahren, durch Qual, Kartätschen und Lumpen zu Sieg und Niederlage gerissener Menschen. Der Sieg, um dessen Preis es sie trotz Fluch und Ruhr immer in neuer Spanning zum letzten reisst, Vivat Friedricus! Der grosse Einsamsschatten des Jungen und Alten von Sanssouci, der mitzwingt, was im Banne seines Geistes gerät. Dagegen das rosenkavalierversponnene Ruhen theresianischer Stadt mit ihrer Liebe und ihrem Spiel mit Frauen, italienischen Dunkelfigurinen, mit welschen Aerzten und Qacksalbern. Die Stadt, in deren Lust und Festfreude das ferne Klopfen der Ewigkeit, das Nahen des steinernen Gastes sich meldet. Auch hierdurch muss der Weg des wanderden jüngeren Menschen.

Draussen aber liegt das offene Land, unsicher durch Kriege, zigeunerdurchkreutzt, die Zeit, die das Wirtshaus im Spessart und die böhmischen Wälder auf deutsche Erde verlegte. Auf deutsche Erde! Die von jeher jenseits des Rheines einer belauerte und deren Elend prüfend und vergrössernd wog: Der Franzmann! Alle die Henris, Louis, Turennes und Condés, was war ihre Grösse anderes als das Ziel von Deutschlands Kleinheit. Aber unter einer ungeachteten Asche schläft unheimliches, schwelendes Glimmen. Da schiesst es auf in einer einzigen steilhohen Flamme und verzehrt die Louis und die Condés, und wirft den Feuerschein zündenden Begeisterns

bis über den Rhein, ins deutsche Herz. Die Tage erstürmter Bastille und aus dem Boden gestampfter Heere der „lever en massa", des gefangenen Königs, die Tage von Blut und Rauch und Mord. Und auf dem Schafott der französischen Revolution und unter dem Fallmesser der Guillotine fällt auch der Kopf des wirklichen Barons Melchior Dronte.

Des wirklichen? Was ist im Leben Wirklichkeit und was Schein? Auslöschen oder Wiederkehr? Alte morgenländische Weisheit dämmert auf. Von der Wiedergeburt alles unsterblich Sterblichen im Lotos. Durch das Leben schon des Kindes Dronte geht eine rätselhafte Gestalt, der Ewli, der Mann aus dem Morgenlande. Seine Derwischfigur steht glassturzgehüttet im Schlafzimmer des Kindes, das seiner wunderlichen Hilfe die Rettung unter der einstürzenden Decke verdankt. Oder ist es nur Traum wie ihn Kinder träumen? Den Weg des Jünglings und Mannes kreuzt immer wieder die geheimnisvolle Derwischerscheinung. Das letzte Mal im Augenblick des Beilfalles der Guillotine.

Die losgelöste Seele schwebt im Gedanken der Wiedergeburt. Und aus der Liebensstunde zweier Menschen, die dem Werden Leben gab, kerht als Semion Vorauf wieder, was als Melchior Dronte starb. Nun ist es geworden, was seinem einstigen Leben die dunkle Traumfigur bedeutet. Ein Ewli, ein Wiedergeborener! Semion Vorauf aber verschwindet rätselvoll und von Schatten der Vergangenheit umwittert, spurlos im Kloster der Halwetiderwische in Albanien. Was im Romananfang Wende des 17. und 18. Jahrhunderts bedeutete, schliesst in Zeitlosigkeit mitten im verbrausenden Geschehen des Weltkrieges. Als österreichischer Scheinwerfersoldat verliert sich Semion Vorauf der als deutscher Adelsjunker ins Dasein trat. Ist es ein Symbol einstigen deutschen Geschehens in Oesterreich? Wohin geht Semion Vorauf? Wir wissen es nicht! Was an ihm Dronte hiess, findet ein Arzt und Freund in einer jahrhundertverschnörkelten Schrift des Verschwundenen.

Ein riesenhafter Bogen umspannt so das Ganze bis an das schwächere Ende. Der gigantische Höhepunkt schliesst unbedingt mit der französischen Revolution. Das Mystische des Ausklanges und der Grundbedingung ist nur Hilfe und Mittel, die ein Schildern bis in die letzten Möglichkeiten dessen gewährt, was zu schildern unmöglich schien. Die Lehre der Seelenwanderung, so deutsch sie Busson erfasst, ist nur äusseres Gerank. Was übrig bleibt und über bisher Gewesenes steigt, ist der kolossale historische Roman. In einer

Kraft der Darstellung, wie wir sie in unserer Sprache kaum gehabt haben. Ob das Werk nicht titelrichtiger die Wiedergeburt des Semion Vorauf hiesse? Wir wissen wohl, wie der Baron Dronte zum österreichischen Infanteristen Vorauf kommt, aber nicht wie der Ewli zum Melchior Dronte; Ewli ist ein Wiedergeborener, wer ist dann dieser erste Ewli? Es sei Busson nicht nachgeprüft. Wer in jeder Zeile den gewaltigen Koloss dieses Buches schrieb, ist von rechnendem Ueberprüfen frei. Allein das Szenenkapitel des alten Schulzen, der Einfall, dem Ewli die ewige Gestalt des Bösen in der Figur des Fangerle entgegen zu halten, wiegt einen Rattenkönig moderner Romane auf. Schilderungen, wie das Erscheinen des dankbaren Toten, der Aufenthalt im Raum neben dem Mordstein in der Waldschenke, der Tod der armen Prinzessin Lamballe, der in ein paar Meisterstrichen hingeworfene Bonaparte im düsteren Fanatismus des Kommenden, schliesslich die Schilderung der Hinrichtung, sind nicht mehr zu vergessen. Mehr als das, sie haben wenig ihresgleichen.

Und das Werk steht auch schwer vergleichbar neben dem bisherigen Paul Busson. Glänzender Menschenbeobachter, Jäger und Freund der Tiere, einen, der in einigen Zeilen immer Menschliches zu sagen wusste, so kannte und schätzte man ihn. Sein erster grosser Roman ,,F. A. E.'' erfreute und erweckte Liebe neuer Achtung. Nun steht dieses Werk wie ein erratischer Block im Gebiet seines Schaffens. Es ist bisher das Buch des Rikolaverlages. Es ist auch das Werk Paul Bussons. Wie solche entstehen? Syrr! Syrr! So nennt es der Morgenländer: Geheimnis!

Busson und dies Werk sind eins. Sei wachsen beide weiter ineinander. Wer so im Diesseits fussend das Jenseits durchdringt, bedarf aus eigener Kraft keines erklügelten Einflusses von drüben, um seine Bücher zu schreiben. Sie sind wahr, einfach und deutsch. Und dauern.

DR. HANS NÜCHTERN.

KRITIEK.

De groote, maar helaas goddelooze dichter GIOSUE CARDUCCI schreef in 1879 een brochure met den titel *Critica ed Arte*. Als wij dit geschriftje van bijna een halve eeuw oud ter hand nemen, lijkt het ons alsof het door een man van dezen tijd in het licht werd ge-

geven, zoo toepasselijk is het op heden en zoo actueel.

En de uitspraken van Carducci over kritiek en kunst, danken voor een groot deel hun waarde aan het feit dat hij nog altijd als een der grootste lyrische dichters van Italië wordt erkend en bewonderd, terwijl de namen zijner benijders en bestrijders nauwelijks genoemd en hun werken door niemand meer worden geraadpleegd.

Hetgeen immers bewijst dat zijne literaire wijsheid bestand was tegen den tijd en die der anderen in den loop der jaren dwaasheid is gebleken.

Wie zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht. —en— wie de lessen der geschiedenis niet onachtzaam versmaadt, zal menige nuttelooze proef onbegonnen laten.

Dat is de reden waarom ik hier een gedeelte van Carducci's boekje laat afdrukken.

Kwaad kon het in geen geval, en een klein beetje goed waarschijnlijk wel.

LODE.

Men heeft gezegd dat jonge letterkundigen in Italië vroeger het eerst optraden voor het publiek met bundeltjes gelegenheidssonnetten en ze dit nu doen met kritieken in dagbladen, en de vraag werd gesteld: ,,welke van die twee verschijnselen is het ergst?'' Ik geloof dat beide heel erg zijn, maar toch het laatste het bedenkelijkst van de twee.

De onmondige criticus, een der typen van de huidige literatuur, verschilt van den derden rangs journalist in menig opzicht en voornamelijk wel hierin dat hij zich niet beperkt tot dagbladen, waarop hij, gelijk de vliegen, de sporen van zijn tocht achterlaat, maar dat hij haakt naar tijdschrift en boek. En intusschen loopt hij door de woestijn, hijgend, van artikel naar artikel, naar een land dat niemand hem heeft beloofd, zijn oogen op de vuurkolom gericht, dat wil zeggen op de toekomstige uitgave van zijn kritische of aesthetische verhandelingen, die bestemd zijn de wereld te verlichten. Hij kwam van het lyceum met een gloeienden haat tegen Grieksch en wiskunde, maar tevens, laat ons eerlijk zijn, met een vereering en een onbluschbaren hartstocht voor kritiek.

,,De kritiek'' —hij vertelde dat aan ieder die 't hooren wilde— ,,de kritiek hervormt, hernieuwt tegenwoordig alles, de kritiek beteekent alles. Italië heeft evenveel of meer behoefte aan kritiek dan aan de afschaffing van den gedwongen koers.''

,,Mijn aanleg'', zoo bluft hij, ,,zou meer gaan in de richting der kunst, der groote kunst—in de vierde klasse van de lagere school begon ik al drama's te schrijven —, maar onze eeuw is de eeuw van de kritiek en Italië heeft behoefte aan kritiek. Laten wij aan onze eeuw en aan het vaderland onze scheppende kracht ten offer brengen en critici zijn.''

En hij schreef, grootmoediglijk schreef hij, onafhankelijk in taal en woordvoeging, om zich te wapenen tegen het lonken en vleien der kunst. Maar soms gevalt het, vooral wanneer hij over poëtische zaken redetwist, dat hij met een zucht, die uit de diepten der ziel welt, denkt aan de rooskleurige droomen, aan de koene verwachtingen zijner jonge jaren, en dan grijpen een diep medelijden met zichzelf en een onbeschrijfelijk gevoel van verteedering hem aan; en de zweetdruppelen vloeien hem langs het over zwaren arbeid gebogen voorhoofd, als hij met zelfverwijt denkt aan de ongeboren romans, en verzen, en drama's, die reeds zachtkens aanklopten. Hij is in staat een beschouwing over een bundeltje van vier metrische vertalingen uit het Duitsch aldus te eindigen: —,,Gelukkige man (hij bedoelt den vertaler), wien de wijde arbeidsvelden der kunst ontsloten zijn? Wij zijn gedoemd verhandelingen, vlugschriften, overzichten te schrijven''

Maar langzamerhand wordt hij gewonnen voor 't vak. En dan: in den eersten persoon meervoud te mogen spreken, zich te verbeelden dat hij zijn kathedertje heeft, gebouwd op een krantenkolommetje, van waaruit hij de openbare meening een beetje kan leiden en misschien, wie weet, verruimen, en, waarom niet, een zeker gevoel van angst voor zich zelf wekken. Dat zijn voorstellingen die den stumperd in verrukking brengen. En niet te vergeten de ziekte dezer groote maar pedante eeuw, de ziekte om voor schoolmeester te spelen, om iets te willen onderwijzen aan iedereen en allen, zoodat drie honderd millioen Europeanen nu en dan genoodzaakt zijn om, netjes in de rij, op bankjes tegenover elkaar, elkanderte onderrichten. Deze ziekte heeft den knaap al heel wat kwaad gedaan en ze stijgt bij hem omhoog, van zijn hart naar zijn hoofd en zijn hersens. De knappe jongen! Hij is twintig jaar en ge krijgt lust hem bij zijn kin te pakken om te zien of hij den verstandskies al heeft en of onder zijn baardeloozen lip het berekenende onderkinnetje al scherp en kittig vooruitsteekt. Dààrom misschien verbergt hij steeds zorgvuldig zijn hoedanigheid van jongere en in zijn literair beroep gaat hij vandaag uit op de ontdekking van een jeugdig

dramaturg en morgen op die van een piepjong dichter. Straks weer bewierooken ze elkaar met voorberichten, met opdrachten in tijdschriften en ten overstaan en aanzien van het publiek openbaren ze hun jeugd door in koor te zingen: ,,Wij zijn de jongeren, de jongeren, de jongeren!''

Dit wil geenszins zeggen dat de jeudige criticus het hof niet maakt aan degenen, die al jaren lang schrijven. Hij stuurt u b.v. een uitknipsel uit zijn krantje met een groen of rood potloodstreepje bij den regel waarin hij u de eer aandoet uw naam te noemen. Gij antwoordt hem niet of beter gezegd: *ik* antwoord hem niet. En dan krijgt ge na een poosje een andere krant, een grooter, serieuser blad, waarin de jonge man enkele regels aan u gewijd heeft, en met een kantteekening of een noot aan den voet van de bladzijde, die u nog strafport op den hals kan halen, verwittigt hij u, dat hij uw oordeel afwacht. Gij antwoordt hem niet, of liever, gij lezer antwoordt hem als 't u goed dunkt, maar *ik* doe 't niet. En op een goeden dag krijg ik een vlugschrift thuis, getiteld: Studie of Verhandeling of Portret of Schets: het is een ophangen aan de galg der openbaarheid, in optima forma uitgevoerd door het nijdige jeugdige criticastertje zonder eerbied voor het leven van den een of anderen ongelukkige, misschien van een ander jeudig criticusje. Want zij zij zijn in staat, die luitjes, elkaar in een onderonsje op te eten, uit razende jalouzie.

En bij deze brochure gaat een briefje van den criticus om u te zeggen dat hij gereed staat u op dezelfde manier te mishandelen als gij hem uw laatste boek durft zenden. Dan zou, wie er lust in had, hem ongeveer aldus kunnen antwoorden:

,,Een criticus moet vóór alles uitstekend op de hoogte zijn van de taal, de literatuur, de geschiedenis van zijn eigen land, evengoed als hij op wien de plicht rust haar te onderwijzen.

Dit schijnt heel natuurlijk, niet waar, ofschoon 't niet algemeen erkend wordt; gij, bijvoorbeeld, mijnheer, gij kent de grammatica niet. Maar er is meer. Wijl, of men wil of niet, door traditie en opvoeding, de manier waarop en de vorm waarin wij ons artistiek werk ontwerpen en uitvoeren, grootendeels voortkomen uit de studie der klassieken, zoo moet voor mij de criticus meer dan gewoon verstand hebben van ten minste één der beide klassieke talen en zéér uitgebreide kennis van de geschiedenis en de meesterwerken der beide klassieke letterkunden. En er is nog iets. Wij zijn en willen modernen wezen: nu is echter de literatuur die sedert twee eeuwen

de meest logische gedachte gegeven heeft en nog geeft ongetwijfeld de Fransche, en is deze literatuur doortrokken van de verschillende stroomingen van het modern genie; daarom moet de criticus van deze literatuur veel meer kennen dan wat romans of geschriften over politiek en zeker veel meer dan voldoende is voor een oppervlakkige conversatie.

En verder. Van de Duitsche en van de Engelsche literatuur —wat denkt de criticus daarvan? Hij weet zeker in hoever het Germaansch element van ouds in onze letteren werkte en hoe Engeland en Duitschland sedert meer dan een eeuw bezig zijn de moderne politiek, filosofie en kunst voortdurend te wijzigen. De literatuur van minstens één der beide landen moet hij dus kennen en iets meer dan oppervlakkig. En bij dit alles moet de criticus filosofisch aangelegd zijn en gebruik weten te maken van de geschiedenis, zoodat hij zich verklaren kan de innerlijke en uiterlijke ontwikkeling en vervorming der literatuur in betrekking tot de ontwikkeling en de vervorming van den geest, van individu en maatschappij. En voor dit alles moet hij tijd hebben gehad en verstand om er zich eene eigen synthese van op te bouwen. En dan is hij toch nog geen echt geschikt en nuttig criticus, als hij geen artistiek talent heeft. De literaire kritiek kan noch mag in onze dagen in iets anders bestaan dan in het toepassen van de historische en aesthetische waarneming op een nieuw feit of op een serie *schijnbaar* nieuwe feiten. Het spreekt van zelf dat deze waarneming slechts haar waarde verkrijgt door den persoon, die waarneemt en door den grondslag dien zij behoort te hebben in een langdurige en rationeele ervaring van onderzoekingen en vergelijkingen tusschen meerdere feiten die overeenkomstig of verschillend zijn in overeenkomstige of verschillende tijden, plaatsen en omstandigheden. Wijl de zaken zoo staan, begrijpt ge wel, mijn waarde heer, dat het uitgeven als kritiek van uwe indrukken of van de herinneringen uwer schoolwijsheid of van het schema van het laatste boek dat ge gelezen hebt of van de liefdetjes en haatjes van een bentje brave personen een zaak is, die u kan behagen en tot op zekere hoogte ook mij, maar die tot niets dient, tot niets leidt, niets zegt en niets bewijst, als misschien de voosheid van onze studies en dien eeuwigen hang naar schoolsch geleerd doen, waarmee wij allemaal in Italië bekend zijn. Maar er is nog iets ergers. De wijze waarop gij, knaap, het aanlegt om een leer te verspreiden die de uwe niet is; te zien uwe aanhalingen uit de tweede hand, waarin ge tot zelfs de namen van schrijvers,

voor zoover ge die kent, verwart; te zien hoe gij niet alleen uit boeken steelt, maar uit nieuwe en oude kranten stukjes van vrienden en vijanden overneemt en ze tusschen uw eigen arbeid plakt, zonder een teeken van aanhaling, zelfs op de minst in 't oog loopende plaatsen; te hooren hoe gij, nog met de hand in het valies van anderen een dreigende stem opzet om ons, nota bene, een lesje in de moraal te geven en uwe raadgevingen, uwe verdachtmakingen en uwe vermaningen naar ons hoofd te slingeren; van den anderen kant na te gaan, hoe ge weet te goochelen met het doen verschijnen en verdwijnen, —te rechter tijd weggetooverd en weer ingelascht— van de gedachten en fragmenten en zinnen van den schrijver dien ge laakt of prijst; en hoe ge van smaad tot lof overgaat of van gloeiende bewondering tot kouden hoon, altijd als 't pas geeft, en hoe ge eindelijk tegen de verantwoordelijkheid voor dergelijke zondetjes, wegschuilt onder het voorrecht der jeugd; als ik al dat gemodder zie, dan krijg ik lust u te vragen: —Maar is dit alles slechts lichtzinnigheid of zou die literatuur mogelijk van eenig dieper liggend kwaad getuigen en van de ontbinding der organische weefsels en het gebrek aan vitaal voedsel voor de ziel? Mag iemand zich uitgeven voor wat hij niet is, verklaren wat hij niet weet, zonder de smet op zich te werpen van oneerlijkheid, alleen omdat hij verklaart kritiek te schrijven? Dat mag niet, en zou ook niet gebeuren als er geen kans was geprezen te worden door de pers? Zouden kwakzalverij en diefstal en knoeierij geen kwakzalverij, diefstal en knoeierij zijn, alleen omdat zij uitgeoefend, bedreven, begaan worden op literair gebied? En die ondeugd van liegen en verdraaien, zou die den mensch en den burger niet verachtelijk maken, omdat zij zich in een jongen, aankomenden schrijver openbaren? Veronderstellen wij eens en nemen wij aan dat uw geval alleen een kwajongensstreek is. Hebt gij dan werkelijk zoo'n schrijfkriebel? Maar ziet gij niet, hoeveel menschen er in Italië zijn die schrijven en hoe weinig er zijn die lezen, zoodat de schrijvers, de meeste ten minste, er zich toe bepalen elkaar te erkennen of voor den gek te houden zonder dat het publiek zelfs een flauw vermoeden heeft van hun bestaan. Bovendien, al mocht het gebeuren dat Italië in vijftig of zestig jaar noch een artiest, noch een dichter, noch wat men gewoonlijk een schrijver noemt, voortbracht, of er slechts een paar had, dan zou dit voor mij en voor anderen volstrekt nog niet een wereldramp beteekenen. Wij zijn, mijn waarde heer, dat eeuwige en universeele geschoolmeester zoo moe, dat

heel Italië bezig houdt met gekibbel over spreektaal en schrijftaal, jonge en oude literatuur, idealisme en realisme; wij zijn zoo beu van den strijd over de oorzaken — zij is, zij is niet — zij is levend, zij is dood —; wij hebben zoo volop genoeg van dit alles, en ook van die vernieuwing van het Italiaansch tooneel en de wedergeboorte van den Italiaanschen roman, dat wij niets liever verlangen dan een beetje rust en stilte.

Ga in de bibliotheken en in de archieven van Italië, waar zooveel vreemdelingen komen snuffelen, en gij zult ondervinden, hoe die atmosfeer en die stilte voor hem, die ze binnentreedt met een zuiver verlangen naar kennis, met liefde voor den naam van zijn vaderland, met het bewustzijn van het durende leven van het menschelijk geslacht, gezond zijn en vol visioenen als de atmosfeer en de geheimmenisvolle duisternis der oerwouden; gij zult voelen hoe de studie in stilte en eenzaamheid, met de rustige bezigheid van iederen dag, met het heilzaam geduld van wie weet te wachten, met de blijmoedigheid van wie als resultaat van zijn streven de wetenschap en de waarheid voor zich ziet, geest en hart versterken en opwekken.

Over 't algemeen kunnen jonge menschen geen critici zijn en tegenover twee of drie die slagen, laten er honderd de flarden van hun verstand aan de doornstruiken langs den weg of komen te voorschijn door verwaandheid ontoonbaar. De kritiek is voor rijpere jaren."

Zoo ongeveer zou ik den jeugdigen criticus antwoorden, als ik lust had in preeken en brieven schrijven; maar ik kies den weg die mij 't makkelijkst is naar zijn vijandschap: ik antwoord hem *niet*.

HET FOERSTER-VRAAGSTUK.

Al menigmaal werd in Boekenschouw gewezen op de waarde van FOERSTER'S PAEDAGOGIEK en wij meenen steeds het midden te hebben gehouden tusschen onvoorwaardelijke bewondering en overdreven kritiek.

Nu is er een nummer verschenen (het 17de) der schoone Opvoedkundige Brochurenreeks met den titel: *Friedrich Wilhelm Foerster*: Zijn Ethiek, Politiek en Paedagogiek. Naar het Duitsch van Dr. L. Pilger. Vertaling van Pater Bas van Kesteren Ord. Carm. Met inleiding van Fr.

S. Rombouts (128 blz. *f* 1.90) Uitg. R. K. Weeshuis, Tilburg. Dit boekje bevelen wij den lezers, die in dergelijke vraagstukken belangstellen, gaarne ter lezing aan, niet het minst om de knappe inleiding van Fr. S. Rombouts.

In het jongste nummer der *Studiën* komt een onzer beste opvoedkundigen, G. Lamers, S. J., nog eens het puntje op de i zetten en verklaart dat hij de uitgave van Pilger's brochure „een daad van verstrekkende beteekenis'' acht, „een programverklaring.'' Immers, wie het nog niet wist uit de katholieke paedagogische vaklitteratuur, hij kan ter dege leeren uit de pittige inleiding van den bekwamen leider der Brochurenreeks: dat er een intense *Foerster-controverse* heerscht onder theologisch-philosophisch goed onderlegde schrijvers, bewijst toch wel, dat met een oppervlakkig glimlachje de kwestie niet is opgelost.

„Wat Pilger wil? Als Foerster-kenner wil hij een samenhangend en systematisch overzicht geven van Foerster's rijken gedachtenschat, zooals die is neergelegd in z'n verschillende werken over individueele, sociale en politieke paedagogiek. 't Is Pilger's bedoeling vrienden en tegenstanders van Foerster op een gemeenschappelijke basis bij elkaar te brengen.''

Daarom beschouwt hij Foerster's verhouding tot het Christendom; zijn persoonlijke overtuiging; zijne manier om de zielen tot Christus te brengen.

Hij ziet ook de bezwaren der katholieke opvoeders tegen Foerster onder de oogen, en onderzoekt welke gegrond zijn, welke ontstonden uit verkeerd begrijpen.

Toegegeven wordt dat Foerster niet uitgaat van de Christelijke waarheden bij de behandeling der paedagogische vraagstukken — dat zijn opvoedingsleer, methode en doel, niet katholiek is. Maar Foerster heeft ook duidelijk verklaard dat hij allereerst een opvoeder van ongeloovigen wil zijn, in wier leven hij God de plaats wil hergeven, die Hem toekomt. Hij volgt daarbij de empirisch-inductive methode, waaruit al blijkt dat zijne paedagogiek niet katholiek *kan* zijn. Hij zelf is overigens niet katholiek, hoe zou dan zijne opvoedingsleer het kunnen zijn?

Daar zijn nog veel meer bezwaren of liever gezegd symptomen, waaruit men moet besluiten dat Foerster volstrekt geen katholieke paedagoog is.

Moet men daarom in een ander uiterste vervallen en Foerster's

werken beschouwen als een ernstig gevaar voor katholieken?

Néén! Van Foerster is veel te leeren, en dat moeten wij gaarne van hem aannemen. Van hem is ook nogal het een en ander te verwerpen, omdat zijn godsdienstige opvattingen nog altijd tot grondslag hebben een protestantsch subjectivisme. En dát moeten wij weten te onderscheiden.

De gevolgtrekking ligt voor de hand, en Rombouts heeft die getrokken en scherp geformuleerd: Katholieken, die wél de specifiek Roomsche, dat is de bovennatuurlijke opvoedingsbeginselen, zich *eigen* hebben gemaakt, zullen zich door het lezen van Foersters werken in hun overtuiging bevestigd voelen.

Waarin implicite besloten ligt, dat Foerster's boeken niet onvoorwaardelijk gebruikt mogen worden door hen, wier godsdienstige ontwikkeling nog niet geheel voltooid is.

En gaarne stemmen wij derhalve in met Gerard Lamers, waar hij schrijft: ,,wij willen de rails niet opbreken, die Foerster gelegd heeft in de ongeloovige wereld, om den modernen heiden langs zekere banen te voeren naar den eenigen Hervormer der ontzedelijkte menschheid: Christus; maar wij achten het onverantwoord dien weg den *geloovige* op te dringen als den veiligsten, dien hij gaan kan.'' — Dat is duidelijke taal—. RED. B.

WAT IK DACHT
na lezing van eenige tijdschriften.

Dat J. A. SIMONS—MEES in haar Drama uit den Hugenotentijd: *Geloof* (N. Gids. Febr.- Maart) eigenlijk een pamflet heeft geschreven en de geschiedenis op onbehoorlijke wijze heeft verwrongen; de karakters van père La Chaise, Bossuet, Madame de Maintenon, de Noailles, Monseigneur d'Harlay e.a. ,,pour le besoin de la cause'' jammerlijk misvormd, en tot schade van den vrede weer een massa onwaarheden bij niet-katholieken heeft uitgestrooid.

Dat WILLEM KLOOS *Iets over Metaphysica* heeft losgelaten (N. Gids. Maart) waarin den aandachtigen lezer de wetenschap wordt bijgebracht: dat hij, Kloos, de 5-jarige H.B.S. te Amsterdam, ,,met goed succes'' heeft afgeloopen; op zijn 19de jaar zich al een eigen meening had gevormd over de materie; veel wijsgeerigerwasaangelegd dan Jacques Perk, die ten eenenmale ,,la bosse métaphysique'' miste; altijd veel van philosophie heeft gehouden,

maar een hekel had aan dikke boeken daarover; steeds zorgde ,,voor goedgefundeerdheid en strenge logika''; ,,het vraagstuk der persoonlijke onsterfelijkheid niet met één slag weet op te lossen,'' omdat hij een gewezen kater heeft gehad, die het krabben afleerde, derhalve ,,blijkbaar beter, want nobeler en rationeeler van inborst was dan een menigte menschen, zelfs zoogenaamd-hoogstaande, want intellectueel ontwikkelde'', en deze ,,poes zonder ziel'' evenzeer tot de eeuwige vernietiging zou zijn gedoemd als een vergiftige bacterie of een dito adder ,,zooals ten minste gehoopt moet worden dat deze zullen zijn'' —en Kloos door dat proza bewijst dat Metaphysica wel wat zwaar voor hem is.

Dat Pater I. VOGELS (Studiën. Maart) opkomend tegen de bewering van Dr. Callenbach: ,,het is volstrekt *niet waar* dat Luther den brief van *Jacobus verwierp*, of dat hij hem uit den Bijbel lichtte,'' zoo vele en zoo sterke argumenten van protestantsche zijde weet aan te voeren voor het tegendeel, dat het voor den doctor een heksentoer moet wezen om zijn zienswijze te handhaven.

Dat BERNARD VERHOEVEN gerust mag gerekend worden tot onze beste katholieke literaire kritiekschrijvers en essayisten, zooals reeds bleek uit zijne kronieken en thans weer uit zijne diepdoordachte en fijn de psyche der schrijfster analyseerde artikelen over *De Zielegang van Henriëtte Roland Holst* (De Beiaard. Maart: slot.) en het heerlijk zou zijn indien de begaafde dichteres nog eenmaal hare eigen verzen mocht verstaan als gesproken door God tot hare ziel:

,,Ik kom nog eenmaal met U worstlen om uw ziel......''

Dat GERARD BROM in ,,Kroniek en Kritiek'' (De Beiaard. Maart) over *Onze Nonnen* met zijn gewone vrijmoedigheid dingen durft zeggen, die al menigeen moet gedacht hebben, maar stilletjes voor zich gehouden heeft, en dat hem om zijn ,,ridendo dicere verum'' het tikje overdrijving, waaraan hij zich schuldig maakt, waarschijnlijk wel vergeven zal worden. Dat het overigens niet erg is: Gerard Brom, die zoo ijverig de ruiten zeemt in de huizen zijner geloofsgenooten, er bij die liefdevolle bewerking zoo nu en dan eentje te zien breken.

Dat het beste wat in den laatsten tijd over expressionistische kunst geschreven werd, het artikel is van Pater KREITMAIER, en *Opgang* (8 Maart), waarin dat stuk te lezen staat, zijn lezers een goeden dienst heeft bewezen.

R. B.

LEVEN VAN GUIDO GEZELLE. [1]

,,Hij wilde doen herleven een Christen-Vlaamsche volk'' dat is de opgaaf geweest van dit bestaan. Men denkt zich Gezelle dikwijls als de stille, zoetgevooisde zanger, die pas op het eind van zijn leven uit de verborgenheid kwam tot een open erkenning.

Maar de dichterlijke Gezelle heeft misschien nooit gezongen om te zingen. Voor alles was hij leeraar van zijn jongens en zijn volk, heffer en helper van zijn medemenschen. Hij was geen eenzame en eenzelvige, maar iemand die begreep en leiden wilde, die bezat en wilde deelen.

Doch de tragiek is in dit leven gekomen; de gever met volle handen werd afgewezen, de gids op den weg niet betrouwd en zijn stem heeft geroepen in de woestijn.

Resultaten evenredig met zijn idealen heeft hij niet gezien en daardoor hebben buitenstaanders zijn roeping miskend en in hem alleen een schuchtere, een teruggetrokken en naive stemmingspoëet gevierd, terwijl anderen die hem nader stonden zijn fouten voorbij zagen en hem verheerlijkt hebben als een martelaar van zijn tijd en zijn omgeving.

Beiden dwaalden van het midden af, waar de waarheid ligt.

Gezelle was bij tijden zwijgzaam en ingekeerd tot zwaarmoedig toe, maar hij wist dat, en ging er bewust tegen in, en het verlangen zijn volk op te heffen, dat als een warme schijn zijn stillen weg verlicht, wijst alle individualisme en zelfgenoegzaamheid verre, zijn leven vol zorg en werk liet geen tijd over voor eenzame en ijdele bespiegelingen.

Maar toch was Gezelle ook geen martelaar. Men moet eerstens het tragische in zijn leven niet overdrijven en dan: hij is er voor een gedeelte zelf de oorzaak van.

Gezelle is nooit martelaar geweest in die zin, dat hij zich, als een verdwaalde vogel in een kamer, heeft doodgevlogen tegen de muren, dat zijn teergevoeligheid en fijnheid werden gekneusd door de tegenwerking van zijn collega's tot hij schuw en gesloten werd.

Neen, zoo een orgel met alle registers, als Gezelle was, kon pijnlijk klagen bij een ruwe aanslag, het kon ook juichen als cimbalen

[1] ALOIS WALGRAVE: *Het Leven van Guido Gezelle*. Vlaamschen Priester en Dichter. Mij voor Goede en Goedk. Lectuur, Amsterdam.

en als men denkt, hoe zijn spotduiveltje bij tijden geweldig kon kittelen, bijten en zweepen dan lijkt hij hierin een uitstekende vox humana te bezitten.

Lamgeslagen of wanhopig door een mislukking is hij nooit geweest, daarvoor was hij te roomsch gelukkig en een veel te taaie werker. Zijn gemoed was alleen een zeer gevoelige balans, die elke afkeuring en elke lof overduidelijk registreerde. Uit de tijd toen hem de poësisklas werd afgenomen om verdere opspraak over zijn manier van doceeren te voorkomen, vindt men daar een voorbeeld van in het dagboek van een zijner studenten, van Doorne.

,,'k Heb meermalen moeten getuige zijn'', schrijft deze, ,,van de zielestrijd die hem praamde. Hij schoot schielijk van zijne werktafel, en snikkend stapte hij weg en weder zijne kamer .. .. .. ,,o God'', borst er alzoo eens uit zijne bevende lippen, ,,dat zij toch kosten verstaan hoe ik honger en dorste om goed te doen!'' .. .. Maar als een andere keer Mgr. Faict met een versleten cliché zijn weekblad: Rond den Heerd ,,nooit volprezen'' noemt, likte Guido Gezelle dat dreupeltje dauw zoo kinderlijk en vergenoegd op, als een lijdende ziel van 't vagevuur het maar doen zou.''

Zijn gevoeligheid deed hem alles hevig doorleven, maar gaf hem ook een groote vitaliteit. Als dertig tegenslagen hem neersloegen kon één begrijpen, één waardeeren hem weer opfleuren en moed geven. „Weinig had zijn ziel noodig om open te bloeien.'' En tijden, dat hij zijn groote kop stug zette onder alle moeilijkheden, heeft hij ook zeker gekend.

Dat Gezelle tenslotte zoo weinig slaagde, ligt niet enkel aan overheden, die zijn gaven niet kenden of ze niet wisten te gebruiken, het ligt minstens evenveel aan hem zelf.

Bij al zijn gaven miste hij er één, maar een die noodzakelijk was om zijn nieuwe ideeën te doen vruchtdragen. En dat was overlegd en beheerscht optreden, dat was stil en systematisch op zijn doel af gaan, dat was beleid, dat was staatsmanskunst. Gezelle hield er te veel van ,,op zijn Engelsch'' te doen, zoo de Bruggelingen zeggen voor: ,,niet geheel ordelijk''.

Die ,,beau désordre'' mag dan aardig geweest zijn in zijn studeerkamer, in zijn leven is het een kruis geweest. ,,Rond den Heerd'' wou maar niet vlotten zoolang hij het beheer had, eeuwige klachten over gebrek aan geld en abonnés, maar toen hij ziek het tijdschrift uit handen gaf, was in een minimum tijd de geldelijke wanorde opgeheven en de depressie daarvan verdwenen.

Van zulke daagsche dingen had hij geen verstand, maar des te tragischer moest hij ondervinden dat zulke daagsche dingen zijn nobel streven meer dan eens hopeloos in de war stuurden. In 1872 werd hij verplaatst omdat zijn meid, die natuurlijk vrij spel had, zijn huishouden op straat bracht, en, op naam van haren meester voor vele honderden frank schuld had gemaakt.'' 't Is wel bedroevend voor iemand die streeft naar een Christen-Vlaamsche herwording van zijn volk. Zulke feitjes teekenen Gezelle. ,,Hij kon niet handelen in zulke zaken'' vergoeilijkt zijn levensbeschrijver, maar in alle andere ,,zaken'' leed hij aan hetzelfde euvel.

Hij liet het er maar op aankomen.

Tegenover een resoluut gezag en een forsch bestuur kon hij niet die veerkracht toonen die weet in te buigen om uit te springen. Hij zette hard tegen hard en stootte zich zeer.

,,Hij was een kop: al wat hij deed, was anders als bij de velen'' en hij ging daarbij zoo rücksichtslos recht door zee, dat hij zelfs geen loodsen wilde.

Intieme vrienden konden door al die eigenaardigheid heen zijn schoone ziel wel zien en zijn schoon doel en er hem om lief hebben, maar de groote hoop praatte na, wat de bisschop, Mgr. Faict, in een korzelig oogenblik zei: ,,Mr. Gezelle est fou!'' En juist die groote hoop had hem moeten gunstig zijn en zijn ideaal beminnen. Zoo schreef Gezelle bij al het schoons, dat hij gaf, toch ook een droeve bladzij in het boek van Vlaanderen, omdat hij in het land, dat zoo'n behoefte had en nog heeft aan leiders voor een godsdienstig Vlaamsche beweging, het doel zoo zuiver kende, zoovele gaven bezat en in het eind toch miste.

In het werk van A. Walgrave verschijnt Gezelle in dit licht. Het relaas is sober verteld, eenvoudig en zonder heethoofdigheid volgen de feiten elkander van dit leven. De stijl is even kalm en ingehouden met hier en daar een kleine versiering als een gekleurde initiaal. Maar juist die rustige oprechtheid maakt het lezen tot een zoo gaaf genot, dat niet verhit of vermoeit, maar boeit door zijn waarheid, de geschiedenis van een leven.

En wij volgen het van zijn eerste opgroeien, vanaf dat ,,de dokter beval dat hij met blooten hoofde zou slapen omdat zijne hersenen te groot waren voor zijn hersenpanne'', tot het ontluiken, wanneer Guido Gezelle als kind luisterend zit bij de mulder van St. Mattheeuw's molen op de oude vest, als hij poortierke is in Rousselare,

als hij zijn gedicht maakt op de Mandelbeke:

,,Waerom, droeve Wilgeboom
Staet gij op den Mandelstroom''.

En we hooren de legende, die daar omheen is, en de brieven van zijn vader Pier Jan, vol korreltjes zout uit Vlaanderen. Hij spoort hem aan tot ,,geestig zijn'' en niet zwaarmoedig. ,,Beminden zoon, wij hebben uwen brief wel ontvangen en al uw omstandigheden gezien in een ander coleur als gij, want gij ziet gedurig op het zwart en wij op het wit'', zoo begint er eene.

En we hooren het jubilégedicht op de oude, gebukte koster, en hoe hij langzaam rijpt, tot de eigengeluidende Gezelle leeraar wordt in Rousselare: eerst poortierke — nu professor. Hoe gaat hij om met de jongens, die bij hem komen op zijn kamer. ,,Een ongehoordheid onder professoren!'' ,,Speïsten'' heeten de samenzweerders, van 't Grieksche speos = hol.

Lees hoe hij gewestelijke woorden zoekt en zijn zantekoorns en vindevolgels steekt in een soorte van houten raat, die uit veelvuldige houten kotjes of cellekes bestaat, het eenigste ordelijke misschien in heel zijn kamer, die eruit zag lijk een prondelkot. Alles lag er overhoop en overende en tusschen al die oude pennestokken, brokskes papier, endekes koorde, en tuitjes was, boeken en bondels, snuffelden zijn leerlingen naar sanctjes waarop hij een versje zou schrijven.

En intusschen geeft hij zijn schoone lessen, leert ze Homerus, Sophocles en Horatius en begint zijn eerste Vlaamsche uur met de aansprake van Hertog Jan van Brabant vóór den slag van Woeringen. In vrije uren leert hij Spaansch en Italiaansch en Noorsch met zijn jongens en neemt ze mee en voert ze op, hooger en hooger.

,,De klasse was uit, en te midden der andere leerlingen, die woelend de trappen afdobbelden, stapten wij zwijgend voort, en 't was ons gelijk een misprijzen, die kameraden te hooren en te zien: Zij, zij en wisten niet''. Zoo schreef Hugo Verriest er later over

Jong was hij met de jeugd en zoo werd de jeugd verdiept met hem. Heel Rousselare pakt hij met de ,,Kerkhofblommen'' voor een overleden makker.

Hij wordt Biechtvader van de jongens en zieleleider, al blij dat hij goed kan doen. Tot de kruisen komen.

Meeningsverschillen met Vanhove de rhetorica-leeraar, later superior ,,welgemoed, rondborstig, maar classiek'', en deze tempeest in een spoelkom groeit aan en houdt niet op. Z'n ,,Strate-

vlaamsch'' mishaagt de Fransche-conventie-menschen. Zijn idealisme prikkelt alledaagschheid, men noemt hem spottend ,,professeur d' art chrétien'' En de wrijving tusschen de leeraars blijft voor de studenten niet verborgen. In de vacanties wordt er over gesproken. De strijdvraag voor of tegen Gezelle verbreidt zich over alle colleges. Hij krijgt vrienden .. .. en vijanden. Want alle harten kan hij niet winnen, wel een deel intiemen, een partij of zwerm sleept hij mee. Gezelle deed alles anders dan de meesten, hij idealiseerde en deed te zeer, hoewel onbewust, zijn overvleugelende macht gevoelen. Hij kon zijn ,,superioriteit'' niet doen vergeven. Hij wist niet te wachten tot zijn tijd kwam, niet in te houden en voor te bereiden, hij kende geen geleidelijkheid en, te veel ineens willend bereikte hij niets.

Hij stootte vooruit, maar te hard, zoodat hij wrevel opwekte en terugstooten veroorzaakte inplaats van meegaan in zijn richting.

Hij vergat dat de wispelturige menschelijke meeningen toch ook onderhevig zijn aan de wetten der traagheid. Gezelle verdwijnt van Rousselare. ,,Ubi homines, ibi miseriae'' zoo eindigt het tweede boek.

Nu trekt hij met de Engelsche ,,boys'' uit Rousselare naar Brugge in een eigen school, het wordt een plezierig rommelig jaar, maar dan gaat de stichting te niet. Gezelle wordt onderrector van het Engelsch Seminarie, blij dat hij ontheven is van eigen verantwoordelijkheid. ,,De nieuwe Onder-Rector verhuisde dan naar de Potterie-Reie, waar het Engelsch Seminarie sedert het begin van dit jaar was ondergebracht, en leefde daar in zijn groote werkkamer, welke op de Reie uitgaf.

Daar zat hij en werkte''.

Als hij maar werken kon, dan verdween alle zorg. ,,Zoogauw hij in den luchtkring steeg van hooger geesteswerk, was alles vergeten wat hem daar beneden kwelde. En tot dat stijgen dient alles wat rondom hem staat en beweegt.''

Elk onderwerp dat hij aanpakt werkt hij door tot de bodem toe, hij doordringt het tot het zijn eigen wordt en zijn cachet vertoont. Nu is het de opleiding van toekomende priesters voor Engeland: aanstonds vindt hij zijn eigenaardigen weg.

Dan zijn het passie-sermoenen die geheel nieuw zijn van gevoel en manier. ,,Gevaarlijke nieuwigheden'' zeiden de collega's: ,,il ne moralise pas assez''. Maar Gezelle die dat wel wist, had in 't laatste sermoen gezeid: ,,Et si l' on me demande quelle est la mo-

rale de ces enseignements, je répondrai que j'ai prêché, fait connaître et aimer Jésus-Christ.''

Een andermaal moet hij een verkeizingsblaadje redigeeren en maakt spot- en propaganda-dichtjes met de rhytmen en de woorden van kinderrijmpjes en volksliedjes; of hij moet Eerste- Communicantjes voorbereiden en doet het beter en keuriger dan een ander, ,,daar hij het merk van den kunstenaar prentte op zijn eenvoudig werk van kinderleeraar.''

Onderwijl is hij in '65 onderpastor geworden van Sinte Walburge binnen Brugge en ook hier vindt hij volop gelegenheid zijn schoone gaven te gebruiken. Aanstonds tijgt hij aan het werk. In '66 wordt op zijn aandringen de Meimaand voor 't eerst in S. Walburge gevierd. 't Had last gekost. De oude pastor, hoe godvruchtig ook, was niet voor ,,nieuwigheden''. Gezelle had te vergeefs alles beproefd om te mogen beginnen, tot hij eindelijk in de Sacristie voor den Pastor nederknielde en hem met ontroerende nederigheid smeekte ter eere van Maria hare maand te mogen opluisteren. Daar kon de heilige man niet aan weerstaan, en 't ging. En Gezelle stelde 't oude beeld uit van O. L. Vrouw van den Thuijn, zoo genoemd, zegt hij, ,,omdat het eertijds te weten in de oude kerke, boven den tuin of de afsluitinge stond van den choor''. En dan doet hij wat hem allang in 't hoofd zat en wat ook Kard. Wiseman had aangemoedigd, een van degenen, die hem het best kende en begreep en die hem graag naar Engeland had genomen, hij sticht een nieuw tijdschrift om zijn gedachten te verspreiden en rond te zaaien.

En 't ging er in. ,,Nu dichtte hij met daden van liefde voor lichaam en geest. Want liefde was 't die hem ,,Rond den Heerd'' deed schrijven, een ware opoffering was er toe noodig: immers, niettegenstaande alle medewerking droeg hij den voornaamsten last, en na de vermoeienis van den dag zat hij dan 's nachts eraan te werken, zoodat hij soms door den slaap overmand, met de pen, die de moede hand ontliep, een lange kras over 't papier maakte.''

En al dat werk van opsporen, schrijven en uitgeven gaat tusschen den parochiedienst in, die zwaar is en vol werk. In '66 breekt de cholera uit in Brugge. En Gezelle is alle uren van dag en nacht op gang, haalt 's nachts dolende menschen in huis en geeft hun eten, hij bedelt bij de rijken om soep, zoodat nog na zijn dood op ,,het Hoogstuk'', een der volkswijken van zijn parochie, hij door de armen als een gedurige helper en trooster werd vereerd: ,,Mr. de onderpastor Gezelle is nievers van benauwd!'' zeiden ze. Met dat

al ging het ,,Rond den Heerd'' niet voor de wind, de inhoud — daar ontbrak het niet aan, maar 't beheer!

,,Ik drukke boven 1000 exemplaren, waarvan tot nu toe bijkans de helft blijft liggen'' — ,,Waren der wat meer die meedoen, ,,Rond den Heerd'' of hij die dit nu schrijft, en zou niet blijven thuis zitten en drooge worden gelijk 'ne kokuit; hij zou komen nieuwjaren, zelve zijn geld ophalen, in de plaatse van hier putten in de eerde te wachten ...... Zendt als 't u belieft dat gij schuldig zijt, en zoekt abonnementen, eer ik vare lijk Jan Onraedt!''[1] (die in 't oudemanhuis kwam).

Na den zesden jaargang komt Gezelle's sluitartikel, voortaan is het uit zijn handen. Zijn oversten hadden hem ten andere, voor zijn rust naar lichaam en geest, geraden, zich niet meer met ,,Rond den Heerd'' te vermoeien. Zijn toestand was er ook niet naar. Hij sukkelde en was ziekelijk. In '72 werd hij overgeplaatst naar Kortrijk als onderpastor in de oude collegiale Kerk van O. L. Vrouw.

Hier sluit het eerste deel van dit leven. De schrijver zegt ergens bij de artikelen van Gezelle over Christophoro Colombo: die alleen zijn een dozijne gedichten weerd, al waren zij dan ook van Gezelle.

Maar hoeveel gedichten is het leven niet waard van dezen man, priester en leeraar, wiens dichterschap maar één van zijn gaven was. Het mag hem dan niet gelukt zijn de Vlaamsche massa in beweging te brengen, hij moge ook zijn fouten hebben gehad, doch hoeveel deugden heeft hij niet bezeten in zijn moegewerkt bestaan, wat heeft hij niet overal waar hij kwam parels rondgestrooid van kinderlijke gehoorzaamheid aan zijne oversten, van diepe en oprechte godsvrucht, van goedheid boven mate en zelfvergetende offering. En hierom vooral is dit boek een boek voor allen.

Want dit leven dat ondanks alle miserie toch geen verloren leven is, leert zonder te betoogen een groote wijsheid, namelijk: dat de ziel van alle leiding is de leiding van eigen ziel, en dat de laatste de eerst noodige is.

COR HESSELING.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Sick (Ingeborg). Mathilde Wrede. De Vriendin der Gevangenen. Uit het Duitsch door D. Logeman—v. d. Willigen. H. Honig, Utrecht.

In hare voorrede zegt Ingeborg Sick dat zij een sprookje gaat vertellen: ,,Ik heb het zelf bedacht, noch gedroomd. Het is ontstaan in een menschenhart, heeft zich ontwikkeld in een menschenbrein en is in levende werkelijkheid omgezet. Maar niet door mij. Ik heb alleen maar geluisterd naar een ander, die het sprookje vertelde, ik heb het gezien en ervaren.''

Vanwaar komt het geslacnt der Wrede's? Schrijfster gaat terug naar de Colonna's in Italië. Een dezer huwde met een meisje uit het volk en als ridder, in den strijd tusschen Welfen en Ghibellijnen toonde hij zich den verdediger en redder der gewonden, die hij zelf in veiligheid bracht. Niemand kende zijn naam en men noemde hem naar zijn wapenrusting: ,,il cavalliero Verdi'' —Uit dat Verdi ontstond langzaam den naam Wrede, reeds bekend in de 14de eeuw, en een afstammelinge van dat geslacht is Mathilde, dochter van baron Carl Gustav Wrede, gouverneur van Wasa, in Finland.

Op negentienjarige leeftijd was zij eene volmaakte schoonheid, energiek en levenslustig, vol liefde en goedheid.

Zij overwon den tegenstand haars vaders en mocht de gevangenen bezoeken in hun kerkers, waar zij hun sprak over Gods liefde en door woord en daad hun ongelukkig lot trachtte te verzachten.

Heel dit boek verhaalt van haar omgang met de gevangenen, hun ellende en lijden, haar hulp en troost. Het verhaalt ook van de tegenwerkingen, die zij ondervond, vooral in de jaren 1912 en 1913, toen zij niet meer alleen haar gevangenen in hun kerkers bezoeken mocht.

Evy Fogelberg in Helsingfors gaf in 1920 een boek uit over Mathilde Wrede, hare vriendin, en maakte daarvoor gebruik van Mathilde's mededeelingen en brieven, welke zij van haar had ontvangen.

Naar dit uitvoerig Zweedsche boek en met hulp van inlichtingen door baronnesse Wrede zelf gegeven, is dit Deensche boekje saamgesteld: het leven eener vrouw voor wie men eerbied en bewondering gevoelt.

M. v. W

Sternstedt (M). Ullabella. Naar de elfde Zweedsche uitgave door D. Logeman—van der Willigen. H. Honig, Utrecht.

Zij had heel jong hare moeder verloren, Ulla Gabriella, door allen uit zin voor bezuiniging Ullabella genoemd. Gelukkig dat een trouwe dienstbode, Malin, zich het lot van het kleine ding aantrok. Want de vader van Ullabella was een ingenieur, eigenaar van een werf en een aldoor bedrijvig uitvinder, die echter het ongeluk had dat zijn uitvindingen hem een bom geld kostten en niets opbrachten.

De zaken gingen natuurlijk verkeerd, en advokaat Nicolaas kwam er aan te pas om de zaken te regelen en veiligheidshalve het beheer op zich te nemen.

Om kort te gaan: de uitvindende vader vertrekt op een mooien dag naar Amerika, vergeet zijn dochtertje en de opofferende Malin geld te sturen, zoodat eindelijk advokaat Nicolaas weer eens in den arm wordt genomen. Deze weet dat de vader op zijn thuisreis is gestorven en biedt nu aan, het meisje bij zich te nemen en aan de zorgen van zijn vrouw toe te vertrouwen.

Maar een tante verijdelt dat plan: zij eischt als naastbestaande het kind op en denkt er een salon-popje van te maken. Ullabella echter, die door Malin degelijk is opgevoed, toont daarvoor niet veel neiging en tante is vreeselijk teleurgesteld. Zij grijpt dan ook de eerste de beste gelegenheid aan, om de verantwoordelijkheid voor Ulla's opvoeding van zich af te schuiven en haar het huis te ontzeggen.

Het meisje heeft namelijk een speelgenoot uit haar eerste jeugd ontmoet. Hij was toentertijd een arme jongen, kreeg later een goede betrekking op een kantoor, maar gelijk meer jongens, die eigenlijk nergens toe deugen, waande hij zich geroepen de kunst te dienen en werd een slecht tooneelspeler, zooals er 36 in het dozijn gaan. In deze kwaliteit ontmoet hij Ullabella, wil haar kussen, schrijft hoogdravende brieven, tracht haar medelijden op te wekken —totdat de snuffelende tante het geheim ontdekt en hoogloopende ruzie krijgt met Ullabella, met het gevolg dat deze de wijk neemt naar Nicolaas.

Om kort te gaan en den lezer tevreden te stellen: zij trouwt met den eenigen zoon van dezen vaderlijken advokaat.

Zeer verdienstelijk zijn de meeste karakters in dit boek geteekend en literair behoort het tot de betere ontspanningslectuur.

M. v. W.

Thiry (Antoon). De droomer (209). Mij voor Goede en Goedk. lectuur, Amsterdam.

,,Aan mijn goede vrouw dit verhaal van ons gezamenlijk verbeelben,'' zoo luidt de opdracht van dit boek.

En schoon is beider verbeelden geworden van verbeeldingskranken Michiel. Hij leeft buiten de werkelijkheid in de wereld zijner droomen; waar hij met de werkelijkheid in aanraking komt, wordt hij gewond, en zij is het ten slotte, die zijn overspannen geest doet breken en armen Michiel als een onbruikbare terugstoot uit het leven en hem ter ruste brengt in den nacht van waanzin.

Eerst zien wij den overgevoeligen, schuwen knaap de jongens van zijn leeftijd ontvluchten, en stil op zijn kamertje zijn leed klagen in smartelijken zang der viool, die in zijn handen een bezield wezen wordt. Als het duister is gevallen en de huisgenooten ter ruste zijn, sluipt hij naar den tuin en speelt daar met de kinderen zijner fantasie, die hij namen heeft gegeven als waren het kindertjes van vleesch en bloed.

In het tweede boek vinden wij den droomer terug op het fabriekskantoor zijns vaders. Een droomer is hij gebleven. Hij volgt het vinnig spel van een vechtende klad musschen op de bleeke kasseitjes vóór het venster, aanschouwt vol behagen de warme kleuren van het oude, bemoste pannenafdak waaronder twee zagers aan 't werk zijn over een boomstam, kijkt droomend naar de witte wolkjes die ginder uit het machinepijpje der fabriek springen en malkander op het pluimwindeken naloopen, en luistert dan naar het plezant latijn van den spreeuwenzwerm in den top van den geel-bebotten lindeboom.

Maar de boeken, die voor hem liggen, ziet hij niet, en de vragen, die hem worden gesteld, hoort hij niet. Hij is dezelfde droomer gebleven, al kwamen in zijn dagdroomen, gelijk in zijn leven, ook stil aan andere elementen.

Hij ziet zich nu dikwijls in zijn verbeelding als een heldhaftigen redder. In het witte huizeken naast zijn huis is een felle brand uitgebroken en radeloos rent hij door vlammen en gensterregen om terug te komen met een bewusteloos jong meisje in zijne armen. Het was een droom. Er is een vloedgolf gekomen over het stedeke en zwarte boomkruinen steken als eilandjes uit boven de zwellende watervlakte. Daar ginds ziet hij weer het witte, oude huizeken. Een brok ervan is reeds ingestort; door het brokkelige gat ziet hij een meisje, dat vol ontzetting voor het klotsende water zich tegen het deurken drukt. En zonder bezinnen werpt hij een schapraai door het venster en roeit in het waggelende ding naar haar toe en brengt het lieve kind behouden weer. Het was een droom.

Maar geen droom was toch dat huizeke achter tegen den hof zijns vaders, en ook het meisje niet dat zijn geest en hart vervulde.

Zij was een weesje, pas ontslagen uit het marollen-huis, en op den begijnhof was geen plaats open, zoodat men het kantwerkstertje had ondergebracht in het kleine huis, waar de blinde grootvader met zijn poedel haar nu en dan kwam bezoeken.

In de harten der jonge menschen groeide langzaam een reine liefde, niet uitgesproken in woorden, soms vertolkt door de levende viool, maar door beiden begrepen en gevoeld als een groot geluk...

Toen grepen de menschen in en het meisje met den blinden grootvader werden verplaatst naar Leuven, waar Michiel zoekend ronddwaalde zonder haar te vinden.

Michiel was getrouwd met Eveline, een lief en geestig meisje. Blij en blank, lijk de jonge lente, welfden zich de dagen over zijn liefde en in zijn borst leefde onafbegroken het ijle, lichte gevoel als wanneer hij in droom zwevend was door het geluchte. 't Hief zijn ziele op, de menschen ver te weten, alleen met Eveline te zijn.

Zóó duurde het echter niet lang, eenige weken maar. Drukke tante Vernimmen, zijn zuster Pharaïlde, vriendinnen en kennissen liepen in en uit. Tante en snibbige Liezeke Beck vestigden er een kaartclubje. De Dames van Barmhartigheid kwamen er hun avonden-van-naad voor den Schamelen Arme houden. Daarna was het dit of gindsch congregatie-bestuur waarvan Eveline lid was, dat onder 't plechtige voorzitterschap van een pastoor vergaderingen hield, of zangsters die rond de piano geestelijke liederen kwamen repeteeren voor een lof, een processie of een beeweg.

Toen stierf er iets in Michiel en na den disch trok hij zich steeds weg, schuw en zwijgzaam.

En toen heeft hij nog eens zijn Agnes gezien, die zij zoo wreed van hem hadden weggenomen. Uit haar huis klonk het stemmeken van een kind en hij begreep dat zij gehuwd was.

Dat was te veel voor zijn altijd overspannen geest. En op een avond is het gebeurd; hij staat onder den bloeienden hagedoorn, en droomt dat Agnes hem wacht. Het is zoo goed en heerlijk te spelen voor haar. Zijn ziel is al muziek haar ter eere Zijn vingeren springen en glijden en weten van geen ophouden, de strijkstok gaat in groote feestelijke bogen op en af, en de snaren zingen al te gare harder en luider maar. Eén jubeling is het! — —

Maar 't gezicht van den speler is strak vertrokken in een pijnlijken glimlach.

Met een luid gekreun springen de snaren, de eene na de andere, en de strijkstok raast voort over het hout der viool. Michiel, de droomer, is krankzinnig. R.

Voorde (Urbain van de) —De Haard der Ziel. 2e druk. Excelsior, Brugge—Van Loghum, Slaterus en Visser, Arnhem.

Het feit, dat hier een 2e druk te bespreken valt, zegt meer dan genoeg. Het gaat hier niet om een liederenboek, een novelle, zonnig en licht. Maar 't vergt hier de bestudering en 't meeleven van de geweldige hoge zee ener eigentijdse ziel, het volgen van de breedmenselike branding. Dit ligt besloten in menig stoer sonnet. Dit is te ontwarren uit de abstrakte sfeer van 't warrelend brein. Dit is in de schelle werkelikheid van een felneergesmeten rijm. in de zinnelike zegging van de verbeelding, in de liefde, in de al te groote liefde tot de aarde, die uit dit boek dringt.

WM. SNICKER.

Vries (J. G. A. N. de) Porselein. (121). N. V. van Stockum en Zoon. Den Haag.

,,Chineesch porselein met Hollandsche figuren was, toen ik begon te verzamelen voor mij een puzzle.''

Die puzzle is de schrijver met veel volharding gaan oplossen.

Men noemde het bewuste porselein dikwijls ,,Lowestoft'', een Engelsch fabrikaat; Maar in het British Museum staat boven de vitrines ,,the so called Lowestoft is Chinise''.

Meer licht werd gevonden in de archieven van de Oost Indische Compagnie te 's-Gravenhage. De schepen der O. I. C. brachten op de thuisvaart ,,porcelainen'' uit China mee als ballast. Dit porselein werd bij tienduizenden stuks tegelijk besteld en speciaal voor de Europeesche markt gemaakt. 't Diende voor gewoon dagelijks gebruik, als zijnde goedkooper dan alle andere fabrikaten.

't Waren dan ook Hollanders die het aanvoerden. Men moet in de ,,eischen'' (bestellingen) maar eens nalezen hoe dat ging.

,,Vooral saladebacken met geen voeten, gelijk die aangebracht zijn, dezelve beslaan ook al te veel plaats ten minsten daar tien bakken konnen leggen met voeten, daar konnen twintig leggen zonder voeten en zijn hier meerderwaardig.'' Men wilde er ook Hollandsche blommetjes op geschilderd hebben, vooral geen ,,draken of ander gedierte''.ook niet als het stukken waren ten sier bestemd.

De natuurlijke fijne smaak der Chineezen voor decoratie en verdeeling, hun rijke en eigen verbeelding kon weinig genade vinden in onze Rococo- en familieregeeringen-tijd. De ,,fantasiën van de Chineezen'' waren hideus, niet volgens de goede toon. Men stuurde zelf teekeningen en teekenaars naar China, soms goede, soms geen goede. En de Chineezen moesten voorbeelden reproduceeren, die voor hen zelf geheel ongebrijpelijk waren. Vandaar de groteske kopieën en misteekeningen. Zoo b.v. op een wapenbord een bril in plaats van de drie tournooi-ringen, of Christus met een bloemenkrans in plaats van de doornenkroon, of op een bord van de ,,opstanding'' drie Hollandsche zeelui. De Franschen beweren nu dat is opgegeven ,,les trois Maries'', maar dat door iemand die zeker niet voldoende vertrouwd was met de Bijbelsche geschiedenis, is gelezen; ,,les trois marins'', vandaar de vreemde voorstelling.

Zoo kreeg Lodewijk XIV een heilige rol der Boeddhistische goden in plaats van een maarschalkstaf en de geheele koninklijke familie Chineesche kleeren. Na al deze schoone bijzonderheden over het ,,Compagnie's-goed'', wordt besproken het Europeesch porselein. het Saksische uit Meissen, het porselein van Höchst en Frankenthal, het Fransche van Sèvres, St. Cloud en Chantilly, van Tournay (Doornik) en Rijssel; het porselein van Weesp en ,,Amstel'', dat Engeland van Chelsea en Worcester en het aardewerk van Wedgwood. Alles met merken, namen van oude fabrikanten en historische bijzonderheden. Overigens is het boekje zeer slordig geschreven, nogal eens oorverscheurende constructies, tegenspraken, herhalin-

gen en verder bijna geen systeem. Was de schrijver journalist, ik verdacht hem, er niet langer dan drie dagen over gedaan te hebben nu verontschuldigt hij zich in de voorrede, dat hij eigenlijk geen pen hanteeren kan. 't Is jammer, anders hadden wij misschien eens de verrukking ondergaan van witte bloesems op door den tijd verzacht kobalt, de zoete bekoring van het ,,blauw" en het ,,blanc de Chine", dat zacht is om te zien en doorschijnend als het voorhoofd van kinderen, wij hadden misschien de exquise poezie geproefd van het ,,bleu de roi", het ,,rose Dubarry" en het ,,apple green" der Sèvres-porseleinen. Dit alles zal de lezer nu niet vinden, maar wil hij verzamelaar worden dan krijgt hij wijze raad: ,,Om kenner van porselein te worden is heel wat studie en ondervinding noodig."

,,Ettelijke boeken zijn geschreven over porselein; de meeste in het Fransch en Engelsch, alleen wij, (Chineezen van Europa), hebben natuurlijk niet eens een tijdschrift waarin men van tijd tot tijd iets over de ceramiek onder de oogen krijgt." ,,Geduldige studie is een vereischte en de musea van Londen en Parijs zijn goede leerscholen voor den collectionair." De achtenswaarde schrijver is hier beminnelijk ernstig; wanneer zijn lezers de porselein-liefde niet zoo tragisch zullen opvatten, doen ze wel zoo verstandig.

Mocht het boekje echter kunnen helpen om wat meer begrip te brengen en wat meer liefde voor dingen, die zoo dikwijls maar alleen uit modezucht worden mooi gevonden en uitgestald, dan wensch ik het in al zijn gebrekkigheid nog veel scuces.

COR HESSELING.

Wiborg (J.) Als het Hart verlangt. Karen Vangen. Vert. van D. Logeman—v. d. Willigen. H. Honig, Utrecht.

Jens Vangen is leeraar in ik weet niet wat, maar hij had in een bezuinigingsministerie beslist een goed figuur geslagen als minister van financiën.

Eens in de maand knipt hij zelf de haren zijner kinderen; nauwlettend ziet hij toe dat de kleeren vermaakt worden en het meisje de laarzen van broer afdraagt.

Zijn opvoedingssysteem sluit alle gevoel uit en berust enkel en alleen op nuchtere verstandelijkheid. Karen wil zelf verdienen en na schooltijd verricht ze diensten als loopmeisje bij eene modiste, zoodat zij spoedig genoeg heeft om een paar behoorlijke schoenen te koopen.

Dan komt er een groote ommekeer in haar leven: haar tante vraagt haar te logeeren en opent voor het meisje een weelde-leven met mooie, kostbare kleeren, veel pretjes en uitgaan. Maar dat nuttelooze bestaan bevredigt Karen niet, en als zij in de stad haar vroegere piano-onderwijzeres ontdekt, die zich liefdevol toewijdt aan armen en ongelukkigen, krijgt zij een hekel aan haar eigen

leege leven. Zij zoekt zich op de een of andere manier nuttig te maken.

Dan leest zij op een goeden dag eene advertentie:

,,Wat ik zoek dat is:

,,Een beschaafd meisje jong en frisch,
Dat door spel en zang wat op kan wekken,
En twee oudjes tot genoegen strekken.''

Zij schrijft op deze advertentie en ontvangt een gunstig antwoord van een zekeren H. Movik. Zij blijft besluiteloos en tante belooft haar universeel erfgename te maken, als ze het plan maar uit haar hoofd zet. Zoo loopt Karen, peinzend en diep in gedachten, eens op straat en zou vast en zeker door een auto zijn overreden als een jongmensch niet haastig ware toegeschoten en haar gered had. Hij stelt zich voor als mijnheer Hoff, biedt zijn geleide aan en wekt zoodanig haar vertrouwen, dat zij hem raadpleegt over haar advertentie-moeilijkheid. Zijn antwoord dat zij moet aannemen, maakt terstond een einde aan al haar weifelingen.

Op den dag van haar vertrek is de jeugdige levenredder ook aan den trein en geeft haar een doosje, waarop eene afbeelding van Sint Petrus.

Onderweg opent zij het en vindt als pendant van de advertentie dit rijmpje;

,,Ontdekt u dra mijn list zoo fijn,
Zult u er dan niet boos om zijn?
Ik meende 't goed, wil mij vergeven,
Voor d' ouders zoowel als uw eigen leven''.

En daaronder J. Hoff Movik.

De geheimzinnige adverteerder en haar redder waren dus een en dezelfde persoon. Met blij gemoed reisde zij naar het huis zijner ouders en begreep wel dat zij daar haar geluk zou vinden.... met hem.

Een aardig, goed geschreven leesboek.

M. V. W.

DE LAATSTE LICHTING

Annuarium der R. K. Studenten in Nederland A.D. 1924 (383) f 3. H. Koersen. Amsterdam.

Bevat Unieverslagen, Vereenigingsverslagen, Huldigingsartikelen, In Memoriam's en Mengelwerk, waaronder interessante bijdragen. Leerzaam zijn de statistieken van afgelegde examens en van het aantal studenten, ingedeeld naar de Faculteiten.

Haan (Dr. J. C. de) Studiën over de Romeinsche Elementen in Hoofft's niet-dramatische Poëzie. (100). De sikkel, Antwerpen (C. Mees, Santpoort).

Dit proefschrift is niet in de eerste plaats een onderzoek naar de *formeele*, maar naar de *materieele* betrekkingen, die er bestaan tusschen een deel van de Romeinsche literatuur en Hooft's lyriek en epiek. Deze studie met onvoldoende hulpmiddelen begonnen en voltooid, heeft wel eenige verdiensten, maar ook een groot gebrek, namelijk de overgroote gemakkelijkheid, waarmede zoogenaamd Romeinsche Elementen als echt worden erkend.

Een enkele maal verstaat schrijver uitdrukkingen van Hoofft verkeerd.

Kuiper (Dr. A. K.). Als ziende den Onzienlijke. Een bundel preeken. (174). H. Paris, Amsterdam.

15 preeken van dr. Kuiper, Predikant bij de Doopsgezinde Gemeente te Amsterdam. Zij munten uit door zuiverheid van vorm en rake dictie, door diepe kennis der psyche van den modernen mensch. Deze preeken zijn natuurlijk bestemd voor de eigen geloofsgenooten van dr. Kuiper.

Kruiswegoverwegingen. met afbeelding van Toorop's Staties (14) f 0,30 H. Stumpel, Hoorn.

Een heel klein maar fijn boekje. Op de linkerbladzijde staat de afbeelding van Toorop's bekenden Kruisweg en daarnaast een korte overweging.

M. C. C. Een Werk der Duisternis. Een verhaal voor Meisjes die alleen op Reis gaan. (87). D. van Sijn, Rotterdam.

Een verhaal dat berust „op waar gebeurde feiten", onopgesmukt en eenvoudig, waarin niets wordt verteld wat iemands onschuld kan kwetsen. Wij gelooven dat dit boekje zijn taak van waarschuwer kan vervullen. Het wordt aanbevolen door het Bestuur van het Stationswerk te Rotterdam.

CORRESPONDENTIE

Lezers. Alle abonnés van *Boekenschouw* worden *grátis* lid van *R. K. Centraal Bureau voor Lectuur* als zij naam en adres opgeven aan dat bureau: *Heerengracht 415, Amsterdam.*

W. H. te Ant. Al meermalen heb ik in deze rubriek aangeraden DR. SAWICKI: *Die Warheit des Christentums*. Voor ontwikkelden is dat wel een der beste boeken om zich te verdiepen in de moderne religieuze en philosophische kwesties. Vooral wat u zoekt, een bewijs tegen de volslagen relativiteit der waarheid, en een goede uiteenzetting van de wilsvrijheid kunt u daar vinden.

K. L. H. te G. Het boek *l' Homme* van L. GRIMAL, ofschoon geschreven met de beste intentie, kan ik toch niet met eenige geestdrift u aanbevelen. Het komt mij voor dat de wetenschap van Grimal niet geheel zuiver is en ik betwijfel zelfs zeer sterk of zijn theologie wel overal in den haak is.

R. H. te A. Uwe vraag behoort eigenlijk niet tot ons departement, maar om onze bereidwilligheid te toonen hebben wij eenige gegevens bijeen gezocht.

Jozef Willem Mengelberg werd geboren in 1871 te Utrecht. Muzikale opleiding bij Jhr. v. Riemsdijk, Richard Hol, Jensen, Stolzenberg e.a. Van 1892 tot '95 stedelijk muziekdirecteur te Luzern. Sinds 1895 directeur van het Amsterdamsche Concertgebouw-orkest en van een groot aantal andere vaste uitvoeringen de dirigent.

Over zijn concenteeren in Amerika hebben de kranten u voldoende ingelicht.

Mr. J. E. te A. Mag ik u zeggen, dat u het karakter en den aard der *Snikken en Glimlachen van Piet Paaltjes* eenigszins miskent, gelijk de meeste landgenooten dat doen. Zij lijken wel erg grappig en jolig, maar in den grond zijn ze diep weemoedig. Het is de poging van een man, die zijn eigen zieke zwaarmoedigheid wil weglachen.

L. v. Gr. te L. Jawel, van katholieke zijde is ook zoo'n werk verschenen; het zag zoo pas voor de tweede maal het licht *Voor Moeder en Zuigeling* door prof. DR. FRANS DAEL met een ,,woord vooraf'' van Cyriel Verschaeve. Er zijn over de honderd afbeeldingen van Joe English. Uitgave: De Vlaamsche Boekenholle, Leuven.

CYRIEL VERSCHAEVE.

30 April a.s. gaat CYRIEL VERSCHAEVE zijn gouden jaardag vieren en Vlaanderenland zal zijn dichter niet vergeten.

Want in de rij van *Onze Priester—Dichters* staat hij onbestreden vooraan.

Verschaeve werd geboren te Ardooi een nietig dorpje in het kunstzinnige West-Vlaanderen.

Den 12den Juni 1987 werd hij priester gewijd en begon hij zijn taak als leeraar van poesis te Thielt; juister zou het zijn te zeggen dat hij zijn taak vervolgde, wijl hij immers reeds sinds October 1896 als docent was opgetreden.

Vijftien jaren lang wijdde hij zich met onverdroten ijver en liefde aan dit onderwijs en hoe hij door zijn lessen in taal en kunstgeschiedenis de jonge harten in geestdrift wist te ontsteken, blijkt wel uit het getuigenis van een zijner oud-leerlingen: dat hij hun, ,,eene koorts naar schoonheid op het lijf joeg.''

Zijn invloed op de studenten was ontzaglijk groot, en zoo kon hij hen, naar het voorbeeld van Hugo Verriest, opleiden tot kunstzinnige en zelfdenkende mannen, die hun land eenmaal tot eere zouden strekken.

Den 4den November 1911 werd hij aangesteld als onderpastor in het Veurne-Ambachtsche bloeiende dorp Alveringhem. De landstreek is er prachtig en indrukwekkend. ,,Daar kan de dichter'', zegt L. Dorsel, ,,den strijd volgen van Vlaanderens wind, die komt van over zee, tegen wolken en weidemisten; een Edda-gezicht, daar kan de schrijver uit het Moerland de oude helden, de oude goden zien herleven uit Sagen en Sallden-gedichten.''

Trouwens, grootsche kampen werden hier gestreden: de Groeninghe-beek en de roemvolle IJzer-boorden liggen maar op een boogscheut verwijderd....

Cyriel Verschaeve is priester in hart en ziel; zijn parochianen dragen hem letterlijk op de handen. Hij is de toevlucht van alle bedrukten en bedroefden, en geen die vergeefs aan zijn deure klopt.

In zijn leven is hij verre van pronk-pralerig, maar kinderlijk en eenvoudig als de landlieden om hem heen. Hij bewijst door geheel zijn houding en persoonlijkheid weer eens de waarheid van het gezegde, dat eenvoud en goedheid het kenmerk is der echte grootheid.

Heeft hij de beslommeringen van zijn heilig en offervaardig prie-

ter-ambt achter den rug, dan trekt hij zich terug in zijn studiekamer of gaat op eenzamen wandel door de vrije natuur. In die rustige vereenzaming groeide zijn beste kunst.

De literaire arbeid van Cyriel Verschaeve omvat lyriek, dramatiek en kritiek. Op dit vaste voetstuk rust zijn nobele kunst en zijne vroom en stevig-gevestigde schrijversnaam.

,,Hierbij valt de veelzijdigheid van Verschaeve op, en met de letterkundige genieën heeft hij gemeen dat hij niet enkel een bepaald ,,genre'' aankan. Zijn genie komt uit Vlaanderen's onbestorven oerkracht; hij komt uit West-Vlaanderen met zijn hert vol groote geestdrift....meer nog, hij ontspringt aan den hel-gloeden brand van herwordend Vlaanderen door Gezelle, Verriest en Rodenbach aangestookt.'' (J u l. A l e g a e r t .).

Zijn intieme vriend en geestverwant teekende hem op deze *eigenaardige* manier:

,,hij is een droomer met wijdstarend oog over verten en tijden, onder een ijskorst van schijn-onverschilligheid en vries-koelheid voor de meesten, kookt een gulfstream, ziedt een vuurberg van liefde in hem. Hij voelt naar liefde een woestijndorst, een zeebarengestijg, een stormwindgegier.''

Zijn eerste werk verscheen onder den schuilnaam ,,Zeemeeuwe,''; later teekende hij J. Oorda (anagram van zijn geboortedorp Ardooi) om, zoodra zijn naam voldoende gevestigd was, naar voren te treden als Verschaeve.

Alle literaire voortbrengselen verschenen het eerst in studententijdschriften. Het was ook een studentenblad, *Jong Dietschland*, waarin zijn meesterlijke, wijsgeerige *Zeesymfonieën* verschenen.

,,De inhoud is de i n h o u d van de kunst van een Dante en een Beethoven, de belichaming van het klaaglied van Job, het eeuwige thema dat alle onsterfelijke artisten bezongen hebben. Voor eeuwig liggen hier prachtige, klassieke passages te schitteren en wat hier verwoord wordt aan rhytme, beeldschoon en gevoel is effen- af ontzaglijk. Toch moet erkend dat naast ,,rijk-orgelende verzen'' er hortende, op afstand gesneden prozaische verzen in voorkomen.''

Oorda's lyrische gedichten getuigen ,,van een verbazend grootsche visie, een zeer diep en veel-omvattend gevoel en een echten zin voor het volle, rijk-orgelende vers.'' (V a n d e W o e s t ij n e .)

Zijn vers is zwaar van gedachten: niet zoo melodieus, zoo zijig doorschijnend, zoo fijn geslepen als dat van Gezelle. Louteren en

verfijnen is hem een gruwel. Als priester stelt hij ,,tegenover virtuositeit in taal en vorm, gedachtengehalte en zedelijke sterkte en geestelijke veerkracht.

In plaats van den *schelverkondigden* ,,copieerlust'' van 't naturalistische leven, en den *stil-verdoken* ,copieerlust'' van allerlei buitenlandsch pleiaden-gedoe, stelt hij ziele-gymnastiek van christelijke levensleer in theorie en practijk, waarbij de kunst haar eigen plaats vindt in 's menschen bovenaardsche bestemming.'' (J u l . P e r s ij n).

Het meest trok Verschaeve wellicht de aandacht door zijne tooneelwerken. Torenhoog steken ze uit boven wat wij op dat gebied in België bezitten.

Een Vlaamschen Shakespeare mag men hem echter niet noemen. Hij mist diens macht om leven in zijn personen te slaan; er wordt te veel geredeneerd en te weinig gehandeld, de karakters zijn soms verkeerd geteekend en de taal is te literair, veel te litterair. Ook wijken de historische personen te ver van hun werkelijke toonbeelden af.

Maar toch zouden wij die stukken noode missen. Er liggen brokken fijne psychologie in, die te vergelijken zijn met het kostbaarst edelmetaal. Er gaat ook een opbouwende kracht van uit: stambewust zijn en rasgevoel kweeken ze aan, het peil van kunstzin en zedelijk voelen trachten zij te verhoogen.

Tot nu verschenen *Jacob van Artevelde* (1912), *Filips van Artevelde* (1912), *Ferdinand Verbiest* (1913) en *Judas* (1916). Dit laatste is zijn meesterstuk; het werd bekroond met den driejaarlijkschen Acedemieprijs voor tooneelletterkunde.

Toch licht voor ons het hoogtepunt van zijn krachtsontplooiing noch in zijn lyrische poëmen, noch in zijn drama's. De volheid van zijn vermogen zien wij in zijne critische studiën. Daarvoor was hij ook geheel toegerust.

,,De klassieke letterkunde beheerschend, zoowel als de moderne, in de plastische kunsten verwijlend bij toppunten als Rubens, Michel Angelo, Rembrandt—en vervuld van de wijsheid en de openbaring zooals de H. Vaders en de Bijbel hem die brachten, beschikt hij over al het hoogste en schoonste dat de menschheid heeft voortgebracht en weet het tot een lichtstraal samengebundeld te projekteeren op de besproken werken, om ze onder elkaar te vergelijken op dat hoog plan, waar alleen veel omvattende en veel begrijpende geesten onbevangen zich kunnen bewegen.'' (J o z e f M u l e s .)

Hij drijft allerminst critiek om de critiek. Veeleer spreekt hij zijn

ontroerde bewondering uit bij de beschouwing van kunstgewrochten, dan dat hij eigenlijke critiek geeft. Het is wat Quérido noemt: herscheppende critiek; eene herschepping van de prachtstof tot eene nog subliemere schepping.

Hij zelf erkent dit in zijn studie *Adam in Ballingschap*: Eenvoudig weg te zeggen hoe men bewonderd heeft, en wat al diepten er onder dit medeleven der bewondering in zijn geest en hart en verbeelding zijn opgegaan, zoodanig dat men er verder en dieper in de wereld en in zich zelf heeft geschouwd, schijnt dan ook een echte kunstverklaring te zijn, naar mijne meening de beste, indien men ze onderzoekt en nagaat of ze overeenstemt met de vaste beginselen der aesthetiek, der zielkunde, der geschiedenis, enz., want een kunstwerk schiet naar alle zijden stralen uit.''

Door zijn *Uren van Bewondering voor groote Kunstwerken* vaart een alles-bezielende adem. Den lezer voert hij omhoog op zijn Eliaswagen naar het Zenith der kunst, om hem vandaar duizelingwekkende diepten en magische, wijd uitdeinende horizonten te laten bewonderen. Op grond van deze kunstcritieken hebben bevoegden hem het sterkste intellect van Vlaanderen genoemd; men had er aan toe kunnen voegen: den meest encyclopaedisch-wetenschappelijken geest. Tal van studies geven inderdaad blijk van een reusachtige eruditie.

En men doet verstandig zijne uitspraken, waarmee men het niet dadelijk eens kan worden, niet te haastig op zij te schuiven; na grondig en onbevooroordeeld onderzoek komt men allengs tot de over tuiging dat Verschaeve gelijk had; dat wat hij in de kunst als plat en stijlloos wraakt, in den regel dit vonnis verdient.

Zijn eenig uitvoerig prozawerk is *Jezus van Nazareth*, door den beroemden declamator Albert Vogel met zooveel bijval alom vertolkt. Toch lijkt ons het verhaal niet geslaagd, al erkennen en bewonderen wij prachtige dramatische gedeelten.

Beter is *Delfien van Haute*, een fijn-intieme studie van dezen West-Vlaamschen priester-dichter. De beschouwingen, die Verschaeve daar geeft over het romantisme zijn zeer merkwaardig.

Cyriel Verschaeve wordt straks vijftig jaar. Niets duidt er op, dat met het klimmen der jaren zijn mannelijke scheppingskracht ook maar even zwakker is geworden. En wij zeggen het Jules Persijn na:

,,Hij ga voort zijn weg; vol zal worden in hem zijn eenige gave: het scheppen en omscheppen van heel een katholieken kosmos in een geniale harmonie van poetisch en kritisch vermogen.''

Hillegem (Oost-Vlaanderen). SYLVAIN DE ROUCK.

DE DICHTER DER „WELTSCHMERZ."

Den 19den April zal het honderd jaren geleden zijn dat L o r d B y r o n zijn rusteloos leven eindigde.

George Gordon Byron werd 22 Januari 1788 geboren. Zijn vader John, kapitein in het leger, was een wildeman, die het erfdeel zijner vrouw Catherine Gordon verbraste. George telde nog geen twintig jaren toen hij uitgaf zijn eersten, mislukten verzenbundel *Hours of Idleness*. De kritiek was ongunstig en vooral de Edinburgh Review nam een loopje met den jongen poëet. Het antwoord van *Byron* was ongezouten; een felle, eenigszins kwajongensachtige satyre *English Bards and Scotch Reviewers*; maar het was toch een openbaring van zijn talent in die richting.

Toen begon hij zijn tweejarigen zwerftocht over de Middelandsche zee en verrastte het publiek bij zijn terugkeer met de twee eerste Zangen van zijn *Childe Harold* (1812)

Byron werd populair.

De verzen vloeiden uit zijn pen, en achtereenvolgens verschenen zijn vertellingen in verzen: *The Giaour*, *The Bride of Abydos* (1813) *The Corsair* en *Tara* (1814), *The Siege of Corinth* en *Parisina* (1815) enz.

Maar met al zijn roem was zijn leven er niet gelukkiger op geworden. Zijn bezittingen verkwist in buitensporigheden, zijn huwelijk na één jaar ontbonden, hij zelf geteekend met den zwarten kool als een zedeloos mensch.

Toen schudde hij het stof van Engeland van zijn voeten, en keerde er nooit meer terug. Acht jaren had hij nog te leven. In dezen tijd voltooide hij met nog twee Zangen, die ver boven de eerste staan, *Childe Harrold*, dichtte zijn laatste vertelling *Mazeppa* en liet zijn spot den vrijen loop in het luimige *Beppo* en het immoreele *Don Juan*.

Hij stierf op 19 April 1824 te Missolinghi, zonder zijn voornemen te hebben kunnen voltooien om dood of roem te vinden in den vrijheidsoorlog der Grieken.

En na zijn dood viel zijn glorie als dichter, ten minste in Engeland, even ras als zij was opgekomen.

Herhaaldelijk heeft men beproefd den eens zoo gevierde weer op een hoogere plaats te brengen in de schatting van het publiek. Vergeefs; het meerendeel en de voornaamste der Critici — even

als de meerderheid van het publiek, hielden zich afzijdig.

Men begon te voelen dat al de smart, de geestdrift, de wanhoop en de onverschilligheid van Byron slechts voorgewend waren. En sinds uit zijne correspondentie en die van zijn tijdgenooten bleek wat een ongevoelige en zelfs brute levensegoïst hij is geweest, bestaat er niet veel kans dat hij nog ooit geheel gezuiverd zal worden van dezen blaam van onechtheid en rhetorica.

Als mensch verdient Byron zeker geene bewondering. Men heeft op hem zijn eigen verzen toegepast (uit *Manfred*):

> This should have been a noble creature; he
> Hath all the energy which would have made
> A goodly frame of glorious elements,
> Had they been wisely mingled; as it is,
> It is an awful chaos—light and darkness
> And mind and dust and passions and pure thoughts
> Mix'd, and contending without end or order—
> All dormant or destructive: he wil perish.

Zeer zeker hebben de treurige toestanden in het ouderlijk huis een noodlottigen invloed gehad op den knaap.

Der Gral wil in haar Mei-nummer aantoonen ,,in wie starken Masze der Calvinismus auf die Weltanschauung Byrons eingewirkt hat." Ik ben nieuwsgierig naar dat artikel, want Byron heeft zijn leven lang den liberaal uitgehangen en den vrijdenker gespeeld. Bovendien, wat geen calvinistische eigenschap is, hij verklaarde zelf dat katholieke kerken een aantrekking op hem uitoefenden. Mr. Nicholson meent zelfs dat, indien hij in zijn laatste maanden een katholiek priester had ontmoet in plaats van een methodist, het waarschijnlijk ware gekomen tot een ,,dramatic and emotional conversion.''

Maar het is de plaats niet in dit korte herinnerings-artikel te onderzoeken wat de voornaamste oorzaak geweest is van Byron's mislukking als mensch.

Dat hij als zoodanig beneden de maat bleef, kan moeielijk worden betwijfeld.

Lady Blessington zeide van hem dat hij ,,meer den trots had van een parvenu dan de rustige waardigheid van een ouden aristocraat.''

Zeker is het dat de dames, wier lieveling hij eenmaal was, toen het schandaal van zijn echtscheiding begon door te dringen, het salon verlieten, waar hij binnenkwam.

Wat een slachtoffers heeft hij niet gemaakt onder de vrouwen en met wat een onmenschelijke hardheid de rampzalige Caroline Lamb behandeld? Met zoo koele en verfijnde wreedheid wist hij deze arme verliefde te martelen en tot waanzin te drijven, dat zij ten slotte een poging deed tot zelfmoord.

En al die schoone gevoelens en hooge geestdrift, waarvan zijn gedichten vol zijn?

Zijn vrouw heeft op deze vraag een antwoord gegeven:

Hij is de absolute monarch over woorden en hij gebruikt ze, gelijk Bonaparte menschenlevens, om te veroveren, zonder verder te letten op hun innerlijke beteekenis, hen beschouwend alleen als cijfers, die hun waarde ontleenen aan de plaats waar hij hen zet in het getal en hen rangschikt met een volmaakte routine. - - - Ik heb nooit iemand ontmoet, die habitueel zóó verstoken was van de geestdrift, welke hij zoo schoon kan uitdrukken en tot welke hij zijn verbeelding weet op te werken.

Ja, hij was wel een rhetor in kunst en in leven, niettegenstaande het geniale dat hier en daar in zijn werk verspreid ligt.

A. GIELEN.

VROUWELIJKE VONDEL-BESCHOUWINGEN.

H. Laman Trip-de Beaufort: *Vondel. Kunst en Karakter*. Arnhem, 1920.

Lya Berger: *Les Femmes Poètes de la Hollande*. Paris, 1922

Men moet het erkennen, we treffen het niet gelukkig, wanneer in den laatsten tijd vrouwen over onze Nederlandsche letteren schrijven! Ik vertrouw, dat men mij niet van onheuschheid of onhoffelijkheid zal verdenken, wanneer ik deze klacht zal trachten te bewijzen door de bespreking van de beide geschriften, hier boven genoemd. In 1920 stelde Lodewijk van Deyssel Vrouwe Laman Tripde Beaufort aan ons voor, die „Vondel heeft bestudeerd door gezette lectuur van Vondel's werken en der werken over hem." Haar boekje: „Vondel, Kunst en Karakter" is de uitslag van deze studie. Ik vrees, leefde onze onvergetelijke Joseph Alberdingk Thijm nog, dat hij, na het lezen van de inleiding, die Lodewijk voor dit boekje heeft geschreven, een verwijtend wijsvingergebaar zou maken, en zijn grijsblonde lokken schuddend, zou zeggen: „Onze Louis heeft zeker mijn Portretten van Vondel vergeten, dat hij dit vluchtig geschreven boekje, vol zwevende fantasie, zoo in de hoogte

steekt. Ik fantaseerde ook wel eens, als ik door Vondel was begeesterd, maar ik hield mij toch altijd aan het waarschijnlijke, zooal niet steeds aan het ware.'' Slechts één verklaring kan ik vinden voor Van Deyssels groote ingenomenheid met dit boekje, het is de van zijn vader geërfde hoffelijkheid tegenover de Vrouw, die hem in den zoo goed klinkenden naam der schrijfster een waarborg deed vinden voor de degelijkheid van haar werk. Indien ik dan ook zijn meening niet deel, dan is dit geen bewijs, dat ik hare poging niet waardeer, maar wel, dat naar mijn overtuiging, wie over Vondel wil schrijven, nu niet meer mag fantaseeren, maar het afdoend bewijs moet leveren hem te kennen en te begrijpen door studie en onderzoek.

Vondel zou, volgens Mevr. L.-Tr. ,,bij oogenblikken van een uitbundige vroolijkheid meestentijds echter zwaarmoedig gestemd'' zijn geweest, in zijn jonge jaren. ,,Zoowel zijn werk als zijn wezen werden omluwd door weemoed,'' zoo lees ik op bl. 8. Vondels ,,melancoleusheid'' dateert echter van later. Uit zijn eerste gedichten blijkt juist des jongelings opgewekte vroolijke geest. Het „Oorlof Liedt" aan zijn bruid (1606—7), is frisch en alles behalve somber. ,,De Jaght van Cupido'' heeft niets van weemoed. En als Vondel in latere jaren de herinnering oproept aan den ,,Keulschen Rijn, beplant met Rijnschen wijn,'' waar hij in zijn jeugd ,,violendau'' heeft ,,gezogen,'' en wij hem zien ,,huppelen langs zijn Keulschen kay,'' dan geeft hij ons allerminst den indruk van een zwaarmoedig gestemd kind. Waarom Vondels jeugd ,,interessanter'' gemaakt, dan zij werkelijk is?

Ook staat de topographie van Amsterdam de schrijfster niet helder voor den geest. Immers Roemer Visscher, bij wien Vondel met Hooft en den ,,Indoloog'' Laurens Reaal bijeenkomsten zou hebben gehouden, woonde niet ,,op den toenmaals deftigen Zeedijk bij den Schreihoeck,'' maar op de Geldersche Kade, tegen den stadsmuur. Maar . . .en hier geeft de schrijfster blijk niet van de literatuur op de hoogte te zijn, toen deze bijeenkomsten gehouden werden, in 1620, was de oude Roemer al overleden, zoodat de dichters vermoedelijk wel niet in zijn huis samenkwamen. Dat Vondel, ,,keer op keer te gast kwam op het Muiderslot'' staat ook al niet vast (bl. 17); en dat hij liederen heeft gemaakt, die ,,gelijken op de zangerige zangen van den grootsten liereman uit onze vroegere letterkunde: Breêroô'', zal de lezer met belangstelling als een nieuwe ontdekking vernemen, indien althans die liederen

aangewezen kunnen worden.

Over Vondels karakter en gemoedsaard blijkt de schrijfster ook zeer bijzondere opvattingen te hebben. ,,Vondel is nu noch later ooit een politicus, ooit een wijsgeer geworden; *hij kan ten slotte niet polemiseeren noch redeneeren.*'' (Bl. 21). ,,Een leer als wetenschappelijke waarheid liet hem steenkoud.'' (Bl. 22). ,,Vondel heeft nooit iets gewild: zoo doelbewust is hij nimmer geweest.'' (Bl. 35). Maar op bl. 111 wordt hij ,,deze wilsman'' genoemd. In zijn hekeldichten, ,,is Vondel partijloos en ik zou haast zeggen, zonder beginsel.'' (Bl 41). Vondels Roomsch worden is een ,,verandering meer uiterlijk dan innerlijk.'' (Bl. 85). ,,Vondel, die zoo dikwijls het hart had opgehaald aan kleuren en klanken op de Amsterdamsche straten, genoot nu van de overvolle missen, de diensten met hun geheimzinnige belichting, het lit*h*urgische (sic!) gezang, zeëend uit honderden monden.'' (Bl. 86). Dat trof hij dan toch bijzonder slecht in de Amsterdamsche zolderkerkjes, of binnenkamers, waar de mis in alle stilte werd opgedragen uit vrees voor een inval van den Schout, en het verbod op de ,,paepsche conventiculen.''

Is het te verwonderen, dat een schrijfster, die zoo weinig begrip blijkt te hebben van Vondels gemoed, die in haar onkatholiek hart onmogelijk kan voelen, wat er omging in Vondels fijne dichterziel, — dat zij van de Altaargeheimenissen, de Bespiegelingen, de Heerlijkheid der Kerke en van Joannes de Boetgezant, in één adem durft betoogen: ,,Wie in deze vaardige bezwijmingen kunst zoekt, komt bedrogen uit,'' (Bl. 90)?

Maar de karakteristiek, die Mevr. Laman-Trip van Vondels Lucifer geeft, overtreft in originaliteit al wat zij over den dichter heeft te berde gebracht: ,,in de Lucifer geeft hij de Godheid het hoogste, wat hij kan geven: door Lucifer, dat is het kwaad, te laten wortelen in God. En dat is de grootheid van Vondel's God, dat hij de grootste aller machten: het kwaad in zich besluit.'' (Bl. 117-118).

Een krasser ontheiliging van Vondels meesterstuk is wel niet denkbaar!

En zoo gaat het voort, het heele boekje door. Zoo wordt de reus, de dichter met zijn krachtig temperament, als een tweede Simson, van zijn lokken beroofd, door deze aristocratische schaar. Maar gelukkig zonder iets van zijn krachten te verliezen. Hier zien we Vondel geprepareerd voor de lezers van Couperus, voor de abon-

nés van de Haagsche Post. Wel bekome 't hun! Slechts valt het te betreuren, dat aan zulk een minderwaardig Vondel-boekje een naam verbonden is, eens ten hoogste aangeschreven in de letterkundige en historische wetenschap, een naam, die terug te vinden is onder een van de degelijkste en waardigste Vondel-studiën, in „De Gids'' van 1887; getiteld: „Vondel's verhouding tot de kerkelijke en staatkundige twisten van den aanvang der 17e eeuw,'' door W. H. de Beaufort. Ach, dat de schrijfster zich bij de bewerking van haar Vondel-boekje herinnerd hadde: „Noblesse oblige.''

Volkomen onschuldig, niet kwaad bedoeld is wat de tweede schrijfster over „ Les femmes poètes de la Hollande'' heeft te boek gesteld; maar het geeft niet minder krachtig het bewijs voor „a little learning is a dangerous thing.'' 't Is waar, Lya Berger geeft een vrij goed overzicht van de Nederlandsche letteren, al is zij dikwijls op gespannen voet met de Hollandsche namen, en wordt Bredero's Moortje in een „Négresse'' herschapen. Maar, 't is of Vondels grootheid de schrijfster telkens van streek moet brengen, mademoiselle Berger begint met van hem te vertellen: „Jost fit ses études á Amsterdam où son père avait retrouvé sa maison de commerce et fut ensuite nommé bourgemestre.'' Dat „ses oeuvres tantôt rappellent Sophocle ou Euripide, tantôt évoquent la Pléïade ou Shakespeare'', is zeker een nieuw gezichtspunt. Jammer maar dat die invloed van Shakespeare nog niet bewezen is kunnen worden. Maar dat kan nog komen.

Een niet minder origineele voorstelling geeft Lya Berger van Vondels bekeering: „Sans doute dans ce culte (du catholicisme) aux manifestations plus sensibles, cherchait-il un apaisement à ses nombreux soucis. Il avait perdu sa fille; son fils le ruinait par ses dépenses exagéreès........ Sa femme lui tenait rigeur de son abjuration. Elle mourut d'ailleurs peu de temps après.... Les amis de Vondel le renièrent,'' etc. Hoe komt de schrijfster er aan!? Zijn dochter Anna, die hem was voorgegaan in de Katholieke Kerk, en die slechts eenige maanden vóór haar vader is overleden, zou vóór zijn bekeering gestorven zijn. Maaiken, eenige jaren vóór zijn overgang gestorven, zou hem die kwalijk hebben genomen! en daarna overleden zijn. Zijn vrienden, die hem verloochenden! alles er naast! Daarna komt „Lucifer, pièce à grand spectacle, peuplée de visions fantastiques,'' dus zoo iets als de Medea van Jan Vos „met kunst- en vliegwerk!'' Wanneer eindelijk, onder Vondels

werken, nog ,,des essais historiques'' vermeld worden, hebben we het laatste nieuws bijeen, dat over Vondel ontdekt schijnt te zijn en waarmede de Fransche wetenschap van onze letterkunde verrijkt is.

Dat Huygens secretaris is geweest van Willem II en Willem III, en niet van Frederik Hendrik, geeft blijk van eenig verward inzicht bij de schrijfster in onze vaderlandsche geschiedenis; en dat Huygens met de dochter van Barlaeus trouwde bewijst haar gebrek aan genealogische kennis. Jammer dat een Nederlandsche literator niet even de proeven heeft nagezien; hoeveel onnauwkeurigheden, ook in het eigenlijke hoofddeel van het boek: ,,Les femmes poètes,'' hadden niet voorkomen kunnen worden.

Moge een tweede druk hierin afdoende voorzien.

Belangrijke bladzijden in dit boek worden ingenomen door een uitvoerige beschouwing over Mevrouw Roland-Holst, met vertalingen van haar werk. Merkwaardig is het dat in dit gedeelte geen fouten voorkomen, zoodat wel vermoed mag worden, dat de schrijfster hierbij geen Hollandsche hulp versmaad heeft.

De nieuwere tijd is het best behandeld, zoodat we althans ons kunnen troosten met de gedachte, dat de Franschen onze latere dichteressen door dit boek nauwkeuriger zullen leeren kennen, dan die van de 17e en 18e eeuw.

Wanneer zal een bekwaam Nederlandsch literator ons eens een ,,up to date'' in het Fransch geschreven geschiedenis van onze letterkunde leveren, zooals Albert Verwey reeds begonnen is in ,,Le Mercure de France,'' met zijn ,,Orientation á la littérature hollandaise.''?

Heemstede, Januari 1924. J. F. M. STERCK.

EEN CENTRAAL BUREAU voor lectuur.

In Frankrijk werd een *Office Central de Librairie et de Bibliographie* opgericht, dat met zijn werkzaamheden in Januari van dit jaar begonnen is.

Het is een katholiek instituut, waarvan de Aartsbisschop van Cambrai, Mgr. Chollet, het voorzitterschap heeft aanvaard. In een hoogst waardeerend schrijven van Z. Em. Kardinaal Casparri aan Mgr. Chollet wordt duidelijk doel en bedoeling van dit Office Cen-

tral beschreven en wij veroorloven ons een paar zinsneden aan te halen.

Comprenant l'immense influence du livre, particulièrement á notre époque, votre Office Central se propose de contribuer á la diffusion du livre catholique, de doctrine sûre, de façon à travailler efficacement à mieux faire connâitre la vérité en orientant les intelligences vers l'Eglise, et en s'attaquant aux causes de l'ignorance religieuse.

Sachant d'autre part la quantité extra ordinaire de productions littéraires de notre temps, vous voulez combattre le désordre et l'anarchie qui régnent dans la librairie contemporaine en dégageant de cette production surabondante et incohérente un choix d'ouvrages utiles et bienfaisants.

. . . L'importance d'une oeuvre ainsi comprise ne peut échapper à persone.

De waarheid der laatste woorden: ,,dat men hier te doen heeft met een belangrijke onderneming'', wordt nog duidelijker, indien men de verklaring van het bestuur zelf, onder de oogen heeft. In een artikel: *Les Marchants contre l'Esprit* lezen wij:

(Onze onderneming) is het eerste teeken eener gelukkige reactie tegen eene overdreven publiciteit, die niet nalaat ernstig de geesten te verontrusten. Dat het initiatief genomen werd door katholieken, toont dat hier intellectueele en zedelijke belangen op het spel staan.

Men zou alle reden hebben zich over de activiteit der Fransche uitgevers na den oorlog te verblijden, indien sommigen hunner voor de verspreiding van hun boeken niet zulke commercieele middelen hadden aangewend als misschien voor den verkoop van stoffelijke voorwerpen gewettigd zijn, maar die ontoelaatbaar moeten geacht worden voor het verspreiden van geestelijke producten. De bekendheid, het crediet, de ingang, die een schrijver vindt bij het publiek, dat alles vraagt voorbereidingen, die niet door een kunstmatig lanceeren kunnen vervangen worden. De meening der kritiek het oordeel der geletterden, van de élite, zijn daarvoor onmisbaar: zij maken de atmosfeer, waarin een talent zich vormt, ontwikkelt en groot wordt; dan komt het stoffelijk succes het vertrouwen bevestigen, dat den schrijver het eerst gegeven werd door zijn gelijken.

Welnu, als men een grondig onderzoek instelt, zal men tot de bevinding komen dat juist met deze normale voorwaarden de uitgevers dikwijls geen rekening meer wenschen te houden.

Zij bepalen er zich niet meer toe, inlichtingen te geven omtrent nieuwe uitgaven, zij willen het letterkundige evenement scheppen, tot meester verheffen dengene, die nog maar een enkel boek heeft geschreven, stempelen tot een beslissend werk wat nog slechts een

veel belovend proefstuk is: zij dringen het op aan de kritiek, aan het publiek, aan de openbare meening, aan den schrijver zelf. Zij halen alle waarden door elkaar, of beter gezegd zij bekommeren er zich niet om, want zij maken er aanspraak op zelf de waarden te bepalen.[1])

Maar niets is broozer en kortstondiger dan het succes, waarop men stoft. Het publiek, dat verdoofd door al het lawaai, zich bij den neus laat nemen, is uiterst veranderlijk: het is geen vast publiek, want in zijn al te haastige nieuwsgierigheid blijkt het zelden trouw.

Een jeugdig romanschrijver, wiens eerste werk in groote oplagen is gegaan, verliest drie kwart zijner lezers als hij zes maanden later een tweede boek uitgeeft, dat dezelfde verdiensten heeft als het voorgaande. Heeft hij die miskenning verdiend? Och, eigenlijk was ze even ongegrond als het buitensporig succes dat ,,de mode'' hem den eersten keer had bezorgd. Zoo vormt men zich geen vast publiek. Dat alles is ongezond, onnatuurlijk en tegenstrijdig met de harmonieuse ontwikkeling van een literaire toekomst. Daar zit iets kunstmatigs, ik durf zeggen, iets immoreels in.

Maar de kritiek, zal men zeggen, kan daar tegen opkomen, minstens buiten den invloed blijven dezer rumoerige suggesties der publiciteit. Wij willen de kritiek niet miskennen; op de smalle plaats, die de dagbladpers haar toestaat, tracht zij haar praerogatieven te handhaven. Maar het feit blijft, dat zij gedwongen is zich bezig te houden met dat soort boeken, waarvan de uitgave door een verwoede reclame tot een ,,literaire gebeurtenis'' is opgeblazen. Dat is immers *het* boek, waarover iedereen praat. De kritiek moet er dus ook over spreken ten koste van een ander werk, dat niet met zoo'n geweld onder de aandacht van het publiek werd gedrongen. Natuurlijk, zij behoudt zich voor, zoo spoedig mogelijk terug te komen op het verwaarloosde boek; maar de volgende week is er weer een nieuwe „literaire gebeurtenis'' en dus....een nieuw uitstel....en zoo gaat het heel het jaar door. De uitgever heeft zijn doel bereikt. Het kan hem overigens weinig schelen wat de kritiek zegt van zijn boek, dat hij met schreeuwende plakkaten aankondigt. Uit een oor-

[1]) Tegen de Nederlandsche uitgevers kunnen deze bezwaren niet worden ingebracht, ofschoon er toch reeds eenige zijn die de gewraakte Fransche methoden toepassen. Maar bij ons deugt over het algemeen de kritiek niet; die veel te bentgenootschappelijk is en zich te dikwijls laat beinvloeden door beweegredenen van persoonlijken aard.

deel vol voorbehoud weet hij zorgvuldig eenige losse epitheta te knippen en maakt er eene aanprijzing van, onderteekend door een beroemden naam: hij buit zelfs eene strenge kritiek uit, door te beweren, dat dank deze afkeuring, de verkoop van het boek met een sprong omhoog is gegaan.''

Deze dingen zijn voor ons niet nieuw. In Fransche bladen en tijdschriften hebben wij al een paar jaren lang protesten kunnen lezen tegen de onwaardige en dikwijls bedriegelijke middelen, waarmede eene uitgave wordt gelanceerd. Door het middelmatige te prijzen als iets buitengewoons, het verdorvene als groote kunst, het ziekelijk wroeten in de moreele ellenden van anderen als hooge menschenliefde, wordt het publiek misleid. En dat bedrog heeft niet alleen schadelijke gevolgen voor zijn geldbeurs, maar, wat oneindig veel erger is, voor zijn zedelijke, intellectueele en esthestische ontwikkeling, met één woord voor zijn innerlijke beschaving.

Op zich zelf genomen is de oprichting van het *Office Central*, dat eerlijk, onafhankelijk en met kennis van zaken elk boek wil waarmerken, met groote instemming te begroeten.

Toch zit er aan dit instituut *in schijn* (die zoo licht voor werkelijkheid kan worden genomen) iets vast, dat er niet aan verbonden had moeten worden, tenzij (en ik maak dit voorbehoud zoo uitdrukkelijk mogelijk) het in Frankrijk uitgesloten mocht zijn, het goede boek langs den gewonen weg, door den boekhandel, tot het publiek te brengen. Wij bedoelen: den schijn van commercieel belang.

Mijn bezwaar is namelijk dat ,,l' Office est un *central de vente*'', dat het in Parijs een verkooplokaal heeft en een verzenddienst naar buiten.

Hoe hoog de bestuurders van het *Office Central* ook staan, hoe stellig zij in het eerste nummer van hun loopmare verzekeren dat geen hunner financiëel, bloedverwantelijk of vriendschappelijk (hetgeen wij onvoorwaardelijk aannemen) bij deze zaak betrokken is, toch zullen zij voedsel geven aan argwaan bij hen, die van hun absolute belangeloosheid niet van te voren overtuigd zijn.

En dat moet, naar onze meening, waar het maar even kan, vermeden worden.

Na deze waardeering van het Fransche Instituut met het kleine voorbehoud dat wij, in het algemeen en dus afgezien van nationale toestanden, meenden te moeten maken, komen wij tot de vraag:

Hebben wij niet iets dergelijks noodig?

Voor ons is het antwoord op deze vraag reeds gegeven door de praktijk: wij zeggen: ,,Ja'' — en wij houden vol: ,,ja, het is noodig''.

Ieder, die een boek wil koopen, moet inlichtingen kunnen ontvangen, waaruit hij kan weten of het inderdaad is wat hij zoekt; of het boek werkelijk de wetenschappelijke, religieuze, literaire waarde bezit, die het in de aankondiging van boekhandel en uitgever wordt toegekend.

Daaruit volgt dat onze inlichtingen geheel onafhankelijk moeten zijn: wij geen enkel financieel belang mogen hebben bij den boekverkoop; dus nimmer, in de plaats tredend van den boekhandel, zelf boeken zouden gaan leveren. Zoover wij thans de zaak kunnen inzien moet elk commercieel belang volstrekt worden buitengesloten.

Daaruit volgt echter ook dat eene bestaande uitgeverij of boekhandel nooit in aanmerking kan komen om de volkomen objectieve adviezen gelijk wij bedoelen, te verschaffen.

Maar dat is alleen de negatieve kant: wat wij *niet* moeten doen.

Het positieve is echter dat wij onze inlichtingen, die wij het publiek zullen geven, ontvangen van hoogstaande mannen, onbetwistbaar bekwaam in hun vak en derhalve bevoegd tot oordeelen over een speciaal boek.

Aan beide voorwaarden kunnen wij voldoen en met groot vertrouwen openen wij 1 Mei a.s.

het R.K. Centraal Bureau voor Lectuur. Gebouw—Heerengracht 415, Amsterdam.

Wij willen ieder, in zoover het ons maar eenigszins mogelijk is, op schriftelijke aanvrage inlichten omtrent aard, strekking en waarde van boeken op elk gebied.

Abonné's op het *Maandschrift* B o e k e n s c h o u w ontvangen *gratis* (alleen postzegel voor antwoord ingesloten) de gevraagde adviezen, indien zij aan ons bureau als abonné's bekend zijn. Daarom vragen wij alle inteekenaars op het *Maandschrift* B o e k e n s c h o u w en zij, die zich op den nieuwen jaargang (15 Mei) wenschen te abonneeren *hun naam en adres* aan ons (*uitsluitend*: Heerengracht 415, Amsterdam) op te geven met mededeeling of zij het Maandschrift reeds ontvingen of nieuwe abonné's zijn. Deze maatregel is noodig voor een behoorlijke administratie.

Wij hebben thans toezegging van medewerkers op alle gebied en indien wij hier eenige namen noemen, is dat alleen om te laten zien

dat wij ons waarlijk niet met de eersten de besten hebben tevreden gesteld. Zoo mogen wij o.a. rekenen op de hulp van: PROF DR. G. BROM — PROF. DR. J. VAN GINNEKEN, S.J. — PROF. DR. GORRIS— PROF. DR. P. G. GROENEN — PROF. DR. J. HOOGVELD, — G. LAMERS, S.J. — PROF. B. MOLKENBOER, O.P. — PROF. DR. P. ROELS — PROF. DR. A. VAN ROOY — J. VAN RIJKEVORSEL S.J. — M. SLOOT — PROF. DR. A. SLIJPEN, J.S. — PROF. DR. A. STEGER — DR. J. STERCK — DR. G. J. WITTEMAN — CHR. KOPS O.F.M.

Krijgt ons werk door zulke namen niet een waarborg van degelijkheid?

De Standaard-Catalogus.

Wij stonden nu nog voor een vraagstuk, waarvan wij al eenige jaren geleden de oplossing zochten en die wij thans, met de oprichting van het Centraal Bureau moesten vinden.

Wij mogen aannemen dat de adviezen, welke zullen worden gevraagd omtrent wetenschappelijke boeken, in hoofdzaak werken zullen betreffen van meer recenten datum, wijl de verouderde gewoonlijk hun waarde hebben verloren.

Op het gebied van ontspanningslectuur (belletrie, romans en eigenlijke leesboeken) is echter nog heel wat in drukken omloop, dat reeds een gezegenden ouderdom heeft bereikt. Wij weten ook door jarenlange ervaring, dat op dit terrein voorlichting het meest noodig is en het meest gevraagd zal worden.

Om daaraan voor een groot deel en in eens tegemoet te komen, hebben wij besloten den *Standaard-Catalogus* uit te geven. Het spijt ons dat wij, uit vrees voor oneerlijke concurrentie, een nauwkeurige omschrijving van opzet en uitvoering van dit werk nog niet kunnen openbaar maken.

Maar wij gelooven dat belangstellenden aan deze mededeeling genoeg zullen hebben. Men zal, redelijker wijze gesproken, in dit werk niet vergeefs zoeken naar een boek van de omschreven soort; het zal niet zijn een compilatie uit de verschenen jaargangen van Boekenschouw, maar een zelfstandig werk; iets dat in ons land geheel nieuw is en niet alleen gewone lezers en hun raadgevers volkomen kan bevredigen, maar ook allen die vlug de eene of andere bijzonderheid in zake literatuur, moeten op zoeken.

Wie hieromtrent meer gegevens wil ontvangen, wende zich tot mijn persoonlijk adres en geen ander: A. Gielen. s.j.—Directeur van het R.K. Bureau voor Lectuur, Heerengracht 415, Amsterdam.

Zij, die echter dadelijk wenschen in te teekenen, geven naam en adres op: *uitsluitend* aan Firma E. v.d. Vecht, Marnixstraat 372, Amsterdam. De prijs is slechts ing. f 2,50 geb. f 3,50— Elk jaar zal eene aanvulling verschijnen der nieuw-verschenen boeken, en de prijs van dit supplement op een minimum worden bepaald.

Maandschrift Boekenschouw wordt de loopmare van het Centraal Bureau voor Lectuur en zal de lezers op de hoogte houden van wat er omgaat in de boekenwereld.

Het wil echter zijn verleden niet verloochenen en geen dorre bibliographie worden. Maar, met behoud van eigen karakter en handhaving zijner *onafhankelijkheid* van schrijvers en uitgevers, liefde en belangstelling aankweeken voor het goede en schoone boek en zijn lezers waarschuwen tegen vandalisme in kunst, bedenkelijke modernismen in godsdienst en zedeleer.

Onze beginselen zijn bekend en daarvan zullen wij geen duimbreed afwijken. En mochten wij ooit toonen dat het menschelijk is te dwalen, dan zullen wij geen oogenblik aarzelen de vergissing te bekennen en te herroepen.

Voor den nieuwen jaargang, beginnend 15 Mei a.s. wordt de Redactie aldus samengesteld.

Hoofdredactie: A. B. H. GIELEN. REDACTEUREN: IR. L. J. M. FEBER.— G. LAMERS S.J.— M. A. P. C. POELHEKKE.— J. VAN RIJCKEVORSEL S.J.— PROF. DR. A. SLIJPEN.— DR. J. STERCK. — BERNARD VERHOEVEN. — CYRIEL VERSCHAEVE.

Wij hopen hiermede onze lezers duidelijk te hebben gemaakt wat wij nastreven met ons *R. K. Centraal Bureau* en de uitgaven van *Standaard-Catalogus* en *Boekenschouw*.

Tot nadere inlichtingen zijn wij gaarne bereid.

Wij mogen nu wel eindigen met het vriendelijk verzoek:

Stel niet uit tot morgen,
Waarvoor gij heden reeds kunt zorgen.

Zend ons dus een briefkaart, waarop gij ons mededeelt: het een of het ander van deze drie:

1. Dat gij *reeds* abonné *zijt* van *Boekenschouw* en nu wenscht ingeschreven te worden als Correspondent-lid van het Centraal Bureau (gratis) Naam en adres s.v.p. duidelijk.

2. Dat gij *nog niet* geabonneerd zijt op *Boekenschouw*, maar U bij dezen als abonné en Correspondent-lid van het Centraal-Bureau opgeeft.

3. Dat gij een abonnement verlangt op den *Standaard-Catalogus* (geb. of ingen.).

En zend deze kaart aan het adres van ondergeteekende: Heerengracht 415, Amsterdam.

A. B. H. Gielen s.j.
Directeur van het Centraal Bureau.

GELEZEN.

In *Opgang* (8 Maart) een van de beste artikelen, die ik ooit onder oogen heb gehad, over expressionistische kunst door KREITMAIER.

In dat zelfde Weekblad (29 Maart) het begin van de ,,Kunstbeschouwingen der Scholastiek door Jacques Maritain,'' den bekeerden Franschen wijsgeer.

Hij zegt o.a.: (men) zou een rijke en volledige kunsttheorie kunnen opbouwen door opnieuw het materiaal, dat de Scholastieken al bewerkt hebben, te verzamelen en in studie te nemen. Hier willen we slechts enkele trekken van zulk een theorie aangeven, terwijl we ons verontschuldigen over de leerstellige wijze, waarop wij ons nederig werkje schrijven en wij hopen, dat deze beschouwingen *naar aanleiding van* en *rondom* Scholastieke grondstellingen, ondanks haar onvolledigheid, de aandacht zullen vestigen op het nut, dat een terugkeer naar de wijsheid der Ouden zou stichten, en eveneens op het mogelijk belang van een verstandhouding tusschen wijsgeeren en kunstenaars. Wij leven toch in een tijd, waarin allen de noodzakelijkheid voelen, om de grenzenlooze verstandelijke verwarring, een erfstuk der negentiende eeuw, te verlaten en de geestelijke voorwaarden te hervinden tot een *labor honestus*, tot achtenswaardigen arbeid.

In *Orpheus* (Februari) haalt C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA uit ,,het Pantheon onzer Poezie'' den door de Tachtigers vooral zoo wreed gesmaden Rhynvis Feith. Het is een eeuw geleden dat Feith voorgoed de oogen sloot, beweend en bewonderd. Toen hij stierf (1753—1824) wijdde N. G. van Kampen hem een ,,Levensberigt'': ,,De algemeene stem eener om zijn verlies treurende Natie erkent, dat hij een der eersten was, die het tegenwoordig bloeiende tijdperk harer Dichtkunst heeft te voorschijn geroepen — en die aan den herlevenden geest der Poezie de edelste richting deed nemen: de

liefde voor Godsdienst, Deugd en Vaderland.''

Zelden mocht eenig dichter op een meer gezegend leven terugzien: — rijk en bemind, in gelukkigen echt te midden van een bloeiend gezin levend op zijn heerlijk buitengoed ,,Boschwijk,'' gevierd, bewonderd en bezocht door alle kringen van zijn volk — zelden niettemin zal eenig dichter meer tranen hebben gestort over de rampzaligheid van het leven — ,,in abstracto;'' zelden zal een dichter meer liefde hebben ondervonden — zelden zoo spoedig zijn vergeten! Het geheim van dat al was dat hij, evenals van Alphen in zijn kinderversjes, op het preciese oogenblik de preciese vertolker is geweest van de beste gevoelens zijner tijdgenooten: de massa—psychose der romantische sentimentaliteit en ,,Weltschmerz,'' waarvan de oorsprong tot Rousseau teruggaat, waarvan Duitschland de ,,Sturm und Drang''-periode doormaakte, waarvan Goethe's ,,Werther'' daar bloei en hoogtepunt tevens vormde, en Feiths beide romans ,,Julia en Ferdinand'' en ,,Constantia'' ten onzent de besuikerde monumentjes zijn geweest

Onze ziels-arme tijd kan het niet goed meer begrijpen als zijn held zich daar gereed noemt ,,om het wormpje als (zijn) natuurgenoot te omhelzen'' — niet meer meeschreien als Feith in zijn ,,Dagboek mijner goede Werken'' vertelt hoe hij een bedelares een geldstuk gaf en, thuisgekomen, snikkend neervalt omdat hij niet twee geldstukken heeft gegeven, — maar zijn tijd heeft het wèl begrepen en zelfs de kordate Betje Wolff heeft toch menig sentimenteel traantje laten glijden, en wie zijn tijd vertolkte heeft de eeuwigheid verdiend!

Nochtans voelen wij eer Feith's verdienste in zijn verfrissching der dichterlijke taal, die onder dichtgenootschappen en Franschen invloed grijs werd van de schimmel.''

Wij zouden zeggen: de kunstenaar, die al te eigentijdsch is, sterft met de mode van zijn tijd, wie zijn kunst weet te uiten in algemeen-menschelijke en altijd verstaanbare vormen, gestempeld met het cachet zijner persoonlijkheid — blijft leven voor alle tijden.

In *Het Tijdschrift voor zielkunde en Opvoedingsleer* (Maart) de voordracht over ,,Montessori,'' gehouden op de de R. K. Paedagogische Week te 's-Bosch (2 Aug. 1923) door Anna Maria Maccheroni, de assistente van Dr. Montessori. Op zeer onderhoudende wijze (in't Fransch) wordt het systeem der groote opvoedkundige uiteengezet:

,,On fait tant d'études sur l'homme, on le considère sous tant de points de vue, mais Madame Montessori, a choisi la meilleure partie. Avec la méthode l'école avance plus franchement sur le chemin indiqué par Pie ,,instaurare omnia in Christo.''

En dan deze bede: ,,Ayez confiance, la méthode est si jeune encore. Elle s'est répandu dans le monde avec une véhèmence qu'on n'a pu ni retenir, ni diriger. Beaucoup de personnes en parlent avant de la connaître, les uns l'exaltent les autres la combattent, très peu l'ont aimée et étudieé et peut-être personne ne l'a encore considerée comme une oeuvre qui a seulement commencé á vivre et qui est encore assez incomplète mais assez profonde pour être digne d'aide et de protection.''

In het dubbelnummer van *Tijdschrift voor Taal en Letteren* (Jan. Febr.) het artikel ,,Raad en Raden'' van Dr. J. v. Ginneken, een semasiologische proeve, die blijkbaar alleen voor experten is. Een studie, voor elken letterlievende te genieten, van Dr. D. Stracke over ,,Krieke Putte in het Huslster Loe.'' De schrijver geeft de reden, waarom hij zich met deze twee namen uit den Reinaert bezig houdt. Omdat zij namelijk op het innigste samenhangen met de allerbelangrijkste vraag naar de woon of zelfs geboorteplaats van één der Reinaertdichters. „Kriekeputte'' immers wordt in den Reinaert zòò uitvoerig behandeld, met zulk een tal van bijzonderheden, dat men gerust (indien deze beschrijving niet verzonnen is) eene grondige persoonlijke kennis aangaande dit oord bij den dichter vooropzetten mag. Daarenboven, vermits ,,Kriekeputte'' als een zelden bezochte uithoek van Vlaanderen als een aan weinig inwoners bekende ,,stede'' vermeld wordt, is het volstrekt niet gewaagd te beweren: in het soete lant van Waes was deze Reinaertdichter tehuis, en wel bepaaldelijk in de omstreken van ,,Kriekeputte'' in Hulsterloe.

Dr. H. H. Knippenberg heeft het over ,,Simons over Katholiek Tooneel'' naar aanleiding van diens twee deelen: ,,Het Drama en het Tooveel in hun ontwikkeling,'' uiteengezet.

Na eenige aanmerkingen te hebben gemaakt, besluit hij: ,,Deze twee deeltjes bevelen wij voor vakstudie aan. Ze moeten echter als handleiding worden beschouwd en kritisch gelezen.''

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Baum (Vicky). De Wereld zonder Zonde. (De roman van een minuut). Vertaling van A. Moresco (174.) „Ontwikkeling" Amsterdam

De leider van een communistischen staat waarin alles is gedegenereerd en de toestanden honderd maal erger zijn geworden dan ooit in een kapitalistischen staat mogelijk zou zijn, staat met de hand op een hefboom, diep in een mijn, gereed om alles wat boven op aarde is in de lucht te laten vliegen als de vijand nadert.

En hij hoort den vijand komen.... in een enkele minuut schiet heel zijn leven en streven langs zijn geest en dan drukt hij den hefboom neer.

Het bestaan dat hij in dat laatste oogenblik doorraasde wordt in 174 minus 45 kleingedrukte bladzijden verteld. Des chrijver heeft met dit boek zijn geweten belast, want telekens en telkens nadert hij bedenkelijk de pornografie. Op deze wijze zal het socialistische ,,Ontwikkeling'' het volk waarlijk geen ontwikkeling brengen, tenzij in het slechte.

LODE.

Birt (Theodoor) Romeinsche Karakterbeelden. Levensbeschrijvingen uit de Romeinsche Geschiedenis. Vertaald en bewerkt door Dr. N. J. Singels. Thieme, Zutphen.

Dit soort van boeken Birt is in de mode. Waarom? Laat ik eerlijk bekennen dat ik er niets van begrijp, beter misschien: het niet gràag begrijp.

Want men zal niet licht onder de would-be-wetenschappelijke werken luider-sprekende specimina aantreffen van veelweterige oppervlakkigheid. Het zijn prâatjes van een gezelligen ouden heer, die het vroeger gelezene, en slecht doorwerkte, nu slordigjes oververtelt. Maar daarbij met groote vrijmoedigheid een hoop dwaasheden debiteert en onwaarheden lanceert.

Ook de, overigens zoo verdienstelijke, vertaler hadde, nu hij er tòch toe besloot ook bewerker te zijn, het zuiver-Duitsch cachet, voor zoover het althans chauvinistisch is, in veel grootere mate dienen te wijzigen.

Nauwelijks zijn we begonnen ons te vergasten aan de Romeinsche figuren wien de eer wordt aangedaan, of we stuiten al op flauwe invectieven tegen Engeland. Een beetje verder moet het stadhuis der oude stad Ulm de zucht naar *krijgsroem* helpen kweeken. Dat hoort toch niet thuis in een Nederlandsch boek?

Den schrijver zelf zou ik evenwel met het grootste genoegen een paar uur vervolgen, omdat hij met zijn kalme bewegingen voortdurend hitst tot tegenspraak.

Al aanstonds zijn Voorwoord. (Zooals alle gezellige papa's, schrijft hij behalve een Inleiding ook nog een Voorwoord). In dat Voorwoord dan, weet hij de groote mannen wier beeld hij gaat teekenen, in een wip te verhaspelen tot Necessitas-marionetten: ,,Zij zijn s l e c h t s de voortbrengselen van de Maatschappij waaruit ze voortkwamen.'' Eerlijkheidshalve sloeg ik er de Duitsche editie op na: welnu dààr staat ,,nur'' in volle glorie.

Maar is het dan niet ontzaglijk komiek, dat hij er onmiddellijk op laat volgen: ,,men moet bepaaldelijk letten op de ethische zijde van het vraagstuk.''

Jawel. Zooals op de ethische zijde der temperatuur?
Ik acht het hier nu niet de plaats om uitvoerig te wijzen op de talrijke clichés, die in het boek van een zich als nieuw aandienenden historiograaf niet meer thuis hooren. Als men van *de* Romeinsche vrouw hoort zeggen dat zij ,,Moeder'' was, dan weet men al tevoren dat men Cornelia te slikken krijgt. Maar *is* de moeder der Gracchen nu ook werkelijk een *bewijs* voor die stelling, indien men tevens denkt aan al de eeuwen, die dit geschied-boek bestrijkt? Lieve Juvenalis, hou-je rustig in je urn!

En dan zijn hopeloos generaliseeren.... *Alle* Romeinen deden dit, en *alle* Romeinen lieten dat, en *geen* der Romeinen waagde weer iets anders en *nooit* kwam het op in het hoofd van wélken-Romein-ook dat........enz.

Wie gelooft nu toch zulke enormiteiten?

En dan die ongenietbare geestigheden. Ze zijn zonder tal.

Kortom, ik kan dit boek niet uitstaan. Het eenige misschien dat lof verdient, is zijn pogen om door anecdotische verhalen den lezer te boeien. Maar hij begint met dit zelf heel hautain te verfoeien bij Suetonius, zijn zegsman. Dat bederft alweer de vreugd door de inconsequentie.

Ik laat het hierbij. Wie lust heeft in dit boek, hij koope het. Het is alom verkrijgbaar voor 3,90 gld.

DR. S.

Cordens (F.) Marion. Van Munster, Amsterdam.

Dit verhaal brengt ons terug naar den tijd van 't beleg van 's-Hertogenbosch in 1629. Tusschen enkele spannende beschrijvingen der nooden en ellende in de geteisterde stad gedurende het beleg, vlecht Cordens de romantische geschiedenis van Marion.

Daar is een schat van materiaal, waarmede de schrijver iets goeds had kunnen opbouwen; verwikkelingen en gegevens in overvloed.

Marion is een vondelinge, wordt opgevoed bij voorname inwoners van den Bosch. Twee jongelieden dingen naar haar hand en hart, en

de een, wiens liefde niet wordt beantwoord, laat zich verleiden tot een valsche streek, maar komt later tot inkeer. Ten slotte vindt Marion haar vader terug in een Fransch edelman, die gewond binnen de stad wordt gebracht. Men ziet, daar was een boeiend volksverhaal van te maken. Maar de schrijver heeft geen kleur weten te brengen in zijn verhaal, geen leven en geen atmosfeer. Dat is jammer, want wat hij te vertellen had, was anders op zich zelf heel treffend.

T. B.

Dekker (Maurits) Doodenstad. Schetsen uit het Gevangenisleven (96). N. V. Ontwikkeling, Amsterdam.

Deze schetsen hebben indertijd gestaan in het socialitische dagblad „Het Volk." Iets nieuws brengen zij niet; ze gelijken als twee druppelen water op die tallooze geschriftjens, waarin tallooze ontevredenen, eenmaal uit de gevangenis ontslagen, hun hart ophalen aan altijd weer dezelfde ontboezemingen.

Het smartelijk relaas van Silvio Pellico grijpt den lezer in de ziel; het gewone kankeren van Dekker laat ons koud. De brits is smal en onpraktisch, het beddegoed is primitief, de dekens kaal als een diplomatenschedel, de centrale verwarming bevat alleen „lauw water," drinkbeker en waschbakje vertoonen roestvlekken, het kijkgat ergert hem, de politie is ruw enz. enz.

Ik ben eenige jaren aalmoezenier eener gevangenis geweest, en ik kan begrijpen dat men het systeem der eenzame opsluiting beschouwt als de oplossing van een probleem, die veel nadeelen heeft.

Maar onnoozele klachtjens, als boven aangehaald, brengen ons geen stap verder, zullen veeleer oorzaak zijn dat de oude toestand blijft voortbestaan. Want de veeleischendheid dezer gevangenen is als een waarschuwing, hun niet den vinger te geven, omdat zij dadelijk de heele hand zullen grijpen.

In welken geest, dit overigens tamme boekje is geschreven, mag blijken uit een zin als dezen: „zooals de cel thans is, is zij een sprekend monument voor een christelijke regeering, die opstaat en naar bed gaat met de bijbel in prachtband, zorgvuldig gesloten met gouden scharnieren, voor farizeeërs, die God op de lippen, maar een ziel van stroo en harten van kurk hebben" — of dezen anderen: „waar onze christelijke regeering er in geen harer handelingen ooit blijk van heeft gegeven zich te kunnen verheffen boven het niet bijzonder hooge peil der Eer en Deugd - moraliteit enz........."

Wel ja; de gekken in een krankzinnigengesticht wijzen met bedenkelijk hoofdschudden op alle losloopende burgers en houden hen voor waanzinnig; en de gevangenen hebben steeds een groote neiging de menschen, die hen straften, als deugnieten te beschouwen en in den kerker te willen stoppen. Och, het ligt er maar aan, op welk standpunt men staat.

A. P.

Koesminskaja (T.A.) Mijn Levenslot, een verhaal door een Russische Boerin gedicteerd aan....Herzien en verbeterd door Leo Tolstoy; vertaling van Charles Salomon.

Eenvoudig vertelt deze boerin hare, meestal aangrijpend trieste, lotgevallen. Het is een troosteloos leven en het wordt gedragen met eene gelatenheid die verbazing wekt.

Onmenschelijke toestanden worden geopenbaard en men verwondert zich niet meer dat Rusland zijn ondergang tegemoet is gesneld.

Het boek is lang geen jeugdlectuur, maar den volwassenen kan het een kijk geven op Russische ruwheid, corruptie en menschverachting waardoor hij veel verklaren kan. Het volk, het arme, leeft daar als een kudde, waarvan de sterken de zwakken verwonden, en die door de opzichters wordt voortgedreven met wreede onverschilligheid en ruwe wreedheid. T. B.

Long (William J.) Langs dierenpaden in het hooge Noorden (171) Uit het Engelsch door Cilia Stoffel: teekeningen van Charles Copeland. WL. en J. Brusse, Rotterdam.

Men heeft Long verleden jaar verweten dat hij veel uit zijn jagersduim zoog en voorvallen uit de dierenwereld beschreef, die hij onmogelijk had kunnen waarnemen. Hij heeft die aantijging verontwaardigd afgewezen en zijn methode van bespieding der levende dieren beschreven.

Anderen hebben wel eens gezegd, dat hij zijn dieren wat te veel vermenschelijkt en hen behalve instinkt en schattingsvermogen een zuiver verstand schijnt toe te kennen. Daar is misschien wel iets van aan.

Maar met dit al vind ik zijn boeken zeer interessant en boeiend.

Ook deze reeks verhalen over leven en gewoonten van ijsbeer en vischmarter, van Waptonk de wilde gans, van walvisch en andere dieren in het water en op het land, zijn hoogst onderhouden en verrassen keer op keer. En den lezer, die vragen mocht: ,,wat is er van dit alles waar?'' verzekert de schrijver nog eens (op bladz. 8) ,,zelfs het kleinste voorval hier verhaald is zoo trouw naar de natuur, als zorgvuldige, nauwgezette waarneming dat mogelijk maakt''. (Er is een uitzondering en die wordt eerlijk aangegeven, blz. 9).

Dit is, ik aarzel niet het te verklaren, een mooi boek voor iedereen, die houdt van de levende natuur.

FR. R. KN.

Ritter Jr. P. H. De ijlende Reis. Van Dishoeck, Bussum.

,,Er ligt in het reizen iets van het denken over den dood.'' Als een ,,leidmotief'' staat deze gedachte aan het begin van een reis

door den nacht, ondernomen kort na den oorlog, door de streken geteisterd ,,van den IJzer tot de Jura''.

En zoo is dit weemoedig boek geworden een fijnstemmige maar droeve herfstnevel waarin wij peinzend voortgaan, terwijl boven ons hoofd van de ontbladerde boomtakken druppels van schoonheid neer leken, die licht zijn omdat zij den bleeken hemel samenbuigen in hun blinkende ronding.

In deze lucide vloed van woorden zijn geen kleuren, er is slechts grijs, diaphaan en edel grijs, dof en glanzend grijs, maar eenkleurig: grijs en daarom troosteloos. Het is als een donker oog dat schittert niet van vreugde, maar omdat het licht valt in een verstolen traan.

En toch is de smart die door deze woorden ruischt niet alleen de klacht om verwoeste schoonheid, waaraan ,,een bloedend, een brandend offer was voltrokken maar die na de marteling een smartelijken adeldom had gekregen, als van Vroomheid ,,welke onkwetsbaar is, wijl zij zich niet verweert'',—maar wat door deze zinnen klaagt, als verstrooide tonen in een winddoorwaaiden nacht, dat is het afgematte en toch zoo bange verweer tegen de lethargie die de moderne ziel langzaam met bedwelming omwademt en ze verstikt.

,,Wij hadden den dag door, niet den moed tot spreken gehad, maar nu, tot ons zelf gekomen in deze kleine, mat verlichte voortschuivende ruimte, die door haar bepertktheid dwong tot aandachtconcentratie en die ons herinnerde aan eenzelfde ruimte, waarin wij gisteren ons vaderland waren ontvlucht, nu zochten op eens onze stemmen elkaar zij tastten naar elkander, zij stamelden als de stemmen van twee, die elkander hun uiterst verdriet willen openbaren en zoo beschaamd en onthutst zijn, dat zij den aanvang niet kunnen vinden van een discours dat het schreien verheelt. Wij hadden al onze verwachtingen ineen zien vallen, de levensperiode die onze reis was, droeg de romantiek van geen enkele gebeurtenis. Er was eigenlijk niets geschied, er was geen aanwijsbaar moment, waarin iets in ons even was gebroken.

De leegte des levens was eenvoudig om ons heen gekomen, de opperste verschrikking was naast ons gaan staan als een dagelijksche gebeurtenis. Wij voelden duidelijk, terwijl onze ademen gingen in afwachting van het eerste woord, wij voelden duidelijk, dat deze verschimde wereld het wezen van het neo-moderne leven, het wezen van den nieuwen tijd, het wezen van ons leven was.''

Rust en bezinning zijn verdwenen uit het moderne leven, waar gebeurtenissen elkander opvolgen als krantenberichten en ons ,,verbijsterde en verijlde wezen beroeren als de wind een Aeolusharp''.

De vluchtige onvastheid is de grauwe Frau Sorge van den modernen mensch en hij wil ze ontloopen uit alle macht.

Want de onzekerheid brengt onrust en de onrust uitputting en doodende vermoeidheid. Zijn verlangen naar diepte wil hij stillen door veelheid en daarom is de ijlende reis een bedwelming voor dien nieuwen Ahasverus, die langs de steden rent om zijn leegheid te vullen met verzadiging van gezichten. Maar de steden staan verwoest

met muren, ,,die zachtjes bloeden'', of ze staan ongeschonden maar leeg en ,,willen hun leven-loosheid verbergen onder getier.''

Dan door de velden.

,,Maar aldoor weer opnieuw is daar datzelfde zachte, lijdelijke zich welvende land, dat onaandoenlijke door zijn glanzende beminnelijkheid.''

Het is waanzinnig dit storeloos voortijlen zonder bereikenis, dit reizen door licht en lieftalligheid zonder verrukking of vreugde, met medemenschen die zwijgen de uren door, die zwijgend als doelloos opgeschikte voorname poppen zich maar laten rijden.

Wij voelen ons voortbewogen door de schoonheid en de gracie die wezenloosheid verhult omringd ,,door liefelijke verbeeldingen, zonder hart.''

Het is een hopelooze tocht, die ijlende reis van den modernen mensch om aan zichzelven te ontsnappen, want zijn leegheid draagt hij in zijn ziel en daarom lijkt hij overal te trekken door ,,domeinen waar de ijlte giert.'' Bitter echt is het sprookje van den man, die zijn schaduw wilde ontloopen.

Dat alles leest men uit dit peinzende boek, maar wat wij er niet uit lezen, dat doorlicht toch ons leven met verblijdende zekerheid.

Ons leven is een reis.

Alleen—geen rustelooze reis naar een plek, ,,van zacht en vreugdig zelfvergeten,'' maar een doelbewuste, een rhytmische en een zeer werkelijke reis naar een doel dat ieder kent, waarvan ieder had kunnen hooren die kwam aan de heuvelen ,,waar het hier van zwarte kruisen als een milliarden-leger trok over het land, over alle heuvelen klimmende in alle dalen dalende, legers van kruisen, van zwarte kruisen'', als de opgestoken waarschuwingen der ,,succombés'', voor elckerlijc, die wilde hooren, zwijgende, maar zeer duidelijke gidsen naar een land, waarheen zij in ijlende reis waren gevloden.

COR HESSELING.

Streuvels (Stijn) Land en leven in Vlaanderen (359). L. J. Veen, Amsterdam.

De uitgever heeft geen reclame gemaakt met de rijke illustreering van dit boek. Hij laat het niet eens drukken op het titelblad dat bijna elke bladzijde met een of twee schoone foto's van land en luiden en huizen wordt verlucht. Men zou zeggen dat hij de talrijke afbeeldingen slechts beschouwt als bijzaak.

Maar prentjes en tekst in dit boek laten zich niet scheiden; zij behooren bij elkaar als wezenlijk samenstellende deelen.

Wij moeten veronderstellen dat Streuvels zijn volk kent en dan heeft hij het toch heel anders gezien dan Cyriel Buysse, die altijd en overal sexueele wildheid ontdekt. Ten miste, wat Streuvels op blz. 250 en volgende over het liefde-leven schrijft, wijst veeleer op een zekere schuchterheid en zelfbeheersching. Hij spreekt zelfs,

en dat is jammer, van ,,lamme braafheid,'' hetgeen wel wat in strijd is met andere deelen van dit boek, waar het gaat over woeste vechtpartijen, zware drinkgelagen en lichtzinnigen omgang.

Het is mogelijk dat dit vooral moet slaan op den na-oorlogschen toestand. Want op blz. 344 geeft Stijn Streuvel geen verheffend idee van de tegenwoordige bevolking te lande:

,,Onder opzicht van zeden, elk op zijn manier, blijft er te lande niet veel meer van de stad te leeren over. Op enkele uitzonderingen na is de landelijke eenvoud en de patriarchale zeden er sedert den oorlog teloorgegaan, de godsdienstzin en het kinderlijk geloof zijn er verdwenen en eene algemeene onverschilligheid aan het bovenaardsche is er voor in de plaats gekomen—in den welstand kan men nu Gods en der Heiligen bijstand best missen. Bedevaartplaatsen en ommegangen worden nog enkel door bejaarde buitenlieden bezocht, en waar men sedert honderden jaren placht bijeen te komen om er gemeenstig den Heilige te ,,dienen'' en te bidden, gaat men er nu zijn verzet zoeken, zottebollen en dansen, in wilde uitgelatenheid.''

Het is treurig.

Dit prentenboek met echt Streuvelsche beschrijvingen, is de kennismaking zeer zeker waard, maar de vrije behandeling van sommige onderwerpen beperkt tot intellectueel volgroeide lezers. En dan nog....ik, als Vlaming, zie het niet zoo zwart als Streuvels en vind hem soms wat zwaar op de hand.

DR. J. V. D. P.

Verbrugge (Ward). Vroege Herfst (30) ,,Gudrun,'' Brussel.

Verbrugge had moeten wachten totdat hij door zijn zwarten tijd heen was, nu zingt hij zich zelf en ons ziek met zijn luidkeelsche verzen.

Hij vertelt dat hij vroeger een vroolijke jongen was........

....Thans zoek ik graag de grauwste gracht,
En smaakt de wrangste drank me zoet;
Mijn haat is heel mijn levensmoed
Die nijdig priemt, en bitter lacht!

Iemand die zoo gestemd is en over zijn grafgedachten verzen gaat maken, loopt groot gevaar dien ziekelijken aanleg als een Muzie te koesteren en hij is verloren voor het schoone leven.

Mijn hoogste vreugd is
Met de nages mijner schoenhielen
Het donzige vacht
Der perzik te doorkerven
En met ruwe tred
De blozende appel te vermorzlen.

Het zou zonde wezen van de heerlijke vruchten, indien het waar was. Maar er is niets waar in dit verzenboekje.

Een jeugdfout; en wij hopen dat de jonge dichter niet in die richting door gaat.

A. GIELEN.

Villiod Modern Bandietisme. Hoe ze Berooven, hoe ze Moorden. Vertaald door Jhr. R. H. G. Nahuys. (255). f 1,90. A. W. Segboer, den Haag.

Op het titelblad heet Villiod internationaal detective en uit 't voorbericht lees ik dat zijn werk grooten opgang heeft gemaakt in Frankrijk. Het is mogelijk, want de wereld der misdaad prikkelt maar al te gemakkelijk de nieuwsgierigheid.

De schrijver, die de boevenwereld grondig bestudeerd heeft, legt ,,het afschuwelijk bedrijf in al zijn naaktheid bloot''—,,stelt de verfoeielijke praktijken meedoogenloos aan de kaak''. Waarom?

Het antwoord is: ,,door den fatsoenlijken menschen te toonen, hoe zij worden bestolen en hoe zij uit den weg worden geruimd, willen wij hen leeren hoe zij er zich voor kunnen vrijwaren, bestolen en vermoord te worden''. Dat is zeer menschlievend, maar wij vermoeden dat de internationale detective nog wel iets anders op het oog zal hebben gehad: door een boek met sensatie-makenden titel de beminnaars van prikkellectuur tot koopen aan te sporen en den schrijver een gouden loon voor zijn arbeid te helpen verdienen.

Het is mogelijk dat dienaars van Hermandad en criminalisten, misschien ook anderen, die met de boevenwereld krachtens hun ambt tof bedrijf in aanraking moeten komen, van dit boek nut kunnen hebben.

Maar of dit een werk is voor het gewone publiek, betwijfel ik vast.

Vooral het hoofdstuk: ,,Het exploiteeren der liefde'' met de onthulling der verschillende chantage-manieren (overspel—verkrachtting—vaderschap—perversiteit) wijst er al genoeg op dat deze lectuur allerminst voor het groote publiek bestemd is.

A. GIELEN.

Walpole (Hugh) Betoovering (360) Bewerkt door Annie van Essen—Bosch. W. de Haan, Utrecht.

De Engelsche titel: *The Young enchanted* is duidelijker dan de Nederlandsche, want het gaat voor een deel over de betoovering die het leven uitoefent op de jonkheid.

Als verpersoonlijking der jeugd is Henry Trenchard gekozen, wiens ,, betooveringen door het leven'' op een der laatste bladzijden gecatalogiseerd worden:

,,De gebeurtenissen van de laatste maanden woelden door zijn hoofd—alles wat gebeurd was, zijn eerste ontmoeting met Christina op Piccadilly circus, het eerste bezoek aan Duncombe, de boekerij

in Hillstraat en zijn liefde daarvoor, zijn gesprekken met Mrs Jenssen, de dag, dat hij met Christina thee had gedronken in het kleine Spaansche restaurant, Duncombe en den tuin en Lady Bell-Hall, de moeilijkheden met zijn roman, zijn ontdekking van het leven in het oude Edinburg, Sir Walter en zijn glimlach, het gevecht met Tom Duncombe, Millie's verdriet en Peters vrouw, zijn gevecht met Baxter, Duncombe's laatste gesprek met hem en zijn dood, de laatste; oogenblikken met Christina, de Onbekende Soldaat van vandaag ja, en kleiner dingen dan dezen: zonsondergangen en opgangen, menschen die in de straat voorbij gaan, de wind in den boomgaard van Duncombe, nieuwe en oude boeken, zijn kleine kamer in Pantonstreet het gevoel van Piccadilly op een zonnigen middag, geheel Londen, en daaromheen Engeland, dat hij zoo vurig liefhad, en daaromheen de wereld in zijn (haar) duistere en verre uitgestrektheid. Wat een tijd om in te leven, wat een tijd om jong in te zijn, de betoovering, de wondervolle betoovering van het leven''!

Henry is een specimen der tegenwoordige jeugd, die haar stuur kwijt is in de vreemde, rustelooze, gebroken, romantische, eerzuchtige, avontuurlijke, teleurstellende, bemoedigende, spannende periode van ,,het leven is nu eindelijk begonnen.''

Hij was, de hemel mag het weten, geen dichter, maar toch welden de versregels van zelf in hem op:

De schoorsteenen, als roode papegaaien,
Slaan hun grijze vleugels wijd uit.

of:

De wasch, opgeblazen
Tot dunne eierschalen.
Roode onderrokken wapperen
Tegen hemelblauw.

of:

De bussen te samen gedreven
In het trieste najaarsweder,
Als een kudde olifanten
In de wildernis.

,,Hij was zeer trotsch op deze inspiraties en drie van hen had hij naar een tijdschrift gezonden, waarvan een, *Spoorweg en Winkels*, zou worden geplaatst.''

De jonge Henry met al zijn moderne neigingen en verzen, had eene hopeloos ouderwetsche en romantische natuur.

Hij verlost de onschuldige Christina uit het beruchte huis harer moeder, vecht op de openbare straat met een jongen man, die een meisje heeft verleid; doet vreeselijk modern in literatuur en zit 's avonds, als niemand hem verrassen kan, kalender-lange hoofdstukken te schrijven voor een roman: ,,Het Huis in het eenzame Woud''; hij wordt secretaris bij een lordschap zonder ook maar eenigszins in staat te zijn die functie te vervullen; hij maakt eene begrooting van zijn uitgaven voor het toekomende jaar en dekt ze door inkomsten, die eenvoudig fictief zijn.

Hij is een onhandige, schrale jongen met verkeerd dichtgeregen schoenen, uitpuilende knieëen, afzakkende kousen....een jongen van zes en twintig jaren !!.

Deze figuur is wel aardig geteekend en naast zijn geestige, guitige realistische zuster Millie doet Henry koddig aan.

De geestelijk volwassene zal dit boek met genoegen lezen; voor jonge, onervaren menschen is het niet geschikt.

A. GIELEN.

LAATSTE LICHTING

Adriani (J. H.) Voorlezingen over Armenzorg en Maatschappelijk Werk. (115) *f* 3. G. Ruys, Utrecht.

Practisch boek, voor hen die belast met armenzorg, huisbezoek enz. de grondbeginselen van hun taak eens willen overdenken. Wie het heele boek al niet aanvaardt, vindt er toch genoeg goede voorlichting in.

Frank (L.) De oorzaak. Vertaling van A. van Nahuys. (152) *f* 1. A. Kruyt, Amsterdam.

Een halfgekke dichter vermoordt zijn vroegeren leeraar en de schrijver distilleert uit deze daad, en wat er de oorzaak van was, een felle aanklacht tegen de kapitalistische maatschappij.

Een beetje dwaas en vooral misleidend.

Hollander (F.) Het laatste Geluk. Vertaald uit het Duitsch door H. v. d. Weg. (113) *f* 1.50. A. Schoonderbeek. Laren.

Liefde van een jongmeisje voor een getrouwden man en het zich wijsmaken dat het zoo erg niet is. Slecht.

Papke (Kathe) Het Licht komt. (Familie Gundermann. Uit het Duitsch. (114) *f* 2.60. E. Bosch, Baarn.

Een boek van deze fel en hatelijk anti-katholieke schrijfster, moeten wij steeds afwijzen én om het pamflet-achtige én, om het literair bepaald minderwaardige van haar werk.

Pijper (F.) Beknopt Handboek tot de Geschiedenis des Christendoms. (504) *f* 90.5. Nijhoff, den Haag.

De Leidsche professor Pijper heeft veel eruditie en weten opgedaan in zijn thans 65 jarig leven, zooals zijn boeken getuigen. Maar men behoeft diezelfde werken maar op te slaan b.v. „De Geschiedenis der boete en biecht in de Chr. kerk."—„Een nomenklooster onder den invloed van Windesheim" — „De Kloosterorden—" om te ontdekken hoe averechts hij vaak de teksten interpreteert. Hij moest dan wel komen tot eene Geschiedenis der Christendoms, die de onze niet kon zijn.

Molière. Dokter tegen Wil en Dank. Blijspel in drie Bedrijven (Vertaling van H. van der Loos Jr.) *f* 0.60

Valk (J. van der) Het Lintje. Oorspronkelijk blijspel in drie bedrijven. *f* 0.50

Scribe en **Legouvé**. Steekspel van Joffers. (Bataille de Dames) Blijspel in drie bedrijven. (Vertaling van Hendrica Huré) f 1. Alle drie verschenen bij Hollandia-drukkerij, Baarn.

J. van der Valk, de bekende Rector van het Marnix Gymnasium te Rotterdam, schrijft in een circulaire; „Op het programma onzer Middelbare Scholen is nu verplicht gesteld het onderwijs in de voordracht. Geenzins overbodig". Dat is zoo, want de intellectueelen ontvangen geen opleiding in uiterlijke welsprekendheid en maken later over 't algemeen dan ook geen bepaald schitterend figuur als sprekers en redenaars. Daarom helpt hij nu de Hollandia-Drukkerij eene serie geschikte stukken uit te geven onder den titel: ***Oefeningen in Voordrachtkunst***. Deze stukken zijn goed gekozen. Misschien verdient het aanbeveling ook een boekje te geven met alleen-oefeningen, b.v. de toespraak van Cyrano tot zijn eigen neus, de beroemde redevoering van Antonius in Julius Caesar van Shakespaere, de laatste alleenspraak van Dr. Faustus door Chaucer, en dergelijke.

Tichelen (Th. van) In den Patriarkentijd. (140) De Vlaamsche Boekenhalle, Leuven.

Dit boek geeft een schets van beschaving en gebruiken van het land van Kanaan tijdens de groote Patriarchen, Abraham, Isaac en Jacob.

Deze schets is noodig voor hen, die de Bijbelverhalen over de stamvaderen der Israëlieten met vrucht willen lezen en daarvoor op de hoogte moeten zijn van toestanden, instellingen, zeden, die ons natuurlijk vreemd voorkomen. Het materiaal voor dit boek vond schrijver in Genesis en de opgravingen van Palestina. Het is een zeer interessante studie.

Timmermans (L. H.) Hun Zondag. Preeken, Conferenties en Toespraken voor Jeugdorganisaties. 5e reeks ,107. f 1,75 J. Romen en Zn. Roermond.

Met dit deeltje besluit de directeur der Congregatie van het Bisschoppelijk College te Roermond zijn werk, dat wij spontaan aanbevelen aan andere directeuren, die daarin goede voorbeelden van behandeling en een groote verscheidenheid van stof zullen vinden.

Meer dan 60 preeken en toespraken bevatten deze vijf deeltjes.

Verriest (Hugo). Twintig Vlaamsche Koppen. 4de uitgave. 2 dln (156 × 174). De Vlaamsche Boekenhalle, Gent.

Wij kennen nu allen wel dit boek van vriendschap en vereering, dit album van Hugo Verriest's vrienden. Daar zijn de portretten van Persyn van Streuvels, Guido Gezelle, Rodenbach en anderen. Wie nog geen vorige editie der „Twintig Vlaamsche Koppen" in zijn bezit heeft, verwerve zich deze nieuwe.

CORRESPONDENTIE

Lezers: *Om alle vergissingen te voorkomen, deel ik U mede dat geen enkele Bibliografische uitgave met medewerking en op naam van het* **R.K. Centraal Bureau** *wordt uitgegeven, behalve de groote* **Standaard-Catalogus** *en het Maandschrift* **Boekenschouw.**

A. B. H. Gielen S.J.

H. M. te UTR. U zult spoedig (waarschijnlijk in de Tijd) een goed gedocumenteerd artikel lezen over die bewering van Ds. Hoogerhuis in zake den banvloek tegen Vitor Emmanuel. Wij kunnen U alvast verzekeren, dat U zich niet ongerust behoeft te maken. (Als dit antwoord in uw handen komt zult u dat al reeds hebben begrepen).

W. SCH. te R. Na beschrijving der gewaarwordingen, welke uwe dochter ondervond, ligt het ons inziens voor de hand, dat *Carmen de Sojo* voor haar zonder twijfel ongeschikte lectuur is. Daarmede wordt natuurlijk niets gezegd voor of tegen de waarde van het boek op zich zelf.

L. H. te M. Zoover wij weten, zijn de belangrijke documenten, betrekking hebbend op den Beeldenstorm van 1566 in Noord en Zuid, te publiceeren door J. Kleintjes bij Bergmans, Tilburg, nog niet begonnen te verschijnen. Wend U echter voor alle zekerheid tot den uitgever.

W. de H. te GR. De romans van den Spanjaard BLASCO IBANEZ zijn over het algemeen brutaal van passie of broeierig. Hij is bovendien een fel antiklerikaal en hekelt op de grofste manier de katholieke Kerk. Het in het Hollandsch vertaalde ,,De vier Ruiters van den Apocalypse'' is een oorlogsroman, waarin hij eenzijdig partij kiest tegen de Duitschers. Overigens is het boek weinig erotisch en door volwassenen te lezen.

H. H. te D. Charles de Vitis is de schuilnaam van Lucien Vigneron (een Fransch geestelijke). Van hem kennen wij alleen den ,,Roman de l' ouvrière,'' waarmede hij een letterkundigen prijs van 30 duizend francs won. Wij zullen voor u vragen of en op welke voorwaarden het boek mag vertaald worden. Schrijver is het jaar vóór den oorlog overleden.

DR. H. te R. Het boek ,,Voor Moeder en Zuigeling'' van Prof. Fr. Daels, verscheen in 2de uitgave bij de Vlaamsche Boekenhalle te Leuven.

ANATOLE FRANCE.

Deze Fransche schrijver wordt 16 April 1924 tachtig jaar oud.

Men huivert bij de gedachte aan de verantwoording welke deze man, aan zijn schepper zal hebben te geven over zoo'n lang leven, dat geheel werd misbruikt om de zielen van God weg te rukken.

A n a t o l e F r a n c e (Anatole-Francois Thibault) is een slachtoffer zijner vroege leeswoede. Als jongen reeds vond hij in den boekhandel zijns vaders alle gelegenheid om groen en rijp te verslinden. Hoofd en hart heeft hij toen reeds bedorven. Aan hem kan men de gevolgen demonstreeren der lectuur van Renan, den onwetenschappelijken salon-apostel, en van Rousseau den sentimenteelen natuur-filozofaster.

Bijna al de werken van F r a n c e zijn niets anders dan transscripties van beider gedachten en gevoelens; zelfs de stijl van Anatole, die men om zijn rustige klaarheid en zuiverheid moet bewonderen, is eene verbeterde navolging van dien van Renan.

Een kwart eeuw geleden heeft men hem in Frankrijk genoemd den meest goddelooze en immoreele der levende schrijvers: ,,le plus mauvais des écrivains d'aujourd'hui.''

Reeds in zijn eerste verzen spuwde hij zijn haat uit tegen het Christendom, dat voor hem was een verstoorder van de vreugden des levens: ,,spectre qui vient troubler les fêtes de la vie.''

En wat de genoegens zijn, die F r a n c e van het leven verlangt, zegt hij duidelijk in zijn romans. Het hoogste wat een mensch kan bereiken is: zijn instincten gehoorzamend zich te laten gaan in het genot en al wat onaangenaam is te vluchten. Het meest platte hedonisme!

Het Catholicisme vindt hij eene zotheid en Sint Paulus een domoor (*Sur la Pierre blanche*); de onkuischheid in werk en gedachte het begin van alle heiligheid (*Thaïs*); de opstand tegen God een aardige grap (*La Révolte des Anges*); vaderlandsliefde een belachelijke onnoozelheid, priesters bedriegers, wellust eene heerlijkheid, en scepticisme de hoogste wijsheid (*Le Jardin d'Epicure*). Jules Lemaitre, die trots zijn luchtige opvatting een fatsoenlijk man was, heeft over France een hard oordeel geveld, dat dubbel en dwars is verdiend.

Ik ken uit heel zijn oeuvre maar een paar boeken, die vrij zijn

van besmetting, namelijk *Le Crime de Sylvestre Bonnard* (1881), *Abeille* ('93) en *Nos Enfants* ('86). De rest is satanisch werk.

Deze man werd op vele wijzen gehuldigd. Waar het de erkenning gold van zijn onmiskenbaar talent, kan ik mij daarbij neerleggen; waar het een uiting van bewondering was voor zijn doodzieke gedachtenwereld, vind ik het belachelijkl

Wat hij was in zijn persoonlijk leven, weet ik niet; wat hij zich toonde in zijn boeken, is duidelijk: ,,un vieillard vicieux.''

R.

HOUDT KOERS.

Onder dezen titel schreef een paar maanden geleden in *Ons geloof* Th. van Tichelen, aan wiens talent wij zoo menig bewonderenswaardig artikel en boek hebben te danken, dat het nu ,,de gunstige tijd is om ons geloof te verspreiden en onze katholieke opvattingen op elk gebied te laten uitgroeien.''

Want de niet-katholieken voelen dat zij geen houvast meer hebben; zij zoeken naar steun.

Vóór korte jaren nog werd de heidensche levenswijze gehuldigd en aangeprezen als het ideaal van het ontvoogde menschdom; werd de verzadiging der zintuigen, de vrije liefde, de beperking van de geboorten, boudweg goedgepraat als rechten van den vrijen mensch" Maar geluk heeft deze opvatting niet gebracht; zij is overal uitgeloopen op eene ontzettende teleurstelling.

Het liberalisme als levensbeschouwing is al lang dood, al tracht men nu dien naam te geven aan stroomingen, die er niets mede gemeen hebben.

Het Socialisme heeft in de praktijk bewezen, niets anders te zijn dan een foei-leelijk groepsegoisme, waar intusschen het persoonsegoisme, niet minder dan in de kapitalistische maatschappij, kans heeft gezien den evenmensch uit te buiten.

Thans wordt „het katholicisme erkend als het eenig stelsel dat bij machte is om de waggelende wereld weer stevig op haar beenen te zetten.''

Wat van Tichelen hier zegt, zou men allicht, ziende de algemeene verwarring, kunnen betwijfelen.

Schreef nog niet onlangs Stijn Streuvels hoe in Vlaanderen, ook te lande, de algemeene zedelijkheid en godsdienstzin zwaar hebben ingeboet na den oorlog?

Vernemen wij dezelfde berichten niet uit Frankrijk en is het niet overbekend dat in Duitschland het volk onder den hagelslag van rampen apathisch is geworden en voor den godsdienst onverschillig?

Bewijst de drift naar zinnelijk genieten niet afdoende dat de groote massa den smaak in het geestelijke heeft verloren? Raadpleegt een paar statistieken en men zal moeten toegeven, dat zij niet geruststellend zijn. In Parijs bedroegen de opbrengsten van Schouwburgen, tingeltangels, bals en dancings in 1913, het jaar voor den oorlog dus, 68½ millioen en in 1922 ruim 267 millioen francs. In België steeg het aantal echtscheidingen in 1922 bijna tot het dubbele van 1913.

En toch, van Tichelen heeft hoogstwaarschijnlijk gelijk met zijn optimistische uitspraak, dat het katholicisme meer en meer wordt erkend.

De massa wordt wellicht nog voortgedreven in de richting van het enkel dierlijke, waarin het zich vrij-voelen der oorlogsche ellenden en ontberingen haar hebben gedreven. Het is eene reactie, die langzaam weer zal afnemen. Teekenen van verzadiging beginnen zich reeds overal te vertoonen.

Maar de fijnere geesten, de meer beschaafden, die weten dat een leven volgens de instincten, geen menschwaardig leven is, zij komen tot bezinning. En velen hunner vonden reeds hen rust in het katholicisme of zoeken ernstig naar de deur, waardoor zij kunnen ingaan.

Ik gaf hier eenige feiten, die Van Tichelen niet vermeldt, doch waaraan hij ook wel zal hebben gedacht.

Dat zijn bijvoorbeeld de bekeeringen van vele ontwikkelden, die in hun land in wetenschap of kunst een eereplaats bekleeden.

In Duitschland is het aantal dergenen, die ingaan tot de kerk grooter dan het ooit in de laatste honderd jaren is geweest. In Nederland kunnen wij op nog veel blijder uitkomsten wijzen, wat betreft de hoogere standen.

In Engeland wordt reeds door vele geestelijken der High Church de katholieke leer gepredikt, en de „Conferenties van Mechelen," de besprekingen van vooraanstaande Anglikanen en katholieken over de hereeniging der kerken, al hebben zij dan niet geleid tot een dadelijk resultaat, wijzen toch duidelijk genoeg op eene toenadering.

In Scandinavie, Denemarken vooral, kan men een bekeerings-

beweging waarnemen, die voor een jaar of vijf niemand had durven verwachten.

Zelfs in Japan werd aan de Waseda-universiteit eene vereeniging onder heidenen opgericht tot bestudeering van den katholieken godsdienst.

Heugelijke verschijnselen, die ons bewust moeten maken welk eene taak wij hebben te vervullen en welk een zware verantwoording voor de zielen hunner zoekende medemenschen alle katholieken in deze tijden dragen.

Want allen moeten wij evenals de Apostelen getuigen zijn voor Christus en zijne leer. En Van Tichelen geeft in zijn artikel een gulden raad, dien wij niet ernstig genoeg ter harte kunnen nemen. Ik vind zijn waarschuwend woord zoo kostbaar, dat ik het hier in aandacht-trekkende letters laat overdrukken:

,,*Het geloof dat wij brengen moeten aan onze heidenen, die er bewust of onbewust naar trachten, is niet op de eerste plaats een wijsgeerig stelsel, dat aan de openbaring aansluit; noch een stel van begrippen over economische en sociale verhoudingen, noch een handvol kerngezonde wetten, die kunst en kunstleven moeten beheerschen. Die allen kunnen takken op den stam zijn; de stam zelf zijn zij niet; en zonder den stam kunnen zij niet leven.*''

Daarmede zijn het politieke geharrewar, de sociale kloppartijen en het ellendig gekibbel over kunst, waarvan wij in ons land dagelijks de vaak geërgerde getuigen moeten zijn, kort en bondig veroordeeld. Want de wijze waarop deze meeningsverschillen worden voorgedragen en verdedigd, wekken meer dan een vermoeden dat de stam kwade sappen doorlaat en opvoert naar de takken. Dat maakt vruchtzetting onmogelijk.

Wij bidden: ,,Onze Vader, die in de hemelen zijt,'' maar dan moeten wij elkaar ook beschouwen als broeders en hebben als broeders in liefde te leven.

,,Dit punt uit Jesus'leering is misschien wel het lastigste om na te leven, vooral in onzen liefdeloozen tijd. Liefde immers bestaat niet in geven alleen, maar ook in voelen en willen en zeggen en doen. *En in dit opzicht geven veel katholieken een onverwikkelijk voorbeeld aan de buitenstaanders.*''

Wie durft dat tegenspreken?

Als wij niet vol zijn van die christelijke liefde, dan blijft er plaats voor het jammerlijkst egoisme, dat in elke opbloeiende gemeenschap zoo gemakkelijk gelegenheid vindt om zich te goed te doen ten koste

van anderen.

Willen de katholieken de wereld herstellen in Christus, en ook op louter cultureel gebied het ideaal der groote eenheid en echtheid zooveel mogelijk benaderen, dan moeten zij waken tegen de valsche profeten, die met dreunende leuzen de aandacht trachten te trekken en niets anders verlangen dan op de handen der menigte omhoog te worden geheven.

In hun declamaties zoeken zij Christus en de uitbreiding van zijn Rijk op aarde, in hun daden en in het diepste van hun hart zoeken zij alleen zich zelf.

Hun vóorbeeld van baatzucht en eigenbelang, op zich zelf al betreurenswaard genoeg, is bovendien in staat menschen tot ons te trekken van de overzijde van den Jordaan, die niet komen om Christus te volgen, maar om Lazarus te zien.

A. GIELEN.

EEN ZESHONDERDJARIG FEEST.

De drie eerste dagen van Mei vierde de „Académie des Jeux Floraux" in Toulouse het 6de eeuwfeest van de oprichting der Bloemspelen, dat is een poëtische wedstrijd georganiseerd door de Zeven „Docteurs du Gai Savoir," welke zich gedurende al deze eeuwen, behalve in de dagen der revolutie, tot op heden wist te handhaven.

Deze instelling is soms op al te naïve wijze verheerlijkt, maar ook vaak belachelijk gemaakt; in elk geval misvormd door allerlei legenden en sprookjes. Zij heeft sinds haar ontstaan trouw hare voornaamste kenteekenen bewaard: De vereering van het Ideaal, de lof van Onze Lieve Vrouwe en, met medewerking der overheid, de belooning der dichters in den vorm van gouden en zilveren bloemen, liturgisch gewijd door de Kerk op den dag van Kruisvinding, 3 Mei.

In de „Correspondant" van 10 April wijdt Armand de Praviel een interessant artikel aan deze poëtische Académie, waaraan wij het volgende ontleenen. Er bestaat in Frankrijk slechts één *Académie des Jeux Floraux*, die van Toulouse, welken men niet moet verwarren met de talrijke „Jeux floraux" bijna overal in het leven geroepen door letterkundige vereenigingen, of genootschappen van provencale dichters.

Deze Académie werd opgericht vooral om de Romaansche taal 'la langue d'Oc, te behouden. Door den oorlog tegen de Albigenzen was deze taal in onwaarde geraakt. Zij heette die der ketters en om haar weer in eere te herstellen, wilde men haar met medewerking der geestelijkheid doen strekken tot verheerlijking der H. Maagd, door poëtische zangen.

Maar de taal van Oc had haar kracht en schoonheid naar het schijnt, verloren.

In 1471 werd voor het eerst een Fransch gedicht — langue d'Oîl, bekroond en na dien tijd werd de officieele fransche taal bij de bloemenfeesten gehuldigd. Zoo werd dus het doel der stichting, het behoud der Romaansche taal, niet langer gehandhaafd.

Een hevige strijd ontstond in de vorige eeuw tusschen de Félibriges en de Académie van Toulouse, welke door genen niet erkend werd. Zij richtten nu van hun kant vereenigingen op om de, Romaansche taal te bewaren, zonder echter rekening te houden met de Katholieke, klassieke en cultureele overleveringen van Toulouse.

Thans echter bestaat van dezen tweedracht geen spoor meer. De Académie heeft haar invloed zeer uitgebreid. Door de mildheid van een rijken bankier, Ozanne, zetelt zij nu in een prachtig gebouw, een waar paleis. Giften en subsidies stellen haar in staat ruim te bestaan. Zij heeft de zware moeilijkheden van den oorlog goed kunnen doorleven en bevindt zich bij haar 6de Eeuwfeest in bloeienden toestand.

Door het loslaten der Romaansche Taal, gaf zij het bewijs met haar tijd mede te gaan; zij werd haar roeping niet ontrouw, want steeds werkt zij in den geest van haar stichters door hun geloof te bewaren en de poëzie der troubadours uitsluitend te bevorderen. De beroemste Romaansche dichters Jasmin en vooral den grooten Mistral heeft zij met geestdrift gehuldigd. Bovendien wordt sinds 30 jaren een prijs aan de provencaalsche poezie toegekend.

De oorsprong der Bloemenspelen zijn tamelijk in duisternis gehuld. De legende schrijft ze toe aan een vrouw, die den naam draagt van Clémence Isàure. Veel is er over haar geschreven; ernstige nasporingen zijn gedaan, maar tot dusverre vergeefs. In elk geval gaat zij door voor de Muze van dezen dichterlijken prijskamp. Eerst in het jaar 1524 komt haar naam in authentieke bescheiden vóór, maar in de volksverbeelding der bewoners van Toulouse, scheen deze geheimzinnige dame al lang te leven.

Men verhaalde van haar dat zij een meisje was uit de eerste krin-

gen der stad. Zij had een jongeling lief, Lantrec genaamd, maar haar vader had een anderen man voor de schoone Clémence bestemd en om haar tegenstand te overwinnen, zette hij haar gevangen in een toren. Lantrec diende intusschen in het koninklijke leger. Zij had hem tot afscheid een symbolischen ruiker door de tralies van haar gevangenis toegeworpen. De eglantier was de bloem, die zij liefhad, het viooltje droeg haar kleur, in de souci (goudsbloem of verdriet) moest hij het zinnebeeld zien van haar droefheid. Toulouse werd belegerd. Lantrec dringt naar binnen redt Clémence's vader ten koste van zijn leven en zendt haar de bloemen terug, bevlekt door zijn bloed.

Zij volgde hem spoedig in het graf en beschikte bij testament dat alle jaren ter herinnering aan hare liefde deze bloemen moesten worden uitgereikt aan de bekwaamste troubadours.

Zoo leeft Clémence Isaure in de harten der Zuid-Franschen. Men richtte haar standbeeld op, verheerlijkte haar in schilderijen en opera's. Men gaf haar een stamboom, beschreef haar leven, droeg haar gedichten op. Elk jaar, op 3 Mei, bij het begin der plechtige zitting, waarin de bloemen als prijzen worden uitgereikt, staat een redenaar op en spreekt haar lof uit. Bij dit eeuwfeest zal Henry Bordeaux spreken: het vorige jaar was het René Doumic.

Vele beroemde Fransche dichters en geleerden behooren tot de eereleden der Académie. Menige thans roemrijke bekende man of vrouw begon een schitterende loopbaan als bekroonde der Jeux Floraux. Onder hen zijn er velen van wie men niet zou verwachten dat zij den prijs behaalden met een sonnet ter eere der H. Maagd. Met verwondering vinden wij de namen van Fabri d'Eglantine, die zijn dichterlijke pseudomiem aan de Bloemspelen ontleende en later een der monsters van de fransche Revolutie werd; van Henri Rochefort den vuurrooden socialist, van madame Lucie Delarue - Mardrus, alles behalve vrome christen. Victor Hugo won menigmaal den hoogsten prijs, een gouden lelie en twee gouden amaranthen. Hij was nog pas 18 jaar, toen hij de bulle van meesterschap aan de Académie verwierf.

De feesten beginnen met een stoet van de Mainteneurs, de meesters en de Capitouls, die het Bestuur vormen, naar de kerk, Notre Dame la Daurade, om de gouden bloemen te halen, die tentoongesteld zijn op een der altaren. Helaas! heeft deze processie veel van haar luister verloren. Vroeger volgden haar alle magistraten in ambtsgewaad gehuld in hermelijnen mantels, voorafgegaan door

trompetters en muzikanten en militairen. Onze tijd verdraagt deze pracht niet meer.

Maar volgens de traditie worden de bloemen door de zonnige straten van Toulouse gedragen, begeleid door muziek. Het volk juicht toe als zij op het Capitool hun intrede doen, evenals voorheen.

Er heeft ook een feestmaal plaats volgens oude gewoonte. In 1417 kostte het maar 16 livres, 18 stuivers en 4 penningen. Er waren 16 ganzen, 30 kippen 32 duiven, elf ossen, 17 schaapsbouten. Later vierde men twee of drie dagen feest en de maaltijden kostten 1400 francs. Er waren talrijke gasten, waaronder kardinalen, aartsbisschopen, gouverneurs, presidenten, ja het geheele parlement met zijn procureurs, advokaten, de raadsleden, officieren en rechters der stad.

Later werden deze materieele genietingen ter eere van de Poëzie versoberd en thans is het diner slechts een gelegenheid om de schrijvers, dichters, die er aan deelnemen, in feestelijke toespraken te huldigen.

Zoo is de stad van Clémence Isaure de eenige die het ideaal, dat de Poëzie vertegenwoordigt, officieel eert. Zeshonderd jaar hebben het recht van bestaan der Bloemenspelen meer dan voldoende bewezen en er is reden tot verheuging dat deze feesten in onzen tijd van koopmanschap, van stoffelijke belangen, van overdreven weelde en lagere genietingen nog bestaan en aan het idealisme een schitterende revanche schenken.

M. v. d. B.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Benoit (Renée). Een schijnend Licht. (160) f 1.25. Uit het Fransch door Gerry Wagenvoort. J. N. Voorhoeve, 's-Gravenhage.

Ik zou dit boek willen noemen Het Leven van een Protestantsche heilige. Het is geen doorloopende levensschets, maar uit deze brieven en aanteekeningen door Renée's familie verzameld, krijgt men toch een voldoenden kijk op het leven dezer merkwaardige vrouw.

Zij werd geboren 21 Juni 1892 op het kasteel Crans, aan den oever van het meer van Genève, als derde dochter van kolonel

Paul van Berchem en Alice Necker, wier huwelijk met acht kinderen gezegend was. Al haar liefde was voor God en den naaste, en de oorlog gaf haar genoeg gelegenheid om zich voor anderen op te offeren. In 1916 huwde zij met Dr. de Benoit, ging met hem naar de Zending in Engelsch-Indië, kwam in 't voorjaar van 1919 te Genève terug en twaalf dagen later, aangetast door griep en longontsteking, overleed zij op 27 jarigen leeftijd.

Wat een prachtige Christinne, roept men uit na het lezen van haar brieven. En hoe heerlijk heeft zij het woord van Thomas van Kempen vervuld: „Wat ge behalve u nog geeft, acht Ik niets, omdat Ik niet uw gift, maar uzelven wil bezitten".

A. GIELEN.

Dekker (C. M.) Schetsen uit de Strafgevangenis (231) *f* 1.25. D. A. Daamen, 's-Gravenhage.

Cornelis Marinus Dekker was godsdienstleeraar in de strafgevangenis te Scheveningen. Hij stierf in 1910 en nog datzelfde jaar verschenen zijn schetsen, waarin met enkele lijnen de gevangenen, met wie hij in aanraking kwam worden geteekend (47 typen), terwijl in de twee laatste stukken iets wordt verteld van het leven en bedrijf in de gevangenis. Voor sociale Werkers en reclasseeringsambtenaren kan dit werkje van veel nut zijn.

Mr. W.

Deursen (A. van) Aardrijkskundige Platen-Atlas. Voor Gymnasia, Hoogere Burgerscholen, Handelsscholen, Kweek- en Normaalscholen en Mulo-Scholen. Inleiding van Prof. J. van Baren (156) Zomer en Keuning, Wageningen.

Professor van Baren, die zeer te recht oordeelt dat een platenatlas bij het onderwijs een zeer belangrijke rol speelt onder de veelsoortige aanschouwingsmiddelen, roemt dit werk van Van Deursen als iets heel goeds. Onder de vele goede hoedanigheden noemen wij de aanwezigheid van foto's uit de lucht, die zulk een juiste en overzichtelijke voorstellingen geven, indien zij goed zijn geslaagd. Het gezicht op Urk van uit een vliegmachine, geeft hiervan al dadelijk bewijs op de eerste bladzijde van den atlas.

De keuze der platen is zeer goed overwogen; met het merkwaardige der plaatsen, zoowel als met het economisch en volkenkundig element is terdege rekening gehouden.

Met behulp van dezen platen-atlas en de korte, maar van juiste kennis getuigende bijschriften, kan iedereen een reis rond de wereld maken, en ik hoop dat hij ook buiten het eigenlijke onderwijs veel zal worden gebruikt.

ST.

Doorn (W. van) Golden Hours with English Poets, selected by.... J. Meulenhoff, Amsterdam.

Dezer dagen ontving ik de derde uitgave van dit tweedeelig werk. Het eerste deel geeft Engelsche poezie vanaf het einde der 16e eew tot ongeveer 1875; het tweede eene verzameling gedichten uit de meer moderne Engelsche, Amerikaansche en Australische litteratuur.

Vooral het eerste deel staat mij bijzonder aan. De keuze van den verzamelaar komt mijn eigen persoonlijke keuze zeer nabij. Hoewel ik meen, dat mijne godsdienstige opvattingen van die van den heer van Doorn verschillen, voel ik toch in hem, waar het de aesthetiek betreft, een verwanten geest. Ook ik ben voor meer poezie in de opvoeding, en juist wat ik de jongens der hoogste klasse zou wenschen voor te leggen, vind ik in Golden Hours terug, te beginnen met den dood van Dr. Faustus.

Ik vind het goed gezien, niet te veel van Shakespeare te geven; van hem behoort men een geheel drama met de leerlingen te lezen. Milton had wat meer plaats mogen hebben. Eenigzsins bevreemdde mij dat zooveel werd opgenomen van Mathew Arnold en Clough. Aan den eerstgenoemden is een achtste van het geheele eerste deel gegund. Over het algemeen zijn deze beide twijfelgeesten niet geschikt voor jonge menschen. Maar ik wil erkennen dat hier de keuze uit hun verzen omzichtig is gedaan en het aangehaalde geen gevaar oplevert.

Het tweede deel heb ik niet zoo in bijzonderheden nagezien. Er zit minder lijn is. Veel is er wat den toets des tijds nog moet doorstaan.

Een aanmerking wensch ik te maken: waarom ontbreekt Coventry Patmore geheel? Deze schrijver geeft toch soms in vier regels een ,,criticism of live'', dat geheel past in het kader van deze bloemlezing. Dat ik ook gaarne wat meer had gezien van Newman en vooral van Francis Thompson ligt misschien aan mijn katholieke verwantschap met deze schrijvers.

Nijmegen. V. J. B.—s.

Funck-Brentano (Frantz). Het Halssnoer-proces. Vertaling van P. M. Wink. (307) *f* 3.— N. V. v.h. P. M. Wink, Zaltbommel.

De uitgevers waarschuwen den lezer, dat hij hier niet met een historischen roman heeft te doen, maar louter met een brok geschiedenis. Dat is zoo, en bewijst dat een historische roman ook werkelijk historisch kan zijn; en een zuiver geschiedeniswerk een historische roman.

In 1901 verscheen het oorspronkelijke boek van den geschiedschrijver Frantz Funck-Brentano met den titel l'Affaire du Collier. De Nederlandsche uitgever heeft de vele noten en literatuuropgave

van het origineel weggelaten, waardoor het geheel een aanzien van grooter leesbaarheid verkrijgt.

Het is mogelijk dat argelooze katholieken zich ergeren aan de figuur van Kardenaal Louis de Rohan. Maar deze geestelijke was inderdaad geen stichtend personaadje, en door zijn lichtzinnig en wereldsch leven heeft hij zijn stand ontsierd. Wie daar niet tegen kan, moet het boek niet lezen, dat overigens ook om andere onthullingen geen lectuur is voor opgeschoten kinderen.

Marie Antoinette wordt door den schrijver vrijgesproken van alle schuld, die geheel op rekening komt van Jeanne de Valois en haar trawanten.

DR. J. V.

Hullebroeck (E). Beiaarden. Met eene Inleiding van J. Denijn. 60 fr. M. V. De Standaard, Brussel.

Bij de N. V. De Standaard, Brussel, werd tegen den aanvang van dit jaar een begin gemaakt met eene reeks *Eigen Schoon*, welke zal bestaan uit elf boekdeelen, handelend over onderwerpen, die het ,,eigen schoon'' van het Vlaamsch kunstleven roemen.

Het eerste deel, groot kwarto formaat en keurig verzorgd, bevat eene studie van den bekenden musicus Emile Hullebroeck over de beiaardkunst. De inleiding is van den Mechelschen beiaardier Jef Denijn.

Prachtige afbeeldingen van een twintigtal beiaardtorens en even zooveel beiaardiers versieren deze uitgave, die in breede kringen belangstelling moge wekken voor de schoonheid van het klokkenspel der zingende torens.

J. V. D. DOES.

Jerome (K. Jerome). Het Leven van Paul Kelver. I. De Man in het Grijs. II. Paul zoekt zijn weg. Hollandia-Drukkerij, Baarn.

De geestige schrijver van ,,Drie Man in een Boot" vertelt hier zijn eigen levensgeschiedenis. In hoever wij te maken hebben met ,,Dichtung'' of ,,Wahrheit'' is niet gemakkelijk uit te maken; maar we mogen wel aannemen dat Jerome's leven in de voornaamste gebeurtenissen overeenstemt met dat van Paul.

Is dat juist, dan kwam hij ter wereld op het oogenblik dat zijn vader geruineerd was en als onverbeterlijk optimist zijn pogingen zou beginnen om de fortuin te herstellen, hetgeen hem nimmer gelukken mocht.

Aangenomen dat Jerome zijn lust om alles een beetje in het belachelijke te gooien ook weer heeft botgevierd bij de schildering van zijn oudrenpaar, dan ontkomt men toch nog niet aan

het vermoeden dat het een zeer zonderling stel moet zijn geweest.

Na veel te hebben verteld van hun armoedig en avontuurlijk leven in een Londensche volksbuurt, en de lezer bij zich zelven zal hebben opgemerkt dat de aantrekkelijkheid minder uitgaat van de niet zeer belangrijke gebeurtenissen dan van den eigenaardigen toon waarop die dingen worden medegedeeld, laat Jerome ons zien (in het tweede deel) den langen en moeielijken weg om zijn schrijversnaam te winnen.

In dit gedeelte wordt hij wel eens bitter en verliest zijn sarcasme den glans van den humor.

Het is een smakelijke biographie, misschien wat lang uitgevallen, maar door de gezellige manier van vertellen geen gevoel wekkend van langdradigheid. Voor groote kinderen zijn deze boeken niet.

M. v. W.

Kerstens (P. A.) Leerboek met Bloemlezing der Nederl. Letterkunde ƒ 5.90 Joost v. d. Vondel, Amsterdam.

De Heer Kerstens zal met dit leerboek en deze bloemlezing een goeden dienst hebben bewezen vooral aan katholieke inrichtingen van onderwijs en ik kan zijn werk dan ook van harte aanbevelen, als het meest volledige dat wij bezitten.

De portretten zijn duidelijk, de biografische aanteekeningen voor het doel voldoende, en de keuze der stukken over het algemeen gelukkig.

Indien ik een paar aanmerkingen maak, dient dat alleen om den schrijver vriendelijk te verzoeken, zijne meening nog eens te herzien op sommige punten.

Ter wille der bescheidenheid kleed ik mijne bezwaren in den vorm eener simpele vraag.

Is het niet verkeerd in den ouden trant door te gaan en de katholieke schrijvers in een groepje bij elkaar te plaatsen?

Wordt het niet hoog tijd nu eens te breken met de legende dat Guido Gezelle ,,schandelijk en onrechtvaardig bejegend werd'' en hij om zijne vlaamsch-gezindheid werd vervolgd?

En moet er eindelijk ook geen einde worden gemaakt aan het kinderachtige praatje, dat Binnen wiertz en Eduard Brom ,,heel wat verguizing (hadden) te dragen?''

En als de schrijver dan nog een reeks namen weg laat van menschen, die met de literatuur niets gemeen hebben en van wie men thans reeds met volle zekerheid mag voorspellen dat zij nimmer iets zullen voortbrengen, dat zelfs maar in de verte op kunst gelijkt, zal iedereen met blijdschap zijn boek ontvangen als eene bijdrage, die ,,voorziet in een werkelijke behoefte.''[1])

A. Gielen S. J.

[1]) Op de eigenaardige kritiek van Gerard Knuvelder, in ,,Tijdschrift voor Taal en Letteren'' komen wij misschien nog eens terug.

Meels (George) Annie de Barones. Uit het Levensboek van een Lichtekooi.

Wij vermelden dit boek alleen om er tegen te waarschuwen.

Merlet (Herluf van). Deining. van Munster, Amsterdam.

Deze nieuwe bundel van Herluf van Merlet doet na nauwkeurige lezing onwillekeurig verlangen naar dat dagboek, misschien fiktief, waarin de jonge poeët wellicht wat impressies en emoties, wat pijn en vreugd van zijn dagen neerschreef. Dan zou bewezen kunnen worden, of achter dit mooi-strakke masker niet weer een fijner besnaarde ziel speelde. Want dit is de suggestie van deze bundel dat hier geen levende mensenziel zijn passie en verlangen uitzegt, vooral niet bij een ontwend mythies gespeel, of het droog komiekig cynisme van een Heinegrapje, terwijl van de andere kant genoeg dagen in deze bundel verlangen naar het démasqué.

WM SNICKER.

Monso (José) Carmen de Sojo. Heiligheid in de Wereld of het Leven eener Dienares van God. Vertaald door Bas van Kesteren o.c. W. Bergmans, Tilburg.

Er is heel wat stof opgejaagd door dit boek en het zal dus wel druk gelezen worden. Dat Dr. Gunning het een ,,afschuwelijk werk'' noemde, kan ik heel goed begrijpen. Gelijk het voor den hoefijzer-correspondent ongeveer onmogelijk was ,,de Arme onder den Trap" te verstaan en zijn boete goed te keuren, zoo moet ook dr. Gunning als protestant niet hebben kunnen doordringen in de mentaliteit van Carmen en haar leidsman. Het wekte bij hem, hij zegt dat zelf, weerzin.

Ik kan mij ook best indenken dat menig overtuigd katholiek het boek uit de handen legt voor hij tot de laatste bladzijde is gekomen. Maar dat bewijst niets tegen de heiligheid van Carmen de Sojo; het bewijst alleen, en daar wilde ik hier op wijzen, dat niet elke levensbeschrijving van een heilige voor iedereen zonder onderscheid weldoende lectuur is. Hier in het bijzonder mogen nerveus-gevoeligen of tot overdrijving en gewetensangsten geneigde personen wel een weinig behoedzaam zijn en zorgen dat zij ,,sub specie boni,'' onder den schijn van het goede niet vervallen tot praktijken, welke zij zeker op eigen gezag zich niet mogen veroorloven.

Doch waar navolging ongewenscht zou zijn, worde daarom eerbiedige bewondering niet geweerd.

A. Gielen S.J.

Sabbe (Maurits). Vlaamsche Menschen (234) C. A. J. van Dishoeck, Bussum.

Van al de boeken van dezen vlaamschen schrijver is mij nog altijd *Een Mei van Vroomheid* het liefst. Dat heeft iets van de innigheid, die Timmermans dikwijls weet te leggen in zijn legenden en sproken van blanke hofkens met stille, vriendelijke menschen en geestige trapgevelkens.

De Filozoof van 't Sashuis en de (wel wat langdradig uitgesponnen) *Nood der Bariseele's* las ik ook met geboeide aandacht.

Toen kwam *'t Pastorken van Schaerdijcke* en *'t Kwartet der Jacobijnen*, waarin men den geest van de Coster en Cyriel Buysse begon te speuren, die hun Vlaamsche land met wat hooghartige meewarigheid plegen te beschouwen en vooral het moreel en godsdienstig voelen hunner landgenooten met lichte ironie tamelijk primitief trachten voor te stellen.

In dezen bundel schetsen gebeurt dat maar eenmaal, namelijk in het stukje *Vurige Tongen*; maar hinderlijk is het niet. Zoodat alle lezers plezier kunnen hebben van hun kennismaking met deze Vlaamsche menschen.

A. G.

Sheldon. (Ch. M.) Zijns Broeders Hoeder. Vertaling van W. van Nes. (284) geb. f 1.25. D. A. Daamen, 's-Gravenhage.

Deze Amerikaansche schrijver tracht in zijn boeken de menschen aan het verstand te brengen dat zij niet alleen den bijbel moeten lezen, maar vooral hun leven er naar inrichten.

In dit boek worden de groote mijneigenaars onder handen genomen en hun onrechtvaardigheid tegenover de werklieden. De zoon van een rijken eigenaar verbroedert zich met de stakende arbeiders en gehuwd met eene voorgangster van het Leger des Heils doet hij allerlei menschlievendheden voor de zwoegers en armen. Zijn wereldsche zuster wordt door haar man verlaten en keert als een arme invalide in het huis haars broeders terug.

Vele goede Christelijke gedachten staan in dit boek te lezen, maar hoofdzakelijk schijnt het toch geschreven om het Leger des Heils, dat in Amerika zoo'n invloed heeft, bij de menschen aan te bevelen.

LOUIS BRINK.

Wilma. God's Gevangene (139) Mij. „Holland", Amsterdam.

Behandelt de levens-tragiek van een Uraniër, een onderwijzer, die ten slotte in zijn lot berust als hij komt tot het besef „dat

God hem zoo gemaakt heeft en hij derhalve niet slecht is;'' dat hij zich als Gods gevangene moet beschouwen.

Het is een Protestantsch boek met de strekking den mensch te troosten over zijn verkeerde neigingen en hem aan te sporen zich ter wille van God te bedwingen. Het zal wel goed bedoeld zijn, maar het wordt gedaan op een bedenkelijke manier.

Ongewild wordt hier het bewustzijn versterkt bij den lijder dat ,,hij het niet helpen kan'', eene uitdrukking waartegen professor Groenewegen in zijn boek ,,Het donkere vraagstuk der sexueele Ethiek'' (blz. 149 en volgende) met recht opkomt.

Ik geloof overigens ook dat het niet aan te raden is, dergelijke ernstige vraagstukken in eenvoudige familie-verhaaltjes te behandelen, al gebeurt het nog zoo voorzichtig.

SAC. ROM.

FRANSCH

Hémon (Louis) Colin-Maillard. (278) 7 fr. 50 B. Grasset, Paris 1924.

Louis Hémon heeft een mooi boek geschreven Maria Chapdelaine, en geholpen door den tragischen dood van den auteur, hebben de uitgevers binnen een jaar tijds 650 oplagen kunnen plaatsen.

Gedreven door het verlangen, deze plotselinge populariteit zoo spoedig mogelijk uit te buiten, heeft men uit zijn nagelaten papieren vlug een bundel vergaderd en de wereld ingestuurd onder den titel *La Belle que Voilà*. Dat was een zeldzame flater. In Boekenschouw (15 Nov. 1923, blz. 218) hebben wij dat op gezag van Paul Colin verteld.

In voorbereiding zijn thans *Monsieur Ripois et la Némésis* en *Battling Malone*. Het is te hopen dat deze boeken wat meer beteekenen dan *Colin-Maillard*, dat men nu voor den zeventienden keer heeft opgelegd.

Een fransch criticus drukt ook onze meening uit, waar hij zegt: ,,cette oeuvre posthume n'ajoutera guère á la renommée de Louis Hémon.''

Het is een in de lucht hangend verhaal van een groenen Ierschen werkman, Mike O'Brady, die in Londen komt, vergeefs zijn geluk zoekt bij de socialisten, bij het Heilsleger en ten slotte bij een christelijke association. Nergens vindt hij den vrede, en eindigt met een herbergier den hals te breken. Wij verlaten hem, als hij zich gereed maakt, de toesnellende politie met een ijzeren staaf te ontvangen.

Wel beschouwd loopt er een draadje van Freudsche theorie door

dit betoog: overal is het een vrouw, die onbewust voor zich zelve en ongeweten door O'Brady invloed op hem uitoefent en hem tot zijn daden drijft.

Het boek is overigens vrij van erotiek; hier en daar wat anti-religieus. Maar reden genoeg om het ongelezen te laten is het minimum van waarde, dat het heeft onder elk opzicht.

Men krijgt den indruk dat wij hier te doen hebben met een onvoltooiden opzet.

A. GIELEN.

INHOUD
van den
ZEVENTIENDEN JAARGANG VAN BOEKENSCHOUW.
15 MEI 1923—15 MEI 1924.

ARTIKELEN

Rita's Vermächtnis, G. v. Gestel 1
De Strijd om de Zuiverheid, Sacerdos 7
Ter overweging 12
Nog duidelijker, Dr. A. Slijpen S. J. 16
J. R. v. d. Lans 33
Allessandro Manzoni, A. Gielen 34
Het Jonge Vlaanderen, Lode 38
Christina Rosetti, H. Heynen 65
Zinnelijkheid in de Literatuur, R 69
Laf, M. J. CL 78
Voor Hugo Verriest. R 97
Van Gezelle tot Timmermans. A. Gielen 98
Rechtsontaarding, H. v. B. 104
Een rare Snuiter, Fr. H. R 107
Scheef denken, Red. 129
De Roman van het Land, Hans Heynen 131
De Kathedraal, M. S. 136
Die Feuerbutze. Hans Nuchtern 140
Een drama uit den Oriënt, L. Clement 161
Het Schotje, A. Gielen 166
Eene waarschuwing, Red. 168
Uit Engeland, N. T 193
Een Belgisch Schrijver, Hans Heynen 196
De Hervorming in Engeland, L. v. B. 225
Brieven uit Engeland, Peters 243
In Veilige Haven, Lode 257
Draken, Fensma 265
Het oude Lasterpraatje, A. Gielen 271
De Louis XIV *van Bertrand*, Hans Heynen 289
Die Wiedergeburt des Melchior Dronte, Dr. Hans Nüchtern ... 293
Kritiek 295
Het Foerster Vraagstuk, Red. B. 302
Leven van Guido Gezelle, Cor. Hesseling 305
Cyriel Verschaeve 321
De Dichter der ,,Weltschmerz'' (Byron) 325
Vrouwelijke Vondelbeschouwingen 327
Een Centraal Bureau voor Lectuur 333
Anatole France 353
Houdt Koers 354
Een zeshonderdjarig feest 357

TIJDSCHRIFTEN.

Beiaard 48, 99, 148, 304. —Brieven over Duitsche Literatuur 174. — Getij (Ht) 23. — Historisch Tijdschrift 115. — Litt. Handweiser 115 (Leven (Het) en de Kunst 145. — Nieuwe Gids 303. —Nieuwe Kunst 24. —R. K. Artsenblad 191. —Roeping 172 — Studiën 49, 304. — Stimmen der Zeit 113, 147. —Times (The) 146 —Winterjaarboek (1923) 24, 170. —Opgang 338. — Orpheus 338. — Tijdschrift voor Zielkunde en Opvoedingsleer 339. — Tijdschrift voor Taal en Letteren 340.

AANTEEKENINGEN.

Goed Gezegd. 31
Ary Prins. 185
De Alziel zonder Meid. 185
De Pers. 186
In het Ruhrgebied. 187
Nansen over Rusland. 187
Shakespeariana. 188
Toussaint van Boelaere. 188
Valsche Theorie. 189
Guido Gezelle over Poëzie. 216
Het Roomsche Spook. 217
Tempelschenners. 217
Zou het waar zijn ?. 218
Onze Pers. 253
Plagiaat ? 253
De Hedendaagsche Mensch. 284
Literaire Cultuur.. 284
Mededeelingen. 285
Verkade Vrijmetselaar. 286

CORRESPONDENTIE

32. —64. —94. — 128. —159. —192. —224. —256. —287. —287. —320. —352.

NIEUWE LETTEREN.

A.

Abboth. Terug naar het Vaderhuis. 190
Adès (A). en Josipovici. Het Boek van Goa den Onnoozele 51, 94

Adriani (J.). Voorlezingen over Armenzorg en Maatschappelijk Werk 350
Alberdingk-Thijm. (K. J. L.). L. van Deyssel 93
Andriessen (Suze). De Beukenhorst. 220
Annuarium der R. K. Studenten in Nederland 319
Astaes (C). Uit Moeders Jeugd 80

B.

Barclay 269
Barrès 133
Baudelaire 169
Baum (V). De wereld zonder Zonde 341
Bazin 133
Beach (Rex). Liefde's Omweg 80
Beach (Rex). In het Verre Westen 116
Beach (Rex). Een Millionair zonder Geld 190
Beach (Rex). Matanzas, de stad van den Dood 201
Benoit (R.) Een schijnend Licht 360
Bentley (E. C.). Voor 't laatst Detective 203
Bergen (Edward van). De Encyclopaedie 271
Bertrand (Louis). Louis XIV 289
Beusekom (Anna van). Ben 220
Binnerts Sz. De Kerk in onzen Tijd in Nederland 63
Birt (Th.). Romeinsche Karakterbeelden 341
Blasco-Ibanez (V.). Een liefde op de Balearen 26
Blessing 08 Cr (F). Het rijzende Licht 247
Blok (A). Het Esperanto in twintig lessen 190
Boer (Adriaan). De Fotografie Vereenvoudigd 191
Bok (E). Leven, Worstelen, Zegepraal 157
Bölsche (W). Van Bacil tot Aapmensch 191
Bordeaux 133
Bordeaux (Henri). La Neige sur les Pas 161
,, ,, Le Carnet d'un Stagiaire 161
,, ,, La Croisée des Chemins 161
,, ,, Jeanne Michelin 161
,, ,, La Peur de Vivre 161
,, ,, La Maison 161
,, ,, Les yeux qui s'ouvrent 161
,, ,, Les Roquevillard 161
,, ,, La Nouvelle Croisade des Enfants 161
,, ,, Yalimé sous les Cèdres 161
Boutens (P. C.). Zomerwolken 247
Brehm (A. E.). Kleine Geschriften. 220
Brou (Alexandre). Les Jesuites de la Légende 96
Bruining (Dr. Nicolette). Geestelijke Stroomingen 157
Buning (J. W. F. Werumeus). De Wereld van den Dans 63

Burroughs (E. R. (. In de ingewanden der aarde 248
Busby (Olive Mary). Studies in the Development of the Fool in the Elizabethan Drama 60
Busson (Paul). Die Feuerbutze 140
Busson (Paul). Die Wiedergeburt des Melchior Dronte 292
Busson (Paul). Sanguis Martyrum 293

C.

Carducci (Giosue). Critica ed Arte........................ 295
Cladder (S.J.). Toen de Tijd vervuld was 249
Cleopas. Het Verachte Uitverkoren........................ 191
Coenraads (Ed). Fakkeldragers 81
Cohen 312
Cohen de Vries (P. J.).Kleine Mieuw en Groote Kees......... 220
Cohen de Vries (P. J.) 't Vacantievriendinnetje 220
Coloma (Luis). Boy 26
Cordens (F). Marion 342
Cornou. Trente années de Lutte contre Voltaire et les philosophes du XXIII c. siële Elie Fréron (1718—'76. 271
Coster (Charles de). Heer Halewijn 249
Courths-Mahler 269
Creighton (Katleen). The Ghest Moth...................... 61
Cremer 132
Cullum (Ridgewell). De Roode Zandvallei.................. 117
,, ,, De Ruiters van den Nacht 118
Cunliffe (J. W.) English Literature during the last half century.. 244
Cuno (Dr. Alfred). Der Kampf um die Ruhr 187
Curwood (J. M.) Wapi de Walrus 27
Curwood (James Oliver). 269

D.

Dael (Prof. Dr. Frans). Voor moeder en Zuigeling 320
Davignon (Henri). Le Courage d'aimer..................... 198
,, ,, Le prix de la Vie 199
,, ,, Un Belge............................... 200
Decker (Jeremias de). Goede Vrijdag....................... 118
Dekker (Maurits). Doodenstad. Schetsen uit de Gevangenis .. 343
Dekker (C.) Schetsen uit de Strafgevangenis............. 361
Defoe (Daniël). Robinson Crusoë 149
Delarue-Mardrus (Lucie). Le Pain Blanc 90
Deledda (Grazia). De Moeder 150
Delly (M). Twee Zielen 51

Deursen (A. van) Aardrijkskundige Platen-Atlas.......... 361
Die Deutsche Dichtung 183
Diers (Marie). Kinderloos.............................. 174
Dillen (Ine van). Brekende Luchten 203
Doorn (W. van) Golden Hours 362
Doyle (Arthur Conan). Zijn laatste Truc 150
Dijk (J. van). Socrates 63
Dijk-Has (Nelly van). Levensvreugde..................... 82
Duse (S. A.). Het raadsel van den nacht 52

E.

Ebbinge Wubben-van Hasselt (W. P.). Wondere Verhalen.... 220
Edschmid (Kasimir) 107
Edschmid (Kasimir). Die Furstin 108
Edschmid (Kasimir). Situation der Deutsche Dichtung 108
Erens (Frans). Toppen en Bergen......................... 63
Ernst (Otto). Bellefleurtje 220

F.

Fabre 133
Falk Rönne (Jorgen). Met Kerstmis naar Huis 119
Flammarion (C.). Zijn de Hemellichamen bewoond? 221
Fock (Gorch). De Visch wordt duur betaald 204
Foerster (Friedrich Wilhelm). 301
Foppe (Magda). 't Geluk dat Wacht 204
Forbes (Angela). Should She have Spoken? 61
Frances (Jose). De Dans des Harten 119
Frank (L). De Oorzaak 350
Frank (Leonhard). Kriegswitne.......................... 110
Frank (Julia). De IJzeren Wet 250
Freron (Elie). 271
Funck-Brentano... 362

G.

Gairdner (Dr. James). Lollardy and the Reformation in Engeland.. 225
Gerling (Rheinhold). De Weg tot Schoonheid en Gezondheid . 221
Gezelle (Caesar). Herbloei 205
Girardi (Mme de). Contes d'une vieille Fille............... 170
Goch-Kaulbach. (Anna van). Scheidingslijnen 206
Gondlach (K). Nikodemus und Judas 88
Gossaert (Geerlen). Experimenten......................... 63

Gosse (Edmund). More Books on the Table 61
Goulmy (P. J. L. M.). Het Zilveren Regeerings-jubilé onzer Koningin 121
Grauls (A. W.). Het Jonge Vlaanderen.................... 38
Grimal (L.). l'Homme 320
Groeneweg (J. J.). Onder het Zuiderkruis 221
Groll (Iwan) 110
Gutteling (Alex).. 192
Gijsen (Marnix) 45
Gysen (Marie) 132

H.

Haan (Dr. J. C. de). Studien over de Romeinsche Elementen in Hooft's - niet dramatische Poezie 319
Haecker (Jh). Satire und Polemiek...................... 90
Halgan (C). Le tragique amour de Madame de Radun 91
Halliwells (Edw.). De Lawson-Brillanten.................. 251
Handel-Mazetti (E. von) Rita's Vermächtnis 1
Hammer (Robert). Im Spiegel der Vollendung 89
Hansen (Prof. Dr. A). Het Plantenkleed der Aarde 221
Hansum (Knut). Kinderen van hun tijd 82
Harte (Bert). De drie Kameraden 256
Hauptman (G). De Ketter van Saona 63
Hémon (Louis). Maria Chapdelaine 133
Hémon (Louis). Collin Maillard 367
Henriot (E). Aventures de Sylvain Dutour 91
Hergesheimer (Jos). De drie Zwarte Penny's 251
Hermann (Georg). 1. De Wacht van Dr. Herzfeld. 2 Sneeuw .. 157
Herwig (Franz)... 109
Herzog (Rudolf). Kameraden 150
Hichens (Robert). Bella Donna 157
Hacking (Silias K). My Book of Memory 61
Hocking (Joseph). The case of Miss Dunstable 62
Hollander (F). Het laatste Geluk......................... 350
Hoogveld (Dr. J.). De Stad op den Berg 121
Hoornaert S. J. (G.) Le Combat de la Pureté 7
Horst van Doorn (Gerda). Kitty's leed en Vreugde 221
Hudson (J. W.) 246
Hullebroeck (E.) Beiaarden 363
Huysmans. Cathédrale 133
Hüffer (Maria). De adellijke abdij van Rijnsburg 93
Hutchinson (A. S. M.). De Gelukkige Held 28
,, ,, Burgerrecht .... 64— 28
Hutchinson. Als de winter komt .... 95—269
Hutchinson. If Winter Comes 194
,, This Freedom.......................... 64—194
,, The eight Wonder 194

I.

Idsardi. Kleine Luyden 158
Imann (G). L. Enjoué 91
Irvine (Alex). De Heilige in haar Hoekje 158
Ivans. Het verloren Kruis 53

J.

Jaarsma (D. Th.) Dageraad 55
Jerome. Het leven van Paul Kelver 363
,, Den Man in het Grijs 363
Jolles (André). Bezieling en Vorm 222
Jolles (Prof. Dr. André). Bezieling en Vorm 267

K.

Kalff (G). West-Europeesche Letterkunde 92
Kalff (Dr. G.). Westeuropeesche Letterkunde 192
Kahlenberg (Hans von). Lentestormen 56
Kerstens (P. A.) Leerboek met Bloemlezing der Ned. Letterkunde 364
Key (P). en Lirato (Bruno). Enrico Caruso 160
Keyserling (Eduard Graaf von). Der dumme Hans 110
,, ,, ,, Fürstinnen 110
,, ,, ,, Wellen 110
,, ,, ,, Abendliche Häuser 110
,, ,, ,, Im Stillen Winkel 110
,, ,, ,, Feiertagskinder 110
Keyserling (Eduard Graaf von). Frühlingsopfer 110
Keyserling (Eduard Graaf von). Der Dumme Hans 110
Koesminskaja. Mijn Levenslot 344
Kyne (Peter). De Avonturiers van de Maggie 123
Kyne (Peter). Ter wille van een Kind 222
Kyne (Peter). Never the twain shall meet 246
Kock (Paul de). La Fille aux trois Jupons 169
Kock (Paul de). Un Mari perdu 169
Koenen (Marie). De Moeder 208
Koesminkaja (T). Mijn Levenslot 344
Korevaar-Hessling (E. H.). Kunstgeschiedenis ..... 93—96
Kosch (Prof. W.). Das Deutsche Theater und Drama zeit Schillers Tod 156
Koster (Edw. B.). Ver van 't Gewoel 208
Kruiswegoverwegingen 319
Kuiper (Dr. A. K.). Als ziende den Onzienlijke 319

L

Ladoué (P). Les Attardés 91
Lagerlöf (Selma). Marbacka 175
Lander (Jean). 128
Lans (J. R. van der). In de Verdrukking.................. 83
Latzko (Andreas). De Wilde Man 275
Lecomte (G). La Lumière retrouvée........................ 91
Lefere (V). Het heilig Kruis 209
Ley (Nico van der). Strubbelingen 123
Lichtenstein (Alfred).................................. 110
Lintum (Dr. C. te). Nederland en de Indiën gedurende de laatste kwart eeuw....................................... 191
Lissauer (Ernst) 110
London (Jack).. 270
Long (William). De Grijze Wolf.......................... 191
Long (William). Langs Dierenpaden....................... 344
Löns (Hermann). Mummelman 191
Loon (H. van). De muggen dansen 276
Loon (H. van). De Geschiedenis der Menschheid............ 276
Loos (K). Jan Fabricius en zijne Werken 93
Looy (van). Jaapje 265
Loti (Pierre). Ontgoochelde Vrouwen 277
Louter (Dr. J. de). Rechtsontaarding.................... 104
Lugten (Jeannette). Gezelschapspelen voor oud en jong....... 222

M.

Mann (Thomas). Der Tod in Venedig 110
,, ,, Königliche Hoheit 110
,, ,, Herr und Hund................................. 110
,, ,, Tristan 110
Man. De Wondere reizen van Meelmuts en Roetkop 222
Mann (Heinrich) Die Jagd nach Liebe 110
,, ,, Zwischen den Rassen 110
,, ,, Die Kleine Stadt 110
,, ,, Göttinnen 110
,, ,, Der Untertan 110
Manzoni (Alessandro). J. Promessi Sponsi. (De Verloofden ... 34
Margueritte (Paul en Victor) 128
Maryan. Pierres vivantes 91
Maurevert (Georges). Le Livre des Plagiats 253
M. C. C. Een Werk der Duisternis 319
Meels. Annie de Barones 365
Meester (J. de). De Zonde in het Deftige Dorp 191
Menez (Fr). L'Envouté 91
Mengelberg (J. W.) 320

Mercier (D. J.) Het Zieleleven van den Priester 93
Merlet (H. v.) Deining 365
Merode (Willem de). Het kostbaar Bloed 277
Meurer (Dr. R. J. Th). De Vrouw en het Moederschap........ 222
Meyboom (Margaretha). Van en over Liefde 176
Meyer (G. A.) De Aflaten 96
Meyier (Fennade). De Zuivere Bron 151
Middendorp (Herman). De Verdwenen Documenten 158
Middendorp (Herman). Het Spaansche goud 287
Middendorp (Herman). Het Zwarte Venster 287
Middleton Mury (John). Pencillings 244
Minnema (Nine). De Kentering der Tijden 209
Moens (Wies).. 43
Moerkerken (P. H. van). Het Nieuwe Jeruzalem 94
Moes (Wally).. 132
Molière Dokter tegen wil en dank........................ 350
Molkenboer (Lr. B.). en A.H. M. van Rooy (Dr.) Pater de Groot 210
Monso. Carmen de Sojo 365
Montfort (E). L'Oubli des Morts 92
Mühlbach (Louise) 95
Muls (Josef). Het Rijk der Stilte 158
Munilla (J. Ortega). Arm Spanje......................... 152

N.

Nes-Wilkens (G. van) De jonge jaren van de Bergmannetjes... 211
Nienkamp (Heinrich). Vorsten zonder Kroon 85
Nossent. Het moderne motorrijwiel....................... 96

O.

Oever (Karel van den) 45
O'Leary. The Man about Town 245
Oppenheim (Phil). Rijk en geen Geld 124
O'Slaherty (Liam). Thy neighbours Wife.................. 195
Ostayen (Paul van) 42
Oterdahl (Jeanne). Vertellingen uit Zweden 222
Overduin-Heyligers. Balmoedertje 56

P.

Paaltjes (Piet). Snikken en glimlachen 320
Paggart (Marion). The Cable 196
Papke (Kathe). Het Licht komt 350

Pastor. Geschichte der Päpste 128
Peeters (Maurits). Pierkes euvele Daad 154
Possedorf (Hans). Kapitein van Holtens laatste reis 29
Prévost (Marcel). Don Juanna's 158
Prins (Ary) 185
Pijper (F). Beknopt Handboek tot de Geschiedenis des Christendoms 350

Q.

Queux (William Le). De drie Knoopen 58

R.

Rademaker (Dr. L.) Crematie 128
Rath (E. J.) No. 44 85
Renaudin (P). l'Amoureuse Enfant 92
Récit d'une Soeur 95
Rheinen (Fanny). Ontvlamde Passie 158
Rhombus (Bibliothèque) 168
Ritter (P.) De ijlende Reis 344
Roger (Noëlle). De Nieuwe Zondvloed 211
Rolland (Romain). Klaas Breugnon 86
Roland-Holst. Sonnetten en Verzen in Terzinen geschreven .. 159
Rose (Felicitas). Heideliefde 177
Rosegger 133
Rosny Jun: (J. H.) La Messe mondaine 92
Rossem (Mr. C. P. van) Humoresken en Sarcasmen 256
Rung (Otto). Toen de Wateren afnamen 278

S.

Sabbe (M) Vlaamsche Menschen 366
Salsmans S. J. (J). Van den Dood tot het Leven 30
Savage (F. G.) 244
Sawicki (Dr.) Die Wahrheit des Christentums 320
Shakespeare (William). 50 Sonnetten 159
Shakespeare's Hand in ,,Sir Thomas More'' 188
Scharlau (Alberti). Maarten Augustinus 279
Schelling (The) 244
Schillings (C. C.). Met Flitslicht en Buks 223
Schücker (Else). Das Friedensthal 90
Schweitzer (Prof). Aan den Zoom v. h. Oerwoud 58
Scott (Gabriël). Het Gulden Evangelie 212
Schijf (Frits). Verzen 280

Schijf (Frits). Verzen 280
Scribe. Steekspel van Joffers 252
Sheldon (Ch.) Zijns Broeders Hoeder.................... 366
Sick (Ingeborg). Mathilde Wrede......................... 312
Smith (Sheila Kaye).The End of the House Alard 194
,, ,, Johanna Godden 194
Speck (Wilhelm).Zwei Seelen.............................. 192
,, ,, Menschen die den Weg verloren 192
,, ,, Eine Quartetfinale 192
Spengler (Oswald). Der Untergang des Abendlandes 112
Sterck (J. F. M.). Hoofdstukken over Vondel en zijn Kring ... 93
Sterck (Dr. J. F. M.). Hoofdstukken over Vondel en zijn Kring 155
Sternstedt (M). Ullabella 313
Streuvels (Stijn). Prutske 32
Streuvels (Stijn). Vertelsels v. h. jaar Nul 59
Streuvels (Stijn). Land en Leven in Vlaanderen 346
Stiemens-Hopman (M. M.). Meisje 223
Stilgebauer (Edward). De Koningin der Modebadplaats 180
Streuvels (Stijn). Land en Leven in Vlaanderen 346
Sutorius (Anna). De wondere Werelden van Poekie en Loekie . 223
Swinnerton (Francis). Young Felix......................... 195

T.

Tharaud (J). Le Chemin de Damas 92
Tharaud (Jérome en Jean). De Schaduw van het Kruis 125
Theesing (H. J. D. R.). Verboden Christendom 93
Theunisz (Johan). Het klare Dagen 281
Thiry (Antoon). De Droomer 313
Tichelen (Th. van). In den Patriarkentijd 352
Tynan (Kath). Mon beau Desert.......................... 195
Tmmermans (Felix en Veterman (Eduard). Mijnheer Pirroen.. 280
Timmermans (L. H.). Hun Zondag (Preeken) 352
Toepffer. Nouvelles Génevoises 170
Toussaint van Boelaere 188
Treffers (J). Het moeilijk Ambt 213
Trollope (Anthony). An Autobiography................... 62
Trott (Magda). Steffy's dolle Bakvischjaren 223

U.

Unger (Hellmuth). Morell's Milliarden 214

V.

Verbrugge (Ward). Vroege Herfst 347

Vermeylen (August) 98
Verschaeve (Cyriel). De Schoonheid in het Evangelie 87
,, ,, De Poësie der Psalmen 87
,, ,, Het Mysterie 87
Valk (J. van der). Het Lintje 352
Verriest (Hugo)... 97
Verona (Guido da). Het leven begint....................... 126
Verriest (H.). Twintig Vlaamsche Koppen 352
Verzen 126
Villiod. Modern Bandietisme 348
Visscher (J. A.). In Efrata's Velden 159
Vondel (Joost van den). Lucifer 127
Voorde (Urbain de). De Haard der Ziel 315
Vries (Hendrik de). Lofzangen............................ 282
Vries (J. G. A. N. de). Porselein 316

W.

Waals (Jacqueline van der) Laatste Verzen 192
Wagenvoort (Maurits) Een Huwelijk in 2020 159
Walch (Dr. J. L. Walch). Ons hedendaagsch Tooneel 63
Wallace (Edgar). The Missing Million 245
Wallgrave (Alois). Het leven van Guido Gezelle............ 216
Walpole (Hugh). The Cathedral........................... 136
,, ,, Betoovering 348
Wasserman (Jakob) 109
Werfel (Franz) 110
Wiborg (J). Als het Hart verlangt 317
Williamson (C. N. en A. M.) Graaf Ruardo alias Richard
Gods Gevangene.. 366
Power... 214, 265
,, ,, ,, De Figurant 215
Wycherley (William). The Country Wife.................. 169
Wolters (P. R.). Opvoeding en Godsdienst 63

Z.

Zee (Daan van der). Luiende Klokken 283
Zola (Emile) 160
Zoomers-Vermeer (J.P.) Kleine Levens 88